Dogfen ir Cyhoedd

CYNGOR SIR YNYS MÔN
ISLE OF ANGLESEY COUNTY COUNCIL

Dr Gwynne Jones
Prif Weithredwr – Chief Executive
CYNGOR SIR YNYS MÔN
ISLE OF ANGLESEY COUNTY COUNCIL
Swyddfeydd y Cyngor - Council Offices
LLANGEFNI
Ynys Môn - Anglesey
LL77 7TW

Ffôn / tel (01248) 752500
Ffacs / fax (01248) 750839

RHYBUDD O GYFARFOD		NOTICE OF MEETING
PWYLLGOR ARCHWILIO A LLYWODRAETHU		AUDIT AND GOVERNANCE COMMITTEE
DYDD MAWRTH, 3 MEDI 2019 am 1:00 y. p.		TUESDAY, 3 SEPTEMBER, 2019 at 1:00 p.m.
YSTAFELL BWYLLGOR 1, SWYDDFYEDD Y CYNGOR, LLANGEFNI		COMMITTEE ROOM 1, COUNCIL OFFICES, LLANGEFNI
Swyddog Pwyllgor	Ann Holmes 01248 752518	Committee Officer

AELODAU / MEMBERS
Cynghorwyr / Councillors:-

PLAID CYMRU / THE PARTY OF WALES

John Griffith, Dylan Rees, Alun Roberts, Margaret M. Roberts

Y GRWP ANNIBYNNOL / THE INDEPENDENT GROUP

Gwilym O. Jones, Richard Griffiths

ANNIBYNNWYR MÔN / ANGLESEY INDEPENDENTS

R. Llewelyn Jones, Peter Rogers *(Cadeirydd/Chair)*

AELODAU LLEYG / LAY MEMBERS

Dilwyn Evans,
Jonathan Mendoza *(Is-Gadeirydd/Vice-Chair)*

R H A G L E N

1 **DATGANIAD O DDIDDORDEB**

Debyn unrhyw ddatganiad o ddiddordeb gan unrhyw Aelod neu Swyddog parthed unrhyw eitem o fusnes.

2 **COFNODION Y CYFARFOD BLAENOROL** (Tudalennau 1 - 12)

Cyflwyno cofnodion cyfarfod blaenorol y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu a gynhaliwyd ar 23 Gorffennaf, 2019.

3 **MATER YN CODI O'R COFNODION - DIWEDDARIAD AR BROFFILIO TENANTIAID** (Tudalennau 13 - 18)

Cyflwyno adroddiad y Pennaeth Gwasanaethau Tai.

4 **DATGANIAD O'R CYFRIFON 2018/19 AC ADRODDIAD ISA 260** (Tudalennau 19 - 216)

- Cyflwyno'r Datganiad o'r Cyfrifon 2018/19.
- Cyflwyno adroddiad Archwilio Allanol ar y Datganiadau Ariannol.

5 **LLYWODRAETHU GWYBODAETH: ADRODDIAD BLYNYDDOL YR UWCH BERCHENNOG RISG GWYBODAETH (UBRG) 2018/19** (Tudalennau 217 - 234)

Cyflwyno Adroddiad Blynyddol yr Uwch Berchennog Risg Gwybodaeth.

6 **ADRODDIAD BLYNYDDOL: PRYDERON, CWYNION A CHWYTHU'R CHWIBAN 2018/19** (Tudalennau 235 - 246)

Cyflwyno adroddiad y Pennaeth Swyddogaeth (Busnes y Cyngor)/Swyddog Monitro.

7 **DERBYN POLISIAU - DATA CYDYMFFURFIAETH BLWYDDYN 2** (Tudalennau 247 - 262)

Cyflwyno adroddiad y Pennaeth Swyddogaeth (Busnes y Cyngor)/Swyddog Monitro.

8 **ADRODDIAD BLYNYDDOL IECHYD A DIOGELWCH CORFFORAETHOL 2018/19** (Tudalennau 263 - 278)

Cyflwyno adroddiad y Pennaeth Gwasanaeth (Rheoleiddio a Datblygu Economaidd).

9 **DIWEDDARIAD ARCHWILIO MEWNOL** (Tudalennau 279 - 296)

Cyflwyno adroddiad y Pennaeth Archwilio a Risg.

10 **MATERION A RISGIAU SY'N PARHAU I FOD ANGEN SYLW** (Tudalennau 297 - 310)

Cyflwyno adroddiad y Pennaeth Archwilio a Risg.

11 **<u>SIARTR ARCHWILIO MEWNOL</u>** (Tudalennau 311 - 324)

Cyflwyno adroddiad y Pennaeth Archwilio a Risg.

12 **<u>BLAEN RAGLEN WAITH</u>** (Tudalennau 325 - 328)

Cyflwyno adroddiad y Pennaeth Archwilio a Risg.

13 **<u>GWAHARDD Y WASG A'R CYHOEDD</u>** (Tudalennau 329 - 330)

Ystyried mabwysiadu'r canlynol:-

"O dan Adran 100(A)(4) Deddf Llywodraeth Leol, gwahardd y wasg a'r cyhoedd o'r cyfarfod yn ystod y drafodaeth ar yr eitem ganlynol oherwydd y gall olygu datgelu gwybodaeth eithriedig fel y'i diffinnir yn Atodlen 12A o'r Ddeddf honno ac yn y Prawf Budd y Cyhoedd sydd wedi'i atodi."

14 **<u>DIWEDDARIAD AR Y GOFRESTR RISG CORFFORAETHOL</u>** (Tudalennau 331 - 362)

Cyflwyno adroddiad y Pennaeth Archwilio a Risg.

This page is intentionally left blank

PWYLLGOR ARCHWILIO A LLYWODRAETHU

Cofnodion y cyfarfod a gynhaliwyd ar 23 Gorffennaf, 2019

YN BRESENNOL:	Y Cynghorydd Peter Rogers (Cadeirydd) Mr Jonathan Mendoza (Aelod Lleyg) (Is-Gadeirydd) Y Cynghorwyr John Griffith, G.O. Jones, R. Llewelyn Jones, Dylan Rees, Alun Roberts, Margaret Roberts. Aelod Lleyg: Mr Dilwyn Evans
YN MYNYCHU:	Prif Weithredwr Prif Weithredwr Cynorthwyol (Partneriaethau, Y Gymuned a Gwella Gwasanaethau) Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) a Swyddog Adran 151 Pennaeth Archwilio Mewnol a Risg (MP) Rheolwr Rhaglen, Cynllunio Busnes a Pherfformiad (GM) (ar gyfer eitemau 4 a 6) Rheolwr Risg ac Yswiriant (JJ) (ar gyfer eitem 8) Swyddog Pwyllgor (ATH)
YMDDIHEURIADAU:	Dim
HEFYD YN BRESENNOL:	Y Cynghorydd Robin Williams (Aelod Portffolio Cyllid), Mr Alan Hughes (Arweinydd Archwilio Perfformiad - Swyddfa Archwilio Cymru), Rheolwr Gwasanaethau Cyfrifeg (BHO), Rheolwr Cyllid (CK), Prif Archwiliwr (CNC), Uwch Archwiliwr (SJ), Uwch Archwiliwr (JR) Llinos Joannou (Cynorthwyydd Talent Denu) Chris Tidswell (CIPFA Cymru)

Wrth groesawu pawb a yn bresennol i gyfarfod cyntaf Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu'r flwyddyn ddinesig newydd, diolchodd y Cadeirydd i'r Cynghorydd R. Llewelyn Jones am ei gefnogaeth yn ystod ei dymor fel Is-gadeirydd y Pwyllgor

1. DATGANIADAU O DDIDDORDEB

Ni chafwyd yr un datganiad o ddiddordeb.

2. COFNODION CYFARFOD 12FED CHWEFROR, 2019

Cyflwynwyd cofnodion cyfarfodydd blaenorol y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu a gynhaliwyd ar y dyddiadau a nodir isod a chadarnhawyd eu bod yn gywir yn amodol ar yr isod -

- 23 Ebrill, 2019 gyda diwygiad i'r cyfeiriad a wneir o dan eitem 4 bod Gwasanaeth Archwilio Mewnol 40% oddi ar y targed o ran cyflawni ei Gynllun Gweithredol fel ei fod yn darllen 60% oddi ar y targed.

Yn codi o hynny -

Rhoes y Pennaeth Archwilio a Risg ddiweddariad i'r Pwyllgor mewn perthynas â'r holiadur hunan-arfarnu trwy ddweud bod y Gwasanaeth Archwilio Mewnol yn gweithio gyda Chris Tidswell o CIPFA Cymru i edrych ar effeithiolrwydd y Pwyllgor Archwilio. Byddai'n arsylwi cyfarfod heddiw ar cyfarfod ar 3 Medi ac ar ôl hynny, byddai pecyn gwaith yn cael ei lunio i asesu pa mor effeithiol yw'r Pwyllgor a sut y gall gyflawni ei Gylch Gorchwyl.

- 14 Mai, 2019 (ethol Cadeirydd ac Is-Gadeirydd)

3. DATGANIAD DRAFFT O'R CYFRIFON A DATGANIAD LLYWODRAETHU BLYNYDDOL DRAFFT 2018/19

Cyflwynwyd adroddiad y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) a'r Swyddog Adran 151 yn ymgorffori'r Datganiad cyn-archwiliad drafft o'r Cyfrifon ar gyfer blwyddyn ariannol 2018/19 ynghyd â'r Datganiad Llywodraethu drafft ar gyfer 2018/19 i'w hystyried gan y Pwyllgor.

Diolchodd y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog Adran 151 i'r timau Cyfrifeg a Civica am eu gwaith o ran helpu i sicrhau bod y cyfrifon drafft wedi cael eu cwblhau a'u cyhoeddi yn unol â'r dyddiad cau statudol a oedd, ar gyfer blynyddoedd ariannol 2018/19 a 2019/20, wedi ei ddwyn ymlaen i 15 Mehefin. Mewn gwirionedd, cwblhawyd y cyfrifon drafft erbyn diwedd mis Mai, oherwydd mai dyma fydd y dyddiad cau statudol ar gyfer 2020/21 a'r blynyddoedd wedyn. Mae'r Datganiad o'r Cyfrifon wedi cael ei baratoi a'i nodi yn unol â rheoliadau ac arferion cyfrifyddu ac fe'i cynhyrchir yn flynyddol i roi gwybodaeth i etholwyr, trethdalwyr lleol, Aelodau'r Cyngor, gweithwyr a phartïon eraill â diddordeb am gyllid y Cyngor a sut mae'n gwario arian cyhoeddus. Cyfeiriodd y Swyddog at y prif ddatganiadau ariannol gan dynnu sylw at y pwyntiau allweddol sy'n codi ohonynt fel a ganlyn -

- Adroddiad naratif - mae'n adrodd ar hanes perfformiad ariannol y Cyngor am y flwyddyn ac yn darparu canllawiau ar gyfer y materion mwy arwyddocaol yr adroddir arnynt yn y cyfrifon gan gynnwys y cyflawniadau, y materion a'r risgiau allweddol sy'n effeithio ar y Cyngor. Yn 2018/19, nododd y Cyngor orwariant o £ 633k yn erbyn gweithgaredd a gynlluniwyd o £ 130.9m (cyllideb net) a chyflawnwyd £ 2.064m o arbedion. Mae'r tabl yn 3.4.1 yn adlewyrchu'r gyllideb derfynol ar gyfer 2018/19 a'r incwm a'r gwariant gwirioneddol yn ei herbyn. Roedd tanwariant yn y Gyllideb Gyfalaf yn y flwyddyn gyda chyfanswm y gwariant yn £ 30.678m yn erbyn cyfanswm o £ 62.881m yn y Gyllideb Gyfalaf ar gyfer 2018/19.
- Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr – mae'n dangos y gost gyfrifyddol o ddarparu gwasanaethau yn ystod y flwyddyn yn unol ag arferion cyfrifeg yn hytrach na'r swm a fydd yn cael ei ariannu o drethi a dyna'r rheswm am y diffyg o £ 20.744m sy'n adlewyrchu'r ffaith bod eitemau o wariant heblaw arian parod fel sy'n ofynnol yn ôl arferion cyfrifyddu (atebolrwydd pensiwn, dibrisiant, ailbrisio asedau) yn cael eu cynnwys yn hytrach na manylion am llif arian parod go iawn y Cyngor.
- Crynodeb o'r Symudiadau yng Nghronfeydd Wrth Gefn y Cyngor (tudalen 24 o'r cyfrifon) – mae'n dangos y gorwariant net o £ 633k am y flwyddyn yn unol â'r adroddiad ar yr alldro refeniw a gyflwynwyd i'r Pwyllgor Gwaith fel rhan o'r broses monitro ariannol a'r effaith ar y Gronfa Wrth Gefn Gyffredinol. Mae'r ffigwr yn cynrychioli'r gwahaniaeth rhwng gwariant y

cyllidebwyd ar ei gyfer a gwariant gwirioneddol am y flwyddyn. Mae'r tabl Crynodeb o Symudiadau hefyd yn dangos bod gwared o £ 805k ym malansau'r Cyfrif Refeniw Tai am y flwyddyn a bod cyfanswm cronfeydd wrth gefn defnyddiadwy'r Cyngor ar 31 Mawrth, 2019 yn £ 24.844m o gymharu â £ 24.069m ar 1 Ebrill, 2018.

- Y Fantolen - yn dangos gwerth yr asedau a'r rhwymedigaethau (yr hyn y mae'r Cyngor yn berchen arno a'r arian y mae arno ond heb gynnwys priffyrdd a phontydd ac ati) a gydnabyddir gan y Cyngor ar ddyddiad y Fantolen, sef 31 Mawrth, 2019. Mae gwerth y Cyngor wedi gostwng o £ 183.2m ar 31 Mawrth, 2018 i £ 162.456m ar 31 Mawrth, 2019 a hynny'n bennaf o ganlyniad i'r cynnydd o £ 28.5m yn y diffyg yng Nghronfa Cynllun Pensiwn Diffiniedig Llywodraeth Leol.
- Y Datganiadau Llif Arian - yn dangos y newidiadau yn arian parod a chyfwerth ag arian parod y Cyngor yn ystod y flwyddyn ariannol wedi'i rannu'n weithgareddau gweithredu, buddsoddi ac ariannu.
- Nodiadau i'r Datganiadau Ariannol craidd – maent yn darparu gwybodaeth a chyd-destun ychwanegol i'r ffigurau yn y prif ddatganiadau ariannol. Tynnwyd sylw at nodiadau penodol a oedd yn ymhelaethu ar gronfeydd wrth gefn clustnodedig y Cyngor a'u pwrpas (N8); sefyllfa balansau ysgolion (N9); trethiant ac incwm grant amhenodol (gan gynnwys £ 44.606m a gasglwyd fel incwm Treth Gyngor yn 2018/19) (N14); asedau anghyfredol - eiddo, peiriannau ac offer sy'n darparu manylion am yr asedau a gaffaelwyd ac y cafwyd gwared arnynt yn ystod flwyddyn, ailbrisio a dibrisiant (N15); darpariaethau (N27); incwm gan dderbynwyr gwasanaeth (N31b); Lwfansau aelodau (N33); Tâl swyddogion (N34); Incwm grantiau (N37); Cynllun Pensiwn Athrawon a'r Cynllun Pensiwn Llywodraeth Leol (N40 a 41).
- Datganiad Llywodraethu Blynyddol - mae'n nodi'r broses, y systemau, yr egwyddorion a'r gwerthoedd y mae'r Cyngor yn cael ei arwain a'i reoli ganddynt gan gynnwys y trefniadau a oedd ar waith ganddo yn ystod y flwyddyn i reoli a lliniaru risgiau wrth gyflawni ei gyfrifoldebau a'i weithgareddau.

Wrth ystyried yr adroddiad, trafododd y Pwyllgor y canlynol -

- Y yn y sefyllfa gyffredinol o ran balansau ysgolion gyda 12 allan o'r 43 ysgol gynradd a 3 o'r 5 ysgol uwchradd yn ogystal â'r ysgol arbennig mewn diffyg ar 31 Mawrth, 2019 o gymharu â 3 ysgol gynradd ac 1 ysgol uwchradd ar 31 Mawrth, 2018. Yng ngoleuni'r uchod, roedd y Pwyllgor yn pryderu am allu'r Cyngor i gynnal ei ysgolion lleiaf yn y tymor hir. Cyfeiriodd y Pwyllgor ymhellach at y cyhoeddiad yn ddiweddar y byddai athrawon yn cael codiad cyflog o 2.75% a holodd a fyddai'r cynnydd yn cael ei ariannu'n llawn gan Lywodraeth Cymru.

  Dywedodd y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog Adran 151 fod sefyllfa ariannol yr ysgolion yn dod yn anoddach i'w rheoli wrth i gyllidebau leihau sy'n golygu fod ysgolion yn ei chael hi'n fwyfwy anodd cydbwyso eu cyllidebau heb orfod torri staff dysgu. Mae ysgolion llai yn tueddu i gael eu heffeithio'n waeth oherwydd bod ganddynt lai o staff sy'n golygu bod unrhyw ostyngiad yn nifer y staff yn arwain at ddosbarthiadau mwy. Yn achos y Cyngor, mae parhau i gynnal model o ddarpariaeth addysg gynradd sy'n cynnwys 40 o ysgolion cynradd hefyd yn dod yn anoddach yn yr hinsawdd ariannol sydd ohoni, nid yn lleiaf oherwydd cost cynnal a chadw 40 adeilad; fel arall gellid gwario'r arian a arbedir trwy leihau'r portffolio o adeiladau ysgolion ar ddarpariaeth addysg. O ran cyflog athrawon sydd bellach yn fater datganoledig, cyhoeddodd Llywodraeth Cymru ddoe gynnydd o 5% ar gyfer athrawon sydd newydd gymhwyso a chynnydd o 2.75% ar gyfer yr holl athrawon eraill ond ni chafwyd unrhyw fanylion ynghylch y modd y bwriedir ariannu'r cynnydd hwn. Wrth wneud ei chyhoeddiad ei hun ynghylch codiad cyflog y sector cyhoeddus yr wythnos diwethaf,

DRAFT

nododd Llywodraeth San Steffan y byddai'n rhaid ei ariannu o gyllidebau presennol yr Adrannau sy'n awgrymu na fydd unrhyw arian ychwanegol ar gael i dalu cost y cynnydd, sy'n golygu hefyd na fydd arian ychwanegol ar gael i Lywodraeth Cymru. Yn yr achos hwnnw, gall Llywodraeth Cymru naill ai ariannu cost y codiad cyflog drwy wneud toriadau mewn man arall yn ei chyllideb neu gall drosglwyddo'r gost i'r cynghorau gan olygu y bydd angen iddynt ddod o hyd i'r arian ychwanegol drwy gynyddu'r Dreth Gyngor a / neu leihau cyllidebau ysgolion a fyddai, yn ei dro, yn rhoi mwy o bwysau ariannol ar ysgolion.

Dywedodd y Prif Weithredwr Cynorthwyol fod Strategaeth Moderneiddio Ysgolion y Cyngor a luniwyd yn 2012 a'i hadolygu a'i diweddaru yn 2018 yn ceisio mynd i'r afael, ymhlith materion eraill, â materion sy'n ymwneud ag ansawdd a chost-effeithiolrwydd y ddarpariaeth addysg gynradd ar yr Ynys tra hefyd yn ystyried yn benodol ofynion Cod Trefniadaeth Ysgolion 2018 sy'n nodi bod yn rhaid, wrth drafod ysgolion bach, ystyried pob dewis amgen hyfyw yn hytrach na'u cau.

- Rhwymedigaethau'r Gronfa Cynllun Pensiwn. Nododd y Pwyllgor nad oes gan y Cyngor unrhyw fewnbwn o ran sut a ble y mae arian y Gronfa yn cael ei fuddsoddi.

  Dywedodd y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog Adran 151, er bod y Cynllun Pensiwn yn cael ei weinyddu gan Gyngor Gwynedd, bod y Cyngor hwn yn cael ei gynrychioli ar Bwyllgor Pensiynau Gwynedd gan yr Aelod Portffolio Cyllid. Cadarnhaodd yr Aelod Portffolio Cyllid fod y Pwyllgor Pensiynau yn cyfarfod bob rhyw ddau i dri mis a'i fod i fod i gyfarfod yn ystod yr ychydig fisoedd nesaf i gwrdd â rhai o'r Rheolwyr Buddsoddi sy'n rheoli buddsoddiadau'r Gronfa. Dywedodd yr Aelod Portffolio fod rhan o asedau'r Gronfa wedi cael eu cyfuno gydag asedau cronfeydd pensiwn llywodraeth leol eraill yng Nghymru ac y byddai ef, ynghyd â Swyddog 151 Cyngor Gwynedd ac aelodau eraill o Bwyllgor Pensiynau Gwynedd yn cyfarfod â Russell Investments, un o reolwyr y cronfeydd cyfun cyn diwedd y flwyddyn. Disgwylir i'r prisiad actiwaraidd nesaf o'r Gronfa Bensiwn gael ei gynnal ym mis Mawrth, 2020.

- Dyledwyr. Holodd y Pwyllgor a oedd cysylltiad rhwng y £ 266k sydd wedi ei nodi yn erbyn dyledwyr tymor hir yn y Fantolen a'r ddarpariaeth o £ 5.639m ar gyfer dyledion drwg y cyfeirir ati yn Nodyn 24 (Dyledwyr). Nododd y Pwyllgor ymhellach fod derbyniadau a gymerwyd gan y Cyngor gan Fwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr (sydd, oherwydd bod y ddau gorff yn cael eu rheoli y Llywodraeth ganolog yn barti sy'n gysylltiedig â'r Cyngor) yn dod i £ 2.077m (£3.768m yn 2017/18), gyda £ 2.231m yn ddyledus gan y parti cysylltiedig ar ddiwedd y flwyddyn. Gofynnodd y Pwyllgor am esboniad o'r sefyllfa mewn perthynas â'r arian sy'n ddyledus ac a yw'r sefyllfa'n debygol o ddod yn fwy cymhleth wrth i'r Cyngor gydweithio mwy â'r Bwrdd Iechyd.

  Eglurodd y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog Adran 151 fod Nodyn 24 yn darparu dadansoddiad o'r swm o £ 29.9m sy'n gysylltiedig â dyledwyr tymor byr (blwyddyn neu lai) ac nid yw'n cynnwys y ddarpariaeth o £ 5.539m ar gyfer dyledion drwg. Amcangyfrif yw hwn o'r arian sy'n ddyledus ac sydd, fe dybir, yn annhebygol o gael ei gasglu ac y gwneir darpariaeth ar ei gyfer yn y cyfrifon ond nid yw'n golygu bod y dyledion yn cael eu diystyru neu fod y Cyngor yn rhoi'r gorau i geisio eu hadennill. Po fwyaf o ddyled y mae'r Cyngor yn llwyddo i'w hadennill, y mwyaf yw'r gostyngiad yn y ddarpariaeth dyledion drwg a'r lleiaf yw'r effaith ar y gyllideb refeniw. O ran BIPBC, dywedodd y Swyddog ei fod wedi cael trafodaethau â Chyfarwyddwr Cyllid newydd BIPBC yn ddiweddar ac yn dilyn hynny, cadarnhawyd y swm a oedd yn ddyledus gan y Bwrdd Iechyd, sef swm a oedd oddeutu £ 600k ar y pryd. Mae yna hefyd ddyledion hanesyddol y mae angen mynd i'r afael â nhw;

DRAFT

DRAFT

mae'n bosibl y bydd datrys y rhain yn anoddach gan fod y Bwrdd Iechyd yn gofyn am dystiolaeth sy'n cadarnhau y gwnaed cytundeb i'w talu ac efallai na fydd y dystiolaeth honno ar gael pan fo dipyn o amser wedi mynd heibio neu mewn achosion ble yr oedd cytundeb yn seiliedig ar ddealltwriaeth ar lafar yn unig. Pan mae'r Cyngor yn cydweithio â'r Bwrdd Iechyd i ddarparu gwasanaethau, yna byddai trefniant o'r fath yn cael ei gefnogi o'r cychwyn gan gytundeb gwasanaeth yn nodi'r broses ar gyfer rhannu'r costau a'r cyfrifoldeb am daliadau. Un maes aneglur yw'r gwahaniaeth rhwng costau iechyd a gofal cymdeithasol gyda nifer o ddyledion yn codi o achosion unigol lle na ddaethpwyd i gytundeb ynghylch a yw'r costau a gafwyd i'w priodoli i anghenion iechyd sy'n daladwy gan y Bwrdd Iechyd neu oherwydd anghenion gofal cymdeithasol sy'n daladwy gan yr awdurdod lleol (oni bai bod y cleient yn hunan-ariannu.)

Dywedodd y Swyddog fod cyfraddau casglu dyledion y Cyngor yn dda yn gyffredinol ac mewn perthynas â'r Dreth Gyngor a Chyfraddau Busnes, roedd y cyfraddau casglu yn 99.3% dros gyfnod o dair blynedd. (Yr incwm y mae'r Cyngor yn ei gasglu drwy'r Dreth Gyngor yw £ 44m - Nodyn 14). Yn achos dyledion eraill, mae'r gyfradd casglu oddeutu 85%. Mae'r Cyngor wedi cyflogi swyddog i helpu i fynd i'r afael â dyledion hanesyddol sydd, er bod y prosiect yn agosáu at ei ddiwedd, yn parhau i gyflawni bob mis o ran adennill dyledion. Mae'r Cyngor hefyd yn mabwysiadu dull mwy rhagweithiol o ran mathau eraill o ddyled e.e. adennill costau gofal cymdeithasol.

- Darpariaethau. Holodd y Pwyllgor am y cynnydd o £ 278k ar gyfer costau posibl yn y dyfodol mewn perthynas â safle tirlenwi Penhesgyn. Dywedodd y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog Adran 151 fod costau yn gysylltiedig â chynnal a chadw safle Penhesgyn ac yn benodol mewn perthynas â'r cylfat sy'n rhedeg o dan y safle. Gwneir y ddarpariaeth i dalu am unrhyw gostau posibl a allai ddeillio petai'r cylfat yn methu.

Ar ôl ystyried yr adroddiad, penderfynodd y Pwyllgor nodi'r datganiadau ariannol drafft nas archwiliwyd ar gyfer 2018/19.

NI WNAED UNRHYW GYNIGION YCHWANEGOL

4. ARCHWILIO ALLANOL: ADRODDIAD GWELLA BLYNYDDOL YNYS MÔN

Cyflwynwyd Adroddiad Gwella Blynyddol yr Archwiliwr Allanol ar gyfer 2018/19 mewn perthynas â Chyngor Sir Ynys Môn i'w ystyried gan y Pwyllgor. Roedd yr adroddiad yn crynhoi'r gwaith a wnaed ers yr adroddiad Gwella Blynyddol diwethaf gan gynnwys gwaith y rheolyddion perthnasol.

Dywedodd Mr Alan Hughes, Arweinydd Archwilio Perfformiad (WAO) fod y Cyngor yn cwrdd â'i ofynion statudol mewn perthynas â gwelliant parhaus ond, fel gyda phob cyngor yng Nghymru, mae'n wynebu heriau wrth symud ymlaen. Barn yr Archwilydd Cyffredinol yw bod y Cyngor, ar sail, ac yn gyfyngedig, i'r gwaith a wneir gan Swyddfa Archwilio Cymru a rheoleiddwyr perthnasol, yn debygol o gydymffurfio â gofynion y Mesur Llywodraeth Leol (2009) yn ystod 2019/20. Fodd bynnag, cydnabyddir bod pob cyngor yn wynebu pwysau ariannol sylweddol a fydd angen sylw parhaus yn y tymor byr a'r tymor canol i'w galluogi i gyrraedd sefyllfa ariannol sefydlog a chynaliadwy. Er na wnaed unrhyw argymhellion ffurfiol gan yr Archwilydd Cyffredinol yn ystod y flwyddyn, gwnaed nifer o gynigion ar gyfer gwella ac atgynhyrchir y rhain yn yr adroddiad. Bydd cynnydd yn erbyn y cynigion hyn ac yn erbyn yr argymhellion perthnasol o adroddiadau cenedlaethol (Atodiad 3 i'r adroddiad) yn cael ei fonitro gan yr Archwilwyr Allanol fel rhan o'u gwaith ar gyfer asesu gwelliant.

Penderfynwyd derbyn a nodi Adroddiad Gwella Blynyddol yr Archwilwyr Allanol ar gyfer Ynys Môn.

NI WNAED UNRHYW GYNIGION YCHWANEGOL

5. DIWEDDARIAD CYNNYDD ARCHWILIO MEWNOL

Cyflwynwyd i'w ystyried gan y Pwyllgor - adroddiad y Pennaeth Archwilio a Risg a oedd yn cynnwys diweddariad ar gynnydd diweddaraf y gwasanaeth Archwilio Mewnol o ran darparu gwasanaethau, darparu sicrwydd a'r adolygiadau a gwblhawyd.

Amlygodd y Pennaeth Archwilio a Risg y prif bwyntiau fel a ganlyn -

- Bod tri adroddiad archwilio wedi'u cwblhau yn y cyfnod. Arweiniodd y cyntaf a oedd yn ymwneud â CONTEST - Gwrthderfysgaeth - at farn Sicrwydd Rhesymol gyda'r adolygiad yn canfod bod y Cyngor yn gwneud cynnydd da wrth weithredu fframwaith effeithiol o reolaethau i sicrhau y gall gyflawni ei gyfrifoldebau "Atal" statudol yn llwyddiannus mewn perthynas â Strategaeth Gwrthderfysgaeth Llywodraeth EM (CONTEST) 2018. Roedd yr ail adroddiad yn ymwneud â Diwygio Lles - Incwm Rhenti Tai a arweiniodd hefyd at farn Sicrwydd Rhesymol gyda'r adolygiad yn dod i'r casgliad bod gan y Cyngor nifer o reolaethau gweithredol effeithiol ar waith i reoli'r effaith ar allu'r Cyngor i gasglu incwm Rhent Tai. Yn achos y ddau adolygiad, nododd y gwasanaeth Archwilio Mewnol fod sgôp ar gyfer gwella rheolaethau yn y dyfodol yn y meysydd a archwiliwyd gyda hynny'n cael ei adlewyrchu mewn cynlluniau gweithredu y cytunwyd arnynt gyda'r Rheolwyr (ar gael i aelodau'r Pwyllgor ar gais i'r Pennaeth Archwilio a Risg). Cododd y gwasanaeth Archwilio Mewnol 4 Prif Risg / Mater ar yr adolygiad CONTEST - ac 1 Mater / Risg Mawr a 3 Cymedrol mewn perthynas â Diwygio Lles - Incwm Rhent Tai ac ymhelaethwyd ar y rhain gan y Swyddog.
  Y trydydd adroddiad archwilio a gwblhawyd oedd gwiriad iechyd i sicrhau bod llywodraethu gwybodaeth a'r Rheoliad Diogelu Data Cyffredinol wedi cael eu sefydlu'n gadarn ar draws yr holl ysgolion ar yr Ynys a chynhaliwyd y gwiriad gan Strategic Risk Practice Zurich Risk Engineering (ZRE) fel darn o waith ymgynghori ar gyfer gwybodaeth fewnol yn unig ac sydd ddim felly'n darparu sgôr sicrwydd.
- Cwblhawyd yr un Adolygiad Dilyn-i-Fyny yn ystod y cyfnod yn ymwneud â Chydymffurfiad â Safonau Diogelwch Data'r Diwydiant Cerdyn Talu a arweiniodd at uwchraddio'r sgôr Sicrwydd Cyfyngedig wreiddiol i farn Sicrwydd Rhesymol. Mae adolygiadau dilyn-i-fyny mewn perthynas â Chasglu Incwm Ysgolion Cynradd *(adolygiad dilyn-i-fyny cyntaf)* a Dyledwyr Amrywiol *(yr ail adolygiad dilyn-i-fyny)* yn mynd rhagddynt ar hyn o bryd. Mae tri o adolygiadau dilyn-i-fyny pellach wedi'u hamserlennu ar gyfer gweddill y flwyddyn mewn cysylltiad â'r meysydd a restrir ym mharagraff 21 yr adroddiad.
- Bu gostyngiad bach o ran mynd i'r afael â materion/risgiau Uchel/Coch/ Ambr o 89% yn Chwarter 4 2018/19 i 87% yn Chwarter 1 2019/10 er nad oes unrhyw faterion/risgiau Uchel neu Goch sydd heb gael sylw. Ceir esboniad am y dirywiad ym mharagraff 23 yr adroddiad.
- Roedd y gwasanaeth Archwilio Mewnol yn gobeithio cwblhau ac adrodd ar ganlyniad pedwar archwiliad i'r Pwyllgor yn y cyfarfod hwn (Trefniadau Parhad Busnes, Dilyn-i-Fyny Corfforaethol, Gwydnwch TG a Gwiriad Iechyd Llywodraethu Gwybodaeth Gorfforaethol) ond oherwydd y rhesymau a amlinellir ym mharagraff 29 yr adroddiad, ni fu modd gwneud hynny. Yn dilyn yr argymhelliad a wnaed yn y Gwiriad Iechyd ar gyfer Rheoli Risg Gorfforaethol, sef y dylid adolygu'r gofrestr risg gorfforaethol a rhesymoli'r risgiau

DRAFT

corfforaethol, adolygodd yr Uwch Dîm Arweinyddiaeth y Gofrestr Risg Gorfforaethol gan haneru bron y risgiau corfforaethol. Adlewyrchir hyn yn y blaenoriaethau archwilio mewnol ar gyfer y dyfodol. Cyfeiriodd y Pennaeth Archwilio a Risg at y Cynllun Gweithredu dan Atodiad A gan dynnu sylw at y newidiadau a wnaed a'r rhesymau a hynny ac yn ogystal, tynnodd sylw at y ffaith bod y Cynllun yn rhoi sicrwydd i'r Pwyllgor ynghylch pryd yr adolygwyd y risgiau corfforaethol ar y Gofrestr Risg Gorfforaethol ddiwethaf.

- Gofynnodd y Pwyllgor yn ei gyfarfod blaenorol am eglurhad ynghylch a oes diffiniad cenedlaethol safonol o raddfeydd sicrwydd, ac os nad oedd, a ddylid cyflwyno hyn er budd meincnodi a chysondeb. Cadarnhaodd y gwasanaeth Archwilio Mewnol nad oedd diffiniad safonol ar gyfer graddfeydd sicrwydd yn cael ei ddefnyddio ac ymhellach, fod y Gwasanaeth wedi anfon ymholiad at bob pennaeth archwilio ar draws Cymru, yn ogystal â'r Ymgynghorydd Llywodraethu yn Fforwm Llywodraethu Gwell CIPFA er mwyn pennu a oedd cefnogaeth ar gyfer cyflwyno diffiniad o'r fath. Cadarnhaodd yr ymarfer nad yw diffiniadau'r cynghorau yn annhebyg ac o'r 14 ymateb a dderbyniwyd, dim ond un gefnogodd y syniad o raddfeydd sicrwydd safonol gyda'r gweddill o blaid cadw hyblygrwydd lleol i adrodd ar gasgliadau yn y ffordd fwyaf addas i'w sefydliad.

- Roedd CIPFA wedi lansio ei Ddatganiad ar rôl y Pennaeth Archwilio Mewnol ym mis Ebrill 2019 sy'n cyflwyno pum egwyddor sy'n cyd-fynd â Safonau Archwilio Mewnol Sector Cyhoeddus y DU, sy'n amlinellu'r disgwyliadau allweddol ar benaethiaid archwilio mewnol a'r amodau a fydd yn gadael iddynt ffynnu. Dywedodd y Pennaeth Archwilio a Risg, yn ei barn hi, fod rôl y Pennaeth Archwilio Mewnol yn y Cyngor yn bodloni'r pum egwyddor ac yng nghyd-destun "arwain a chyfarwyddo Gwasanaeth Archwilio Mewnol sydd ag adnoddau priodol, digonol ac effeithiol", cadarnhaodd y bydd awdurdod cyfagos yn gallu darparu adnodd i Wasanaeth Archwilio Mewnol Ynys Môn i lenwi rhai o'r adnoddau sydd ar goll o'r Gwasanaeth yn sgil absenoldeb mamolaeth ac absenoldeb salwch tymor hir.

Trafododd y Pwyllgor y materion canlynol –

- Roedd y Pwyllgor yn croesawu'r cadarnhad y byddai yna adnodd staff ychwanegol dros dro ar gyfer y Gwasanaeth Archwilio Mewnol i bontio'r bwlch a grëwyd gan absenoldeb staff, sy'n ategu ei farn fod angen i'r swyddogaeth Archwilio Mewnol gael adnoddau digonol er mwyn darparu'r wybodaeth i'r Pwyllgor allu gwneud ei waith yn iawn. Ond roedd hefyd yn cwestiynu, yn wyneb y prinder staff, a oedd hi'n ymarferol i'r Gwasanaeth fod yn cynnal y Gwiriad Iechyd Llywodraethu Gwybodaeth Gorfforaethol y cyfeirir ato ym mharagraff 29 yr adroddiad yn hytrach na defnyddio darparwr sicrwydd allanol? Dywedodd y Pennaeth Archwilio a Risg fod y ffaith fod y Gwasanaeth Archwilio Mewnol yn gyfarwydd â phersonél a phrosesau mewnol y Cyngor yn fanteisiol o gymharu â defnyddio darparwr sicrwydd allanol, ac yn achos y Gwiriad Iechyd Llywodraethu Gwybodaeth Gorfforaethol ac ar ôl ymgynghori â'r Rheolwr Llywodraethu Gwybodaeth, teimlwyd y gellid gwneud y darn hwn y waith yn fwy effeithiol yn fewnol.
- Mewn perthynas â'r adolygiad archwilio ar Ddiwygio Lles – Incwm Rhent Tai, nododd y Pwyllgor fod problemau gyda'r system wedi amharu ar allu'r Cyngor i fonitro perfformiad y tenantiaid sydd ar Gredyd Cynhwysol, ac ymhellach i hynny, nad oedd y Cyngor wedi proffilio ei denantiaid yn llawn (rhoddwyd gwybod i'r Pwyllgor mai 40% oedd y gyfradd ymateb i'r llythyrau oedd yn gofyn am y wybodaeth yma). Golygai hyn, heb wybodaeth fanwl-gywir am ddemograffeg yr Ynys, y gallai lesteirio gallu'r Cyngor i gynllunio ymlaen llaw a chasglu gwybodaeth er mwyn siapio gwasanaethau at y dyfodol. Teimlai'r Pwyllgor y dylai'r wybodaeth hon fod wedi'i chasglu fel rhan o'r gwaith paratoadol, a heb y wybodaeth hon roedd y Pwyllgor yn bryderus nad yw'r Cyngor yn gallu asesu effaith Credyd Cynhwysol

DRAFT

ar ôl-ddyledion rhent ac y byddai goblygiadau posib i'w incwm. Cynigiodd y Pwyllgor y dylid gofyn i Bennaeth y Gwasanaethau Tai ddod i'r cyfarfod nesaf i roi diweddariad ar y sefyllfa o ran proffilio tenantiaid.

Eglurodd y Pennaeth Archwilio a Risg nad oedd y Gwasanaeth Tai wedi cefnogi cynnig cychwynnol i gael swyddog proffilio pwrpasol ar y sail fod y rôl wedi'i hymgorffori yn swydd ddisgrifiadau'r tîm Gofal Cwsmer, sydd nawr yn gwneud y dasg fel rhan o'u cyswllt dydd i ddydd gyda thenantiaid y Gwasanaeth Tai.

Penderfynwyd, ar ôl ystyried y wybodaeth a gyflwynwyd a'r esboniadau a roddwyd gan y Swyddogion, fod y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu yn derbyn ac yn nodi'r cynnydd diweddaraf gan y Gwasanaeth Archwilio Mewnol o ran ei ddarpariaeth gwasanaeth, darparu sicrwydd, yr adolygiadau a gwblhawyd, a'i berfformiad ac effeithiolrwydd wrth yrru gwelliant.

CAM GWEITHREDU YCHWANEGOL A GYNIGIWYD: Gofyn i Bennaeth y Gwasanaethau Tai fynychu cyfarfod nesaf y Pwyllgor i roi diweddariad ar y sefyllfa o ran proffilio tenantiaid.

6. ARCHWILIO ALLANOL: EDRYCH AR "HYRWYDDO YNYS MÔN I ANNOG DATBLYGWYR MAWR I FUDDSODDI YN YR YNYS"

Cyflwynwyd i'r Pwyllgor ei ystyried – adroddiad Archwilio Allanol ar ganfyddiadau ei ymchwiliad i gam y mae'r Cyngor yn ei gymryd i gwrdd â'i amcanion llesiant, sef hyrwyddo Ynys Môn i annog datblygwyr mawr i fuddsoddi yn yr Ynys a defnyddio hyn fel catalydd i ddatblygu busnes a swyddi ar yr Ynys.

Adroddodd Mr Alan Hughes, Swyddog Arweiniol Archwilio Perfformiad (SAC), fod gofyn statudol i Archwilydd Cyffredinol Cymru, yn unol â Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol, archwilio cyrff cyhoeddus i asesu i ba raddau maent wedi gweithredu yn unol â'r egwyddor datblygu cynaliadwy wrth iddynt osod eu hamcanion llesiant a chymryd camau i gwrdd â hwy. Yn yr adroddiad uchod, mae'r Archwilydd Allanol wedi ceisio sefydlu p'un a yw'r Cyngor yn gweithredu yn unol â'r egwyddor datblygu cynaliadwy yn ei gam i hyrwyddo Ynys Môn er mwyn annog datblygwyr mawr i fuddsoddi yn yr Ynys. Er mwyn gweithredu'n unol â'r egwyddor datblygu cynaliadwy, mae'n rhaid i gyrff cyhoeddus roi ystyriaeth i'r "pum ffordd o weithio" fel y cânt eu diffinio yn y ddogfen "Yr Hanfodion" yn Neddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 sy'n ymwneud â diogelu'r gallu i gwrdd ag anghenion *tymor hir*; gweithredu i *atal* problemau rhag digwydd neu fynd yn waeth; ystyried *integreiddio* amcanion llesiant y corff cyhoeddus gyda'u hamcanion eraill neu amcanion corff cyhoeddus arall; gweithredu gan *gydweithio* ag unrhyw berson arall neu rannau gwahanol o'r corff ei hun a *chynnwys* pobl sydd â diddordeb mewn cyflawni'r amcanion llesiant gan sicrhau bod y bobl hynny'n adlewyrchu amrywiaeth yr ardal y mae'r corff yn ei gwasanaethu.

Daeth yr adroddiad i'r casgliadau hyn –

- Mae'r Cyngor wedi gweithredu yn unol â'r egwyddor datblygu cynaliadwy o ran datblygu'r cam, ond mae cyfleoedd i wreiddio'r pum ffordd o weithio ymhellach.
- Mae'r Cyngor wedi ceisio cael dealltwriaeth drylwyr o effeithiau anffafriol prosiect ar raddfa fawr, ac mae'n deall pwysigrwydd casglu data i oleuo'i weithgareddau ataliol.

DRAFT

- Mae'r Cyngor yn ystyried sut y gallai ei gam gyfrannu at y saith nod llesiant cenedlaethol a'i amcanion llesiant eraill, ond nid yw wedi ystyried yn ffurfiol sut y bydd y datblygiad yn effeithio ar amcanion llesiant cyrff cyhoeddus eraill.
- Mae'r Cyngor wedi cymryd camau i gydweithio gyda phartneriaid ac adlewyrchu anghenion a dymuniadau cymunedau lleol, ond gallai wella'r modd y mae'n adolygu effeithiolrwydd y cydweithio.
- Mae'r Cyngor wedi cynnwys rhan-ddeiliaid ym mhrosiect Wylfa Newydd, ond mae angen iddo ddatblygu ei ddull o gynnwys amrywiaeth lawn y gymuned.

Ar ôl i'r gwaith maes ddod i ben, cyflwynwyd canfyddiadau'r Archwilydd Allanol i Swyddogion y Cyngor mewn gweithdy ym mis Mawrth, 2019 lle dechreuodd y Cyngor ystyried ei ymateb i'r canfyddiadau. O ganlyniad i'r trafodaethau yn y gweithdy a myfyrio ymhellach ar y canfyddiadau, mae'r Cyngor wedi datblygu cyfres o gamau gweithredu o dan themâu penodol ac mae'r rhain wedi eu rhestru yn y tabl yn Rhan 2 yr adroddiad.

Dywedodd y Prif Weithredwr fod yr archwiliad yn ceisio gofyn a yw'r Cyngor wedi dechrau arddel egwyddorion y Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol yn ei waith dydd i ddydd, sef prif ffocws yr adroddiad. Mae'r adroddiad yn canfod bod y Cyngor wedi dechrau cymhwyso'r egwyddorion hynny'n llwyddiannus ac mae'n tynnu sylw at nifer o gryfderau yn y gwaith y mae'r Cyngor wedi'i wneud mewn perthynas â phwnc yr astudiaeth hon ond mae'n cydnabod hefyd fod angen cydbwysedd rhwng gwaith sy'n gysylltiedig â'r Ddeddf Cenedlaethau'r Dyfodol a gofynion a blaenoriaethau eraill ehangach y Cyngor. Yng nghyswllt Wylfa Newydd mae'r Cyngor wedi dysgu llawer iawn, a hynny o weithio ar y prosiect ei hun ac o gydweithredu â Swyddfa Archwilio Cymru ar yr astudiaeth uchod. Mae'r camau gweithredu y mae'r Cyngor wedi eu datblygu mewn ymateb i'r adroddiad i'w gweld ym mharagraff 32 ac maent yn cadarnhau'n glir ymrwymiad y Cyngor i hyrwyddo'r Ynys fel cyrchfan ar gyfer datblygiadau ynni ar raddfa fawr.

Derbyniodd y Pwyllgor yr adroddiad fel un a roddai asesiad positif ar y cyfan o waith y Cyngor wrth gymhwyso'r egwyddor datblygu cynaliadwy yn ei ymdrech i hyrwyddo Ynys Môn i annog datblygwyr mawr i fuddsoddi yn yr Ynys.

Penderfynwyd derbyn yr adroddiad Archwilio Allanol ar ei archwiliad o "Hyrwyddo Ynys Môn i annog Datblygwyr Mawr i Fuddsoddi yn yr Ynys."

NI WNAED UNRHYW GYNNIG YCHWANEGOL

7. DATGANIAD POLISI RISG

Cyflwynwyd i'r Pwyllgor ei ystyried – adroddiad y Pennaeth Archwilio a Risg yn ymgorffori Datganiad Rheoli Risg sy'n amlinellu cyfrifoldebau o fewn y Cyngor ar gyfer adnabod, rheoli a monitro risgiau.

Adroddodd y Pennaeth Archwilio a Risg, fel rhan o'i drefniadau ar gyfer llywodraethiant corfforaethol da, fod angen i'r Cyngor gael datganiad clir o'i bolisi cyffredinol ar gyfer rheoli risgiau wrth iddo gyflawni ei amcanion a darparu ei wasanaethau. Fel sefydliad mawr ac amrywiol, bydd yr archwaeth risg yn amrywio yn ôl y weithgaredd a wneir, a bydd yr archwaeth am risg a'r goddefgarwch i risg yn wahanol trwy'r sefydliad cyfan. Cydnabyddir fod rhaid i'r Cyngor dderbyn rhyw elfen o risg er mwyn gallu cyflawni ei amcanion. Felly, y polisi yw sicrhau diwylliant o gymryd risg yn seiliedig ar wybodaeth. Mae archwaeth risg y sefydliad yn ei gynorthwyo i benderfynu beth sy'n risg berthnasol; beth sy'n risg uchel a beth sy'n risg isel.

DRAFT

Wrth benderfynu ar yr archwaeth risg, gall y Cyngor flaenoriaethu risg yn fwy effeithiol er mwyn cymryd camau lliniaru a dyrannu adnoddau'n well.

Dywedodd y Swyddog fod sefydlu archwaeth risg y Cyngor yn ddarn o waith yr hoffai ei wneud ar y cyd â'r Aelodau a'r Uwch Dîm Arweinyddiaeth fel y bydd modd llunio datganiad archwaeth risg clir a'i gymeradwyo. Mae sefyllfa gyfredol y Cyngor o ran ei archwaeth risg i'w weld yn y Matrics Asesiad Rheoli Risg ar ddiwedd yr adroddiad a byddwn yn parhau i ddefnyddio hwn hyd nes y cyhoeddir y datganiad polisi. Bydd gwahanol lefelau o oddefgarwch risg yn berthnasol trwy'r Cyngor, yn dibynnu ar y gwasanaeth unigol e.e. bydd lefel y goddefgarwch risg yn y Gwasanaethau Cymdeithasol yn wahanol i lefel goddefgarwch y Gwasanaethau Priffyrdd.

Penderfynwyd derbyn y Datganiad Polisi Rheoli Risg fel y cafodd ei gyflwyno a chymeradwyo i'r Pwyllgor Gwaith ei fod yn ei gymeradwyo.

NI WNAED UNRHYW GYNNIG YCHWANEGOL

8. ADRODDIAD YSWIRIANT BLYNYDDOL 2018/19

Cyflwynwyd i'r Pwyllgor ei ystyried – adroddiad y Pennaeth Archwilio a Risg yn ymgorffori'r adroddiad Yswiriant Blynyddol ar gyfer 2018/19.

Adroddodd y Rheolwr Archwilio a Risg fod yr adroddiad yn rhoi crynodeb o'r hawliadau a wnaed yn erbyn trefniadau yswiriant allanol a mewnol y Cyngor am y cyfnod 1 Ebrill, 2014 i 31 Mawrth, 2019 yn seiliedig ar y dyddiad y digwyddodd y digwyddiad ac nid ar y dyddiad y gwnaed neu gyflwynwyd yr hawliad, ac ar gyfer hawliadau a gyflwynwyd cyn 1 Ebrill, 2019. Mae'r adroddiad hefyd yn rhoi sylwadau ar dueddiadau o ran hawliadau, a heriau at y dyfodol. Mae'r crynodeb o hawliadau sydd yn Atodiad A yr adroddiad hefyd yn darparu dadansoddiad fesul polisi, fesul blwyddyn ariannol ar gyfer y Cyngor cyfan o nifer yr hawliadau sydd wedi cael eu talu, yr hawliadau a gafodd eu setlo heb gostau neu heb orfod gwneud taliad, a hawliadau sydd heb eu setlo hyd yn hyn. Mae'r crynodeb yn cynnwys y swm a dalwyd yn achos yr hawliadau hynny sydd wedi eu setlo, a'r swm sydd wedi'i gadw wrth gefn ar gyfer yr hawliadau hynny sydd heb eu setlo eto.

Mewn ymateb i ymholiadau gan y Pwyllgor, rhoddodd y Rheolwr Risg ac Yswiriant eglurhad ar y canlynol –

- Mae gan y Cyngor yswiriant anaf personol ar gyfer staff a gwirfoddolwyr sy'n gweithredu ar ran y Cyngor, lle bynnag y bo hynny. Fodd bynnag, ni fyddai'r yswiriant yn berthnasol yn achos crefftwyr proffesiynol sy'n gwirfoddoli eu gwasanaethau e.e. trydanwr yn gwirfoddoli i wneud darn o waith mewn ysgol.
- Bod y swm o £174,199 sydd wrth gefn ar gyfer hawliadau atebolrwydd cyhoeddus yn 2018/19, er yn uwch na'r symiau wrth gefn ar gyfer y blynyddoedd cynt, wedi'i osod yn erbyn ffigwr cyfatebol uwch o 39 o hawliadau sydd dal yn agored yn 2018/19 sy'n cynnwys hawliadau mwy diweddar a fydd yn cymryd yn hirach i'w cau, p'un a gânt eu setlo ar gost neu heb gost.
- Bod y mwyafrif (dros 50%) o hawliadau atebolrwydd cyhoeddus yn gysylltiedig â phriffyrdd e.e. llithro, baglu neu godwm ar lithrfa oedd dan reolaeth y Cyngor, a thwll yn y ffordd yn achosi difrod i gerbydau.
- Bod y Cyngor yn ceisio dysgu o hawliadau a wnaed. Mewn achosion lle mae'r hawliadau o ganlyniad i gamgymeriadau gan yrwyr y Cyngor, er enghraifft, mae'r Gwasanaethau

Priffyrdd yn trefnu hyfforddiant gyrrwr i geisio lleihau'r tebygolrwydd o gamgymeriadau'n digwydd ac felly hawliadau'n codi o hynny.

Penderfynwyd derbyn a nodi'r Adroddiad Yswiriant Blynyddol ar gyfer 2018/19.

NI WNAED UNRHYW GYNNIG YCHWANEGOL

9. ADOLYGIAD BLYNYDDOL AR REOLI'R TRYSORLYS 2018/19

Cyflwynwyd i'r Pwyllgor ei ystyried – adroddiad y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog Adran 151 yn ymgorffori'r Adolygiad Rheoli Trysorlys ar gyfer 2018/19.

Tynnodd y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog Adran 151 sylw at y canlynol -

- Yn wyneb yr ansicrwydd sy'n parhau ynghylch yr economi dros gyfnod Brexit a'r ffaith fod cyfraddau llog yn parhau'n isel, mae'r Strategaeth Rheoli'r Trysorlys wedi parhau i fenthyca dim ond pan fo angen ac i fuddsoddi ar sail diogelwch a hylifedd gan sicrhau bod yr arian parod y mae'r Cyngor wedi'i fuddsoddi ar gael yn rhwydd.
- Am sawl blwyddyn bellach, strategaeth y Cyngor fu defnyddio ei adnoddau arian parod ei hun i ariannu gwariant cyfalaf lle bo'n bosib. Fodd bynnag, oherwydd balansau arian parod isel yn ystod y flwyddyn, penderfynwyd benthyca'n allanol gan gymryd dau fenthyciad hirdymor allan gyda'r PWLB – £15m ym mis Ionawr, 2019 dros 50 mlynedd ar gyfradd llog o 2.49% (defnyddiwyd £5m o hwn i ad-dalu benthyciad a oedd yn aeddfedu) a £10m ym mis Mawrth 2019 dros 46 mlynedd ar gyfradd llog o 2.24%.
- Ar ddechrau'r flwyddyn, roedd y sefyllfa benthyca mewnol yn £19.9m. Trwy dynnu'r benthyciadau y cyfeirir atynt uchod, roedd y sefyllfa benthyca mewnol ar 31 Mawrth, 2019 wedi lleihau i £6.2m.
- Yn ystod y flwyddyn honno, roedd y Cyngor hefyd wedi cymryd dau fenthyciad tymor byr – un am £5m ym mis Hydref, 2018 am 3 mis gyda Chyngor Sir Gogledd Swydd Efrog gyda chyfradd llog o 0.85% a'r llall am £5m ym mis Rhagfyr, 2018 am 1 mis gyda Chronfa Bensiwn Tyne and Wear gyda chyfradd llog o 0.8%. Fe wnaeth y Cyngor gymryd y benthyciadau hyn i leddfu anawsterau llif arian tymor-byr.
- Yn ystod 2018/19, fe wnaeth y Cyngor gydymffurfio â'i ofynion deddfwriaethol a rheoleiddiol. Roedd y Gofyn Cyllido Cyfalaf (CFR – angen sylfaenol y Cyngor i fenthyca) a ragwelwyd ar adeg cynhyrchu'r dangosyddion darbodus ar gyfer 2018/19 yn £148.940m. Roedd y CFR gwirioneddol yn llawer is, sef £138.660m. Ni aeth y Cyngor dros y Terfyn Benthyca Awdurdodedig (£177M) na'r Terfyn Gweithredol (£172m) yn ystod y flwyddyn, gyda'r ddyled allanol yn dod i uchafswm o £134.4m yn unig. Mae'r perfformiad yn erbyn y Dangosyddion Darbodus a osodwyd gan y Cyngor yn dangos bod gweithgareddau Rheoli Trysorlys y Cyngor yn cael eu gwneud mewn modd rheoledig sy'n sicrhau diogelwch ariannol y Cyngor ac nad ydynt yn rhoi'r Cyngor mewn unrhyw berygl ariannol sylweddol yn nhermau benthyca gormodol neu anfforddiadwy.
- Gan edrych ymlaen, mae'n debyg y bydd y strategaeth yn parhau i fod yn un o fuddsoddiadau risg isel, elw isel, a threfn o gynllunio benthyciadau i gael y taliadau llog isaf posib.

Ar y pwynt hwn, eglurwyd fod y Pwyllgor wedi bod yn rhedeg am dair awr bellach, ac o dan ddarpariaethau paragraff 4.1.10 o Gyfansoddiad y Cyngor, roedd angen penderfyniad gan fwyafrif o'r Aelodau hynny o'r Pwyllgor a oedd yn bresennol i gytuno i barhau â'r cyfarfod.
Cytunwyd y dylai'r cyfarfod barhau.

DRAFT

Mewn ymateb i bwyntiau a godwyd gan y Pwyllgor, cafwyd eglurhad pellach gan y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog Adran 151 -

- Mae'r tanwariant ar y gyllideb gyfalaf yn ymwneud yn bennaf â chynlluniau sy'n cael eu hariannu gan grantiau cyfalaf. Mae ymagwedd y Cyngor at fenthyca yn seiliedig ar nodau ac anghenion llif arian yn hytrach nag ar sail fesul prosiect h.y. bydd y Cyngor yn benthyca pan nad oes ganddo arian parod ar gael i ariannu gwariant cyfalaf.
- Bod y tâl a godir i Refeniw am gost y benthyca yn cael ei wneud trwy'r Ddarpariaeth Refeniw Isafswm (MRP). Mae'r Polisi MRP wedi'i ddiwygio er mwyn cysylltu'r benthyciad i oes yr ased a fenthycwyd ar ei gyfer fel bod y tâl i refeniw yn darparu digon ar ddiwedd tymor y benthyciad i ad-dalu'r ddyled pan ddaw'n ddyledus.

Penderfynwyd –

- **Nodi y bydd y ffigyrau alldro yn yr adroddiad yn aros yn rhai dros dro hyd nes bydd yr archwiliad ar Ddatganiad Cyfrifon 2018/19 wedi'i gwblhau a'i lofnodi; bydd unrhyw addasiadau sylweddol i'r ffigyrau yn yr adroddiad sy'n deillio o'r archwiliad yn cael eu hadrodd fel bo'n briodol.**
- **Nodi'r dangosyddion darbodus a thrysorlys dros dro ar gyfer 2018/19 yn yr adroddiad.**
- **Derbyn yr adroddiad Adolygiad Blynyddol ar Reoli'r Trysorlys 2018/19, a'i argymell i'r Pwyllgor Gwaith heb sylwadau.**

10. BLAEN RAGLEN WAITH 2019/20

Cyflwynwyd Blaen Raglen Waith y Pwyllgor a chafodd ei derbyn a'i nodi heb unrhyw newid.

Y Cynghorydd Peter Rogers
Cadeirydd

DRAFT

CYNGOR SIR YNYS MÔN	
Adroddiad i:	Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu
Dyddiad:	3 Medi 2019
Pwnc:	Diweddariad ar Broffilio Tenantiaid
Pennaeth Gwasanaeth:	Ned Michael Pennaeth Tai 01248 752289 nedmichael@anglesey.gov.uk
Awduron yr Adroddiad:	Llinos Wyn Williams BA (Hons) 01248 752190 lwwhp@anglesey.gov.uk
Natur a Rheswm am Adrodd: Mae'r adroddiad hwn yn darparu gwybodaeth am waith a wnaed gan yr adran Tai Cymunedol mewn perthynas â phroffilio tenantiaid. Mae'n dilyn adroddiad archwilio mewnol a gyflwynwyd i gyfarfod y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu a gynhaliwyd ar 23 Gorffennaf, a oedd yn nodi diffyg proffilio tenantiaid fel 'Mater/Risg'. Yn dilyn trafodaeth, gofynnodd yr aelodau i'r Pennaeth Tai fynychu cyfarfod nesaf y Pwyllgor i roi diweddariad ar y sefyllfa o ran proffilio tenantiaid.	

1. CYFLWYNIAD

Yn ystod mis Chwefror – Mehefin 2019, cynhaliodd y tîm archwilio mewnol archwiliad mewnol mewn perthynas â risg gorfforaethol allweddol, Diwygio Lles. Cyflwynwyd yr adroddiad archwilio terfynol i'r Pwyllgor Archwilio a Risg ym mis Gorffennaf 2019.

Tynnodd yr archwiliad Diwygio Lles sylw at 'Faterion/Risgiau' yn cynnwys:

- Gwella gwybodaeth proffilio tenantiaid er mwyn cynorthwyo i ddarparu gwasanaeth yn y dyfodol – mae cysylltiad uniongyrchol rhwng hyn a sut yr ydym yn rhagfynegi a chanolbwyntio ein hymdrechion i gefnogi tenantiaid sydd eisoes yn derbyn y Credyd Cynhwysol neu a fydd yn ei dderbyn yn y dyfodol
- Gwella adroddiadau rheoli er mwyn monitro perfformiad tenantiaid sy'n derbyn y Credyd Cynhwysol (gan gynnwys ôl-ddyledion, materion gweithredol)
- Sicrhau bod canllawiau ffurfiol mewn lle a bod staff gweithredol a phartneriaid yn ymwybodol ohonynt
- Gwella system Rheoli Cysylltiadau Cleientiaid y gwasanaeth tai, Orchard, er mwyn sicrhau fod strwythur adrodd cyflym mewn lle a symud oddi wrth y dull maniwal sy'n draul ar amser

Mae'r holl gamau i roi sylw i'r 'Materion/Risgiau' ar y gweill ac yn cael eu harwain gan y Rheolwr Gwasanaeth Tai Cymunedol.

Ym mis Gorffennaf 2019, mynegodd y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu bryder ynghylch y diffyg cynnydd a wnaed mewn perthynas â phroffilio tenantiaid yn y gwasanaethau tai.

Mae adran dai Cyngor Sir Ynys Môn yn landlord ar 3,812 eiddo. Cofnodir pob eiddo ar ein system Rheoli Cysylltiadau Cleientiad, Orchard. Mae gwybodaeth megis enw tenantiaid, cyfeiriad, manylion cyswllt, oed a nifer yr unigolion ar yr aelwyd yn cael ei gadw ar Orchard. Yn ogystal, mae cofnodir gwybodaeth ar Orchard

ynghylch hanes tenantiaeth, dyledion rhent, cysylltiadau gyda swyddogion, cofnod o dorri amodau tenantiaeth, dadansoddiad o gynhwysiant ariannol a llawer mwy. Dyma a elwir yn proffilio tenantiaid.

Mae'r Sefydliad Tai Siartredig (Medi 2010) yn disgrifio proffilio tenantiaid fel casglu, grwpio a dadansoddi gwybodaeth am denantiaid. Yn ei dro, rhydd hyn well dealltwriaeth o ddemograffeg, cymhelliant, anghenion, agweddau, ffordd o fyw ac ymddygiadau ein tenantiaid. Gall meddu ar broffiliau tenantiaid cywir gynorthwyo'r adran i ddatblygu gwasanaethau yn y dyfodol, ochr yn ochr â gwasanaethau presennol, megis yr ymateb i'r Credyd Cynhwysol.

Mae demograffeg gymdeithasol Ynys Môn sydd yn newid drwy'r amser yn golygu ein bod yn ymateb yn barhaus i anghenion sy'n newid er mwyn cwrdd ag anghenion ein cwsmeriaid, gwella ein gwasanaethau ac addasu ein dulliau er mwyn cefnogi'r bobl fwyaf bregus. Er enghraifft, erbyn 2039, rydym yn disgwyl 30% o gynnydd ym mhoblogaeth yr ynys sydd dros 65 oed.

Mae proffil pob aelwyd ar yr ynys yn wahanol. Golyga hyn fod ein cymunedau'n gyffrous o amrywiol. Ar y llaw arall, gall greu heriau ychwanegol o ran rheoli adnoddau wrth ddarparu gwasanaeth, megis ardaloedd lle mae ymddygiad gwrthgymdeithasol yn broblem.

Gyda hynny, mae sicrhau fod ein gwasanaethau'n cael eu teilwra ar gyfer pob tenant yn bwysig er mwyn sicrhau ein bod yn cyflawni'r canlyniadau disgwyliedig; fod ein tenantiaid yn teimlo'n ddiogel ac yn iach, ein bod yn gwrando arnynt a'u bod yn derbyn gwasanaeth sy'n ymateb i'w hanghenion.

Mae proffilio tenantiaid hefyd yn cynorthwyo i:

- Werthuso ein gwasanaethau presennol i sicrhau ein bod yn cyfarfod â gofynion wrth iddynt newid
- Cynllunio anghenion llety o fewn ein cynllun busnes 30 Mlynedd
- Rheoli adnoddau yn effeithiol a chyfle i drawsnewid ein dulliau mewn perthynas â gofal cwsmer
- Gwella a blaenoriaethu penderfyniadau
- Bod yn fwy ymgynghorol er mwyn sicrhau fod newidiadau'n cael eu datblygu mewn partneriaeth â'n tenantiaid a'n partneriaid
- Goresgyn rhwystrau
- Cyfathrebu
- Targedu adnoddau at leoliadau penodol
- Gwella ansawdd ein gwasanaethau
- Rheoli risgiau
- Gwella mynediad i dai arloesol a fforddiadwy
- Ymateb i faterion troseddol megis Llinellau Cyffuriau / Cogio (Cuckooing)

Mae gweithredu Deddfau holl bwysig Llywodraeth Cymru, sef Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol 2015 a Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant 2014, yn sicrhau fod cyrff cyhoeddus yn gweithredu'n gynt ac yn cymryd camau ataliol yn ogystal â rhoi mwy o bwyslais ar gyd-gynhyrchu gan arwain at gynnal asesiad Cymru Gyfan o anghenion y boblogaeth.

Mae'r asesiad o anghenion y boblogaeth wedi darparu gwybodaeth ddefnyddiol i'r adran dai er mwyn nodi meysydd allweddol drwy data am dlodi, iechyd, addysg a llesiant er mwyn ystyried ein hymagweddau wrth ddarparu gwasanaethau cyfranogiad tenantiaid, ynghyd â sicrhau fod asiantaethau yn targedu gwasanaethau er mwyn llwyddo i wella materion sydd yn creu pryder i unigolion / ardaloedd.

Mae dulliau eraill o gasglu data a gwybodaeth i ddatblygu ein gwasanaethau, sydd yn fanteisiol i'r gwasanaethau tai, yn cynnwys-

- Y boblogaeth o Blant sy'n Derbyn Gofal
- Strategaeth Pobl Hŷn
- Arolygon STAR – Arolwg boddhad i denantiaid a phreswylwyr
- Arolygon ymddygiad gwrthgymdeithasol
- Asesiadau o Anghenion y Boblogaeth
- Swyddfa Ystadegau Gwladol

Ar lefel weithredol, cyfrifoldeb y tîm gwasanaeth cwsmer yw proffilio tenantiaid. Mae'r tîm gwasanaeth cwsmer yn cynnwys chwe swyddog cyfwerth ag amser llawn sy'n delio gydag ymholiadau cynnal a chadw dydd i ddydd, yn ymateb ar y cyswllt cyntaf i ymholiadau dyrannu tai, digartrefedd yn ogystal â phroffilio tenantiaid.

Mae lefelau staff gofal cwsmer wedi amrywio drwy gydol y flwyddyn. Mae hynny oherwydd bod un aelod o staff ar secondiad a dau swyddog ar absenoldeb mamolaeth. Mae hyn wedi creu rhwystr o ran casglu gwybodaeth proffilio tenantiaid ar sail barhaus. Ar hyn o bryd, mae'r tîm gwasanaeth cwsmer yn gweithio o ddwy swyddfa, gyda thri swyddog yn gweithio ym mhob lleoliad bob diwrnod gwaith.

Mae nifer y bobl sy'n cyflwyno eu hunain fel pobl ddigartref wedi cynyddu ac o ganlyniad mae ein tîm gofal cwsmer yn derbyn mwy o alwadau ffôn er mwyn cefnogi'r rhai hynny'n sy'n wynebu cael eu gwneud yn ddigartref neu sydd yn ddigartref. Yn ogystal, mae ymgyrch i ddenu tenantiaid newydd ar ein rhestr aros tai, sydd yn cynyddu'r heriau oherwydd y system bresennol sy'n cael ei harwain gan y galw.

Bernir bod gweithio o ddwy swyddfa yn heriol. Mae bod a thîm ar wasgar a lefelau staffio sy'n amrywio yn golygu mai blaenoriaeth y tîm yw ateb galwadau.

Wrth symud ymlaen, mae'r Uwch Dîm Rheoli Tai wedi cytuno i leoli'r tîm gofal cwsmer mewn un lleoliad ac mae trafodaethau ar y gweill ynghylch pa swyddfa fyddai fwyaf addas yn y tymor hir – swyddfa Llangefni neu'r Uned Cynnal a Chadw Tai yng Ngaerwen. Pan fydd y tîm cyfan mewn un lleoliad, bydd un swyddog y dydd yn canolbwyntio ar broffilio, gyda'r aelodau staff hynny yn newid ar sail rota. Bernir y bydd y tîm gofal cwsmer, drwy weithio mewn un lleoliad, yn creu mwy o wydnwch ac yn golygu y bydd modd bod yn fwy rhagweithiol o ran y gwaith.

Mae mwyafrif y tenantiaid yn parhau i gysylltu â'r gwasanaethau tai ar y ffôn. Mae'r gwasanaeth hwn yn ymateb i alwadau'n barhaus. O fis Ionawr 2020, canolbwyntir ar gynllun 2 flynedd lle bydd tenantiaid yn adrodd am broblemau ac yn rheoli eu tenantiaeth ar lwyfan digidol fydd wedi'i gysylltu ag Orchard. Gosodwyd targed y byddai tenantiaid yn defnyddio'r porth tenantiaid digidol ar gyfer 75% o gysylltiadau gofal cwsmer erbyn 2022.

Er mwyn darparu sicrwydd i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu, bydd y gwasanaethau tai yn gweithio'n agos gyda'r Adran Waith a Phensiynau, Canolfan O'Toole a Cyngor Ar Bopeth mewn perthynas â'r Credyd Cynhwysol. Mae'r Cyngor wedi comisiynu adroddiadau Troi Polisi'n Ymarfer tair gwaith y flwyddyn, sydd yn amlinellu'r prif ardaloedd lle mae pryder ynghylch y Credyd Cynhwysol. Diweddarwyd yr Hyb Credyd Cynhwysol i ganolbwyntio ar ffactorau yn dilyn cyflwyno'r Credyd Cynhwysol, sy'n cynnwys rhannu gwybodaeth, data a gwybodaeth ynghylch y rhai sy'n cael eu heffeithio gan newid yn eu budd-daliadau.

Tynnwyd y ffigurau canlynol o Orchard, ond mae amheuaeth ynghylch cywirdeb y ffigurau hyn:

Blwyddyn	Nifer o holiaduron wedi ei nodi
2012	82
2013	362
2014	160
2015	166
2016	203
2017	228
2018	229
2019	63
Total	**1493**

2 – Dulliau proffilio tenantiaid cyn yr archwiliad (cyn Mehefin 2019)

Dull un – anfon gohebiaeth at bob tenant yn y post a chynnig cymhelliant am lenwi a dychwelyd holiaduron. Wedi derbyn 1,200 o ymatebion sydd yn 33% o'r stoc.

Dull dau – yn 2014/15, cyflogodd y gwasanaeth tai dri swyddog proffilio tenantiaid dros gyfnod o 18 mis i sicrhau fod y wybodaeth mor gyfredol â phosib. Gosodwyd targed i swyddogion proffilio gwblhau 15 proffil y dydd ac roeddent yn bresenoldeb gweladwy ar ein stadau.

3 – Dulliau proffilio tenantiaid yn dilyn yr archwiliad (ar ôl Mehefin 2019)

Rhoddwyd targed i swyddogion gofal cwsmer gwblhau deg galwad ffôn proffilio tenantiaid y mis o fis Awst 2019 ymlaen. Gwneir tair ymgais dros y ffôn ac anfonir llythyr yn gofyn i'r tenant lenwi a dychwelyd y ffurflen broffilio erbyn dyddiad penodol.

Gofynnir i denantiaid newydd gwblhau a dod â'u holiadur proffilio gyda nhw pan fyddant yn llofnodi cytundeb i rentu eiddo. Os nad yw tenant newydd yn darparu'r wybodaeth hon pan fydd yn llofnodi am yr eiddo, bydd y Swyddog Rheoli Tai perthnasol yn eu cyfeirio at y tîm gofal cwsmer er mwyn iddynt fynd ar ôl y mater.

Bydd ein tîm gofal cwsmer yn fwy gweladwy ar ein stadau er mwyn cynorthwyo tenantiaid bregus i lenwi'r holiadur proffilio.

4 – Dulliau Proffilio Tenantiaid yn y Dyfodol

- Datblygu strategaeth proffilio tenantiaid – mewn partneriaeth â'n grŵp tenantiaid
- Lansio'r strategaeth yn allanol gyda thenantiaid a darparu diweddariad rheolaidd ar bwysigrwydd proffilio tenantiaid / tenantiaid yn rhoi gwybod i'r adran dai am unrhyw newid yn eu gwybodaeth bersonol
- Lansio'r strategaeth yn fewnol a gweithio i brif ffrydio proffilio tenantiaid yn y gwasanaethau tai
- Tenantiaid yn cwblhau eu proffil eu hunain ar y porth tenantiaid digidol – Ionawr 2020 ymlaen
- Swyddogion gofal cwsmer yn targedu tenantiaid drwy fod yn fwy gweladwy ar stadau tai / trefnu diwrnodau penodol pan fyddant ar y stad yn gwneud gwaith proffilio

5- Casgliad

Mae'r gwasanaethau Tai wedi ymrwymo i wella proffilio tenantiaid er mwyn cefnogi ein gwasanaethau – mae hyn yn cynnwys ein cefnogaeth hanfodol ar gyfer y Credyd Cynhwysol.

Cydnebir fod y gwaith ar hyn o bryd yn ymatebol ac yn golygu ateb galwadau a dderbynnir a'u rheoli'n briodol. Pan fydd y tîm gofal cwsmer wedi eu lleoli mewn un lleoliad bydd mesurau mewn lle i sicrhau dull mwy rhagweithiol o ran proffilio.

5 - Argymhellion

- Cytuno bod mesurau mewn lle i wella proffilio tenantiaid o fewn yr adran
- Cytuno bod angen gweithredu strategaeth proffilio tenantiaid i sicrhau fod yr agwedd hon yn cael ei phrif ffrydio o fewn yr adran
- Cytuno bod angen i'r Bwrdd Gwasanaethau Tai mewnol adolygu proffilio tenantiaid yn chwarterol yn ystod y 12 mis cyntaf

LLYFRYDDIAETH

Foster, et, al (Medi 2010) – Tenant Insight – A toolkit for landlords (CIH, Housemark, Tenant Services Authority)

This page is intentionally left blank

CYNGOR SIR YNYS MÔN	
ADRODDIAD I:	**PWYLLGOR ARCHWILIO A LLYWODRAETHU**
DYDDIAD:	**3 MEDI 2019**
PWNC:	**CYFRIFON TERFYNOL 2018/19**
AELOD(AU) PORTFFOLIO:	**CYNGHORYDD ROBIN W. WILLIAMS – DEILYDD PORTFFOLIO (ADNODDAU)**
SWYDDOG(ION) ARWEINIOL:	**R MARC JONES**
SWYDDOG(ION) CYSWLLT:	**BETHAN HUGHES OWEN / CLAIRE KLIMAZEWSKI** 01248 752663 / 01248 751865 BethanOwen2@ynysmon.gov.uk ClaireKlimazewski@ynysmon.gov.uk
Natur a rheswm am adrodd Adroddiad ar gyflwyno'r Datganiad Cyfrifon Terfynol, gyda sylwadau ar y prif faterion sy'n codi o'r Archwiliad o'r Cyfrifon.	

1. Cefndir

1.1 Cafodd Datganiad Cyfrifon drafft 2018/19 Cyngor Sir Ynys Môn ei gyflwyno i'w archwilio ar 23 Gorffennaf 2019. Mae'r gwaith archwilio manwl wedi ei gwblhau i bob pwrpas erbyn hyn ac mae adroddiad yr Archwiliwr wedi ei gyflwyno ac mae nifer fechan o newidiadau a wnaed i'r drafft wedi eu hymgorffori yn y Cyfrifon.

1.2 Ar yr amod y bydd Cyngor Sir Ynys Môn yn eu cadarnhau, bydd y Cyfrifon yn cael eu llofnodi gan y Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau)/Swyddog Adran 151 a Chadeirydd y Cyngor a'u cyhoeddi ar ôl derbyn Barn yr Archwiliwr.

2. Ansawdd y Broses

2.1 Llwyddwyd unwaith eto i gwrdd â'r amserlen statudol ar gyfer cwblhau cyfrifon 2018/19.

2.2 Mae gwelliannau a nodwyd yn ystod yr archwiliad y llynedd wedi cael eu gwneud ac mae'r gwelliannau hyn wedi parhau. Rhoddwyd sylw prydlon a boddhaol i'r holl faterion a gododd yn ystod yr archwiliad.

3. Newidiadau i'r Cyfrifon

3.1 Mae'r manylion am y prif newidiadau i'r cyfrifon i'w gweld yn Adroddiad yr Archwiliwr yn Atodiad 3. Proseswyd yr holl ddiwygiadau yr oedd Deloitte wedi dweud bod angen eu hailddatgan ac maent wedi eu cynnwys yn y Datganiad Cyfrifon.

3.2 Nid oedd angen gwneud unrhyw newidiadau sylweddol i'r datganiad drafft ac mae'r newidiadau wedi'u cyfyngu yn bennaf i newid nifer fechan o nodiadau datgelu a'r Datganiad Llif Arian. Ar hyn o bryd, ni wnaed unrhyw newidiadau ariannol i refeniw na chyfalaf, felly, nid oes newid yn y prif ddatganiadau ariannol. Mae'r adroddiad archwilio yn amlygu camddatganiad heb ei gywiro sy'n parhau o 2017/18 ar dudalen 5 yn ymwneud â chyfrifo'r lwmp swm pensiynau ar gyfer costau pensiynau hanesyddol heb eu hariannu. Mae hyn yn gysylltiedig â gwahanol ddehongliad o drefniadau cyfrifo ar gyfer y lwmp swm a dalwyd yn 2017/18 ar gyfer y costau hyn a arweiniodd at arbediad o thua £200k. Ni chafodd hyn ei newid oherwydd gwahaniaeth yn y ffordd yr oeddem yn dehongli'r canllawiau archwilio ysgrifenedig ar y mater.

4. Argymhellion yr Archwiliwr

4.1 Mae'r Archwilwyr, yn dilyn eu gwaith ar y Datganiad Cyfrifon, wedi gwneud :-

Tri argymhelliad mewn perthynas â chyfrifo a rheoli'r gyflogres;
Un argymhelliad mewn perthynas â Thechnoleg Gwybodaeth;
Un argymhelliad mewn perthynas â mesurau rheoli corfforaethol.

4.2 Mae'r argymhellion hyn wedi eu cynnwys yn Adroddiad yr Archwiliwr yn Atodiad 3.

5. Argymhellion

5.1 Cynigir bod y Pwyllgor Archwilio'n argymell i'r Cyngor Sir ei fod yn cadarnhau derbyn Datganiad y Cyfrifon ar gyfer 2018/19.

5.2 Bod y Pwyllgor Archwilio yn cymeradwyo'r Datganiad Llywodraethu Blynyddol ac yn cyfeirio'r ddogfen at Arweinydd y Cyngor a'r Prif Weithredwr i'w llofnodi.

MARC JONES
CYFARWYDDWR SWYDDOGAETH (ADNODDAU)/SWYDDOG ADRAN 151 **3 MEDI 2019**

Ynys Môn

THE ISLE OF Anglesey

Datganiad o'r Cyfrifon 2018/19

CYNGOR SIR YNYS MÔN
ISLE OF ANGLESEY COUNTY COUNCIL

www.ynysmon.gov.uk www.anglesey.gov.uk

cyngormon
ioacc

@cyngormon
@angleseycouncil

Cynnwys

Cyfeirnod	Disgrifiad	Tudalen
	Adroddiad Naratif	1
	Datganiad O Gyfrifoldebau am y Datganiad Cyfrifon	16
	Adroddiad yr Archwiliwr Annibynnol	17
	Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr	20
	Dadansoddiad Gwariant a Chyllido	21
	Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn	22
	Y Fantolen	23
	Datganiad Llif Arian	24
	Nodiadau i'r Cyfrifon	25
Nodyn 1a	Dadansoddiad Gwariant a Chyllido – Addasiadau Rhwng Sail Cyllido a Sail Gyfrifo	27
Nodyn 1b	Incwm Cylchrannol	28
Nodyn 2a	Safonau Cyfrifo a gyhoeddwyd ond nad ydynt eto wedi eu mabwysiadu	28
Nodyn 2b	Safonau Cyfrifo sydd wedi eu cyhoeddi a'u mabwysiadu	29
Nodyn 3	Polisiau Allweddol wrth weithredu'r Egwyddorion Cyfrifo	29
Nodyn 4a	Rhagdybiaethau a wnaed ynghylch ansicrwydd yn y dyfodol ac amcangyfrifon a ffynonellau eraill o ansicrwydd	30
Nodyn 4b	Addasiadau ar gyfer y cyfnod blaenorol, newidiadau mewn polisïau cyfrifo ac amcangyfrifon a chamgymeriadau	32
Nodyn 5	Eitemau Sylweddol o Incwm a Gwariant	32
Nodyn 6	Digwyddiadau ar ôl dyddiad y Fantolen	32
Nodyn 7	Addasiadau rhwng Sail Gyfrifo a Sail Cyllido dan Reoliadau	34
Nodyn 8	Cronfeydd Wrth Gefn a Glustnodwyd	36
Nodyn 9	Balansau Ysgolion	37
Nodyn 10	Cronfa Wrth Gefn Derbyniadau Cyfalaf	37
Nodyn 11	Cronfeydd wrth Gefn Na Ellir Eu Defnyddio	37
Nodyn 12	Gwariant Gweithredol Arall	41
Nodyn 13	Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddi	41
Nodyn 14	Incwm Treth a Grantiau Amhenodol	42
Nodyn 15	Asedau nad ydynt yn gyfredol - Eiddo, Offer a Chyfarpar	43
Nodyn 16	Ymrwymiadau Cyfalaf Sylweddol	45
Nodyn 17	Asedau Treftadaeth	46
Nodyn 18	Eiddo Buddsoddiad	47
Nodyn 19	Asedau Annirweddol	49
Nodyn 20	Gwariant Cyfalaf a Chyllido	50
Nodyn 21	Asedau a Ddelir i'w Gwerthu	51
Nodyn 22	Prydlesau	51
Nodyn 23	Rhestrau stoc	51
Nodyn 24	Dyledwyr	52
Nodyn 25	Arian Parod a Chywerthoedd Arian	52
Nodyn 26	Credydwyr	52
Nodyn 27	Darpariaethau	53
Nodyn 28	Llif Arian o Weithgareddau Gweithredol	54
Nodyn 29	Llif Arian o Weithgareddau Buddsoddi	54
Nodyn 30	Llif Arian o Weithgareddau Cyllido	55
Nodyn 31	Nodyn Ar Natur y Gwariant	56

Cyfeirnod	Disgrifiad	Tudalen
Nodyn 32	Gweithrediadau Masnachol	58
Nodyn 33	Lwfansau Aelodau	58
Nodyn 34	Cydnabyddiaeth Ariannol i Swyddogion	58
Nodyn 35	Pecynnau Ymadael	60
Nodyn 36	Ffioedd Archwilio Allanol	60
Nodyn 37	Incwm Grantiau	61
Nodyn 38	Partïon Cysylltiedig	63
Nodyn 39	Cronfeydd Ymddiriedol	66
Nodyn 40	Cynllun Pensiwn Athrawon	67
Nodyn 41	Cynllun Pensiwn Buddiannau Diffiniedig Llywodraeth Leol	67
Nodyn 42	Rhwymedigaethau Wrth Gefn	74
Nodyn 43	Asedau Wrth Gefn	74
Nodyn 44	Offerynnau Ariannol	74
Nodyn 45	Natur a maint y risgiau sy'n deillio o offerynnau ariannol	80
Nodyn 46	Cyd-bwyllgorau	85
Nodyn 47	Troi Tai'n Gartrefi	86
Nodyn 48	Y Dreth Gyngor	86
Nodyn 49	Trethi Annomestig (TA)	87
Nodyn 50	Morwrol	88
Nodyn 51	Polisïau Cyfrifo	89
CRT	Cyfrif Refeniw Tai (CRT) - Datganiad Incwm a Gwariant - Datganiad Symudiadau ar Falans y CRT Nodiadau ar y CRT	113
Atodiad 1	Datgeliad Parti Cysylltiedig – Cynrychiolaeth Cydranddeiliaid gyda Sefydliadau Trydydd Parti	117
Atodiad 2	Geirfa	119
Atodiad 3	Llyfryddiaeth	127
	Datganiad Llywodraethu Blynyddol 2018/19	128

Adroddiad Naratif

Cyhoeddir y Datganiad Cyfrifon bob blwyddyn er mwyn rhoddi i etholwyr, trethdalwyr lleol, Aelodau'r Cyngor, gweithwyr a phartïon eraill sydd â diddordeb, wybodaeth glir ynghylch sefyllfa ariannol y Cyngor. Mae'r Datganiad Cyfrifon yn cael ei archwilio'n allanol cyn i'r fersiwn derfynol gael ei chymeradwyo a'i chyhoeddi er mwyn rhoi sicrwydd fod y cyfrifon yn rhoi darlun cywir a theg o berfformiad ariannol y Cyngor. Nod yr adroddiad naratif hwn, sy'n rhan allweddol o'r cyfrifon, yw darparu canllawiau effeithiol i'r materion pwysicaf yr adroddir arnynt yn y cyfrifon. Gwneir hyn er mwyn darparu esboniad teg, cytbwys a hawdd i'w ddeall o sefyllfa ariannol y Cyngor ac i gynorthwyo i ddehongli'r datganiadau ariannol. Yn ogystal, mae'n cynnwys gwybodaeth ychwanegol am y Cyngor yn gyffredinol a'r prif ddylanwadau ar y datganiadau ariannol er mwyn darparu cyswllt rhwng gweithgareddau a heriau'r Cyngor a'r modd y mae'r rhain yn effeithio ar ei adnoddau ariannol.

Mae'r adroddiad naratif wedi'i strwythuro fel a ganlyn:-

1. Y Fframwaith Statudol;
2. Gwybodaeth am Gyngor Sir Ynys Môn;
3. Trosolwg a dadansoddiad o berfformiad;
4. Prif faterion o gyfrifon 2018/19;
5. Esboniad o'r datganiadau ariannol.

1. Y Fframwaith Statudol

Mae dyletswydd statudol ar y Cyngor i gymeradwyo a chyhoeddi Datganiad Cyfrifon. Mae'r tudalennau a ganlyn yn ymwneud â'r Datganiad Cyfrifon ar gyfer Cyngor Sir Ynys Môn am y flwyddyn a ddaeth i ben ar 31 Mawrth 2019.

Daeth Rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio (Cymru) 2014 i rym ar 31 Mawrth 2015, fel y cawsant eu diwygio gan Reoliadau Gyfrifon ac Archwilio (Cymru) (Diwygiad) 2018 am y flwyddyn gyfrifo 2015/16 a chyfnodau yn y dyfodol. Yn unol â'r rheoliadau hyn, rhaid i Awdurdodau Lleol yng Nghymru baratoi Datganiad Cyfrifon yn unol â'r rheoliadau hyn ac arferion priodol.

Mae Rheoliad 25 o Reoliadau Awdurdodau Lleol (Cyllid Cyfalaf a Chyfrifo) (Cymru) 2003 (OS2003/3239 (W.319), fel y cawsant eu diwygio) yn nodi arferion priodol ar gyfer paratoi Datganiad Cyfrifon. Mae'r arferion hyn yn cynnwys yn bennaf y Côd Ymarfer ar Gyfrifon Awdurdodau Lleol yn y Deyrnas Unedig 2018/19 a gyhoeddwyd gan y Sefydliad Siartredig Cyllid Cyhoeddus a Chyfrifeg (CIPFA), wedi eu cefnogi gan y Safonau Rhyngwladol ar gyfer Adrodd ar Faterion Ariannol (IFRS). Yn ogystal, mae'r naratif hwn yn cynnwys canllawiau o Lawlyfr Adrodd Ariannol Trysorlys Ei Mawrhydi (FReM), Adrannau 5.2.1 i 5.2.10 fel yr anogir gan gôd CIPFA.

2. Gwybodaeth am Gyngor Sir Ynys Môn

Mae Cyngor Sir Ynys Môn yn awdurdod unedol sy'n gwasanaethu poblogaeth o 69,794, mae wedi'i leoli ar arfordir gogleddol Cymru ac mae'n ardal sy'n 276 milltir sgwâr. Ynys Môn yw'r ynys fwyaf yng Nghymru o bell ffordd a dyma'r seithfed ynys fwyaf ym Mhrydain. Ynys Môn hefyd yw'r ynys fwyaf ym Môr Iwerddon o ran maint a'r ail ynys fwyaf poblog ym Mhrydain.

Mae gan Ynys Môn boblogaeth ychydig yn hŷn na chyfartaledd Cymru (20.58%) gyda 25.52% o'r boblogaeth dros 65 oed. Mae'r ffigwr hwn yn adlewyrchiad o gynllun y Cyngor i gefnogi pobl i fyw'n dda ac am gyfnod hirach o amser.

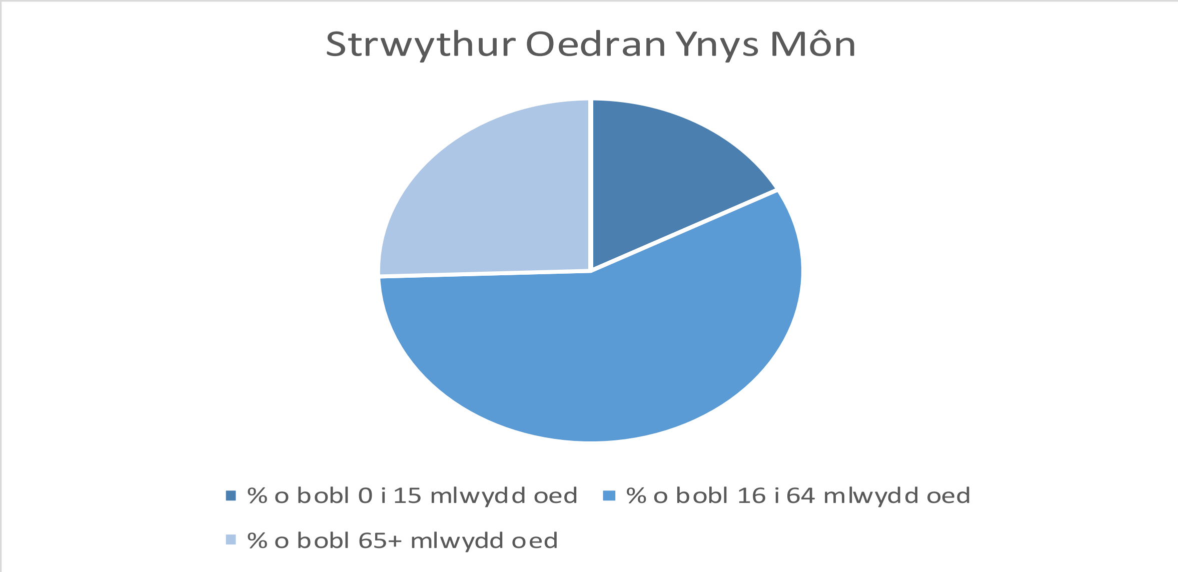

Mae'r Cyngor yn gyfrifol am sicrhau bod trigolion, busnesau ac ymwelwyr â'r Ynys yn cael amrywiaeth eang o wasanaethau. Mae'r rhain yn cynnwys addysg, diogelu plant ac oedolion bregus, gofal cymdeithasol, iechyd cyhoeddus, priffyrdd, hamdden, diwylliant, casglu gwastraff, cynllunio, gweinyddu tai, budd-daliadau, adfywio ac ymgysylltiad cymunedol. Yn ogystal â darparu gwasanaethau, mae'r Cyngor hefyd yn gyfrifol am gasglu trethi lleol ar ffurf y Dreth Gyngor a Threthi Annomestig ar ran Llywodraeth Cymru.

Mae'r Cyngor yn sefydliad a arweinir yn wleidyddol ac mae wedi mabwysiadu model Arweinydd a Chabinet. Mae ganddo 30 o Aelodau etholedig sy'n cynrychioli 11 o wardiau aml-Aelod ar draws y Sir. Yn dilyn yr etholiad ym Mai 2017, mae'r Cyngor wedi gweithredu o dan arweiniad Blaid Cymru a'r Grŵp Annibynnol. Mae dosbarthiad gwleidyddol y Cyngor fel ar 31 Mawrth 2019 i'w weld isod:-

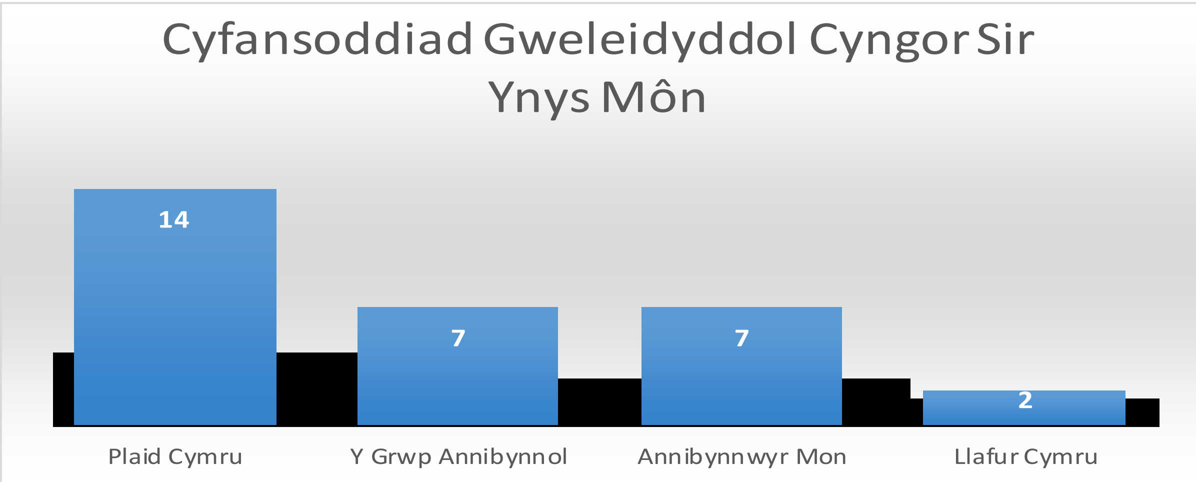

3. Trosolwg a Dadansoddiad o Berfformiad

3.1 Datganiad gan Arweinydd y Cyngor

Fel Arweinydd y Cyngor, fy nghyfrifoldeb i yw sicrhau bod y garreg filltir bwysig o gynhyrchu'r Datganiad Cyfrifon Blynyddol yn cael ei chyflawni ar amser bob blwyddyn. Mae'r cyfrifon yn darparu llawer iawn o wybodaeth ariannol am y modd y cafodd y Cyngor ei gyllido a sut y gwariwyd yr arian hwnnw yn ystod 2018/19. Mae'n bwysig o ran atebolrwydd i'r Cyngor i ddarparu'r wybodaeth hon ar gyfer preswylwyr, trethdalwyr lleol, busnesau sy'n talu trethi annomestig a chydranddeiliaid eraill gan gynnwys Llywodraeth Cymru.

Caiff y Cyngor ei gyllido drwy gymysgedd o gyllid gan Lywodraeth Cymru drwy'r Grant Cynnal Refeniw a chyfran y Cyngor o'r gronfa Trethi Anomestig, trethi lleol drwy'r Dreth Gyngor a ffioedd a thaliadau a delir gan gwsmeriaid y Cyngor. Yn 2018/19, cyllideb net y Cyngor oedd £130.9m, a daeth £35.1m o'r swm hwnnw o'r Dreth Gyngor. Roedd y cynnydd yn y Dreth Gyngor yn 4.8%.

O ganlyniad i waith monitro ariannol yn ystod y flwyddyn, gwelwyd fod cyllidebau'r Gwasanaethau Plant ac Oedolion yn parhau i fod dan bwysau oherwydd cynnydd yn y galw am wasanaethau ac mae'r canlyniadau ar ddiwedd y flwyddyn ariannol yn cyd-fynd â'r rhagolygon hynny. Ar ddiwedd y flwyddyn ariannol, roedd gorwariant o £1.836m yn y Gwasanaethau Plant a gorwariant o £1.173m yn y Gwasanaethau Oedolion. Yn ogystal, roedd gorwariant o £349k yn y Gwasanaeth Addysg Canolog, yn bennaf oherwydd cynnydd mewn costau cludiant ysgol a ffioedd addysg allsirol. Roedd y rhan fwyaf o'r gwasanaethau eraill wedi cadw gwariant o fewn eu cyllidebau. Y sefyllfa gyffredinol ar ddiwedd y flwyddyn ariannol oedd gorwariant o £633k yn y gyllideb. Ariennir y gorwariant hwn o gronfeydd wrth gefn cyffredinol y Cyngor, a oedd wedi gostwng i £5.912m ar 31 Mawrth 2019. Bu gostyngiad hefyd ym malansau ysgolion, i £631k, ac roedd lefel y cronfeydd wrth gefn a glustnodwyd a'r cronfeydd wrth gefn dynodedig yn £8.728m.

Mae'r canlyniadau ar gyfer y flwyddyn yn arwydd o'r pwysau ariannol cynyddol y mae'r Cyngor yn ei wynebu ac, er bod cyllid ychwanegol wedi cael ei neilltuo i wasanaethau yn 2019/20, mae'n bosib na fydd yr arian ychwanegol hwn yn ddigon i gwrdd â chost y cynnydd yn y galw am wasanaethau y gallai'r Cyngor ei wynebu yn 2019/20.

Mae sefyllfa Cyfrif Refeniw Tai y Cyngor yn iach, gyda £8.387m yn y gronfa wrth gefn ar hyn o bryd. Mae'r ffigwr hwn yn uwch nag a gynlluniwyd oherwydd llithriad yn y rhaglen i adeiladu eiddo newydd. Bydd balans y gronfa wrth gefn hon yn lleihau yn ystod y blynyddoedd nesaf wrth i'r rhaglen ddatblygu gyflymu. Mae cynlluniau i ddefnyddio'r Cyfrif Refeniw Tai wedi eu nodi yng nghynllun busnes 30 mlynedd y Cyngor sy'n cael ei adolygu a'i gymeradwyo gan Lywodraeth Cymru bob blwyddyn.

Mae'r dyfodol o ran cyllido'r sector cyhoeddus yn parhau'n ansicr, yn arbennig felly'r effaith a gaiff y penderfyniad i adael yr Undeb Ewropeaidd ar economi'r DU. Bydd Adolygiad Cynhwysfawr o Wariant Llywodraeth y DU, a fydd yn cael ei gwblhau yn ystod 2019, yn rhoi gwell syniad am y dyfodol o ran cyllido Cymru. Fodd bynnag, nid yw'r Cyngor yn cynllunio ar gyfer unrhyw gynnydd sylweddol yn y cyllid a dderbynnir gan Lywodraeth Cymru yn ystod y 3 blynedd nesaf ac adlewyrchir y rhagdybiaeth honno yn Strategaeth Ariannol Tymor Canol y Cyngor, sydd yn amlygu'r angen i leihau gwariant refeniw ymhellach. Oherwydd bod cronfeydd wrth gefn y Cyngor wedi edwino nid oes fawr o gyfle i ddefnyddio cronfeydd wrth gefn fel ffynhonnell i gyllido yn y tymor byr. O ganlyniad, ar hyn o bryd mae'r Cyngor yn adolygu'r holl wasanaethau y mae'n eu darparu ac yn edrych ar ddulliau cyflenwi amgen fydd yn caniatáu i wasanaethau barhau ond am lai o gost. Bydd hyn yn cynnwys gweithio mwy mewn partneriaeth â Chynghorau Tref a Chymuned, Sefydliadau Cymunedol a Gwirfoddol a'r Trydydd Sector.

Er gwaetha'r anawsterau cyllido sy'n wynebu'r Cyngor, fel Arweinydd y Cyngor, rydw i wedi ymrwymo i gyflawni prif amcanion Cynllun Corfforaethol y Cyngor ac i weithio gyda'r 5 awdurdod lleol arall yng Ngogledd Cymru a phartneriaid eraill er mwyn sicrhau cyllid ychwanegol gan y Llywodraeth i gyflawni'r prosiectau a nodir yn y Bid Twf Gogledd Cymru.

Ystyrir bod sefyllfa ariannol sefydliad yn ddangosydd allweddol o safon gyffredinol y llywodraethiant corfforaethol. Rwy'n hyderus y bydd y Cyngor, o ganlyniad i reolaeth ariannol gadarn, yn parhau i fod yn ariannol gryf a chynaliadwy yn y dyfodol.

Llinos Medi Huws
Arweinydd y Cyngor **Mai 2019**

3.2 Pwrpas a gweithgareddau allweddol y Cyngor

Cymeradwywyd y Cynllun Corfforaethol gan y Cyngor ar 27 Medi 2017. Mae'n gynllun sy'n gosod targed y dylid gweithio tuag ato. Mae'n uchelgeisiol ond yn realistig.

Mae'r cynllun yn siapio'r broses o wneud penderfyniadau ar bob lefel yn y Cyngor, ac

- Mae'n gosod y fframwaith yr ydym yn ei ddefnyddio i gynllunio, gyrru a chyflawni ein gwasanaethau;
- Mae'n dylanwadu'r modd yr ydym yn siapio ein cyllideb yn flynyddol; ac
- Yn ein helpu i fonitro cynnydd ac asesu'r hyn yr ydym yn ei gyflawni'n flynyddol.

Y thema allweddol drwy'r cynllun yw'r uchelgais i gydweithio gyda'n cyd-ddinasyddion, cymunedau a phartneriaid er mwyn sicrhau gwasanaethau o ansawdd uchel a fydd yn gwella ansawdd bywyd pawb ar yr Ynys.

Dyma'r blaenoriaethau y mae'r Awdurdod wedi eu gosod iddo ei hun ar gyfer y cyfnod hwn:-

- Creu'r amodau er mwyn sicrhau y gall pawb gyflawni eu potensial yn y tymor hir;
- Cefnogi oedolion bregus a theuluoedd er mwyn eu cadw yn ddiogel, yn iach ac mor annibynnol â phosib;
- Gweithio mewn partneriaeth gyda'n cymunedau er mwyn sicrhau y gallant ymdopi'n effeithiol gyda newid a datblygiadau tra'n gwarchod ein hamgylchedd naturiol.

Mae'r cynllun wedi cael ei ddatblygu a'i siapio gan farn pobl leol, ein partneriaid a chan flaenoriaethau gwleidyddol lleol a chenedlaethol megis y Rhaglen Llesiant.

Mae gwasanaethau cyhoeddus ar draws Cymru a'r DU yn parhau i gynllunio ar gyfer toriadau yn y cyllid yr ydym yn ei dderbyn a bydd angen gwneud mwy o benderfyniadau anodd yn y dyfodol am y gwasanaethau yr ydym yn eu darparu a'r modd yr ydym yn eu darparu. Byddwn yn parhau i wneud y penderfyniadau hynny mewn ymgynghoriad â phobl leol ac er lles gorau Ynys Môn a'i phobl.

Bydd y Cyngor yn parhau i edrych ar ffyrdd o wella gwasanaethau, eu gwneud yn fwy effeithiol a sicrhau eu bod o'r ansawdd gorau. Mae'r gwelliannau hyn yn cynnwys parhau i foderneiddio'r modd yr ydym yn gweithio.

Mae sawl her o'n blaenau ond, drwy gydweithio â phobl a chymunedau Ynys Môn, fe wnawn ein gorau glas i gyflawni amcanion y cynllun newydd hwn.

3.2.1 Y Senario Ariannol

Yr un modd â'r holl Awdurdodau Lleol yng Nghymru, rhaid i Gyngor Sir Ynys Môn reoli sefyllfa lle mae costau a'r galw am wasanaethau'n cynyddu ond y cyllid sydd ar gael flwyddyn ar ôl blwyddyn yn lleihau. Yn erbyn y cefndir hwn, mae angen i'r Cyngor reoli'r galw cynyddol am wasanaethau, pwysau chwyddiant, angen i fuddsoddi yn yr economi leol i hyrwyddo twf ac awydd i wella gwasanaethau'n barhau.

Mae'r Cyngor wedi ymateb i'r gostyngiad yn y cyllid sydd ar gael drwy wneud arbedion sylweddol yn ystod y tair blynedd diwethaf ac mae'n parhau i sicrhau, ble bynnag y mae hynny'n bosibl, bod yr arbedion yn cael eu sicrhau drwy wella effeithlonrwydd yn hytrach na thorri gwasanaethau. Caiff Cynllun Ariannol Tymor Canol (CATC) y Cyngor ei adolygu a'i adrodd arno i Aelodau ym mis Medi a mis Chwefror bob blwyddyn er mwyn helpu i gynllunio y modd y gall y Cyngor reoli ei arian gyda'r pwysau cyllidebol parhaus a'r risgiau o ran cyllido.

Yn CATC diweddaraf y Cyngor (Chwefror 2019), nodwyd bod y setliad gwirioneddol ar gyfer 2019/20 yn golygu gostyngiad o 0.3% yn y Cyllid Allanol Cyfun (CAC) gyda hynny'n cael effaith sylweddol ar y CATC. Nid yw Llywodraeth Cymru wedi rhoi unrhyw arwydd o'r lefel cyllido ar gyfer y dyfodol ac, oherwydd nad yw'r wybodaeth hon ar gael, parheir i dybio yn y CATC, na fydd unrhyw gynnydd yn lefel y CAC dros y tair blynedd nesaf. Gan dybio y bydd cynnydd o 5% yn y Dreth Gyngor blwyddyn ar ôl blwyddyn, mae blwch cyllido yn parhau i fodoli. Ystyriwyd hefyd y pwysau cyllidebol cynyddol o ran y Cyflog Byw Cenedlaethol, Dyfarniad Cyflogau Athrawon, costau cynyddol Pensiynau Athrawon, galw sylweddol am wasanaethau statudol yn enwedig Gofal Cymdeithasol i Blant, costau refeniw yn codi o Raglen Ysgolion y 21ain Ganrif, gostyngiad mewn grantiau penodol a phwysau chwyddiant. Mae'r CATC yn rhagweld y diffyg ariannol canlynol ar gyfer 2020/21 i 2022/23:-

Y Bwlch Cyllido Rhagamcanedig

	2020/21 £'m	2021/22 £'m	2022/23 £'m
Y Gyllideb Ddisymyd Ragamcanedig	138.41	140.68	142.79
Cyllid Rhagamcanedig	137.18	139.25	141.42
Yr Angen Blynyddol i wneud Arbedion	1.23	1.43	1.37
% yr Arbedion Angenrheidiol	0.89%	1.01%	0.96%

Mae'r arbedion y mae angen eu gwneud yn sgil rhagamcan cyfredol y CATC yn sylweddol a bydd angen gwneud £1.23m yn 2020/21 yn unig. Rhagdybir y bydd angen gwneud gwerth £4.03m o arbedion dros y cyfnod o dair blynedd. Mae faint o gyllid fydd ar gael i Lywodraeth Leol yng Nghymru yn ansicr iawn ac mae'n anodd darogan lefelau cyllido yn y dyfodol. Fodd bynnag, hyd yn oed petai Llywodraeth Cymru'n rhyddhau cyllid ychwanegol ar gyfer llywodraeth leol, mae'n annhebygol y byddai unrhyw gynnydd yn ddigon i bontio'r bwlch cyllido. Bydd angen gwneud toriadau sylweddol i gyllidebau yn ystod y tair blynedd nesaf. Felly, prif ffocws y Cynllun Ariannol Tymor Canol fydd:-

- Ceisio trosglwyddo darpariaeth rhai gwasanaethau o'r Cyngor i, er enghraifft, y Cynghorau Tref a Chymuned neu'r Trydydd Sector;
- Creu cyrff eraill sy'n cael eu rheoli gan y Cyngor i ddarparu rhai gwasanaethau anstatudol;
- Parhau i foderneiddio ac adolygu ysgolion;
- Rheoli'r galw am ofal cymdeithasol a pharhau i drawsnewid gofal ar gyfer yr henoed drwy gyfleusterau gofal ychwanegol a fydd yn hyrwyddo annibyniaeth ac yn lleihau'r angen am leoliadau gofal preswyl;
- Codi mwy ar ddefnyddwyr gwasanaeth;
- Rhoi'r gorau i ddarparu rhai gwasanaethau anstatudol;
- Parhau i foderneiddio'r modd y gweinyddir gwasanaethau a chynyddu nifer y trafodion sy'n cael eu gwneud gyda'r Cyngor ar-lein neu drwy AppMôn.

Yn ychwanegol at hyn, mae balansau'r Cyngor wedi gostwng ers 2017/18 gyda gostyngiad o £633k yn 2018/19, yn bennaf oherwydd bod costau'n uwch na'r gyllideb a neilltuwyd i'r Gwasanaethau Plant, Gwasanaethau Oedolion ac Addysg. Mae'r cynnydd yn y cyllidebau ar gyfer 2019/20 wedi'i ddylunio i sicrhau bod y cyllidebau a glustnodir yn adlewyrchu'n agosach ofynion y gwasanaethau i gwrdd â'r galw cynyddol am wasanaethau. Fodd bynnag, os bydd y pwysau hyn yn parhau i dyfu, efallai y bydd angen gwneud defnydd pellach o'r balansau cyffredinol i'w cyllido.

Cronfeydd Wrth Gefn y Cyngor 2016/17 i 2018/19

Cronfeydd wrth gefn y Cyngor	2016/17 £'m	2017/18 £'m	2018/19 (drafft) £'m
Balansau Cyffredinol Cronfa'r Cyngor	8.355	6.899	5.912
Cronfeydd Wrth Gefn wedi eu Clustnodi	13.357	7.601	8.728
Balansau Ysgolion	2.089	1.869	0.631
Balansau'r Cyfrif Refeniw Tai (CRT)	7.544	7.38	8.387
Cronfa Wrth Gefn Derbyniadau Cyfalaf (ar gyfer gwariant cyfalaf yn unig)	-	0.32	1.186
Cyfanswm y cronfeydd wrth gefn refeniw defnyddiadwy	31.345	24.069	24.844

3.3 Llwyddiannau allweddol, materion a risgiau sy'n effeithio'r Cyngor

Yn ystod 2018/19, cychwynnwyd gwaith ar y blaenoriaethau hyn ac fe lwyddwyd i gyflawni'r pethau allweddol isod yn ystod y flwyddyn ariannol:-

3.3.1 Prosiectau Arfaethedig a rhai a Gwblhawyd

3.3.1.1 Mae gwaith wedi'i gwblhau yn Ysgol Santes Dwynwen, sy'n ysgol newydd dan Raglen Ysgolion 21ain Ganrif Llywodraeth Cymru. Agorodd yr Ysgol ar 29 Ebrill 2019, gyda'r canlyniad fod 4 ysgol lai yn yr ardal wedi cau (Niwbwrch, Dwyran, Llangaffo a Bodorgan).

3.3.1.2 Mae'r gwaith o adeiladu cyfleuster Gofal Ychwanegol Llangefni mewn partneriaeth â Landlord Cymdeithasol Cofrestredig wedi'i gwblhau ac mae'r preswylwyr bellach yn setlo mewn i'w cartrefi newydd. Dyma gychwyn y broses o drawsnewid y modd y darperir Gofal Cymdeithasol i Oedolion.

3.3.1.3 Mae rhan 2 y gwaith o adnewyddu Neuadd y Farchnad yng Nghaergybi yn mynd rhagddo a disgwylir y bydd wedi'i gwblhau yn ystod 2019/20.

3.3.1.4 Yn ystod 2018/19, cwblhawyd y gwaith ar unedau busnes newydd yn Llangefni a dechreuwyd y gwaith o adeiladu unedau newydd yng Nghaergybi. Cyllidir y cynlluniau yma gan gyfuniad o gyllid Ewropeaidd a Llywodraeth Cymru.

3.3.1.5 Cwblhawyd rhan olaf Ffordd Gyswllt Llangefni ac fe'l agorwyd yn Ionawr 2019. Mae'r ffordd yn cysylltu'r A55 i safle Llandrillo / Coleg Menai. Daeth y mwyafrif o'r cyllid ar gyfer y prosiect yma gan Lywodraeth Cymru, hefo cyfraniad bychan yn cael ei wneud o gyllid y Cyngor ei hyn.

3.3.1.6 Mae'r Cyngor wedi cychwyn ar ddarparu unedau tai cymdeithasol newydd ar yr Ynys, gyda chynlluniau'n cychwyn yn ystod 2019/20 ar draws yr Ynys. Cyllidir adeiladu cartrefi newydd yn rhannol o gronfeydd wrth gefn y Cyfrif Refeniw Tai ei hun ac yn rhannol drwy fenthyca ychwanegol a chyllid grant Llywodraeth Cymru.

3.3.2 Gweithio hefo Partneriaethau

3.3.2.1 Mae'r Cyngor wedi bod yn gweithio gyda 4 awdurdod lleol arall i sefydlu gwaith ailgylchu gwastraff newydd, sef Parc Adfer. Bydd y safle ailgylchu newydd yn weithredol o 2019/20, ac mae hwn yn brosiect lle mae'r Awdurdod wedi bod yn gweithio mewn partneriaeth â'r awdurdodau eraill ers sawl blwyddyn i ddatblygu'r safle hwn. Bydd cyflwyno'r gwaith ailgylchu newydd hwn yn arwain at dargedau ailgylchu gwell i'r Awdurdod.

3.3.2.2 Ar hyn o bryd mae'r Cyngor yn gweithio mewn partneriaeth â'r bump awdurdod arall Gogledd Cymru ar Gais Twf Gogledd Cymru. Os bydd y cais yn llwyddiannus, bydd yn denu dros £240m o gyllid gan Lywodraeth y DU a Llywodraeth Cymru, ynghyd â buddsoddiad gan y sector preifat. Fel gydag unrhyw brosiectau cyllido ar raddfa fawr, mae risgiau yn gysylltiedig â chyflawni prosiectau a chyllido unrhyw fenthyciadau sy'n ofynnol.

3.3.3 Sefyllfa Ariannol y Cyngor a Risgiau Cysylltiedig

3.3.3.1 Mae'r Cyngor yn profi galw cynyddol am wasanaethau gofal cymdeithasol ac mae hyn, wedi'i gyfuno â ddim cynnydd sylweddol yng nghyllid llywodraeth ganol, wedi golygu fod y Cyngor angen parhau i adnabod arbedion refeniw sylweddol. Cymeradwyodd y Cyngor £2.522m o arbedion refeniw yn ei gyllideb refeniw ar gyfer 2018/19 a nododd £2.561m pellach wrth bennu'r gyllideb o 2019/20. Er bod hyn wedi gofyn am gynnydd uwch na chwyddiant yn y dreth gyngor o 9.5%, mae'r swm cyfatebol ym mand D Ynys Môn yn parhau i fod ymhlith yr isaf yng Nghymru.

3.3.3.2 Roedd gostyngiad o 0.3% yn y Grant Cynnal Refeniw gan Lywodraeth Cymru yn 2019/20 ac mae ansicrwydd o hyd ynghylch y sefyllfa y tu hwnt i 2019/20. Bydd hyn, ynghyd â'r galw cynyddol am wasanaethau, yn enwedig gofal cymdeithasol, yn rhoi'r Cyngor o dan gryn bwysau ariannol. Mewn blynyddoedd blaenorol, llwyddodd y Cyngor i gynnal lefel uchel o falansau cyffredinol ond, yn 2018/19, gostyngodd y balansau hyn ac ar hyn o bryd maent ychydig o dan y lefel isaf a bennwyd gan y Cyngor. Wrth i'r pwysau ariannol gynyddu, mae'r risg y bydd y balansau hyn yn parhau i ostwng yn uchel ac na fyddant yn darparu'r lefel o ddiogelwch ariannol sydd ei hangen ar y Cyngor

3.3.3.3 Gallai'r DU yn gadael yr Undeb Ewropeaidd (UE) arwain at nifer o risgiau. Ni fydd y Cyngor yn derbyn cyllid grant Ewropeaidd mwyach ac nid oes sicrwydd ynghylch unrhyw gyllid yn ei le. Gallai'r effaith ar yr economi yn sgil gadael yr UE hefyd effeithio ar y cyngor gan y bydd twf economaidd gwannach yn lleihau gallu Llywodraeth Cymru i gynyddu'r cyllid ar gyfer Llywodraeth Leol.

3.4 Crynodeb o Berfformiad

3.4.1 Gwariant Refeniw

Mae'r Datganiad Cyfrifon yn nodi gwariant a chyllid y Cyngor yn unol â'r gofynion cyfrifo. Mae'r Cyngor yn mesur perfformiad ariannol yn erbyn gweithgaredd a gynlluniwyd ar ffurf cyfrifon rheoli'r Cyngor. Yn 2018/19, adroddwyd bod gan y Cyngor gorwariant o £633k yn erbyn gweithgaredd a gynlluniwyd o £130.9m (cyllideb net) a'i fod wedi llwyddo i sicrhau arbedion gwerth £2.064m. Mae'r tabl isod yn adlewyrchu'r gyllideb derfynol ar gyfer 2018/19 ac incwm a gwariant gwirioneddol yn ei herbyn.

Gwasanaethau	Cyllideb Blynyddol £’000	Alldro £’000	Amrywiant £’000
Dysgu Gydol Oes	48,959	49,183	224
Gwasanaethau Oedolion	24,921	26,094	1,173
Gwasanaethau Plant	8,729	10,565	1,836
Tai	1,091	802	(289)
Priffyrdd, Gwastraff ac Eiddo	14,884	14,690	(194)
Rheoleiddio	3,820	3,646	(174)
Trawsnewid	4,431	4,322	(109)
Adnoddau	2,840	2,886	46
Busnes y Cyngor a Cyllid Corfforaethol	21,225	19,345	(1,880)
Cyfanswm Cronfa’r Cyngor	**130,900**	**131,533**	**633**

Dadansoddiad Goddrychol

Gwasanaethau	Cyllideb Flynyddol £'000	Alldro £'000	Amrywiant £'000
Gweithiwr	83,448	84,514	1,066
Safle	8,197	8,362	165
Trafnidiaeth	3,922	2,312	(1,610)
Cyflenwadau a Gwasanaethau	30,611	25,176	(5,435)
Taliadau Trydydd Parti	41,675	43,353	1,678
Trosglwyddo Taliadau	23,254	26,221	2,967
Fioedd a Thaliadau	(10,284)	(12,250)	(1,966)
Incwm Rhent	(1,469)	(1,293)	176
Trosglwyddiadau a Grantiau	(47,761)	(43,546)	4,215
Addasiadau Eraill	(693)	(1,316)	(623)
Cyfanswm Cronfa’r Cyngor	**130,900**	**131,533**	**633**

Effaith y gorwariant oedd bod y Cyngor wedi gostwng ei gronfeydd wrth gefn cyffredinol gan £633k.

Mae’r tabl uchod yn adlewyrchu’r modd y caiff costau eu categoreiddio, eu monitro a’u rheoli yn y Cyngor. Mae’r Cyfrifon isod yn adrodd ar yr un gwariant ac incwm ond mewn ffurf gwahanol er mwyn cydymffurfio gyda’r gofynion allanol statudol o ran adrodd. Mae hyn yn cynnwys costau ychwanegol megis dibrisiant neu newidiadau yng ngwerth eiddo na fedrir, yn unol â’r rheoliadau, eu codi ar gronfeydd wrth gefn y gellir eu defnyddio yn y flwyddyn.

3.4.2 Gwariant Cyfalaf

Mae'r rhaglen gyfalaf yn cefnogi amcan ehangach y Cyngor i ddarparu gwasanaethau ac i gefnogi twf economaidd. Yn 2018/19, cymeradwyodd y Cyngor Raglen Gyfalaf ar gyfer gwasanaethau nad ydynt yn rhai tai o £37.017m a chymeradwywyd Rhaglen Gyfalaf ar gyfer yr CRT sef £12.417m. Yn ogystal, ym Mehefin 2018, cymeradwyodd y Cyngor lithriant cyfalaf o £9.348m i'w ddwyn ymlaen o 2017/18. Ers y broses o bennu'r gyllideb, mae cynlluniau ychwanegol wedi'u hychwanegu at y rhaglen, y mae'r rhan fwyaf ohonynt yn cael eu hariannu drwy grantiau a ddaeth i gyfanswm o £5.058m, ac adolygiad o gyllidebau penodol, sef gostyngiad o £0.959m. Mae hyn yn dôd â chyfanswm y gyllideb cyfalaf ar gyfer 2018/19 i £62.881m.

Mae'r rhaglen wedi gwneud cynnydd cyson yn ystod y flwyddyn, gan gyflawni cyfradd gyflawni o 48.78%. Disgwylir y bydd y rhan fwyaf o'r cynlluniau sy'n weddill yn cael eu cyflawni dros yr ychydig flynyddoedd nesaf. Fodd bynnag, mae un cynllun ' y priffyrdd newydd i Wylfa newydd ' wedi'i ohirio, a bydd un cynllun ' The Extra Care in Seiriol ' yn cael ei ariannu drwy ffynhonnell ariannu wahanol bellach.

O'r cyfanswm gwariant hwn o £30.678m, cyfalafwyd £19.307m ac ychwanegwyd at werth asedau ar Fantolen y Cyngor. Codwyd y gweddill i'r Datganiad cynhwysfawr ar incwm a gwariant Cynhwysfawr gan ei fod naill ai igefnogi asedau nad ydynt yn eiddo uniongyrchol i'r Cyngor (£1.954m) neu nad oeddent yn cynyddu'r gwerth i'r asedau cyfalaf (£9.417m).

Cynllun	**Swm (£'000)**
Band A Ysgol 21ain Ganrif – Ysgol Cybi	118
Band A Ysgol 21ain Ganrif – Ysgol Rhyd Y Llan	131
Band A Ysgol 21ain Ganrif – Ysgol Brynsiencyn	258
Band A Ysgol 21ain Ganrif – Ysgol Santes Dwynwen	5,185
Band A Ysgol 21ain Ganrif – Ysgol Llangefni: Corn Hir a Bodffordd	421
Band A Ysgol 21ain Ganrif – Ysgol Llangefni: Y Graig	11
Band A Ysgol 21ain Ganrif - Seiriol	2
Cyllido Salix Goleadau LED	5
Offer Ffitrwydd - Caergybi	200
Llangefni Cau 3G	200
Cwrs Golff Llangefni – Peiriant Torri Gwair	5
Unedau Diwydiannol Penrhos	211
Unedau Diwydiannol Llangefni	3,250
System Cynllunio Buddsoddi i Arbed	12

Cynllun	**Swm (£'000)**
Cerbydau	118
Ailwynebu Priffyrdd	1,531
Ffordd Gyswllt Llangefni	2,078
Mapio Teithiau Llesol	56
Goleuadau Stryd – Salix	364
A545 Biwmares	104
A545 Astudiaeth Gwydnwch	42
Lliniaru Llifogydd Biwrmares	416
Gwaith Amddiffyn Rhag Llifogydd - Llangefni	73
Cyfleuster Parcio a Theithio Gaerwen	59
Cyfalaf Diogelwch Ffyrdd	201
Pont Pwyso Newydd	29
Offer newydd ym Mhenhesgyn	55
Mân-Ddaliadau	177
TG - Prosiectau	448
Neuadd y Farchnad Caergybi	1,782
Y We Canolfan Byron	11
Prynu Gorfodol - Cynllun Peilot	176
Safle Preswyl i Sipsiwn a Theithwyr	53
Caffael eiddo presennol a datblygu eiddo newydd	1,525
Cyfanswm	**19,307**

Mae'r tabl isod yn dadansoddi'r gwariant sydd wedu cael ei gyfalafu:-

Ariennir Gan:	**£'000**
Benthyca Digefnogaeth	4,202
Benthyca Gyda Chefnogaeth	402
Grantiau Cyfalaf	12,167
Derbyniadau Cyfalaf	642
Cyfraniad Refiniw	1,525
Benthyca	369
Cyfanswm	**19,307**

Nodyn ynghylch cyfleusterau benthyca cyfredol a benthyca cyfalaf yr Awdurdod

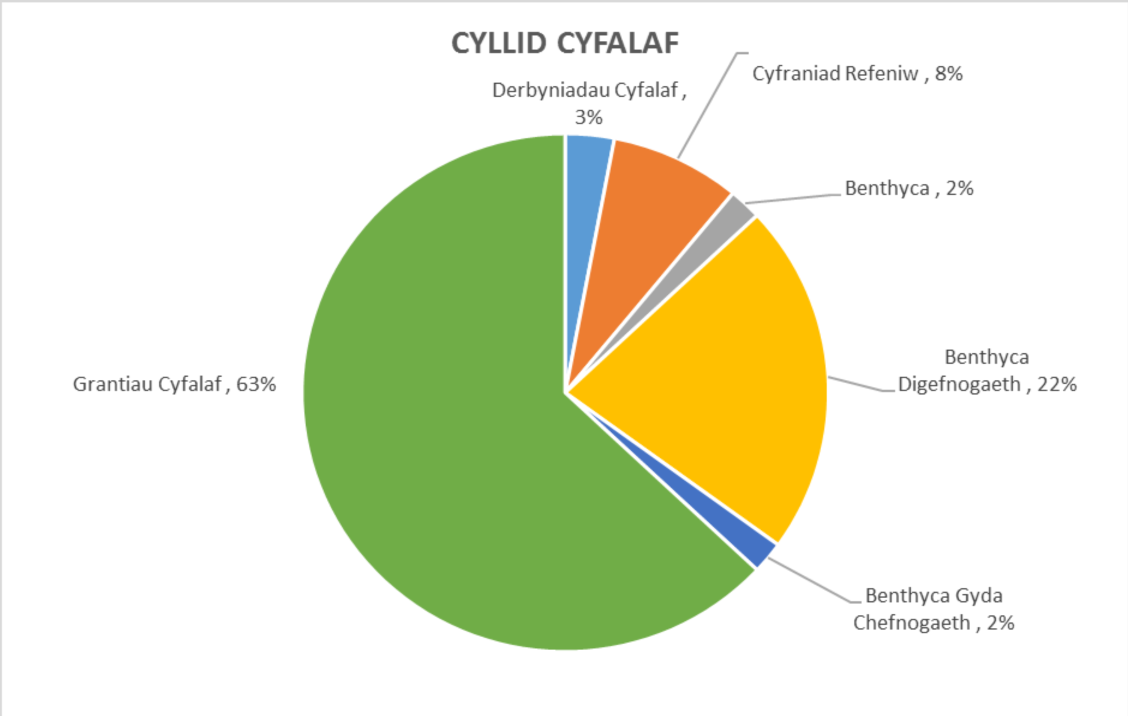

Ar 31 Mawrth 2019, roedd gan yr Awdurdod £132.461m o Fenthyciadau Allanol. Ar y pryd, roedd Gofyniad Cyllido Cyfalaf yr Awdurdod, sydd, yn ei hanfod, yn fodd o fesur angen sylfaenol y Cyngor i fenthyca, yn £138.662m. Yn y Datganiad ar Reoli'r Trysorlys am 2018/19, y Terfyn Benthyca awdurdodwyd gan y Cyngor oedd £177m, felly, mae'r Awdurdod yn gyfforddus o fewn ei drothwy benthyca.

Crynodeb o ffynonellau cyllido mewnol ac allanol sydd ar gael i'r Awdurdod gyflawni ei gynlluniau gwariant cyfalaf ac ymrwymiadau ariannol eraill

Ar 31 Mawrth 2019, roedd ffynonellau cyllido mewnol yr Awdurdod yn cynnwys arian yn y banc gwerth £14.333m. Roedd £132.461m wedi ei fenthyca'n allanol.

3.4.3 Y Fantolen

Mae mantolen y Cyngor yn dangos sefyllfa ariannol dda ar ddiwedd 2018/19 gyda gwerth net o £162.5m. Mae hyn yn ostyngiad o £20.744m o gymharu â'r llynedd, yn bennaf oherwydd allanoli dyled er mwyn ailgyflenwi balansau arian parod ar ôl blynyddoedd o fenthyca mewnol.

Mae manylion asedau a rhwymedigaethau tymor hir a tymor byr y Cyngor yn cael eu dangos yn y Fantolen fel ar 31 Mawrth 2019 ar dudalen 23.

Cronfeydd Wrth Gefn

Mae'r gostyngiad o £20.744m yng ngwerth net y Cyngor a nodi'r uchod yn ganlyniad o ostyngiad o £21.519m mewn cronfeydd wrth gefn na ellir eu defnyddio a cynnydd o £0.775m mewn balansau a ellir eu defnyddio (gan gynnwys CRT).

4 Y Prif Faterion sy'n Effeithio ar Gyfrifon 2018/19

Gosododd y Cyngor gyllideb net o £130.9m ar gyfer 2018/19 i'w chyllido o gyfuniad o Incwm o'r Dreth Gyngor, Trethi Annomestig a grantiau cyffredinol. Roedd y gyllideb yn cynnwys gofyniad i sicrhau arbedion o £2.522m, a ymgorfforwyd yng nghyllidebau'r gwasanaethau unigol. Y sefyllfa alldro oedd gorwariant o £633k. Mae'r gorwariant yn cynnwys tan neu orwariant yn yr adrannau, arian wrth gefn ar gyfer digwyddiadau annisgwyl na chafodd ei ddefnyddio ac unrhyw eitemau unwaith-ac-am-byth eraill a nodwyd yn ystod y flwyddyn ariannol.

Pensiynau

Cynllun Pensiwn Athrawon - Mae athrawon a gyflogir gan y Cyngor yn aelodau o'r Cynllun Pensiwn Athrawon, a weinyddir gan yr Adran Addysg. Mae'r cynllun yn rhoddi i athrawon fuddiannau penodol ar adeg eu hymddeoliad ac mae'r Cyngor yn cyfrannu tuag at y costau drwy wneud cyfraniadau yn seiliedig ar gyfran o gyflog pensiynadwy'r aelodau.

Cynllun Pensiwn Llywodraeth Leol - Fel rhan o delerau ac amodau cyflogi ei swyddogion a gweithwyr eraill, mae'r Cyngor yn cynnig buddiannau ymddeoliad drwy fod yn rhan o Gronfa Pensiwn Gwynedd a weinyddir gan Gyngor Gwynedd. Mae hwn yn gynllun a gyllidir, sy'n golygu bod y Cyngor a'r gweithwyr yn talu cyfraniadau i gronfa, wedi ei glandro ar lefel y bwriedir iddi falansio'r ymrwymiadau pensiwn gydag asedau buddsoddi. Ni fydd buddiannau yn daladwy mewn gwirionedd hyd oni fydd gweithwyr yn ymddeol ond mae'r Cyngor wedi ymrwymo i wneud y taliadau i'r Gronfa Bensiwn y mae angen eu datgelu ar yr adeg y bydd y gweithwyr yn ennill eu buddiannau i'r dyfodol.

Mae'r hinsawdd economaidd gyfredol yn parhau i gael effaith ar yr Ymrwymiad Pensiwn net. Mae un o'r newidiadau ar y Fantolen yn ymwneud â chronfa wrth gefn y Cyngor ar gyfer pensiynau, lle mae ymrwymiad y Cyngor wedi gynyddu o £102.188m i £130.730m, cynnydd o £28.542m. Mae'n bwysig nodi bod y cynnydd yn yr ymrwymiad yn y sefyllfa bensiwn yn seiliedig ar brisiadau actiwaraidd. Caiff taliadau gwirioneddol y Cyngor i'r Gronfa Bensiwn eu hadolygu bob tair blynedd fel rhan o'r prisiad o'r Gronfa Bensiwn a gynhelir bob tair blynedd. Yna, penderfynir ar strategaeth fuddsoddi sy'n anelu at adennill unrhyw ddiffyg dros gyfnod y bydd Actiwari'r Gronfa Bensiwn (Hymans Robertson LLP) yn penderfynu arno.

Cwblhawyd y prisiad diweddaraf yn 2016 ac fe nodwyd bwlch cyllido hanesyddol o £3.882m ar gostau pensiwn. Roedd hwn i fod i gael ei gyllido dros y cyfnod o dair blynedd rhwng 2017/18 i 2019/20 trwy gynnydd yng nghanran cyfraniad y cyflogwyr i Gronfa Bensiwn Gwynedd. Fe nodwyd y gallai'r Cyngor arbed tua £200k pe bai taliad lwmp swm yn cael ei wneud yn lle hynny, gan y byddai hyn yn cynyddu incwm buddsoddiad i'r gronfa ac yn lleihau ymrwymiad pensiwn y Cyngor yn ôl y taliad lwmp swm. Felly, fe wnaeth y Cyngor daliad o £3.666m yn Ebrill 2017 ac mae wedi cael ei godi i Gostau na fedrir eu Dosbarthu a'r Cyfrif Refeniw Tai (CRT) yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Bydd y prisiad actiwaraidd nesaf yn cael ei gwblhau yn ystod 2019 a bydd unrhyw gyfraddau cyfraniadau pensiwn newydd yn weithredol o 1 Ebrill 2020.

Mae'r Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn a'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yn dangos y buddiannau pensiwn a gafwyd yn y flwyddyn wedi eu haddasu yn ôl yr angen i adlewyrchu'r rhan honno o'r costau pensiwn nad ydynt yn cael eu talu gan Drethdalwyr y Cyngor.

Darpariaethau

Cyfanswm y darpariaethau a ddelir gan y Cyngor oedd £5.326m ar 1 Ebrill 2018. Yn ystod y flwyddyn, gostyngodd y balans £0.092m i £5.234m. Cynyddwyd y ddarpariaeth yswiriant i £0.27m yn unol â'r angen amcangyfrifedig. Crëwyd tair darpariaeth tymor byr newydd yn ystod 2017/18, sef cyfanswm o £0.430m, i ddarparu ar gyfer costau disgwyliedig yn y dyfodol a allai godi o rwymedigaeth yn y gorffennol. Mae dau o'r tri bellach wedi'u dileu. Roedd darpariaeth Penhesgyn yn cyllido'r costau'n ymwneud â'r safle tirlenwi ar gyfer 2018/19 £104k. Ers hyn, mae'r ddarpariaeth wedi cynyddu £278k ar gyfer costau posib y dyfodol. Y newid net yn narpariaeth Penhesgyn oedd £174k.

Gwelir manylion y symudiadau yn y darpariaethau yn Nodyn 27 y Cyfrifon.

Busnes Hyfyw

Paratoir y cyfrifon ar sail 'busnes hyfyw'. Golyga hyn y cafodd y cyfrifon eu paratoi ar y sail bod y Cyngor yn parhau yn ei ffurf bresennol yn y dyfodol. Crëwyd Cyngor Sir Ynys Môn drwy statud/deddf yn 1996 a bydd yn parhau yn ei ffurf bresennol hyd nes y bydd yn cael ei newid drwy statud.

Perthnasedd

Ystyrir bod gwariant ac incwm yn berthnasol pe byddai'r swm yn newid y darlun cywir a theg o'r cyfrifon. Pe bai eitem berthnasol yn cael ei hepgor o'r cyfrifon byddai'n newid yn sylweddol ddealltwriaeth unigolion o'r cyfrifon a chywirdeb y cyfrifon. Mae'r cyngor wedi gosod ei lefel perthnasedd fel yr isaf o 5% o berthnasedd neu £200k. Bernir bod symiau is na hyn yn amherthnasol ac ni fyddir yn gwneud addasiadau ar eu cyfer petai camgymeriad yn dod i'r amlwg neu pe bai unrhyw beth wedi cael ei hepgor.

5. Eglurhad o'r Datganiadau Ariannol

Mae'r Datganiad Cyfrifon yn nodi manylion incwm a gwariant y Cyngor ar gyfer blwyddyn ariannnol 2018/19 a'l Fantolen ar 31 Mawrth 2019. Mar'r datganiadau hyn yn cynnwys y Gronfa Gyffredinol a'r Cyfrif Refeniw Tai (CRT). Ynddynt, nodi cyfrifoldebau'r Cyngor a Phennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) y Cyngor, sef Swyddog Adran 151 dynodedig y Cyngor.

Datganiadau Ariannol Craidd:-

Mae'r Datganiad Cyfrifon yn cynnwys y datganiadau ariannol craidd, sef:-

1. **Y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr (CIES) –** sy'n dangos y gost cyfrifo o ddarparu gwasanaaaethau yn ystod y flwyddyn, gan ddefnyddio arferion cyfrifo a dderbynnir yn hytrach na'r swm fydd yn cael ei gyllido o'r trethi.

2. **Dadansoddiad Gwariant a Chyllido (EFA) –** sy'n dangos y wybodaeth yn y CIES ond, yn ogystal, mae'n darparu addasiadau cyfrifo sydd yn cael eu canslo allan yn Nodyn 7 er mwyn sicrhau nad yw'r addasiadau yma'n cael ei cyllido gan Drethdalwyr y Dreeth Gyngor. Mae'r golofn gyntaf o'r Dadansoddiad Gwariant a Chyllido yn darparu gwir effaith perfformiad ariannol y flwyddyn ar falansau a chronfeydd wrth gefn y Cyngor a'r CRT.

3. **Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd Wrth Gefn (MIRS) –** sy'n dangos y symudiad yn ystod y flwyddyn yn y gwahanol gronfeydd wrth gefn sydd gan y Cyngor wedi ei ddadansoddi yn ôl cronfeydd wrth gefn y ellir ei ddefnyddio a chronfeydd wrth gefn na ellir eu defnyddio. Mae'r datganiad yn dangos cost wirioneddol darparu gwasanaethau'r Awdurdod a'r modd y caiff y costau hyn eu cyllido o'r gwahanol gronfeydd wrth gefn.

4. **Y Fantolen** – sy'n nodi gwerth yr asedau a'r rhhwymediaethau a gydnabyddir gan yr Awdurdod ar ddyddiad y Fantolen. Caiff asedau net eu cyfatebu gan y cronfeydd wrth gefn sydd gan yr Awdurdod.

5. **Datganiad Llif Arian** – sy'n dangor y newidiadau o ran arian a chywrerthoedd arian y Cyngor yn ystod cyfnod yr adroddir arno.

6. **Y Nodiadau** – y nodiadau I'r Datganiadau Ariannol craidd sy'n darparu mwy o fanylion am bolisiau cyfrifo'r Cyngor a'r eitemau sydd wedi eu cynnwys yn y datganiadau.

Datganiadau Ariannol Atodol

1. **Datganiad o Gyfrifoldebau am y Datganiad Cyfrifon** – sy'n egluro cyfrifoldebau'r Cyngor a'r Swyddog Adran 151.

2. Mae'r **Cyfrif Refeniw Tai (CRT)** yn gofnod o wariant ac incwm refeniw sy'n ymwneud â stoc dai'r Cyngor. Ei brif bwrpas yw sicrhau bod y gwariant ar reoli tenantiaethau a chynnal a chadw anheddau'n cael ei gydbwyso gan y rhenti a godir ar denantiaid. Mae'r Cyfrif Refeniw Tai wedi cael ei glustondi'n benorol i'r pwrpas hwnnw o Gronfa Gyffredinol y Cyngor.

3. **Barn yr Archwiliwr** – fel Archwilydd Allanol y Cyngor, Archwiliwr Cyffredinol Cymru bydd yn cynnal yr archwiliad statudol ac arwyddo y Datganiad Cyfrifon wedi i'r Swyddog Adran 151 lofnodi a dyddio'r Datganiad Cyriffon. Byddant wedyn yn cyhoeddi barn ynghylch a oes angen eu haddasu neu beidio. Y dyddiad cau ar gyfer y farn hon yw 15 Medi wedi i'r flwyddyn ddod i ben.

4. **Newidiadau mewn Polisi Cyfrifo**
   Nid oes angen gwneud unrhyw newidiadau o bwys o'r driniaeth gyfrifo ar gyfer 2018/19 ac eithrio newidiadau o ganlyniad i weithredu Offerynnau Ariannol IFRS 9 ac IFRS 15 Refeniw gan y sawl sy'n derbyn Gwasanaeth. Addaswyd Nodyn 51 Polisïau Cyfrifo i adlewyrchu'r newidiadau sy'n codi o'r safonau ariannol hyn.

Daw'r Datganiad Cyfrifon i ben gyda'r Datganiad Llywodraethu Blynyddol (AGS) 2018/19. Mae hwn i'w weld ar dudalen 128 i dudalen 169. Mae'r AGS yn rhoi trosolwg o fframwaith llywodraethu'r Cyngor. Mae hefyd yn darparu crynodeb o adroddiadau ac adolygiadau yn rhoi sylwadau ar faterion llywodraethu a pherfformad sy'n ymwneud â'r Cyngor.

DATGANIAG O GYFRIFOLDEBAU AM Y DATGANIAD CYFRIFON

Cyfrifoldebau Cyngor Sir Ynys Môn

Mae'n ofynnol i Gyngor Sir Ynys Môn:-

- wneud trefniadau ar gyfer gweinyddu ei faterion ariannol yn briodol a sicrhau fod gan un o'i swyddogion y cyfrifoldeb am weinyddu'r materion hynny. Yn y Cyngor hwn, y swyddog yw'r Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) sydd hefyd wedi'i ddynodi'n Swyddog Adran 151;
- reoli ei faterion er mwyn sicrhau defnydd economaidd, effeithlon ac effeithiol o adnoddau ac i ddiogelu ei asedau;
- gymeradwyo'r Datganiad Cyfrifon.

Cyfrifoldebau'r Swyddog Adran 151

Y Swyddog Adran 151 sydd yn gyfrifol am baratoi Datganiad Cyfrifon y Cyngor yn unol â'r ymarferion proiodol fel y gosodir yn y Côd Ymarfer CIPFA/LASAAC ar Gyfrifo Awdurdodau Lleol yn y Deyrnas Unedig ("Y Côd").

Wrth baratoi'r Datganiad Cyfrifon hwn, mae'r Swyddog Adran 151 wedi:-

- dewis polisïau cyfrifo priodol ac yna eu defnyddio'n gyson;
- ffurfio barnau a gwneud amcangyfrifon a oedd yn rhesymol a darbodus;
- cydymffurfio â Chôd Ymarfer Awdurdod Lleol CIPFA.

Hefyd, mae'r Swyddog Adran 151 wedi:-

- cadw cofnodion cyfrifo priodol ac amserol;
- cymeryd camau rhesymol i ddarganfod a gwarchod rhag twyll ac unrhyw afreoleidd-dra arall.

Tystysgrif

Tystiaf fod y Datganiad Cyfrifon yma yn rhoi darlun cywir a theg o sefyllfa ariannol Cyngor Sir Ynys Môn ar y dyddiad cyfrifo a'i incwm a'i wariant am y flwyddyn a ddaeth i ben ar 31 Mawrth 2019.

Llofnodwyd: ………………………………

Richard Marc Jones FCPFA
PENNAETH SWYDDOGAETH (ADNODDAU) A SWYDDOG ADRAN 151

Llofnodwyd: ……………………………

Cynghorydd Margaret Murley Roberts
CADEIRYDD CYNGOR SIR YNYS MÔN

Dyddiedig: 10 Medi 2019

Adroddiad archwilydd annibynnol Archwilydd Cyffredinol Cymru i aelodau Cyngor Sir Ynys Môn

Adroddiad ar yr archwiliad o'r datganiadau ariannol

Barn

Rwyf wedi archwilio datganiadau ariannol Cyngor Sir Ynys Môn ar gyfer y flwyddyn a ddaeth i ben ar 31/3/2019 dan Ddeddf Archwilio Cyhoeddus (Cymru) 2004.

Mae datganiadau ariannol aelodau Cyngor Sir Ynys Môn yn cynnwys y Datganiad Symudiadau mewn Cronfeydd, y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr, y Fantolen, y Datganiad Llif Arian Parod y Datganiad Symud ar y Cyfrif Refeniw Tai a Datganiad Incwm a Gwariant y Cyfrif refeniw Tai a'r nodiadau cysylltiedig, gan gynnwys crynodeb o bolisïau cyfrifyddu arwyddocaol.

Y fframwaith adrodd ariannol a gymhwyswyd wrth eu paratoi yw'r gyfraith berthnasol a'r Cod Ymarfer ar Gyfrifyddu Awdurdodau Lleol yn y Deyrnas Unedig 2018/19 sy'n seiliedig ar y Safonau Adrodd Ariannol Rhyngwladol (IFRS).

Yn fy marn i mae'r datganiadau ariannol:

- yn rhoi darlun gwir a theg o sefyllfa ariannol **Cyngor Sir Ynys Môn** at 31/3/2019 ac o'i incwm a'i wariant ar gyfer y flwyddyn a ddaeth i ben ar y dyddiad hwnnw; ac
- wedi'u paratoi'n briodol yn unol â gofynion deddfwriaethol a'r Cod Ymarfer ar Gyfrifyddu Awdurdodau Lleol yn y Deyrnas Unedig 2018/19

Sail y farn

Cynhaliais fy archwiliad yn unol â'r gyfraith berthnasol a'r Safonau Rhyngwladol ar Archwilio yn y DU (ISAs (UK)). Caiff fy nghyfrifoldebau dan y safonau hynny eu disgrifio ymhellach yn yr adran o'm hadroddiad sy'n nodi cyfrifoldebau'r archwilydd am archwilio'r datganiadau ariannol. Rwy'n annibynnol o'r cyngor yn unol â'r gofynion moesegol sy'n berthnasol i'm harchwiliad o'r datganiadau ariannol yn y DU, gan gynnwys Safon Foesegol y Cyngor Adrodd Ariannol, ac rwyf wedi cyflawni fy nghyfrifoldebau moesegol eraill yn unol â'r gofynion hyn. Credaf fod y dystiolaeth archwilio yr wyf wedi'i chael yn ddigonol ac yn briodol i ddarparu sail i'm barn.

Casgliadau sy'n ymwneud â busnes gweithredol

Nid oes gennyf unrhyw beth i'w nodi o ran y materion canlynol y mae'r Safonau Archwilio Rhyngwladol y DU yn ei gwneud yn ofynnol i mi gyflwyno adroddiad i chi arnynt ble:

- nid yw'r defnydd o sail gyfrifyddu busnes gweithredol wrth baratoi'r datganiadau ariannol yn briodol; neu
- nid yw'r swyddog ariannol cyfrifol wedi datgelu yn y datganiadau ariannol unrhyw ansicrwydd perthnasol a nodwyd a all fwrw amheuaeth sylweddol ar allu'r cyngor i barhau i fabwysiadu sail gyfrifyddu busnes gweithredol am gyfnod o ddeuddeg mis o leiaf o'r dyddiad pan awdurdodir cyhoeddi'r datganiadau ariannol.

Gwybodaeth arall

Y swyddog ariannol cyfrifol sy'n gyfrifol am yr wybodaeth arall yn yr adroddiad blynyddol a chyfrifon. Mae'r wybodaeth arall yn cynnwys yr wybodaeth yn yr adroddiad blynyddol, heblaw am y datganiadau ariannol a'm hadroddiad i fel archwilydd ar y rhain. Nid yw fy marn am y datganiadau ariannol yn cwmpasu'r wybodaeth arall a, heblaw i'r graddau a nodir yn benodol fel arall yn ddiweddarach yn fy adroddiad, nid wyf yn mynegi unrhyw fath o gasgliad sicrwydd ar yr wybodaeth arall honno.

Mewn cysylltiad â'm harchwiliad o'r datganiadau ariannol, fy nghyfrifoldeb i yw darllen yr wybodaeth arall er mwyn nodi anghysonderau perthnasol â'r datganiadau ariannol archwiliedig a nodi unrhyw wybodaeth sy'n ymddangos fel petai'n berthnasol anghywir ar sail yr wybodaeth a gefais wrth i mi gyflawni'r archwiliad neu sy'n berthnasol anghyson â'r wybodaeth honno. Os dof yn ymwybodol o unrhyw gamddatganiadau neu anghysonderau perthnasol ymddangosiadol, ystyriaf y goblygiadau ar gyfer fy adroddiad.

Adroddiad ar ofynion eraill

Barn am faterion eraill
Yn fy marn i, yn seiliedig ar y gwaith a wnaed yn ystod fy archwiliad:-

- mae'r wybodaeth a geir yn yr Adroddiad Naratif ar gyfer y flwyddyn ariannol y paratowyd y datganiadau ariannol ar ei chyfer yn gyson â'r datganiadau ariannol ac mae'r Adroddiad Naratif wedi ei baratoi yn unol â'r Cod Ymarfer ar Gyfrifyddu Awdurdodau Lleol yn y Deyrnas Unedig 2018/19;
- mae'r wybodaeth a roddwyd yn y Datganiad Llywodraethu ar gyfer y flwyddyn ariannol y paratowyd y datganiadau ariannol ar ei chyfer yn gyson â'r datganiadau ariannol ac mae'r Datganiad Llywodraethu wedi'i baratoi yn unol â chanllawiau.

Materion y cyflwynaf adroddiad arnynt drwy eithriad
Yng ngoleuni'r wybodaeth a'r ddealltwriaeth am y cyngor a'i amgylchedd a gafwyd yn ystod yr archwiliad, nid wyf wedi nodi unrhyw gamddatganiadau perthnasol yn yr Adroddiad Naratif na'r Datganiad Llywodraethu Blynyddol.

Nid oes gennyf unrhyw beth i'w nodi o ran y materion canlynol, y cyflwynaf adroddiad i chi arnynt os bydd yr amgylchiadau canlynol yn berthnasol, yn fy marn i:

- ni chadwyd cofnodion cyfrifyddu digonol;
- nid yw'r datganiadau ariannol yn gyson â'r cofnodion a'r ffurflenni cyfrifyddu; neu
- nid wyf wedi derbyn yr holl wybodaeth ac esboniadau y mae eu hangen arnaf ar gyfer fy archwiliad.

Tystysgrif cwblhau archwiliad
Ardystiaf fy mod wedi cwblhau'r archwiliad o gyfrifon Cyngor Sir Ynys Môn yn unol â gofynion Deddf Archwilio Cyhoeddus (Cymru) 2004 a Chod Ymarfer Archwilio Archwilydd Cyffredinol Cymru.

Cyfrifoldebau

Cyfrifoldebau'r swyddog ariannol cyfrifol am y datganiadau ariannol
Fel yr esbonnir yn fanylach yn y Datganiad o Gyfrifoldebau ar gyfer y Datganiad Cyfrifon a nodir ar dudalennau 1 i 169 y swyddog ariannol cyfrifol sy'n gyfrifol am baratoi'r datganiad cyfrifon, sy'n rhoi darlun gwir a theg, ac am ba bynnag reolaeth fewnol sy'n angenrheidiol ym marn y swyddog ariannol cyfrifol i allu paratoi datganiadau cyfrifon heb unrhyw gamddatganiadau perthnasol, boed hynny trwy dwyll neu wall.

Wrth baratoi'r datganiad cyfrifon, mae'r swyddog ariannol cyfrifol yn gyfrifol am asesu gallu'r cyngor i barhau fel busnes gweithredol, gan ddatgelu fel y bo'n gymwys, faterion sy'n ymwneud â'r busnes gweithredol a defnyddio sail gyfrifyddu busnes gweithredol oni thybir nad yw'n briodol.

Cyfrifoldebau'r archwilydd am archwilio'r datganiadau ariannol

Fy amcanion yw cael sicrwydd rhesymol ynghylch p'un a yw'r datganiadau ariannol yn eu cyfanrwydd yn rhydd o gamddatganiad perthnasol, boed hynny trwy dwyll neu wall, a chyhoeddi adroddiad archwilydd sy'n cynnwys fy marn. Mae sicrwydd rhesymol yn lefel uchel o sicrwydd, ond nid yw'n gwarantu y bydd archwiliad a gynhelir yn unol â'r Safonau Rhyngwladol ar Archwilio yn y DU wastad yn canfod camddatganiad perthnasol pan fo'n bodoli. Gall camddatganiadau ddeillio o dwyll neu wall ac fe'u hystyrir yn berthnasol os, yn unigol neu gyda'i gilydd, gellid yn rhesymol ddisgwyl iddynt ddylanwadu ar benderfyniadau economaidd defnyddwyr a wneir ar sail y datganiadau ariannol hyn.

Ceir disgrifiad pellach o gyfrifoldebau'r archwilydd am archwilio'r datganiadau ariannol ar wefan y Cyngor Adrodd Ariannol yn www.frc.org.uk/auditorsresponsibilities. Mae'r disgrifiad hwn yn rhan o'm hadroddiad archwilio.

Anthony J Barrett
Tros ac ar ran Archwilydd Cyffredinol Cymru
Dyddiad:

24 Heol y Gadeirlan
Caerdydd
CF11 9LJ

DATGANIAD INCWM A GWARIANT CYNHWYSFAWR AM Y FLWYDDYN A DDAETH I BEN AR 31 MAWRTH 2019

Dengys y datganiad hwn gostau cyfrifo yn ystod y flwyddyn mewn perthynas â darparu gwasanaethau yn unol ag arferion cyfrifo a dderbynnir yn gyffredinol, yn hytrach na'r symiau a gyllidir o'r trethi. Mae'r Cyngor yn codi trethi i gwrdd â gwariant yn unol â rheoliadau, gall hyn fod yn wahanol i'r gost gyfrifyddol. Ceir darlun o'r sefyllfa o ran trethi yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn.

2018/19			Gwasanaethau	Nodyn	2017/18		
Gwariant Gros £'000	**Incwm Gros £'000**	**Gwariant Net £'000**			**Gwariant Gros £'000**	**Incwm Gros £'000**	**Gwariant Net £'000**
70,793	(14,660)	56,133	Dysgu Gydol Oes		82,552	(14,508)	68,042
37,503	(8,952)	28,551	Gwasanaethau Oedolion		34,329	(10,505)	23,799
11,876	(1,199)	10,677	Gwasanaethau Plant		10,388	(710)	9,678
4,949	(3,966)	983	Tai		4,623	(3,768)	855
24,934	(5,570)	19,364	Priffyrdd, Eiddo a Gwastraff		29,364	(8,404)	20,960
12,694	(7,272)	5,422	Rheoleiddio a Datblygu Economaidd		12,509	(5,950)	6,559
5,548	(226)	5,322	Trawsnewid		7,430	(209)	7,221
28,187	(19,454)	8,733	Adnoddau		28,057	(19,815)	8,242
1,790	(253)	1,537	Busnes y Cyngor		2,182	(353)	1,829
2,148	(1,144)	1,004	Costau Corfforaethol a Democrataidd		2,541	(707)	1,834
579	-	579	Rheolaeth Corfforaethol		587	(9)	578
134	-	134	Costau heb eu ddosbarthu		3,724	-	3,724
12,079	(17,843)	(5,764)	Cyfrif Refeniw Tai (CRT)		10,841	(16,778)	(5,937)
213,214	**(80,539)**	**132,675**	**Diffyg ar weithrediadau sy'n parhau**		**229,127**	**(81,716)**	**147,384**
		22,129	Gwariant gweithredu arall	12			23,148
		10,405	Incwm a gwariant cyllido a buddsoddi	13a			8,816
		(157,047)	Trethiant ac incwm grant amhenodol	14			(146,749)
		8,162	**Diffyg ar Ddarparu Gwasanaethau**				**32,599**
		(6,152)	Gwarged ar ailbrisio asedau nad ydynt yn gyfredol	11c, 15 & 17			(41,122)
		18,734	Ailfesur y rhwymedigaeth Pensiwn Net	11ch & 41			(9,858)
		12,582	**Incwm a Gwariant Cynhwysfawr Arall**				**(50,980)**
		20,744	**Cyfanswm Incwm a Gwariant Cynhwysfawr**				**(18,381)**

Tudalen 44

DADANSODDIAD GWARIANT A CHYLLIDO 2018/19

2018/19			Gwasanaethau	2017/18		
Gwariant Net a godir i'r Gronfa Cyffredinol a Balansau'r CRT £'000	**Addasiadau rhwng Sail Cyllido a Sail Cyfrifo £'000**	**Gwariant Net yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr £'000**		**Gwariant Net a godir i'r Gronfa Cyffredinol a Balansau'r CRT £'000**	**Addasiadau rhwng Sail Cyllido a Sail Cyfrifo £'000**	**Gwariant Net yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr £'000**
50,382	5,751	56,133	Dysgu Gydol Oes	46,950	21,092	68,042
26,387	2,164	28,551	Gwasanaethau Oedolion	22,494	1,305	23,799
10,671	6	10,677	Gwasanaethau Plant	9,926	(248)	9,678
749	234	983	Tai	700	155	855
14,473	4,891	19,364	Priffydd, Eiddo a Gwastraff	16,371	4,589	20,960
3,799	1,623	5,422	Rheoleiddio a Datblygu Economaidd	3,719	2,840	6,559
4,422	900	5,322	Trawsnewid	4,036	3,185	7,221
8,219	514	8,733	Adnoddau	7,958	284	8,242
1,367	170	1,537	Busnes y Cyngor	1,689	140	1,829
1,286	(282)	1,004	Costau Corfforaethol a Democrataidd	2,142	(308)	1,834
579	-	579	Rheolaeth Corfforaethol	578	-	578
-	134	134	Costau heb eu ddosbarthu	3,464	260	3,724
(7,675)	1,911	(5,764)	Cyfrif Refeniw Tai (CRT)	(6,718)	781	(5,937)
114,659	**18,016**	**132,675**	**Cost Net Gwasanaethau**	**113,309**	**34,075**	**147,384**
(115,434)	(9,079)	(124,513)	Incwm a Gwariant Arall	(106,033)	(8,752)	(114,785)
(775)	**8,937**	**8,162**	**(Gwarged) neu Ddiffyg ar Ddarparu Gwasanaethau**	**7,276**	**25,323**	**32,599**
(24,069)			Balans agoriadol y Gronfa Cyffredinol a'r CRT ar 1 Ebrill	(31,345)		
(775)			Llai Diffyg ar falans y Gronfa Cyffredinol a'r CRT yn y flwyddyn	7,276		
(24,844)			**Balans cau y Gronfa Cyffredinol a'r CRT ar 31 Mawrth**	**(24,069)**		

DATGANIAD O'R SYMUDIAD MEWN CRONFEYDD WRTH GEFN AR GYFER Y FLWYDDYN A DDAETH I BEN AR 31 MAWRTH 2019

Dengys y Datganiad hwn y symudiad o fewn y flwyddyn mewn gwahanol gronfeydd wrth gefn a ddelir gan y Cyngor, wedi eu dadansoddi'n 'Gronfeydd Wrth Gefn Defnyddiadwy' (h.y. y rhai hynny y gellir eu defnyddio i ariannu gwariant neu leihau trethi lleol) a chronfeydd wrth gefn eraill. Mae'r llinell Gwarged / (Diffyg) ar ddarparu gwasanaethau'n dangos y gwir gost economaidd o ddarparu gwasanaethau'r Cyngor, gyda manylion pellach yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Mae hwn yn wahanol i'r symiau statudol y mae'n rhaid eu codi ar Falans Cronfa'r Cyngor i bwrpas pennu'r Dreth Gyngor a'r Cyfrif Refeniw Tai i bwrpas pennu rhenti. Mae'r llinell 'Cynnydd/(Gostyngiad) Net cyn Trosglwyddiadau i gronfeydd clustnodedig wrth gefn' yn dangos y symudiad yn y flwyddyn o falansau Cronfa'r Cyngor a'r Cyfrif Refeniw Tai cyn i'r Cyngor wneud unrhyw drosglwyddiadau dewisol i neu o'r cronfeydd clustnodedig wrth gefn.

	Balans Cronfa'r Cyngor £'000	Cronfeydd wrth Gefn Clustnodedig Cronfa'r Cyngor (Nodyn 8) £'000	Balans CRT (Datganiadau Ariannol Atodol) £'000	Cronfa wrth Gefn Derbyniadau Cyfalaf (Nodyn 10) £'000	Balansau Ysgolion (Nodyn 9) £'000	Grantiau Cyfalaf Anghynwysiedig (Nodyn 14) £'000	Cronfeydd wrth Gefn a Glustnodwyd CRT (Nodyn 8) £'000	Cyfanswm Cronfeydd wrth Gefn Defnyddiadwy £'000	Cyfanswm Cronfeydd wrth Gefn Na ellir eu defnyddio (Nodyn 11) £'000	Cyfanswm Cronfeydd wrth Gefn (y Cyngor) £'000
Balans ar 1 Ebrill 2017	**8,355**	**13,357**	**7,544**	**-**	**2,089**	**-**	**-**	**31,345**	**133,474**	**164,819**
Symudiad mewn cronfeydd wrth gefn yn ystod y flwyddyn										
Gwarged / (Diffyg) ar ddarparu gwasanaethau	(31,789)	-	(810)	-	-	-	-	**(32,599)**	**-**	**(32,599)**
Incwm a Gwariant Cynhwysfawr arall	-	-	-	-	-	-	-	**-**	**50,980**	**50,980**
Cyfanswm yr Incwm a'r Gwariant Cynhwysfawr	**(31,789)**	**-**	**(810)**	**-**	**-**	**-**	**-**	**(32,599)**	**50,980**	**18,381**
Addasiadau rhwng y sail gyfrifo a'r sail gyllido yn unol â'r rheoliadau (Nodyn 7)	24,215	-	781	327	-	-	-	**25,323**	**(25,323)**	**-**
Cynnydd / (Gostyngiad) Net cyn trosglwyddiadau i'r Cronfeydd wrth Gefn Clustnodedig	**(7,574)**	**-**	**(29)**	**327**	**-**	**-**	**-**	**(7,276)**	**25,657**	**18,381**
Trosglwyddiadau i/(o) Gronfeydd wrth Gefn Clustnodedig (Nodyn 8)	6,118	(5,756)	(135)	(7)	(220)	-	-	-	-	-
Cynnydd / (Gostyngiad) yn ystod y flwyddyn	**(1,456)**	**(5,756)**	**(164)**	**320**	**(220)**	**-**	**-**	**(7,276)**	**25,657**	**18,381**
Balans ar 31 Mawrth 2018	**6,899**	**7,601**	**7,380**	**320**	**1,869**	**-**	**-**	**24,069**	**159,131**	**183,200**
Symudiad mewn cronfeydd wrth gefn yn ystod y flwyddyn										
Gwarged / (Diffyg) ar ddarparu gwasanaethau	(7,258)	-	(904)	-	-	-	-	**(8,162)**	**-**	**(8,162)**
Incwm a Gwariant Cynhwysfawr arall	-	-	-	-	-	-	-	**-**	**(12,582)**	**(12,582)**
Cyfanswm yr Incwm a'r Gwariant Cynhwysfawr	**(7,258)**	**-**	**(904)**	**-**	**-**	**-**	**-**	**(8,162)**	**(12,582)**	**(20,744)**
Addasiadau rhwng y sail gyfrifo a'r sail gyllido yn unol â'r rheoliadau (Nodyn 7)	6,160	-	1,911	866	-	-	-	**8,937**	**(8,937)**	**-**
Cynnydd / (Gostyngiad) Net cyn trosglwyddiadau i'r Cronfeydd wrth Gefn Clustnodedig	**(1,098)**	**-**	**1,007**	**866**	**-**	**-**	**-**	**775**	**(21,519)**	**(20,744)**
Trosglwyddiadau i/(o) Gronfeydd wrth Gefn Clustnodedig (Nodyn 8)	111	1,127	-	-	(1,238)	-	-	-	-	-
Cynnydd / (Gostyngiad) yn ystod y flwyddyn	**(987)**	**1,127**	**1,007**	**866**	**(1,238)**	**-**	**-**	**775**	**(21,519)**	**(20,744)**
Balans ar 31 Mawrth 2019	**5,912**	**8,728**	**8,387**	**1,186**	**631**	**-**	**-**	**24,844**	**137,612**	**162,456**

Y FANTOLEN AR 31 MAWRTH 2019

Mae'r Fantolen yn dangos gwerth yr asedau a'r rhwymedigaethau a gydnabyddir gan y Cyngor ar ddyddiad y Fantolen. Mae asedau net y Cyngor (asedau llai rhwymedigaethau) yn cyd-fynd â'r cronfeydd wrth gefn sy'n cael eu dal gan y Cyngor. Adroddir ar gronfeydd wrth gefn mewn dau gategori. Mae'r categori cyntaf o gronfeydd wrth gefn yn gronfeydd wrth gefn y mae modd ei ddefnyddio, h.y. y cronfeydd wrth gefn hynny y gall y Cyngor eu defnyddio i ddarparu gwasanaethau, yn amodol ar yr angen i gynnal lefel ddarbodus o gronfeydd wrth gefn ac unrhyw gyfyngiadau statudol ar eu defnydd (er enghraifft y Gronfa Derbyniadau Cyfalaf Wrth Gefn y gellir ond ei defnyddio ar gyfer gwariant cyfalaf neu i dalu dyledion). Yr ail gategori o gronfeydd wrth gefn yw'r rheini na all y Cyngor eu defnyddio i ddarparu gwasanaethau. Mae'r categori hwn o gronfeydd wrth gefn yn cynnwys cronfeydd wrth gefn sy'n dal enillion a cholledion heb eu gwireddu, lle byddai'r arian ond ar gael i ddarparu gwasanaethau petai'r asedau'n cael eu gwerthu (er enghraifft y Gronfa Ailbrisio wrth Gefn); a chronfeydd wrth gefn sy'n dal gwahaniaethau amseru a ddangosir yn y llinell Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn 'Addasiadau rhwng Sail Gyfrifo A Sail Gyllido Dan y Rheoliadau'.

	Nodyn	31 Mawrth 2019 £'000	31 Mawrth 2018 £'000
Eiddo, offer a chyfarpar	15	396,452	386,886
Asedau Treftadaeth	17	3,676	3,645
Eiddo Buddsoddi	18	6,000	5,791
Asedau Anniriaethol	19	701	756
Buddsoddiadau Tymor Hir	44	-	1
Dyledwyr tymor hir	24	266	608
Asedau tymor hir		**407,095**	**397,687**
Buddsoddiadau tymor byr	44	-	5
Asedau a ddelir i'w gwerthu	21	1,557	2,442
Rhestrau stoc	23	300	385
Dyledwyr tymor byr	24	29,653	24,031
Arian a chywerthoedd arian	25	15,825	7,789
Asedau Cyfredol		**47,335**	**34,652**
Benthyca tymor byr	44	(7,535)	(12,413)
Credydwyr tymor byr	26	(18,151)	(18,251)
Darpariaethau tymor byr	27	(429)	(695)
Derbyniadau grantiau cyfalaf ymlaen llaw	37	(2,815)	(3,897)
Rhwymedigaethau Cyfredol		**(28,930)**	**(35,256)**
Credydwyr tymor hir	26	(157)	(151)
Darpariaethau tymor hir	27	(4,805)	(4,631)
Benthyca tymor hir	44	(127,352)	(106,913)
Rhwymedigaethau tymor hir eraill	41	(130,730)	(102,188)
Rhwymedigaethau tymor hir		**(263,044)**	**(213,883)**
Asedau net		**162,456**	**183,200**
Cronfeydd wrth gefn y mae modd eu defnyddio	MIRS	24,844	24,069
Cronfeydd wrth gefn nad na ellir eu defnyddio	11	137,612	159,131
Cyfanswm Cronfeydd wrth gefn		**162,456**	**183,200**

DATGANIAD LLIF ARIAN – AM Y FLWYDDYN A DDAETH I BEN 31 MAWRTH 2019

Dengys y Datganiad Llif Arian newidiadau mewn arian parod a chywerthoedd arian y Cyngor yn ystod y flwyddyn ariannol. Dengys y datganiad sut mae'r Cyngor yn cynhyrchu a defnyddio arian parod a chywerthoedd arian trwy ddosbarthu llif arian yn weithgareddau gweithredu, buddsoddi a chyllido. Mae cyfanswm y llif arian net o weithgareddau gweithredu yn ddangosydd allweddol o faint o weithgareddau'r Cyngor a gyllidir trwy drethiant ac incwm grant neu gan dderbynwyr y gwasanaethau a ddarperir gan y Cyngor. Mae'r gweithgareddau buddsoddi'n cynrychioli'r all-lif arian ar gyfer adnoddau y bwriedir eu defnyddio i gyfrannu tuag at ddarpariaeth gwasanaeth y Cyngor yn y dyfodol. Mae'r llif arian sy'n codi o weithgareddau cyllido'n ddefnyddiol i ragweld yr hawl a fydd gan ddarparwyr cyfalaf (h.y. benthyciadau) ar lif arian y Cyngor yn y dyfodol.

	Nodyn	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Diffyg Net ar Ddarparu Gwasanaethau		**(8,162)**	**(32,599)**
Addasiadau i'r gwarged neu ddiffyg net ar ddarparu gwasanaethau am symudiadau anariannol	28	29,452	39,405
Addasiadau am eitemau cynwysedig yn y gwarged neu ddiffyg net ar ddarparu gwasanaethau sydd yn weithgareddau buddsoddi neu cyllido	28	(18,221)	(14,583)
Llif arian net o Weithgareddau Gweithredu		**3,069**	**(7,777)**
Llif arian net o Weithgareddau Buddsoddi	29	**(10,503)**	**(11,042)**
Llif arian net o Weithgareddau Cyllido	30	**15,470**	**11,668**
(Gostyngiad)/Cynnydd Net mewn Arian Parod a Chywerthoedd Arian		**8,036**	**(7,151)**
Arian Parod a Chywerthoedd Arian ar gychwyn y flwyddyn ariannol		7,789	14,940
Arian Parod a Chywerthoedd Arian ar ddiwedd y flwyddyn ariannol	25	**15,825**	**7,789**

NODIADAU I'R CYFRIFON

Dadansoddiad o Wariant a Chyllido (EFA)

Bwriad y Dadansoddiad o Wariant a Chyllido (EFA) ar dudalen 21 yw dangos effaith wirioneddol perfformiad ariannol y flwyddyn ar falansau'r Cyngor. Mae'r Datganiad Cynhwysfawr ar Incwm a Gwariant Cynhwysfawr (CIES) yn cynnwys nifer o addasiadau cyfrifo megis dibrisiant ac addasiadau i bensiynau na chaniateir iddynt, yn unol â'r gyfraith, gael eu cyllido o'r Dreth Gyngor. Nid yw'r rhain yn gostau gwirioneddol sy'n effeithio ar falansau defnyddiadwy'r Cyngor. Dengys y CIES ddiffyg o £8.162m ar ddarparu gwasanaethau. Dangosir hyn hefyd yng ngholofn C, sef Gwariant Net yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr sydd yn yr EFA ar dudalen 21. Er mwyn sicrhau nad yw'r costau cyfrifo hyn yn cael effaith ar drethdalwyr y Cyngor ac ar gronfeydd y Cyngor, caiff y costau hyn o £8.937m eu canslo allan yn yr EFA a chânt hefyd eu dangos yn y Datganiad ar y Symudiadau mewn Cronfeydd Wrth Gefn (MIRS) ar dudalen 22. Dangosir y rhain yng ngholofn B yr EFA ar dudalen 21 a elwir yn Addasiadau rhwng y Sail Gyllido a Chyfrifo. Mae colofn A yr EFA ar dudalen 21 yn dangos y costau yr aethpwyd iddynt yn briodol yn erbyn Cronfeydd y Cyngor. Mae'n dangos balans gwarged o £0.775m a chaiff ei gyfrifo drwy dynnu colofn B o golofn C. Mae hyn o gymorth i nodi balansau defnyddiadwy'r Cyngor heb yr addasiadau cyfrifo hyn. Caiff effaith yr addasiadau cyfrifo hyn ei dangos yn y golofn cronfeydd wrth gefn nad oes modd ei ddefnyddio yn y Datganiad ar Symudiadau yn y Cronfeydd Wrth Gefn. Mae Nodyn 1a yn crynhoi'r math o addasiadau cyfrifo nad ydynt yn cael eu cyllido gan y Cyngor.

Mae'r CIES a chael gwared ar yr addasiadau cyfrifo, pan gânt eu ychwanegu at eu gilydd, yn dangos yr effaith am y flwyddyn ar gronfeydd y Cyngor.

	£'000
Cronfeydd wrth gefn defnyddiadwy'r Cyngor ar 1 Ebrill 2018	(24,069)
Diffyg/(gwarged) ar Ddarparu Gwasanaethau 2018/19 – CIES	8,162
Addasiadau i gael gwared ar effaith addasiadau cyfrifo nad ydynt yn effeithio Cronfa'r Cyngor – gweler Nodyn 7 ar dudalen 34 am fwy o fanylion	(8,937)
Diffyg/(gwarged) diwygiedig sy'n cael effaith ar falansau'r Cyngor (yn cynnwys CRT)	(775)
Cronfeydd wrth gefn/balansau defnyddiadwy'r Cyngor ar 31 Mawrth 2019	(24,844)

Ar ôl canslo allan yr holl addasiadau cyfrifo (y manylir arnynt yn Nodyn 7 ar dudalen 34), dengys y tabl uchod bod tanwariant (gwarged o incwm dros wariant) o £0.775m. Arweiniodd hyn, felly, at gynnydd ym malansau defnyddiadwy'r Cyngor i £24.844m. Mae hyn oherwydd tanwariant ar y CRT oherwydd oedi mewn perthynas â gwariant cyfalaf ar dai newydd ac adnewyddu stoc dai'r Cyngor a rhyddhau cronfeydd wrth gefn clustnodedig. Roedd y tanwariant net y Cyngor o gyllid y cyllidebwyd ar ei gyfer yn 2018/19 yn £0.172m. Fodd bynnag, defnyddiwyd cyfanswm o £0.603m o gronfeydd wrth gefn clustnodedig y Cyngor a'r CRT i gyllido rhai costau yn ystod 2018/19. Arweiniodd hyn at gynnydd i £0.775m yn hytrach na £0.172m yng nghyfanswm y cronfeydd wrth gefn. Dangosir hyn yn y crynodeb isod o gronfeydd wrth gefn defnyddiadwy.

Crynodeb o'r Symudiadau yng Nghronfeydd Wrth Gefn y Cyngor yn 2018/19

Crynodeb o'r Symudiadau ym Malansau/Cronfeydd Wrth Gefn y Cyngor yn 2018/19	Cronfa Wrth Gefn Gyffredinol y Cyngor	Cronfeydd Wrth Gefn Clustnodedig y Cyngor	Cronfa Wrth Gefn Cyfrif Refeniw Tai (CRT)	Cronfeydd Wrth Gefn Ysgolion	Cronfa Wrth Gefn Derbyniadau Cyfalaf	Cyfanswm Cronfeydd Wrth Gefn mae modd ei ddefnyddio
Eitemau sy'n effeithio ar Gronfa Wrth Gefn y Cyngor 2018/19	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000
Balans Agoriadol Cronfa Wrth Gefn y Cyngor ar 1 Ebrill 2018	(6,899)	(7,601)	(7,380)	(1,869)	(320)	(24,069)
Gorwariant/(Tanwariant) Net 2018/19	633	-	(805)	-	-	(172)
Balans y Cyngor ar ôl y gor(tan)wariant	(6,266)	(7,601)	(8,185)	(1,869)	(320)	(24,241)
Trosglwyddiadau Net o/(i) Gronfeydd Wrth Gefn ar gyfer cyllid a gymeradwywyd	354	(1,127)	(202)	1,238	(866)	(603)
Balans y Gronfa Gyffredinol ar 31 Mawrth 2019	(5,912)	(8,728)	(8,387)	(631)	(1,186)	(24,844)

NODYN 1 – Nodyn ar y Dadansoddiad Gwariant a Chyllido

NODYN 1a – Nodyn ar y Dadansoddiad Gwariant a Chyllido 2018/19

Addasiadau o'r Gronfa Cyffredinol i gael Symiau'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr	Addasiadau Ar Gyfer Dibenion Cyfalaf £'000	Newid Net Ar Gyfer yr Addasiadau Pensiwn £'000	Gwahaniaethau arall £'000	Cyfanswm Addasiadau £'000
Dysgu Gydol Oes	3,583	1,939	229	5,751
Gwasanaethau Oedolion	611	1,623	(70)	2,164
Gwasanaethau Plant	-	20	(14)	6
Tai	1	246	(13)	234
Priffyrdd, Eiddo a Gwastraff	4,090	826	(25)	4,891
Rheoleiddio a Datblygu Economaidd	759	948	(84)	1,623
Trawsnewid	465	421	14	900
Adnoddau	16	478	20	514
Busnes y Cyngor	1	198	(29)	170
Costau Corfforaethol a Democrataidd	-	(282)	-	(282)
Rheolaeth Corfforaethol	-	-	-	-
Costau Na Dosbarthwyd	-	134	-	134
Cyfrif Refeniw Tai (CRT)	1,555	407	(51)	1,911
Cost net Gwasanaethau	11,081	6,958	(23)	18,016
Incwm a Gwariant arall o'r Dadansoddiad Cyllido	(11,929)	2,850	-	(9,079)
Gwahaniaeth rhwng y Gronfa Cyffredinol a'r CRT (Gwarged) neu Ddiffyg a'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr (Gwarged) neu Ddifyg	(848)	9,808	(23)	8,937

2017/18

Addasiadau o'r Gronfa Cyffredinol i gael Symiau'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr	Addasiadau Ar Gyfer Dibenion Cyfalaf £'000	Newid Net Ar Gyfer yr Addasiadau Pensiwn £'000	Gwahaniaethau arall £'000	Cyfanswm Addasiadau £'000
Dysgu Gydol Oes	20,430	1,064	(402)	21,092
Gwasanaethau Oedolion	344	935	26	1,305
Gwasanaethau Plant	-	(271)	23	(248)
Tai	8	150	(3)	155
Priffyrdd, Eiddo a Gwastraff	4,183	490	(84)	4,589
Rheoleiddio a Datblygu Economaidd	2,350	537	(47)	2,840
Trawsnewid	2,934	276	(25)	3,185
Adnoddau	16	270	(2)	284
Busnes y Cyngor	1	116	23	140
Costau Corfforaethol a Democrataidd	-	(308)	-	(308)
Rheolaeth Corfforaethol	-	-	-	-
Costau Na Dosbarthwyd	-	260	-	260
Cyfrif Refeniw Tai (CRT)	524	229	28	781
Cost net Gwasanaethau	30,790	3,748	(463)	34,075
Incwm a Gwariant arall o'r Dadansoddiad Cyllido	(8,923)	2,789	(2,618)	(8,752)
Gwahaniaeth rhwng y Gronfa Cyffredinol a'r CRT (Gwarged) neu Ddiffyg a'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr (Gwarged) neu Ddifyg	21,867	6,537	(3,081)	25,323

NODYN 1b – INCWM CYLCHRANNOL

Gwasanaethau	2018/19 Incwm o Wasanaethau £'000	2017/18 Incwm o Wasanaethau £'000
Dysgu Gydol Oes	(1,528)	(1,475)
Gwasanaethau Oedolion	(4,538)	(4,734)
Gwasanaethau Plant	-	-
Tai	(65)	(162)
Priffyrdd, Eiddo a Gwastraff	(2,795)	(3,711)
Rheoleiddio a Datblygu Economaidd	(2,825)	(2,723)
Trawsnewid	-	-
Adnoddau	(154)	(159)
Busnes y Cyngor	(242)	(331)
Costau Corfforaethol a Democrataidd	(1,047)	(71)
Rheolaeth Corfforaethol	-	(9)
Costau Na Dosbarthwyd	-	-
Cyfrif Refeniw Tai (CRT)	(17,607)	(16,566)
		-
Cyfanswm Incwm	**(30,801)**	**(29,941)**

NODYN 2a – SAFONAU CYFRIFO A GYHOEDDWYD OND NAD YDYNT ETO WEDI EU MABWYSIADU

Mae'r Côd Ymarfer ar Gyfrifon Awdurdodau Lleol yn y Deyrnas Unedig 2018/19 (y Côd) yn dweud bod angen datgelu effaith ddisgwyliedig unrhyw safonau cyfrifo sydd wedi eu cyhoeddi ond nad ydynt wedi eu mabwysiadu eto.

Y safonau a gyhoeddwyd ond sydd heb eu mabwysiadu eto gan côd CIPFA ac fe'u cyflwynir yng nghôd CIPFA 2019/20 yw :-

- Diwygiadau i IAS 40 Eiddo Buddsoddi: Trosglwyddo Eiddo Buddsoddiad – ni fydd hyn yn effeithio ar sefyllfa'r Cyngor o ran y Fantolen net ond rhydd eglurder ar pryd a lle y dylid trosglwyddo endid i neu o Eiddo Buddsoddiad. Ni ddylai trosglwyddiadau ddigwydd ond pan mae newid defnydd, hynny yw os yw'r eiddo'n cwrdd neu ddim mwyach yn cwrdd â'r diffiniad o eiddo buddsoddiad. Bydd hyn o gymorth i wella cywirdeb y categoreiddiad o asedau anghyfredol .
- Gwelliannau Blynyddol i Safonau IFRS Cylch 2014-16 – mae dadansoddiad o'r tair safon sydd wedi eu cynnwys yn y cylch hwn, sef IFRS 1, IFRS 12 ac IAS 28 wedi amlygu na fydd unrhyw effaith ar Ddatganiad Cyfrifon y Cyngor.
- IFRIC 22 Trafodion Arian Tramor ac Ystyriaeth Ymlaen Llaw – ni fydd hyn yn berthnasol i'r Cyngor oherwydd ni chafwyd unrhyw drafodion arian tramor yn ystod y flwyddyn.
- IFRIC 23 Ansicrwydd dros Driniaeth Treth Incwm – nid yw'n berthnasol i'r Cyngor.
- Diwygiadau i IFRS 9 Offerynnau Ariannol: Nodweddion Rhag-dalu gydag Iawndal Negyddol – nid yw'n berthnasol i'r Cyngor oherwydd nid yw'r Cyngor yn dal y math yma o offeryn ariannol.

Bydd Côd CIPFA ar gyfer 2020/21 yn mabwysiadu IFRS 16 – Prydlesi, a fydd yn dod â phrydlesau gweithredu'r Cyngor i mewn i Fantolen y Cyngor. Er enghraifft, bydd gwerth peiriannau argraffu / llungopïo, os yw'n sylweddol, yn cael ei ychwanegu at y Fantolen fel pe baent yn eiddo i'r Cyngor. Bydd hyn yn berthnasol i'r Datganiad Cyfrifon ar gyfer 2020/21.

NODYN 2b – SAFONAU CYFRIFO SYDD WEDI EU CYHOEDDI A'U MABWYSIADU

Mae'r Côd Ymarfer ar Gyfrifon Awdurdodau Lleol yn y Deyrnas Unedig 2018/19 wedi cyflwyno'r gofynion newydd isod a bydd rhaid i Gynghorau gydymffurfio gyda'r safonau newydd sydd wedi cael eu mabwysiadu mewn perthynas â'r modd y cyflwynir adroddiadau. Mae'r newidiadau perthnasol yn ymwneud â'r safonau isod a byddant yn cael eu diwygio, lle maent yn berthnasol, yn achos unrhyw gyfrifon a fydd yn cael eu cynhyrchu ar gyfer cyfnodau ariannol sy'n cychwyn ar ôl 1af Ebrill 2018 :-

- IFRS 9 Offerynnau Ariannol – mae offerynnau ariannol y Cyngor yn weddol syml ac mae'r cyfan wedi cael eu categoreiddio fel Asedau ac Ymrwymiadau Ariannol ar Gost wedi ei Amorteiddio. Roedd IFRS9 hefyd yn cyflwyno ymagwedd newydd ar gyfer darparu ar gyfer dyledion drwg, sef Lwfans Colled Amhariad. Gyda'r ymagwedd hon, mae angen gwneud lwfans yn gynharach ar gyfer y posibilrwydd o golledion credyd. Mae Lwfans Amhariad y Cyngor felly, wedi cynyddu. Mae wedi cael ei roi yn erbyn y llinell Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddi yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Mae'n wahanol i'r drefn gyfrifo flaenorol ar gyfer y ddarpariaeth dyledion drwg a oedd yn cael ei roi yn erbyn cost gwasanaethau yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Mae'r safon hon yn effeithio ar y datganiadau ariannol a'r Nodyn datgelu yn 44 a 45.
- IFRS 15 Refeniw o Gontractau gyda Chwsmeriaid, yn cynnwys diwygiadau i IFRS15, egluro IFRS Refeniw o Gontractau gyda Chwsmeriaid – nid yw'r safon hon yn effeithio llawer ar y Cyngor oherwydd mae'r Awdurdod wastad wedi cyfrifo ar gyfer incwm ar sail croniad. Mae yna nodiadau datgelu ychwanegol yn y Datganiad Cyfrifon oherwydd gweithredu'r safon hon.(nodyn 31b).
- Diwygiadau i IAS12 Trethi Incwm: Cydnabod Asedau Treth wedi eu Gohirio ar gyfer Colledion nad ydynt wedi eu gwireddu – nid yw'n cael unrhyw effaith ar Ddatganiad Cyfrifon y Cyngor oherwydd nid oes gan y Cyngor unrhyw offerynnau dyled wedi eu mesur yn ôl gwerth teg.
- Diwygiadau i IAS7 Datganiad o Lif Arian: Menter Ddatgelu – bydd y datgeliadau sydd wedi eu cynnwys yn IAS7 yn cael eu hadlewyrchu yn y nodiadau ar Lif Arian.

Mae unrhyw newidiadau y bydd angen eu gwneud oherwydd y safonau hyn yn cael eu hadlewyrchu yn y prif ddatganiadau ariannol a'r nodiadau datgelu fel sy'n berthnasol.

NODYN 3 - BARNAU ALLWEDDOL WRTH WEITHREDU'R POLISÏAU CYFRIFO

Wrth weithredu'r polisïau cyfrifo a restrir yn Nodyn 51, mae'r Cyngor wedi gorfod gwneud barnau penodol ynglŷn â thrafodion cymhleth neu rheini sydd yn cynnwys ansicrwydd am ddigwyddiadau yn y dyfodol. Y barnau allweddol sydd wedi eu gwneud yn y Datganiad Cyfrifon yw:-

- Mae'r Cyfrifon wedi cael eu paratoi mewn modd sy'n tybio y bydd y swyddogaethau a'r gwasanaethau a ddarperir gan y Cyngor yn parhau i fod yn weithredol am y dyfodol rhagweladwy. Corff llywodraeth leol yw'r Cyngor a grëwyd gan Ddeddf Llywodraeth Leol (Cymru) 1994. Mae'r Cyngor yn gweithredu o fewn hinsawdd ariannol anodd, yr un modd â phob awdurdod lleol yng Nghymru. Fodd bynnag, ni cheir unrhyw arwyddion naill ai o berfformiad ariannol yr Awdurdod na chynlluniau Llywodraeth Cymru, sy'n tanseilio'r farn y bydd y Cyngor yn parhau i weithredu fel sefydliad hyfyw yn y dyfodol.

- Mae'r Cyngor wedi penderfynu nad yw nifer o asedau a ddefnyddir i ddibenion cymdeithasol neu ddatblygu economaidd yn cael eu dal i bwrpas creu incwm neu gynyddu cyfalaf yn unig ac, o'r herwydd, nid ydynt yn cael eu hystyried fel eiddo buddsoddiad. O ganlyniad, caiff yr asedau hyn eu nodi fel Asedau Nad Ydynt yn Gyfredol - Eiddo, Offer a Chyfarpar ar y Fantolen. Yn unol â'r canllawiau cyfredol ynghylch y modd yr ymdrinnir â rhai mathau o ysgolion, dim ond gwerth tir ysgolion a reolir yn wirfoddol sy'n cael ei gynnwys ar y Fantolen lle mae gan y corff gwirfoddol reolaeth sylweddol dros yr adeilad. Oherwydd nad yw'r Cyngor yn berchen ar ysgolion o'r fath, ac oherwydd nad oes ganddo fynediad iddynt i bwrpas eu prisio, nid yw gwerth yr adeiladau wedi ei gynnwys ar y Fantolen. Yn ychwanegol at hyn, nid yw Ysgolion a Gynorthwyir yn Wirfoddol ac Ysgolion Sefydledig – gwerth y tir na'r adeiladau – wedi eu cynnwys ar y Fantolen.
- Caiff grantiau cyfalaf a refeniw eu hadolygu'n rheolaidd er mwyn asesu a yw'r telerau a'r amodau sydd ynghlwm wrth y grantiau perthnasol wedi eu bodloni. Os bydd y telerau a'r amodau wedi eu bodloni, byddant yn cael eu cydnabod o fewn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yn y flwyddyn. Os na fyddant, byddant yn cael eu cario o fewn y Fantolen o fewn credydwyr hyd nes y bydd y telerau a'r amodau sy'n gysylltiedig â'r grant wedi eu bodloni neu fod y grant yn cael eu had-dalu i ddarparwr y grant pe na bai'r telerau a'r amodau yn cael eu bodloni. Gall y driniaeth hon olygu bod balansau o bwys yn cael eu cario yn y Fantolen fel incwm a ohiriwyd.
- Mae gofynion y grŵp wedi ei hadolygu gan ddefnyddio'r meini prawf a amlinellwyd yn y safonau cyfrifo perthnasol a'r Côd Ymarfer; nid yw'r Cyngor wedi nodi unrhyw gwmnïau na sefydliadau y byddai angen iddo gwblhau cyfrifon grŵp.
- Mae lefel uchel o ansicrwydd am lefelau cyllido i lywodraeth leol yn y dyfodol. Fodd bynnag, mae'r Cyngor wedi penderfynu nad yw'r ansicrwydd yn ddigonol ar hyn o bryd i roi arwydd y bydd amhariad ar asedau'r Cyngor o ganlyniad i'r angen i gau cyfleusterau a gostwng lefelau o ran darparu gwasanaeth.

NODYN 4

NODYN 4a - RHAGDYBIAETHAU A WNAED YNGHYLCH ANSICRWYDD YN Y DYFODOL AC AMCANGYFRIFON A FFYNONELLAU ERAILL O ANSICRWYDD

Mae'r Datganiad Cyfrifon yn cynnwys ffigyrau wedi eu hamcangyfrif yn seiliedig ar ragdybiaethau wedi eu gwneud gan y Cyngor am y dyfodol neu sydd yn ansicr fel arall. Gwneir amcangyfrifon trwy ystyried profiad hanesyddol, tueddiadau cyfredol a ffactorau perthnasol eraill. Fodd bynnag, gan na ellir pennu balansau yn bendant, gall y canlyniadau terfynol fod yn wahanol i'r rhagdybiaethau ac amcangyfrifon.

Gellir ystyried yr eitemau canlynol ar Fantolen y Cyngor ar 31 Mawrth 2019 fel rhai sydd fwyaf agored i risg o gamgymeriad amcangyfrif yn y flwyddyn ariannol sydd i ddod:-

Brexit

Mae Brexit yn faes sy'n creu ansicrwydd sylweddol o ran amseriad ac effaith a fydd yn newid yn dibynnu a wneir cytundeb gyda'r Undeb Ewropeaidd ai peidio. Mae Banc Lloegr yn darogan sioc ariannol ar unwaith petai'r wlad yn gadael yr UE heb gytundeb ar 31 Hydref 2019. Bydd y mater ynghylch y ffin gydag Iwerddon yn cael effaith ar Ynys Môn oherwydd Porthladd Caergybi a llongau sy'n teithio i ac o'r Iwerddon. Mae'r Cyngor yn parhau i fonitro'r sefyllfa a bydd yn ymateb i'r heriau wrth iddynt godi.

Asedau nad ydynt yn gyfredol - Eiddo, Offer a Chyfarpar - Mae asedau yn cael eu dibrisio dros eu hoes fuddiol yn unol ag arferion safonol cyfrifo. Caiff unrhyw wahaniaeth rhwng y dibrisiant a gwir ddirywiad yr ased ei adlewyrchu ym mhatrymau gwariant y dyfodol. Mae gwybodaeth ynglŷn ag Eiddo, Offer a Chyfarpar wedi ei gynnwys yn Nodyn 15 ar dudalen 43.

Pan fo gan eitem o Eiddo, Offer a Chyfarpar (Ased Nad yw'n Gyfredol) cydrannau mawr y mae eu cost yn sylweddol mewn cysylltiad â chost gyfan yr eitem, dibrisir y cydrannau ar wahân.

I weithredu hyn yn ymarferol, mae'n ofynnol gwneud asesiad yn erbyn y meini prawf isod i sefydlu os:-

- Yw'r oes fuddiol economaidd yn sylweddol wahanol i'r cydrannau arall o'r ased h.y. 15 mlynedd neu fwy;
- Yw gwerth yr ased yn £2m neu fwy, ac mae'r cydran dros 25% o gyfanswm gwerth yr ased;
- Yw'r oes fuddiol economaidd yn sylweddol wahanol ond mae'r gwerth yn cynrychioli llai na 25% o gyfanswm gwerth yr ased, bydd y cydran yn cael ei nodi ar wahân os, ym marn y Prisiwr, bernir ei fod yn berthnasol e.e. lle mae gwerth y cydran yn, dywedwch, £3m (10%) o'r ased dibrisiedig sydd â chyfanswm gwerth o £30m.

Os yw'r ased dibrisiedig yn rhan o grŵp ehangach a ddelir ar gyfer yr un pwrpas, er engraifft, canolfannau hamdden, bydd y polisi yma a argymhellir ar cydrannu yn cael ei gymhwyso i'r cyfanswm o'r grŵp ehangach yma ac nid i bob ased dibrisiedig unigol o fewn y grŵp.

Amnewid Asedau - lle caiff ased a oedd yn rhan o ased llawer mwy ei amnewid ond nad yw'n ddigon arwyddocaol i gael ei gydranoli, bydd cost y rhan newydd / yr ased newydd yn cael ei ddefnyddio fel gwerth procsi pan gaiff yr hen ran / yr hen ased ei ddad-gydnabod.

Tai Cyngor - Mae stoc Dai'r Cyngor yn cael ei brisio drwy ddefnyddio methodoleg safonol, sydd yn rhannol angen defnyddio ffactor addasu i ganiatáu am y gwahaniaethau rhwng cynnyrch a rhent ar dai cymdeithasol a'r sector breifat. Ar hyn o bryd, nid oes ffactor addasu wedi ei chyhoeddi ar gyfer Cymru, felly, dewisodd y Cyngor ffactor addasu sydd wedi ei chyhoeddi ar gyfer yr ardaloedd mwyaf cymharol yn Lloegr, y ffactor a ddefnyddiwyd oedd 41%. Petai ffactor penodol yn cael ei gyhoeddi, un ai ar gyfer Cymru yn ei gyfanrwydd neu ar sail ranbarthol, yna byddid yn gweithredu ar hynny.

Darpariaethau – Mae'r Cyngor wedi gwneud darpariaeth am gyfres o faterion ansicr â all arwain at gostau sylweddol mewn blynyddoedd i ddod. Mae'r rhain yn ymwneud yn bennaf a chostau ôl-ofal ar gyfer safle tirlenwi Penhesgyn a rhwymedigaethau posibl sy'n deillio o hawliadau yswiriant. Ceir manylion llawn yn Nodyn 27.

Rhwymedigaeth Pensiynau - Mae sefyllfa'r Rhwymedigaeth Bensiwn a adlewyrchir yn y cyfrifon yn seiliedig ar nifer o asesiadau a dyfarniadau cymhleth yn ymwneud â chyfraddau disgownt, codiadau cyflog rhagamcanedig, newidiadau i oedran ymddeol, cyfraddau marwolaethau a'r dychweliadau disgwyliedig ar asedau pensiwn. Mae'r Cyngor sy'n gweinyddu'r gronfa wedi cyflogi cwmni o actiwarïaid ymgynghorol i ddarparu cyngor arbenigol ar y rhagdybiaethau i'w defnyddio. Ceir rhagor o fanylion yn Nodyn 41.

Lwfans Colledion Amhariad – Ar 31 Mawrth 2019, roedd gan y Cyngor falans o £29.919m o ran dyledion net tymor byr. Awgrymodd adolygiad o'r balans dyledion fod swm amhariad o £5.639m yn briodol ar gyfer dyledion amheus. Caiff unrhyw wahaniaeth rhwng lefel yr amhariad a ddefnyddiwyd a'r gwir sefyllfa ôl-ddyledion ei adlewyrchu ym mhatrwm gwariant y dyfodol. Mae'r ffigwr lwfans colledion amhariad / darparu ar gyfer drwg-ddyledion wedi ei gynnwys yn y ffigyrau Dyledwyr Tymor Byr yn Nodyn 24 ar dudalen 52.

Mesur Gwerth Teg - Bydd gwerth teg yn cael ei fesur yn unol ag IFRS13 Mesur Gwerth Teg fel yr adroddwyd arno yng Nghôd Ymarfer CIPFA am 2018/19. Yn y rhan fwyaf o achosion, mae mesur gwerth teg yn fesur sy'n seiliedig ar y farchnad. Rhydd IFRS13 fwy o gyfeiriad ac eglurder mewn perthynas â phrisio asedau a rhwymedigaethau. Fodd bynnag, os nad oes marchnad ar gael i'w harsylwi er mwyn sefydlu gwerth, bydd angen defnyddio barn broffesiynol. Mewn achosion lle na fedrir mesur gwerth teg asedau ariannol a rhwymedigaethau ariannol yn seiliedig ar brisiau a ddyfynnwyd mewn marchnadoedd gweithredol (h.y. mewnbynnau Lefel 1), caiff eu gwerth teg eu mesur drwy ddefnyddio technegau prisio (e.e. prisiau a ddyfynnwyd ar gyfer asedau neu rwymedigaethau tebyg mewn marchnadoedd gweithredol). Lle mae'n bosibl, bydd y mewnbynnau i'r technegau prisio hyn yn seiliedig ar ddata sydd ar gael i'w arsylwi ond, os nad yw hynny'n bosibl, rhaid defnyddio barn i sefydlu gwerthoedd teg. Yn gyffredinol, wrth lunio barn rhaid cymryd ffactorau megis ansicrwydd a risg i ystyriaeth. Fodd bynnag, gallai newid yn y tybiaethau a ddefnyddir effeithio ar werth teg asedau a rhwymedigaethau'r Awdurdod. Defnyddir y model cost amnewid dibrisiedig (DRC) i fesur gwerth teg rhai o eiddo buddsoddiad yr Awdurdod.

Os nad oes mewnbynnau Lefel 1 ar gael, bydd yr Awdurdod yn cyflogi arbenigwyr perthnasol i nodi'r technegau prisio mwyaf priodol er mwyn penderfynu gwerth teg (er enghraifft, Uwch Swyddog Prisio'r Awdurdod ar gyfer eiddo buddsoddiad).

Mae'r mewbynnau sylweddol nad oes modd eu harsylwi a ddefnyddir yn yr asesiad o werth teg yn cynnwys tybiaethau rheolwyr ynghylch twf rhent, i ba lefel y mae eiddo'n wag (yn achos eiddo buddsoddiad) a chyfraddau disgownt – wedi eu haddasu ar gyfer ffactorau rhanbarthol (ar gyfer asedau buddsoddiad a rhai asedau ariannol). Byddai newidiadau sylweddol mewn unrhyw un o'r mewnbynnau nad oes modd eu harsylwi yn arwain at fesuriadau gwerth teg a fyddai'n sylweddol is neu'n sylweddol uwch ar gyfer eiddo buddsoddiad ac asedau ariannol.

NODYN 4b – ADDASIADAU AR GYFER Y CYFNOD BLAENOROL, NEWIDIADAU MEWN POLISÏAU CYFRIFO AC AMCANGYFRIFON A CHAMGYMERIADAU

Cafodd yr eitemau ganlynol ei hailddatgan yn ystod 2018/19:-

Mae nodyn 1b yn datgelu incwm a geir o ddarparu gwasanaethau. Yn 2017/18, roedd hyn yn eithrio'r incwm rhent y dylid bod wedi'i nodi yn y nodyn hwn. Mae 1b 2018/19 yn cynnwys yr holl incwm o rent yn ogystal â ffioedd a thaliadau eraill y Cyngor. Mae 2017/18 wedi'i ailddatgan gan ei fod wedi'i danddatgan tua £16m.

NODYN 5 – EITEMAU PERTHNASOL O INCWM A GWARIANT

Nid oes unrhyw eitemau perthnasol o incwm neu wariant nad ydynt wedi eu datgelu mewn rhan arall o'r cyfrifon hyn.

NODYN 6 – DIGWYDDIADAU AR ÔL DYDDIAD Y FANTOLEN

Awdurdodwyd y Datganiad Cyfrifon i'w gyhoeddi gan Swyddog Adran 151 y Cyngor ar 10 Medi 2019. Ni adlewyrchir digwyddiadau ar ôl y dyddiad hwn yn y datganiadau neu nodiadau ariannol.

Pan fo digwyddiadau cyn y dyddiad hwn yn rhoi gwybodaeth am amodau a oedd yn bodoli ar 31 Mawrth 2019, mae'r ffigyrau yn y datganiadau a nodiadau ariannol wedi eu haddasu ym mhob ffordd berthnasol i adlewyrchu effaith y wybodaeth yma.

Mae'r digwyddiadau canlynol rhwng 31 Mawrth 2019 a 10 Medi 2019 wedi cael effaith ar y Cyngor ac mae'n bwysig eu datgelu i ddarllenwyr Datganiad y Cyfrifon:-

1) Cytunodd y Pwyllgor Gwaith yn ddiweddar i ail ddechrau ymgynghoriad statudol ar Raglen Ysgolion 21 Ganrif ynglŷn a ysgolion Llangefni a Seiriol Efallai na fydd y Cyngor yn mynd ymlaen hefo cynlluniau yma, gallasai hyn arwain at i'r cosau cyfalaf sydd wedi eu ysgwyddo'n barod gael eu ail godi yn erbyn cyllidebau refeniw.

2) Mae'r cwmni adeiladu Dawnus, a oedd yn dal sawl contract gyda'r Cyngor, wedi mynd i ddwylo'r gweinyddwyr. Mae dau brif gontract y Cyngor gyda Dawnus wedi cael eu cymryd drosodd gan y gweinyddwyr ac nid oes unrhyw hawliadau yn weddill gyda Dawnus.

3) Cronfa'r Degwm – Mae Cyngor Sir Gwynedd wedi talu rhan Ynys Môn drosodd.

4) Mae'r Cyngor wedi cytuno ar y methodoleg ar swm o ôl-dâl gwyliau sy'n ddyledus i unigolion sydd wedi gweithio goramser.

5) Mae cais Budd-daliadau Tai y Cyngor ar gyfer 2015/16 wedi cael ei archwilio ac yn ddiweddar hysbyswyd y Cyngor bod grant ychwanegol o thua £400k yn ddyledus i'r Cyngor. Rhagwelir hefyd y bydd cais grant 2016/17 yn cael ei gwblhau yn ystod y flwyddyn ariannol hon. Os digwydd hynny, bydd yr addasiadau o'r archwiliadau terfynol ar gyfer y ddwy flynedd yn cael eu cwblhau yn 2019/20.

6) Yn ystod y cyfnod ar ôl yr archwiliad, cafodd y polisi ar gyfer Colledion/Amhariad Credyd Disgwyliedig ei adolygu ymhellach o ganlyniad i ofynion IFRS 9 Offerynnau Ariannol. Diwygiwyd y polisi cyfrifo a nodyn 45b i adlewyrchu hyn. Fodd bynnag, ni ddiwygiwyd y cyfrifon gan y byddai'n golygu cost ychwanegol o £40k i refeniw i gynyddu'r Lwfans Colledion Amhariad. Nid ystyrir bod y swm hwn yn berthnasol gan nad yw'n effeithio ar y darlun cywir a theg o'r cyfrifon.

NODYN 7 – ADDASIADAU RHWNG SAIL GYFRIFO A SAIL CYLLIDO DAN REOLIADAU

2018/19	Cronfeydd wrth Gefn y mae modd eu ddefnyddio				
	Balans Cronfa'r Cyngor	Cyfrif Refeniw Tai	Cronfa wrth Gefn Derbyniadau Cyfalaf	Grantiau Cyfalaf nas Defnyddiwyd	Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn nad oes modd eu defnyddio
	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000
Addasiadau sy'n ymwneud yn bennaf â'r Cyfrif Addasu Cyfalaf:					
Gwrthdroi eitemau wedi eu debydu neu gredydu i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr:					
Taliadau am dibrisiant, amhariad ac amorteiddio asedau nad ydynt yn gyfredol	9,327	3,868	-	-	(13,195)
Colledion aibrisiant ar Eiddo, Offer a Chyfarpar	199	7	-	-	(206)
Symudiadau mewn gwerth marchnad Eiddo Buddsoddiad colled / (ennill)	1,518	-	-	-	(1,518)
Grantiau Cyfalaf a Chyfraniadau Anghynwysedig a gredydir i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr	(13,958)	(2,671)	-	-	16,629
Gwariant refeniw a gyllidir o gyfalaf dan statud	25	-	-	-	(25)
Dadgydnabod - rhannau newidiol	1,913	7,504	-	-	(9,417)
Swm a gludir o asedau nad ydynt yn gyfredol a werthwyd	1,675	-	-	-	(1,675)
Cynnwys eitemau na ddebydwyd ac na chredydwyd i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr:					
Isafswm Darpariaeth Refeniw ar gyfer Cyllido Cyfalaf	(2,463)	(833)	-	-	3,296
Gwariant cyfalaf a godwyd yn erbyn Cronfa'r Cyngor a balansau CRT	-	(6,357)	-	-	6,357
Addasiadau'n ymwneud â'r Gronfa Wrth Gefn Derbyniadau Cyfalaf:					
Elw o werthu asedau nad ydynt yn gyfredol	(1,592)	-	1,592	-	-
Defnyddio'r Gronfa Wrth Gefn Derbyniadau Cyfalaf i gyllido gwariant cyfalaf	-	-	(726)	-	726
Defnydd o'r Gronfa Wrth Gefn Cyfalaf i gyllido gwariant cyfalaf	-	-	-	-	-
Derbyniadau cyfalaf eraill	-	-	-	-	-
Addasiadau'n ymwneud â'r Cyfrif Addasu Offerynnau Ariannol:					
Swm ble mae'r costau cyllido yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yn wahanol i'r costau cyllido priodoladwy am y flwyddyn yn unol â'r gofynion statudol	87	37	-	-	(124)
Addasiadau'n ymwneud â'r Gronfa Wrth Gefn Pensiwn:					
Gwrthdroi eitemau yn ymwneud â buddiannau ymddeoliad wedi'u debydu neu gredydu i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr (gweler Nodyn 41)	17,768	407	-	-	(18,175)
Cyfraniadau pensiwn y Cyflogwr a thaliadau uniongyrchol i bensiynwyr sydd yn daladwy yn y flwyddyn	(8,367)	-	-	-	8,367
Addasiad mewn perthynas â'r Cyfrif Addasu Ôl-dâl Anghyfartal					
Symiau a godir ar y CIES sydd yn wahanol i gostau'r setliadau yn ystod y flwyddyn a hynny'n unol â gofynion statudol	-	-	-	-	-
Addasiad yn ymwneud â'r Cyfrif Addasu Absenoldebau Digolledol Cronnol					
Addasiadau mewn perthynas ag absenoldebau digolledol tymor byr	28	(51)	-	-	23
Cyfanswm Addasiadau	**6,160**	**1,911**	**866**	**-**	**(8,937)**

2017/18	Arian wrth Gefn y mae modd ei ddefnyddio				
	Balans Cronfa'r Cyngor	Cyfrif Refeniw Tai	Cronfa wrth Gefn Derbyniadau Cyfalaf	Grantiau Cyfalaf nas Defnyddiwyd	Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn nad oes modd ei ddefnyddio
	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000
Addasiadau sy'n ymwneud yn bennaf â'r Cyfrif Addasu Cyfalaf:					
Gwrthdroi eitemau wedi eu debydu neu gredydu i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr:					
Taliadau am dibrisiant, amhariad ac amorteiddio asedau nad ydynt yn gyfredol	9,298	3,082	-	-	(12,380)
Colledion aibrisiant ar Eiddo, Offer a Chyfarpar	18,403	-	-	-	(18,403)
Symudiadau mewn gwerth marchnad Eiddo Buddsoddiad colled / (ennill)	152	-	-	-	(152)
Grantiau Cyfalaf a Chyfraniadau Anghynwysedig a gredydir i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr	(9,110)	(2,691)	-	-	11,801
Gwariant refeniw a gyllidir o gyfalaf dan statud	2,566	-	-	-	(2,566)
Dadgydnabod - rhannau newidiol	1,766	7,582	-	-	(9,348)
Swm a gludir o asedau nad ydynt yn gyfredol a werthwyd	4,362	-	-	-	(4,362)
Cynnwys eitemau na ddebydwyd ac na chredydwyd i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr:					
Isafswm Darpariaeth Refeniw ar gyfer Cyllido Cyfalaf	(3,638)	(850)	-	-	4,488
Gwariant cyfalaf a godwyd yn erbyn Cronfa'r Cyngor a balansau CRT	-	(6,600)	-	-	6,600
Addasiadau'n ymwneud â'r Gronfa Wrth Gefn Derbyniadau Cyfalaf:					
Elw o werthu asedau nad ydynt yn gyfredol	(2,782)	-	2,782	-	-
Defnyddio'r Gronfa Wrth Gefn Derbyniadau Cyfalaf i gyllido gwariant cyfalaf	-	-	(2,455)	-	2,455
Defnydd o'r Gronfa Wrth Gefn Cyfalaf i gyllido gwariant cyfalaf	-	-	-	-	-
Derbyniadau cyfalaf eraill	-	-	-	-	-
Addasiadau'n ymwneud â'r Cyfrif Addasu Offerynnau Ariannol:					
Swm ble mae'r costau cyllido yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yn wahanol i'r costau cyllido priodoladwy am y flwyddyn yn unol â'r gofynion statudol	45	20	-	-	(65)
Addasiadau'n ymwneud â'r Gronfa Wrth Gefn Pensiwn:					
Gwrthdroi eitemau yn ymwneud â buddiannau ymddeoliad wedi'u debydu neu gredydu i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr (gweler Nodyn 41)	17,917	230	-	-	(18,147)
Cyfraniadau pensiwn y Cyflogwr a thaliadau uniongyrchol i bensiynwyr sydd yn daladwy yn y flwyddyn	(11,610)	-	-	-	11,610
Addasiad mewn perthynas â'r Cyfrif Addasu Ôl-dâl Anghyfartal					
Symiau a godir ar y CIES sydd yn wahanol i gostau'r setliadau yn ystod y flwyddyn a hynny'n unol â gofynion statudol	(2,663)	-	-	-	2,663
Addasiad yn ymwneud â'r Cyfrif Addasu Absenoldebau Digolledol Cronnol					
Addasiadau mewn perthynas ag absenoldebau digolledol tymor byr	(491)	8	-	-	483
Cyfanswm Addasiadau	**24,215**	**781**	**327**	**-**	**(25,323)**

NODYN 8 – CRONFEYDD WRTH GEFN A GLUSTNODWYD

	Balans ar 01/04/2017 £'000	Trosglwy-ddiadau Mewn 2017/18 £'000	Trosglwydd-iadau Allan 2017/18 £'000	Balans ar 31/03/2018 £'000	Trosglwydd-iadau Mewn 2018/19 £'000	Trosglwydd-iadau Allan 2018/19 £'000	Balans ar 31/03/2019 £'000
Cyfalaf - Cyfraniadau Refeniw na chymhwyswyd	899	238	-	1,137	192	(218)	1,111
Cronfa wrth Gefn Safle Tirlenwi Gwastraff Penhesgyn	2,000	-	(2,000)	-	-	-	-
Cronfeydd wrth Gefn Cyfyngedig	6,659	1,408	(4,442)	3,625	3,241	(1,533)	5,333
Buddsoddi i Arbed	971	-	(318)	653	-	(251)	402
Arfarnu Swyddi	-	-	-	-	-	-	-
Tâl Cyfartal	1,060	-	(246)	814	-	(450)	364
Ailgylchu	397	112	(387)	122	250	(104)	268
Cronfa Yswiriant	1,371	-	(121)	1,250	161	(161)	1,250
Cyfanswm	**13,357**	**1,758**	**(7,514)**	**7,601**	**3,844**	**(2,717)**	**8,728**

Pwrpas Cronfeydd Refeniw wrth Gefn a Glustnodwyd

Cyfalaf – Cyfraniadau Refeniw na Chymhwyswyd – i gyllido gwariant cyfalaf mewn blynyddoedd i ddod. Crëwyd hwn i sicrhau bod gwariant cyfalaf ymrwymedig, yn cynnwys gwariant sydd wedi llithro o flynyddoedd blaenorol, yn cael ei gyllido'n llawn.

Cronfeydd wrth Gefn Cyfyngedig – cronfeydd wrth gefn penodol a glustnodwyd o fewn meysydd gwasanaeth.

Buddsoddi-i-Arbed – crêwyd y gronfa wrth gefn hon i gyllido prosiectau buddsoddi-i-arbed lle mae'r cronfeydd wrth gefn yn cael eu buddsoddi mewn prosiectau fydd yn arwain i arbedion effeithlonrwydd yn y dyfodol.

Tâl Cyfartal – mae'r gronfa wrth gefn yma i gyllido costau'n codi o hawliadau tâl cyfartal megis ffioedd cyfreithiol a hawliadau.

Ailgylchu - adnoddau wedi cael eu neilltuo'n benodol ar gyfer mentrau ailgylchu gwastraff.

Cronfa Yswiriant - mae'r Cyngor yn rhedeg cyfrif yswiriant mewnol i dalu am golledion a rhwymedigaethau heb yswiriant. Codir "premiwm ychwanegol" ar wasanaethau er mwyn cyllido'r cyfrif hwn. Darperir ar gyfer colledion a rhwymedigaethau y gwyddys eu bod yn golledion ar ddiwedd y flwyddyn. Mae unrhyw golledion neu rwymedigaethau sy'n codi o ddigwyddiadau a ddigwyddodd yn ystod y flwyddyn ond na chawsant eu cyflwyno tan ddyddiad diweddarach yn cael eu cynnwys gan y gronfa yswiriant wrth gefn. Mae hyn yn cynnwys y gwarged ar y cyfrif yswiriant mewnol a'r balansau llog.

NODYN 9 - BALANSAU YSGOLION

Cedwir y balansau hyn ar gyfer defnydd pob ysgol yn unol â'u hamcanion addysgiadol.

	Balans 1 Ebrill 2017 £'000	Ychwanegiad / (Lleihad) am 2017/18 £'000	Balans 31 Mawrth 2018 £'000	Ychwanegiad / (Lleihad) am 2018/19 £'000	Balans 31 Mawrth 2019 £'000
Ysgolion Cynradd Cymunedol a Gwirfoddol	1,422	(181)	1,241	(453)	788
Ysgolion Uwchradd Cymunedol	228	182	410	(668)	(258)
Ysgol Arbennig Gymunedol	156	(77)	79	(139)	(60)
Ysgol Gynradd Sefydledig	283	(144)	139	22	161
Cyfanswm	**2,089**	**(220)**	**1,869**	**(1,238)**	**631**

Ar 31 Mawrth 2019, roedd gan 12 o'r 43 ysgolion cynradd falansau sydd mewn diffyg (3 ar 31 Mawrth 2018)Roedd tair o'r bump ysgol uwchradd mewn sefyllfa ddiffygol ar ddiwedd y flwyddyn ariannol (1 ar 31 Mawrth 2018), mae'r ysgol arbennig hefyd mewn sefyllfa ddiffygol ar 31 Mawrth 2019. Mae'r gwerth cyfunol o'r ysgolion mewn diffyg yn £0.93m (£0.24m ar 31 Mawrth 2018). Gellir cael copïau o'r Datganiadau Adran 52, y mae'n ofynnol i bob Cyngor ei baratoi ar ôl diwedd pob blwyddyn ariannol o dan Adran 52(2) o Ddeddf Safonau a Fframwaith Ysgolion 1998, gan yr Adain Gyfrifeg, Swyddogaeth Adnoddau, Swyddfeydd y Sir, Llangefni, Ynys Môn, LL77 7TW.

NODYN 10 – CRONFA WRTH GEFN DERBYNIADAU CYFALAF

Dyma dderbyniadau arian parod o werthiant asedau'r Cyngor. Defnyddir rhain i gyllido gwariant cyfalaf yn y flwyddyn neu i gario ymlaen am flynyddoedd yn y dyfodol. Bydd balans o £1.186m yn cael ei gario ymlaen i 2019/20 i helpu cyllido rhaglen gyfalaf flwyddyn nesaf.

	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Balans 1 Ebrill	320	-
Derbyniadau Cyfalaf yn y Flwyddyn (net o leihad ar gyfer costau gweinyddu)	1,592	2,782
	1,912	**2,782**
Llai:		
Derbyniadau a roddwyd o'r neilltu i ad-dalu dyledion	-	-
Derbyniadau Cyfalaf a ddefnyddiwyd i gyllido	(726)	(2,455)
Eraill	-	(7)
Balans ar 31 Mawrth	**1,186**	**320**

NODYN 11 - CRONFEYDD WRTH GEFN NA ELLIR EU DEFNYDDIO

	31/03/2019 £'000	31/03/2018 £'000
a) Cyfrif Addasu Cyfalaf	137,949	134,369
b) Cyfrif Addasu Offerynnau Ariannol	(574)	(450)
c) Cronfa Ailbrisiant Wrth Gefn	131,743	128,199
ch) Cronfa Wrth Gefn Pensiwn	(130,730)	(102,188)
d) Cyfrif Addasu Absenoldebau Digolledol Cronnol	(776)	(799)
Cyfanswm Cronfeydd wrth Gefn na ellir eu Defnyddio	**137,612**	**159,131**

NODYN 11a – CYFRIF ADDASU CYFALAF

Mae'r Cyfrif Addasu Cyfalaf yn amsugno'r gwahaniaethau amseru sy'n deillio o wahanol drefniadau ar gyfer cyfrifo defnydd asedau nad ydynt yn gyfredol a chyllido'r broses o gaffael, adeiladu neu wella'r asedau hynny dan ddarpariaethau statudol. Mae'r Cyfrif yn cael ei ddebydu gyda chostau megis dibrisiant, colledion amhariad ac amorteiddiad sy'n cael eu codi ar y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr, a gydag arian a symudwyd o'r Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn i drosi ffigyrau gwerth teg i sail cost hanesyddol.

Credydir y Cyfrif gyda symiau a osodwyd o'r neilltu gan y Cyngor fel cyllid ar gyfer costau caffael, adeiladu a gwella. Mae'r Cyfrif yn cynnwys enillion a cholledion cronnus ar Eiddo Buddsoddiad. Mae'r Cyfrif hefyd yn cynnwys enillion ailbrisiant cronnus ar Eiddo, Offer a Chyfarpar cyn 1 Ebrill 2007, y dyddiad y crëwyd y Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn i ddal y fath enillion. Mae Nodyn 7 ar dudalen 34 yn rhoi manylion ffynhonnell yr holl drafodion a symudwyd i'r Cyfrif, heblaw am y rheini a oedd yn ymwneud â'r Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn.

Cyfrif Addasiad Cyfalaf	2018/19		2017/18	
	£'000	£'000	£'000	£'000
Balans ar 1 Ebrill		**134,369**		**151,541**
Gwyrdroad eitemau yn ymwneud â gwariant cyfalaf wedi'u debydu neu gredydu i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr:				
Taliadau am ddibrisiant ac amorteiddiad asedau nad ydynt yn gyfredol	(13,195)		(12,380)	
Asedau sydd wedi eu dad-gydnabod	(9,417)		(9,348)	
Colledion Ailbrisiant ar Eiddo, Offer a Chyfarpar	(206)		(18,403)	
Gwariant refeniw a gyllidir o gyfalaf dan statud	(25)		(2,566)	
Symiau o asedau nad ydynt yn gyfredol a ddilëwyd ar waredu neu werthiant (yn cynnwys amhariad) fel rhan o'r enilliad/(colled) ar waredu i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr	(1,675)		(4,362)	
		(24,518)		**(47,059)**
Symiau addasiad a ddilëwyd o'r Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn		2,608		4,695
Swm net a ddilëwyd o gost asedau nad ydynt yn gyfredol a ddefnyddiwyd yn y flwyddyn		**(21,910)**		**(42,364)**
Cyllido cyfalaf a gymhwyswyd yn y flwyddyn:				
Defnydd y Gronfa Wrth Gefn Derbyniadau Cyfalaf i gyllido gwariant cyfalaf newydd	726		2,455	
Defnydd y Gronfa Wrth Gefn Cyfalaf	-		-	
Grantiau Cyfalaf a chyfraniadau wedi eu credydu i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr sydd wedi ei gymhwyso i gyllido cyfalaf	16,629		11,801	
Darpariaeth statudol ar gyfer cyllido buddsoddiad cyfalaf a godwyd yn erbyn Cronfa'r Cyngor a balansau CRT	3,296		4,488	
Gwariant cyfalaf a godwyd yn erbyn Cronfa'r Cyngor a balansau CRT	6,357		6,600	
		27,008		**25,344**
Symudiadau mewn gwerth marchnad Eiddo Buddsoddiad a godwyd yn erbyn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr		**(1,518)**		**(152)**
Balans ar 31 Mawrth		**137,949**		**134,369**

NODYN 11b – CYFRIF ADDASU OFFERYNNAU ARIANNOL

Mae'r Cyfrif Addasu Offerynnau Ariannol (FIAA) yn amsugno'r gwahaniaethau amseru sy'n deillio o wahanol drefniadau ar gyfer cyfrifo'r incwm a threuliau sy'n ymwneud ag offerynnau ariannol penodol ac i gynnal colledion neu gael budd o enillion fesul darpariaeth statudol. Mae'r Cyngor yn defnyddio'r Cyfrif i reoli'r premiymau a delir a'r cosbau a gafwyd oherwydd adbrynu benthyciadau yn gynnar. Mae'r premiymau a'r cosbau'n cael eu codi yn erbyn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr pan maent yn digwydd, ond maent yn cael eu symud allan o Falans Cronfa'r Cyngor i'r FIAA yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn. Dros amser, caiff y gost hon ei symud yn ôl i Falans Cronfa'r Cyngor yn unol â'r trefniadau statudol ar gyfer gwasgaru baich y Dreth Gyngor. Yn achos y Cyngor, y cyfnod hwn yw'r tymor a oedd yn weddill ar y benthyciadau pan gawsant eu hadbrynu.

Cyfrif Addasu Offerynnau Ariannol	**2018/19 £'000**	**2017/18 £'000**
Balans ar 1 Ebrill	**(450)**	**(385)**
Swm y mae costau cyllido a godir ar y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yn wahanol i gostau cyllido sy'n daladwy yn y flwyddyn yn unol â'r gofynion statudol	(124)	(65)
Balans ar 31 Mawrth	**(574)**	**(450)**

NODYN 11c – CRONFA AILBRISIANT WRTH GEFN

Mae'r Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn yn cynnwys yr enillion a wnaed gan y Cyngor yn deillio o gynnydd yng ngwerth ei Eiddo, Offer a Chyfarpar ac Asedau Treftadaeth.

Mae'r balans yn gostwng pan fo asedau gydag enillion cronnus yn cael eu:-

- hailbrisio i lawr neu fod amhariad arnynt a'r enillion yn cael eu colli;
- defnyddio i ddarparu gwasanaethau a'r enillion yn cael eu colli trwy ddibrisiant; neu
- gwaredu a gwireddu'r enillion.

Dim ond enillion ailbrisiant a gronnwyd ers 1 Ebrill 2007 sydd yn y Gronfa wrth Gefn, sef y dyddiad y crëwyd y Gronfa Wrth Gefn.

Mae enillion cronnus a gafwyd cyn y dyddiad hwnnw'n cael eu cyfuno i'r balans ar y Cyfrif Addasu Cyfalaf.

Cronfa Ailbrisiant Wrth Gefn	**2018/19 £'000**	**2017/18 £'000**
Balans ar 1 Ebrill	**128,199**	**91,772**
Ailbrisiant asedau a cholledion amhariad na chodwyd ar y Diffyg ar Ddarparu Gwasanaethau	6,152	41,122
Gwahaniaeth rhwng dibrisiant werth teg a dibrisiant gost hanesyddol	(1,914)	(1,933)
Balansau ailbrisio ar asedau wedi eu sgrapio neu eu gwaredu	(694)	(2,762)
Balans ar 31 Mawrth	**131,743**	**128,199**

NODYN 11ch – CRPONFA WRTH GEFN PENSIYNAU

Mae'r Gronfa Wrth Gefn Pensiynau yn amsugno'r gwahaniaethau amseru sy'n deillio o wahanol drefniadau ar gyfer cyfrifo am fuddiannau ôl-gyflogaeth a chyllido buddiannau yn unol â darpariaethau statudol.

Cronfa Wrth Gefn Pensiynau	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Balans ar 1 Ebrill	**(102,188)**	**(105,509)**
Ail-fesur rhwymedigaeth net diffinedig	(18,734)	9,858
Gwyrdroad eitemau yn ymwneud â buddiannau ymddeoliad wedi'u debydu neu gredydu i'r Diffyg ar Ddarparu Gwasanaethau yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr	(18,175)	(18,147)
Cyfraniad pensiwn y cyflogwr a thaliadau uniongyrchol i bensiynwyr yn daladwy yn ystod y flwyddyn	8,367	11,610
Balans ar 31 Mawrth	**(130,730)**	**(102,188)**

Mae'r Cyngor yn rhoi cyfrif am fuddiannau ôl-gyflogaeth yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr fel mae'r buddiannau yn cael eu ennill gan weithwyr sy'n cronni blynyddoedd o wasanaeth, gan ddiweddaru'r rhwymedigaethau a gydnabyddir i adlewyrchu chwyddiant, rhagdybiaethau sy'n newid a dychweliadau buddsoddiad ar unrhyw adnoddau a osodir o'r neilltu i gwrdd â'r costau. Fodd bynnag, mae trefniadau statudol yn ei gwneud yn ofynnol i fuddiannau a enillir gael eu cyllido fel y bo'r Cyngor yn gwneud cyfraniadau cyflogwr i'r cronfeydd pensiwn neu, yn y diwedd, yn talu unrhyw bensiynau y mae'n uniongyrchol gyfrifol amdanynt. Felly, mae'r balans debyd ar y Gronfa Wrth Gefn Pensiynau yn dangos diffyg sylweddol yn y buddiannau a enillwyd gan weithwyr y gorffennol a'r presennol a'r adnoddau y mae'r Cyngor wedi eu rhoi o'r neilltu i gwrdd â nhw.
Bydd y trefniadau statudol yn sicrhau y bydd cyllid wedi ei roi o'r neilltu erbyn yr amser y daw'n amser i ni dalu'r buddiannau.

NODYN 11d – CRONFA WRTH GEFN TÂL ANGHYFARTAL

Mae'r Cyfrif Ôl-daliadau yn gwneud yn iawn am y gwahaniaeth rhwng y raddfa y mae'r Cyngor yn ei darparu am y costau posib yn sgil setlo ôl-daliadau mewn perthynas ag achosion Tâl Cyfartal a'r gallu o dan ddarpariaeth statudol i ohirio'r effaith ar Falans y Gronfa Gyffredinol tan yr amser y caiff yr arian ei dalu allan i hawlwyr. Mae'r Gronfa wrth Gefn Tâl Anghyfartal Na ellir ei Ddefnyddio, sydd yn debyg i Ddarpariaeth Tâl Cyfartal yn Nodyn 27, wedi'i ostwng i ddim gan fod costau Tâl Cyfartal dalwyd yn 2018/19 wedi cael ei gyllido o gyfalaf yn dilyn Gyfarwyddeb Cyfalafu o Llywodraeth Cymru. Bydd costau llai gweddillol yn cael ei gyllido o gronfeydd wrth gefn clustnodedig Tâl Cyfartal. Felly, nid oes angen y Gronfa wrth Gefn Tâl Anghyfartal Na ellir ei Ddefnyddio na'r Ddarpariaeth Tal Cyfartal. Fodd bynnag, mae'r Cyngor wedi cadw'r gronfa wrth gefn glustnodedig o £364k ar gyfer Tâl Cyfartal fel y nodir uchod yn Nodyn 8. Mae hyn i gyllido hawliadau tâl cyfartal sy'n parhau i fod angen sylw a chostau cyfreithiol cysylltiedig a allai godi.

Cronfa Wrth Gefn ar gyfer Tâl Anghyfartal	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Balans ar 1 Ebrill	**-**	**(2,663)**
(Cynnydd)/Gostyngiad yn y ddarpariaeth ar gyfer ôl-daliadau o ran achosion Tâl Cyfartal	-	2,663
Setliadau arian a dalwyd yn y flwyddyn	-	-
Balans ar 31 Mawrth	**-**	**-**

NODYN 11dd – CYFRIF ADDASU ABSENOLDEBAU DIGOLLEDOL CRONNOL

Mae'r Cyfrif Addasu Absenoldebau Digolledol Cronnol yn amsugno'r gwahaniaethau a fyddai fel arall yn codi ar Falans Cronfa'r Cyngor o gronni ar gyfer absenoldebau digolledol a enillwyd ond na chymerwyd yn ystod y flwyddyn, e.e. hawliau gwyliau blynyddol a gariwyd drosodd ar 31 Mawrth. Mae trefniadau statudol yn ei gwneud yn ofynnol i'r effaith ar Falans Cronfa'r Cyngor gael ei niwtraleiddio gan drosglwyddiadau i neu o'r Cyfrif.

Cyfrif Addasu Absenoldebau Digolledol Cronnol	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Setliad neu ddiddymu'r croniad a wnaed ar ddiwedd y flwyddyn flaenorol	(799)	(1,282)
Y gwahaniaeth yn y swm a godir am daliadau swyddogion ar y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr ar sail groniadau o'r taliadau sy'n daladwy yn y flwyddyn yn unol â gofynion stadudol	23	483
Symiau a gronnwyd ar ddiwedd y flwyddyn gyfredol	**(776)**	**(799)**

NODYN 12 – GWARIANT GWEITHREDOL ARALL

	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Praesept a delir i'r Awdurdod Heddlu Gogledd Cymru	7,944	7,674
Praesept a delir i'r Cynghorau Cymuned	1,306	1,230
(Gwarged)/Colledion ar warediad asedau nad ydynt yn gyfredol (Yn cynnwys dad-gydnabyddiaeth)	9,518	10,909
Ardollau	3,361	3,335
Cyfanswm	**22,129**	**23,148**

NODYN 13 – INCWM A GWARIANT CYLLIDO A BUDDSODDI

13a – Incwm Ariannu a Buddsoddi

	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Llog Taladwy a Thaliadau Tebyg	5,871	5,863
Llog net ar y rhwymedigaeth diffinedig	2,850	2,789
Llog derbyniadwy ac incwm tebyg	(64)	(31)
Incwm a Gwariant mewn perthynas ag eiddo buddsoddiad a newidiadau yn eu gwerth teg	1,282	7
Dadgydnabod ac amharu ar asedau ariannol	466	177
Cyfanswm	**10,405**	**8,805**

13b - Incwm, Gwariant a Newidiadau yng Ngwerth Teg yr Arian a Fuddsoddir

	2018/19 £'000	2017/18 £'000
(Incwm)/Gwariant o Eiddo Buddsoddiad:		
Incwm yn cynnwys incwm rhent	(347)	(331)
Gwariant	129	164
Gwariant/(Incwm) net o Eiddo Buddsoddiad	**(218)**	**(167)**
(Gwarged) / Diffyg ar werthiant Eiddo Buddsoddiad :-		
Arian o Werthiannau	(160)	(106)
Swm cario o Eiddo Buddsoddiad a werthwyd	142	128
(Gwarged) / Diffyg ar werthiant Eiddo Buddsoddiad	**(18)**	**22**
Newidiadau mewn Gwerth Teg Eiddo Buddsoddiad	**1,518**	**152**
Cyfanswm	**1,282**	**7**

NODYN 14 - INCWM TRETH A GRANTIAU AMHENODOL

	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Incwm y Dreth Gyngor	44,606	42,296
Ailddyrannu Trethi Annomestig	22,574	23,002
Grant Cynnal Refeniw	73,238	69,650
Grantiau Llywodraeth Arall	-	-
Grantiau Cyfalaf ddefnyddir i gyllido Gwariant Cyfalaf	16,629	11,801
Cyfanswm	**157,047**	**146,749**

NODYN 15 – ASEDAU NAD YDYNT YN GYFREDOL - EIDDO, OFFER A CHYFARPAR

2018/19	Eiddo, Offer a Chyfarpar							
	Anheddau Cyngor	Tir ac Adeiladau	Asedau isadeiledd	Cerbydau, Offer a Chyfarpar	Asedau Cymunedol	Eiddo, Offer a Chyfarpar sy'n cael ei adeiladu	Asedau Dros Ben	Cyfanswm
	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000
Cost neu Brisiant								
Ar 1 Ebrill 2018	**146,450**	**176,934**	**90,617**	**12,827**	**9**	**4,502**	**3,122**	**434,461**
Addasiad balans agoriadol	-	-	-	-	-	-	-	-
Ychwanegiadau (Nodyn 20)	9,028	4,769	2,845	748	-	11,199	-	**28,589**
Cynnydd /(gostyngiad) ailbrisiant i Gwarged	-	1,396	-	-	-	-	153	**1,549**
Gwasanaethau	-	(328)	-	-	-	-	(1)	**(329)**
Dadgydnabod - Gwarediadau	-	(765)	-	-	-	-	-	**(765)**
Dadgydnabod - Eraill	-	-	-	-	-	-	-	-
Dadgydnabod - rhannau newidiol	(7,504)	(1,913)	-	-	-	-	-	**(9,417)**
Ailddosbarthu	-	(348)	2,787	-	-	(2,611)	172	-
Ailddosbarthu a Throsglwyddiadau o'r Asedau a Ddelir i'w Gwerthu	-	-	-	-	-	-	-	-
Ailddosbarthu i Asedau a ddelir i'w gwerthu	-	-	-	-	-	-	-	-
Ailddosbarthu o Eiddo Buddsoddiad	-	-	-	-	-	-	-	-
Ailddosbarthu i Eiddo Buddsoddiad	-	-	-	-	-	(1,868)	-	**(1,868)**
Balans ar 31 Mawrth 2019	**147,974**	**179,745**	**96,249**	**13,575**	**9**	**11,222**	**3,446**	**452,220**
Dibrisiant ac Amhariad								
Ar 1 Ebrill 2018	**3,577**	**8,801**	**26,693**	**8,436**	**-**	**-**	**68**	**47,575**
Cost Addasiad a Dibrisiant	-	-	-	-	-	-	-	-
Tâl Dibrisiant	3,572	4,981	3,378	965	-	-	9	**12,905**
Dibrisiant wedi ei ysgrifennu allan i'r Gronfa Ailbrisiant wrth Gefn Gwarged	-	(4,391)	-	-	-	-	(22)	**(4,413)**
Gwasanaethau	-	(203)	-	-	-	-	-	**(203)**
Dadgydnabod - Gwarediadau	-	(96)	-	-	-	-	-	**(96)**
Ailddosbarthu	-	-	-	-	-	-	-	-
Ailddosbarthu i Asedau a ddelir i'w gwerthu	-		-	-	-	-	-	-
Ailddosbarthu i Eiddo Buddsoddiad	-	-	-	-	-	-	-	-
Balans ar 31 Mawrth 2019	**7,149**	**9,092**	**30,071**	**9,401**	**-**	**-**	**55**	**55,768**
Gwerth Llyfr Net								
Balans ar 31 Mawrth 2019	**140,825**	**170,653**	**66,178**	**4,174**	**9**	**11,222**	**3,391**	**396,452**
Balans ar 31 Mawrth 2018	**142,873**	**168,133**	**63,924**	**4,391**	**9**	**4,502**	**3,054**	**386,886**

2017/18	Eiddo, Offer a Chyfarpar							
	Anheddau Cyngor **£'000**	**Tir ac Adeiladau** **£'000**	**Asedau isadeiledd** **£'000**	**Cerbydau, Offer a Chyfarpar** **£'000**	**Asedau Cymunedol** **£'000**	**Eiddo, Offer a Chyfarpar sy'n cael ei adeiladu** **£'000**	**Asedau Dros Ben** **£'000**	**Cyfanswm** **£'000**
Cost neu Brisiant								
Ar 1 Ebrill 2017	**109,028**	**186,600**	**85,528**	**11,768**	**9**	**13,895**	**2,185**	**409,013**
Addasiad balans agoriadol	-	-	-	-	-	-	-	**-**
Ychwanegiadau (Nodyn 20)	9,354	3,185	2,000	1,059	-	9,736	-	**25,334**
Cynnydd /(gostyngiad) ailbrisiant i Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn	35,650	(3,486)	-	-	-	-	136	**32,300**
Gwasanaethau	-	(19,440)	-	-	-	-	(25)	**(19,465)**
Dadgydnabod - Gwarediadau	-	(2,351)	-	-	-	-	(9)	**(2,360)**
Dadgydnabod - Eraill	-	-	-	-	-	-	-	**-**
Dadgydnabod - rhannau newidiol	(7,582)	(1,766)	-	-	-	-	-	**(9,348)**
Ailddosbarthu	-	15,088	3,089	-	-	(19,129)	952	**-**
Ailddosbarthu a Throsglwyddiadau o'r Asedau a Ddelir i'w Gwerthu	-	-	-	-	-	-	254	**254**
Ailddosbarthiadau i Asedau a ddelir i'w gwerthu	-	(917)	-	-	-	-	(371)	**(1,288)**
Ailddosbarthu o Eiddo Buddsoddi	-	21	-	-	-	-	-	**21**
Ailddosbarthu i Eiddo Buddsoddi	-	-	-	-	-	-	-	**-**
Balans ar 31 Mawrth 2018	**146,450**	**176,934**	**90,617**	**12,827**	**9**	**4,502**	**3,122**	**434,461**
Dibrisiant ac Amhariad								
Ar 1 Ebrill 2017	**3,577**	**10,595**	**23,482**	**7,556**	**-**	**-**	**67**	**45,277**
Cost Addasiad a Dibrisiant	-	-	-	-	-	-	-	**-**
Tâl Dibrisiant	2,812	5,213	3,211	880	-	-	14	**12,130**
Dibrisiant wedi ei ysgrifennu allan i'r Gronfa Ailbrisiant wrth Gefn	(2,812)	(5,599)	-	-	-	-	(10)	**(8,421)**
Gwasanaethau	-	(1,148)	-	-	-	-	(3)	**(1,151)**
Dadgydnabod - Gwarediadau	-	(260)	-	-	-	-	-	**(260)**
Ailddosbarthu	-	-	-	-	-	-	-	**-**
Ailddosbarthiadau i Asedau a ddelir i'w gwerthu	-	-	-	-	-	-	-	**-**
Ailddosbarthu i Eiddo Buddsoddi	-	-	-	-	-	-	-	**-**
Balans art 31 Mawrth 2018	**3,577**	**8,801**	**26,693**	**8,436**	**-**	**-**	**68**	**47,575**
Gwerth Llyfr Net								
Balans ar 31 Mawrth 2018	**142,873**	**168,133**	**63,924**	**4,391**	**9**	**4,502**	**3,054**	**386,886**
Balans ar 31 Mawrth 2017	**105,451**	**176,005**	**62,046**	**4,212**	**9**	**13,895**	**2,118**	**363,736**

Ailbrisio

Mae gan y Cyngor £400.129m sydd wedi ei gydnabod fel Eiddo, Offer a Chyfarpar ac Asedau Treftadaeth ar ei Fantolen ar 31 Mawrth 2019. Mae'r Cyngor bellach wedi mabwysiadu rhaglen dreigl 5 mlynedd ar gyfer prisio ei dir ac eiddo. Fodd bynnag, caiff asedau Eiddo, Offer a Chyfarpar sydd â gwerth teg o £500k neu fwy eu hailbrisio bob blwyddyn. Mae'r rhaglen wedi cael ei llunio mewn modd sy'n golygu y bydd categorïau cyfan o asedau o fewn ei bortffolio tir ac eiddo sy'n werth mwy na £500k yn cael eu hailbrisio mewn un flwyddyn. Caiff yr asedau eu prisio gan dîm prisio mewnol y Cyngor sy'n aelodau o Sefydliad Brenhinol y Syrfewyr Siartredig (RICS). Mae'r prisiadau wedi cael eu cwblhau'n unol ag IFRS 13. Nid yw asedau nad ydynt yn eiddo wedi cael eu hailbrisio oherwydd, ym marn y Cyngor, mae gwerth cario'r asedau yn adlewyrchiad o werth teg, oherwydd eu hoes economaidd gweddol fyr a'u gwerth cymharol. Mae gwybodaeth ychwanegol am bolisi'r Cyngor ar fesur a phrisio asedau anghyfredol wedi'i chynnwys yn adrannau 7 i 10 o nodyn 51 Polisïau Cyfrifo.

NODYN 16 – YMRWYMIADAU CYFALAF SYLWEDDOL

Ar 31 Mawrth 2019, roedd y Cyngor wedi sefydlu nifer o gontractau ar gyfer adeiladu neu wella Eiddo, Offer a Chyfarpar gan olygu ymrwymiad cyfalaf sylweddol o £0.681m yn 2019/20 a blynyddoedd yn y dyfodol fel a welir yn yn y tabl isod. Roedd ymrwymiadau tebyg hyd at 31 Mawrth 2018 yn £10.637m. Mae gostyngiad sylweddol wedi digwydd oherwydd fod cynllun cyfalaf Ffordd Gyswllt Llangefni ac Isadeiledd Strategol Llangefni wedi cwblhau, a fod Ysgol Santes Dwynwen bron ai chwblhau. Ni chafodd unrhyw gontractau cyfalaf sylweddol newydd ei gytuno yn ystod y flwyddyn.

	Ymrwymiad yn 2019/20 a Blynyddoedd y Dyfodol fel ar 31 Mawrth 2019 £'000	Ymrwymiad yn 2018/19 a Blynyddoedd y Dyfodol fel ar 31 Mawrth 2018 £'000
Ysgolion 21ain Ganrif - Dwynwen	152	4,609
Ffordd Gyswllt Llangefni - Rhan 3	-	748
Neuadd Y Farchnad Caergybi - Rhan II	422	2,045
Isadeiledd Strategol Llangefni	-	2,485
Contractau Cynnal a Chadw Cynlluniedig - CRT	107	750
Cyfanswm	**681**	**10,637**

NODYN 17 – ASEDAU TREFTADAETH

2018/19

	Casgliad Celf a Regalia Dinesig £'000	Tir ac Adeiladau Treftadaeth £'000	Cyfanswm Asedau Treftadaeth £'000
Cost neu Brisiant			
Ar 1 Ebrill 2018	**2,110**	**1,910**	**4,020**
Ychwanegiadau	-	-	-
Gwarediadau	-	-	-
Ailbrisio	-	132	132
Dibrisiant Cronnol wedi ei ysgrifennu i ffwrdd	-	(101)	(101)
Ar 31 Mawrth 2019	**2,110**	**1,941**	**4,051**
Dibrisiant ac Amhariad Cronedig			
Ar 1 Ebrill 2018	-	**375**	**375**
Cost Dibrisiant	-	101	101
Dibrisiant Cronnol wedi ei ysgrifennu i ffwrdd	-	(101)	(101)
Ar 31 Mawrth 2019	**-**	**375**	**375**
Gwerth Llyfr Net			
Ar 31 Mawrth 2019	**2,110**	**1,566**	**3,676**
Ar 31 Mawrth 2018	**2,110**	**1,535**	**3,645**

2017/18

	Casgliad Celf a Regalia Dinesig £'000	Tir ac Adeiladau Treftadaeth £'000	Cyfanswm Asedau Treftadaeth £'000
Cost neu Brisiant			
Ar 1 Ebrill 2017	**1,834**	**1,960**	**3,794**
Ychwanegiadau	-	-	-
Gwarediadau	-	-	-
Ailbrisio	276	14	290
Dibrisiant Cronnol wedi ei ysgrifennu i ffwrdd	-	(64)	(64)
Ar 31 Mawrth 2018	**2,110**	**1,910**	**4,020**
Dibrisiant ac Amhariad Cronedig			
Ar 1 Ebrill 2017	-	**340**	**340**
Cost Dibrisiant	-	99	99
Dibrisiant Cronnol wedi ei ysgrifennu i ffwrdd	-	(64)	(64)
Ar 31 Mawrth 2018	**-**	**375**	**375**
Gwerth Llyfr Net			
Ar 31 Mawrth 2018	**2,110**	**1,535**	**3,645**
Ar 31 Mawrth 2017	**1,834**	**1,620**	**3,454**

Ailbrisio Asedau Treftadaeth

Nodwyd nifer o asedau tir ac adeiladau fel rhai a oedd yn cwrdd â'r diffiniad o Asedau Treftadaeth. Ar 31 Mawrth 2019, roedd pedwar ased o'r fath (dim newid o 31 Mawrth 2018):-

Carchar Biwmares
Llys Biwmares
Melin Llynnon
Bythynnod y Peilotiaid, Ynys Llanddwyn

Caiff yr eiddo hyn eu hailbrisio gan ddefnyddio trefniadau ailbrisio safonol y Cyngor ar gyfer tir ac eiddo. Fe ailbriswyd yr Asedau Treftadaeth diwethaf yn 2018/19.

Cafwyd prisiad o werth y Casgliadau Celf yn 2017/18 ac mae eu gwerth wedi cael ei adlewyrchu yng Nghyfrifon 2018/19. Mae'r prisiad diweddaraf yn seiliedig ar asesiad o sampl gynrychioliadol o'r casgliadau. Bonhams o Lundain, sef cwmni rhyngwladol o arwerthwyr a phriswyr celf, fu'n prisio'r eiddo.

NODYN 18 – EIDDO BUDDSODDIAD

a) Eiddo Buddsoddiad

	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Balans ar ddechrau'r flwyddyn	5,791	6,092
Ychwanegiadau:		
- Gwariant dilynol	-	-
Gwarediadau	(142)	(128)
Enillion / (Colledion) net o addasiadau gwerth teg	(1,518)	(152)
Trosglwyddiadau:		
- (i)/o Assedau a ddelir i'w gwerthu	-	-
- (i)/o Eiddo, Offer a Chyfarpar	1,868	(21)
Balans ar ddiwedd y flwyddyn	**5,999**	**5,791**

Nid oes unrhyw gyfyngiadau ar allu'r Cyngor i wireddu'r gwerth cynhenid yn ei eiddo buddsoddiad neu ar hawl y Cyngor i daliad o incwm ac elw gwarediad. Nid oes gan y Cyngor unrhyw rwymedigaethau cytundebol i brynu, adeiladu neu ddatblygu eiddo buddsoddiad neu i wneud atgyweiriadau, cynnal a chadw neu i wella eiddo buddsoddiad cyfredol.

b) Mesur Gwerth Teg o Eiddo Buddsoddiad

Hierarchaeth Gwerth Teg 2018/19

Mesurau rheolaidd gwerth teg yn defnyddio:	Prisiau a ddyfynnir yn y marchnadoedd gweithredol ar gyfer asedau yr un fath (lefel 1) £'000	Mewnbynnau sylweddol y gellir eu harsylwi arall (lefel 2) £'000	Mewnbynnau sylweddol ni ellir eu harsylwi (lefel 3) £'000	Gwerth teg ar 31 Mawrth 2019 £'000
Eiddo adwerthu	-	820	-	820
Unedau swyddfa	-	658	-	658
Unedau masnachol	-	4,521	-	4,521
Cyfanswm	**-**	**5,999**	**-**	**5,999**

Hierarchaeth Gwerth Teg 2017/18

Mesurau rheolaidd gwerth teg yn defnyddio:	Prisiau a ddyfynnir yn y marchnadoedd gweithredol ar gyfer asedau yr un fath (lefel 1) £'000	Mewnbynnau sylweddol y gellir eu harsylwi arall (lefel 2) £'000	Mewnbynnau sylweddol ni ellir eu harsylwi (lefel 3) £'000	Gwerth teg ar 31 Mawrth 2018 £'000
Eiddo adwerthu	-	136	-	136
Unedau swyddfa	-	832	-	832
Unedau masnachol	-	4,823	-	4,823
Cyfanswm	**-**	**5,791**	**-**	**5,791**

c) Dulliau Prisio a Ddefnyddiwyd i Brisio Eiddo Buddsoddiad

Manwerthu

Mae’r gwerth teg ar gyfer yr eiddo manwerthu yn seiliedig ar ddull y farchnad gan ddefnyddio amodau’r farchnad gyfredol a phrisiau gwerthu yn ddiweddar a gwybodaeth berthnasol arall ar gyfer asedau tebyg yn ardal yr Awdurdod Lleol. Mae amodau’r farchnad yn golygu bod eiddo tebyg yn cael eu prynu a’u gwerthu’n frwd a bod lefel y mewnbynnu y gellir eu harsylw yn sylweddol, gan arwain at gategoreiddo’r eiddo ar Lefel 2 yn yr hierarchaeth gwerth teg.

Eiddo Buddsoddiad

Mae’r swyddfeydd a’r unedau masnachol sydd wedi eu lleoli yn ardal yr Awdurdod Lleol yn cael eu mesur gan ddefnyddio’r dull incwm drwy’r dull llif arian gostyngol, lle mae disgownt ar y llif arian y cytunwyd arno o’r eiddo (gan ddefnyddio cyfradd ddisgownt yn seiliedig ar y farchnad) er mwyn sefydlu gwerth presennol y ffrwd incwm net. Mae’r llog wedi cael ei seilio ar brisiadau / gwerthiannau cymharol y mae modd eu harsylwi. Caiff eiddo buddsoddiad yr Awdurdod, felly, eu categoreiddio ar Lefel 2 yn yr hierarchaeth gwerth teg oherwydd bod y dechneg o fesur yn defnyddio mewnbynnau y gellir eu harsylwi er mwyn penderfynu ar y mesuriadau gwerth teg. Wrth amcangyfrif gwerth teg eiddo buddsoddiad yr Awdurdod, y defnydd mwyaf a gorau o’r eiddo yw eu defnydd cyfredol.

Caiff gwerth teg eiddo buddsoddiad yr Awdurdod ei fesur bob blwyddyn ar adeg pob

cyfnod adrodd. Caiff yr holl waith prisio ei wneud yn fewnol yn unol â methodolegau a sail amcanbrisiau a nodir yn safonau proffesiynol Sefydliad Brenhinol y Syrfewyr Siartredig. Mae arbenigwyr prisio'r Awdurdod yn gweithio'n agos â'r swyddogion cyfrifeg gan adrodd yn uniongyrchol i'r Swyddog Adran 151 yn rheolaidd mewn perthynas ag unrhyw fater sy'n ymwneud â phrisio.

NODYN 18d - GWARIANT AC INCWM AR EIDDO BUDDSODDI

Gwariant ac Incwm ar Eiddo Buddsoddi	2018/19 £000	2017/18 £000
Gwariant	**129**	**164**
Incwm	**(346)**	**(331)**
Gwariant/(Incwm) Net	**(217)**	**(167)**

NODYN 19 – ASEDAU ANNIRWEDDOL

Mae'r Cyngor yn cyfrifo am ei feddalwedd fel asedau annirweddol, i'r graddau nad yw'r feddalwedd yn rhan anhepgor o system TG neilltuol ac yn cael ei chyfrifo amdani fel rhan o eitem caledwedd yn yr Eiddo, Offer a Chyfarpar.

Mae'r swm cario o asedau annirweddol yn cael eu hamorteiddio ar sail llinell syth. Codwyd yr amorteiddiad o £190k ar refeniw yn 2018/19 a chafodd ei godi ar ganolfan gost Gweinyddu TG llinell Trawsnewid yng Ngwariant Net y Gwasanaethau.

Rhoddir oes ddefnyddiol gyfyngedig i feddalwedd, wedi ei seilio ar asesiadau o'r cyfnod y disgwylir i'r feddalwedd fod yn ddefnyddiol i'r Cyngor. Mae'r oes ddefnyddiol a briodolir i'r switiau meddalwedd mawr a ddefnyddir gan y Cyngor yn bum mlynedd.

Mae'r Symudiad mewn Asedau Annirweddol am y Flwyddyn fel a ganlyn:-

	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Balans ar ddechrau'r flwyddyn:		
Symiau cario gros	1,835	1,538
Amorteiddiad cronnus	(1,079)	(932)
Swm net cario ar ddechrau'r flwyddyn	**756**	**606**
Ychwanegiadau	134	297
Amorteiddiad am y flwyddyn ariannol	(189)	(147)
Swm cario net ar ddiwedd flwyddyn	**701**	**756**
Yn cynnwys:		
Symiau gros a gludir	1,969	1,835
Amorteiddiad cronnus	(1,268)	(1,079)
Swm cario net ar ddiwedd y flwyddyn	**701**	**756**

NODYN 20 - GWARIANT CYFALAF A CHYLLIDO

Gweler y cyfanswm o wariant cyfalaf yr aethpwyd iddo yn y flwyddyn yn y tabl isod, ynghyd â'r adnoddau a ddefnyddiwyd i'w gyllido. Pan mae angen cyllido gwariant cyfalaf mewn blynyddoedd i ddod trwy daliadau i refeniw fel mae asedau'n cael eu defnyddio gan y Cyngor, mae'r gwariant yn arwain at gynnydd yn y Gofyniad Cyllido Cyfalaf (GCC), mesur o'r gwariant cyfalaf yr eir iddo'n hanesyddol sydd eto i'w gyllido.

Mae'r symudiad net yn y Gofyniad Cyllido Cyfalaf yn dangos y newid yn yr angen gwaelodol i'r Cyngor fenthyca yn ystod y flwyddyn i gyllido buddsoddiad cyfalaf nad yw wedi ei gyllido'n syth o adnoddau fel grantiau, derbyniadau cyfalaf a cyllido uniongyrchol o refeniw.

Gwariant Cyfalaf a Chyllido	**2018/19 £'000**	**2017/18 £'000**
Gofyniad Cyllido Cyfalaf Agoriadol	**136,866**	**134,014**
Cyfalaf a fuddsoddwyd yn y Flwyddyn		
Eiddo, Offer a Chyfarpar	28,589	25,334
Asedau Annirweddol	135	297
Asedau Treftadaeth	-	-
Gwariant refeniw a gyllidir o gyfalaf dan statud (REFCUS)	1,954	3,722
Cyfanswm	**30,678**	**29,353**
Ffynhonnell Cyllid		
Derbyniadau Cyfalaf	**(726)**	(2,455)
Cronfa Wrth Gefn	**-**	-
Grantiau a Chyfraniadau Llywodraeth	**(16,629)**	(11,801)
Darpariaethau refeniw	**(6,357)**	(6,600)
Benthyca	**-**	-
Yswyriant	**-**	-
Grantiau REFCUS	**(1,928)**	(1,157)
Darpariaeth Refeniw Isaf a Gosod o'r Neilltu	**(3,242)**	(4,488)
Cyfanswm	**(28,882)**	**(26,501)**
Cynnydd / (Gostyngiad) Net mewn Gofyniad Cyllido Cyfalaf	1,796	**2,852**
Gofyniad Cyllido Cyfalaf Cau	**138,662**	**136,866**
Esboniad o symudiad yn y Flwyddyn		
Cynnydd mewn angen gwaelodol i fenthyca a gefnogir gan gymorth Llywodraeth	402	402
Cynnydd mewn angen gwaelodol i fynthyca na chefnogir gan gymorth Llywodaeth	4,267	6,043
Benthyca	369	895
Darpariaeth Refeniw Isaf a Gosod o'r Neilltu Gwirfoddol	(3,242)	(4,488)
Cynnydd / (Gostyngiad) Net mewn Gofyniad Cyllido Cyfalaf	**1,796**	**2,852**

NODYN 21 – ASEDAU A DDELIR I'W GWERTHU

	Cyfredol		Dim yn Gyfredol	
	31 Mawrth 2019 £'000	31 Mawrth 2018 £'000	31 Mawrth 2019 £'000	31 Mawrth 2018 £'000
Balans sy'n sefyll ar ddechrau'r flwyddyn	**2,442**	**3,524**	**-**	**-**
Asedau newydd eu dosbarthu fel rhai ar gael i'w gwerthu:				
Trosglwyddwyd o Eiddo, Offer a Chyfarpar yn ystod y flwyddyn	-	1,288	-	-
Trosglwyddo i Eiddo, Offer a Chyfarpar	-	(254)	-	-
Trosglwyddo i Eiddo Buddsoddiad	-	-	-	-
Costau asedau wedi eu gwerthu	(864)	(2,135)	-	-
Ailbrisio	(21)	19	-	-
Balans sy'n sefyll ar ddiwedd y flwyddyn	**1,557**	**2,442**	**-**	**-**

NODYN 22 – PRYDLESAU

Prydlesau Gweithredol

Roedd y Cyngor wedi prydlesu 5 eiddo ar 31 Mawrth 2019 ar gyfer ei swyddogaeth digartrefedd (3 eiddo ar 31 Mawrth 2018) a chyfanswm y rhenti prydles ar gyfer y flwyddyn oedd £0.052m (£0.077m yn2017/18).

Mae'r Cyngor hefyd yn dal rhai eitemau o offer a chyfarpar dan brydlesi gweithredu neu gytundebau rhentu mewn ysgolion ac adrannau eraill y Cyngor. Y tâl i refeniw ar gyfer yr eitemau hyn yw £0.097m yn 2018/19 (£0.135m yn 2017/18).

Yn ystod y flwyddyn, prydlesodd y Cyngor 3 eiddo allanar brydlesi tymor hir ac fe'u tynnwyd oddi ar Fantolen y Cyngor. Hefyd, prydlesodd y Cyngor nifer o asedau eraill allan ar brydlesi tymor byr ac felly maent wedi aros ar Fantolen y Cyngor.

Ar hyn o bryd mae gan y Cyngor ddau gerbyd ar brydles tan Ebrill a Gorffennaf 2020, ac fe'u dychwelir i'r cyflenwr ar y dyddiad gorffen hwn, felly nid ydynt ar Fantolen y Cyngor. Codir tâl blynyddol o £9k ar gyfer y cerbydau hyn.

Ar 31 Mawrth 2019, cafwyd trafodaeth barhaus ar brydlesu Carchar a Llys Biwmares a Melin Llynnon, fodd bynnag, roeddent yn dal i fod ym mherchnogaeth y Cyngor ar y dyddiad hwn. Mae'n debygol y bydd Melin Llynnon yn cael ei brydlesu fel prydles weithredu a bydd yn aros ar y Fantolen. Bydd y Carchar a'r Llys yn cael eu trosglwyddo i Gyngor Tref Biwmares ar sail rhydd-ddaliad a byddant yn cael eu tynnu oddi ar y Fantolen,

NODYN 23 – RHESTRAU STOC

Wrth wneud ei waith, mae'r Cyngor yn dal cronfeydd stoc wrth gefn ynghyd â symiau o waith heb ei gwblhau (gwaith yn mynd yn ei flaen). Gellir isrannu'r ffigwr a ddangosir yn y Fantolen ymhellach fel a ganlyn:-

	31 Mawrth 2019 £'000	31 Mawrth 2018 £'000
Stôr Halen	120	-
Storfa Ganolog - Uned Cynnal a Chadw Adeiladau	-	152
Gofal Môn - Cyflenwadau Gwasanaethau Cymdeithasol	62	97
Arall – deunydd swyddfa a defnyddiau traul arall, tanwydd a nwyddau a ddelir i'w ailwerthu	118	136
Cyfanswm	**300**	**385**

NODYN 24 – DYLEDWYR

	31 Mawrth 2019 £'000	31 Mawrth 2018 £'000
Symiau Masnach Derbyniadwy	4,761	3,559
Rhagdaliadau	901	1,372
Symiau Derbyniadwy Eraill	24,257	19,708
Cyfanswm	**29,919**	**24,639**

Mae'r ffigwr dyledwyr uchod yn net o ddarpariaeth ar gyfer dyledion drwg o £5.639m yn 2018/19 (£5.543m yn 2017/18), y gellir eu dadansoddi fel a ganlyn:-

	31 Mawrth 2019 £'000	31 Mawrth 2018 £'000	Symudiad yn y Flwyddyn
Y Dreth Gyngor	1,699	1,621	78
Trethi Annomestig	561	585	(24)
Rhenti	472	506	(34)
Dyledwyr Masnach	1,347	1,418	(71)
Other	1,560	1,413	147
Cyfanswm	**5,639**	**5,543**	**96**

NODYN 25 - ARIAN PAROD A CHYWERTHOEDD ARIAN

Gellir cysoni arian parod a chywerthoedd arian ar ddiwedd y flwyddyn ariannol fel y dangosir yn y Datganiad Llif Arian i'r eitemau cysylltiedig yn y Fantolen fel a ganlyn:-

	31 Mawrth 2019 £'000	31 Mawrth 2018 £'000
Balansau arian a banc	15,825	7,789
Gorddrafft banc	-	-
Cyfanswm	**15,825**	**7,789**

NODYN 26 – CREDYDWYR

	31 Mawrth 2019 £'000	31 March 2018 £'000
Credydwyr Masnach	1,187	517
Symiau Taladwy Eraill	17,121	17,885
Cyfanswm	18,308	18,402

NODYN 27 – DARPARIAETHAU

	Balans ar 1 Ebrill 2017 £'000	Cynnydd mewn Darpariaethau yn ystod y flwyddyn £'000	Defnyddiwyd yn ystod y flwyddyn £'000	Balans ar 31 Mawrth 2018 £'000	Cynnydd mewn Darpariaethau yn ystod y flwyddyn £'000	Defnyddiwyd yn ystod y flwyddyn £'000	Balans ar 31 Mawrth 2019 £'000
Darpariaeth Hawliadau Yswiriant	168	535	(438)	265	354	(349)	270
Safle Gwastraff Penhesgyn	2,631	2,229	(229)	4,631	278	(104)	4,805
Cyflog Cyfartal	2,663	-	(2,663)	-	-	-	-
Darpariaeth Pensiwn Caterlink	-	75	-	75	-	(75)	-
Darpariaeth Teithio Gofalwyr Cartref	-	159	-	159	-	-	159
Dyfarniad Goruchaf Lys - Gofal Nyrsio	-	196	-	196	-	(196)	-
Cyfanswm	**5,462**	**3,194**	**(3,330)**	**5,326**	**632**	**(724)**	**5,234**
Darpariaethau Tymor-byr	2,831	965	(3,101)	695	354	(620)	429
Darpariaethau Tymor-hir	2,631	2,229	(229)	4,631	278	(104)	4,805
Cyfanswm	**5,462**	**3,194**	**(3,330)**	**5,326**	**632**	**(724)**	**5,234**

Pwrpas y Prif Ddarpariaethau

Darpariaeth Hawliadau Yswiriant

Mae gan bolisïau yswiriant allanol y Cyngor symiau tâl ychwanegol tynadwy, sy'n golygu bod rhan gyntaf unrhyw golled neu hawliad dan y polisïau hyn yn hunan-yswiriedig ac wedi eu gwarchod gan ddarpariaeth rhwystro colled. Nid yw eiddo cyffredinol ac eiddo addysg y Cyngor wedi eu hyswirio'n allanol yn erbyn y peryglon canlynol: dŵr yn dianc o unrhyw danc neu beipen, llifogydd, gwrthdrawiad, lladrad, difrod damweiniol, ymsuddiant, ymchwydd tir, tirlithriad. Ac eithrio lladrad a difrod damweiniol, mae colledion a geir yn sgil y peryglon hyn yn cael eu cyllido fel arfer o'r gronfa wrth gefn ar gyfer yswiriant. Y balans ar y ddarpariaeth yswiriant yw'r rhwymedigaeth ddisgwyliedig ar gyfer elfen hunan-yswiriedig yr hawliau y gwyddys amdanynt ac nad oeddynt wedi cael eu setlo ar ddiwedd y flwyddyn.

Safle Gwastraff Penhesgyn

Mae'r ddarpariaeth hon ar gyfer ôl-ofalu am yr ardaloedd hynny o'r safle a oedd yn cael eu defnyddio'n flaenorol ar gyfer tirlenwi. Nid oes unrhyw amserlen benodol wedi cael ei phennu ar gyfer cwblhau'r gwaith hwn er, i ddibenion rheoli, mae cyfnod o 30 blynedd wedi cael ei bennu ar sail barhaus hyd oni cheir tystiolaeth y byddai cyfnod byrrach yn ddigonol.

Darpariaethau Tymor Byr Eraill a Grëwyd yn 2018/19

Ni chafodd unrhyw ddarpariaethau tymor byr newydd eu creu yn 2018/19 ar gyfer rhwymedigaethau y mae'r Cyngor yn debygol o orfod eu talu oherwydd digwyddiadau yn y gorffennol. Cafodd tri o ddarpariaethau tymor byr eraill eu dwyn ymlaen o 2017/18, mae dau ohonynt wedi cael eu defnyddio yn ystod y flwyddyn fel y nodir isod ac roedd y trydydd dal yn cael ei ddal yn llawn ar ddiwedd 2018/19.

Mae'r darpariaethau a oedd yn cael eu cadw ar gyfer costau Pensiwn Caterlink yn dilyn trosglwyddo staff dan TUPE ac ar gyfer costau Gofal Nyrsio yn dilyn Dyfarniad y Goruchaf Lys wedi cael eu defnyddio yn 2018/19 fel setliad ar gyfer y rhwymedigaethau hyn.

Mae'r ddarpariaeth derfynol o £159k a oedd yn cael ei chadw mewn perthynas â Chostau Teithio Gofalwyr Cartref wedi cael ei hadolygu. Cafwyd oedi gyda setlo'r rhwymedigaeth hon ac mae wedi cymryd mwy o amser na'r disgwyliad gwreiddiol oherwydd bod y cynnig ar gyfer y setliad wedi cael ei wrthod. Disgwylir i'r setliad gael ei wneud o fewn 12 mis o'r dyddiad adrodd.

NODYN 28 – LLIF ARIAN O WEITHGAREDDAU GWEITHREDOL

	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Addasiad I warged neu ddiffyg ar ddarparu gwasanaethau ar symudiadau nad ydynt yn arian parod		
Dibrisiant Amhariad ac amorteiddio	13,195	12,380
Ailbrisiadau at i lawr / (i fyny) a dad-gydnabyddiaethau nad ydynt yn ymwneud â gwerthiannau	9,623	18,403
(Cynnydd) / Gostyngiad mewn Stoc	85	(18)
(Cynnydd) / Gostyngiad mewn Dyledwyr	(5,280)	(3,794)
Cynnydd / (Gostyngiad) yn yr amhariadau ar gyfer Drwg Dyledion	96	(110)
Cynnydd / (Gostyngiad) mewn Credydwyr	(94)	(1,995)
Cynnydd / (Gostyngiad) mewn Grantiau Cyfalaf a Dderbyniwyd Ymlaen Llaw	(1,082)	3,624
Trafodion yn y CIES yn ymwneud â buddiannau ymddeol	9,808	6,537
Swm cario asedau nad ydynt yn gyfredol a rhai a delir i'w gwerthu, a werthwyd neu eu dadgydnabod	1,675	4,362
Cyfraniadau i / (o) Ddarpariaethau	(92)	(136)
Symudiad mewn gwerth o Eiddo Buddsoddiad Amhariad ac ailbrisiadau i lawr (a dadgydnabodaethau nad ydynt yn werthiant)	1,518	152
	29,452	**39,405**
Addasiad ar gyfer eitemau a gynhwysir yn y gwarged neu ddiffyg net ar ddarparu gwasanaethau sy'n weithgareddau buddsoddi a chyllido		
Elw o werthu Eiddo, Offer a Chyfarpar, Eiddo Buddsoddiad ac Asedau y delir i'w gwerthu	(1,592)	(2,782)
Grantiau Cyfalaf a gynhwysir mewn "Trethi ac incwm grant amhenodol"	(16,629)	(11,801)
Cyfanswm	**(18,221)**	**(14,583)**

NODYN 29 – LLIF ARIAN O WEITHGAREDDAU BUDDSODDI

	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Pryniant Eiddo, Offer a Chyfarpar, Asedau Treftadaeth, Eiddo Buddsoddiad ac Asedau Annirweddol	(28,724)	(25,630)
Buddsoddiadau tymor byr (nad ystyrir yn Gywerthoedd Arian)	-	5
Ennillion o werthu Eiddo,Offer a Chyfarpar, Eiddo Buddsoddiad ac Asedau y delir i'w gwerthu	1,592	2,782
Grantiau Cyfalaf a Chyfraniadau a dderbyniwyd	16,629	11,801
Llif arian net o weithgareddau buddsoddi	**(10,503)**	**(11,042)**

NODYN 30 – LLIF ARIAN O WEITHGAREDDAU CYLLIDO

NODYN 30a - LLIF ARIAN O WEITHGAREDDAU CYLLIDO

	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Derbyniadau Arian Parod o Fenthyca Tymor Byr a Hir	15,520	11,173
Symudiadau arian ar gynlluniau Asiantaeth Troi Tai'n Gartrefi	220	218
Eraill	(270)	277
Llif arian net o weithgareddau cyllido	**15,470**	**11,668**

Nodyn 30b CYSONI RHWYMEDIGAETHAU YN CODI O WEITHGAREDDAU CYLLIDO

2018/19

Cysoni Rhwymedigaethau sy'n Codi o Weithgareddau Ariannu	2018/19 1 Ebrill £'000	Ariannu Llif Arian £'000	Newidiadau nad yw'n Arian parod £000	2018/19 31 Mawrth £'000
Benthyca tymor hir	106,913	20,439	-	127,352
Benthyca tymor byr	12,413	(4,919)	41	7,535
Llif Arian Net o Weithgareddau Cyllido	**119,326**	**15,520**	**41**	**134,887**

2017/18

Cysoni Rhwymedigaethau sy'n Codi o Weithgareddau Ariannu	2018/19 1 Ebrill £'000	Ariannu Llif Arian £'000	Newidiadau nad yw'n Arian parod £000	2018/19 31 Mawrth £'000
Benthyca tymor hir	111,557	(4,644)	-	106,913
Benthyca tymor byr	7,672	4,563	178	12,413
Llif Arian Net o Weithgareddau Cyllido	**119,229**	**(81)**	**178**	**119,326**

30C LLOG A DDERBYNIWYD AC A DALWYD AR WEITHGAREDDAU CYLLIDO

	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Llog Derbyniwyd	(64)	(31)
Llog Dalwyd	5,870	5,862

NODYN 31– NODYN AR NATUR Y GWARIANT

NODYN 31a

Mae’r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yn rhoi gwybodaeth ariannol mewn perthynas a gwariant ac incwm bob gwasanaeth. Mae nodyn ar natur y gwariant hwn yn rhoi gwybodaeth ariannol ar y math o wariant yn hytrach na fesul gwasanaeth. Mae'r ffigurau 2017/18 yn y nodyn hwn wedi'u hail-ddatgan er mwyn gallu eu cymharu. Mae'r ffigurau a ailddatganwyd yn deillio o ailddyrannu cyfraniadau costau cymorth canolog o dan y CRT i'w natur berthnasol o ran traul, yn ogystal â nodi dadadnabyddiaeth ac amhariad ar asedau ariannol fel cost a nodwyd ar wahân.

	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Gwariant		
Buddiannau Gweithwyr	94,305	91,480
Gwasanaethau Arall	105,715	124,921
Dibrisiant, amorteiddio, amhariad ac ailbrisiant	14,713	12,380
Gwariant Llog	8,720	8,825
Dad-gydnabod ac Amhariad Asedau Arianol	465	177
Praeseptau ac Ardollau	12,610	12,239
Enillion/(colli) ar gael waredu o asedau	9,518	10,909
Cyfanswm Gwariant	**246,046**	**260,931**
Incwm		
Ffioedd, Taliadau ac incwm gwasanaeth arall	(30,801)	(29,609)
Incwm Llog a Buddsoddi	(300)	(198)
Incwm o’r dreth gyngor, trethi annomestig	(67,180)	(65,297)
Grantiau a Chyfraniadau Llywodraeth	(139,603)	(133,228)
Cyfanswm Incwm	**(237,884)**	**(228,332)**
(Gwarged) neu Ddiffyg ar y Ddarparu Gasanaethau	**8,162**	**32,599**

NODYN 31b - REFENIW O GONTRACTAU GYDA DERBYNWYR GWASANAETHAU

Incwm gan y sawl sy’n derbyn gwasanaeth

Roedd gofyniad ar awdurdodau lleol i weithredu safon ariannol newydd, IFRS15 Refeniw mewn perthynas â Chontractau gyda Chwsmeriaid o 1 Ebrill 2018. Mae’n berthnasol i incwm gan unigolion neu sefydliadau sydd wedi contractio i dderbyn gwasanaeth neu nwyddau gan y Cyngor fel rhan o weithgareddau gweithredu arferol yr Awdurdod. Mae’r gair ‘Contractau’ yn cael ei ddehongli’n eang i gynnwys y rhan fwyaf o ffioedd, taliadau a rhenti’r Cyngor ble mae gwasanaethau/nwyddau’n cael eu darparu’n gyfnewid am y ffioedd, taliadau a rhenti hynny. Gall contractau fod yn rhai ysgrifenedig, llafar neu’n rhai sydd ymhlyg yn arferion busnes arferol y Cyngor. Caiff taliadau statudol megis y Dreth Gyngor, Trethi Cenedlaethol Annomestig (NDR) a dirwyon eu heithrio o IFRS15 ac nid ydynt yn cael eu cynnwys yn y wybodaeth am incwm gan y sawl sy’n derbyn gwasanaethau. Caiff grantiau a chyfraniadau hefyd eu heithrio. Mae’r Cyngor yn derbyn grantiau a chyfraniadau sylweddol bob blwyddyn. Mae nodyn 37 ar dudalen 61 yn rhoi manylion am grantiau a chyfraniadau a dderbyniwyd gan y Cyngor ar gyfer 2018/19 a 2017/18.

Mae Tabl 31b.1 yn crynhoi'r incwm a dderbyniwyd gan y sawl sy'n derbyn gwasanaethau'n unol â IFRS15

Refeniw o gontractau gyda derbynwyr gwasanaethau	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Refeniw o gontractau gyda derbynwyr gwasanaethau	(30,597)	(29,694)
Amhariad ar symiau derbyniadwy neu asedau contract	290	(11)
Cyfanswm wedi'i gynnwys yn y datganiad incwm a gwariant cynhwysfawr	**(30,307)**	**(29,705)**

Tabl 31b.2 - Symiau sydd wedi eu cynnwys yn y Fantolen ar gyfer Symiau sy'n ddyledus ar gyfer Contractau gyda Phobl sy'n derbyn Gwasanaethau

Symiau sydd wedi'u cynnwys yn y fantolen ar gyfer contractau gyda derbynwyr gwasanaethau	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Symiau derbyniadwy, sydd wedi'u cynnwys mewn dyledwyr (Nodyn 24)	5,981	5,130
Asedau'r contract	-	-
Rhwymedigaethau'r contract	-	-
Cyfanswm wedi'i gynnwys yn asedau net	**5,981**	**5,130**

Mae'r rhan fwyaf o'r trafodion y mae'r Cyngor yn eu sefydlu gyda phobl sy'n derbyn gwasanaethau yn syml. Mae prisiau'r holl drafodion yn seiliedig ar lyfryn Ffioedd a Phrisiau'r Cyngor a gymeradwywyd gan y Pwyllgor Gwaith ac sydd wedi eu hamlinellu ar wefan y Cyngor drwy'r linc/cyfeiriad gwefan canlynol https://www.ynysmon.gov.uk/cy/Cyngor/Cyllideb-y-Cyngor/Ffioedd-a-thaliadau.aspx Fel arfer, caiff y sawl sy'n derbyn gwasanaethau 14 diwrnod i dalu'r ffioedd a'r taliadau sy'n ddyledus i'r Cyngor. Nid yw hyn yn cynnwys ffioedd a thaliadau sy'n daladwy wrth bwynt darparu'r nwyddau/gwasanaethau.

Gall contractau ymwneud â'r flwyddyn ariannol rhwng 1 Ebrill 2018 a 31 Mawrth 2019 megis casglu gwastraff o fusnesau. Bydd unrhyw incwm nad yw wedi ei dderbyn erbyn diwedd mis Mawrth yn cael ei gronni er mwyn ei gyfatebu gyda'r gwasanaethau a ddarparwyd. Caiff rhywfaint o incwm ei dderbyn ar yr adeg y caiff y gwasanaeth/nwyddau eu darparu, er enghraifft, rhoddion a werthir yn siop yr Oriel, tâl mynediad i sesiwn nofio yn y Canolfannau Hamdden. Mae un o'r mathau mwyaf cymhleth o incwm yn ymwneud â ffioedd a thaliadau ar gyfer lleoliadau Gofal Cymdeithasol cymhleth i Oedolion. Gellir gohirio'r taliadau hyn hyd nes y bydd incwm ar gael o werthu eiddo. Mae'r Gwasanaethau Oedolion yn cydnabod yr incwm hwn bob blwyddyn ariannol er gwaethaf y ffaith ei fod yn cael ei ohirio er mwyn ei gyfatebu â'r cyfnod y darparwyd y gofal.

NODYN 32 – GWEITHREDIADAU MASNACHOL

Nid oes gan y Cyngor unrhyw weithrediadau masnachu.

NODYN 33 - LWFANSAU AELODAU

Talwyd cyfanswm o £0.686m (£0.660m yn 2017/18) o ran lwfansau i Aelodau'r Cyngor yn ystod y flwyddyn fel a ganlyn:-

	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Lwfansau sylfaenol a chyfrifoldeb arbennig	569	539
Lwfansau'r Cadeirydd a Dirprwy Gadeirydd	6	6
Costau pensiwn	45	51
Costau Yswiriant Cenedlaethol	45	41
Costau teithio	8	7
Cynhaliaeth	2	1
Amrywiol	11	15
Cyfanswm	**686**	**660**

Yn ychwanegol at hyn, gwariodd y Cyngor £21,853 ar gostau i aelodau lleyg (£14,648 yn 2017/18).

NODYN 34 – CYDNABYDDIAETH ARIANNOL I SWYDDOGION

Roedd y nifer o weithwyr yr oedd eu cydnabyddiaeth ariannol a dalwyd yn 2018/19, ac eithrio cyfraniadau pensiwn ond yn cynnwys tâl diswyddo, yn fwy na £60k ond dim yn fwy na £150k yn:-

Cydnabyddiaeth Ariannol i Swyddogion	Heb fod yn Ysgolion Ysgolion 2018/19 Nifer o weithwyr	Heb fod yn Ysgolion 2017/18 Nifer o weithwyr	Heb fod yn Ysgolion 2018/19 Nifer o weithwyr	Heb fod yn Ysgolion 2017/18 Nifer o weithwyr
£60,000 i £64,999	-	4	5	4
£65,000 i £69,999	-	1	3	1
£70,000 i £74,999	2	3	3	3
£75,000 i £79,999	4	1	-	1
£80,000 i £84,999	1	1	2	2
£85,000 i £89,999	2	2	1	-
£90,000 i £94,999	-	-	-	-
£95,000 i £99,999	-	-	-	-
£100,000 i £104,999	-	-	-	-
£105,000 i £109,999	-	-	-	-
£110,000 to £114,999	-	1	-	-
£115,000 to £119,999	1	-	-	-
Cyfanswm	**10**	**13**	**14**	**11**

Nid oes dim un swyddog yn cael cydnabyddiaeth ariannol o fwy na £120k.

Mae'r tabl canlynol yn nodi'r gydnabyddiaeth ariannol a dalwyd i uwch swyddogion sy'n cael eu cyflogi ar sail barhaol ac y mae eu cyflogau blynyddol a buddion eraill yn uwch na £60k y flwyddyn. Mae uwch swyddogion sy'n ennill mwy na £150k y flwyddyn yn cael eu henwi'n unigol hefyd er mwyn cydymffurfio gyda gofynion statudol:-

Cydnabyddiaeth Ariannol i Uwch Swyddogion 2018/19	Cyflog, Ffioedd a Lwfansau £'000	Lwfansau Costau £'000	Iawndal am golli Swydd £'000	Cyfraniad Pensiwn £'000	Cyfanswm £'000
Prif Weithredwr	116	1	-	21	138
Prif Weithredwr Cynorthwyol	88	1	-	17	106
Prif Weithredwr Cynorthwyol	80	2	-	15	97
Pennaeth Swyddogaeth Busnes y Cyngor	77	-	-	14	91
Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) a Swyddog Adran 151 a Gwasantaeth Trrawsnewid	84	1	-	16	101
Pennaeth Proffesiwn (AD)	71	-	-	13	84
Pennaeth Gwasanaeth (Tai)	63	1	-	12	76
Pennaeth Gwasanaeth (Rheoleiddio a Datblygu Economaidd)	75	-	-	14	89
Pennaeth Gwasanaeth (Dysgu Gydol Oes)	73	-	-	14	87
Pennaeh Gwasanaeth (Plant)	76	1	-	14	91
Pennaeth Gwasanaeth (Oedolion)	77	-	-	14	91
Pennaeth Gwasanaeth (Priffyrdd,Eiddo a Gwastraff)	64	1	-	12	77
Cyfanswm	**944**	**8**	**-**	**176**	**1,128**

* Nodyn: Elfen Swyddog Canlyniadau o gyflog y Prif Weithredwr yw £1,305 a nid yw wedi ei gynnwys yn y ffigyrau uchod.
* Yn ystod y flwyddyn ariannol daeth dau bennaeth gwasanaeth yn un, i greu Pennaeth y Proffesiwn AD a Gwasanaethau Trawsnewid

Ceir ffigyrau cymharol ar gyfer 2017/18 yn y tabl isod:-

Cydnabyddiaeth Ariannol i Uwch Swyddogion 2017/18	Cyflog, Ffioedd a Lwfansau £'000	Lwfansau Costau £'000	Iawndal am golli Swydd £'000	Cyfraniad Pensiwn £'000	Cyfanswm £'000
Prif Weithredwr	113	1	-	21	135
Prif Weithredwr Cynorthwyol	87	1	-	16	104
Prif Weithredwr Cynorthwyol	87	2	-	16	105
Pennaeth Swyddogaeth Busnes y Cyngor	75	-	-	14	89
Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) a Swyddog Adran 151	83	1	-	15	99
Pennaeth Proffesiwn (AD)	64	-	-	12	76
Pennaeth Gwasanaeth (Tai)	69	1	-	12	82
Pennaeth Gwasanaeth (Rheoleiddio a Datblygu Economaidd)	73	1	-	14	88
Pennaeth Gwasanaeth (Dysgu Gydol Oes)	73	-	-	14	87
Pennaeh Gwasanaeth (Plant)	66	-	-	13	79
Pennaeth Gwasanaeth (Oedolion)	72	-	-	13	85
Pennaeth Gwasanaeth (Priffyrdd,Eiddo a Gwastraff)	67	2	-	12	81
Pennaeth Gwasanaeth (Trawsnewid Corfforaethol)	61	-	-	11	72
Prif Swyddog Cynllunio (Ynys Ynni)	-	-	-	-	-
Cyfanswm	**990**	**9**	**-**	**183**	**1,182**

*Nodyn: Mae taliad y Swyddog Canlyniadau o £1,305 wedi ei gynnwys yng nghyflog ffioedd a lwfansau'r Prif Weithredwr.

Mae cymhareb taliad cyflog y Prif Weithredwr fel canolrif o gyflogau'r holl weithwyr eraill yn 6.35:1 ar gyfer 2018/19 (6.51:1 yn 2017/18).

NODYN 35 – PECYNNAU YMADAEL

Mae'r nifer o becynnau ymadael gyda chyfanswm cost fesul band a chyfanswm cost diswyddiadau gorfodol a diswyddiadau eraill wedi eu nodi yn y tabl isod:-

Band cost pecyn ymadael (gan gynnwys taliadau arbennig)	Nifer o ddiswyddiadau gorfodol		Nifer o ymadawiadau eraill a gytunwyd		Cyfanswm y nifer o becynnau ymadael fesul band cost		Cyfanswm cost pecynnau ymadael	
	2018/19	2017/18	2018/19	2017/18	2018/19	2017/18	2018/19 £000	2017/18 £000
£0 - £20,000	36	21	19	54	55	75	342	362
£20,001 - £40,000	5	4	8	11	13	15	343	437
£40,001 - £60,000	-	-	3	1	3	1	141	44
£60,001 - £80,000	-	-	-	-	-	-	-	-
£80,001 - £100,000	-	-	-	-	-	-	-	-
£100,001 - £250,000	-	-	-	-	-	-	-	-
Cyfanswm	**41**	**25**	**30**	**66**	**71**	**91**	**826**	**843**

NODYN 36 – FFIOEDD ARCHWILIO ALLANOL

Codwyd y ffioedd canlynol ar y Cyngor mewn perthynas ag archwilio allanol ac arolygiaeth:-

	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Ffioedd yn daladwy i Swyddfa Archwilio Cymru mewn perthynas â gwasanaethau archwilio allanol gan yr archwilydd apwyntiedig am y flwyddyn	192	192
Ffioedd yn daladwy i Swyddfa Archwilio Cymru mewn perthynas â gwasanaethau archwilio allanol gan yr archwilydd apwyntiedig am blynyddoedd cynt	-	15
Ffioedd yn daladwy i Swyddfa Archwilio Cymru mewn perthynas ag arolygon statudol	100	100
Ffioedd yn daladwy i Swyddfa Archwilio Cymru ar gyfer ardystio hawliadau a dychweliadau grant am y flwyddyn	135	115
Cyfanswm	**427**	**422**

NODYN 37 – INCWM GRANTIAU

Mae'r Cyngor wedi credydu'r grantiau, cyfraniadau a rhoddion canlynol i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yn 2018/19 a 2017/18:-

	Nodyn	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Credydwyd i Drethiant ac Incwm grant Amhenodol			
Grant Cynnal Refeniw (Grantiau Llywodraeth sydd heb eu neilltuo)	14	73,238	69,650
Grantiau a Chyfraniadau Cyfalaf	14	13,958	9,110
Grant – CRT (Grantiau a Chyfraniadau Cyfalaf)	14	2,671	2,691
Arall (Grantiau Llywodraeth heb eu neilltuo)	14	-	-
Cyfanswm		**89,867**	**81,451**
Credwydwyd i Wasanaethau			
Grantiau:			
Grant Ôl 16 (Addysg)		2,356	2,523
Dechrau'n Deg (Addysg)		1,419	1,379
Grantiau Cyfnod Sylfaen (Addysg)		-	-
Grant Gwella Addysg (Addysg)		2,751	2,969
Grant Datblygu Disgyblion (Addysg)		1,687	1,654
Grant Tocynnau Teithio Rhatach		722	717
Cymhorthdal Budd-dâliadau Tai		18,370	18,493
Grant Cefnogi Pobl (SPG a SPRG)		2,708	2,549
Grant yr Amgylchedd a Datblygu Cynaliadwy		479	1,601
Cyfanswm		**30,491**	**31,885**
Grantiau Arall:			
Dysgu Gydol Oes		3,256	1,707
Gwasanaethau Oedolion		585	1,994
Gwasanaethau Plant		900	890
Tai		1,146	1,104
Priffyrdd, Gwastraff ag Eiddo		1,460	2,197
Datblygu Economaidd a Rheoleiddio		1,094	700
Trawsnewid Corfforaethol		220	202
Adnoddau		578	600
Busnes y Cyngor		11	22
Costau Corfforaethol a Democrataidd		100	374
Cyllid Corfforaethol		-	-
Cyfrif Tai Refeniw		88	39
Cyfanswm		**9,436**	**9,829**
Cyfraniadau:		**9,808**	**10,063**
Cyfanswm		**139,603**	**133,228**

Grantiau Cyfalaf a Dderbyniwyd Ymlaen Llaw

Derbyniwyd y grantiau cyfalaf canlynol o flaen llaw ac nid ydynt wedi eu cynnwys yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr.

Grantiau cyfalaf a chyfraniadau a dderbyniwyd ymlaen llaw	**2018/19 £'000**
Grantiau cyfalaf Llywodraeth Cymru a chyfraniadau a dderbyniwyd ymlaen llaw:	
Grant TMF	124
Grant MALD - Neuadd y Farchnad	152
Cyfraniad Llywodraeth Cymru at adeiladu unedau diwydiannol Penrhos, Caergybi	1,511
Ysgolion y 21ain Ganrif	402
Cynllun Tai Fforddiadwy	155
Cynllun Grant Bach Gofal Plant	165
Grantiau Cyfalaf a Chyfraniadau a Dderbyniwyd ymlaen llaw gan sefydliadau eraill:	-
Adfer Porth Caergybi	306
Cyfanswm	**2,815**

Grantiau cyfalaf a chyfraniadau a dderbyniwyd ymlaen llaw	**2017/18 £'000**
Grantiau cyfalaf Llywodraeth Cymru a chyfraniadau a dderbyniwyd ymlaen llaw	
TMF Grant	124
MALD Grant - Neuadd y Farchnad	152
Cyfraniad Llywodraeth Cymru at adeiladu unedau diwydiannol Penrhos, Caergybi	1,600
Ysgolion y 21ain Ganrif	86
Grant ERDF ar gyfer seilwaith Llangefni	1,699
Grantiau Cyfalaf a Chyfraniadau a Dderbyniwyd ymlaen llaw gan sefydliadau eraill:	
Grantiau Eraill	236
Cyfanswm	**3,897**

NODYN 38 – PARTÏON CYSYLLTIEDIG

Mae gofyn i'r Cyngor ddatgelu gwybodaeth mewn perthynas â thrafodion a balansau dyledus yr Awdurdod gyda'i bartïon cysylltiedig. Mae materoldeb y trafodion unigol sy'n codi trwy bartïon cysylltiedig a'r datgeliadau canlynol yn ymwneud â thrafodion rhwng y Cyngor a'i bartïon cysylltiedig

Aelodau

Mae'r Cyngor yn penodi aelodau i rai gyrff cyhoeddus, elusennol a gwirfoddol, sy'n annibynnol i'r Cyngor ond sy'n cael effaith ar ei feysydd gwasanaeth. Fel bod y Cyngor yn gallu cynnal perthnasau effeithiol gyda nifer o'r sefydliadau hyn, mae cynrychiolwyr o'r Cyngor, sef Cynghorwyr etholedig fel arfer, yn eistedd ar y gwahanol bwyllgorau a fforymau sy'n gyfrifol amdanynt. Mae rhestr o'r cyrff allanol a chynrychiolaeth y Cyngor yn Atodiad 1.

Yn ystod 2018/19, talwyd cyfanswm o £2.891m mewn grantiau i brynu gwasanaethau gan y cyrff hyn (£3.559m yn 2017/18). Dyma grynodeb o'r sefydliadau unigol (lle nad ydynt wedi'u datgelu'n unrhyw le arall) sydd gan drafodion gyda'r Cyngor o dros £0.02m:

2018/19

Parti Cysylltiedig	Perthynas	Taliadau a Wnaed £'000	Swm sy'n ddyledus gan y Cyngor £'000	Symiau sy'n ddyledus i'r Cyngor £'000
Grŵp Llandrillo Menai	Aelod wedi'i benodi gan y Cyngor i fod yn gynrychiolydd	282	-	10
Medrwn Môn	Aelod wedi'i benodi gan y Cyngor i fod yn gynrychiolydd	123	-	-
Prifysgol Cymru - Bangor	Aelod wedi'i benodi gan y Cyngor i fod yn gynrychiolydd	32	36	19
Ynys Môn C A B Ltd	Aelod wedi'i benodi gan y Cyngor i fod yn gynrychiolydd	93	-	-
		530	**36**	**29**

2017/18

Parti Cysylltiedig	Cysylltiad	Taliadau £'000	Swm sydd yn ddyledus gan y Cyngor £'000	Swm sydd yn ddyledus i'r Cyngor £'000
Age UK/ Age Cymru (Age Concern)	Aelod wedi apwyntio gan y cyngor i fod yn gynrychiolydd (aelod wedi colli set yn Mai 2017)	56	14	4
Cyngor ar Bopeth Ynys Mon	Aelod wedi apwyntio gan y cyngor i fod yn gynrychiolydd	85	-	-
Ymddiriedolaeth Gofalwyr Gogledd Cymru Gofal Croesffyrdd	Aelod wedi apwyntio gan y cyngor i fod yn gynrychiolydd	32	2	-
Grwp Llandrillo Menai	mae un aelod yn aelod o bwyllgor y safle & aelod arall wedi ei gyflogi gan y cwmni	224	2	9
Medrwn Mon	Aelod wedi apwyntio gan y cyngor i fod yn gynrychiolydd	111	-	-
		508	**18**	**13**

Mae'r Cyngor yn aelod o Gymdeithas Llywodraeth Leol Cymru, a thalwyd tanysgrifiadau o £0.097m i'r Gymdeithas yn 2018/19 (£0.098m yn 2017/18).

Mae Aelodau wedi datgan diddordebau mewn contractau neu mewn sefydliadau sy'n delio'n ariannol gyda'r Cyngor yn y Gofrestr Statudol o Ddiddordebau'r Aelodau. Talwyd cyfanswm o £0.686m gan y Cyngor yn 2018/19 mewn perthynas â'r diddordebau hyn (£0.785m yn 2017/18).

Uwch Swyddogion

Mae gofyn i Uwch Swyddogion gwblhau datganiad o ddiddordeb personol, gan ddatgan unrhyw ddiddordebau sydd ganddynt gydag unrhyw sefydliad a all fod yn derbyn taliadau gan y Cyngor. Ni fu unrhyw drafodion o bwys gyda pharti cysylltiedig mewn perthynas ag uwch swyddogion yn 2018/19.

Llywodraeth

Mae Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr, trwy reolaeth gyffredin gan Lywodraeth ganolog, yn barti cysylltiedig i'r Cyngor. Daeth y taliadau a wnaeth y Cyngor yn 2018/19 i BIPBC i gyfanswm o £1.160m (£0.993m yn 2017/18) ac roedd £0.160m yn ddyledus ar ddiwedd y flwyddyn. Roedd yr arian a dderbyniodd y Cyngor gan BIPBC yn dod i gyfanswm o £2.077m (£3.768m yn 2017/18), ac roedd £2.231m yn ddyledus gan ein parti cysylltiedig ar ddiwedd y flwyddyn.

DIDDORDEBAU MEWN CWMNÏAU

Mae gan y Cyngor ddiddordeb yn y cwmni canlynol, a Chyngor Gwynedd yw'r aelod arall, ond nid oes ganddo ddylanwad sylweddol dros y cwmni:-

Cwmni Cynnal Cyf

Sefydlwyd y cwmni hwn ar y cyd gan Gynghorau Sir Ynys Môn a Gwynedd ar adeg ad-drefnu llywodraeth leol. Mae'n darparu gwasanaethau cefnogaeth addysg o dan gontract i ysgolion sy'n cael eu cynnal gan yr Awdurdod ac i'r awdurdodau addysg lleol, ac mae'n darparu gwasanaethau arolygu ysgolion i Estyn. Ni ellir ond defnyddio incwm y cwmni er mwyn hyrwyddo ei amcanion. Mae'r cwmni yn gyfyngedig trwy warant, nid oes ganddo gyfalaf cyfrannau, ac mae ymrwymiad y Cyngor wedi'i gyfyngu i £1.

Mae cyfrifon y cwmni ar gyfer 2017/18 yn dangos colled net o £0.148m (colled o £0.156m yn 2016/17). Roedd y trosiant ar gyfer 2017/18 yn £2.396m (£2.348m yn 2016/17). Mae cyfrifon cyhoeddedig y cwmni yn dangos ymrwymiadau net o £0.131m fel ar 31 Mawrth 2018 (roedd yr ymrwymiadau net yn £0.383m ar 31 Mawrth 2017).

Mae copïau o'r datganiadau ariannol ar gael gan Cwmni Cynnal Cyf, Plas Llanwnda, Caernarfon, Gwynedd. Mae adroddiad yr archwilydd ar y cyfrifon am y flwyddyn ariannol yn gorffen ar 31 Mawrth 2018 yn un heb amodau. Yn ystod blwyddyn ariannol 2018/19, cyfrifodd y Cyngor am gostau o £0.583m (£0.757m yn 2017/18) yn ymwneud â phrynu gwasanaethau gan y cwmni.

Fe wnaeth y cwmni yma benodi Ieuan Williams yn Brif Weithredwr iddynt yn 2017. Mae Ieuan Williams yn Gynghorydd gyda'r Awdurdod ac mae'n Ddirprwy Arweinydd ac yn Ddeilydd Portffolio ar gyfer Trawsnewid Gwasanaeth a'r Iaith Gymraeg.

Mae gan y Cyngor ddiddordebau yn y cwmnïau canlynol hefyd:-

Cyd-bwyllgor Addysg Cymru - WJEC CBAC Cyf

Mae'r Cyngor yn aelod o WJEC CBAC Cyf, cwmni elusennol lle mai'r aelodau yw'r 22 awdurdod unedol yng Nghymru, a'u hamcanion yw darparu gwasanaethau arholi a darparu a hyrwyddo gwasanaethau addysgol a diwylliannol eraill. Mae'r cwmni yn gyfyngedig trwy warant, nid oes ganddo gyfalaf cyfrannau, ac mae ymrwymiad y Cyngor wedi'i gyfyngu i £1.

Yn ystod blwyddyn ariannol 2018/19, cyfrifodd y Cyngor am gostau o £0.377m (£0.463m yn 2017/18) a hynny am brynu gwasanaethau gan y cwmni.

Mae cyfrifon y cwmni ar gyfer 2016/17 (y flwyddyn yn dod i ben ar 30 Medi) yn dangos symudiad positif net yn y cronfeydd o £20.390m (symudiad negyddol net yn y cronfeydd o £12.785m yn 2015/16). Roedd y trosiant ar gyfer 2016/17 yn £44.977m (£41.364m yn 2015/16) ac roedd yr asedau net yn dod i gyfanswm o £39.458m ar 30 Medi 2017 (£19.068m ar 30 Medi 2016).

Gellir cael copïau o gyfrifon y cwmni gan WJEC CBAC Cyf, 245 Rhodfa'r Gorllewin, Llandaf, Caerdydd, CF5 2YX. Mae adroddiad yr archwilydd ar y cyfrifon am y flwyddyn ariannol yn gorffen ar 30 Medi 2017 yn un heb amodau.

Menter Môn Cyfyngedig

Mae'r Cyngor yn aelod o Menter Môn Cyf, ac roedd yn un o gyfanswm o dri aelod ar 31 Mawrth 2019. Amcanion y cwmni yw hyrwyddo twf economaidd yn Ynys Môn wledig. Mae'r cwmni yn gyfyngedig trwy warant, nid oes ganddo gyfalaf cyfrannau, ac mae ymrwymiad y Cyngor wedi'i gyfyngu i £1.

Yn ystod blwyddyn ariannol 2018/19, fe wnaeth y Cyngor daliadau o £0.124m i'r cwmni i gefnogi'r gweithgareddau (£0.239m yn 2017/18).

Mae cyfrifon y cwmni am y flwyddyn ariannol yn gorffen 31 Rhagfyr 2017 yn dangos elw net cyn treth o £0.083m (colled net cyn treth o £0.192m yn 2016/17). Roedd y trosiant ar gyfer 2017 yn £2.674m (£1.746m yn 2016) ac roedd yr asedau net yn dod i gyfanswm o £0.176m ar 31 Rhagfyr 2017 (ymrwymiadau net o £0.854m yn 2016).

Gellir cael copïau o gyfrifon y cwmni gan Menter Môn, Neuadd y Dref Llangefni, Sgwâr Buckley, Llangefni, Ynys Môn, LL77 7LR. Mae adroddiad yr archwilydd ar y cyfrifon am y flwyddyn ariannol yn gorffen ar 31 Rhagfyr 2017 yn un heb amodau.

Ysgol Sefydledig Caergeiliog

Mae'r balansau ar gyfer asedau ac ymrwymiadau cyfredol a reolir gan Ysgol Sefydledig Caergeiliog wedi eu cynnwys yn y cyfrifon hyn ac, felly, mae cronfeydd wrth gefn yr ysgol, fel y nodir yn y Fantolen yma, yn cynrychioli'r asedau cyfredol yn unig. Mae gan yr ysgol hefyd asedau anghyfredol sydd wedi eu nodi ar Fantolen yr ysgol, sef £0.785m ar 31 Mawrth 2018 (£0.631m ar 31 Mawrth 2017), ar gyfuniad o brisiant a chost hanesyddol, llai dibrisiant. Mae'r asedau anghyfredol wedi eu breinio yng Nghorff Llywodraethu yr ysgol ac nid ydynt wedi'u cyfuno yn Mantolen y Cyngor hwn.

NODYN 39 – CRONFEYDD YMDDIRIEDOL

Mae'r Cyngor yn gweithredu fel ymddiriedolwr i nifer o gronfeydd ymddiriedol. Mae eu cyfrifon ar gael gan yr Adain Gyfrifeg, Swyddogaeth Adnoddau, Swyddfeydd y Cyngor, Cyngor Sir Ynys Môn, Llangefni, Ynys Môn, LL77 7TW. Yn ychwanegol at gymynroddion i bethau megis gwobrau mewn ysgolion a chysuron a gwelliannau yn sefydliadau'r Gwasanaethau Cymdeithasol, mae'r Cyngor hefyd yn gyfrifol am gronfeydd Ymddiriedol fel a ganlyn.

Yn ystod 2018/19, roedd gan y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau)/Swyddog Adran 151 cyfrifoldeb ariannol am nifer o elusennau. Er fod eu gweinyddiaeth ariannol wedi cael ei integreiddio gyda gwaith y Cyngor, mae'r elusennau yn gyfreithiol ar wahân ac fe gynhyrchir datganiadau ariannol ar wahân, sydd yn unol â safonau cyfrifo cymwys a'r Datganiad o'r Arfer a Argymhellir ar Gyfrifo gan Elusennau, a gyhoeddwyd gan y Comisiynwyr Elusennau. Fe rheolir yr elusennau ac fe cymeradwyir y gwariant yn unol â'r meini prawf a nodir yn nogfennau llywodraethu pob un:-

<u>Ymddiriedolaeth Elusennol Ynys Môn (Rhif 1000818)</u>

Y Cyngor yw unig ymddiriedolwr Ymddiriedolaeth Elusennol Ynys Môn, sef ymddiriedolaeth a sefydlwyd i weinyddu buddsoddiadau a brynwyd gydag arian a gafwyd gan Shell UK Limited pryd y daeth gwaith y cwmni i ben yn y lanfa olew oedd ganddo ym Môn. Amcanion yr Ymddiriedolaeth Elusennol yw darparu mwynderau a chyfleusterau er lles cyffredinol cyhoeddus pobl sy'n byw yn Ynys Môn. Mae'n gwneud hyn trwy gyfrannu tuag at wariant ar wasanaethau cyhoeddus a thrwy roi grantiau i gyrff elusennol a gwirfoddol.

Yn 2018/19, derbyniodd y Cyngor £0.215m (£0.215m yn 2017/18) gan yr Ymddiriedolaeth tuag at gostau rhedeg Oriel Ynys Môn. Hefyd, cafodd y Cyngor ei ad-dalu am gostau rheoli a llywodraethu ariannol.

<u>Cronfa'r Degwm</u>

Ar hyn o bryd, gweinyddir buddsoddiadau'r gronfa gan Gyngor Gwynedd ar ran yr awdurdodau a olynodd yr hen Gyngor Sir Gwynedd. Yn y dyfodol, fe drosglwyddir cyfran Ynys Môn o Gronfa'r Degwm i Gyngor Sir Ynys Môn i'w weinyddu. Mae hyn yn mynd i ddigwydd yn gynar ym mlwyddyn ariannol 2019/20.

<u>Cronfa Ymddiriedolaeth Addysg Bellach Ynys Môn (Rhif 525254)</u>

Mae 75% o'r incwm net o Stad Elusennol David Hughes yn ffurfio rhan o Gronfa Ymddiriedolaeth Addysg Bellach Ynys Môn - sef Cronfa y mae'r Cyngor yn Ymddiriedolwr iddi. Defnyddir yr incwm i ddibenion addysgol penodol. Telir y 25% arall i "Elusen David Hughes er Lles y Tlodion", elusen nad yw'n cael ei gweinyddu gan y Cyngor.

Ar 31 Mawrth 2019, roedd balansau amcangyfrifiedig y Cronfeydd Ymddiriedol hyn (yn ôl gwerth yr asedau ar y farchnad) yn:-

Crynodebau datganiad cyn eu harchwilio	2018/19 Incwm £'000	2018/19 Gwariant £'000	2018/19 Asedau £'000	2018/19 Rhwymedigaethau £'000
Ymddiriedolaeth Elusennol Ynys Môn	592	995	21,728	610
Cronfa'r Degwm	7	8	900	31
Cronfa Ymddiriedolaeth Addysg Bellach Ynys Môn	288	118	3,257	16

Crynodebau datganiad wedi eu harchwilio	2017/18 Incwm £'000	2017/18 Gwariant £'000	2017/18 Asedau £'000	2017/18 Rhwymedigaethau £'000
Ymddiriedolaeth Elusennol Ynys Môn	615	855	21,536	669
Cronfa'r Degwm	7	8	893	22
Cronfa Ymddiriedolaeth Addysg Bellach Ynys Môn	114	159	3,006	-

Cyfanswm gwerth y cronfeydd eraill ar 31 Mawrth 2019, gan gynnwys buddsoddiadau yn ôl eu gwerth ar y farchnad, yw £0.102m (£0.101m ar 31 Mawrth 2018).
Nid yw balansau Cronfa'r Ymddiriedolaeth yn cael eu cynnwys yn y Fantolen gan fod rhain yn cynrychioli asedau a ddelir mewn ymddiriedolaeth ar gyfer trydydd partïon yn hytrach nag ym mherchnogaeth y Cyngor. Fe ddangosir crynodeb o berfformiad yr Ymddiriedolaethau Elusennol mwyaf yn y tabl uchod.

Mae Ymddiriedolaeth Elusennol Ynys Môn wedi newid statws cyfreithiol. Bydd yr Elusen o 2019/20, yn dod yn Sefydliad Elusennol Corfforedig (ICO).

NODYN 40 – CYNLLUN PENSIWN ATHRAWON

Mae athrawon a gyflogir gan y Cyngor yn aelodau o Gynllun Pensiwn Athrawon, a weinyddir gan yr Adran Addysg. Mae'r cynllun yn rhoi buddiannau penodol i athrawon ar eu hymddeoliad, ac mae'r Cyngor yn cyfrannu tuag at y gost drwy dalu cyfraniadau sy'n seiliedig ar ganran o dâl pensiynadwy aelodau.

Yn dechnegol, cynllun buddiannau diffiniedig yw'r cynllun. Fodd bynnag, mae'r cynllun heb ei gyllido ac mae'r Adran Addysg yn defnyddio cronfa dybiannol er mwyn cyfrifo cyfradd cyfraniad cyflogwyr i'w thalu gan awdurdodau lleol. Nid yw'r Cyngor yn gallu adnabod ei gyfran o'r sefyllfa ariannol waelodol a pherfformiad y cynllun gyda digon o ddibynadwyedd at ddibenion cyfrifo. At ddiben y Datganiad Cyfrifon yma maent, felly, yn cael eu cyfrifo ar yr un sail â chynllun cyfraniadau diffiniedig.

Yn 2018/19, talodd y Cyngor £3.712m i Bensiynau Athrawon yn ymwneud â buddiannau ymddeol athrawon, a oedd yn cynrychioli 15.95% o dâl pensiynadwy (£3.691m a 16.55% yn 2017/18). Mae wedi ei gyhoeddi bydd cyfraniadau Pensiwn Athrawon Cyflogwyr yn cynyddu i 23.6% o Fedi 2019.

Mae'r Cyngor yn gyfrifol am gostau unrhyw fuddiannau ychwanegol a ddyfernir ar gyfer ymddeoliad cynnar y tu allan i delerau'r cynllun athrawon. Cyfrifir am y costau hyn ar sail buddiannau diffiniedig a manylir arnynt yn Nodyn 41 isod.

NODYN 41 – CYNLLUN PENSIWN BUDDIANNAU DIFFINIEDIG LLYWODRAETH LEOL

Buddiannau Ymddeoliad

Cyfranogiad yn y Cynllun Pensiwn Llywodraeth Leol

Fel rhan o delerau ac amodau gwaith ei swyddogion a'i weithwyr eraill, mae'r Cyngor yn cynnig buddiannau ymddeoliad. Er nad yw'r buddiannau yma yn cael eu talu hyd nes i'r gweithwyr ymddeol, mae gan y Cyngor rwymedigaeth i wneud y taliadau sydd raid eu dangos ar yr adeg mae'r gweithwyr yn ennill eu hawliau i'r dyfodol. Mae'r Cyngor yn cymryd rhan yng Nghronfa Bensiwn Gwynedd a weinyddir gan Gyngor Gwynedd. Mae hwn yn gynllun a gyllidir, gan olygu fod y Cyngor a gweithwyr yn talu cyfraniadau i gronfa, a gyfrifir ar lefel y bwriedir iddi gydbwyso rhwymedigaethau'r pensiwn gydag asedau buddsoddiad.

a) Trafodion yn ymwneud â buddiannau ôl-gyflogaeth

Mae'r Cyngor yn adnabod cost y buddiannau ymddeol yn yr adroddiadau ar gostau'r gwasanaethau pan mae'r gweithwyr yn eu hennill, yn hytrach na phan mae'r buddiannau yn cael eu talu fel pensiynau. Fodd bynnag, mae'r gost sydd raid ei dangos yn erbyn Cronfa'r Cyngor yn seiliedig ar yr arian a delir yn ystod y flwyddyn ac, felly, mae gwir gost buddiannau ôl-gyflogaeth / ymddeoliad yn cael eu symud allan o'r Gronfa Gyffredinol drwy'r Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd Wrth Gefn. Yn ystod y flwyddyn, mae'r trafodion canlynol wedi cael eu gwneud yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr a Balans y Gronfa Gyffredinol drwy'r Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd Wrth Gefn:-

	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Cost y gwasanaeth yn cynnwys:		
Costau cyfredol y gwasanaeth	15,191	15,098
Colledion ar setliadau neu gwtogiadau	134	260
Cyfanswm cost y Gwasanaeth	**15,325**	**15,358**
Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddi		
Cost llog ar yr ymrwymiad budd diffiniedig	10,638	9,987
Incwm llog ar Asedau'r Cynllun	(7,788)	(7,198)
Cyfanswm y buddiannau Ôl-Gyflogaeth a godwyd i'r Gwarged neu'r Diffyg ar Ddarparu Gwasanaeth	**18,175**	**18,147**
Elw ar Asedau'r Cynllun (ac eithrio symiau sydd wedi eu cynnwys yn y gwariant llog net)	(15,916)	(2,232)
(Elw) a cholledion actiwarïaid yn codi oherwydd newidiadau yn y rhagdybiaethau ariannol	34,236	(7,671)
Arall	414	45
Cyfanswm Ailfesur y rhwymedigaeth o ran buddiannau net diffiniedig	**18,734**	**(9,858)**
Cyfanswm y buddiannau Ôl-gyflogaeth a godwyd ar Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr	**36,909**	**8,289**
Gwyrdroi'r taliadau net a wnaed ar gyfer buddiannau ymddeoliad yn unol â'r côd	9,808	6,537
Swm gwirioneddol a godwyd yn erbyn balans Cronfa'r Cyngor ar gyfer pensiynau yn ystod y flwyddyn:		
Cyfraniad y cyflogwyr sy'n daladwy i'r cynllun	8,367	11,610
Cyfanswm y buddiannau Ôl-gyflogaeth a godwyd i'r Gwarged neu'r Diffyg ar Ddarparu Gwasanaethau	**18,175**	**18,147**

b) Asedau a Rhwymedigaethau Pensiwn a gydnabyddir yn y Fantolen

Mae rhwymedigaethau wedi cael eu hasesu ar sail actiwaraidd gan ddefnyddio'r dull credyd uned rhagdybiedig, amcangyfrif o'r pensiynau a fydd yn daladwy yn y blynyddoedd i ddod yn seiliedig ar ragdybiaethau ynghylch cyfraddau marwolaethau, lefelau cyflogau ac ati. Mae'r Cynllun Pensiwn Llywodraeth Leol a'r rhwymedigaethau o ran Buddiannau Dewisol wedi cael eu hasesu gan Hymans Robertson LLP, cwmni annibynnol o actiwarïaid, ac mae'r amcangyfrifon yn seiliedig ar y prisiad llawn diweddaraf o'r Cynllun ar 31 Mawrth 2016.

Mae'r symiau sydd wedi eu cynnwys yn y Fantolen yn codi o ymrwymiad yr Awdurdod mewn perthynas a'i gynllun buddiannau diffiniedig fel a ganlyn:	31 Mawrth 2019 £'000	31 Mawrth 2018 £'000
Gwerth Presennol Asedau'r Cynllun	312,536	288,424
Gwerth Presennol Ymrwymiadau'r Cynllun	(443,266)	(390,612)
Rhwymedigaeth net yn codi o'r rhwymedigaethau diffiniedig	**(130,730)**	**(102,188)**

Cysoni Gwerth Presennol Rhwymedigaethau'r Cynllun

	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Balans ar 1 Ebrill	**390,612**	**380,591**
Cost gwasanaeth cyfedrol	15,191	15,098
Cost llog	10,638	9,987
Cyfraniadau gan cyfranogwyr y cynllun	2,418	2,321
(Elw) a cholledion Ailfesur	34,650	(7,625)
Costau gwasanaeth blaenorol	134	260
Amcangyfrif o'r buddiannau a dalwyd nad oeddynt yn cael eu cyllido	(996)	(987)
Amcangyfrif o'r buddiannau a dalwyd	(9,381)	(9,033)
Balans ar 31 Mawrth	**443,266**	**390,612**

Cysoni Gwerth Presennol Asedau'r Cynllun

	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Gwerth Teg Agoriadol Asedau'r Cynllun ar 1 Ebrill	**288,424**	**275,083**
Incwm Llog	7,788	7,198
Elw ar asedau cynllun (heb gynnwys gwariant llog net)	15,916	2,232
Cyfraniadau gan aelodau	2,418	2,321
Cyfraniadau gan y cyflogwr	7,371	10,623
Cyfraniadau mewn perthynas â buddiannau nad oeddynt yn cael eu cyllido	996	987
Buddiannau a dalwyd nad oeddynt yn cael eu cyllido	(996)	(987)
Buddiannau a dalwyd	(9,381)	(9,033)
Balans ar 31 Mawrth	**312,536**	**288,424**

c) **Gwerth Teg Asedau'r Cynllun**

Asedau Cynllun Pensiwn y Cyngor yw:-

Prif gategorïau asedau'r gronfa yn ôl y prisiau a ddyfynnwyd ar 31 Mawrth 2019 a 31 Mawrth 2018.

	2018/19 Prisiau a Ddyfynnwyd mewn Marchnadoedd Gweithredol £'000	2018/19 Prisiau nas dyfynnwyd mewn Marchnadoedd Gweithredol £'000	2017/18 Prisiau a Ddyfynnwyd mewn Marchnadoedd Gweithredol £'000	2017/18 Prisiau nas dyfynnwyd mewn Marchnadoedd Gweithredol £'000
Arian a chywerthoedd arian	8,039	-	10,862	-
Buddsoddiad ecwiti (yn ôl y math o ddiwydiant)	-	-	-	-
Defnyddwyr	7,778	-	8,567	-
Cynhyrchu	9,356		9,462	
Sefydliadau Ariannol	3,648	-	5,102	-
Ynni a Chyfleustodau	-	-	903	-
Iechyd a Gofal	19,983	-	14,646	-
Technoleg Gwybodaeth	5,467	-	10,966	-
Arall	10,612	-	995	-
Gwarantau dyled arall	-	45,414	-	41,928
Ecwiti preifat	-	16,966	-	11,216
Cronfeydd Buddsoddi a Unedau Buddsoddi				
Ecwiti	60,808	89,570	58,556	87,909
Isadeiledd	-	6,153	-	5,038
Eiddo Tiriog	-	-	-	-
Eiddo yn y DU	9,938	18,638	6,737	15,271
Eiddo Tramor	-	166	-	266
Cyfanswm Gwerth yr holl Asedau	**135,629**	**176,907**	**126,796**	**161,628**
Cyfanswm Gwerth yr Asedau Gweithredol ac Anweithredol		**312,536**		**288,424**

Prif gategorïau asedau'r cynllun fel canran o asedau'r cynllun cyfan

Mae asedau Cronfa Bensiwn Gwynedd yn cynnwys y categorïau canlynol, yn ôl y gyfran o'r asedau cyfan a ddelir:-

	31 Mawrth 2019	31 Mawrth 2018
Arian a chywerthoedd arian	3%	4%
Buddsoddiadau ecwiti (yn ôl y math o ddiwydiant)		
Defnyddwyr	3%	3%
Cynhyrchu	3%	3%
Sefydliadau Ariannol	1%	2%
Ynni a chyfleustodau	0%	0%
Iechyd a Gofal	6%	5%
Technoleg Gwybodaeth	2%	4%
Arall	3%	0%
Gwarantau dyled arall	15%	14%
Ecwiti preifat	5%	4%
Cronfeydd Buddsoddi ac Unedau Buddsoddi		
Ecwiti	48%	51%
Isadeiledd	2%	2%
Eiddo Tiriog		
Eiddo yn y DU	9%	8%
Eiddo Tramor	0%	0%
Cyfanswm	**100%**	**100%**

ch) Hanes y Cynllun

Dadansoddiad o asedau a rhwymedigaethau'r cynllun:-

	31 Mawrth 2019 £'000	31 Mawrth 2018 £'000	31 Mawrth 2017 £'000	31 Mawrth 2016 £'000	31 Mawrth 2015 £'000
Gwerth Teg Asedau'r Cynllun Pensiwn	312,536	288,424	275,083	231,770	224,961
Gwerth Presennol Rhwymedigaeth Budd Diffinedig y Cynllun	(443,266)	(390,612)	(380,591)	(326,792)	(350,438)
(Diffyg)/Asedau yn y Cynllun	**(130,730)**	**(102,188)**	**(105,508)**	**(95,022)**	**(125,477)**

Mae'r rhwymedigaethau yn dangos maint y rhwymedigaethau gwaelodol sydd gan y Cyngor yn yr hirdymor i dalu buddiannau ymddeoliad. Mae'r cyfanswm rhwymedigaeth budd diffinedig presennol o £443.266m yn cael effaith sylweddol ar werth net y Cyngor fel y'i cofnodwyd yn y Fantolen, yn arwain at rwymedigaeth net o £130.730m.

Fodd bynnag, mae’r trefniadau statudol ar gyfer cyllido’r diffyg yn golygu bod sefyllfa ariannol y Cyngor yn parhau i fod yn iach. Bydd y diffyg yng Nghynllun Pensiwn Gwynedd yn cael ei adennill drwy gynyddu’r cyfraniadau, fel yr asesir gan actwari’r cynllun, dros weddill oes waith y gweithwyr.

d) Prif Ragdybiaethau a ddefnyddiwyd gan yr Actiwari oedd:-

	2018/19	2017/18
Rhagdybiaethau Marwoledd:		
Hirhoediedd yn 65 bensiynwyr presennol:		
Dynion	22.0 years	22.0 years
Merched	24.2 years	24.2 years
Hirhoediedd yn 65 bensiynwyr dyfodol:		
Dynion	24.0 years	24.0 years
Merched	26.4 years	26.4 years
Graddfa Cynnydd Chwyddiant / Pensiwn	2.50%	2.40%
Gradda cynnydd mewn cyflogau	2.50%	2.40%
Dychweliad disgwyliedig ar yr asedau	8.20%	3.40%
Graddfa ddisgownt ar rwymedigaethau’r cynllun	2.40%	2.70%
Defnyddio'r opsiwn i drosi pensiwn blynyddol i lwmp swm ymddeoliad:		
Gwasanaeth i Ebrill 2008	50.00%	50.00%
Gwasaneath ôl Ebrill 2008	75.00%	75.00%

dd) Dadansoddiad Sensitifrwydd

Mae’r dadansoddiad sensitifrwydd isod yn seiliedig ar newidiadau posibl i’r rhagdybiaethau a all, yn rhesymol, ddigwydd ar ddiwedd y cyfnod adrodd. Ar gyfer pob newid mewn rhagdybiaeth, mae’n cymryd yn ganiataol bod yr holl ragdybiaethau eraill yn gyson. Mae’r dadansoddiad o sensifitrwydd yn dangos y gallai gostyngiad 0.5% yn y gyfradd ddisgownt real oherwydd newidiadau posibl yn y farchnad, gynyddu rhwymedigaethau’r gronfa gan £47.538m oherwydd rhoddir gwerth uwch ar fuddiannau a delir yn y dyfodol. Gallai cynnydd 0.5% yn y gyfradd cynnydd cyflogau olygu cynnydd o £7.634m yng nghostau’r gronfa. Gallai cynnydd 0.5% yn y gyfradd bensiynau olygu cynnydd o £39.076m mewn rhwymedigaethau. Mae’r amcanbrisiau yn y dadansoddiad sensitifrwydd wedi cael eu gweithio allan yn unol â thybiaethau actiwaraidd proffesiynol, IAS 19 a FRS 102. Mae hyn yn golygu bod y defnydd o’r rhagdybiaethau 0.5% isod wedi cael eu dewis gan yr actiwari arbenigol yn unol â’i farn/barn broffesiynol ef/hi. Byddai’r Actiwari wedi cymryd i ystyriaeth wybodaeth gyfredol a blaenorol a’r ffaith na fu ond newidiadau bychan, e.e. cyfraddau llog wedi newid 0.25%. Byddai gwybodaeth ynghylch hyd oes pobl a gwybodaeth ddemograffig hefyd wedi dylanwadu ar hyn.

Newid Mewn Tybiaethau fel ar 31 Mawrth 2019	% y Cynnydd yn fras i'r Cyflogwr	Swn Ariannol Bras £'000
lleihad o 0.5% yn y gyfradd ddisgownt real	11%	47,538
cynnydd o 0.5 % yn y gyfradd cynnydd cyflog	2%	7,634
cynnydd o 0.5 % yn y gyfradd cynnydd pensiwn	9%	39,076

e) Yr Effaith ar Lif Arian yr Awdurdod

Amcan y cynllun yw cadw cyfraniadau'r cyflogwr ar gyfradd sydd mor gyson ag y gall fod. Mae gan y Cyngor strategaeth gydag actiwari'r cynllun i sicrhau lefel gyllido o 100% yn ystod yr 20 mlynedd nesaf. Caiff lefelau cyllido eu monitro'n flynyddol. Caiff y prisiad tairblwyddol nesaf ei gwblhau erbyn 31 Mawrth 2019.

Bydd angen i'r cynllun gymryd i ystyriaeth y newidiadau cenedlaethol i'r cynllun dan Ddeddf Gwasanaethau Pensiynau Cyhoeddus 2013.

Yn unol â'r Ddeddf, efallai na fydd y CPLIL yn Lloegr a Chymru, a'r prif gynlluniau cyfredol eraill ar gyfer gwasanaethau cyhoeddus, yn darparu buddiannau ar gyfer gwasanaeth ar ôl 31 Mawrth 2014 (neu Wasanaeth ar ôl 31 Mawrth 2015 yn achos y prif gynlluniau pensiwn eraill ar gyfer gwasanaeth cyhoeddus yn Lloegr a Chymru). Mae'r Ddeddf yn cynnwys darpariaeth ar gyfer rheoleiddio'r cynlluniau mewn fframwaith cyffredinol er mwyn sefydlu cynlluniau yn seiliedig ar yr enillion cyfartalog yn ystod gyrfa wedi eu hailbrisio er mwyn talu pensiynau a buddiannau eraill.

Mae'r rhwymedigaethau'n dangos yr ymrwymiad gwaelodol sydd ar y Cyngor yn y tymor hir i dalu buddiannau ôl-gyflogaeth (ymddeoliad). Mae'r rhwymedigaeth net o £130.730m yn cael effaith sylweddol ar werth net y Cyngor fel y cafodd ei gofnodi yn y Fantolen. Fodd bynnag, mae trefniadau statudol ar gyfer cyllido'r diffyg yn golygu fod sefyllfa ariannol y Cyngor yn parhau i fod yn iach.

Gwneir iawn am y diffyg yn y cynllun llywodraeth leol drwy gynyddu'r cyfraniadau dros weddill oes gweithio'r gweithwyr (h.y. cyn y bydd y taliadau'n ddyledus) yn unol ag asesiad actiwari'r cynllun; nid oes angen cyllid ond i gwrdd â chostau buddiannau dewisol pan fydd y pensiynau'n cael eu talu.

f) Amcangyfrif o'r cyfraniadau i'w talu i Gronfa Bensiwn Gwynedd yn 2018/19

Mae'r Cyngor yn rhagweld y bydd yn talu cyfraniad o £8.665m i'r cynllun yn 2018/19. Mae hyd cyfartalog rhwymedigaeth buddiannau diffiniedig ar gyfer aelodau'r cynllun ar ôl ei bwysoli yn 19 o flynyddoedd.

Y swm sy'n ddyledus i Gyngor Gwynedd mewn perthynas â chyfraniadau CPLIL am 2018/19 ar 31 Mawrth 2019 yw £0.773m ac mae wedi ei gynnwys yn y nodyn datgelu o ran credydwyr tymor byr.

NODYN 42 – RHWYMEDIGAETHAU WRTH GEFN

Adran 117 Deddf Iechyd Meddwl 1983

Yn dilyn y barnau a gadarnhawyd yn Nhŷ'r Arglwyddi ac adroddiad gan yr Ombwdsmon Llywodraeth Leol ar achosion prawf mewn mannau eraill, nid oedd unrhyw bŵer i godi tâl am wasanaethau a ddarparwyd o dan adran 117 o Ddeddf Iechyd Meddwl 1983 ac mae'r Cyngor yn atebol i ad-dalu unrhyw Taliadau. Er bod nifer o achosion wedi'u setlo yn y gorffennol, mae'n anodd mesur cyfanswm y rhwymedigaeth bosibl. Yn ystod 2018/19 Bu cais am iawndal o dan S117 yn llwyddiannus yn erbyn y cyngor a thalodd y Cyngor iawndal a llog i'r hawlydd. Roedd hyn yn cael ei ariannu gan neilltuo neilltuedig sydd bellach â chydbwysedd dim.

Hawliadau Chwiliad Eiddo

Ceisiodd grwp o gwmnïau chwiliad eiddo hawlio ad-daliad o ffioedd a dalwyd i'r Cyngor i weld data pridiannau tir. Mae'r partïon wedi dod i gytundeb ar yr hawliadau. Mae'r Cyngor wedi cytuno i dalu costau cyfreithiol y cwmnïau chwiliad eiddo yn amodol ar asesiad manwl drwy gyfrwng agwedd cost yr hawliad ddim ond os nad yw trafodion yn cael eu cytuno. Mae'r Cyngor yn cynnal trafodaethau gyda'r hawlwyr am yr agwedd cost y ceisiadau. Ar hyn o bryd nid yw'n bosibl rhoi gwerth terfynol ar y rwymedigaethau posibl, felly, mae'r Cyngor yn ystyried hyn i fod yn rhwymedigaeth wrth gefn.

(1) Bevan Brittan LLP, 2015, Cyngor cyffredinol am gyfrifon awdurdodau wedi eu cyhoeddi â'r hawliadau chwiliadai am eiddo, Llundain.

NODYN 43 – ASEDAU WRTH GEFN

Pridiannau Cyfreithiol

Mae'r Cyngor yn cadw nifer o bridiannau cyfreithiol dros eiddo preswyl â pherchenogion preifat, lle darparwyd cefnogaeth i'r prynwyr dan gynlluniau ar gyfer prynu tai â chefnogaeth, gyda'r Cyngor hefo'r hawl am ran o'r enillon ar werthiant yr eiddo. Bydd amrywiaeth yn y gwir swm a dderbynnir, yn seiliedig ar brisiau gwerthu'r eiddo unigol a natur unrhyw alwadau cyfreithiol arall yn eu herbyn byddai, efallai, yn cymryd blaenoriaeth dros bridiant y Cyngor. Mae amseru unrhyw dderbyniadau yn ddibynnol ar unrhyw werthiannau.

NODYN 44 – OFFERYNNAU ARIANNOL

2018/19 oedd y flwyddyn gyntaf i awdurdodau lleol orfod gweithredu Safon Ariannol newydd a elwir yn IFRS9 Offerynnau Ariannol. Roedd hyn yn cyflwyno gofynion dosbarthu a chyfrifyddu newydd ar gyfer yr offerynnau hyn. Cytundebau contractiol rhwng dau neu fwy o bartïon yw offerynnau ariannol yn ymwneud â hawl i dderbyn tâl o arian. Byddai gan un parti ased ariannol lle mae arian neu ased ariannol arall yn cael ei roi i'r parti arall, yn gyfnewid am ddychwelyd yr arian neu'r offeryn ariannol, yn aml gyda llog neu enillion ffafriol ar y buddsoddiad. Byddai'r trafodiad yn rhwymedigaeth ariannol i'r parti neu'r partïon eraill. Y cytundeb i ad-dalu'r arian ar yr amser y cytunwyd arno ac i ddychwelyd yr arian yn unol â'r cytundeb fyddai hynny. Er enghraifft, prif asedau ariannol y cyngor yw ei fuddsoddiadau mewn adneuon banc. Dengys Tabl 44b fod gan y cyngor asedau ariannol o £14.33m mewn cyfrifon adneuon banc. Yn gyfnewid am hyn, bydd arian y Cyngor yn cael ei ddychwelyd ar gais a bydd yr arian yn ennill llog ar gyfradd sefydlog drwy gydol cyfnod y buddsoddiadau. Mae'r trafodion hyn yn rhwymedigaethau ariannol i'r banciau yn y DU lle mae gan y Cyngor adneuon, gan y bydd yr arian yn cael ei ad-dalu i'r Cyngor a chost y rhwymedigaeth hon i'r banciau yw'r llog y byddant yn ei dalu i'r Cyngor. Mae enghreifftiau o asedau ariannol yn cynnwys arian parod, adneuon banc, symiau sy'n ddyledus drwy fasnach (dyledwyr), ecwitiau, bondiau, deilliadau. Mae enghreifftiau o rwymedigaethau ariannol yn cynnwys benthyciadau, symiau sy'n daladwy drwy fasnach (credydwyr) ac unrhyw rwymedigaeth gontractiol i ddarparu arian parod neu ased ariannol i endid arall.

Asedau Ariannol

Dengys nodyn 44a y gwahanol gategorïau o asedau ariannol sy'n ofynnol o dan IFRS 9 a gwerth asedau ariannol y Cyngor ar 31 Mawrth 2019. Mae'n rhoi gwerth asedau anariannol hefyd, sydd yn cynnwys gwerth Tir ac Eiddo ac asedau eraill. Ni all y Cyngor ond ymrwymo i asedau a rhwymedigaethau ariannol yn unol â Datganiad Strategaeth Rheoli Trysorlys y Cyngor. Mae'r Strategaeth yn gosod meini prawf caeth, felly, ni all y Cyngor ond buddsoddi mewn asedau ariannol sydd yn hynod o ddiogel ac y gellir cael mynediad atynt pan fydd y Cyngor angen yr arian. Adneuon banciau yn y DU sy'n bodloni meini prawf statws credyd y Cyngor yw'r rhan fwyaf o fuddsoddiadau, neu fenthyciadau i awdurdodau lleol eraill. Daw'r cyfan ohonynt o dan ddosbarthiad Asedau Ariannol a fesurir yn ôl cost wedi'i Amorteiddio yr IFRS 9, fel yr amlygir yn nodyn 44a. Mae mesur costau wedi'u Hamorteiddio yn cychwyn gyda'r swm caffael gwreiddiol ac mae'n cael ei leihau (amhariad) er mwyn caniatáu ar gyfer unrhyw golledion credyd a ddisgwylir. Petai'r Cyngor yn dal asedau ariannol mwy cymhleth, megis ecwitiau, neu offerynnau marchnad arian, byddent yn cael eu mesur yn ôl gwerth teg ac yn cael eu dosbarthu o dan un o'r gwahanol gategorïau gwerth teg perthnasol.

NODYN 44a – CRYNODEB O'R CATEGORÏAU O ASEDAU ARIANNOL A DDELIR GAN Y CYNGOR

Asedau Ariannol	Anghyfredol			
	Buddsoddiadau		Dyledwyr	
	31 Mawrth 2019 £000	31 Mawrth 2018 £000	31 Mawrth 2019 £000	31 Mawrth 2018 £000
Gwerth teg trwy elw neu golled	-	-	-	-
Cost wedi ei amorteiddio	15,825	7,789	5,981	5,130
Gwerth teg drwy incwm cynhwysfawr arall - offerynnau ecwiti dynodedig	-	-	-	-
Gwerth teg drwy incwm cynhwysfawr arall- arall	-	-	-	-
Cyfanswm Asedau Ariannol	15,825	7,789	5,981	5,130
Asedau Anariannol	408,687	399,910	24,004	19,509
Cyfanswm	424,512	407,699	29,985	24,639

Mae Nodyn 44b yn darparu dadansoddiad mwy manwl o asedau ariannol y Cyngor. Dengys y tabl swm cario yr asedau ariannol. Dyma yw gwerth yr asedau ariannol yn y fantolen yn seiliedig ar gost wedi'i amorteiddio. Darperir y gwerth teg hefyd, mae hwn yn werth mwy cyfredol a dyma fyddai'r pris i werthu'r asedau ariannol ar 31 Mawrth 2019. Rhennir yr asedau ariannol rhwng buddsoddiadau a dyledwyr. Dim ond £3k o wahaniaeth sydd rhwng gwerth teg buddsoddiadau'r Cyngor a'r gwerth ar y fantolen. Y buddsoddiadau yw'r adneuon arian mewn banciau yn y DU a swm bychan iawn mewn arian parod. Mae'r arian parod a chywerthoedd i arian arall yn ymwneud â symiau a gedwir ar gyfer bancio gweithredol a thalu costau dydd i ddydd. Mae'r symiau a gedwir fel arian parod a chywerthoedd arian mewn cyfrifon adneuon gyda banciau yn y DU yn arian nad oes ei angen ar gyfer anghenion dydd i ddydd ond mae'n arian y bydd ei angen yn y dyfodol. Mae'r symiau hyn yn ennill llog yn ystod cyfnod y buddsoddiad. Y categori arall o asedau ariannol yw dyledwyr. Maent yn ymwneud â sefydliadau neu unigolion y mae arnynt arian i'r Cyngor. Y rhai mwyaf arwyddocaol yw dyledwyr masnachol a dyledwyr eraill sy'n ymwneud â symiau sydd yn ddyledus am wasanaethau a dderbyniwyd. Dangosir benthyciadau i weithwyr hefyd, benthyciadau meddal ydynt ac maent yn ymwneud yn bennaf â benthyciadau ceir i aelodau o staff sy'n gorfod gwneud llawer o deithio ar fusnes y Cyngor. Rhoddwyd y benthyciadau ar gyfradd is na chyfradd y farchnad oherwydd yr angen i deithio at ddibenion gwaith. Nid yw dyledwyr yn cynnwys trafodion gydag adrannau'r llywodraeth, nac incwm a thaliadau yn codi o drethiant, yn cynnwys y Dreth Gyngor a threthi busnes.

NODYN 44b – MANYLION AM Y MATHAU O ASEDION ARIANNOL A DDELIR GAN Y CYNGOR

Asedau Ariannol	31 Mawrth 2019		31 Mawrth 2018	
	Swm yn Cario £000	Gwerth Teg £000	Swm yn Cario £000	Gwerth Teg £000
Asedau ariannol a ddelir ar gost wedi'i amorteiddio				
Buddsoddiadau				
Arian Parod a chywerthoedd arian	1,492	1,492	1,796	1,796
Arian parod a chywerthoedd arian	14,333	14,336	5,993	6,008
Cyfanswm	**15,825**	**15,828**	**7,789**	**7,804**
Dyledwyr				
Rhenti	394	394	262	262
Benthyciadau i weithwyr – yn ddyledus o fewn 12 mis	181	181	166	166
Benthyciadau i weithwyr – yn ddyledus mewn dros 12 mis	187	187	211	211
Dyledwyr Eraill	3,078	3,078	4,094	4,094
Dyledwyr Masnach	2,062	2,062	-	-
Dyledwyr Tymor Hir Eraill	79	79	397	397
Cyfanswm	**5,981**	**5,981**	**5,130**	**5,130**
Cyfanswm	**21,806**	**21,809**	**12,919**	**12,934**

Rhwymedigaethau Ariannol

Mae holl Rwymedigaethau Ariannol y Cyngor yn cael eu dosbarthu fel Asedau Ariannol ar gost wedi’i hamorteiddio. Dangosir hyn yn Nodyn 44c. Dengys y nodyn werth rhwymedigaethau anariannol. Mae’r rhwymedigaethau anariannol ar 31 Mawrth 2019 yn cynnwys Rhwymedigaeth y Gronfa Bensiwn o £130m.

NODYN 44c – CRYNODEB O'R CATEGORÏAU O RWYMEDIGAETHAU ARIANNOL A DDELIR GAN Y CYNGOR

Ymrwymiadau Ariannol	Anghyfredol			
	Benthyciadau		Credydwyr	
	31 Mawrth 2019 £'000	31 Mawrth 2018 £'000	31 Mawrth 2019 £'000	31 Mawrth 2018 £'000
Gwerth teg trwy elw neu golled	-	-	-	-
Cost wedi ei Amorteiddio	134,887	119,326	12,286	12,317
	-	-	-	-
Cyfanswm Ymrwymiadau Ariannol	**134,887**	**119,326**	**12,286**	**12,317**
Ymrwymiadau Anariannol	-	-	144,868	117,496
Cyfanswm	**134,887**	**119,326**	**157,154**	**129,813**

Mae Nodyn 44ch isod yn rhoi manylion am y math o rwymedigaethau ariannol sydd gan y Cyngor. Roedd rhwymedigaethau benthyca'r Cyngor yn dod i gyfanswm o £134.888m ar 31 Mawrth 2019. Dyma'r benthyciadau a gymerwyd gan y Cyngor dros y blynyddoedd i gyllido gwariant cyfalaf ar adeiladu neu adnewyddu asedau'r Cyngor. Y benthyciadau tymor byr yw'r symiau sy'n ddyledus i'w talu cyn 31 Mawrth 2020. Bydd y benthyciadau tymor hir yn dod yn ddyledus ymhen dros flwyddyn. Mae crynodeb o bortffolio benthyciadau'r Cyngor a'r proffil aeddfedu yn cael ei ddarparu yn Nodyn 45. Y Bwrdd Benthyciadau Gwaith Cyhoeddus (PWLB), sydd yn rhan o Adran Drysorlys y Llywodraeth Ganolog, yw'r prif ddarparwr benthyciadau i'r Cyngor. Mae benthyciadau tymor hir o £126m yn ddyledus gan y Cyngor i'r PWLB. Mae benthyciadau tymor byr gan y PWLB yn cynnwys swm o £5m fydd yn daladwy yn 2019. Hefyd, mae'n cynnwys llog cronnus o £2.338m, sef llog yn ymwneud â 2018/19 ond sy'n cael ei dalu yn 2019/20. Mae'r Cyngor hefyd wedi cael benthyciadau gan Lywodraeth Cymru a Salix, ar gyfradd llog o 0%, a ddefnyddiwyd i dalu am oleuadau arbed ynni LED. Mae gweddill y rhwymedigaethau ariannol yn ymwneud â chredydwyr, sef unigolion a/neu sefydliadau y mae arian yn ddyledus iddynt gan y Cyngor am nwyddau a gwasanaethau a ddarparwyd yn 2018/19 neu cyn hynny. Dyma'r anfonebau sy'n cael eu hanfon at y Cyngor ar ôl diwedd y flwyddyn ariannol neu lle mae'r dyddiad y daw'r swm yn ddyledus ar ôl 31 Mawrth 2019.

Cyfrifwyd gwerth teg benthyciadau'r Cyngor gan ymgynghorwyr Rheoli Trysorlys y Cyngor, Link Asset Services. Y cyfanswm gwerth teg ar holl fenthyciadau'r Cyngor oedd £190.539m, swm sylweddol uwch na'r gwerth cario ar y Fantolen o £134.888m ar 31 Mawrth 2019. Mae gwerth teg yr asedau yn uwch na'r gwerth cario oherwydd bod portffolio buddsoddiadau'r Cyngor yn cynnwys nifer o fenthyciadau cyfradd sefydlog lle mae'r gyfradd llog derbyniadwy yn uwch na'r cyfraddau sydd ar gael ar gyfer benthyciadau tebyg ar ddyddiad y Fantolen. Mae'r ymrwymiad hwn i dalu llog uwch na chyfraddau presennol y farchnad yn cynyddu'r swm y byddai'n rhaid i'r Cyngor ei dalu, petai'r benthyciwr yn gofyn, neu'n cytuno, i'r benthyciad gael ei ad-dalu'n gynnar.

Cafodd y gwerth teg ei asesu drwy gyfrifo gwerth presennol y llif arian fydd yn digwydd yn ystod y tymor sy'n weddill ar yr offerynnau, gan ddefnyddio'r rhagdybiaethau canlynol:-

- Amcangyfrif o ystod cyfraddau llog ar gyfraddau sicrwydd (gyda gostyngiad o 0.2%) ar 31 Mawrth 2019 ar gyfer benthyciadau gan y PWLB, yn seiliedig ar gyfraddau benthyca newydd ar gyfer benthyciadau cyfwerth ar y dyddiad hwnnw;
- Ni chydnabyddir ad-dalu'r benthyciad yn gynnar nac amhariad;
- Os bydd offeryn yn aeddfedu yn ystod y deuddeng mis nesaf, tybir bod y swm cario yn agos i'r gwerth teg; a
- Bernir bod gwerth teg dyledwyr a chredydwyr tymor byr cyfwerth â'u swm cario ar ddyddiad y Fantolen.

NODYN 44ch - MANYLION AM Y MATHAU O RWYMEDIGAETHAU ARIANNOL SYDD GAN Y CYNGOR

Ymrwymiadau Ariannol	31/03/2019		31/03/2018	
	Swm yn Cario £000	Gwerth Teg £000	Swm yn Cario £000	Gwerth Teg £000
Ymrwymiadau ariannol a ddelir ar gost wedi'i amorteiddio [disgrifiwch]				
Benthyciadau				
Benthyciadau tymor byr PWLB	7,350	7,428	7,308	7,435
Benthyciadau Llywodraeth Cymru	44	43	44	44
Benthyciadau tymor byr eraill	-	-	5,000	5,127
Benthyciadau tymor byr Salix	142	127	62	62
Benthyciadau tymor hir PWLB	126,403	182,090	106,414	158,979
Benthyciadau tymor hir Llywodraeth Cymru	44	43	88	88
Benthyciadau tymor hir Salix	904	808	410	410
Cyfanswm	**134,887**	**190,539**	**119,326**	**172,145**
Credydwyr				
Absenoldebau cronedig	776	776	799	799
Credydwyr eraill	8,585	8,585	11,367	11,367
Rhenti	31	31	-	-
Credydwyr masnach	2,737	2,737	-	-
Credydwyr tymor hir	157	157	151	152
Cyfanswm	**12,286**	**12,286**	**12,317**	**12,318**
Cyfanswm	**147,173**	**202,825**	**131,643**	**184,463**

NODYN 44d - INCWM, GWARIANT, ENILLION a CHOLLEDION

Dengys y tabl isod effaith offerynnau ariannol y Cyngor ar gyfrif refeniw blynyddol y Cyngor ar gyfer 2018/19.

Dengys y tabl fod swm o £466k (£177k yn 2017/18) wedi cael ei godi ar y Cyngor am yr amhariad a dadgydnabod ar yr asedau ariannol a nodwyd yn Nodiadau 44a a 44b uchod. Roedd hyn yn gostwng gwerth yr asedau yn ôl y swm hwn ac yn gost yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Fodd bynnag, derbyniodd y Cyngor £64k (£32k yn 2017/18) mewn llog ar ei adneuon mewn banciau yn y DU a benthyciadau i awdurdodau lleol eraill.

Y llog taladwy ar fenthyciadau yn ymwneud â 2018/19 oedd £5,870k (£5,863k yn 2017/18).

	2018/19		2017/18	
Incwm, Gwariant, Enillion a Cholledion	**Gwarged neu Ddiffyg ar ddarparu o Gasanaethau £'000**	**Incwm a Gwariant Cynhwysfawr Arall £'000**	**Gwarged neu Ddiffyg ar ddarparu o Gasanaethau £'000**	**Incwm a Gwariant Cynhwysfawr Arall £'000**
Enillion/colledion net ar:				
Asedau ariannol wedi eu mesur ar eu gwerth teg drwy elw neu golled	-	-	-	-
Asedau ariannol wedi eu mesur ar gostau wedi'i hamorteiddio (amhariad a dadgydnabod)	466	-	177	-
Buddsoddiadau mewn offerynnau ecwiti a ddynodwyd ar eu gwerth teg drwy incwm cynhwysfawr arall	-	-	-	-
Asedau ariannol a fesurwyd ar eu gwerth teg drwy incwm cynhwysfawr arall	-	-	-	-
Ymrwymiadau ariannol wedi eu mesur ar eu gwerth teg drwy elw neu golled	-	-	-	-
Ymrwymiadau ariannol wedi eu mesur ar gostau wedi'i amorteiddio	-	-	-	-
Cyfanswm Enillion/Colledion Net	466	-	177	-
Refeniw Llog:				
Asedau ariannol wedi eu mesur ar gostau wedi'i hamorteiddio	64	-	31	-
Asedau ariannol eraill a fesurwyd ar eu gwerth teg drwy incwm cynhwysfawr arall	-	-	-	-
Cyfanswm refeniw llog	**64**	**-**	**31**	**-**
Costau Llog:				
Ymrwymiadau ariannol wedi eu mesur ar gost wedi'i amorteiddio	5,871	-	5,862	-
Cyfanswm costau llog	**5,871**	**-**	**5,862**	**-**
Incwm Ffioedd:				
Asedau ariannol neu ymrwymiadau ariannol nad ydynt yn werth teg drwy elw neu golled	-	-	-	-
Ymddiriedolaeth a gweithgareddau ymddiriedol eraill	-	-	-	-

Os cafodd offerynnau ariannol eu trefnu drwy frocer, mae’r brocer yn codi ffioedd. Hefyd, mae ffioedd yn ddyledus ar fenthyciadau newydd gan y PWLB. Fodd bynnag, nid yw’r ffioedd hyn yn faterol ac maent wedi eu cynnwys fel cost yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yn ystod y flwyddyn. Petai’r ffioedd yn rhai materol, byddent wedi cael eu hychwanegu at werth cario yr offeryn ariannol perthnasol.

NODYN 45 – NATUR A MAINT Y RISGIAU SY'N DEILLIO O OFFERYNNAU ARIANNOL

Mae gwaith y Cyngor yn golygu ei fod yn agored i sawl risg ariannol:-

Risg Credyd - y posibilrwydd bod partïon eraill yn methu â thalu'r symiau dyledus i'r Cyngor.

Risg Hylifedd - y posibilrwydd na fydd cyllid gan y Cyngor i gwrdd a'i ymrwymiadau yng nghyswllt taliadau.

Risg y Farchnad - y posibilrwydd y bydd y Cyngor yn wynebu colled ariannol oherwydd newidiadau mewn mesurau megis cyfraddau llog.

Mae'r rheolaeth gyffredinol dros risgiau sylweddol sy'n codi o'r Offerynnau Ariannol yn cael cefnogaeth Datganiad Strategaeth Rheoli'r Trysorlys y Cyngor a hefyd y Strategaeth Buddsoddi Blynyddol sydd wedi ei chymeradwyo gan y Cyngor llawn. Mae'r safon ariannol newydd IFRS 9 Offerynnau Ariannol sy'n weithredol ers 1 Ebrill 2018 yn ceisio gwneud sefydliadau ystyried risgiau yn gynharach. Effaith cyfyngedig sydd gan y safon hwn ar y Cyngor gan nad oes ganddo fuddsoddiadau cymhleth neu risg uwch. Mae'r Cyngor ond wedi buddsoddi mewn banciau DU ac awdurdodau lleol eraill yn ystod y flwyddyn.

Risg Credyd

Mae Risg Credyd yn codi oherwydd yr adneuon mewn banciau a sefydliadau ariannol, ond hefyd oherwydd credyd i gwsmeriaid y Cyngor (dyledwyr ar y Fantolen). Mae'r safon yn nodi'r angen i'r Cyngor ddarparu ar gyfer colledion credyd posibl o ganlyniad i fethiannau posibl i dalu incwm sy'n ddyledus i'r Cyngor yn gynt. Lwfans Amharu Colledion (ILA) yw'r enw am hyn. Yn hytrach na seilio colledion posibl ar wybodaeth hanesyddol yn unig, bydd y Cyngor yn cymryd i ystyriaeth y colledion credyd yn y dyfodol yn gynharach a byddant wedi adolygu'r polisi amhariad er mwyn ystyried colledion credyd posibl ar ddyledwyr fwy cyfredol. Gellir dod o hyd i'r polisi diwygiedig yn Nodyn 51 Polisïau Cyfrifo ar dudalen 89.

Mae'r Cyngor wedi asesu'r risg credyd o adneuon banc ar y tebygolrwydd o'r banc yn diffygio wrth ad-dalu'r buddsoddiad. Mae risg uwch i'r sector bancio gan Brexit, fodd bynnag, ystyrir y risg o ddiffyg yn isel yn dal i fod. Mae hyn yn ganlyniad i wytnwch ariannol uwch gan y banciau yn dilyn deddfwriaeth newydd a gyflwynwyd yn dilyn argyfwng bancio 2008. Nid yw'r adneuon bancio felly wedi eu hamharu arnynt. Nid ydym yn trefnu adneuon gyda banciau a sefydliadau ariannol oni bai eu bod, ar ôl cael eu graddio'n annibynnol, wedi cael graddfa credyd digonol neu lefel o warant llywodraeth, a phenderfynir ar uchafsymiau credyd i bob gwrthbarti. Gosododd y Cyngor nifer o uchafsymiau yn seiliedig ar raddfeydd credyd ar gyfer gwahanol math o selfydlidau, gwahanol gyfnodau a symiau, ac mae ganddo bolisi o beidio â benthyca rhagor na £10m i unrhyw un sefydliad heblaw am lywodraeth y DU. Mae'r Cyngor yn monitro cyfraddau credyd yn gyson a chaiff rybudd o unrhyw newidiadau gan ei ymgynghorwyr Rheoli'r Trysorlys. Cymerir camau priodol yn sgil unrhyw newid gan ddilyn y Strategaeth Fuddsoddi Flynyddol. Paratoir Adroddiad Trysorlys Blynyddol sy'n manylu ar y gwaith buddsoddi. Roedd yr holl adneuon a oedd yn sefyll ar ddiwedd y flwyddyn wedi eu gwneud yn wreiddiol am lai na blwyddyn.

Ni aethpwyd tu draw i unrhyw uchafswm credyd yn ystod y flwyddyn ariannol ac ni thorrwyd unrhyw feini prawf gwrthbartïon. Nid yw'r Cyngor yn disgwyl y bydd unrhyw golledion oherwydd bod unrhyw un o'i wrthbartïon yn methu â pherfformio yng nghyswllt adneuon. Mae'r argyfwng credyd presennol wedi cynyddu'r posibilrwydd o fethu talu ac mae'r Cyngor wedi mabwysiadu meini prawf credyd llymach ar gyfer gwrthbartïon buddsoddi o fewn ei bolisi cyffredinol.

Nid yw'r Cyngor fel rheol yn caniatáu credyd i gwsmeriaid; mae gan y Cyngor weithdrefnau casglu rhagnodedig ar gyfer symiau dyledus gan gwsmeriaid a gwneir darpariaethau priodol ar gyfer dyledion a allai fod yn rhai drwg. Mewn rhai amgylchiadau, mae'r Cyngor yn cael pridiant cyfreithiol ar eiddo ar gyfer rhai dyledion gohiriedig fel hunan gyllidwyr mewn cartrefi gofal.

Yn ogystal, mae gan y Cyngor nifer o ddyledwyr tymor hirach, gan gynnwys benthyciadau sy'n bennaf yn fenthyciadau ceir i staff a morgeisi gweddilliol o gynllun caeëdig yn cynnig benthyciadau cartrefi i denantiaid ac i aelodau'r cyhoedd. Mae'r morgeis gweddilliol yn rhai risg isel oherwydd bod y Cyngor yn diogelu'r hawl gyntaf ar yr eiddo morgeisiedig. Ystyrir bod y benthyciadau ceir yn rhai risg isel oherwydd bod modd tynnu ad-daliadau am y benthyciadau geir o gyflogau'r gweithwyr, a hefyd mae trefniadau cilyddol gydag awdurdodau lleol eraill ar gyfer staff sy'n trosglwyddo ac yn symud gyda dyledion ar eu benthyciadau ceir, yswiriant ar gyfer benthyciadau heb eu had-dalu oherwydd marwolaeth mewn gwasanaeth a hefyd trefniadau arferol i ad-ennill dyledion yng nghyswllt gweithwyr sy'n gadael eu swyddi mewn llywodraeth leol. Fodd bynnag, mae'r risg o ddiffyg ar fenthyciadau gweithwyr yn cynyddu'n gyflym er gwaethaf y mesurau hyn os yw'r gweithiwr yn gadael cyflogaeth y Cyngor. Felly, mae lwfans colledion diffygion o 10% wedi ei weithredu i'r balans presennol ar fenthyciadau ceir gweithwyr.

Mae Nodyn 45a yn dangos y cynnydd mewn lwfansau colledion amhariad ar gyfer 2018/19.

NODYN 45a - AMHARIAD A DAD-GYDNABOD ASEDAU ARIANNOL

Dosbarth yr Asedau (cost wedi ei hamorteiddio)	2018/19	2017/18
	Colledion credyd disgwyliedig dros oes yr ased - heb amhariad credyd £000	Colledion credyd disgwyliedig dros oes yr ased - heb amhariad credyd £000
Balans Agoriadol ar 1 Ebrill 2018	3,337	3,351
Adneuon mewn banciau yn y DU	-	-
Dyledwyr Masnachol (ac eithrio'r sector cyhoeddus a threthi)	238	40
Benthyciadau Meddal	33	-
Rhenti	19	(54)
Cyfanswm y lwfans amhariad 31 Mawrth 2019	**3,627**	**3,337**
Asedau Ariannol sydd wedi cael eu dad-adnabod	176	188
Cyfanswm Amhariad a Dad-gydnabod	**466**	**174**

NODYN 45b - GWERTH Y SYMIAU MASNACH DERBYNIADWY AR 31 MAWRTH 2019 A CHANRAN A GYMHWYSIR FESUL BAND FEL LWFANS COLLI AMHARIAD

Mae'r tabl isod yn dangos bod gwerth yr holl asedau ariannol a gafodd eu hamorteiddio wedi eu ymharu gan ddefnyddio ymagwedd wedi ei symleiddio oherwydd roedd yr holl asedau ariannol yr oedd angen amhariad yn ymwneud â derbyniadau masnachol. Dyma'r ymagwedd a argymhellir o ran delio gyda symiau gweddilliol sy'n ddyledus i'r Cyngor. Mae'r tabl yn dangos gwerth gweddilliol y symiau sy'n ddyledus i'r Cyngor am y cyfnod amser y mae'r symiau wedi bod yn ddyledus. Mae'r raddfa o ran risg credyd yn ymwneud â chanran gwerth yr arian sy'n ddyledus yn ôl 'oed' y ddyled y mae'r Cyngor yn defnyddio'r lwfans colled amhariad yn ei chylch. Er enghraifft, yn achos arian sydd wedi bod yn ddyledus am 366 i 730 o ddiwrnodau, caiff 75% o'r £253k ei roi yn erbyn refeniw er mwyn cymryd i ystyriaeth y risg na fyddai'r dyledion yn cael eu talu. Byddai hynny'n £176k ar gyfer dyled yn y band hwn. Fodd bynnag, byddai'r Cyngor yn parhau i fynd ati yn egnïol i adennill y ddyled.

NODYN 45b - SYMIAU MASNACH DERBYNIADWY AR 31 MAWRTH 2019 A CHANRAN A GYMHWYSIR FESUL BAND FEL LWFANS COLLI LLEIHAD MEWN GWERTH

	Cyfradd Risg Credyd	Gwerth Cario Gros £'000
Colledion credyd disgwyliedig dros 12 mis	-	-
	-	-
Cynnydd sylweddol yn y risg credydd ers y gydnabyddiaeth gychwynnol	-	-
	-	-
Amhariad Credydd ar 31 Mawrth	-	-
	-	-
Ymagwedd wedi ei Symleiddio	-	-
Diwrnod 1 to 14	2.00%	2,021
15-45 diwrnod yn hwyr	2.50%	21
46-75 diwrnod yn hwyr	4.50%	17
76-105 diwrnod yn hwyr	7.50%	5
106 - 182 diwrnod yn hwyr	15%	22
183 - 365 diwrnod yn hwyr	50%	95
366 - 730 diwrnod yn hwyr	75%	253
731 diwrnod neu mwy yn hwyr	100%	862
	-	3,296

Risg Hylifedd

Mae Risg Hylifedd yn isel am nad yw'r Cyngor yn y gorffennol wedi cael unrhyw broblem cael cyllid ac mae'n rhydd i fynd at y Bwrdd Benthyca ar gyfer Gwaith Cyhoeddus (PWLB) fel corff i fenthyca oddi arno ar ôl methu fel arall. Prif nodau'r Strategaeth Rheoli Trysorlys yw i sicrhau bod yr Awdurdod yn agored i risg isel ac i sicrhau hylifedd. Mae'r rhan fwyaf o fuddsoddiadau'r Awdurdod mewn cyfrifon adneuon mynediad yn syth. Felly, mae llai o risg y bydd yn methu â chodi'r arian i gwrdd â'i ymrwymiadau dan yr offerynnau ariannol. Fodd bynnag, yn aml mae risg y bydd y Cyngor yn gorfod adnewyddu cyfran sylweddol o'i fenthyciadau ar adeg pan fo'r cyfraddau llog yn uchel. Yr arfer yw ceisio sicrhau na fydd rhagor na 20% o'i fenthyciadau i'w had-dalu mewn unrhyw gyfnod o 2 flynedd, ac asesu'n gyson gyfraddau'r farchnad a'r rhagolygon er mwyn trefnu benthyciadau newydd yn lle'r rhai sy'n aeddfedu neu ar gyfer ad-drefnu'r benthyciadau presennol ar yr adeg fwyaf manteisiol. Byddai'r cyfraddau llog isel cyfredol yn gostwng cyfraddau llog ar fenthyciadau newydd a gymerir i ad-dalu'r ddyled sy'n aeddfedu. I gyflawni'r nod hwn, mae'r Cyngor yn defnyddio cynghorwyr rheoli'r trysorlys allanol. Dangosir dadansoddiad aeddfedu benthyciadau sy'n sefyll yn Nodyn 44. Mae holl daliadau masnachol a thaliadau eraill yn daladwy mewn llai na blwyddyn

NODYN 45c - PROFFIL O BA BRYD Y MAE'R CYNGOR I FOD I AD-DALU BENTHYCIADAU

	Prifswm Gweddillol 2018/19 £'000	Llog wedi Cronni 2018/19 £'000	Cost llai Amorteiddio Cronedig 2018/19 £'000	Prifswm Gweddillol 2017/18 £'000	Llog wedi Cronni 2017/18 £'000	Cost llai Amorteiddio Cronedig 2017/18 £'000
>50 blwyddyn	-					
36-50 blwyddyn	52,976	-	52,976	27,976	-	27,976
26-35 blwyddyn	42,713	-	42,713	43,733	-	43,733
16-25 blwyddyn	13,167	-	13,167	12,783	-	12,783
11-15 blwyddyn	4,934	-	4,934	4,586	-	4,586
6-10 blwyddyn	4,256	-	4,256	5,662	-	5,662
3-5 blwyddyn	4,608	-	4,608	7,056	-	7,056
1-2 blwyddyn	4,698	-	4,698	5,117	-	5,117
Cyfanswm y Benthyciadau Tymor Hir	**127,352**	**-**	**127,352**	**106,913**	**-**	**106,913**
Cyfanswm Benthyciadau Tymor Byr (< 1 blwyddyn)	**5,197**	**2,338**	**7,535**	**10,116**	**2,297**	**12,413**

Risg y Farchnad

Risg Cyfraddau Llog - Mae'r Cyngor yn wynebu risg posibl pan fo symudiadau ymhlith cyfraddau llog ar ei fenthyciadau a buddsoddiadau. Mae unrhyw symudiad yn y cyfraddau llog yn cael effaith gymhleth ar y Cyngor. Er enghraifft, byddai cynnydd yn y cyfraddau llog yn cael yr effaith a ganlyn:-

- Benthyciadau ar gyfraddau amrywiol - byddai cynnydd yn y treuliau llog a godir ar y Gwarged neu Ddiffyg ar y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr;
- Benthyciadau ar gyfraddau sefydlog - ceid gostyngiad yn rhwymedigaethau gwerth teg y benthyciadau;
- Buddsoddiadau ar gyfraddau amrywiol – byddai cynnydd yn yr incwm llog wedi'u gredydu i'r Gwarged neu Ddiffyg ar y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr; a
- Buddsoddiadau ar gyfraddau sefydlog - gwelid gostyngiad yng ngwerth teg yr asedau.

Nid yw benthyciadau'n cael eu cario ar werth teg, gan eu bod yn cael eu cario ar gost amorteiddio yn unol â cod CIPFA. Felly, ni fyddai enillion a cholledion nominal ar fenthyciadau graddfa sefydlog yn effeithio ar y Gwarged neu Ddiffyg ar Ddarparu Gwasanaethau neu Incwm a Gwariant Cynhwysfawr arall. Fodd bynnag, bydd newidiadau yn y llog sy'n daladwy neu'n dderbyniadwy ar fenthyciadau a buddsoddiadau graddfa amrywiol yn cael eu postio i'r Gwarged neu Ddiffyg ar Ddarparu Gwasanaethau ac yn effeithio ar Falans Cronfa'r Cyngor.

Mae gan y Cyngor nifer o strategaethau i reoli risg cyfraddau llog. Polisi'r Cyngor yw benthyca'n bennaf yn ôl cyfraddau sefydlog, er mwyn cael sicrwydd beth fydd y llog taladwy dros gyfnod y benthyciadau. Mae'r Cyngor, gyda chefnogaeth ei gynghorwyr trysorlys, yn monitro'n barhaus y cyfraddau llog ar y pryd a rhagolygon y farchnad. Pe ceid risg sylweddol o godiad sydyn yn y cyfraddau llog tymhorau hir a byr, yna ailasesid y sefyllfa portffolio ac mae'n debygol y byddai hynny'n arwain, fel arfer, at godi cyllid cyfraddau sefydlog tra bo cyfraddau llog yn dal i fod yn gymharol rhad. Pe ceid risg sylweddol o ostyngiad sydyn yn y cyfraddau llog tymor hir a byr, yna câi benthyciadau tymor hir eu gohirio a symud ymlaen i ad-drefnu a symud o gyllid cyfraddau sefydlog i gyllid cyfraddau tymor byr.

Mae'r cyfan o fenthyciadau'r Cyngor cyfredol a thymor hir ar gyfraddau sefydlog. Mae hyn o gymorth i leihau effaith y newidiadau mewn cyfraddau banc ar y Cyngor. Mae Nodyn 45ch yn dangos effaith cynnydd o 1% yn y gyfradd log ar werth teg Offerynnau Ariannol y Cyngor. Byddai gwerth y benthyciadau yn y Fantolen yn aros yr un fath oherwydd bod y cyfraddau llog yn rhai sefydlog. Fodd bynnag, byddai gostyngiad o £29.354m yn y gwerth teg. Byddai'r cynnydd yn y gyfradd yn cael effaith bositif ar adneuon y Cyngor oherwydd byddai'n derbyn £143k o log ychwanegol petai cynnydd o 1% yn y cyfraddau llog.

NODYN 45ch - AMCANGYFRIF O EFFAITH CYNNYDD O UN Y CANT YN Y CYFRADDAU LLOG AR ASEDAU ARIANNOL

Impact of a 1% interest rate increase	£'000
Increase in value of fixed rate investment assets	143
Impact on other Comprehensive Income and Expenditure	**143**
Decrease in fair value of fixed rate borrowings liabilities (no impact on the Surplus or Deficit on the Provision of Services or other Comprehensive Income)	**30,375**

Mae cyfraddau llog wedi parhau yn isel ac yn sefydlog ers 2009. Mae hyn yn ganlyniad i'r argyfwng ariannol byd-eang a ddechreuodd o ganlyniad i'r argyfwng bancio ym Medi 2008. Disgynnodd y gyfradd sylfaenol o 5% yn 2008 cyn yr argyfwng i 0.50% ym Mawrth 2009 a parhaodd ar 0.5% tan 2016. Gostyngodd i 0.25% yn Awst 2016 mewn ymateb i'r sioc economaidd o ganlyniad i'r penderfyniady refferendwm i adael yr Undeb Ewropeaidd. Dychwelodd y gyfradd yn ôl i 0.5% ym mis Tachwedd 2017. Gwelodd y gyfradd sylfaenol ei wir gynnydd cyntaf ers 2009 ar 2 Awst 2018 lle cynyddodd ychydig i 0.75%.

Ffynhonnell: https://www.bankofengland.co.uk/boeapps/iadb/Repo.asp

Brexit

Creodd canlyniad y refferendwm UE i adael yr Undeb Ewropeaidd sioc economaidd yn 2016 a effeithiodd ar farchnadoedd a llawer agwedd o'r economi. Fe hisraddwyd cyfraddau rhagolygon tymor hir ar gyfer banciau'r DU gyfan i agwedd negyddol. Byddai cwymp yn y sector bancio yn tanseilio'r adneuon a ddelir mewn banciau yn y DU (tua £15m ar 31 Mawrth19). Mae hyn yn cael ei fonitro'n agos ac y mae statws credyd y banciau lle mae'r Awdurdod yn dal adneuon yn parhau i fod yn galonogol ac ar lefel dderbyniol, yn unol â'r Strategaeth Rheoli Trysorlys. Os bydd y statws credyd yn disgyn yn is na'r lefel dderbyniol, byddai'r Awdurdod yn ceisio rhoi y balansau mewn buddsoddiadau eraill, bydd rhaid iddynt fod yn unol â'r Strategaeth Rheoli Trysorlys. Yn ystod y flwyddyn ariannol, cynyddodd Banc Lloegr (Bank of England) y raddfa sylfaenol swyddogol o 0.50% i 0.75%. Dengys y weithred yma fod mwy o hyder yn economi'r DU. Cafwyd awgrymiadau o gynnydd pellach ond gallai'r ansicrwydd sy'n codi o ganlyniad i Brexit gadw cyfraddau llog yn isel wrth i Fanc Lloegr a'r Llywodraeth gefnogi'r economi drwy ei bolisi ariannol.

Mae'r Cyngor yn derbyn gwybodaeth reolaidd am y farchnad a chyngor gan ei ymgynghorwyr rheoli trysorlys a'r canlyniadau posibl mewn perthynas â Brexit.

Mae’r Cyngor wedi elwa o gyfraddau llog isel iawn ar y cyllid y mae’r Cyngor wedi ei fenthyca yn ystod rhan olaf y flwyddyn. Roedd y Cyngor wedi defnyddio ei falansau arian parod (benthyca mewnol) i gyllido gwariant cyfalaf er mwyn lleihau costau llog am nifer o flynyddoedd. Fe wnaeth y Cyngor allanoli’r benthyca mewnol hyn oherwydd y lleihad yn y balansau arian parod. Benthycwyd yr arian ar adeg pan oedd cyfraddau llog wedi gostwng oherwydd yr ansicrwydd ynghylch Brexit yn y dyddiau’n arwain at y dyddiad ymadael gwreiddiol o 29 Mawrth 2019 sydd bellach wedi’i ohirio.

NODYN 46 – CYD-BWYLLGORAU

Pwyllgor Cynllunio ar y Cyd

Mae Cyngor Sir Ynys Môn a Chyngor Gwynedd yn rhan o’r Pwyllgor Cynllunio ar y Cyd.

Cyngor Gwynedd sy’n gyfrifol am redeg y pwyllgor hwn ac mae’r balansau diwedd blwyddyn wedi eu cynnwys yn eu Mantolen. Gellir edrych ar gyfrifon y pwyllgor am 2018/19 drwy’r ddolen ganlynol:-

https://www.gwynedd.llyw.cymru/cy/Cyngor/Perfformiad-a-gwariant/Cyllidebau-a-gwariant/Datganiad-or-Cyfrifon/Pwyllgor-Polisi-Cynllunio-Ar-y-Cyd.aspx

GwE

Mae Cyngor Sir Ynys Môn a Chynghorau Gwynedd, Conwy, Sir Y Fflint, Wrecsam a Sir Ddinbych yn ran o gyd-bwyllgor GwE (Gwasanaeth Effeithiolrwydd a Gwella Ysgolion Rhanbarthol).

Cyngor Gwynedd sy’n gyfrifol am redeg y pwyllgor hwn ac mae’r balansau diwedd blwyddyn wedi eu cynnwys yn eu Mantolen. Gellir edrych ar gyfrifon y pwyllgor am 2018/19 drwy’r ddolen ganlynol:-

https://www.gwynedd.llyw.cymru/cy/Cyngor/Perfformiad-a-gwariant/Cylllidebau-a-gwariant/Datganiad-or-Cyfrifon/Cyd-bwyllgor-GwE.aspx

Bwrdd Uchelgais Economaidd Gogledd Cymru

Mae'r Cyngor yn rhan o Fwrdd Uchelgais Economaidd Gogledd Cymru sy'n cynnwys cynrychiolwyr o bob un o chwe awdurdod lleol Gogledd Cymru. Un o rolau allweddol y Pwyllgor hwn yw cydgysylltu'r gwaith o gynllunio a chyflawni'r weledigaeth ar gyfer twf yng Ngogledd Cymru, gan roi pwyslais cychwynnol ar y fargen dwf. Mae'r fargen dwf yn becyn cyllid gan y Llywodraeth Ganolog a Llywodraeth Cymru gyda chyllideb o £240m i gyflawni prosiectau ledled Cymru i sicrhau twf cynaliadwy ac economaidd.

Gellir dod o hyd i wybodaeth ychwanegol am y Cydbwyllgor ar wefan Cyngor Sir Gwynedd yn y cyfeiriad/linc canlynol ar y we

https://democracy.cyngor.gwynedd.gov.uk/ielistmeetings.aspx?cid=418&year=0

Prosiect Trin Gwastraff Gweddilliol Gogledd Cymru

Mae Cyngor Sir Ynys Môn a Chynghorau Sir Y Fflint. Conwy, Sir Ddinbych a Gwynedd yn rhan o Gyd-bwyllgor Trin Gwastraff Gweddilliol Gogledd Cymru (NWRWTP).

Cyngor Sir Y Fflint sy'n gyfrifol am redeg cyd-bwyllgor NWRWTP ac mae'r balansau diwedd blwyddyn wedi eu cynnwys yn eu Mantolen, a cheir manylion yn y tabl isod:

	Prosiect Trin Gwastraff Gweddilliol Gogledd Cymru	
	2018/19 £'000	**2017/18 £'000**
Dyledwyr Tymor Byr	95	109
Credydwyr Tymor Byr	(95)	(109)
Asedau Net	**-**	**-**

Mae Cyngor Sir Ynys Môn hefyd yn rhan o amryfal drefniadau ar y cyd gyda Chynghorau cyfagos yng Ngogledd Cymru fel a ganlyn:-

- Gwasanaeth Mabwysiadu Gogledd Cymru (Arweinydd: Wrecsam. Partïon: Sir Y Fflint, Sir Ddinbych, Conwy, Gwynedd);
- Gwasanaeth Mwynau a Gwastraff (Arweinydd: Sir Y Fflint. Partïon: Sir Ddinbych, Conwy, Gwynedd);
- Gwasanaeth Cynllunio Argyfwng Rhanbarthol (Arweinydd: Sir Y Fflint. Partïon: Wrecsam, Sir Ddinbych, Conwy, Gwynedd); a
- Galw Gofal (Arweinydd: Conwy. Partïon: Gwynedd, Sir Y Fflint).

NODYN 47 – TROI TAI'N GARTREFI

Mae'r Cyngor yn gweithredu fel asiant i Lywodraeth Cymru ar gyfer darparu benthyciadau i unigolion i atgyweirio cartrefi gwag er mwyn lleihau y nifer o gartrefi gweigion ar Ynys Môn a chynyddu'r cyfleoedd tai. Yn 2018/19, £0.087m (£0.094m yn 2017/18) oedd wedi ei wario ar atgyweirio cartrefi gwag.

NODYN 48 – Y DRETH GYNGOR

Mae incwm y Dreth Gyngor yn deillio o godi ar werth eiddo preswyl, ac mae'r gwerth hwnnw wedi ei rannu'n naw band yr amcangyfrifwyd eu gwerth ar 1 Ebrill 2003 i'r pwrpas penodol hwn. Penderfynir ar y taliadau trwy amcangyfrif faint o incwm y bydd raid i'r Cyngor ac Awdurdod Heddlu Gogledd Cymru ei gael dros y flwyddyn nesaf ac wedyn rhennir y swm gyda'r sylfaen i'r Dreth Gyngor. Sylfaen y Dreth Gyngor yw cyfanswm nifer yr eiddo ym mhob band prisio gan addasu trwy gyfran a throsi'r nifer i'r hyn sy'n cyfateb i fand D ac addasu ar gyfer disgownt. Sylfaen y Dreth Gyngor ar gyfer 2018/19 oedd £30,773.31 (£30,794.83 yn 2017/18).

Wedyn, mae'r swm i eiddo band D yn 2018/19, £1,440.78 (£1,377.15 yn 2017/18) yn cael ei luosi gan y gyfran a benodir i'r band penodol er mwyn rhoi'r swm dyledus fesul band. Cyfrifir am symiau unigol sy'n ddyledus gan ganiatáu disgownt a budd-dal i'r swm dyledus fesul band.

Roedd biliau'r Dreth Gyngor yn seiliedig ar y lluosyddion isod i fandiau A i I:-

Band	A	B	C	D	E	F	G	H	I
Lluosydd	6/9	7/9	8/9	9/9	11/9	13/9	15/9	18/9	21/9

Caiff Sylfaen y Dreth Gyngor ei weithio allan fel a ganlyn:-

Band	A*	A	B	C	D	E	F	G	H	I	Cyfanswm
Cyfanswm Anheddau	13.00	4,049.00	5,916.00	6,034.00	6,640.00	5,051.00	2,467.00	998.00	153.00	44.00	**31,365.00**
Lluosydd	5/9	6/9	7/9	8/9	9/9	11/9	13/9	15/9	18/9	21/9	
Band "D" Cyfatebol	7.22	2,699.00	4,601.14	5,363.33	6,639.75	6,173.44	3,562.72	1,663.33	305.50	102.67	**31,118.10**

	2018/19	2017/18
Band D cyfatebol fel yr uchod	31,118.10	31,136.57
Cyfradd Gasglu	98.50%	98.50%
Band D cyfatebol diwygiedig	30,651.33	30,669.52
Eiddo'r Weinyddiaeth Amddiffyn – Band D cyfatebol	121.98	125.31
Sylfaen y Dreth Gyngor	**30,773.31**	**30,794.83**

Yn 2013/14, cyflwynodd Llywodraeth Cynulliad Cymru Gynllun Gostyngiadau'r Dreth Gyngor i gymryd lle'r cynllun budd-daliadau'r Dreth Gyngor. Dyfarnwyd £5.381m o ostyngiadau'r dreth gyngor yn 2018/19 (£5.432m yn 2017/18).

Dadansoddiad o'r enillion net o'r Dreth Gyngor:	**2018/19 £'000**	**2017/18 £'000**
Y Dreth Gyngor Gros	**44,797**	**42,346**
Ychwanegu / Llai: darpariaeth ar gyfer diffyg-dalu nid oedd ei angen neu cyfrifwyd amdano o'r blaen	(191)	(50)
Y Dreth Gyngor sy'n Gasgladwy	**44,606**	**42,296**
Llai Gostyngiadau'r Dreth Gyngor a roddwyd i breswylwyr	(5,381)	(5,343)
Enillion Net o'r Dreth Gyngor	**39,225**	**36,953**

NODYN 49 – TRETHI ANNOMESTIG (TA)

Mae'r TA yn cael eu trefnu ar sail genedlaethol.

Caiff eiddo annomestig ei asesu bob 5 mlynedd fel arfer at ddibenion cyfrifo atebolrwydd am Trethi Annomestig. Daeth rhestr newydd i rym ar 1 Ebrill 2017. Nid yw ailbrisio yn codi refeniw ychwanegol yn gyffredinol ond yn adlewyrchu newidiadau yng ngwerthoedd y farchnad eiddo ar draws y wlad, gan ailddosbarthu'r un cyfanswm rhwymedigaeth treth ar gyfer Trethi Annomestig. Bydd rhai biliau trethi'n codi a rhai'n gostwng ond bydd y bil cenedlaethol cyfartalog ond yn newid gyda chwyddiant.

Mae Llywodraeth Cymru yn pennu cyfradd – 51.4c yn 2018/19 (49.9c yn 2017/18), ac mae busnesau lleol yn talu trethi a gyfrifir trwy luosi gwerth ardrethol eu heiddo gyda'r swm uchod. Y Cyngor sy'n gyfrifol am gasglu trethi oddi ar drethdalwyr ei ardal ond wedyn mae'n trosglwyddo'r elw i'r gronfa Trethi Annomestig dan weinyddiaeth Llywodraeth Cymru. Mae Llywodraeth Cymru wedyn yn ailddosbarthu'r symiau a delir yn ôl i awdurdodau lleol yn seiliedig ar swm penodol fesul pen o'r boblogaeth.

Roedd incwm TA, ar ôl ystyried rhyddhad a darpariaethau (yn cynnwys Rhyddhad Trethi Busnesau Bach Llywodraeth Cymru), yn £14,404m yn 2018/19 (£11.777m yn 2017/18) yn seiliedig ar werth trethadwy ar ddiwedd y flwyddyn o £39.107m (£38.262m yn 2017/18).

Dadansoddiad o'r enillion net o drethi annomestig:	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Trethi annomestig casgladwy	14,404	11,777
Cost lwfans casglu	(154)	(149)
Llog dalwyd ar ordaliadau	-	-
Darpariaeth ar gyfer dyledion drwg	(173)	(254)
Cyfraniad i gost rhyddhad trethi elusennol/gwledig	60	59
Taliadau i mewn i'r gronfa genedlaethol	**14,137**	**11,433**
Ailddosbarthu o'r gronfa genedlaethol	**22,574**	**23,002**

NODYN 50 – MORWROL

Mae'r Cyngor, fel Awdurdod Harbwr, yn gyfrifol am y gwasanaethau morwrol canlynol: Biwmares, Bae Ffreiars, Glyn Garth, Porthaethwy, Traeth Coch ac Harbwr Amlwch. Mae'r Rheoliadau Ymgymeriadau Statudol ar gyfer Harbyrau (Cyfrifon ac ati) 1983, rhif 931, yn eithrio awdurdodau harbwr gyda throsiant sy'n llai na £250,000 rhag gorfod paratoi cyfrifon ar wahân dan Ddeddf Harbyrau 1964. Mae'r incwm a'r gwariant ar gyfer y Gwasanaethau Morworol hyn, felly'n cael eu cynnwys yn y cyfrifon hyn dan incwm a gwariant y Gwasanaeth Rheoleiddio a Datblygu Economaidd. Yn 2018/19, roedd y trosiant ar wasanaethau arforol yn £50,732 (£48,934 yn 2017/18). Roedd y costau a gafwyd yn ystod y flwyddyn yn £143,709 (sy'n cynnwys £18,809 o log ar fenthyciadau/ad-daliadau cyfalaf).

NODYN 51 - POLISÏAU CYFRIFO

Yn yr adran hon, ceir manylion am y polisïau cyfrifo penodol a fabwysiadwyd gan y Cyngor ar gyfer cwblhau'r cyfrifon.

Cyfeirnod Polisi	Teitl Polisi
1	Egwyddorion Cyffredinol
2	Cronni Incwm a Gwariant
3	Digwyddiadau ar ôl Dyddiad y Fantolen
4	Gweithrediadau a Reolir ar y Cyd ac Asedau a Reolir ar y Cyd
5	Addasiadau Cyfnod Blaenorol, Newidiadau Mewn Polisïau Cyfrifo ac Amcangyfrifon a Chamgymeriadau
6	Treth ar Werth (TAW)
7	Mesur Gwerth Teg
8	Asedau nad ydynt yn Gyfredol (Eiddo, Offer a Chyfarpar)
9	Eiddo Buddsoddiad
10	Asedau Annirweddol
11	Rhestrau Stoc a Chontractau Tymor Hir
12	Arian Parod a Chywerthoedd Arian
13	Offerynnau Ariannol
14	Darpariaethau, Rhwymedigaethau Wrth Gefn ac Asedau Wrth Gefn
15	Cronfeydd Wrth Gefn
16	Cydnabyddiaeth Refeniw
17	Llog Mewnol
18	Prydlesau
19	Taliadau i Refeniw ar gyfer Asedau nad ydynt yn Gyfredol - Darpariaeth Refeniw Isaf (MRP)
20	Grantiau a Chyfraniadau gan y Llywodraeth
21	Gwariant Refeniw a Gyllidir gyda Chyfalaf Dan Statud (REFCUS)
22	Gorbenion a Gwasanaethau Cefnogol
23	Arian Tramor
24	Buddiannau'r Gweithwyr
25	Eitemau Eithriadol
26	Cyfrifo am TA (Trethi Annomestig)
27	Incwm a Gwariant Asiantaeth

1. Egwyddorion Cyffredinol

Mae'r Datganiad Cyfrifon yn crynhoi trafodion y Cyngor am flwyddyn ariannol 2018/19 a'i sefyllfa ariannol ar ddiwedd y flwyddyn ar 31 Mawrth 2019. Mae'n rhaid i'r Cyngor baratoi Datganiad Cyfrifon blynyddol dan Reoliadau Cyfrifon ac Archwilio (Cymru) a Rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio (Cymru) (Diwygiad) 2018, a than y Rheoliadau rhaid eu paratoi'n unol ag arferion cyfrifo priodol. Yr arferion hyn, yn bennaf, yw Côd Ymarfer CIPFA ar Gyfrifo Llywodraeth Leol yn y Deyrnas Unedig 2018/19 a Chôd Ymarfer CIPFA ar gyfer Adroddiadau Gwasanaeth 2018/19, ac a ategir gan y Safonau Adrodd Ariannol Rhyngwladol (IFRS). Mae'r holl brif bolisïau cyfrifo wedi cael eu defnyddio'n gyson drwy gydol y flwyddyn. Paratowyd y Datganiad o Gyfrifon ar sail "busnes hyfyw".

2. Cronni Incwm a Gwariant

Rhoddir cyfrif am drafodion yn y flwyddyn pryd y digwyddodd, nid pan fydd yr arian yn cael ei dalu neu ei dderbyn. Mae'r dull hwn o gyfrifo croniadau yn darparu sylfaen fwy cyflawn ar gyfer adrodd ar berfformiad ariannol y Cyngor oherwydd mae'n cynnwys ymrwymiadau'r Cyngor yn y dyfodol i dalu/derbyn arian am nwyddau a gwasanaethau a dderbyniwyd erbyn 31 Mawrth 2019 ond nas talwyd amdanynt. Caiff incwm a gwariant eu cyfrifo amdanynt yn y flwyddyn y digwyddodd y gweithgaredd y mae'n berthnasol iddynt, nid pan fo arian yn cael ei dalu neu ei dderbyn, h.y. ar sail gronnol. Mae hyn yn golygu fod incwm yn cael ei gofnodi pan gaiff ei ennill ac nid ar adeg ei dderbyn a gwariant pan mae'n digwydd yn hytrach nag ar adeg ei dalu. Fe gynhwysir incwm am werthu nwyddau yn y cyfrifon pan gwblheir y gwerthiant, nid pan dderbynnir yr arian. Caiff incwm o ddarparu gwasanaethau ei gydnabod pan fedr y Cyngor fesur yn ddibynadwy y ganran o'r trafodyn a gwblhawyd ac, o ganlyniad i hyn, bydd y Cyngor yn cael incwm yn gyfnewid am y gwasanaethau a ddarparwyd. Yn ychwanegol at hyn:-

- Mae cyflenwadau'n cael eu cofnodi fel gwariant pan gânt eu defnyddio – pan fo bwlch rhwng dyddiad derbyn cyflenwadau a'u defnyddio, cânt eu cario fel rhestrau stoc ar y Fantolen;

- Mae treuliau yng nghyswllt gwasanaethau a dderbyniwyd (gan gynnwys gwasanaethau a ddarparwyd gan weithwyr) yn cael eu cofnodi fel gwariant pan fo'r gwasanaethau'n cael eu derbyn yn hytrach na phan fo taliadau'n cael eu gwneud;

- Mae'r llog a dderbynnir ar fuddsoddiadau ac adneuon banc ac sy'n daladwy ar fenthyciadau (gan gynnwys gorddrafftiau banc) yn cael ei gyfrifo fel incwm a gwariant yn seiliedig ar y gyfradd llog effeithiol ar gyfer yr offeryn ariannol perthnasol yn hytrach nag fel llif arian parod sy'n cael ei bennu neu ei sefydlu dan y contract; a

- Pan fo refeniw a gwariant wedi'i gydnabod ond dim arian parod wedi'i dalu na'i dderbyn, mae dyledwr neu gredydwr i'r swm perthnasol yn cael ei gofnodi ar y Fantolen. Pan na fydd dyledion o bosib yn cael eu setlo, mae balans y ddyled yn cael ei nodi a chodir ar refeniw am yr incwm na chaiff, o bosib, ei gasglu.

3. Digwyddiadau ar ôl Dyddiad y Fantolen

Gall pethau ddigwydd ar ôl diwedd y flwyddyn ariannol a all gael effaith sylweddol ar ganlyniadau ariannol y flwyddyn honno. Digwyddiadau ar ôl dyddiad y Fantolen yw'r digwyddiadau hynny, ffafriol ac anffafriol, sy'n digwydd rhwng diwedd y flwyddyn ariannol a'r dyddiad pan fo'r Datganiad Cyfrifon wedi ei awdurdodi i'w gyhoeddi. Caiff y Datganiad Cyfrifon ei awdurdodi i'w gyhoeddi pan fydd y Swyddog Adran 151 wedi llofnodi'r cyfrifon terfynol wedi eu harchwilio, ar ôl i'r cyfrifon gael eu cymeradwyo gan y Cyngor llawn. Yn unol â'r gyfraith, rhaid cwblhau'r cyfrifon terfynol wedi eu harchwilio a'u hawdurdodi erbyn 30 Medi ar ôl diwedd y flwyddyn ariannol. Gellir dynodi dau fath o ddigwyddiad:-

- y rheini sy'n rhoi tystiolaeth o'r amgylchiadau oedd yn bodoli ar ddiwedd y flwyddyn ariannol – mae'r Datganiad Cyfrifon yn cael ei addasu i adlewyrchu'r fath ddigwyddiadau; a
- y rheini sy'n arwydd o amgylchiadau a gododd ar ôl y flwyddyn ariannol – nid yw'r Datganiad Cyfrifon yn cael ei addasu i adlewyrchu'r fath ddigwyddiadau ond, lle byddai categori o ddigwyddiadau yn cael effaith sylweddol, gwneir datgeliad yn y nodiadau ar natur y digwyddiadau a'r effaith y disgwylir iddynt eu cael o safbwynt ariannol.

Nid yw digwyddiadau ar ôl dyddiad awdurdodi'r datganiad ar gyfer ei gyhoeddi yn cael eu hadlewyrchu yn y Datganiad Cyfrifon.

4. Gweithrediadau a Reolir ar y Cyd ac Asedau a Reolir ar y Cyd

Y gweithrediadau a reolir ar y cyd yw'r gwaith hwnnw a wna'r Cyngor ar y cyd â mentrau eraill pan fo defnydd yn cael ei wneud o asedau ac o adnoddau'r mentrau yn hytrach na sefydlu endid ar wahân. Mae'r Cyngor yn cydnabod ar ei Fantolen ei gyfran o'r asedau a'r rhwymedigaethau y mae'n eu hwynebu. Caiff y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr ei ddebydu gyda'r gwariant hwnnw a'i gredydu gyda'r gyfran o'r incwm y mae'n ei ennill o ganlyniad i weithrediad y fenter.

Asedau a reolir ar y cyd yw eitemau o eiddo, offer neu gyfarpar sydd yn cael eu cydreoli gan y Cyngor a mentrau eraill a phan fo'r asedau'n cael eu defnyddio i sicrhau buddiannau i'r mentrwyr. Nid yw'r fenter ar y cyd yn golygu sefydlu endid ar wahân. Mae'r Cyngor yn cadw cyfrif am ei gyfran ei hun yn unig o'r asedau a reolir ar y cyd, am y rhwymedigaethau a'r treuliau a gaiff ar ei ran ei hun neu ar y cyd ag eraill yng nghyswllt ei fuddiannau yn y fenter ar y cyd a'r incwm a ddaw iddo o'r fenter.

5. Addasiadau Cyfnod Blaenorol, Newidiadau Mewn Polisïau Cyfrifo ac Amcangyfrifon a Chamgymeriadau

Gall addasiadau ar gyfer cyfnod blaenorol ddeillio o newid mewn polisïau cyfrifo neu o gywiro camgymeriad perthnasol. Cyfrifir am newidiadau mewn amcangyfrifon cyfrifo yn rhagolygol, h.y. yn y flwyddyn gyfredol ac yn ystod y blynyddoedd i ddod a fydd yn cael eu heffeithio gan y newid ac nid ydynt yn achosi addasiad cyfnod blaenorol.

Ni fydd newidiadau i bolisïau cyfrifo ond yn cael eu gwneud pan mae hynny'n ofynnol dan arferion cyfrifo cywir neu pan fo'r newid yn rhoi gwybodaeth sy'n fwy dibynadwy neu berthnasol o safbwynt effeithiau trafodion, digwyddiadau eraill a'r amodau mewn perthynas â sefyllfa ariannol a pherfformiad ariannol y Cyngor. Pan wneir newid, caiff ei ddefnyddio'n ôl-weithredol (oni ddywedir fel arall) trwy addasu'r balansau agoriadol a symiau cymharol ar gyfer y cyfnod blaenorol fel petai'r polisi newydd wedi ei ddefnyddio erioed.

Mae camgymeriadau perthnasol a ganfyddir yn ffigyrau'r cyfnod blaenorol yn cael eu cywiro'n ôl-weithredol trwy addasu balansau agoriadol a symiau cymharol ar gyfer y cyfnod blaenorol.

6. Treth ar Werth (TAW)

Nid yw TAW sy'n daladwy ond yn cael ei gynnwys fel traul i'r graddau nad oes modd ei hawlio oddi ar Gyllid a Thollau EM yn unig. Mae'r TAW derbyniadwy yn cael ei eithrio o incwm.

7. Mesur Gwerth Teg

Mae Mesur Gwerth Teg IFRS13 yn golygu bod rhaid i'r rhan fwyaf o'r asedau, rhwymedigaethau ac offerynnau ariannol nad ydynt yn gyfredol gael eu prisio ar werth teg, yn amal yn ôl cyfraddau marchnad actif lle mae un ar gael. O safbwynt asedau gweithredol, mae'r safon yn cyflwyno'r cysyniad o werth teg yn seiliedig ar werth cyfredol (yn aml, gwerth mewn defnydd) ar gyfer ailbrisio Eiddo, Offer a Chyfarpar. Mae hyn yn golygu y dylai'r mesur adlewyrchu amodau'r farchnad ar gyfer y gwasanaeth neu'r swyddogaeth ar ddyddiad cyflwyno'r adroddiad. Mae'r safon yn darparu gwahanol ddulliau prisio teg ar gyfer mathau o asedau gwahanol. Yn achos asedau nad ydynt yn rhai gweithredol, h.y. asedau buddsoddi, asedau a ddelir i'w gwerthu ac asedau nad oes mwyach eu hangen, caiff y rhain eu prisio ar eu huchaf ac yn ôl y defnydd gorau y gellir ei wneud ohonynt. Mewn achos lle gellid gwneud defnydd arall ohonynt a fyddai o werth teg uwch, dyna'r gwerth teg a fyddai'n cael ei ddefnyddio ar gyfer prisio asedau nad ydynt yn rhai gweithredol. Dan y côd hwn, nid oes angen ailbrisio asedau isadeiledd yn ôl eu gwerth cyfredol. Yn lle hynny, caiff asedau isadeiledd eu prisio yn ôl y gost hanesyddol dibrisiedig.

Mae'r Awdurdod yn mesur gwerth teg ased neu rwymedigaeth drwy ddefnyddio'r rhagdybiaethau y byddai'r sawl sy'n weithredol yn y farchnad yn eu defnyddio wrth brisio ased neu rwymedigaeth, gan dybio y byddai'r rheini yn gweithredu er eu budd economaidd gorau.

8. Asedau nad ydynt yn Gyfredol (Eiddo, Offer a Chyfarpar)

8.1 Cydnabyddiaeth

Mae asedau nad ydynt yn gyfredol - Eiddo, Offer a Chyfarpar - yn asedau ffisegol sy'n para am flwyddyn neu ragor ac sy'n cael eu defnyddio gan y Cyngor i gefnogi'r ddarpariaeth o nwyddau a gwasanaethau. Mae'r Cyngor wedi pennu isafswm ar gyfer gwariant ar asedau a fydd yn cael ei gategoreiddio fel gwariant cyfalaf. Y swm de-minimus hwn yw £30k. Caiff gwariant ar brynu, creu neu wella asedau nad ydynt yn gyfredol ac sy'n costio £30k neu fwy ei gyfalafu ar sail croniadau ar yr amod ei fod yn cwrdd â'r diffiniad uchod o ased nad yw'n gyfredol. Byddai Eiddo, Offer a Chyfarpar yn cynnwys asedau megis peiriannau, ni fyddai fel arfer yn cynnwys asedau a ddelir ar gyfer eu gwerthu oherwydd, fel arfer, byddid yn disgwyl cael gwared ar y rhain o fewn 12 mis.

Gall costau'r asedau hyn gynnwys costau cychwynnol eu prynu a'u hadeiladu a chostau dilynol i wella neu i adnewyddu rhan o'r ased. Caiff unrhyw wariant arall a gyfyd yn sgil gynnal a chadw asedau o ddydd i ddydd, yn cynnwys atgyweiriadau a cynnal a chadw, ei gydnabod yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr wrth i'r costau hynny godi.

8.2 Mesur

Caiff asedau eu mesur yn y lle cyntaf ar gost, yn cynnwys:-

- y pris prynu;
- unrhyw gostau a briodolir i ddod ag ased i'r lleoliad a'r cyflwr sy'n angenrheidiol i bwrpas ei weithredu yn y dull a fwriadwyd gan reolwyr; ac
- amcangyfrif cychwynnol o gostau datgymalu a symud yr eitem ac adfer y safle y mae'r eitem arno mewn achosion lle mae'n rhaid, er mwyn defnyddio'r ased, ei hail-leoli.

Nid yw'r Cyngor yn cyfalafu costau benthyca a geir tra bo asedau'n cael eu hadeiladu.

Tybir bod cost asedau a gaffaelir mewn modd ac eithrio drwy eu prynu yn gost gwerth teg, ac eithrio pan nad oes sylwedd masnachol i'r pryniant (h.y. ni fydd yn arwain at amrywiad yn llif arian y Cyngor). Yn yr achos olaf, pan gaffaelir ased drwy gyfnewid, cost y pryniant yw swm cario'r ased a roddir i fyny gan y Cyngor.
Yna mae'r asedau'n cael eu cario yn y Fantolen gan ddefnyddio'r seiliau mesur canlynol:-

- Isadeiledd, asedau cymunedol ac asedau sy'n cael eu hadeiladu – cost dibrisiant hanesyddol;
- Tai Cyngor – gwerth teg, a bennir gan ddefnyddio sail gwerth defnydd presennol ar gyfer tai cymdeithasol (EUV-SH);
- Swyddfeydd y Cyngor – gwerth cyfredol, a bennir gan y swm a delir am yr ased yn ei ddefnydd presennol;
- Adeiladau ysgolion – byddent yn cael eu prisio yn ôl eu gwerth cyfredol wrth gael eu defnyddio ond, oherwydd eu natur arbenigol, fe'u mesurir yn ôl cost amnewid dibrisiant;
- Asedau dros ben – y mesur gwerth cyfredol yw gwerth teg, amcangyfrifir ar y defnydd uchaf a gorau o bersbectif rhai sy'n weithgar ar y farchnad;
- Mae'r holl asedau gweithredol eraill wedi cael eu mesur yn unol â'u gwerth presennol yn seiliedig ar eu gwerth defnydd presennol (EUV). Mae hyn yn golygu mai gwerth cyfredol tir ac adeiladau fyddai'r swm a fyddai'n cael ei dalu am yr ased yn ei ddefnydd presennol. Os nad oes marchnad amlwg ar gyfer ased oherwydd ei natur arbenigol neu os nad yw'r math hwnnw o ased yn cael ei werthu'n aml, bydd yr Awdurdod yn amcangyfrif ei werth cyfredol gan ddefnyddio'r dull cost amnewidiol dibrisiedig. Er enghraifft, yn achos eiddo sy'n cynnwys tir ac adeiladau, y gost ddibrisiedig o'i amnewid fyddai gwerth marchnad y tir y mae'r adeilad arno ar gyfer ei ddefnydd cyfredol ynghyd â chost gros amnewid yr adeilad llai lwfansau ar gyfer dirywiad, darfodedigrwydd ac optimeiddio;
- Caiff asedau a dderbynnir fel rhoddion eu mesur yn y lle cyntaf yn ôl eu gwerth teg. Caiff y gwahaniaeth rhwng gwerth teg ac unrhyw bris a dalwyd ei gredydu i'r llinell Incwm a Gwariant Trethiant a Grant Amhenodol yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Lle mae amodau ynghlwm wrth unrhyw asedau a gafwyd yn rhodd, caiff yr enillion eu credydu i'r Cyfrif Asedau a gafwyd yn rhodd. Lle mae enillion yn cael eu credydu i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr, cânt eu symud allan o falans y Gronfa Gyffredinol i'r Cyfrif Addasiad Cyfalaf yn y Datganiad o'r Symudiadau yn y Cronfeydd Wrth Gefn;
- Lle mae rhan neu gydran o ased yn cael ei amnewid, caiff gwerth cario'r hen ran neu gydran ei ddad-gydnabod er mwyn osgoi cyfrif dwbl. Caiff gwerth y gydran newydd ei hychwanegu at y swm sy'n cario. Os nad yw'n ymarferol gwneud penderfyniad ynghylch gwerth cario'r rhan sydd wedi ei amnewid, defnyddir cost y rhan newydd fel arwydd o gost y rhan sydd wedi cael ei amnewid; a
- Os nad yw ased yn cael ei ddal i bwrpas cynhyrchu llif arian, tybir bod gwerth mewn defnydd o leiaf yn gyfartal i gost amnewid gwasanaeth potensial o'r ased.

Pan fo gan asedau nad ydynt yn eiddo oes ddefnyddiol fer neu werth isel (neu'r ddau), defnyddir sail cost hanesyddol dibrisiedig fel procsi ar gyfer gwerth teg. Fel arfer, mae 'oes defnyddiol byr' yn golygu 7 mlynedd neu lai, er gall fod yn hirach am eitemau arbenigol o offer a chyfarpar.

Mae'r asedau a gynhwysir yn y Fantolen ar werth teg yn cael eu hailbrisio yn ddigon aml i sicrhau nad yw eu swm cario'n sylweddol wahanol i'w gwerth teg ar ddiwedd y flwyddyn, ond ailbrisio o leiaf bob pum mlynedd. Yn ymarferol, mae'r Cyngor yn prisio ei asedau Eiddo, Offer a Chyfarpar ar sail rhaglen dreigl pum mlynedd. Fodd bynnag, caiff asedau sydd â gwerth cario o dros £500k eu hailbrisio bob blwyddyn. Mae cynnydd mewn gwerthoedd asedau'n cydweddu â chredydau i'r Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn i gydnabod enillion heb eu gwireddu. Mewn achosion eithriadol, gellir credydu enillion ailbrisiant i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr pan fônt yn codi o wyrdroi colled a godwyd yn flaenorol ar wasanaeth.

Pan ddynodir lleihad mewn gwerth, cyfrifir amdano trwy:-

- pan fo balans o enillion ailbrisiant i'r ased yn y Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn, nodir swm cario'r ased i lawr yn erbyn y balans hwnnw (i fyny at y swm o enillion sydd wedi cronni); a

- pan nad oes balans yn y Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn, nodir swm cario'r ased i lawr yn erbyn llinell(au) y gwasanaeth perthnasol yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr.

Mae'r Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn yn cynnwys enillion ailbrisiant a gydnabuwyd ers 1 Ebrill 2007 yn unig, dyddiad ei weithredu'n ffurfiol. Mae'r enillion a gafwyd cyn y dyddiad hwnnw wedi eu hymgorffori yn y Cyfrif Addasiad Cyfalaf.

8.3 Amhariad

Mae gwerth asedau'n cael eu hadolygu ar ddiwedd pob blwyddyn am arwydd o amhariad ar werth.

Mae enghreifftiau o ddigwyddiadau a newidiadau mewn amgylchiadau sy'n rhoi arwydd y gallai amhariad fod wedi digwydd yn cynnwys:-

- dirywiad sylweddol (h.y. mwy na'r disgwyl o ganlyniad i dreigl amser neu ddefnydd cyffredin) yn swm cario'r ased yn ystod y cyfnod, sy'n benodol i'r ased;
- tystiolaeth o ddarfodiad neu niwed ffisegol i ased;
- ymrwymiad gan y Cyngor i ymgymryd ag ad-drefnu sylweddol; a
- newid andwyol sylweddol yn yr amgylchedd statudol neu reoleiddiol arall y mae'r Cyngor yn gweithredu ynddo.

Pan fo arwyddion, ac amcangyfrifir bod gwahaniaethau posib yn berthnasol, yna amcangyfrifir swm adferadwy'r ased ac, mewn achos lle mae'r swm hwn yn llai na swm cario'r ased, cydnabyddir colled amhariad ar gyfer y diffyg.

Pan ddynodir colledion amhariad ar asedau a gawsant eu hailbrisio, cyfrifir amdanynt trwy:-

- pan mae balans o enillion ailbrisiant i'r ased yn y Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn, nodir swm yr amhariad yn erbyn yr ased i lawr yn erbyn y balans hwnnw (i fyny at y swm o enillion cronnus);

- pan nad oes balans yn y Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn, nodir swm yr amhariad yn erbyn yr ased i lawr yn erbyn llinell(au) y gwasanaeth perthnasol yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Pan fo colled amhariad yn cael ei wrthdroi wedyn, credydir y gwyrdroad i'r llinell(au) gwasanaeth perthnasol yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr, i fyny at swm y golled wreiddiol, wedi ei addasu ar gyfer dibrisiant y byddid wedi ei godi pe na fyddai'r golled wedi ei chydnabod. Nodir unrhyw beth dros ben yn y Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn.

Pan mae'r amhariad yn ymwneud ag ased na chafodd ei hailbrisio (h.y. ased â gwerth cario yn seiliedig ar gost hanesyddol), caiff yr amhariad ei gydnabod yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr.

8.4 Dibrisiant

Darperir ar gyfer dibrisiant yr holl asedau Eiddo, Offer a Chyfarpar er mwyn dyrannu eu symiau dibrisio dros eu hoes ddefnyddiol. Gwneir eithriad ar gyfer asedau heb oes ddefnyddiol benodol (h.y. tir rhydd-ddaliadol) ac asedau nad ydynt eto ar gael i'w defnyddio (h.y. asedau sy'n cael eu hadeiladu).

Cyfrifir dibrisiant ar y seiliau canlynol:-

- anheddau ac adeiladau eraill – dyraniad llinell syth dros gyfnodau hyd at 75 mlynedd, fel yr amcangyfrifir gan y Prisiwr;
- cerbydau, offer, dodrefn a chyfarpar – dyraniad llinell syth dros 5 i 15 mlynedd;
- isadeiledd – dyraniad llinell syth dros gyfnodau hyd at 30 mlynedd.

Mewn achos lle mae gan eitem o ased Eiddo, Offer a Chyfarpar gydrannau mawr y mae eu cost yn sylweddol mewn cysylltiad â chost gyfan yr eitem, dibrisir y cydrannau ar wahân. Cyfeiriwch at Nodyn 4a.

Mae enillion ailbrisiant hefyd yn cael eu dibrisio, gyda swm sy'n cyfateb i'r gwahaniaeth rhwng gwerth presennol dibrisiant a godir ar asedau a'r dibrisiant a fyddai wedi ei godi yn seiliedig ar eu cost hanesyddol yn cael ei drosglwyddo bob blwyddyn o'r Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn i'r Cyfrif Addasiad Cyfalaf.

Ni chodir dibrisiant yn y flwyddyn y prynir yr ased.

8.5 Asedau y ceir gwared arnynt ac Asedau nad ydynt yn Gyfredol a delir i'w Gwerthu

Mae'r asedau hyn yn cael eu marchnata'n rhagweithiol ar gyfer eu gwerthu ac mewn achosion ble y mae'r Cyngor yn disgwyl iddynt gael eu gwerthu yn y 12 mis nesaf. Fe nodir yr asedau yma ar wahân oherwydd bydd y gwerth ar y Fantolen yn cael ei adennill yn bennaf drwy werthiant yn hytrach na pharhau i'w ddefnyddio yn y dyfodol. Mae'r ased (neu grŵp gwaredu) yn cael ei ailbrisio yn union cyn ei ail-gategoreiddio ac yna ei gario ar yr isaf o'r swm hwn a gwerth teg llai costau gwerthu. Caiff gwerth teg asedau nad ydynt yn gyfredol a delir i'w gwerthu, eu mesur yn unol â'u lefel uchaf a gorau o ddefnydd. Pan fo gostyngiad dilynol i werth teg llai costau gwerthu, mae'r golled yn cael ei phostio i'r llinell Gwariant Gweithredol Arall yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Dim ond hyd at swm unrhyw golledion a gydnabuwyd yn flaenorol yn y Gwarged neu Ddiffyg ar Ddarparu Gwasanaethau y cydnabyddir enillion mewn gwerth teg. Ni chodir dibrisiant ar Asedau a delir i'w Gwerthu.

Os nad yw asedau (neu grŵp gwaredu) bellach yn cwrdd â'r meini prawf i'w dosbarthu fel Asedau a delir i'w Gwerthu, yna cânt eu hailddosbarthu'n ôl i asedau nad ydynt yn gyfredol a'u prisio ar yr isaf o'u swm cario cyn iddynt gael eu dosbarthu fel rhai y delir i'w gwerthu, addasu ar gyfer dibrisiant, amorteiddiad neu ailbrisiadau a fyddai wedi cael eu cydnabod petaent ddim wedi cael eu dosbarthu fel rhai a delir i'w Gwerthu, a'u swm adferadwy ar ddyddiad y penderfyniad i beidio gwerthu.

'Grŵp gwaredu' yw grŵp o asedau, o bosib gyda rhai rhwymedigaethau cysylltiedig, y bwriada'r Cyngor gael gwared â nhw mewn un trafodyn unigol. Defnyddir y sail sy'n ofynnol ar gyfer mesur Asedau nad ydynt yn Gyfredol a ddosberthir fel rhai a delir i'w gwerthu i'r grŵp cyfan, ac mae unrhyw golled ddilynol yn lleihau swm cario'r Asedau nad ydynt yn Gyfredol yn y grŵp gwaredu yn y drefn ddosbarthu sy'n ofynnol gan IAS36.

Nid yw asedau fydd yn cael eu gadael neu eu sgrapio yn cael eu hailddosbarthu fel Asedau a delir i'w Gwerthu.

8.6 Cael Gwared ar Asedau nad ydynt yn Gyfredol

Pan ceir gwared ag ased neu pan gaiff ei ddigomisiynu, dilëir swm cario'r ased yn y Fantolen (p'un a yw'n Eiddo, Offer a Chyfarpar neu Asedau a delir i'w Gwerthu) i linell Gwariant Gweithredol Arall yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr fel rhan o'r budd neu'r golled ar adeg gwaredu. Caiff y gost hon ei throsglwyddo wedyn i'r Cyfrif Addasiad Cyfalaf yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd Wrth Gefn.

Mae derbyniadau o waredíadau (os oes rhai) yn cael eu credydu i'r un llinell yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr hefyd fel rhan o'r budd neu golled ar waredu (h.y. wedi ei netio i ffwrdd yn erbyn gwerth cario'r ased adeg cael gwared arno). Mae unrhyw enillion ailbrisiant a gronnwyd i'r ased yn y Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn yn cael eu trosglwyddo i'r Cyfrif Addasiad Cyfalaf.

Mae symiau uwch na £10k a dderbynnir ar gyfer eitem a waredwyd yn cael eu categoreiddio fel derbyniadau cyfalaf ac ni fedrir ond eu defnyddio wedyn ar gyfer buddsoddiad cyfalaf newydd neu eu gosod o'r neilltu i leihau angen gwaelodol y Cyngor i fenthyca (y gofyniad cyllido cyfalaf). Mae derbyniadau yn cael eu neilltuo i'r Gronfa Derbyniadau Cyfalaf Wrth Gefn o Falans Cronfa'r Cyngor yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn.

Nid yw gwerth dileu gwarediadau'n cael ei godi yn erbyn y Dreth Gyngor, oherwydd darperir yn llawn ar gyfer asedau nad ydynt yn gyfredol dan drefniadau ar wahân ar gyfer cyllido cyfalaf. Mae symiau'n cael eu trosglwyddo i'r Cyfrif Addasiad Cyfalaf o Falans Cronfa'r Cyngor yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn.

8.7 Asedau nad oes eu hangen mwyach

Gwerth teg asedau nad oes eu hangen mwyach yw'r pris a fyddai'n cael ei dderbyn i werthu ased neu ei dalu i drosglwyddo rhwymedigaeth mewn trafodiad trefnus rhwng rhai sy'n weithgar yn y farchnad ar adeg mesur. Bydd hyn yn seiliedig ar y lefel uchaf a gorau o ddefnydd.

8.8 Asedau Treftadaeth

Asedau Treftadaeth yw'r rheini y bwriedir eu cadw mewn ymddiriedolaeth i genedlaethau'r dyfodol oherwydd eu cysylltiadau diwydiannol, amgylcheddol neu hanesyddol. Maent yn cael eu dal gan y Cyngor yn unol â'i amcanion cyffredinol i warchod treftadaeth Ynys Môn. Mae'r Cyngor yn berchen ar nifer o asedau treftadaeth diriaethol megis adeiladau hanesyddol a gwaith celf.

Rhoddir gwerth ar Asedau Treftadaeth weithredol (h.y. rheini sydd, ynghyd â chael eu dal am eu nodweddion treftadaeth, hefyd yn cael eu defnyddio gan y Cyngor am weithgareddau arall neu i ddarparu gwasanaethau arall) a chyfrif amdanynt fel asedau gweithredol, yn yr un modd ag asedau arall o'r math cyffredinol yna (e.e. adeiladau gweithredol).

Rhoddir gwerth ar Asedau Treftadaeth ar y sail fwyaf priodol a pherthnasol i'r ased unigol neu ddosbarth yr asedau. Lle nad yw'n ymarferol i gael prisiad ar gost sy'n gymesur â'r buddiannau i ddefnyddwyr y datganiadau ariannol, mesurir yr Asedau Treftadaeth ar gost hanesyddol (llai unrhyw dibrisiant cronedig, amorteiddio a cholledion amhariad fel sy'n briodol). Lle mesurir Asedau Treftadaeth ar brisiad, fe fesurir y swm cario yn ddigon aml i sicrhau fod y prisiadau yn parhau i fod yn gyfredol, ac ar gyfnodau dim mwy na phum mlynedd. Mewn achos lle na fedrir penderfynu ar gost neu werth Ased Treftadaeth heb fynd i gost anghymesur, ni fydd yr asedau'n cael eu cydnabod yn y Fantolen. Yn lle hynny, bydd yr ased yn cael ei datgelu yn y nodiadau i'r cyfrifon.

Pan fo Ased Treftadaeth ag oes benodol, darperir dibrisiant ar yr un sail â chategorïau eraill o asedau (am fanylion, gweler y Polisi Cyfrifo am Ddibrisiant, 8.4 uchod).
Ni ddarperir dibrisiant ar Asedau Treftadaeth sydd ag oes amhenodol a gwerth gweddilliol uchel. Dylid adolygu swm cario Ased Treftadaeth pan fo tystiolaeth o amhariad, er enghraifft, pan mae wedi dioddef dirywiad ffisegol neu wedi cael ei dorri neu pan fo amheuon newydd yn codi ynglŷn â'i ddilysrwydd. Adnabyddir unrhyw amhariad ar yr un sail â dosbarthiadau arall o ased (am fanylion gweler Polisi Cyfrifo 8.3, Amhariad). Ar hyn o bryd, nid yw'r Cyngor yn mynd ati'n weithredol i gaffael mwy o Asedau Treftadaeth, ond mae'n ymateb i gyfleoedd i wella ei bortffolio fel maent yn codi. Cedwir y casgliadau celf yn Oriel Ynys Môn, gyda gwaith cynnal a chadw'n cael ei wneud pan fo'r angen. Rhannau o'r casgliad sy'n cael ei arddangos ar unrhyw adeg, tra gellir trefnu i gael mynediad i'r gweddill. Mae'r Eiddo Treftadaeth yn cael eu rheoli a'u cynnal a'u cadw, tra'n ystyried eu nodweddion treftadaeth, fel rhan o bortffolio cyffredinol y Cyngor o dir ac adeiladau.

8.9 Trin Asedau Ysgol

Cymerir yn ganiatäol mai awdurdodau lleol sy'n rheoli'r ysgolion y maent yn eu cynnal. O'r herwydd, caiff asedau, rhwymedigaethau, cronfeydd wrth gefn a llif arian yr ysgolion a gynhelir gan yr Awdurdod eu cynnwys yn natganiadau ariannol y Cyngor.

Ymddiriedolwyr yr ysgol neu'r corff sefydledig sy'n berchen ar, ac yn rheoli, tir ac adeiladau ysgolion a gynorthwyir yn wirfoddol ac ysgolion sefydledig ac, o'r herwydd, ni chânt eu cynnwys ar Fantolen y Cyngor.

Caiff gwariant cyfalaf ar ysgolion cymunedol ei ychwanegu at falansau'r ysgolion hynny. Caiff balansau ysgolion unigol ar 31 Mawrth 2019 eu cynnwys ym Mantolen y Cyngor oherwydd eiddo'r Cyngor fydd unrhyw gyllidebau a ddatganolwyd i'r ysgolion sydd heb eu gwario.

I bwrpas cyfrifo, mae asedau ysgolion dan reolaeth wirfoddol ac ysgolion a gynorthwyir yn wirfoddol fel a ganlyn:-

- Ysgolion Dan Reolaeth Wirfoddol: mae'r tir wedi ei gynnwys ar y Fantolen ond nid yr adeiladau;
- Ysgolion a Gynorthwyir yn Wirfoddol: nid yw'r tir na'r adeiladau wedi eu cynnwys ar y Fantolen; ac
- Yn ychwanegol, nid yw'r tir na'r adeiladau yn Ysgol Sefydledig Caergeiliog wedi eu cynnwys ar y Fantolen oherwydd mae'r asedau hyn wedi eu breinio gydag ymddiriedolwyr yr ysgol.

9. Eiddo Buddsoddiad

Eiddo buddsoddiad yw'r tir a'r adeiladau hynny a ddefnyddir i bwrpas cynhyrchu rhent a/neu ar gyfer cynnydd cyfalaf yn unig. Nid yw'r diffiniad yn cael ei fodloni os ydyw'r eiddo'n cael ei ddefnyddio mewn unrhyw ffordd i hwyluso darparu gwasanaethau neu i gynhyrchu nwyddau neu pan fo'n cael ei ddal i'w werthu.

Mae eiddo buddsoddiad yn cael eu cydnabod pan mae'n debygol y bydd buddion economaidd cynlluniedig ar gyfer y dyfodol yn llifo i'r Awdurdod ac y gellir mesur mewn modd dibynadwy gost neu werth teg yr eiddo buddsoddiad hwnnw. Caiff eiddo buddsoddiad eu mesur yn ôl cost yn y lle cyntaf ac, wedyn, yn ôl gwerth teg, gan ddibynnu ar faint y gellid ffeirio'r ased rhwng partïon gwybodus hyd braich. Yn unol a'r Côd, rhaid prisio Eiddo Buddsoddiad yn ôl y defnydd mwyaf a gorau y gellir ei wneud ohonynt, waeth beth fo bwriadau'r Cyngor ar eu cyfer. Mae hyn yn golygu bod defnydd amgen wedi cael ei ystyried ar gyfer pob eiddo buddsoddiad ac, os byddai modd defnyddio'r eiddo i bwrpas arall a hynny'n codi ei werth teg, yna dylid defnyddio'r gwerth teg hwnnw. Nid yw'r eiddo'n cael ei ddibrisio, yn hytrach caiff eu hailbrisio'n flynyddol yn unol ag IFRS13 yn ôl amgylchiadau'r farchnad ar ddyddiad y Fantolen. Mae enillion a cholledion adeg ailbrisio'n cael eu symud i'r llinell Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddiad yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Yr un driniaeth yn union a roddir i enillion a cholledion wrth gael gwared ohonynt.

Mae rhent a dderbynnir am eiddo buddsoddiad yn cael ei gredydu i'r llinell Incwm Cyllido a Buddsoddiad ac yn arwain at gynnydd ym Malans Cronfa'r Cyngor. Fodd bynnag, dan drefniadau statudol, ni chaniateir i enillion a cholledion a geir yn sgil ailbrisio a gwerthu gael effaith ar Falans Cronfa'r Cyngor. Felly, mae'r enillion a'r colledion yn cael eu symud allan o Falans Cronfa'r Cyngor yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn a'u symud i mewn i'r Cyfrif Addasu Cyfalaf ac (yn achos arian gwerthiant uwch na £10k) i'r Gronfa Wrth Gefn Derbyniadau Cyfalaf.

10. Asedau Annirweddol

Mae asedau annirweddol yn asedau nad ydynt yn gyfredol nac yn ariannol y gellir eu hadnabod ar wahân ond nid oes ganddynt sylwedd ffisegol (er enghraifft, meddalwedd cyfrifiadurol). Caiff y rhain eu rheoli gan y Cyngor oherwydd digwyddiadau yn y gorffennol. Nid yw gwariant ar ddatblygu gwefannau'n cael ei gyfalafu pan fo'r wefan yn cael ei defnyddio'n llwyr neu'n bennaf i hyrwyddo neu i hysbysebu nwyddau'r Cyngor neu ei wasanaethau. Caiff gwariant ar asedau annirweddol eu cyfalafu pan dybir y bydd buddiannau economaidd yn y dyfodol neu wasanaeth posib yn llifo o'r ased annirweddol i'r Cyngor. Mae oes economaidd defnyddiol asedau annirweddol yn cael ei benderfynu gan y gweithiwr proffesiynol perthnasol sy'n arwain ar brynu/datblygu'r ased annirweddol. Mae oes economaidd ddefnyddiol ased annirweddol yn fyrrach nag asedau dirweddol, er enghraifft, rhwng 5 a 7 mlynedd. Mae asedau annirweddol yn cael eu hamorteiddio ar sail llinell syth dros fywyd economaidd defnyddiol yr ased.

Yn y lle cyntaf, mesurir asedau annirweddol yn ôl y gost. Nid yw'r symiau'n cael eu hailbrisio hyd oni fydd modd pennu gwerth yr asedau y mae'r Cyngor yn eu dal trwy droi at y farchnad weithredol. Yn ymarferol, nid oes yr un o'r asedau annirweddol y mae'r Cyngor yn eu dal yn bodloni'r maen prawf hwn ac, felly, cânt eu cario yn ôl y gost lai amorteiddio cronedig. Mae swm dibrisiannol ased annirweddol yn cael ei amorteiddio dros ei oes ddefnyddiol i linell(au) y gwasanaeth perthnasol yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Rhoddir prawf amhariad ar asedau annirweddol yn flynyddol a phryd bynnag y ceir arwydd bod amhariad ar yr ased. Mae unrhyw golledion a ganfyddir yn cael eu nodi yn erbyn llinell(au) y gwasanaeth perthnasol yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Bydd unrhyw enillion neu golledion wrth gael gwared ag ased annirweddol neu wrth roi'r gorau iddo yn cael ei nodi yn erbyn y llinell Gwariant Gweithredol Arall yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr.

Pan fo gwariant ar asedau annirweddol yn gymwys i'w ystyried fel gwariant cyfalaf i ddibenion statudol, ni chaniateir i amorteiddio, colledion amhariad nag enillion a cholledion cael gwared â'r asedau gael effaith ar Falans Cronfa'r Cyngor. Felly, mae'r enillion a'r colledion yn cael eu symud allan o Falans Cronfa'r Cyngor yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn a'u symud i mewn i'r Cyfrif Addasu Cyfalaf ac (yn achos arian gwerthiant uwch na £10k) i'r Gronfa Wrth Gefn Derbyniadau Cyfalaf.

11. Rhestrau Stoc a Chontractau Tymor Hir

Cynhwysir rhestrau stoc yn y Fantolen yn ôl y gost neu'n ôl y gwerth gwerthu net - pa un bynnag o'r ddau sydd isaf. Mae cost rhestrau stoc yn cael ei aseinio trwy ddefnyddio fformiwla gostio 'Cyntaf i Mewn, Cyntaf Allan' (FIFO).

Rhoddir cyfrif am gontractau tymor hir trwy godi ar y Gwarged neu ar y Diffyg ar Ddarparu Gwasanaethau yn seiliedig ar werth y gwaith neu'r gwasanaeth a dderbynnir dan y contract yn ystod y flwyddyn ariannol.

Mae gwaith sydd yn y broses o gael ei wneud yn cael ei gynnwys yn y Fantolen yn ôl y gost.

12. Arian Parod a Chywerthoedd Arian

Cynrychiolir arian parod gan arian mewn llaw ac adneuon gyda sefydliadau ariannol sy'n ad-daladwy heb gosb ar rybudd o ddim mwy na 24 awr. Mae cywerthoedd arian yn fuddsoddiadau hynod o hylifol sy'n aeddfedu ymhen tri mis neu lai o'r dyddiad prynu ac yn rhai y gellir eu trosi'n hawdd i symiau hysbys o arian parod heb beri unrhyw risg o bwys yn sgil newid mewn gwerth.

Yn y Datganiad Llif Arian, dangosir arian parod a chywerthoedd arian net o'r gorddrafftiau banc sy'n daladwy ar alw ac maent yn rhan hanfodol o reolaeth arian parod y Cyngor.

13. Offerynnau Ariannol

13.1 Ymrwymiadau Ariannol

Mae ymrwymiadau ariannol yn cael eu hadnabod ar y Fantolen pan ddaw'r Awdurdod yn barti i'r darpariaethau cytundebol mewn offeryn ariannol, cânt eu mesur i gychwyn ar werth teg, a'u cario ar eu cost wedi'i amorteiddio. Mae costau blynyddol i'r llinell Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddi yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr (CIES) ar gyfer llog sy'n daladwy yn seiliedig ar swm cario y rhwymedigaeth, wedi'i luosi â'r gyfradd llog effeithiol ar gyfer yr offeryn. Y gyfradd llog effeithiol yw'r gyfradd sy'n disgowntio'n union y taliadau arian parod a amcangyfrifir yn y dyfodol dros oes yr offeryn i'r swm y cafodd ei gydnabod arno'n wreiddiol.

Ar gyfer y mwyafrif o'r benthyciadau sydd gan yr Awdurdod, golyga hyn mai'r swm a gyflwynir yn y Fantolen yw'r prifswm yn weddill sy'n daladwy (a llog wedi cronni); a'r llog a godir i'r CIES yw'r swm sy'n daladwy am y flwyddyn yn ôl y cytundeb benthyca.

Pan fo premiymau a disgowntiau wedi eu codi i'r CIES, mae'r rheoliadau yn caniatáu i'r effaith ar Falans y Gronfa Gyffredinol gael ei thaenu dros y blynyddoedd i ddod. Mae gan yr Awdurdod bolisi o daenu'r enillion neu'r colledion dros y tymor oedd yn weddill ar y benthyciad yr oedd y premiwm yn daladwy yn ei erbyn, neu yr oedd y disgownt i'w dderbyn pan gafodd ei ad-dalu. Mae cysoniad y symiau a godir i'r CIES i'r taliad net sydd ei angen yn erbyn Balans y Gronfa Gyffredinol yn cael ei reoli trwy drosglwyddo i neu o'r Cyfrif Addasiad Offerynnau Ariannol yn y Datganiad Symudiad yn y Cronfeydd wrth Gefn.

13.2 Asedau Ariannol

Caiff asedau ariannol eu dosbarthu yn seiliedig ar ddull dosbarthu a mesur sy'n adlewyrchu'r model busnes ar gyfer dal yr asedau ariannol a'u nodweddion llif arian. Mae tri prif ddosbarth o asedau ariannol sef:-

- cost wedi'i amorteiddio;
- gwerth teg trwy elw neu golled (FVPL); a
- gwerth teg trwy incwm cynhwysfawr arall (FVOCI).

Model busnes yr Awdurdod yw dal buddsoddiadau er mwyn casglu llifoedd arian cytundebol. Felly, mae asedau ariannol yn cael eu dosbarthu fel cost wedi'i amorteiddio, heblaw am y rheini nad yw eu taliadau cytundebol ar ffurf talu'r prifswm a llog yn unig (h.y. lle nad yw'r llifoedd arian ar ffurf offeryn dyled sylfaenol).

Asedau Ariannol wedi eu Mesur ar Gost wedi'i Amorteiddio

Mae asedau ariannol wedi eu mesur ar gost wedi'i amorteiddio yn cael eu hadnabod ar y Fantolen pan ddaw'r awdurdod yn barti i'r darpariaethau cytundebol mewn offeryn ariannol, a chânt eu mesur i gychwyn ar werth teg. Wedyn cânt eu mesur ar eu cost wedi'i amorteiddio. Mae credydau blynyddol i'r llinell Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddi yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr (CIES) ar gyfer llog sy'n dderbyniadwy yn seiliedig ar swm cario yr ased wedi'i luosi â'r gyfradd llog effeithiol ar gyfer yr offeryn. Ar gyfer y mwyafrif o'r asedau ariannol y mae'r Awdurdod yn eu dal, golyga hyn mai'r swm a gyflwynir yn y Fantolen yw'r prifswm yn weddill y gellir ei dderbyn (ynghyd â llog wedi cronni) a'r llog a gaiff ei gredydu i'r CIES yw'r swm sydd i'w dderbyn am y flwyddyn yn y cytundeb benthyca.

Fodd bynnag, mae'r Awdurdod wedi gwneud nifer o fenthyciadau i weithwyr ar lai na chyfraddau'r farchnad (benthyciadau meddal). Mae'r Cyngor yn defnyddio cyfradd CThEM ar gyfer benthyciadau buddiol i weithwyr fel procsi ar gyfer gwerth y farchnad/cyfradd llog effeithiol. Os yw'r gwahaniaeth rhwng y gyfradd ostyngedig a'r gyfradd llog effeithiol yn fwy na £100k, caiff colled ei gofnodi ar y CIES am werth presennol y llog a fydd yn cael ei ildio dros oes yr offeryn, gan arwain at gost wedi'i amorteiddio is na'r prifswm sy'n weddill.

Caiff llog ei gredydu i'r llinell Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddi yn y CIES ar gyfradd llog effeithiol fymryn yn uwch na'r gyfradd a dderbynnir gan y gweithwyr, ac effaith y gwahaniaeth yw cynyddu cost wedi'i amorteiddio y benthyciad yn y Fantolen. Mae'n ofynnol yn y darpariaethau statudol mai effaith benthyciadau meddal ar Falans y Gronfa Gyffredinol yw'r llog sy'n dderbyniadwy am y flwyddyn ariannol – mae cysoniad y symiau a gaiff eu debydu neu eu credydu i'r CIES i'r enillion net sydd ei angen yn erbyn Balans y Gronfa Gyffredinol yn cael ei reoli trwy drosglwyddo i neu o'r Cyfrif Addasiad Offerynnau Ariannol yn y Datganiad Symudiad yn y Cronfeydd wrth Gefn.

Mae unrhyw enillion a cholledion sy'n codi pan fo ased yn cael ei ddad-gydnabod, yn cael eu credydu neu eu debydu i'r llinell Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddi yn y CIES.

13.3 Model Colled Credyd Disgwyliedig

Mae'r Awdurdod yn cydnabod colledion credyd disgwyliedig ar bob un o'i asedau ariannol a ddelir ar gost wedi'i amorteiddio [neu FVOCI pan fo'n berthnasol], naill ai ar sail 12 mis neu sail oes. Mae'r model colled credyd disgwyliedig ar sail oes (model symledig) hefyd yn gymwys i symiau les sy'n dderbyniadwy ac asedau contract. Dim ond colledion oes sy'n cael eu cydnabod ar gyfer symiau masnach derbyniadwy (dyledwyr) a ddelir gan yr Awdurdod.

Bydd y Cyngor hefyd yn ymestyn y drefn symledig i symiau derbyniadwy ar les a masnach ac asedau contract os oes cydran gyllido sylweddol.

Mae colledion amhariad yn cael eu cyfrifo i adlewyrchu'r disgwyliad efallai na fydd y llifoedd arian yn y dyfodol yn digwydd oherwydd gallai'r benthyciwr fethu talu ei rwymedigaethau. Mae risg credyd yn chwarae rhan hollbwysig wrth asesu colledion. Os yw risg wedi cynyddu'n sylweddol ers i offeryn gael ei gydnabod i gychwyn, caiff colledion eu hasesu ar sail oes. Os yw'r risg heb gynyddu'n sylweddol neu os yw dal yn isel, caiff colledion eu hasesu ar y sail colledion disgwyliedig dros 12 mis.

Ar gyfer 2018/19 yng nghyswllt Mân Ddyledwyr roedd y canrannau dyledion drwg canlynol yn berthnasol –

6 mis i 1 flwyddyn: 50%;
1 flwyddyn i 2 flynedd: 75%;
Dros 2 flynedd: 100%.

Byddai canrannau uwch yn berthnasol ar gyfer rhai dyledwyr penodol, gan ddwyn i gof amgylchiadau personol e.e. cwmni wedi diddymu, methdaliad personol.

Ar gyfer dyledwyr oedd wedi eu gohirio h.y. ffioedd preswyl Gwasanaethau Cymdeithasol oedd wedi eu gohirio tra'n aros i eiddo werthu (lle roedd pridiant ar yr eiddo), roedd darpariaeth o 10% yn berthnasol waeth beth yw'r oedran – er y byddai darpariaeth uwch yn berthnasol mewn rhai amgylchiadau e.e. cyflwr presennol yr eiddo neu werth yr eiddo neu anghydfod.

Mae IFRS yn ei gwneud yn ofynnol i adnabod dyledion yn gynt (nid yw'r arfer cyfredol yn darparu ar gyfer dyledion yn gynt na 6 mis oed, er y byddai darpariaeth yn cael ei wneud ar gyfer amgylchiadau dyledwyr unigol sy'n hysbys e.e. methdalwr, oedran llai na hyn) ac mae'n rhaid eithrio dyledion sector cyhoeddus (ar hyn o bryd mae dyledion ar gyfer y bwrdd iechyd lleol, preseptwyr mawr a lleol (cynghorau)/cyrff sy'n codi trethi ac ati, a gweinyddiaethau canolog/datganoledig ac ati wedi eu cynnwys). Gan roi ystyriaeth i IFRS9 mae angen lwfansau colledion amharedig diwygiedig ac fe wneir yr ystyriaethau canlynol i gyrraedd y lwfansau diwygiedig.

Nid yw IFRS9 yn diffinio diffyg ar ddyled, ond mae'n ofynnol i sefydliad ddarparu diffiniad o'r fath sy'n gyson â'i ddibenion rheoli credyd. Defnyddir y diffiniad canlynol at ddibenion y gofyniad lwfans colled amharedig ar gyfer Mân Ddyledion, sy'n ddigon syml ac sy'n gyson â rheolaeth credyd yr Awdurdod –

Mae dyledwyr wedi diffygio ar ddyled (at ddibenion lwfans colled amharedig yng nghyswllt Mân Ddyledwyr) os nad oes taliad wedi'i dderbyn yn erbyn dyled yn y system Dyledwyr Civica (erbyn 31 Mawrth bob blwyddyn) pan fo oedran y ddyled yn fwy nag 14 diwrnod calendr o'r dyddiad pwynt treth.

Cynigir y lwfansau canlynol ar gyfer cyfnodau o hyd at 6 mis –

- Diwrnod 1 i 14 niwrnod ar ôl codi'r anfoneb – 2%
- 1 - 30 diwrnod ar ôl y diwrnod dyledus h.y. 15 diwrnod i 45 diwrnod o'r dyddiad pwynt treth - 2.5%;
- 31 - 60 diwrnod ar ôl y diwrnod dyledus h.y. 46 diwrnod i 75 diwrnod o'r dyddiad pwynt treth - 4.5%;
- 61 - 90 diwrnod ar ôl y diwrnod dyledus h.y. 76 diwrnod i 105 diwrnod o'r dyddiad pwynt treth – 7.5%;
- 91 – 168 diwrnod ar ôl y diwrnod dyledus h.y. 106 diwrnod i 182 diwrnod o'r dyddiad pwynt treth – 15%.

Byddai'r Cyngor wedyn yn parhau i ddefnyddio'r canrannau cyfredol ar gyfer dyledion hŷn na 6 mis o'r dyddiad pwynt treth h.y.

- 183 – 365 diwrnod o'r dyddiad pwynt treth – 50%;
- 366 – 730 diwrnod o'r dyddiad pwynt treth – 75%;
- 731 diwrnod neu fwy o'r dyddiad pwynt treth – 100%.

Taliadau wedi eu gohirio

O 183 diwrnod o'r dyddiad pwynt treth mae'r rhain i gael eu cymhwyso ar 10% YN UNIG ac nid ar y cyfraddau uwch a ddangosir. Dim darpariaeth ar gyfer dyledion gohiriedig sy'n llai na 6 mis oed. Mae gan y Cyngor bridiannau cyfreithiol wedi'u sicrhau yn erbyn cartrefi unigolion, felly mae'r swm ar gyfer amhariad yn is.

Yr enillion neu'r golled amhariad flynyddol fydd y newid mewn colledion credyd disgwyliedig cydol oes dros y flwyddyn.

13.4 Asedau Ariannol yn cael eu Mesur ar Werth Teg trwy Elw neu Golled

Mae asedau ariannol sy'n cael eu mesur ar werth FVPL yn cael eu hadnabod ar y Fantolen pan ddaw'r Awdurdod yn barti i'r darpariaethau cytundebol mewn offeryn ariannol, a chânt eu mesur i gychwyn a'u cario ar werth teg. Mae enillion neu golledion gwerth teg yn cael eu hadnabod wrth iddynt gyrraedd yn y Gwarged neu Ddiffyg ar Ddarparu Gwasanaethau.

Mae mesuriadau gwerth teg yr asedau ariannol yn seiliedig ar y technegau canlynol:-

Offerynnau gyda phrisiau'r farchnad wedi'u dyfynnu – pris y farchnad offerynnau eraill gyda thaliadau sefydlog a chanfyddadwy – dadansoddiad llif arian gostyngedig.

Mae'r mewnbynnau i'r technegau mesur wedi eu categoreiddio yn unol â'r tair lefel ganlynol:-

Mewnbynnau Lefel 1 – prisiau wedi'i dyfynnu (heb eu haddasu) mewn marchnadoedd actif ar gyfer asedau yr un fath y gall yr Awdurdod gael mynediad atynt ar y dyddiad mesur.
Mewnbynnau Lefel 2 – mewnbynnau ar wahân i'r prisiau wedi'u dyfynnu sydd wedi'u cynnwys yn Lefel 1 sy'n ganfyddadwy ar gyfer yr ased, naill ai'n uniongyrchol neu'n anuniongyrchol.

Mewnbynnau Lefel 3 – mewnbynnau anghanfyddadwy ar gyfer yr ased.

13.5 Y Datganiadau Ariannol

Mae unrhyw enillion a cholledion sy'n codi pan fo ased yn cael ei ddad-gydnabod, yn cael eu credydu neu eu debydu i'r llinell Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddi yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr.

13.6 Asedau Ariannol ar Gael i'w Gwerthu

Nid oes gan y Cyngor asedau ariannol ar gael i'w gwerthu ac yn annhebygol o gael rhai yn y tymor byr gan ni chynhwysir yr asedau ariannol yma yn y Datganiad Strategaeth Rheoli Trysorlys 2018/19.

14. Darpariaethau, Rhwymedigaethau Wrth Gefn ac Asedau Wrth Gefn

14.1 Darpariaethau

Gwneir darpariaethau pan fo rhywbeth wedi digwydd sy'n rhoi rhwymedigaeth gyfreithiol neu ddehongliadol i'r Cyngor sy'n debygol o fod angen setliad trwy drosglwyddo buddiannau economaidd neu wasanaeth posibl, a phan fo modd darparu amcangyfrif dibynadwy o faint y rhwymedigaeth. Er enghraifft, efallai bod y Cyngor yn rhan o achos llys fyddai'n debygol o arwain yn y pen draw at wneud setliad neu dalu iawndal.

Codir darpariaethau fel traul ar y llinell gwasanaeth priodol yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yn y flwyddyn y daw'r Cyngor yn ymwybodol o'r rhwymedigaeth, a chânt eu mesur yn ôl yr amcangyfrif gorau ar ddyddiad y Fantolen o'r gwariant sydd ei angen i setlo'r rhwymedigaeth, gan gymryd i ystyriaeth y risgiau ac ansicrwydd perthnasol.

Pan fo taliadau'n cael eu cyflwyno, yn y diwedd, rhoddir nhw yn erbyn y ddarpariaeth a gludir yn y Fantolen. Mae setliadau amcangyfrifiedig yn cael eu hadolygu ar ddiwedd bob blwyddyn ariannol – pryd y bydd hi'n llai na thebygol y bydd angen trosglwyddo buddiannau economaidd (neu gwneir setliad llai na'r disgwyl), caiff y ddarpariaeth ei gwrthdroi a'i rhoddi mewn credyd yn ôl i'r gwasanaeth perthnasol.

Pan fo disgwyl hawlio cyfran neu'r cyfan o'r taliad i setlo'r ddarpariaeth oddi ar barti arall (e.e. oddi ar hawliad yswiriant), caiff ei gydnabod fel incwm i'r gwasanaeth perthnasol ond os oes sicrwydd go bendant y bydd ad-daliad ar gael os ydyw'r Cyngor yn setlo'r rhwymedigaeth.

Mae'r Awdurdod wedi gwneud darpariaeth ar gyfer costau setlo hawliadau ar gyfer ôl-dâl yn codi o daliadau gwahaniaethol a wnaed cyn i'r Awdurdod weithredu ei Strategaeth Tâl Cyfartal. Fodd bynnag, mae trefniadau statudol yn caniatáu i setliadau gael eu cyllido o'r Gronfa Gyffredinol yn y flwyddyn y gwnaed y taliadau mewn gwirionedd yn hytrach na'r flwyddyn pan gafodd y ddarpariaeth ei sefydlu. Mae'r ddarpariaeth, felly'n cael ei chydbwyso gan Gyfrif Ôl-dâl Tâl Anghyfartal sydd, yn effeithiol, yn canslo'r darpariaeth i sero. Petai unrhyw hawliadau tâl cyfartal yn cael eu cyllido o'r gronfa gyffredinol yn y flwyddyn, caiff y taliadau yma eu tynnu o'r Ddarpariaeth Tâl Cyfartal a'r gronfa wrth gefn Ôl-dâl Tâl Anghyfartal na ellir ei ddefnyddio. Yn debyg, petai cyfarwyddyd cyfalafu yn cael ei gymhywso yn ystod y flwyddyn, yn unol â hynny bydd rhaid lleihau y Ddarpariaeth Tâl Cyfartal a'r gronfa wrth gefn Ôl-dâl Tâl Anghyfartal na ellir ei ddefnyddio. Byddent yn cael eu lleihau ar gyfer y swm a gyllidir gan y cyfarwyddyd cyfalafu. Dylai'r balans ar y ddarpariaeth a'r gronfa wrth gefn berthnasol adlewyrchu yr hawliadau sydd heb eu setlo ac unrhyw hawliadau newydd y dyfodol yn unig.

14.2 Rhwymedigaethau wrth gefn

Mae rhwymedigaeth wrth gefn yn codi pan fo digwyddiad wedi cymryd lle sy'n rhoi rhwymedigaeth bosib ar y Cyngor, ond na fydd cadarnhad hyd oni fydd digwyddiadau nad oes modd eu rhagweld wedi digwydd yn y dyfodol, neu heb ddigwydd, a rheini heb fod yn gyfan gwbl dan reolaeth y Cyngor. Mae rhwymedigaethau wrth gefn hefyd yn codi mewn amgylchiadau ble byddai darpariaeth yn cael ei gwneud fel arall ond naill ai nid yw'n debygol y bydd angen all-lif o adnoddau neu ni ellir mesur maint y rhwymedigaeth yn ddibynadwy.

Ni chydnabyddir rhwymedigaethau wrth gefn yn y Fantolen, ond cânt eu datgelu mewn nodyn i'r cyfrifon (Nodyn 42).

14.3 Asedau wrth gefn

Mae ased wrth gefn yn codi pan fo digwyddiad wedi cymryd lle sy’n rhoi ased bosib i’r Cyngor, ond na fydd cadarnhad hyd oni fydd digwyddiadau nad oes modd eu rhagweld wedi digwydd yn y dyfodol, neu heb ddigwydd, a rheini heb fod yn gyfan gwbl dan reolaeth y Cyngor.

Ni chydnabyddir asedau wrth gefn yn y Fantolen, ond cânt eu datgelu mewn nodyn i’r cyfrifon ble mae’n debygol y bydd mewnlif o fuddiannau economaidd neu wasanaeth posib (Nodyn 43).

15. Cronfeydd Wrth Gefn

Mae’r Cyngor yn cadw amryw o gronfeydd wrth gefn sy’n adlewyrchu i ba raddau y mae ei asedau’n fwy na’i ymrwymiadau ac unrhyw gyfyngiadau, statudol neu wirfoddol, a roddir ar y defnydd o’r balansau hyn. Mae gan y Cyngor y disgresiwn i osod o’r neilltu symiau penodol fel Cronfeydd wrth Gefn y mae’n dymuno eu clustnodi i ddibenion polisi i’r dyfodol neu i ymdrin â materion wrth gefn neu i reoli llif arian. Ceir crynodeb o’r rhan yn y Datganiad o’r Symudiad mewn Cronfeydd Wrth Gefn.

Caiff Cronfeydd wrth Gefn eu creu trwy drosglwyddo symiau o Falans Cronfa’r Cyngor yn y Datganiad o’r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn. Pan ceir traul sydd i’w gyllido o gronfa wrth gefn, caiff ei godi ar y gwasanaeth priodol yn y flwyddyn honno i’w sgorio yn erbyn y Gwarged neu Ddiffyg ar Ddarparu Gwasanaethau yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Yna trosglwyddir y gronfa wrth gefn yn ôl i Falans Cronfa’r Cyngor yn y Datganiad o’r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn fel nad oes taliad net yn erbyn y Dreth Gyngor ar gyfer y gwariant.

Cedwir rhai Cronfeydd wrth Gefn penodol er mwyn rheoli’r prosesau cyfrifo ar gyfer asedau nad ydynt yn gyfredol, offerynnau ariannol, buddiannau ymddeoliad a buddiannau gweithwyr ac nid ydynt yn cynrychioli adnoddau y gellir eu defnyddio i’r Cyngor - eglurir y Cronfeydd wrth Gefn hyn yn y polisïau a’r nodiadau perthnasol.

16. Cydnabyddiaeth Refeniw

Caiff refeniw ei gydnabod yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yn y flwyddyn y cafodd ei ennill yn hytrach na phan gafodd yr arian ei dderbyn. Mae hyn yn ymwneud ag incwm a geir o werthu nwyddau (a gynhyrchir gan y Cyngor i ddibenion eu gwerthu neu eu prynu i bwrpas ailwerthu), darparu gwasanaethau (ac eithrio gwasanaethau a wnelont yn uniongyrchol â chontractau adeiladu), llog, breindaliadau a difidendau, trafodion nad oes modd eu cyfnewid (h.y. y Dreth Gyngor) a lle cynt yr oedd rhwymedigaeth wedi’i hadnabod (h.y. credydwr) ar ôl bodloni’r meini prawf cydnabyddiaeth refeniw. Caiff refeniw ei gydnabod hefyd ar enillion a all godi neu beidio o weithgareddau cyffredin megis enillion ar ail-brisio asedau nad ydynt yn gyfredol, enillion ar werthu asedau nad ydynt yn gyfredol ac enillion ar asedau ariannol ar-gael-i’w-gwerthu. Lle mae’r Awdurdod yn gweithredu fel asiant, dim ond yr incwm a delir i’r Cyngor ar gyfer ei rôl fel asiant fydd yn cael ei gydnabod yn y cyfrifon. Ni fydd y swm sy’n gysylltiedig â’r trydydd parti (sef y prif swm) yn cael ei gynnwys yn y cyfrifon.

Mae refeniw’n cael ei gydnabod a’i fesur yn ôl gwerth teg y gydnabyddiaeth a dderbynnir. Dyma’r pris a fyddai’n cael ei dderbyn i werthu ased neu ei dalu i drosglwyddo rhwymedigaeth mewn trafodiad busnes trefnus rhwng y rhai sy’n weithgar yn y farchnad ar y dyddiad mesur. Bydd ad-daliadau a setliadau ariannol, lle’n berthnasol, yn cael eu cymryd i ystyriaeth wrth fesur gwerth teg y gydnabyddiaeth a gafwyd.

Os yw'r taliadau'n cael eu cyflwyno yn ôl telerau gohiriedig, mae'r gydnabyddiaeth a dderbynnir yn cael ei lleihau i'w gwerth presennol er mwyn sicrhau gwerth teg. Mae'r gwahaniaeth rhwng y swm hwn a chyfanswm y taliadau a dderbynnir yn cael ei gydnabod fel refeniw llog yn y Gwarged neu'r Diffyg ar Ddarparu Gwasanaethau. Mae derbyniadau tymor byr heb raddfa llog dynodedig yn cael eu mesur yn ôl y swm ar yr anfoneb wreiddiol pan fo effaith disgownt yn amherthnasol. Nid oes gwahaniaeth rhwng dyddiad cyflenwi a dyddiad talu yn achos trafodion digontract a rhai lle nad oes cyfnewid yn digwydd h.y. refeniw yng nghyswllt y Dreth Gyngor a threthi cyffredinol ac, felly, mesurir y trafodion hyn yn ôl y symiau llawn a dderbynnir yn eu cylch.

17. Llog Mewnol

Buddsoddir balansau arian gan y Cyngor yn unol â'i Bolisïau Rheoli Trysorlys a Buddsoddi ac fe gronnir a chredydir y llog i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Credydir llog i'r cronfeydd ymddiriedol a chronfeydd trydydd parti eraill ar sail y raddfa llog cyfartaledig a enillwyd gan y Cyngor. Mae rhai cronfeydd wrth gefn yn derbyn llog trwy drosglwyddiad sydd wedi ei glandro ar yr un sail.

18. Prydlesau

Lle mae hynny'n berthnasol ac yn hanfodol, caiff prydlesau eu categoreiddio fel prydlesau ariannol lle mae telerau'r brydles yn trosglwyddo'n sylweddol yr holl risgiau a'r enillion sy'n gysylltiedig â pherchenogaeth yr eiddo, offer neu gyfarpar o'r prydleswr i'r prydlesai. Nid yw'r Cyngor yn dal unrhyw brydlesau o'r math yma ac, o'r herwydd, mae'r prydlesau y mae'r Cyngor yn eu dal yn cael eu categoreiddio fel prydlesau gweithredu. Lle mae prydles yn ymwneud â thir ac adeiladau, caiff y tir a'r adeiladau eu categoreiddio ar wahân. Caiff trefniadau nad ydynt â statws gyfreithiol prydles ond sy'n trosglwyddo hawl i ddefnyddio ased yn gyfnewid am daliad eu cyfrif amdanynt dan y polisi hwn lle mae cyflawni'r trefniant yn dibynnu ar ddefnyddio asedau penodol. Mae asedau wedi cael eu hadolygu gan gymryd i ystyriaeth lefel bwysigrwydd y rhenti blynyddol a gwerthoedd cyfalaf ac mae eu cynnwys yn y cyfrifon yn seiliedig ar y lefelau hyn.

18.1 Y Cyngor fel Prydlesai

18.1.1 Prydlesau Ariannol

Os yn berthnasol ac o werth sylweddol, byddai eitemau o Eiddo, Offer a Chyfarpar a ddelir dan brydlesau ariannol yn cael eu cydnabod ar y Fantolen ar gychwyn y brydles yn ôl eu gwerth teg wedi ei fesur ar adeg sefydlu'r brydles (neu yn ôl gwerth cyfredol y taliadau isaf ar y brydles os ydynt yn is na'r gwerth teg). Wrth gydnabod yr ased, gwneir ymrwymiad cyfatebol i dalu i'r prydleswr. Caiff y costau uniongyrchol cychwynnol i'r Cyngor eu hychwanegu at swm cario'r ased. Caiff premiymau a delir ar adeg sefydlu prydles eu defnyddio i ddibrisio ymrwymiad y brydles. Caiff rhenti wrth gefn eu codi fel treuliau yn ystod y cyfnodau y bu iddynt godi.

Caiff taliadau prydles eu rhannu rhwng:-

- taliadau ar gyfer prynu'r budd yn yr eiddo, offer neu gyfarpar – a ddefnyddir i ddibrisio ymrwymiad y brydles; a
- tâl ariannol - sy'n cael ei ddebydu i'r llinell Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddi yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr.

Os yw eiddo, offer a chyfarpar yn cael eu cydnabod dan brydlesau ariannol, yna byddid yn cyfrifo amdanynt drwy ddefnyddio'r polisïau sy'n gyffredinol berthnasol i asedau o'r fath ar yr amod y codir am ddibrisiant yn ystod cyfnod y brydles os yw'r cyfnod hwnnw'n llai na oes ddefnyddiol dybiedig yr ased (lle nad yw perchenogaeth yr ased yn trosglwyddo i'r Cyngor ar ddiwedd cyfnod y brydles).

Nid oes rhaid i'r Cyngor godi'r Dreth Gyngor i dalu costau dibrisiant neu ailbrisio a cholledion amhariad sy'n codi mewn perthynas ag asedau a brydlesir. Yn lle hynny, gwneir cyfraniad blynyddol call o gyllid refeniw tuag at y buddsoddiad cyfalaf tybiedig yn unol â gofynion statudol. Yn lle dibrisiant ac ailbrisio a cholledion amhariad, felly, ceir cyfraniad refeniw ym Malans y Gronfa Gyffredinol a hynny drwy addasiad yn y Cyfrif Addasiad Cyfalaf yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd Wrth Gefn i gyfrif am y gwahaniaeth rhwng y ddau.

18.1.2 Prydlesau Gweithredol

Caiff rhent a delir mewn perthynas â phrydlesau gweithredol ei godi i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr fel cost i'r gwasanaethau sy'n elwa o ddefnyddio'r eiddo, offer neu gyfarpar a brydlesir. Codir tâl ar sail linell syth dros gyfnod oes y brydles, hyd yn oed oes nad yw hyn yn cyfateb i batrymau taliadau (e.e. cyfnod o rent am ddim ar gychwyn y brydles).

18.2 Y Cyngor fel Prydleswr

18.2.1 Prydlesau Ariannol

Os bydd y Cyngor yn caniatáu prydles ariannol ar gyfer eiddo neu eitem o offer neu gyfarpar, yna caiff yr ased berthnasol ei ddibrisio ar y Fantolen fel un y cafwyd gwared arni. Os yn berthnasol, ar gychwyn y brydles bydd swm cario'r ased yn y Fantolen (p'un a yw'n Eiddo, Offer a Chyfarpar neu'n Asedau a Ddelir i'w Gwerthu) yn cael ei ddibrisio i'r llinell Gwariant Gweithredol Arall yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr fel rhan o'r enillion neu'r colledion ar adeg cael gwared arni. Caiff enillion, sy'n cynrychioli buddsoddiad net yr Awdurdod yn y brydles, ei gredydu i'r un llinell yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr hefyd fel rhan o'r enillion neu'r colledion ar adeg cael gwared arni (h.y. yn cael ei ddebydu yn erbyn gwerth cario'r ased ar adeg cael gwared arni), gyda chofnod o ased prydles (dyledwr tymor hir) yn y

Fantolen. Caiff rhent a geir ar gyfer prydles ei rannu rhwng:-

- Taliadau ar gyfer prynu'r budd yn yr eiddo a ddefnyddir i ddibrisio ymrwymiad y corff a brydlesodd yr ased (ynghyd ag unrhyw bremiymau a dderbyniwyd); ac
- Incwm Cyllido, sy'n cael ei gredydu i'r llinell Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddi yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr.

Yn unol â statud, ni chaniateir defnyddio'r enillion a gredydwyd i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr ar adeg cael gwared â'r ased i ychwanegu at Falans y Gronfa Gyffredinol a rhaid trin hyn fel derbyniad cyfalaf. Lle derbyniwyd premiwm, rhaid symud hwn allan o Falans y Gronfa Gyffredinol i'r Gronfa Wrth Gefn ar gyfer Derbyniadau Cyfalaf yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd Wrth Gefn. Lle bydd y swm sy'n daladwy mewn perthynas â'r ased a brydlesir yn cael ei setlo drwy dalu rhent yn y blynyddoedd ariannol sydd i ddod, caiff hyn ei symud allan o Falans y Gronfa Gyffredinol i'r Gronfa wrth Gefn ar gyfer Derbyniadau Cyfalaf sydd wedi eu Gohirio yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd Wrth Gefn. Pan fydd rhenti'n cael eu derbyn yn y dyfodol, bydd yr elfen ar gyfer y derbyniadau cyfalaf ar ôl cael gwared o'r eiddo yn cael eu defnyddio i ddileu'r swm sy'n ddyledus gan y corff a brydlesodd yr ased. Bryd hynny, bydd y derbyniadau cyfalaf sydd wedi eu gohirio yn cael eu trosglwyddo i'r Gronfa Derbyniadau Cyfalaf.

Nid yw gwerth dileu asedau y ceir gwared arnynt yn cael ei godi yn erbyn y dreth gyngor oherwydd gwneir darpariaeth lawn ar gyfer costau asedau nad ydynt yn gyfredol mewn trefniadau ar wahân ar gyfer cyllido cyfalaf. Caiff y symiau, felly, eu trosglwyddo o Falans y Gronfa Gyffredinol i'r Cyfrif Addasiad Cyfalaf yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd Wrth Gefn.

18.2.2 Prydlesau Gweithredol

Pan fo'r Cyngor yn rhoi prydles weithredol dros eiddo neu eitem o offer neu gyfarpar, cedwir yr ased yn y Fantolen. Mae incwm rhent yn cael ei gredydu i'r llinell Gwariant Gweithredol Arall yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Gwneir credydau ar sail llinell-syth dros oes y brydles, hyd yn oed os nad yw hyn yn cyd-fynd â'r patrwm taliadau (e.e. telir premiwm ar gychwyn y brydles). Mae costau uniongyrchol cychwynnol yr eir iddynt wrth negodi a threfnu prydles yn cael eu hychwanegu at swm cario'r ased perthnasol a'u codi fel traul dros oes y brydles ar yr un sail ag incwm rhent.

19. Taliadau i Refeniw ar gyfer Asedau nad ydynt yn Gyfredol

Mae gwasanaethau a gwasanaethau cymorth yn gyfrifol am y symiau canlynol er mwyn cofnodi gwir gost dal asedau anghyfredol yn ystod y flwyddyn:-

- Dibrisiant asedau a ddefnyddir gan y gwasanaeth;
- Ailbrisio a cholli lleihad mewn gwerth ar asedau a ddefnyddir gan y gwasanaeth lle nad oes unrhyw enillion cronedig yn y gronfa ailbrisio wrth gefn y gellir dileu'r colledion yn ei herbyn; a
- Amorteiddio asedau anniriaethol sydd i'w priodoli i'r gwasanaeth.

Nid yw'n ofynnol i'r cyngor godi'r dreth gyngor i dalu am y costau hyn. Fodd bynnag, mae'n ofynnol iddo neilltuo cyfraniad blynyddol o refeniw tuag at ei ofyniad benthyca cyffredinol. Felly, disodlir y costau hyn gan y Ddarpariaeth Isafswm Refeniw (MRP) ar ffurf trafodiad addasu gyda'r cyfrif addasu cyfalaf yn y datganiad ar symud yn y cronfeydd wrth gefn ar gyfer y gwahaniaeth rhwng y ddau.

Cyhoeddodd Llywodraeth Cymru reoliadau newydd yn 2008/09 sy'n ei gwneud yn ofynnol i awdurdodau lleol yng Nghymru wneud darpariaeth ddarbodus ar gyfer MRP, gan gynnwys opsiwn i ddarparu cyfleuster isafswm refeniw yn ystod oes ased. Mae'r polisi hefyd yn caniatáu gohirio'r cyfleuster hwn tan y comisiynir yr ased.

Cyfrifir darpariaeth y Cyfrif Refeniw Tai (CRT) fel 2% o ofyniad cyllido cyfalaf **CRT** cychwynnol (CFR). Adolygodd y Cyngor ei bolisi isafswm refeniw a newidiodd y dull o gyfrifo MRP ar gyfer elfen Cronfa'r Cyngor o 1 Ebrill 2018. Yn flaenorol, roedd y Cyngor wedi cyfrifo MRP ar sail balans lleihau o 4% ar gyfer benthyca â chymorth a sail oes asedau ar gyfer eitemau cyfalaf a ariennir gan fenthyca heb gymorth. Mae'r dull newydd yn darparu dull cyson a bydd gwariant a ariennir gan fenthyca â chymorth hefyd yn cael ei godi ar sail asedau-bywyd. Ar gyfer asedau a ariannwyd gan fenthyca â chymorth ar 1 Ebrill 2018 yr ased – tybiwyd bod bywyd y rhain yn 50 o flynyddoedd gan y byddai'r benthyciad wedi ariannu nifer o asedau. Bydd unrhyw asedau newydd ar ôl 1 Ebrill 2018 a gyllidir drwy fenthyca â chymorth a benthyca heb gymorth yn cael eu seilio ar oes asedau a ddisgwylir mewn gwirionedd ar gyfer yr ased hwnnw. Newidiwyd methodoleg MRP i sicrhau dull gweithredu cyson a mwy darbodus sy'n cyfateb yn fwy cywir i'r cyfleuster isafswm refeniw â bywyd yr ased sy'n cael ei ariannu.

Mae eithriad i'r polisi hwn yn codi mewn perthynas â gwariant sy'n ddarostyngedig i gyfarwyddyd cyfalafu a ddyroddwyd o dan adran 40 (6) o Ddeddf Llywodraeth Leol a Thai 1989. Caiff unrhyw wariant o'r fath ei amorteiddio naill ai yn unol â'r polisi uchod neu dros nifer y blynyddoedd a bennir yn y cyfarwyddyd.

Cofnodir trafodion mewn perthynas ag eiddo buddsoddi yn erbyn llinell incwm a gwariant ariannu a buddsoddi'r datganiad cynhwysfawr ar incwm a gwariant.

20. Grantiau a Chyfraniadau'r Llywodraeth

P'un a ydynt yn cael eu talu ar gyfrif, trwy randaliadau neu fel ôl-ddyledion, cydnabyddir grantiau llywodraeth a chyfraniadau a rhoddion trydydd parti fel rhai sy'n ddyledus i'r Cyngor pan fo sicrwydd rhesymol:-

- y bydd y Cyngor yn cydymffurfio â'r amodau sydd ynghlwm â'r taliadau; ac
- y derbynnir y grantiau neu gyfraniadau.

Ni chaiff symiau a gydnabyddir fel rhai sy'n ddyledus i'r Cyngor eu credydu i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr hyd nes bydd yr amodau sydd ynghlwm i'r grant neu'r cyfraniad yn cael eu bodloni. Amodau grant yw'r gofynion y mae'n rhaid eu diwallu er mwyn bod yn gymwys i dderbyn y grant, er enghraifft, ar gyfer adeiladu ysgol neu allbynnau allweddol a benodir o fewn yr amdodau. Mae unrhyw arian a roddwyd fel grantiau a chyfraniadau, a'r amodau perthnasol heb eu bodloni, yn cael eu cario yn y Fantolen fel credydwyr. Pan fo'r amodau'n cael eu bodloni, mae'r grant neu'r cyfraniad yn cael ei roddi fel credyd yn y llinell gwasanaeth perthnasol (grantiau a chyfraniadau refeniw priodoladwy) neu fel Trethiant ac Incwm Grant Amhenodol (grantiau refeniw heb eu hamgáu a'r holl grantiau cyfalaf) yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr.

Pan fo grantiau cyfalaf yn cael eu credydu i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr, maent yn cael eu gwyrdroi o Balans Cronfa'r Cyngor drwy'r Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd Wrth Gefn. Pan fo grant heb ei ddefnyddio eto i gyllido gwariant cyfalaf, mae'n cael ei symud i'r Grantiau Cyfalaf Wrth Gefn Na Chawsant Eu Defnyddio. Pan fo wedi'i ddefnyddio, mae'n cael ei bostio i'r Cyfrif Addasu Cyfalaf. Mae'r symiau yn y Grantiau Cyfalaf Wrth Gefn Na Chawsant Eu Defnyddio yn cael eu trosglwyddo i'r Cyfrif Addasu Cyfalaf unwaith y cânt eu defnyddio i gyllido gwariant cyfalaf.

Mae rhai cyrff sy'n rhoddi grantiau yn gosod cyfyngiadau neu'n pennu i ba bwrpas y gellir defnyddio'r grant ond nid ydynt yn dweud a fydd angen ad-dalu'r grant ai peidio.

21. Gwariant Refeniw a Gyllidir gyda Chyfalaf Dan Statud (REFCUS)

Mae gwariant yr aethpwyd iddo yn ystod y flwyddyn y gellir ei gyfalafu dan ddarpariaethau statudol ond yn wariant nad yw'n creu ased nad yw'n gyfredol wedi ei godi fel gwariant i'r gwasanaeth perthnasol yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yn y flwyddyn. Pan fo'r Cyngor wedi penderfynu cwrdd â chost y gwariant hwn o adnoddau cyfalaf presennol neu trwy fenthyca, mae trosglwyddiad yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn o Falans Cronfa'r Cyngor i'r Cyfrif Addasu Cyfalaf yna'n gwyrdroi'r symiau a godwyd fel nad oes effaith ar lefel y Dreth Gyngor.

22. Gorbenion a Gwasanaethau Cefnogol

Mae costau gorbenion a gwasanaethau cefnogol yn cael eu codi ar y gwasanaethau hynny sy'n cael y buddiant o'r cyflenwad neu o'r gwasanaeth yn unol â threfniadau'r Awdurdod ar gyfer atebolrwydd a pherfformiad ariannol ar gyfer y pwrpas o gyfrifyddu cost-llawn ar gyfer dychweliadau ystadegol statudol, er enghraifft, dychweliadau blynyddol RA a RO Llywodraeth. Fodd bynnag, ar gyfer monitro'r gyllideb a'r cyfrifon blynyddol statudol, fe eithrir ad-daliadau ac fe adroddir ar wasanaethau corfforaethol a chefnogol fel cylchrannau gwasanaeth ac fe'i ddelir yn gyfrifol am reolaeth cyllideb.

23. Arian Tramor

Mae gan y Cyngor nifer o gynlluniau a gaiff gymorth grant o Ewrop lle mae'r grantiau efallai'n cael eu dyrannu mewn Ewros (mai nifer y cynlluniau hyn yn lleihau). Agorwyd cyfrif banc Ewro i gefnogi'r cynlluniau hyn. Caiff y balans ar y cyfrif hwn ar ddiwedd y flwyddyn ei drosi yn ôl y cyfraddau cyfnewid fel yr oeddynt ar 31 Mawrth gyda'r enillion neu'r colledion canlyniadol yn cael eu cydnabod yn y llinell Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddi yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr.

24. Buddiannau'r Gweithwyr

24.1 Buddiannau sy'n daladwy yn ystod cyflogaeth

Y buddiannau tymor byr i'r gweithwyr yw'r rheini sy'n cael eu talu cyn pen 12 mis i ddiwedd y flwyddyn – buddiannau megis cyflogau wythnosol a misol, gwyliau blynyddol gyda thâl, absenoldeb gwaeledd gyda thâl, taliadau bonws a buddiannau heblaw arian i'r gweithwyr presennol a'r rheini'n cael eu cydnabod fel treuliau i'r gwasanaethau yn ystod y flwyddyn pryd y rhydd y gweithwyr wasanaeth i'r Cyngor. Darperir ffigwr gronnus ar gyfer costau hawliadau gwyliau (neu unrhyw fath o absenoldeb, e.e. amser i ffwrdd *in lieu*) a enillwyd gan weithwyr a'r rheini heb eu cymryd cyn diwedd y flwyddyn a hawl ganddynt i'w trosglwyddo i'r flwyddyn ariannol ddilynol.

Mae'r ffigwr cronnol yn seiliedig ar y cyfraddau perthnasol i gyflogau wythnosol a misol yn y flwyddyn gyfrifo ddilynol, sef pryd y bydd y gweithiwr yn cymryd y budd. I atal amrywiadau gael effaith ar y Dreth Gyngor, mae'r newidiadau blwyddyn ar flwyddyn yn y gost a gynhyrchir gan y cronni yma'n cael ei godi yn erbyn Gwarged neu Ddiffyg ar Ddarparu o Gwasanaethau, ond wedyn caiff ei wyrdroi trwy'r Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn i'r Cyfrif Addasu Absenoldebau Cronnol, fel bod buddiannau gwyliau yn cael eu codi yn erbyn refeniw yn ystod y flwyddyn ariannol y mae'r absenoldeb gwyliau'n digwydd ynddi.

Nid yw'r Cyngor yn rhoddi buddiannau tymor hir i weithwyr h.y. y rheini nad oes disgwyl y byddant yn cael eu talu neu eu setlo cyn pen 12 mis i ddyddiad y Fantolen.

24.2 Buddiannau Terfynu

Buddiannau terfynu yw'r symiau sy'n daladwy o ganlyniad i benderfyniad gan y Cyngor i ddod â chyflogaeth swyddog i ben cyn y dyddiad ymddeol cyffredin neu benderfyniad swyddog i dderbyn diswyddo gwirfoddol. Codir y buddiannau hyn ar sail gronnol i'r llinell gwasanaeth perthnasol yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr pan na fedr y Cyngor mwyach dynnu'n ôl y cynnig o'r buddiannau hynny neu mewn achosion lle mae'r Awdurdod yn cydnabod costau ailstrwythuro.

Pan fo buddiannau terfynu'n golygu ychwanegu at bensiynau (fel arfer ar ffurf blynyddoedd ychwanegol), mae darpariaethau statudol yn mynnu bod y swm sy'n daladwy gan yr Awdurdod i'r gronfa bensiwn neu bensiynwyr yn ystod y flwyddyn, yn hytrach na'r swm a gyfrifiwyd yn unol â'r safonau cyfrifo perthnasol, yn cael ei godi ar Falans y Gronfa Gyffredinol. Yn y Datganiad o'r Symudiadau mewn Cronfeydd Wrth Gefn, mae angen symud arian i mewn ac allan o'r Gronfa Wrth Gefn ar gyfer Pensiynau er mwyn cael gwared â'r debydau a'r credydau tybiannol ar gyfer ychwanegiadau pensiwn a dalwyd fel buddiannau ar adeg terfynu cyflogaeth a rhoi yn eu lle ddebydau ar gyfer yr arian a dalwyd i'r gronfa bensiwn a phensiynwyr ac unrhyw symiau sy'n daladwy ond sydd heb eu talu ar ddiwedd y flwyddyn.

24.3 Buddiannau Ôl-Gyflogaeth

Mae gan weithwyr y Cyngor hawl i fod yn aelodau o ddau gynllun pensiwn sydd ar wahân i'w gilydd:-

- Cynllun Pensiwn Athrawon, a weinyddir gan Capita Teachers' Pensions ar ran yr Adran Addysg; a
- Cynllun Pensiwn Llywodraeth Leol, a weinyddir gan Gyngor Gwynedd.

Mae'r ddau gynllun yn darparu buddiannau diffiniedig i aelodau (lwmp swm ymddeol a phensiwn), a enillwyd tra oedd gweithwyr yn gweithio i'r Cyngor.

24.4 Cynllun Pensiwn Athrawon

Oherwydd trefniadau cynllun yr athrawon, nid yw'n bosib fel arfer priodoli'r atebolrwydd am y buddiannau hyn i'r Cyngor. Felly, mae cyfrif am y cynllun fel petai'n gynllun cyfraniadau diffiniedig ac nid oes yn y Fantolen gydnabyddiaeth yng nghyswllt unrhyw atebolrwydd i dalu buddiannau yn y dyfodol. Codir yn erbyn y llinell Gwasanaeth Dysgu Gydol Oes yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yng nghyswllt cyfraniadau'r cyflogwr sy'n daladwy i'r Asiantaeth Pensiwn Athrawon yn y flwyddyn.

24.5 Cynllun Pensiwn Llywodraeth Leol

Gall unrhyw weithwyr (ac eithrio athrawon) a Chynghorwyr, yn amodol ar feini prawf cymhwyso penodol, ymuno gyda'r Cynllun Pensiwn ar gyfer Llywodraeth Leol. Enw'r Cynllun yw Cronfa Bensiwn Gwynedd a chaiff ei gweinyddu gan Gyngor Gwynedd yn unol â Rheoliadau Cynllun Pensiwn Llywodraeth Leol 2013 ar ran y cyflogwyr sy'n rhan ohono. Yn unol â Safon Gyfrifo Ryngwladol (IAS19), mae'r Cynllun ar gyfer Llywodraeth Leol yn cael ei gyfrif fel cynllun buddiannau diffiniedig.

Mae'r rhwymedigaethau i Gynllun Pensiwn Gwynedd a briodolir i'r Cyngor yn cael eu cynnwys yn y Fantolen yn ôl dull actiwaraidd gan ddefnyddio'r dull uned ragamcanedig - h.y. asesiad o'r taliadau a wneir yn y dyfodol yng nghyswllt buddiannau ymddeoliad a enillwyd hyd yma gan y gweithwyr, yn seiliedig ar ragdybiaethau yng nghyswllt cyfraddau marwolaeth, cyfraddau trosiant y gweithwyr, ayyb., a hefyd ar ragamcanion yng nghyswllt enillion rhagamcanedig y gweithwyr presennol.

Rhoddir disgownt yn erbyn y rhwymedigaethau i lawr i'w gwerth yn ôl prisiau cyfredol, gan ddefnyddio cyfradd ddisgownt real, yn seiliedig ar raddfa dychweliad arwyddol ar fondiau Llywodraeth y DU wedi ei addasu ar gyfer ychwanegiad at y cynnyrch sy'n adlewyrchu'r risg ychwanegol sydd ynghlwm wrth ddefnyddio cynnyrch Bondiau Corfforaethol AA - a adwaenir fel taeniad credyd.

Mae asedau Cronfa Bensiwn Gwynedd a briodolir i'r Cyngor wedi'u cynnwys yn y Fantolen yn ôl eu gwerth teg:-

- Stociau a ddyfynnir - pris bid presennol;
- Stociau heb eu dyfynnu - amcangyfrif proffesiynol;
- Stociau fesul uned - pris bid bresennol; a
- Eiddo – eu gwerth ar y farchnad.

Mae'r newid yn y rhwymedigaethau pensiwn net yn cael ei ddadansoddi fesul pedwar rhan:-

a) Costau gwasanaeth cyfredol - cynnydd yn y rhwymedigaethau oherwydd nifer y blynyddoedd o wasanaeth a enillwyd eleni - wedi ei ddyrannu yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr i'r gwasanaethau y mae'r gweithwyr yn gweithio iddynt;

b) Costau gwasanaeth y gorffennol - y cynnydd yn y rhwymedigaethau oherwydd penderfyniadau a wnaed eleni ac effaith y rheini yn ymwneud â nifer y blynyddoedd o wasanaeth a enillwyd ym mlynyddoedd y gorffennol - debyd i Warged neu Ddiffyg ar Ddarparu Gwasanaethau yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr fel rhan o'r Costau na Ddosberthir. Llog net ar yr ymrwymiad net o ran buddiannau diffiniedig, h.y. y costau llog net i'r Cyngor - mae'r newid yn ystod y cyfnod yn yr ymrwymiad net o ran buddiannau diffiniedig sy'n codi o dreigl amser yn cael ei godi i'r llinell Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddi yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Mae hyn yn cael ei glandro drwy ddefnyddio'r gyfradd ddisgowntio a ddefnyddiwyd i fesur yr ymrwymiad o ran buddiannau diffiniedig ar ddechrau'r cyfnod, i'r ymrwymiad net diffiniedig ar ddechrau'r cyfnod (gan gymryd i ystyriaeth unrhyw newidiadau yn yr ymrwymiad o ran buddiannau diffiniedig net (yr ased) yn ystod y cyfnod fel canlyniad cyfraniadau a thaliadau buddiannau);

c) Ail-fesuriad yn cynnwys:-

- Yr enillion ar asedau'r cynllun (ac eithrio unrhyw symiau sydd eisoes wedi'u cynnwys yn y llog net ar fuddiannau net diffiniedig) sy'n cael ei godi i'r Gronfa Wrth Gefn ar gyfer Pensiynau fel Incwm a Gwariant Cynhwysfawr Arall;
- Enillion a Cholledion Actiwaraidd - newidiadau yn yr ymrwymiadau pensiwn net sy'n codi am nad yw'r digwyddiadau yn cyfateb i'r rhagdybiaethau a wnaed yn y prisiad actiwaraidd diwethaf neu oherwydd bod yr actiwarïaid wedi diweddaru eu rhagdybiaethau. Mae hyn yn cael ei godi i'r Gronfa Wrth Gefn ar gyfer Pensiynau fel Incwm a Gwariant Cynhwysfawr Arall;

ch) Cyfraniadau a dalwyd i Gronfa Bensiwn Gwynedd - arian parod a dalwyd i mewn fel cyfraniadau'r cyflogwr i'r gronfa bensiwn fel setliad o rwymedigaethau; heb ei gyfrif fel traul.

Mewn perthynas â buddiannau ymddeol, mae darpariaethau statudol yn mynnu bod y swm sy'n daladwy gan yr Awdurdod i'r gronfa bensiwn neu'n uniongyrchol i'r pensiynwyr yn ystod y flwyddyn, yn hytrach na'r swm a gyfrifiwyd yn unol â'r safonau cyfrifo perthnasol, yn cael ei godi ar Falans y Gronfa Gyffredinol. Yn y Datganiad o'r Symudiadau yn y Cronfeydd Wrth Gefn, mae angen symud arian i mewn ac allan o'r Gronfa Wrth Gefn ar gyfer Pensiynau er mwyn cael gwared â'r debydau a'r credydau tybiannol ar gyfer buddiannau ymddeol a rhoi yn eu lle ddebydau ar gyfer yr arian a dalwyd i'r gronfa bensiwn a phensiynwyr ac unrhyw symiau sy'n daladwy ond sydd heb eu talu ar ddiwedd y flwyddyn. Mae'r balans negyddol yn y Gronfa Wrth Gefn ar gyfer Pensiynau felly'n fesur o'r manteision i'r Gronfa Gyffredinol yn sgil yr arfer o gyfrif am fuddiannau ymddeol ar sail llif arian yn hytrach na fel buddiannau a enillir gan weithwyr.

24.6 Buddiannau Dewisol

Yn ogystal, mae gan y Cyngor rai pwerau cyfyngedig i dalu buddiannau ymddeoliad dewisol pan fo gweithwyr yn ymddeol yn gynnar. Mae unrhyw rwymedigaethau y tybir eu bod am godi yn sgil rhoi dyfarniad i unrhyw aelod o staff (gan gynnwys athrawon) yn cronni yn ystod blwyddyn y penderfyniad a gwneir cyfrif amdanynt gan ddefnyddio'r un polisïau â'r rheini a ddefnyddir yng nghyswllt Cynllun Pensiwn Llywodraeth Leol.

25. Eitemau Eithriadol

Lle mae hynny'n berthnasol a lle mae eitemau o incwm a gwariant yn sylweddol, caiff natur a swm yr eitemau eu datgelu ar wahân naill ai ar wyneb y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr neu yn y nodiadau ar y cyfrifon, gan ddibynnu ar arwyddocâd yr eitemau o ran cael dealltwriaeth o berfformiad ariannol y Cyngor.

26. Cyfrifo am TA (Trethi Annomestig)

Gan fod y Cyngor yn gweithredu fel asiant ar gyfer casglu incwm TA, nid yw'n cynnwys y sefyllfa ariannol o ran y trethdalwyr ac nid yw ond yn adrodd ar y sefyllfa ariannol net gyda'r Llywodraeth Ganolog yn ei Fantolen. Felly, os ydi'r swm a gesglir gan yr Awdurdod oddi ar drethdalwyr TA (net y gost o lwfans casglu) yn fwy na delir i Llywodraeth Cymru ar 31 Mawrth, mae'r swm sydd heb ei dalu eto i Lywodraeth Cymru in cael ei gynnwys yn y Fantolen fel credydwr. Yn yr un modd, os yw'r arian a dalwyd i Llywodraeth Cymru yn fwy na'r arian a gasglwyd gan drethdalwyr TA (net y gost o lwfans casglu), mae'r swm dros ben yn cael ei gynnwys yn y Fantolen fel dyledwr. Mae'r Cyngor yn cadw cofnod o ddyledion TA, lwfansau amhariad, rhagdaliadau a gordaliadau yn ei gyfrifon; fodd bynnag, i ddiben y cyfrifon terfynol caiff y balansau hyn eu cyfuno'n un cyfrif asiantaeth, gyda'r ffigyrau ar gyfer dyledwyr/credydwyr yn ymddangos fel ffigwr net ar gyfer y gronfa genedlaethol. Cost y lwfans casglu a dderbynnir gan Gyngor Sir Ynys Môn yw incwm y Cyngor sy'n bilio a chaiff ei gynnwys yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr.

Nid yw'r arian a gasglwyd gan drethdalwyr TA yn cael ei gynnwys yn y Datganiad Llif Arian heblaw am yr arian a ddelir yn ôl mewn perthynas â'r lwfans casglu. Mae unrhyw wahaniaeth rhwng yr arian a gasglwyd oddi wrth drethdalwyr TA â'r arian sydd yn cael ei dalu i'r Gronfa Drethi Annomestig yn cael ei gynnwys o fewn y gweithgareddau ariannol yn Natganiad y Llif Arian.

27. Incwm a Gwariant Asiantaeth

Yn unol ag amryfal bwerau statudol, gall Cynghorau gytuno gydag awdurdodau lleol eraill, cwmnïau dŵr ac adrannau'r llywodraeth i wneud gwaith ar eu rhan. Caiff y corff sy'n gwneud y gwasanaethau asiantaeth ei ad-dalu gan y corff cyfrifol hyd at swm a gymeradwywyd ynghyd ag unrhyw gyfraniad y cytunwyd arno tuag at gostau gweinyddol. Dim ond y symiau sy'n gysylltiedig â'r Cyngor, er enghraifft y ffioedd a gafwyd am ddarparu gwasanaethau'r asiantaeth, fydd yn cael eu cynnwys yn Natganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr y Cyngor.

Mae Cyngor Sir Ynys Môn wedi gweithredu yn ysod y flwyddyn fel asiant ar ran:-

Llywodraeth Cymru - casglu Trethi Annomestig (TA) a thalu'r symiau a gasglwyd i Lywodraeth Cymru, llai'r swm a gadwyd yn ôl ar gyfer y lwfans costau casglu;

Llywodraeth Cymru – Benthyciadau Cartrefi Gwag, lle mae'r Cyngor yn gweithredu fel asiant rhwng Llywodraeth Cymru a derbynyddion y Benthyciadau Cartrefi Gwag.

DATGANIAD ARIANNOL ATODOL
CYFRIF REFENIW TAI (CRT)

Datganiad Incwm a Gwariant am y flwyddyn yn diweddu 31ain Mawrth 2019

	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Gwariant		
Rheoli a Chynnal a Chadw - Atgyweirio a Chynnal a Chadw	3,684	3,322
Rheoli a Chynnal a Chadw - Goruchwylio a Rheoli	4,572	4,422
Rhenti, Ardrethi, Trethi a Thaliadau Eraill	39	3
Dibrisiant, Amhariad a Cholledion Ailbrisio Asedau Nad Ydynt yn Gyfredol	11,372	10,652
Costau Rheoli Dyled	12	12
Symudiad yn y Ddarpariaeth Amhariad ar gyfer Dyledion Drwg	89	(52)
Symudiad yng Nghroniad Absenoldebau Cronedig	(51)	8
Cyfanswm Gwariant	**19,717**	**18,367**
Incwm		
Rhenti Preswyl	(17,089)	(16,125)
Rhenti Dibreswyl	(215)	(216)
Taliadau am Wasanaethau a Chyfleusterau	(174)	(97)
Cyfraniadau tuag at Wariant	(168)	(128)
Arall	(308)	(202)
Cyfanswm Incwm	**(17,954)**	**(16,768)**
Gwariant Net Gwasanaethau CRT fel yn Natganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yr Awdurdod Cyfan	**1,763**	**1,599**
Cyfran Gwasanaethau CRT o'r Costau Craidd Corfforaethol a Democrataidd	**56**	56
Gwariant Net Gwasanaethau CRT	**1,819**	**1,655**
Cyfran Gwasanaethau CRT o'r Incwm a Gwariant Gweithredol yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yr Awdurdod Cyfan		
(Ennill) ar werthiant Asedau Nad Ydynt yn Gyfredol CRT	-	(2)
Ailbrisio Asedau	7	-
Llog Taladwy a Thaliadau Cyffelyb	1,765	1,858
Llog ac Incwm o Fuddsoddiad	(16)	(10)
Grantiau Cyfalaf a Chyfraniadau Derbyniadwy:	-	-
- Lwfans Atgyweiriadau Mawr	(2,664)	(2,659)
- Arall	(7)	(32)
Diffyg am y Flwyddyn ar Wasanaethau CRT	**904**	**810**

Datganiad Symudiadau ar Falans y CRT

Eitemau a gynhwysir yn y Cyfrif Incwm a Gwariant CRT ond a eithriwyd o'r symudiad ar Falans CRT am y flwyddyn

	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Balans y CRT ar ddiwedd y Cyfnod Adrodd Blaenorol	**(7,380)**	**(7,544)**
	-	-
Diffyg/(Gwarged) am y Flwyddyn ar Wasanaethau CRT	904	810
Addasiadau rhwng Seiliau Cyfrifo ac Ariannu yn ôl Statud	(1,911)	(781)
Gostyngiad/(Cynnydd) Net cyn Trosglwyddiadau i / o Gronfeydd Wrth Gefn	**(1,007)**	**29**
Trosglwyddiadau i / (o) Gronfeydd Wrth Gefn a Glustnodwyd	202	135
Gostyngiad/ (Cynnydd) Net yn y Flwyddyn ar y CRT	**(805)**	**164**
Addasiad i arian wrth gefn	**(202)**	**-**
Balans y CRT ar ddiwedd y Cyfnod Adrodd Cyfredol	**(8,387)**	**(7,380)**

NODIADAU AR Y CYFRIF REFENIW TAI (CRT)

NODYN 1 – CYFRIF REFENIW TAI

Mae'r Cyfrif Refeniw Tai yn gofnod o wariant ar, ac incwm o, ddarparu tai Cyngor lleol, ac mae ffurf a chynnwys y Cyfrif yn cael ei ragnodi gan statud. Mae'r Cyfrif Refeniw Tai yn cael ei "amgáu" a rhaid iddo fod yn hunangynhaliol. Mae cyfraniadau i ac o'r Cyfrif Refeniw Tai (e.e. o Gronfa'r Cyngor) yn cael eu cyfyngu i amgylchiadau arbennig.

NODYN 2 – STOC DAI

Yn ystod 2018/19, ni werthodd y Cyngor unrhyw annedd dan y Cynllun Hawl i Brynu, ac mae'r Cynllun wedi ei atal dros dro. Yn dilyn prynu allan o'r cynllun Cymhorthdal Tai, mae gan y Cyngor bolisi o brynu anheddau addas a oedd gynt ym mherchenogaeth y Cyngor a'u dychwelyd i stoc dai'r Cyngor. Yn ystod 2018/19, prynwyd 12 eiddo o'r fath. Ar 31 Mawrth 2019, cyfanswm yr anheddau yn y stoc dai oedd 3,818, wedi eu rhannu fesul math o annedd fel a ganlyn:-

	31 Mawrth 2019	31 Mawrth 2018
Stoc y Cyngor		
Tai	2,028	2,016
Tai Unllawr	1,045	1,044
Fflatiau	738	736
Fflatiau un ystafell	7	7
Cyfanswm Stoc y Cyngor	**3,818**	**3,803**

NODYN 3 – GWARIANT CYFALAF CYFRIF REFENIW TAI

	2018/19 £'000	2017/18 £'000
Buddsoddiad cyfalaf		
Tai	**9,028**	**9,291**
Ffynonellau Cyllido		
Derbyniadau Cyfalaf	-	(14)
Grantiau llywodraeth a chyfraniadau eraill	(2,671)	(2,677)
Cyllido Refeniw Uniongyrchol	(6,357)	(6,600)
Cyfanswm	**(9,028)**	**(9,291)**

Defnyddiwyd y Lwfans Atgyweiriadau Mawr o £2.659m ar gyfer 2018/19 yn llawn yn ystod y flwyddyn (£2.660m yn 2017/18).

NODYN 4 – DIBRISIANT AC AMHARIAD MEWN PERTHYNAS AG EIDDO, OFFER A CHYFARPAR

	2018/19 Dadgydnabod £'000	2018/19 Dibrisiant £'000	2018/19 Cyfanswm £'000	2017/18 Dadgydnabod £'000	2017/18 Dibrisiant £'000	2017/18 Cyfanswm £'000
Tir	-	-	-	-	-	-
Anheddau	7,504	3,572	**11,076**	7,582	2,812	**10,394**
Eiddo Arall – Asedau Gweithredol	-	297	**297**	-	258	**258**
	7,504	**3,869**	**11,373**	**7,582**	**3,070**	**10,652**

NODYN 5 – DERBYNIADAU CYFALAF O WAREDU TIR, TAI AC EIDDO ARALL YN Y CYFRIF REFENIW TAI

	2018/19 Nifer gwerthiannau	2018/19 £'000	2017/18 Nifer gwerthiannau	2017/18 £'000
Anheddau Cyngor				
Hawl i Brynu	-	-	-	-
Ad-dalu disgownt	-	-	2	10
Derbyniadau Arall	-	-	-	-
Gwerthiant tir	-	-	2	4
Gwerthiant eiddo arall	-	-	-	-
Eiddo Morgais	-	-	-	-
		-		**14**
Llai Gosod o'r Neilltu		-		-
		-		**14**

NODYN 6 – ÔL-DDYLEDION RHENT A DRWG DDYLEDION A DYLEDION AMHEUS

Yn ystod 2018/19, gwelwyd gostyngiad o £0.050m yn y dyledion rhenti. Gweler yn y tabl isod grynodeb o ôl-ddyledion rhenti a blaendaliadau:-

Ôl-ddyledion Rent	**2018/19 £'000**	**2017/18 £'000**
Ôl-ddyledion Tenantiaid Cyfredol	429	394
Ôl-ddyledion Gyn-denantiaid	250	257
Cyfanswm Ôl-ddyledion Rent	**679**	**651**
Blaendaliadau	(216)	(186)
Cyfanswm Dyled	**463**	**465**

Mae darpariaeth yn y Fantolen ar gyfer drwg ddyledion a dyledion amheus. Roedd y rhain yn cynnwys £0.462m yn erbyn rhenti (£0.462m yn 2017/18).

NODYN 7 – COSTAU PENSIWN

Fel rhan o delerau ac amodau cyflogaeth ei swyddogion, mae'r Cyngor yn cynnig buddiannau ymddeoliad. Er na fydd y buddiannau hyn yn daladwy hyd nes bo'r gweithwyr yn ymddeol, mae gan y Cyngor ymrwymiad i wneud y taliadau sydd angen eu datgelu ar yr adeg mae gweithwyr yn ennill eu hawl ar gyfer y dyfodol. Mae'r Cyngor yn cymryd rhan yn y Cynllun Pensiwn Llywodraeth Leol a weinyddir gan Gyngor Gwynedd. Mae hyn yn gynllun a ariennir, sy'n golygu fod y Cyngor a'r gweithwyr yn talu cyfraniadau i gronfa, sydd wedi ei chyfrifo ar lefel a fwriedir i gydbwyso rhwymedigaethau'r pensiwn gydag asedau buddsoddiad.

Cydnabyddir cost buddiannau ymddeoliad yng Nghost Net y Gwasanaethau pan gânt eu hennill gan weithwyr, yn hytrach na phan fo'r fath fuddiannau yn cael eu talu yn y pen draw fel pensiynau. Fodd bynnag, mae'r tâl y mae gofyn ei godi yn erbyn y Cyfrif Refeniw Tai wedi ei seilio ar yr arian sy'n daladwy yn y flwyddyn, felly, mae cost wirioneddol buddiannau ymddeoliad yn cael ei wyrdroi allan o'r Cyfrif Refeniw Tai ar ôl Gwariant Gweithredu Net. Mae'r trafodion canlynol wedi'u gwneud yn y Cyfrif Refeniw Tai yn ystod y flwyddyn:-

Cyfrif Incwm a Gwariant CRT	**2018/19 £'000**	**2017/18 £'000**
Cost Gwasanaeth Gyfredol	(407)	(318)
Cyfraniadau Cyflogwr a dalwyd yn wirioneddol	407	318
Cyfraniad i'r Gronfa Wrth Gefn Pensiwn	-	-

Ni fu'n bosib pennu faint o gost llogau pensiwn a dychweliad disgwyliedig ar yr asedau yn yr adroddiad actiwarïaid sy'n gysylltiedig â'r Cyfrif Refeniw Tai, felly, mae'r rhain wedi eu dyrannu'n llawn i Gronfa'r Cyngor.

ATODIAD 1

DATGELIAD PARTI CYSYLLTIEDIG – CYNRYCHIOLAETH CYDRANDDEILIAID GYDA SEFYDLIADAU TRYDYDD PARTI	
Grŵp Mynediad Ynys Môn	Robert G Parry OBE FRAgS
Sioe Amaethyddol Môn	Kenneth P Hughes
Partneriaeth Cymunedau Mwy Diogel Gwynedd a Môn	Llinos Medi Huws
Canolfan Gynghori at Bopeth Ynys Môn	Nicola Roberts
Fforwm Iaith Môn	Lewis Davies, Gwilyn O Jones, R Meirion Jones, Ieuan Williams, Bryan Owen
Cyd-Bwyllgor Ymgynghorol yr Ardal o Harddwch Naturiol Eithriadol (Ynys Môn)	Richard Dew, Eric Wyn Jones, Dafydd Roberts, Nicola Roberts, Robin Wyn Williams.
Grŵp Cyfeirio Cydranddeiliaid Betsi Cadwaladr	Llinos Medi Huws
Pencampwr Gofalwyr	Robert G Parry OBE FRAgS
Pencampwr Diogelu Oedolion	Llinos Medi Huws
Pencampwr Plant Mewn Gofal	Richard Griffiths
Pencampwr Amrywiaeth	Margaret Murley Roberts
Pencampwr Cydraddoldeb	Nicola Roberts
Pencampwr Aelodau	Robert Llewelyn Jones
Pencampwr Pobol Hyn	Robert Llewelyn Jones
Pencampwr Sgriwtini	Gwilym O Jones
Pencampwr Lluoedd Arfog	Richard Dew
Pencampwr Plant a Phobl Ifnac	Llinos Medi Huws
Llys Llywodraethwyr Prifysgol Bangor	R Meirion Jones
Cwmni CYNNAL AGM	Margaret Murley Roberts
Cwmni Frân Wen	Vaughan Hughes
Pwyllgor Rheoli CYNNAL	R Meirion Jones, Dafydd Roberts
Partneriaeth Cyrchfan Môn	Richard Dew
Panel Maethu	Richard Griffiths
Grŵp Llandrillo/Menai	R Meirion Jones
Cyd-Bwyllgor GwE	R Meirion Jones
Panel Mabwysiadu Gwynedd a Môn	Dylan Rees
Gwasanaethau Cyfiawnder Ieuenctid Gwynedd a Môn	Llinos Medi Huws
Pwyllgor Cronfa Bensiynau Gwynedd (Cyngor Gwynedd)	Robin Wyn Williams
Cyd-gyngor Cymru	John Griffith, Dafydd Rhys Thomas
Medrwn Môn	Llinos Medi Huws
Bwrdd Aelodau Consortiwm Awdurdodau Lleol Cymru (CLAW)	Robert G Parry OBE FRAgS
Menter Môn	Ieuan Williams
Cyd-Bwyllgor Cefnffyrdd Gogledd a Chanolbarth Cymru	Robert G Parry OBE FRAgS
Cyngor Iechyd Cymuned Gogledd Cymru (Pwyllgor Lleol Môn)	Trefor Lloyd Hughes MBE, Glyn Haynes, Dylan Rees
Bwrdd Uchelgais Economaidd Gogledd Cymru	Llinos Medi Huws
Awdurdod Tân ac Achub Gogledd Cymru	Richard Griffiths, Dylan Rees, Eric Wyn Jones
Pwyllgor Archwilio Awdurdod Tân ac Achub Gogledd Cymru	Dylan Rees
Panel Gweithredol Awdurdod Tân ac Achub Gogledd Cymru	Richard Griffiths, Eric Wyn Jones

DATGELIAD PARTI CYSYLLTIEDIG – CYNRYCHIOLAETH CYDRANDDEILIAID GYDA SEFYDLIADAU TRYDYDD PARTI	
Cymdeithas Tai Gogledd Cymru	Alun Wyn Mummery
Bwrdd Arweinyddiaeth Gogledd Cymru	Llinos Medi Huws
Panel Heddlu a Throsedd Gogledd Cymru	Dylan Rees
Grŵp Llywio Adolygiad Cynllun Gwastraff Rhanbarthol Gogledd Cymru	Robert G Parry OBE FRAgS
Cyd-bwyllgor Trin Gwastraff Gweddilliol Gogledd Cymru	Richard Dew, Robert G Parry OBE FRAgS
Bwrdd Cymunedau Mwy Diogel Gogledd Cymru	Llinos Medi Huws
Partneriaeth Twristiaeth Gogledd Cymru	Carwyn Jones
Ymddiriedolaeth Addysgol Owen Lloyd Penrhoslligwy	Vaughan Hughes
Bwrdd Gwasanaeth Cyhoeddus (Môn a Gwynedd)	Llinos Medi Huws
Bwrdd Partneriaeth Rhanbarthol	Llinos Medi Huws
Partneriaeth Cronfa Datblygu Cynaliadwy	Richard Dew
Ymddiriedolaeth yr Harbwr, Caernarfon	Robert G Parry OBE FRAgS
Pwyllgor Cyswllt y Sector Gwirfoddol	Llinos Medi Huws, Aled Morris Jones, Gwilym O Jones, R Meirion Jones, Alun Mummery
Cymdeithas Llywodraeth Lleol Cymru	Llinos Medi Huws, Ieuan Williams
Grŵp Cyswllt Prosiect Wylfa Newydd	John Griffith, Richard Griffiths, Kenneth P Hughes, Llinos Medi Huws, Aled Morris Jones, Richard Owain Jones, Dafydd Rhys Thomas
Grŵp Cydranddeiliad Safle Wylfa	John Griffith, Richard Griffiths, Kenneth P Hughes, Llinos Medi Huws, Aled Morris Jones, Gwilym O Jones, Richard Owain Jones

GEIRFA

ADDASIAD BLWYDDYN FLAENOROL
Mae Addasiad Blwyddyn Flaenorol yn addasiad perthnasol sy'n ymwneud â'r blynyddoedd blaenorol sy'n deillio o newidiadau mewn polisïau cyfrifo neu gywiriad i gamgymeriadau sylfaenol. Nid yw hyn yn cynnwys cywiriadau cylchol arferol neu addasiadau o amcangyfrifon cyfrifo a wnaed mewn blynyddoedd blaenorol.

ADNODDAU HYLIFOL
Buddsoddiadau ased cyfredol sy'n rhwydd i'w gwaredu gan y Cyngor heb aflonyddu ar ei fusnes ac sydd naill ai:-

- Yn drosglwyddadwy'n hawdd i symiau hysbys o arian parod ar, neu'n agos at, y swm a gludir; neu

- Yn cael eu masnachu mewn marchnad weithredol.

AMHARIAD
Lleihad mewn gwerth ased nad yw'n gyfredol dan ei swm a gludir yn y Fantolen.

ARIAN A NEILLTUIR (APPROPRIATION)
Y symiau a drosglwyddir rhwng y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr a'r cronfeydd refeniw neu gyfalaf wrth gefn.

ARCHWILIO CYFRIFON
Archwiliad annibynnol o faterion ariannol y Cyngor.

ARIAN A CHYWERTHOEDD ARIAN
Dyma'r arian mewn llaw, arian a ordynnwyd, arian a ddelir mewn cyfrifon banc a buddsoddiadau tymor byr (e.e. 3 mis) ac y gellir eu trosi'n rhwydd i symiau ariannol sy'n hysbys.

ASED
Eitem sydd â gwerth i'r Cyngor mewn termau ariannol. Mae asedau'n cael eu categoreiddio fel rhai cyfredol neu rhai nad ydynt yn gyfredol:-

- Bydd ased cyfredol yn cael ei ddefnyddio neu â gwerth isel iawn yn y flwyddyn ariannol nesaf (e.e. arian parod a stoc);
- Mae asedau nad ydynt yn gyfredol yn rhoi buddiannau i'r Cyngor ac i'r gwasanaethau mae'n darparu ar eu cyfer am gyfnod o fwy na blwyddyn a gall fod yn ddiriaethol (e.e. canolfan gymuned), neu annirweddol (e.e. trwyddedau meddalwedd cyfrifiadurol).

ASED WRTH GEFN
Mae ased wrth gefn yn ased posib sy'n deillio o ddigwyddiadau yn y gorffennol y bydd eu bodolaeth yn cael ei chadarnhau dim ond trwy ddigwyddiad o un neu fwy o ddigwyddiadau ansicr yn y dyfodol nad ydynt yn llwyr o fewn rheolaeth y Cyngor.

ASEDAU ANNIRWEDDOL
Gellir diffinio eitem annirweddol (nid un ffisegol) fel ased pan fo'r mynediad at fuddiannau economaidd i'r dyfodol y mae'n ei gynrychioli'n cael ei reoli gan yr endid adrodd. Mae Asedau Annirweddol y Cyngor hwn yn cynnwys trwyddedau meddalwedd cyfrifiadurol.

ASEDAU CYMUNEDOL
Asedau mae'r Cyngor yn bwriadu eu dal am byth, nad oes iddynt oes ddefnyddiol benodadwy ac a all fod â chyfyngiadau ar eu gwaredu. Enghreifftiau o asedau cymunedol yw parciau ac adeiladau hanesyddol.

ASEDAU ISADEILEDD
Asedau nad ydynt yn gyfredol sy'n perthyn i'r Cyngor na ellir eu trosglwyddo na'u gwerthu, y mae gwariant yn adferadwy yn unig drwy ddefnydd parhaus o'r ased a grëwyd gan yr ased. Enghreifftiau yw priffyrdd, llwybrau a phontydd.

ASEDAU GWEITHREDOL
Asedau nad ydynt yn gyfredol sy'n cael eu dal a'u meddiannu, defnyddio neu eu treulio gan y Cyngor wrth iddo ddilyn ei strategaeth ac wrth gyflenwi'n uniongyrchol y gwasanaethau hynny y mae ganddo gyfrifoldeb drostynt naill ai'n statudol neu â disgresiwn.

ASEDAU NAD YDYNT YN WEITHREDOL
Asedau nad ydynt yn gyfredol a ddelir gan y Cyngor ond nad ydynt yn cael eu meddiannu, defnyddio neu eu treulio'n uniongyrchol wrth gyflenwi gwasanaethau. Enghreifftiau yw eiddo buddsoddiad, asedau yn cael eu hadeiladu neu asedau gwarged i anghenion tra'n disgwyl eu gwerthu neu ailddatblygu.

ASEDAU TREFTADAETH
Ased sydd hefo rhinweddau hanesyddol, artistig, gwyddonol, technolegol, geoffisegol neu amgylcheddol sydd yn cael ei ddal a'i gynnal yn bennaf am ei gyfraniad at wybodaeth a diwylliant.

BENTHYCA DI-GEFNOGAETH
Gall y Cyngor fenthyca arian ychwanegol i'r benthyca â chefnogaeth y Llywodraeth i ariannu ei wariant cyfalaf cyn belled a'i fod yn fforddiadwy a chynaliadwy. Fe lywodraethir y pŵer yma gan Gôd Pwyllog CIPFA, a mae'r Cyngor yn lwyr gydymffurfio â hwn.

BENTHYCA DROS DRO
Arian a fenthycir am gyfnod o lai na blwyddyn.

BENTHYCA GYDA CHEFNOGAETH
Mae'r Cyngor yn benthyca arian i ariannu rhan o'i raglen cyfalaf. Fe adnabyddir y benthycaid gan Lywodraeth Ganolog yn ei glandriad ariannu ar gyfer y Cyngor.

BUDD-DALIADAU TAI
System o gymorth ariannol i unigolion tuag at gostau tai penodol a weinyddir gan awdurdodau, gyda chymhorthdal gan lywodraeth ganolog.

BUDDIANNAU Â DISGRESIWN (PENSIYNAU)
Buddiannau ymddeoliad, nad oes gan y cyflogwr unrhyw rwymedigaeth gyfreithiol, gytundebol neu adeiladol i'w dyfarnu, ac sy'n cael eu dyfarnu'n ôl pwerau disgresiwn y Cyngor fel y Rheoliadau Llywodraeth Leol (Taliadau Disgresiwn) 1996.

BUDDIANNAU YMDDEOLIAD
Bob ffurf o gydnabyddiaeth a roddir gan gyflogwr yn lle gwasanaethau a gyflenwyd gan weithwyr sy'n daladwy ar ôl terfyn y gyflogaeth.

BUDDSODDIADAU (CRONFA BENSIWN)
Bydd buddsoddiadau'r Gronfa Bensiwn yn cael eu cyfrifo yn natganiadau'r gronfa honno. Fodd bynnag, mae'n ofynnol hefyd ar awdurdodau i ddatgelu, fel rhan o ofynion datgelu sy'n ymwneud â

buddiannau ymddeoliad, siâr i'w briodoli o asedau'r cynllun pensiwn sy'n gysylltiedig â'u rhwymedigaethau gwaelodol.

BUSNES HYFYW
Y cysyniad fod y Datganiad Cyfrifon yn cael ei baratoi ar y dybiaeth y bydd y Cyngor yn parhau mewn bodolaeth weithredol am y dyfodol rhagweladwy.

BWRDD BENTHYCIADAU GWEITHIAU CYHOEDDUS (PWLB)
Asiantaeth Llywodraeth Ganolog sy'n rhoi benthyciadau am flwyddyn a/neu fwy i awdurdodau ar raddfeydd llog sydd ond ychydig yn uwch na'r rheini y gall y llywodraeth fenthyca ei hun.

CIPFA
Sefydliad Siartredig Cyllid Cyhoeddus a Chyfrifo. Y prif gorff proffesiynol a rheoleiddiol ar gyfer cyfrifon llywodraeth leol.

CONTRACT TYMOR HIR
Contract a ffurfir ar gyfer dylunio, cynhyrchu neu adeiladu ased sylweddol unigol neu ddarpariaeth gwasanaeth (neu gyfuniad o asedau neu wasanaethau sydd, gyda'i gilydd, yn ffurfio prosiect unigol), ble bo'r amser a gymerir i gwblhau'n sylweddol y contract o'r fath fel ei fod yn disgyn i mewn i fwy nag un flwyddyn ariannol.

CORFFORAETHOL A CRAIDD DEMOCRATAIDD
Mae'r Corfforaethol a Craidd Democrataidd yn cynnwys yr holl weithgareddau penodol y mae awdurdodau lleol yn ymgymryd â nhw oherwydd eu bod yn awdurdodau etholedig, amlbwrpas. Felly, mae cost y gweithgareddau hyn yn uwch na phe byddai cyfres o gyrff annibynnol, un pwrpas, enwebedig yn rheoli'r un gwasanaethau. Felly, nid oes sail resymol dros ddyrannu'r costau hyn i wasanaethau.

COST GWASANAETH CYFREDOL (PENSIYNAU)
Y cynnydd mewn gwerth cyfredol o rwymedigaethau cynllun pensiwn buddiannau diffiniedig, y disgwylir iddo ddeillio o wasanaeth gweithiwr yn y flwyddyn bresennol.

COST GWASANAETH YN Y GORFFENNOL (PENSIYNAU)
Ar gyfer cynllun pensiwn buddiannau diffiniedig, y cynnydd yng ngwerth cyfredol rhwymedigaethau'r Cynllun sy'n gysylltiedig â gwasanaeth gweithiwr mewn blynyddoedd ariannol blaenorol sy'n deillio yn y flwyddyn ariannol bresennol o ganlyniad i gyflwyno neu wella buddiannau ymddeoliad.

COSTAU HEB EU DOSBARTHU
Dyma orbenion nad yw unrhyw ddefnyddiwr yn cael budd ohonynt yn awr ac, fel y cyfryw, nid ydynt yn cael eu dosrannu i wasanaethau.

COST LLOG (PENSIYNAU)
Ar gyfer cynllun buddiannau diffiniedig, y cynnydd disgwyliedig yn ystod y flwyddyn ariannol o werth cyfredol rhwymedigaethau'r Cynllun oherwydd bod y buddiannau yn un flwyddyn ariannol yn agosach at setliad.

CREDYDWR
Swm sy'n ddyledus i unigolion neu sefydliadau eraill gan y Cyngor am waith a wnaed, nwyddau a dderbyniwyd neu wasanaethau a gyflenwyd yn ystod y flwyddyn ariannol, ond na thalwyd amdanynt cyn diwedd y flwyddyn ariannol honno.

CRONFEYDD WRTH GEFN
Croniad gwarged, diffygion a meddiannau dros y blynyddoedd diwethaf. Mae cronfeydd wrth gefn o natur refeniw ar gael a gellir eu gwario neu eu clustnodi ar ddisgresiwn y Cyngor. Ni ellir

defnyddio peth cronfeydd wrth gefn cyfalaf, fel y Gronfa Ailbrisio Wrth Gefn, i gwrdd â gwariant cyfredol.

CRONFEYDD WRTH GEFN DEFNYDDIADWY
Symiau penodol a osodir o'r neilltu ar gyfer pwrpasau polisi'r dyfodol neu ar gyfer digwyddiadau annisgwyl. Gall eu defnyddio i ariannu gwariant neu i leihau trethi.

CRONFEYDD WRTH GEFN NA ELLIR EU DEFNYDDIO
Y cronfeydd wrth gefn a ddefnyddir i amsugno'r gwahaniaeth rhwng y canlyniad o ddefnyddio ymarferion cyfrifo cywir gofyniad am drefniadau statudol ar gyfer ariannu gwariant. Mae cronfeydd wrth gefn o'r fath yn cynnwys enillion a cholledion heb eu gwireddu mewn perthynas ag ail-brisio eiddo, offer a chyfarpar ble mae rhaid gwerthu'r ased cyn i'r gwerth fod ar gael.

CRONFEYDD YMDDIRIEDOLAETH
Cronfeydd a weinyddir gan y Cyngor i bwrpasau fel gwobrwyon, elusennau, prosiectau penodol ac ar ran plant dan oed.

CRONIADAU
Symiau a gynhwysir yn y cyfrifon terfynol i gydnabod nwyddau/gwasanaethau a dderbyniwyd yn y flwyddyn neu incwm a gwariant a enillwyd neu yr aethpwyd iddo yn y flwyddyn ariannol, ond nad oedd taliad gwirioneddol wedi ei dderbyn neu ei wneud ar ei gyfer ar 31 Mawrth.

CYDNABYDDIAETH ARIANNOL
Yr holl symiau a delir i, neu sy'n dderbyniadwy gan, weithiwr a symiau sy'n ddyledus trwy lwfansau treuliau (cyn belled ag y mae'r symiau hynny'n daladwy yn nhreth incwm y DU) a gwerth ariannol unrhyw fuddiannau eraill a dderbyniwyd heblaw mewn arian parod. Mae cyfraniadau pensiwn sy'n daladwy gan y cyflogwr yn cael eu heithrio.

CYFNOD CYFRIFO
Y cyfnod o amser a gynhwysir yn y cyfrifon, fel arfer cyfnod o ddeuddeng mis yn cychwyn ar 1 Ebrill. Diwedd y cyfnod cyfrifo yw dyddiad y Fantolen, fel arfer 31 Mawrth y flwyddyn ddilynol.

CYFRIF REFENIW TAI (CRT)
Cyfrif ar wahân i Gronfa'r Cyngor, sy'n cynnwys yr incwm a gwariant sy'n deillio o'r ddarpariaeth llety tai gan y Cyngor.

CYLLIDEB
Datganiad o faint o arian y mae'r Cyngor wedi ei neilltuo i bob gwasanaeth a swyddogaeth i'w wario neu ei godi mewn incwm ar gyfer y flwyddyn ariannol.

CYLLIDO CYFALAF
Arian sydd ar gael i dalu am wariant cyfalaf. Mae nifer o ffyrdd o gyllido gwariant cyfalaf yn cynnwys benthyca, prydlesu, cyllido refeniw uniongyrchol, derbyniadau cyfalaf defnyddiadwy, grantiau cyfalaf, cyfraniadau cyfalaf, cronfeydd wrth gefn refeniw a chronfeydd wrth gefn a glustnodwyd.

CYNLLUN PENSIWN BUDDIANNAU DIFFINIEDIG
Cynlluniau pensiwn ble bo buddiannau a dderbynnir gan y cyfranogwyr yn annibynnol ar y cyfraniadau a dalwyd, ac nad ydynt yn uniongyrchol gysylltiedig â buddsoddiadau'r cynllun.

CYSONDEB
Y cysyniad fod triniaeth gyfrifo o eitemau tebyg o fewn blwyddyn ariannol ac o un flwyddyn i'r nesaf yr un fath.

DADANSODDIAD GWARIANT A CHYLLIDO
Mae'r datganiad yn anelu i ddangos sut defnyddir gwariant blynyddol a sut y'i gyllidiri o adnoddau. Dangosa'r golofn gynta, y gwariant net a godir i'r Gronfa Gyffredinol a balansau'r CRT, y gwir effaith o'r gost o ddarparu gwasanaethau am y flwyddyn, ac eithrio addasiadau cyfrifo.

DATGANIAD O'R SYMUDIAD MEWN CRONFEYDD WRTH GEFN
Dangosir y datganiad y symudiad o gychyn y flwyddyn i'w diwedd ar gyfer yr holl gronfeydd wrth gefn ddefnyddiadwy a ddelir gan y Cyngor ac y gellir eu defnyddio i gyllido costau'r Cyngor neu i leihau tethiant lleol, ynghyd â chronfeydd wrth gefn nad oes modd eu defnyddio.

DARPARIAETH
Swm a osodir o'r neilltu yn y cyfrifon ar gyfer rhwymedigaethau neu golledion i'r dyfodol sy'n sicr neu'n debygol iawn o ddigwydd ond bod y symiau neu'r dyddiadau pryd y byddant yn digwydd yn ansicr.

DATGANIAD INCWM A GWARIANT CYNHWYSFAWR
Un o brif ddatganiadau ariannol y Cyngor sy'n cofnodi'r holl incwm a gwariant ar gyfer y Cyngor wedi ei gategoreiddio'n unol â gofynion safonol CIPFA fel y gellir cymharu awdurdodau.

DATGANIAD LLIF ARIAN
Mae'r datganiad llif arian yn dangos y newidiadau yn yr arian a'r cywerthoedd ariannol sydd gan y Cyngor yn ystod y flwyddyn ariannol.

DERBYNIADAU CYFALAF
Yr elw o waredu tir neu asedau eraill nad ydynt yn gyfredol eraill. Gellir defnyddio cyfrannau o dderbyniadau cyfalaf i gyllido gwariant cyfalaf newydd, o fewn y rheolau a osodir i lawr gan y llywodraeth, ond ni ellir eu defnyddio i gyllido gwariant refeniw.

DIBRISIANT
Mesur o'r gost o wisgo allan, defnyddio neu fel arall leihau oes economaidd ddefnyddiol asedau nad ydynt yn gyfredol y Cyngor yn ystod y flwyddyn ariannol, p'un a yw hynny o ddefnydd, treuliad amser neu anarferiant trwy newidiadau technegol neu rai eraill.

DIGWYDDIADAU AR ÔL DYDDIAD Y FANTOLEN
Digwyddiadau ar ôl dyddiad y Fantolen yw'r digwyddiadau hynny, ffafriol neu anffafriol, sy'n digwydd rhwng dyddiad y Fantolen a'r dyddiad yr awdurdodir cyhoeddi'r Datganiad Cyfrifon Terfynnol.

DYCHWELIAD DISGWYLIEDIG AR ASEDAU PENSIWN
Ar gyfer cynllun buddiannau diffiniedig a ariennir, hwn yw'r raddfa dychweliad ar gyfartaledd, yn cynnwys incwm a newidiadau mewn Gwerth Teg ond yn net o dreuliau cynllun, a ddisgwylir dros weddill oes y rhwymedigaeth gysylltiedig ar yr asedau gwirioneddol a ddelir gan y cynllun.

DYLED NET
Benthyciadau'r Cyngor llai arian parod ac adnoddau hylifol.

DYLEDWR
Swm sy'n ddyledus i'r Cyngor gan unigolion neu sefydliadau eraill am waith a wnaed, nwyddau a dderbyniwyd neu wasanaethau a gyflenwyd yn ystod y flwyddyn ariannol, ond na thalwyd amdanynt cyn diwedd y flwyddyn ariannol.

ENILLION A CHOLLEDION ACTIWARÏAID
I gynllun pensiwn buddiannau diffiniedig, y newidiadau mewn gwarged neu ddiffyg actiwaraidd sy'n codi oherwydd:-

- Nad yw digwyddiadau wedi cyd-fynd â'r tybiaethau actiwarïaid a wnaethpwyd i'r prisiant diwethaf (enillion a cholledion profiad); neu
- Fod y tybiaethau actiwaraidd wedi newid.

GRANT CYNNAL REFENIW
Grant a delir gan Lywodraeth Ganolog i awdurdodau, yn cyfrannu tuag at gost gyffredinol eu gwasanaethau.

GRANTIAU LLYWODRAETH
Grantiau a wneir gan y llywodraeth tuag at naill ai wariant refeniw neu gyfalaf gan ddisgwyl cydymffurfiad yn y gorffennol neu i'r dyfodol gyda rhai amodau penodol sy'n ymwneud â gweithgareddau'r Cyngor. Gall y grantiau hyn fod yn benodol i gynllun neilltuol neu gall gefnogi gwariant refeniw'r Cyngor yn gyffredinol.

GWAITH YN MYND YN EI FLAEN (WIP)
Cost gwaith a berfformir ar brosiect heb ei orffen ar ddyddiad y Fantolen.

GWARIANT CYFALAF
Gwariant ar brynu ased nad yw'n gyfredol, a ddefnyddir i ddarparu gwasanaethau tu draw i'r flwyddyn ariannol gyfredol, neu wariant sy'n ychwanegu at, ac nid cynnal yn unig, werth ased presennol nad yw'n gyfredol. Mae enghreifftiau'n cynnwys : adeiladu ysgol newydd, prynu offer TG, adnewyddu sylweddol cartref gofal.

GWARIANT REFENIW
Treuliau dydd i ddydd o ddarparu gwasanaethau.

GWARIANT REFENIW A ARIENNIR O GYFALAF O DAN STATUD (REFCUS)
Gwariant y gellir ei ohirio'n gywir (h.y. ei drin fel cyfalaf o ran natur) ond nad yw'n arwain at, neu'n parhau i gydweddu ag, ased diriaethol. Enghreifftiau o daliadau gohiriedig yw grantiau o natur cyfalaf i sefydliadau gwirfoddol.

GWASANAETHAU ASIANTAETH
Y Gwasanaethau a ddarperir gan y Cyngor i drydydd parti neu ar ran sefydliad arall.

GWERTH GWEDDILLIOL
Gwerth net ased y gellir ei wireddu ar ddiwedd ei oes ddefnyddiol.

GWERTH LLYFR NET
Y swm y mae asedau nad ydynt yn gyfredol yn cael eu cynnwys yn y Fantolen, h.y. eu costau hanesyddol neu werth cyfredol llai'r symiau cronnus ar gyfer dibrisiant.

GWERTH NET
Gwerth y Cyngor o gyfanswm asedau llai cyfanswm rhwymedigaethau.

GWERTH TEG
Gwerth teg ased yw'r pris y gellid ei gyfnewid amdano mewn trafodion hyd braich, llai, ble bo'n berthnasol, unrhyw grantiau derbyniadwy tuag at brynu neu ddefnyddio'r ased.

GWERTH TRETHADWY
Rhent tybiedig blynyddol hereditament, a ddefnyddir i bwrpasau Trethi Annomestig.

ISAFSWM DARPARIAETH REFENIW (MRP)
Yr isafswm sydd raid ei godi ar y cyfrif refeniw bob blwyddyn er mwyn darparu ar gyfer ad-daliad benthyciadau a symiau eraill a fenthycir gan y Cyngor.

LLOG A DDERBYNNIR NEU A DELIR
Defnyddir y dull gyfradd log sydd mewn grym gweithredol i fesur beth yw gwerth cludadwy ased ariannol neu rwymedigaethau a fesurir yn ôl y gost lai amorteiddio cronedig, ac i ddyrannu incwm neu dreuliau cysylltiedig i'r cyfnod perthnasol. Y gyfradd log sydd mewn grym yw hwnnw sy'n rhoddi disgownt cysáct ar y taliadau arian parod neu'r derbyniadau amcangyfrifiedig yn y dyfodol dros oes yr offeryn ariannol yn ôl y swm a gafodd ei gydnabod iddo'n y lle cyntaf. Mae'r gyfradd log sydd mewn grym yn cael ei diwygio yn ôl y tâl llog neu'r derbyniadau gwirioneddol trwy'r Datganiad Symudiadau yn y Cronfeydd wrth Gefn i sicrhau mai dim ond llog gwirioneddol a godir yn erbyn y Dreth Gyngor.

Yn achos asedau a rhywymedigaethau ariannol a gludwyd yn ôl y gost, gan fod y llog sydd mewn grym yr un faint â'r llog cludo, mae'r gwerth cludo'n cael ei ddiwygio ar gyfer llog cronnus.

MATEROLIAETH
Y cysyniad y dylai'r Datganiad Cyfrifon gynnwys yr holl symiau y gellid disgwyl iddynt, pe gadewid hwy allan neu eu cam-ddatgan, arwain at lurguniad o'r datganiadau ariannol ac, yn y pen draw, gamarwain defnyddiwr y cyfrifon.

OES ECONOMAIDD DDEFNYDDIOL (UEL)
Y cyfnod dros yr hwn y bydd y Cyngor yn cael buddiannau o ddefnydd ased nad yw'n gyfredol.

PARTÏON CYSYLLTIEDIG
Ceir diffiniad manwl o Bartïon Cysylltiedig yn IAS 24. I bwrpasau'r Cyngor, ystyrir fod partïon cysylltiedig yn cynnwys Llywodraeth Ganolog, Awdurdodau Lleol a chyrff arall, sy'n codi un ai praeseptau neu ardollau ar y Cyngor. Gall partïon cysylltiedig hefyd gynnwys is-gwmnïau a chwmnïau cysylltiedig, a cydfenter a phartïon cydfenter ac yn enwedig Aelodau a phrif swyddogion y Cyngor.

Pan yn ystyried pwy sy'n barti cysylltiedig, rhoddir sylw hefyd i drafodion yn gysylltiedig ag aelodau teulu agos neu gartref unrhyw unigolyn a restrir.

PRAESEPT
Yr ardoll a wneir gan awdurdodau praesept ar awdurdodau bilio, sy'n ei gwneud yn ofynnol ar i'r olaf gasglu incwm y Dreth Gyngor ar eu rhan.

PRYDLES ARIANNOL
Prydles sy'n trosglwyddo'n sylweddol risgiau a gwobrwyon perchnogaeth ased nad yw'n gyfredol i'r prydleswr.

PRYDLES WEITHREDOL
Prydles ble mae'r berchnogaeth o'r ased nad yw'n gyfredol yn aros gyda'r prydleswr.

RHAGLEN GYFALAF
Y cynlluniau cyfalaf mae'r Cyngor yn bwriadu eu cynnal dros gyfnod penodol o amser.

RHESTRAU STOC
Eitemau o ddeunyddiau crai a deunyddiau mae'r Cyngor wedi eu caffael ac sy'n cael eu dal gan ddisgwyl defnydd i'r dyfodol. Enghreifftiau yw deunyddiau traul, deunyddiau crai a gwaith sy'n mynd yn ei flaen.

RHWYMEDIGAETH
Rhwymedigaeth yw pan fo gan y Cyngor ddyled i'w thalu i unigolyn neu sefydliad arall.

- Mae rhwymedigaeth gyfredol yn swm a fydd yn dod yn daladwy neu y gellid ei galw i mewn yn ystod y flwyddyn ariannol nesaf, e.e. credydwyr neu arian parod wedi'u gordynnu.

- Mae rhwymedigaeth ohiriedig yn swm sydd, drwy drefniant, yn daladwy tu draw i'r flwyddyn nesaf ar ryw bwynt yn y dyfodol neu i'w dalu i ffwrdd trwy swm blynyddol dros gyfnod o amser.

RHWYMEDIGAETH WRTH GEFN
Mae rhwymedigaeth wrth gefn naill ai'n:-

- Rhwymedigaeth bosib sy'n deillio o ddigwyddiadau yn y gorffennol y bydd eu bodolaeth yn cael ei chadarnhau dim ond trwy ddigwyddiad o un neu fwy o ddigwyddiadau ansicr yn y dyfodol nad ydynt yn llwyr o fewn rheolaeth y Cyngor; neu'n

- Rhwymedigaeth bresennol sy'n deillio o ddigwyddiadau yn y gorffennol ble nad yw'n debygol y bydd angen trosglwyddiad o fuddiannau economaidd, neu na ellir mesur swm y rhwymedigaeth gyda dibynadwyedd digonol.

RHWYMEDIGAETHAU'R CYNLLUN PENSIWN
Rhwymedigaethau cynllun pensiwn buddiannau diffiniedig ar gyfer treuliau sy'n ddyledus ar ôl y dyddiad prisiant. Mae rhwymedigaethau'r cynllun a fesurir yn ystod y dull uned a ragamcenir yn adlewyrchu'r buddiannau mae'r cyflogwr wedi ymrwymo i'w darparu am wasanaeth hyd at y dyddiad prisiant.

TRETHI ANNOMESTIG (TA)
Mae'r Trethi Annomestig yn ardoll ar fusnesau, wedi'i seilio ar raddfa genedlaethol yn y bunt a osodir gan y llywodraeth a'i luosi gan werth trethadwy asesedig yr eiddo dan sylw. Caiff ei gasglu gan y Cyngor ar ran llywodraeth ganolog ac yna ei ailddosbarthu'n ôl i gefnogi cost gwasanaethau.

TRAFODION PARTÏON CYSYLLTIEDIG
Mae'r Datganiad o Ymarfer a Argymhellir yn gwneud datgeliad o unrhyw drafodion perthnasol rhwng y Cyngor a Phartïon Cysylltiedig yn ofynnol er mwyn sicrhau fod cydranddeiliaid yn ymwybodol pryd mae'r trafodion hyn yn digwydd a'r swm a goblygiadau hynny.

Y FANTOLEN
Datganiad o werth cywir a theg o'r asedau, rhwymedigaethau a balansau eraill cofnodedig ar ddiwedd y flwyddyn ariannol.

ATODIAD 3

Llyfryddiaeth

CIPFA 2018. Côd Ymarfer ar gyfer Cyfrifon Awdurdodau Lleol yn y Deyrnas Unedig 2018/19. CIPFA, Llundain.

CIPFA 2018. Rhestr Wirio Datgeliadau 2018/19. CIPFA, Llundain.

CIPFA 2018. Côd Ymarfer ar gyfer Cyfrifon Awdurdodau Lleol yn y Deyrnas Unedig 2018/19, Canllawiau ar gyfer Ymarferwyr. CIPFA, Llundain.

CIPFA 2019. Côd Ymarfer ar gyfer Cyfrifon Awdurdodau Lleol yn y Deyrnas Unedig 2018/19 – Diweddariad o Argraffiad 2018/19.

CIPFA 2017. IFRS 9 Offerynnau Ariannol – Canllaw Cynnar ar gyfer Ymarferwyr Awdurdodau Lleol – Fersiwn diwygiedig

CIPFA 2018. Bwletin 3: Cau'r Datganiadau Ariannol 2018/19. CIPFA. Llundain.

CIPFA 2019. Gweithdai Cau Cyfrifon 2018/19 Diweddariad yn dilyn y Gyfres a Chwestiynau Cyffredin. CIPFA. Llundain

CIPFA 2014. Bwletin LAAP 99: Arian Wrth Gefn a Balansau Awdurdodau Lleol. CIPFA, Llundain.

CIPFA 2016. Rôl y Prif Swyddog Ariannol yn Llywordaeth leol. CIPFA, Llundain.

Trysorlys EM 2015. Llawlyfr Adroddiadau Ariannol (FReM) 2015/16.

Llywodraeth Cymru 2014. Rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio (Cymru) 2014 Rhif 3362 (W337), Llywodraeth Cymru.

Llywodraeth Cymru 2018. Cyfrifon ac Archwilio (Cymru) (Diwygio) Rheoliadau 2018 Rhif 91 (W22)

Datganiad Llywodraethu Blynyddol 2018/2019

Egwyddor	Sicrwydd
Egwyddor A - Ymddwyn yn ddidwyll, gan ddangos ymrwymiad cryf i werthoedd moesegol a pharchu'r rheol gyfreithiol	**Sicr** Tud. 133
Egwyddor B - Sicrhau natur agored ac ymgysylltiad cynhwysfawr â rhanddeiliaid	**Sicr** Tud. 135
Egwyddor C - Diffinio canlyniadau yn nhermau manteision economaidd cynaliadwy, cymdeithasol, diwylliannol ac amgylcheddol	**Sicr** Tud. 139
Egwyddor D - Pennu'r ymyriadau sy'n angenrheidiol i sicrhau ein bod yn cyflawni'r canlyniadau a fwriedir hyd eithaf ein gallu	**Sicr** Tud. 142
Egwyddor E - Datblygu capasiti'r endid, ynghyd â gallu ei arweinyddion a'r unigolion ynddo	**Sicr** Tud. 147
Egwyddor F - Rheoli risgiau a perfformiad drwy reolaeth fewnol gadarn a rheolaeth ariannol gyhoeddus gref	**Sicr** Tud. 150
Egwyddor G - Gweithredu arferion da o ran tryloywder, adrodd ac archwilio	**Sicr** Tud. 155

Cynnwys

Rhagarweiniad 130
Sgôp y Cyfrifoldeb 133
Y Fframwaith Llywodraethu 133
Dadansoddiad o Fframwaith Llywodraethu 2018/19 135
Egwyddor A.. 135
Egwyddor B.. 137
Egwyddor C 141
Egwyddor D 144
Egwyddor E.. 149
Egwyddor F 152
Egwyddor G 157
Adolygu Effeithiolrwydd 162
Materion Llywodraethu Sylweddol... 164
Materion Llywodraethiant a nodwyd 166
Cynnydd mewn perthynas â’r Materion Llywodraethiant a Nodwyd 2017/18 166
Materion Llywodraethiant a nodwyd 2018/19 167
Ardystio’r Datganiad Llywodraethu Blynyddol 169

Rhagarweiniad

Er mwyn dangos Llywodraethu da, rhaid i'r Awdurdod ddangos ei fod yn cydymffurfio â'r egwyddorion craidd (ac ategol) sydd yn y 'Framework for Delivering Good Governance in Local Government' (CIPFA / Solace 2016). Mae'r datganiad hwn wedi'i baratoi yn unol â'r egwyddorion diwygiedig hynny.

Mae agweddau ar drefniadau llywodraethu'r Cyngor wedi cael eu cryfhau a'u moderneiddio yn ystod y blynyddoedd diweddar ar draws nifer o themâu llywodraethu. Mabwysiadwyd cynllun cyfredol y Cyngor yn yr hydref 2017 and mae'n rhoddi pwyslais ar ein trefniadau llywodraethu fel modd o gyflawni allbynnau'r cynllun.

https://www.anglesey.gov.uk/documents/Dogfennau-Cy/Cyngor/Democratiaeth/Cynllun-y-Cyngor/Cynllun-Cyngor-2017-2022.pdf

At hyn, dros yr ychydig flynyddoedd diwethaf, datblygwyd chwech o themâu allweddol gan staff a rheolwyr i gefnogi ein nodau a'n hamcanion -

1. **Proffesiynol a Threfnus**
   Rydym yn ymrwymo i ddatblygu partneriaeth ddemocrataidd a phroffesiynol a fydd yn darparu arweiniad effeithiol a chryf ac yn sefydlu'r ymddygiadau proffesiynol a sefydliadol sy'n angenrheidiol i sicrhau gwelliant
2. **Arloesol, Uchelgeisiol ac Eangfrydig**
   Byddwn yn sefydlu amgylchedd a diwylliant sy'n annog ac yn meithrin syniadau a datrysiadau arloesol a chreadigol sy'n edrych y tu draw i'r sefydliad er mwyn ceisio datrysiadau uchelgeisiol a fydd yn fanteisiol i'n cwsmeriaid, ein dinasyddion a'n cymunedau
3. **Canolbwyntio ar y Cwsmer, y Dinesydd a'r Gymuned**
   Byddwn yn ymgysylltu'n egnïol gyda chymunedau, dinasyddion a chwsmeriaid, yn mofyn eu barn, yn deall eu hanghenion ac yn ymateb iddynt gan egluro'n llawn a chyfathrebu ein gweithredoedd
4. **Gwerthfawrogi a Datblygu'n Pobl**
   Byddwn yn gwerthfawrogi ac yn datblygu ein pobl er mwyn sicrhau bod ganddynt y sgiliau a'r cymhelliant a'u bod bob amser yn broffesiynol yn y modd y maent yn gweithio. Byddwn yn cydnabod llwyddiant, arloesedd ac ymrwymiad i ddarparu gwasanaeth cwsmer rhagorol
5. **Wedi Ymrwymo i Bartneriaeth**
   Rydym yn deall na fedrwn gyflawni'r trawsnewidiad angenrheidiol ar ein pennau ein hunain ac rydym yn ymrwymo i weithio mewn partneriaeth gyda'n partneriaid yn y sectorau cyhoeddus, gwirfoddol a phreifat er mwyn sicrhau twf a datblygiad cynaliadwy
6. **Cyflawni**
   Rydym yn canolbwyntio ar ganlyniadau ac allbynnau ac yn ymdrechu i wella ein perfformiad yn y meysydd pwysig o'n gwaith

Gellir alinio'r rhain â'r saith egwyddor craidd yn fframwaith CIPFA/SOLACE. Mae'r rhain wedi eu cynnwys yn 'Delivering Good Governance in Local Government' (WALES) 2016 sydd wedi'i addasu at ddibenion llywodraeth leol :-

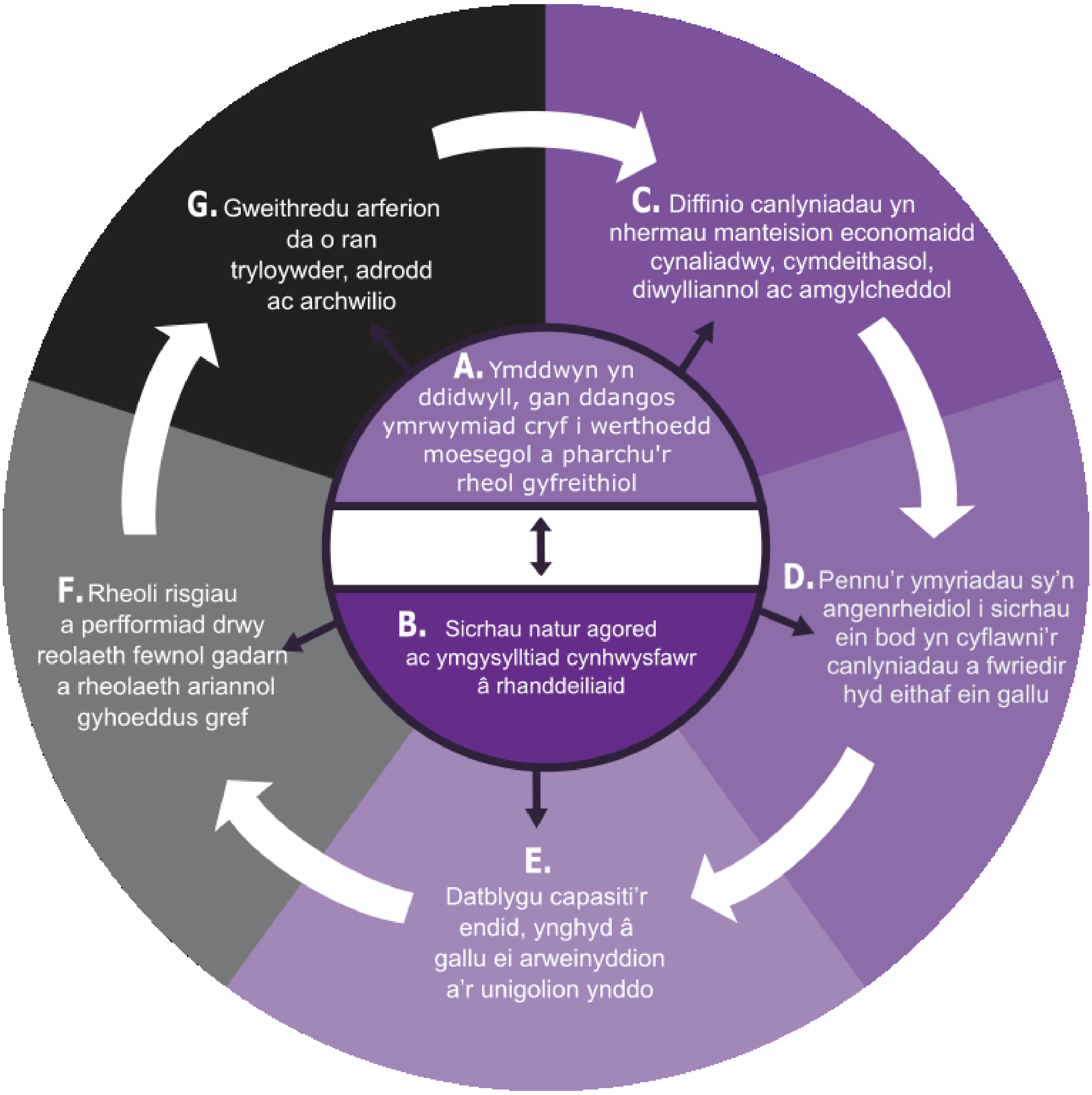

Ffynhonnell: Delivering Good Governance in Local Government: Framework (2016 Edition)

Mae'r Cyngor yn anelu at gyflawni safonau llywodraethu da drwy lynu wrth y saith egwyddor craidd uchod a hefyd wrth yr egwyddorion sydd yn Neddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 sydd, gyda'i gilydd, yn ffurfio Sylfaen Côd Llywodraethu Corfforaethol y Cyngor.

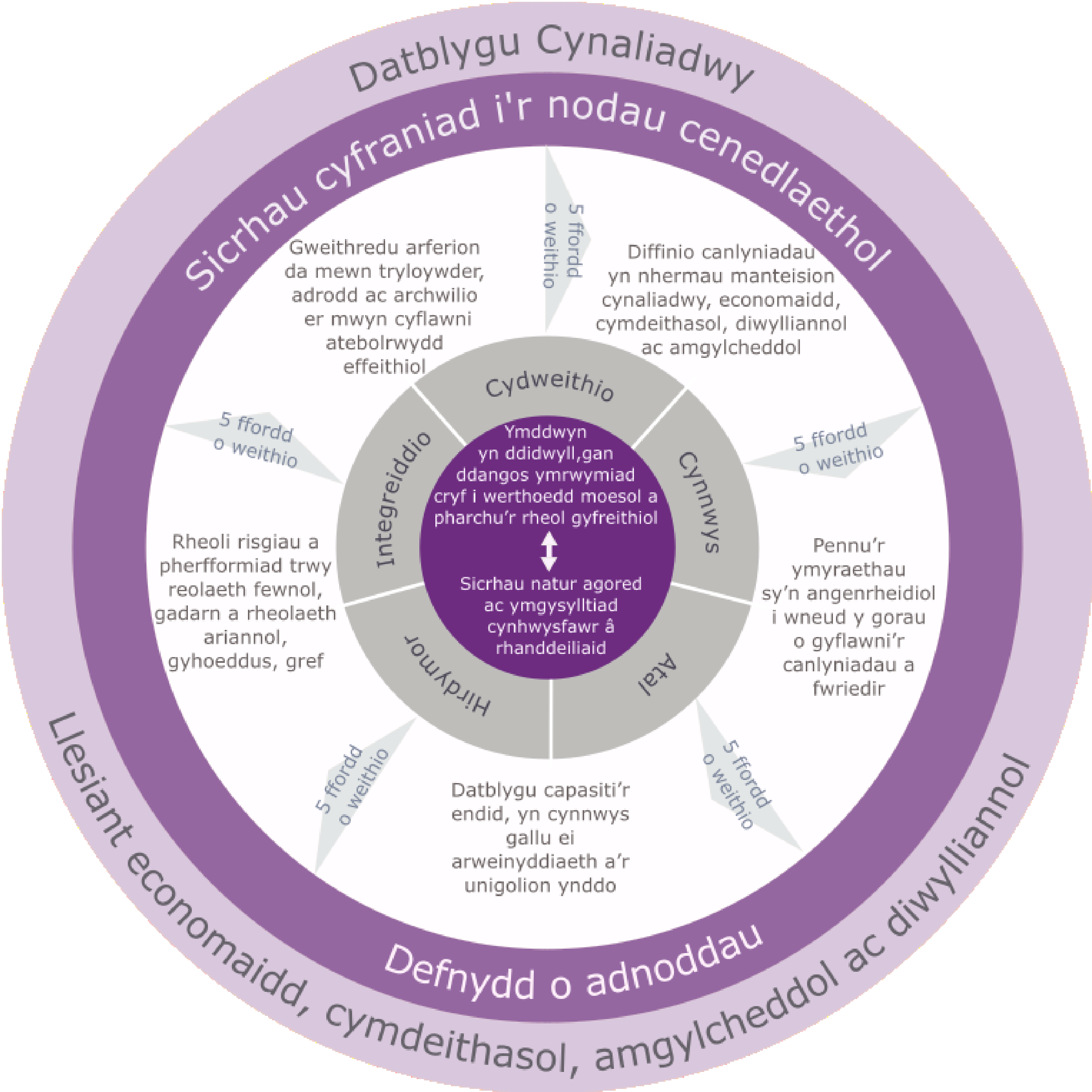

Ffynhonnell: Delivering Good Governance in Local Government Guidance Notes for Welsh Authorities (2016 Edition)

Yn y Datganiad Llywodraethu Blynyddol hwn, rydym wedi ceisio dangos sut mae'r holl themâu ac egwyddorion uchod wedi bod yn ganolog i'n holl ymdrechion yn ystod 2018/19.

Sgôp y Cyfrifoldeb

Mae Cyngor Sir Ynys Môn yn gyfrifol am sicrhau bod ei fusnes yn cael ei weithredu'n unol a'r gyfraith a'r safonau priodol, a bod arian cyhoeddus yn cael ei ddiogelu a'i gyfrif amdano'n briodol, yn cael ei ddefnyddio'n ddarbodus, yn effeithlon ac yn effeithiol.

Hefyd mae dyletswydd ar y Cyngor dan Fesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2009 i wneud trefniadau i sicrhau bod gwelliant parhaus o ran y modd y mae'n gweithredu ei swyddogaethau, gan ystyried cyfuniad o economi, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd.

Wrth weithredu'r cyfrifoldeb cyffredinol hwn, mae'r Cyngor hefyd yn gyfrifol am roi yn eu lle drefniadau iawn ar gyfer llywodraethu ei faterion, gan hwyluso gweithrediad effeithiol ei swyddogaethau, ac mae hynny'n cynnwys trefniadau i reoli risg, a rheolaeth ariannol ddigonol ac effeithiol.

Mae'r Cyngor wedi cymeradwyo a mabwysiadu côd llywodraethu corfforaethol lleol sy'n gyson ag egwyddorion Fframwaith CIPFA/SOLACE 'Delivering Good Governance in Local Government'.

Mae'r datganiad hwn yn egluro sut mae'r Cyngor wedi cydymffurfio a'r côd ac yn ateb gofynion ymarfer priodol anstatudol sy'n annog cyhoeddi Datganiad Llywodraethu Blynyddol. Hefyd, mae'n diwallu gofynion rheoliad 4(2) Rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio (Cymru) 2014 mewn perthynas â chyhoeddi datganiad ar reolaeth fewnol.

Y Fframwaith Llywodraethu

Mae'r fframwaith llywodraethu'n cynnwys y systemau a'r prosesau, y diwylliant a'r gwerthoedd, sy'n rhoi cyfeiriad i ac sy'n rheoli'r awdurdod a'i weithgareddau, a thrwy'r rheiny mae'n atebol i'r gymuned, yn ymgysylltu â'r gymuned ac yn ei harwain. Mae'n galluogi'r awdurdod i fonitro pa mor dda y mae'n cyflawni ei amcanion strategol ac ystyried a yw'r amcanion hynny wedi arwain at ddarparu gwasanaethau priodol, cost-effeithiol.

Mae'r system o reolaeth fewnol yn rhan sylweddol o'r fframwaith honno, ac wedi'i llunio i reoli risg hyd at lefel resymol. Does dim modd iddi gael gwared â phob risg o fethu cyflawni polisïau, nodau ac amcanion a dim ond sicrwydd rhesymol, nid sicrwydd llwyr, y gellir ei rhoi o ran effeithiolrwydd. Ceir trosolwg bras o strwythur rheolaeth gwleidyddol CSYM yn y darlun isod –

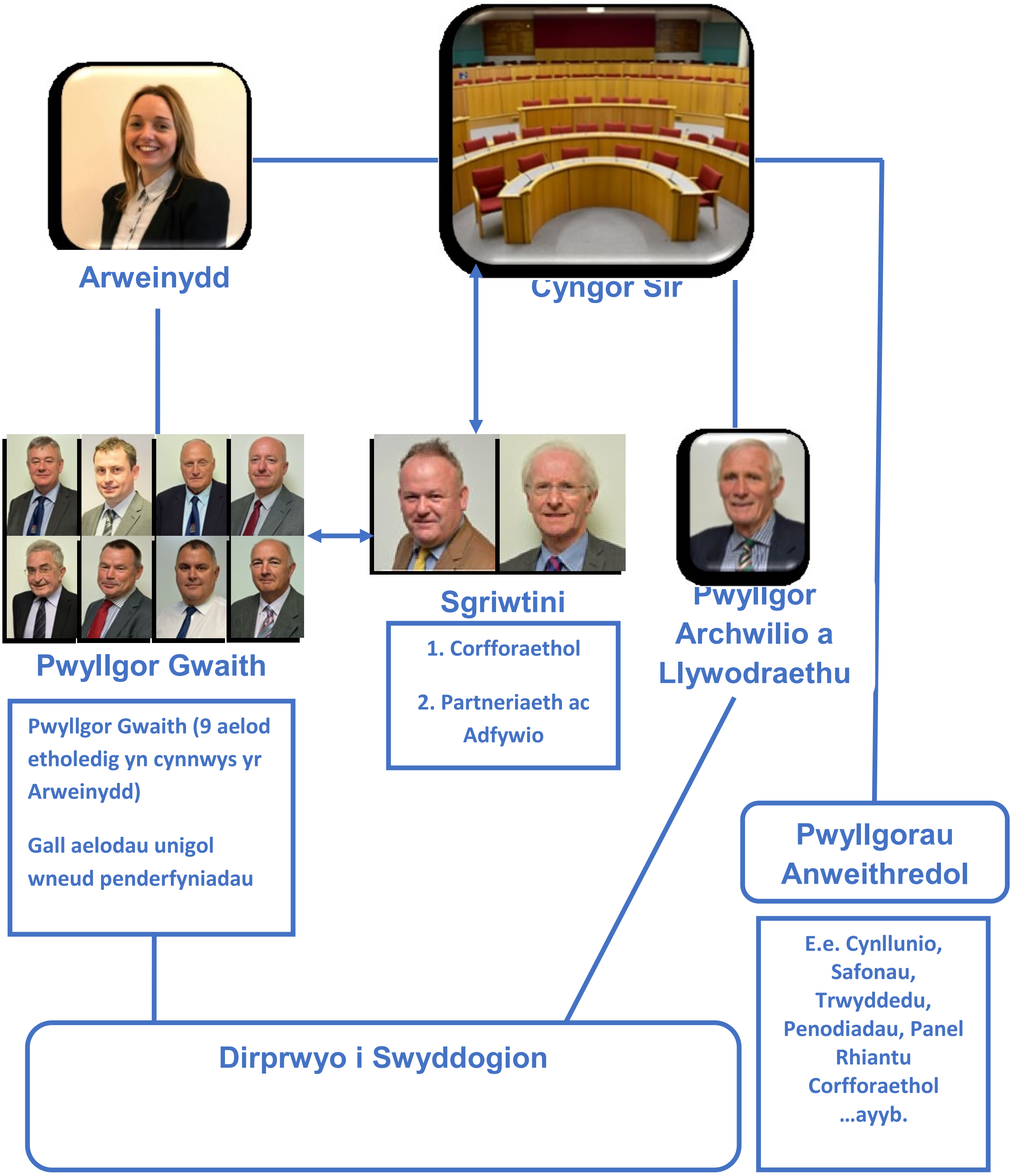

Mae’r fframwaith llywodraethu wedi bod yn ei lle yn y Cyngor am y flwyddyn a ddaeth i ben 31 Mawrth 2019, ac mae’n parhau i fod yn berthnasol hyd at ddyddiad cymeradwyo’r Datganiad Cyfrifon. Nodir yn y ddogfen lle cyflwynwyd trefniadau newydd yn ystod y flwyddyn.

Dadansoddiad o Fframwaith Llywodraethu 2018/19

Disgrifir y fframwaith cyfredol fel y bo'n berthnasol i bob un o'r saith egwyddor Llywodraethu Corfforaethol yn y pynciau cydgysylltiol fel y'u hamlinellir ac sydd ar gael yn:

https://www.ynysmon.gov.uk/cy/Cyngor/Cyngor.aspx#as?folderIds=3099,4000

Mae'r crynodeb a ganlyn yn canolbwyntio ar y gwaith i ddatblygu a chryfhau'r fframwaith ac yn amlinellu meysydd o wendid a nodwyd yn ystod blwyddyn ariannol 2018/19.

Egwyddor A	
Ymddwyn yn ddidwyll, gan ddangos ymrwymiad cryf i werthoedd moesegol a pharchu'r rheol gyfreithiol	
Themâu Allweddol Cysylltiedig:	Proffesiynol a Threfnus
Casgliad yr Hunan-asesiad:	**Sicr –** Mae gan y Cyngor Sir brosesau gwneud penderfyniadau clir a thryloyw sy'n ymgorffori gwerthoedd moesegol cryf ac sy'n gyfreithlon. Mae'r codau ymddygiad yn nodi'r disgwyliadau ar gyfer ymddwyn yn onest.

Y modd yr ydym yn gwneud hyn:

Mae'r chwe thema allweddol a ymgorfforir yng Nghynllun y Cyngor ar gyfer 2017-22 yn gosod allan gwerthoedd y Cyngor a chaiff y rhain eu gwreiddio'n gadarn yng ngweithgarwch trawsnewidiol y Cyngor a'i weledigaeth i'r dyfodol ar gyfer eu cyflawni. O'r herwydd, mae'r Chwe Thema Allweddol yn parhau i danategu'r ffordd gorfforaethol o feddwl a chaiff pwysigrwydd llywodraethu da ei bwysleisio yn y Cynllun Corfforaethol.

Mae nifer o godau ymddygiad a phrotocolau yn eu lle fel rhan o'r Cyfansoddiad i sicrhau safonau uchel o ymddygiad ac ymarweddiad. Ceir Polisi Atal Twyll a Llygredd yn y Cyfansoddiad gydag is-gynlluniau yn eu lle. Maent yn cynnwys Côd Ymddygiad i Swyddogion, sy'n statudol. Bellach mae Cyfarwyddyd Lleol wedi'i gyhoeddi a'i anfon at yr holl staff.

Mae'r Swyddog Monitro yn gweithredu fel y swyddog arweiniol ar gyfer y Pwyllgor Safonau (PS), gyda saith o'i naw aelod wedi'u penodi'n allanol a'r gweddill yn Aelodau Etholedig. Mae'r Pwyllgor yn datblygu ac yn cefnogi annibyniaeth a gwrthrychedd yn hytrach na llywodraethu gwleidyddol ac mae'n cyflawni hyn yn y ffyrdd a ganlyn:

- Adroddiad Blynyddol y Cadeirydd i'r Cyngor
- Rhaglen Waith yn cael ei chymeradwyo'n flynyddol gan y Cyngor
- Pedwar cyfarfod chwarterol a chymaint o gyfarfodydd arbennig ag sy'n angenrheidiol er mwyn ymdrin â chyfeiriadau gan Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru a cheisiadau am ganiatâd arbennig
- Ymdrin ag unrhyw faterion a gyfeirir dan y Protocol Datrysiad Lleol
- Ymdrin ag unrhyw gais gan Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru am wybodaeth leol
- Hyfforddiant a datblygiad a drefnir gan y Pwyllgor Safonau ac/neu a gynhelir gan y Pwyllgor Safonau

Yn ategol at yr hyfforddiant i Aelodau, mae nodiadau briffio wedi'u cyhoeddi ar y meysydd pwnc a ganlyn:

- Rhoddion a Lletygarwch
- Hawliau Unigol fel Aelodau
- Galw Materion i Mewn

Cynnal adolygiad blynyddol o dair Cofrestr Dioddordebau'r Aelodau a chyhoeddi ei gasgliadau a nodyn cynghori i'r holl Aelodau. Eleni, canolbwyntiwyd ar gynnal archwiliadau sampl o ddatganiadau o ddiddordeb yng nghyfarfodydd y Cynghorau Cymuned. Tybir bod yr adolygiad wedi bod o fudd. Roedd y Pwyllgor Safonau'n falch ar y cyfan gyda'r casgliadau oherwydd nodwyd nifer o arferion da. Nodwyd rhai pryderon cyffredinol hefyd a oedd, fel yr eglurwyd yn yr adroddiad, angen sylw.

Yn ogystal â'r uchod ceir cydweithio rhwng y ddau dîm rheoli trwy'r cyfarfodydd Penaethiaid ac aelodau'r Uwch Dîm Arweinyddiaeth yn gweithredu fel swyddogion cyswllt i Benaethiaid Gwasanaeth i sicrhau cyfathrebu clir ar sut y caiff blaenoriaethau strategol/corfforaethol eu gweithredu yn y Gwasanaethau.

Egwyddor B	
Sicrhau natur agored ac ymgysylltiad cynhwysfawr â rhanddeiliaid	
Themâu Allweddol Cysylltiedig:	Canolbwyntio ar y Cwsmer, y Dinesydd a'r Gymuned
Casgliad yr Hunan-asesiad:	**Sicr –** mae'r Cyngor yn bodoli i wasanaethu ei drigolion ac mae'n ddibynnol ar amrywiaeth eang o randdeiliaid i weithio'n effeithiol mewn partneriaeth. Mae mecanweithiau ymgysylltu ac ymgynghori ar waith.

Y modd yr ydym yn gwneud hyn:

Cynhelir pob **Pwyllgor Gwaith** a Chyfarfodydd y Cyngor yn gyhoeddus (ac eithrio pan fo eitemau eithriedig) a chaiff yr holl bapurau eu cyhoeddi ar wefan y Cyngor. Mae pob adroddiad a gyflwynir i bwyllgor yn cynnwys adroddiad eglurhaol, sy'n rhoi crynodeb o'r adroddiad, yr argymhellion y gofynnir am eu caniatáu a'r rhesymeg dros wneud yr argymhelliad hwnnw, a hynny er mwyn dangos yr ymresymiad am y penderfyniadau a'r dystiolaeth.

Mae **Blaenraglen Waith** gyfun ar gyfer y Pwyllgor Gwaith a'r Pwyllgorau Sgriwtini ar gael yn gyhoeddus ac yn cael eu cyhoeddi ar wefan y Cyngor. Mae yna amserlenni clir ar gyfer cyflwyno, cyhoeddi a dosbarthu adroddiadau.

Fel gyda blynyddoedd blaenorol ac yn yr hinsawdd ariannol sydd ohoni, mae'r Cyngor yn cydnabod bod angen iddo weithio'n agos gyda'i bartneriaid allweddol yn y maes gwaith hwn er mwyn osgoi dyblygu ac i ddefnyddio'i adnoddau'n effeithiol.

Ceir tystiolaeth o ymgysylltu da ar lefel gwasanaeth sy'n dangos sut mae'r Cyngor yn rhannu ei benderfyniadau a cheir tystiolaeth o ddiwylliant cynyddol o ymddiriedaeth a dealltwriaeth gyda'i ddinasyddion e.e.

- Ymgynghori ar y Gyllideb – derbyniwyd dros 5000 o ymatebion
- Strategaeth Ddigartrefedd 2018-2022
- Ymgynghori ar y Gwasanaeth Bysus
- Arolwg ynghylch Cynllun Adfywio Amlwch a Gogledd Ynys Môn
- Strategaeth / Asesiad Angen ynghylch Toiledau

Fodd bynnag, mae'r Cyngor yn cydnabod mai 'nid da lle gellir gwell' piau hi o ran ehangu'r grŵp o ddinasyddion sy'n mynd ati i ymgysylltu (yn cynnwys grwpiau anodd eu cyrraedd). O'r herwydd, mae Uwch Swyddogion bellach wedi cydnabod y cyfleoedd i greu proses safonol a symlach i ymgysylltu ar draws y sector cyhoeddus a'r trydydd sector.

Defnyddir **model ymgysylltu cymunedol** fel sylfaen ar gyfer gwella agwedd gorfforaethol at ymgysylltiad cymunedol. Mae'r model hwn yn hanfodol i adnabod y cymunedau a'r grwpiau hynny a fydd â diddordeb mewn cymryd cyfrifoldeb am ddiwallu anghenion lleol yn eu cymunedau. Ers dechrau ei ddefnyddio, mae'r model hwn wedi'i deilwrio i'w ddefnyddio mewn gwahanol waith ymgysylltu ac ymgynghori. Mae'r model hwn wedi'i gymeradwyo gan y **Bwrdd Ymgysylltu ac Ymgynghori** diwygiedig dan arweiniad Prif Weithredwr Cynorthwyol.

Mae'r Bwrdd Ymgysylltu ac Ymgynghori hefyd yn gweithredu ar draws Cynghorau yng nghyswllt yr ymgysylltiad a'r ymgynghoriad ac mae hyn yn lleihau dyblygu, yn sicrhau gweithredu torfol wrth ymgysylltu ac mae'n gwella ein gwybodaeth am ardal fel Cyngor.

Daeth y Byrddau Gwasanaethau Cyhoeddus ar gyfer awdurdod lleol Ynys Môn yn gorff statudol dan Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015. Cafodd Asesiad Llesiant y BGC ei gyhoeddi ar gyfer ardaloedd llesiant Gwynedd a Môn ym Mai 2017 ac yn dilyn cyfres o sesiynau ymgynghori ac ymgysylltu, cyhoeddwyd y Cynllun Llesiant yn 2018. Mae'r Cynllun Llesiant yn cadarnhau'r ddau amcan a'r chwe maes blaenoriaeth y cytunwyd y byddai'r Bwrdd yn cydweithio yn eu cylch er mwyn sicrhau'r canlyniadau gorau ar gyfer trigolion Gwynedd a Môn. Sefydlodd y BGC is-grwpiau dan arweiniad aelodau'r Bwrdd i arwain ar y gwaith.

Sefydlwyd pedwar o is-grwpiau dan Amcan 1 (Amcan 1 – Cymunedau sy'n ffynnu ac sy'n llewyrchus yn y tymor hir) fel a ganlyn:

- Is-grŵp Newid Hinsawdd
- Is-grŵp yr Iaith Gymraeg
- Is-grŵp cartrefi ar gyfer pobl leol
- Is-grŵp tlodi

Mae'r ddau faes blaenoriaeth 'iechyd a gofal oedolion' a 'llesiant a chyrhaeddiad plant a phobl ifanc' yn cyfrannu tuag at Amcan 2 – Trigolion iach ac annibynnol sydd ag ansawdd bywyd da. Cytunwyd i sefydlu un is-grŵp i roi sylw i ddwy flaenoriaeth – Grŵp Iechyd a Gofal Cymdeithasol Integredig y Gorllewin.

Mae'r pump is-grŵp yn atebol i'r Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus o ran cyflawni unrhyw waith sy'n cael ei gomisiynu. Disgwylir i arweinyddion yr is-grwpiau adrodd ar gynnydd yn chwarterol i Fwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus Gwynedd a Môn. Mae'r is-grwpiau'n cymryd i ystyriaeth y gwaith sydd eisoes yn cael ei wneud gan aelodau'r Bwrdd i hyrwyddo'r amcanion uchod er mwyn nodi'r hyn y gall y Bwrdd ei wneud i ychwanegu gwerth at y gwaith sydd wedi cael ei wneud yn barod a chyflawni hynny.

Caiff gwaith y Bwrdd ei oruchwylio'n rheolaidd gan Bwyllgorau Sgriwtini Cyngor Gwynedd a Chyngor Sir Ynys Môn.

Er mwyn cynorthwyo'r Cyngor i gyfrannu at y nod corfforaethol o '*ganolbwyntio mewn modd rhagorol ar y cwsmer, y dinesydd a'r gymuned* (6 Thema Allweddol), sefydlwyd y **Bwrdd Trawsnewid Prosesau Busnes** yn Ionawr 2019 gan ddisodli'r Bwrdd Rhagoriaeth Gwasanaeth Cwsmer. Bydd yn gyfrifol am bob agwedd ar Wasanaeth Cwsmer ac yn cael ei ddefnyddio i fonitro a gwella'r profiad cwsmer i'n trigolion ac yn ystod chwarter olaf 2018/19 ac ymlaen i 2019/20, bydd yn canolbwyntio ar yr isod –

- Drafftio, ymgynghori a chytuno ar strategaeth newydd Gorfforaethol ar gyfer Gwasanaeth Cwsmer
- Nodi a gweithredu blaenoriaethau sy'n gysylltiedig â gweithredu'r Strategaeth Ddigidol fel y'i hamlinellwyd gan y Penaethiaid
- Tracio ac adrodd ar welliannau a nodwyd yn y prosiectau buddsoddi i arbed

Cytunwyd ar y **Siarter Gwasanaeth Cwsmer** bellach yn 2015 ar ôl ymgynghori â grwpiau o randdeiliaid rheng flaen, swyddogion, Aelodau Etholedig, staff ac undebau llafur. Mae'n parhau i amlinellu ein haddewid i'r cwsmer ynghylch sut y byddwn yn ymdrin â'u ceisiadau ac yn ogystal, yn amlinellu'r disgwyliadau sydd gennym o'n defnyddwyr gwasanaeth er mwyn sicrhau y ceir dealltwriaeth glir o'r cychwyn cyntaf. Ymhlith y gwerthoedd a gynhwysir yn y Siarter mae, 'rhoi'r cwsmer yn gyntaf' a mabwysiau agwedd o 'fedru gwneud'. Yn unol â'i bolisi iaith, mae'r Cyngor wedi ymrwymo i sicrhau bod gwasanaeth ar gael yn newis iaith defnyddiwr y gwasanaeth (Cymraeg neu Saesneg).

Cynhaliwyd **ymarfer siopwr cudd** yn 2018 i archwilio cydymffurfiaeth y Cyngor â'r **Safonau Iaith Gymraeg** a'r **Siarter Gwasanaeth Cwmser**. Mae Mesur yr Iaith Gymraeg (Cymru) 2011 yn sefydlu fframwaith cyfreithiol sy'n rhoi dyletswydd ar y Cyngor i gydymffurfio gyda safonau ymddygiad o ran yr Iaith Gymraeg. Mae'r safonau'n golygu na ddylai'r Cyngor drin yr Iaith Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg ac mae'n hyrwyddo ac yn hwyluso'r defnydd o'r Iaith Gymraeg. Daeth y darn gwaith i'r casgliad bod y canlyniadau'n bositif o ran y modd y mae'r Awdurdod yn glynu wrth y Safonau Iaith Gymraeg a'r Siarter Gofal Cwsmer a bydd unrhyw argymhellion a wneir yn cael eu tracio a'u gwireddu fel rhan o faes gwaith y Bwrdd Rhaglen Trawsnewid Corfforaethol.

Mae gweddarlledu cyfarfodydd yn enghraifft gadarnhaol o sut mae Ynys Môn wedi datblygu ei ymagwedd o ran gweithredu'n electronig wrth ganolbwyntio ar ei gwsmeriaid / ddinasyddion, a hynny trwy weddarlledu cyfarfodydd y Pwyllgor Gwaith, y Pwyllgor Cynllunio a Gorchmynion a'r Cyngor. Fel hyn mae hi byth ac mae hefyd yn ychwanegu at dryloywder y broses gwneud penderfyniadau ac mae'n dwyn i mewn gynulleidfa lawer ehangach ar gyfer dadleuon. Mae hon yn enghraifft effeithiol o'r rhaglen newid sianel ac ymgyrch barhaus y Cyngor i roi sylw i adfywiad democrataidd.

Mae trefniadau yn eu lle i ymgysylltu yn rheolaidd â Llywodraeth Cymru, Archwilio Allanol a rheoleiddwyr eraill a Chymdeithas Llywodraeth Leol Cymru. Mae'r rhain wedi'u cryfhau'n sylweddol dros yr ychydig flynyddoedd diwethaf ac maent wedi eu cynnal gan y weinyddiaeth newydd (etholwyd Mai 2017) fel rhan o'r trefniadau llywodraethu parhaus.

Adroddwyd ar yr arolwg staff yn ystod Ionawr / Chwefror 2017 ac mae'r canlyniadau wedi cael eu defnyddio i lywio gwahanol raglenni ar draws y Cyngor. Roedd canlyniadau'r arolwg yn galonogol gan ddangos fod y Cyngor wedi cymryd camau breision o ran hysbysu ein gweithlu, gwrando arnynt a'u cefnogi. Mae arolwg pellach wedi'i gynllunio ar gyfer 2018/19.

Mae gwaith yn parhau ar fireinio'r **Fframwaith Cyfathrebu Mewnol.** Rydym yn gwerthfawrogi barn staff ac Aelodau wrth gyfrannu at y rhaglen drawsnewid. Rhoddwyd cyfleoedd trwy ystod o fforymau lle mae staff ac aelodau wedi'u hannog i fynd ati i gymryd rhan weithgar. Mae carfan o arweinwyr y dyfodol wedi cael eu hadnabod ymysg y staff ac maent wedi mynd ati'n rhagweithiol i asesu'r trefniadau cyfredol a chynnig gwelliannau ar gyfer y dyfodol. Bydd y gwelliannau arfaethedig hyn yn rhan o gynllun gweithredu i wella cyfathrebu mewnol yn ystod 2019/20. I Aelodau, mae sesiynau briffio anffurfiol, rheolaidd wedi'u cynnal ar ystod o bynciau. Mae hyn yn eu galluogi i ddeall yn well feysydd gwaith penodol ac yn caniatáu iddynt baratoi ar gyfer craffu cytbwys a gwneud penderfyniadau. Ar gyfer blwyddyn y Cyngor 19/20, mae rhaglen lawn ac amrywiol ar gyfer sesiynau briffio misol.

Cyhoeddwyd adroddiadau blynyddol ar eu gwaith gan Sgriwtini yn ogystal â'r Pwyllgorau Safonau ac Archwilio. Ers Mehefin 2014, mae Aelodau Etholedig unigol hefyd wedi bod yn cyhoeddi adroddiadau blynyddol.

Mae trefniadau'n mynd yn ôl flynyddoedd ar gyfer ymgysylltu â gweithwyr: gydag Undebau Llafur trwy'r Cyd-Bwyllgor Ymgynghorol Cyd Lleol a chyfarfodydd llai ffurfiol ac wrth gyfathrebu â staff yn gyffredinol trwy e.e. bwletinau staff misol. Ymgynghorwyd â rheolwyr a staff a'u cynnwys yn y broses ar gyfer gwneud penderfyniad ar sawl mater fel rhan o'r agenda ddatblygiadol.

Mae **Polisi Pryderon a Chwynion** yn weithredol ac mae'n rhoi pwyslais ar Ofal Cwsmeriaid, cofnodi'n systemataidd yr holl bryderon, eu datrys yn gynnar a dangos gwersi a ddysgwyd a gweithredu gwelliannau. Mae'r Polisi'n seiliedig ar Bolisi Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru fel sy'n ofynnol gan Lywodraeth Cymru.

Cyhoeddir gwybodaeth ystadegol am gwynion fesul gwasanaeth yn fisol ar wefan y Cyngor ac mae hyn yn ffurfio rhan o adroddiad blynyddol i'r Pwyllgor Archwilio sydd hefyd yn ymdrin ag unrhyw gwynion yr ymdrinnir â nhw dan y Polisi Chwythu'r Chwiban.

Egwyddor C	
Diffinio canlyniadau yn nhermau manteision economaidd cynaliadwy, cymdeithasol, diwylliannol ac amgylcheddol	
Themâu Allweddol Cysylltiedig:	Yn canolbwyntio ar y cwsmer, y dinesydd a'r Gymuned Wedi ymrwymo i bartneriaeth Cyflawni
Casgliad yr Hunan-asesiad:	**Sicr –** mae'r Cyngor Sir yn gweithio gyda chymunedau i gynllunio canlyniadau. Wrth bennu polisïau a strategaethau, mae'r Cyngor Sir yn edrych ar ganlyniadau yn y tymor hir, gan ystyried manteision economaidd, cymdeithasol, diwylliannol ac amgylcheddol cynaliadwy.

Y modd yr ydym yn gwneud hyn:

Mae Cynllun newydd y Cyngor 2017-2022 (a fabwysiadwyd ym Medi 2017) yn llywio gwaith y Cyngor ac yn rhoi sicrwydd o gyfeiriad ar gyfer yr ardal leol yn ystod 2018/19.

Mae'r cynllun yma yn disgrifio blaenoriaethau'r Cyngor yn gryno ac yn glir ac yn egluro sut mae'r blaenoriaethau'n adlewyrchu barn y cyhoedd ac wedi ei alinio gyda cyfeiriad y cynllun ariannol tymor canol. Mae hwn yn tanlinellu'r adnoddau sy'n ofynnol i wireddu'r cynllun cyfredol. Rhydd y Cynllun Corfforaethol fframwaith sy'n cynorthwyo i lunio cyllideb y gall yr Awdurdod asesu yn ei erbyn a rhoi cyfrif i'r gymuned ar lefel y cynnydd a wnaed yn erbyn targedau a osodwyd, a'u hysbysu yng nghyswllt meysydd i'w gwella ymhellach. Yn ogystal, caiff y **Strategaeth Ariannol Tymor Canol** ei hadolygu'n flynyddol, yn unol â blaenoriaethau corfforaethol.

Mae pob gwasanaeth hefyd yn llunio **Cynllun Cyflawni Gwasanaeth** blynyddol sy'n dangos yn glir sut maent yn cyfrannu tuag at gyflawni ein blaenoriaethau corfforaethol. Mae pob cynllun gwasanaeth yn cynnwys mesurau i dystio sut y bydd gweithredoedd yn gwneud gwahaniaeth. Fel y dywedwyd, caiff cynlluniau gwasanaeth eu hadolygu'n flynyddol a chânt hefyd eu monitro'n rheolaidd trwy gynhyrchu cerdyn sgorio chwarterol - sy'n edrych ar sut mae gwasanaethau'n cyflawni yn erbyn y blaenoriaethau yn eu cynllun. Adroddir i'r Uwch Dîm Arweinyddiaeth, y Pwyllgor Sgriwtini a'r Pwyllgor Gwaith ar y cerdyn sgorio.

At hyn, caiff **gwasanaethau eu hadolygu** bob chwe mis - gan edrych yn benodol ar y gyllideb a gwariant ym Mehefin ac ar berfformiad a chanlyniadau rhwng Tachwedd ac Ionawr. Mae aelodau o'r Uwch Dîm Arweinyddiaeth ac aelodau etholedig yn herio perfformiad gwasanaethau'n galed yn y sesiynau adolygu gwasanaeth. Yna, cytunir yn y cyfarfodydd ar weithredoedd i roi sylw i faterion neu wella perfformiad yn erbyn targedau dros y 12 mis nesaf.

Mae partneriaeth a chydweithrediad yn hanfodol i'r ffordd y mae'r Cyngor yn ceisio cyflawni ei uchelgeisiau a'i raglen gorfforaethol. I Gyngor 'bychan' mae'n ffordd bwysig o greu capasiti ac mae'n sylfaenol i'n dull gweithredu o gyflawni blaenoriaethau ar y cyd. Credwn fod llwyddo i weithio mewn partneriaeth yn hanfodol i sicrhau gwasanaethau gwell i'n cwsmeriaid ac i sicrhau bod Ynys Môn yn llwyddiannus. Bydd gwella llesiant ein dinasyddion dan y ddeddfwriaeth newydd yn dibynnu'n fwyfwy arnom yn gweithio mewn partneriaeth ag eraill.

Mae'r Cyngor yn parhau i ymgysylltu'n frwd â nifer o bartneriaethau strategol yn genedlaethol, rhanbarthol a lleol. Yn ddiweddar, adolygwyd y meini prawf a'r rhesymeg dros fynd i bartneriaeth fel rhan o'r polisi a'r cyfarwyddyd ynghylch partneriaeth ac mae'r rheini'n parhau i fod yn berthnasol.

Rhaglen datblygu economaidd, a sefydlwyd yn 2010 gan Gyngor Sir Ynys Môn yn sgil cau gwaith cyflogwyr mawr / colli gwaith (e.e. Alwminiwm Môn) yw **Rhaglen Ynys Ynni** Môn. Ei nod yw denu buddsoddiad strategol mawr a chymryd camau i leihau'r risg sy'n gysylltiedig â hynny, dylanwadu ar ddatblygwyr posib wrth tra'n sicrhau bod yr economi, y bobl a busnesau yn gallu elwa o hyn.

Mae'r Rhaglen Ynys Ynni wedi dwyn ynghyd bartneriaid yn y sector cyhoeddus, preifat a'r trydydd sector i weithio gyda'i gilydd i gyflawni ein gweledigaeth- "Datblygu Ynys Môn a Gogledd Cymru yn ganolfan ragoriaeth fyd-enwog mewn perthynas ag Ymchwil a Datblygu, Cynhyrchu a Gwasanaethu Ynni Carbon Isel gan greu cyfle unwaith mewn oes ar gyfer creu swyddi a sicrhau twf a ffyniant economaidd trwy fanteisio ar nifer o brosiectau trawsnewidiol ym Môn".

Mae'r Rhaglen yn cydweithio â nifer o randdeiliaid allweddol. Gan fod rhai o'r rhain yn bartneriaid sector preifat sy'n rhan o ddatblygiadau sy'n werth biliynau o bunnau, mae'n hanfodol canolbwyntio ar y cwsmer er mwyn ennill hygrededd ac ymddiriedaeth cwmnïau trwy gynorthwyo i geisio lleihau'r risg i'w buddsoddiadau hynod sylweddol a chael uniad 'llyfn' o ran ymgysylltu â'r sector cyhoeddus a chael ei gefnogaeth. Mae'r sector hwn wedi galw am weithio mewn partneriaeth go iawn gyda Gweinidogion ac Uwch Swyddogion Llywodraeth y Deyrnas Unedig a Llywodraeth Cymru, Awdurdodau Lleol eraill yng Ngogledd Cymru, Addysg Bellach ac Uwch, darparwyr Sgiliau, y gadwyn gyflenwi a'r Trydydd Sector.

Mae brand y Rhaglen Ynys Ynni bellach yn cael ei hadnabod yn bell ac agos, a chydnabyddir llwyddiant y Rhaglen a'i ystyried fel arfer da o ran ymgysylltiad a llwyddiant y sector cyhoeddus a phreifat, gyda nifer o bobl yn gofyn sut mae Llywodraethiant y Rhaglen yn gweithio.

Mae Gwasanaethau Cymdeithasol Môn wedi ymrwymo i bartneriaeth sy'n gweithio'n lleol, isranbarthol, rhanbarthol a chenedlaethol er mwyn darparu allbynnau a fydd o les ddinasyddion a'u cymunedau. Mae hyn wedi'i gydnabod fel cryfder mewn adroddiadau archwilio allanol i ni adeiladu arnynt. Mae'r Gwasanaethau Plant ac Oedolion yn parhau i gymryd rhan frwd yn holl raglenni Cymru Gyfan a Gogledd Cymru i wella'r modd y caiff gwasanaethau cymdeithasol eu darparu trwy gydweithrediad.

Mae trefniadau llywodraethu yn eu lle trwy **Gydweithredfa Gwella Gwasanaeth Cymdeithasol a Llesiant Gogledd Cymru (NWSWIC)** a'r **Bwrdd Partneriaeth Ranbarthol.** Mae gan NWSWIC raglen gynhwysfawr o welliant trwy gydweithrediad yn ei lle sy'n canolbwyntio ar y gofynion dan Ran 9 **Deddf Gwasansaethau Cymdeithasol a Llesiant 2014**. Mae modd tystio ymhellach i ethos y bartneriaeth hon trwy gydweithrediad Gwasanaethau Cymdeithasol y Cyngor gyda Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr trwy'r Bwrdd Cyflawni Integredig.

Mae'r **Gymraeg** yn ganolog i fywyd Môn ac mae'n rhan o'i threftadaeth ddiwylliannol, doreithog. Er mwyn hyrwyddo'r Gymraeg yn strategol ar lefel gymunedol, mae'r Cyngor wedi sefydlu Fforwm Iaith mewn cydweithrediad â'i bartneriaid allweddol. Mae ei rôl yn cynnwys nodi cyfleoedd ar gyfer prosiectau cydweithredol, cynorthwyo i asesu effeithiau prosiectau economaidd graddfa fawr ar y Gymraeg a chraffu gwaith y Cyngor wrth hyrwyddo materion iaith.

Mae'r Cyngor wedi mabwysiadu **Strategaeth Iaith Gymraeg** gyda'r nod o gynyddu'r defnydd a wneir o'r Gymraeg yn ein cymunedau i 60% erbyn 2021. Mae hyn, ynghyd â chwrdd â disgwyliadau y Safonau Iaith Gymraeg yn rhoi fframwaith cadarn i waith partneriaeth y dyfodol er mwyn sefydlu'n gadarn y defnydd a wneir o'r Gymraeg ar draws gwasanaethau a darpariaeth mewn cymunedau.

Egwyddor D	
Pennu'r ymyriadau sy'n angenrheidiol i sicrhau ein bod yn cyflawni'r canlyniadau a fwriedir hyd eithaf ein gallu	
Themâu Allweddol Cysylltiedig:	Arloesol, Uchelgeisiol ac Eangfrydig
Casgliad yr Hunan-asesiad:	**Sicr** – mae'r Cyngor Sir yn gwneud penderfyniadau ar ymyriadau yn seiliedig ar ei weledigaeth glir ar gyfer gwasanaethau, gan ymgysylltu â chymunedau, rheoleiddwyr ac arbenigedd ymarferol swyddogion gwasanaeth proffesiynol. Mae'r cyfuniad hwn yn arwain at optimeiddio cyflawniad y deilliannau a fwriedir

Y modd yr ydym yn gwneud hyn:

Mae gan Gyngor Sir Ynys Môn **Gyfansoddiad** cydnabyddedig sy'n gosod allan yn glir sut mae'r Cyngor yn gweithredu a sut y gwneir penderfyniadau ac mae angen dilyn gweithdrefnau i sicrhau tryloywder ac atebolrwydd effeithlon.
Mae'r trefniadau ar gyfer dirprwyo penderfyniadau'r Pwyllgor Gwaith i Aelodau unigol bellach wedi ennill eu plwyf ar draws yr Awdurdod.
Ers nifer o flynyddoedd, mae Aelodau a'r cyhoedd wedi cael y fantais lawn o gael gweld papurau pwyllgor a gwybodaeth ategol. At hyn, mae Aelodau'n gallu defnyddio'r system electronig hon yn uniongyrchol yn ystod cyfarfodydd gan eu bod bellach wedi cael gliniaduron / tabledi.
Aelodau Etholedig sy'n **cymeradwyo Polisi ac yn gwneud penderfyniadau** ac mae'r cyfarfodydd yn agored i'r cyhoedd ac eithrio pan drafodir materion eithriedig gan Aelodau Etholedig dan Atodlen 12A Deddf Llywodraeth Leol 1972.

Mae'r Cyngor yn cyfarfod o leiaf bedair gwaith y flwyddyn. Mae'n cymeradwyo polisïau cyffredinol ac yn gosod y gyllideb yn flynyddol. Mae'r Cyngor yn cytuno ar ffurf Pwyllgorau'r Awdurdod (yn unol â darpariaethau Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011 lle bo'n briodol), yn penodi arweinydd y Cyngor (sydd yn ei dro/thro yn penodi Pwyllgor Gwaith y Cyngor) ac yn cynnal yr holl swyddogaethau eraill a neilltuir iddo dan y Cyfansoddiad.

Mae llywodraethu gwleidyddol wedi'i sefydlu'n gadarn yn yr awdurdod ers yr etholiad diwethaf ac mae grŵp arweinyddol traws-bleidiol o 21 aelod etholedig nawr yn arwain yn Cyngor. Gwnaed newidiadau penodol i'r Cyfansoddiad, megis cyflwyno tymor pedair / pum mlynedd ar gyfer Arweinydd y Cyngor ac mae hyn wedi arwain at sefydlogrwydd gwleidyddol.

Mae'r sylfeini hyn wedi creu strwythur sy'n caniatáu ar gyfer llywodraethu gwleidyddol effeithiol. Dengys y dystiolaeth o'r ychydig flynyddoedd diwethaf broses o wneud penderfyniadau sy'n gweithio ac yn effeithiol, gyda pheirianwaith priodol ar gyfer sicrwydd a gwella perfformiad.

Mae'r dull gweithredu'n cynnwys **y Cyngor, y Pwyllgor Gwaith, y Pwyllgor Archwilio, Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd, Cynllunio a Thrwyddedu, Sgriwtini, a'r Pwyllgor Safonau**.

Mae gan y ***Cyngor*** gyfrifoldeb am y fframwaith cyllideb a pholisi. Materion i'r Cyngor yw adroddiadau llywodraethu allweddol a'r Cyngor sy'n cytuno ar y gyllideb refeniw a chyfalaf blynyddol.

Y ***Pwyllgor Gwaith*** yw'r corff allweddol i wneud penderfyniadau ac mae'n cynnwys yr Arweinydd ac 8 Deilydd Portffolio, sy'n cymryd cyfrifoldeb am y portffolios a ganlyn:

- Addysg, Llyfrgelloedd, Ieuenctid a Diwylliant
- Cynllunio a'r Gwarchod y Cyhoedd
- Trawsnewid Gwasanaethau & Iaith Gymraeg
- Cyllid
- Corfforaethol
- Priffyrdd, Eiddo a Rheoli Gwastraff
- Datblygiadau Mawr a Datblygu'r Economi
- Tai & Cefnogi Cymunedau.

Cafodd Aelodaeth y Pwyllgor Gwaith ei adolygu ers yr etholiad (Mai 2017) ac mae ei effeithiolrwydd cynyddol yn dod yn amlwg. Lle bo'n briodol, gall y Pwyllgor ddirprwyo pwerau gwneud penderfyniadau i'r Deilyddion Portffolio.

Mae'r Pwyllgor Archwilio yn rhan allweddol o fframwaith llywodraethu'r awdurdod. Mae gan y Pwyllgor ddau aelod lleyg cyfetholedig sy'n ehangu ei brofiad a'i wybodaeth annibynnol. Mae'r rhain wedi'u penodi am gyfnod y cyngor cyfredol.

Mae'r Pwyllgor yn rhoi sicrwydd annibynnol i'r Cyngor a'i swyddogion statudol ar ba mor ddigonol yw'r fframweithiau llywodraethu a rheoli risg, yr amgylchedd rheoli mewnol a chywirdeb yr adrodd ariannol. Wrth oruchwylio gwaith archwilio mewnol ac allanol a rheoleiddwyr eraill, mae'n gwneud cyfraniad pwysig i sicrhau fod trefniadau sicrwydd effeithiol yn eu lle.

Mae'r Pwyllgor yn cynnal hunanasesiad blynyddol o'i berfformiad sy'n llywio'i flaengynllun gwaith.

Mae'r ***Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd*** yn cyfarfod yn chwarterol ac mae'n gyfrifol am adolygu'r gefnogaeth i Aelodau sy'n cynnwys; datblygiad Aelodau, adnoddau staffio, cyfleusterau, a sicrhau ei bod yn ddigonol. Rhoddwyd i Gadeirydd y Cyngor ddisgrifiad swydd penodol, ac mae gan aelodau'r pwyllgor ddisgrifiad swydd ar wahân sy'n gosod allan eu rolau a'u cyfrifoldebau. Mae'r Cadeirydd hefyd yn gweithredu fel Pencampwr Datblygu Aelodau ac mae'n cymryd rhan yng nghyfarfodydd rhwydwaith Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru lle rhennir arfer gorau.

Mae'r Pwyllgor wedi datblygu rhaglen waith flynyddol ac mae'r Cadeirydd yn adrodd yn flynyddol i Gyfarfod Cyffredinol Blynyddol y Cyngor, yn cynnwys adroddiad ar y Cynllun Datblygu Aelodau. Mae themâu sy'n gysylltiedig â Siarter Datblygu Aelodau Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru yn rhan gynhenid o'i waith, gan gynnwys datblygu Aelodau.

Mae Pwyllgorau Sgriwtini'n rhan o'r modd y mae'r Cyngor yn gweithredu. Eu prif swyddogaeth yw dal y sawl sy'n gwneud penderfyniadau i gyfrif, gyrru gwelliant, gweithredu fel llais y gymuned a chwarae rôl yn y broses o ddatblygu ac adolygu polisïau. Drwy sicrhau fod penderfyniadau'n cael eu gwneud mewn modd cadarn ac effeithiol mae sgriwtini Aelodau'n gwneud cyfraniad hanfodol bwysig i drefniadau llywodraethu effeithiol.

Mae'r swyddogaeth sgriwtini yn y Cyngor yn parhau i gael ei chyflawni drwy strwythur sy'n cynnwys dau riant bwyllgor a thri phanel:

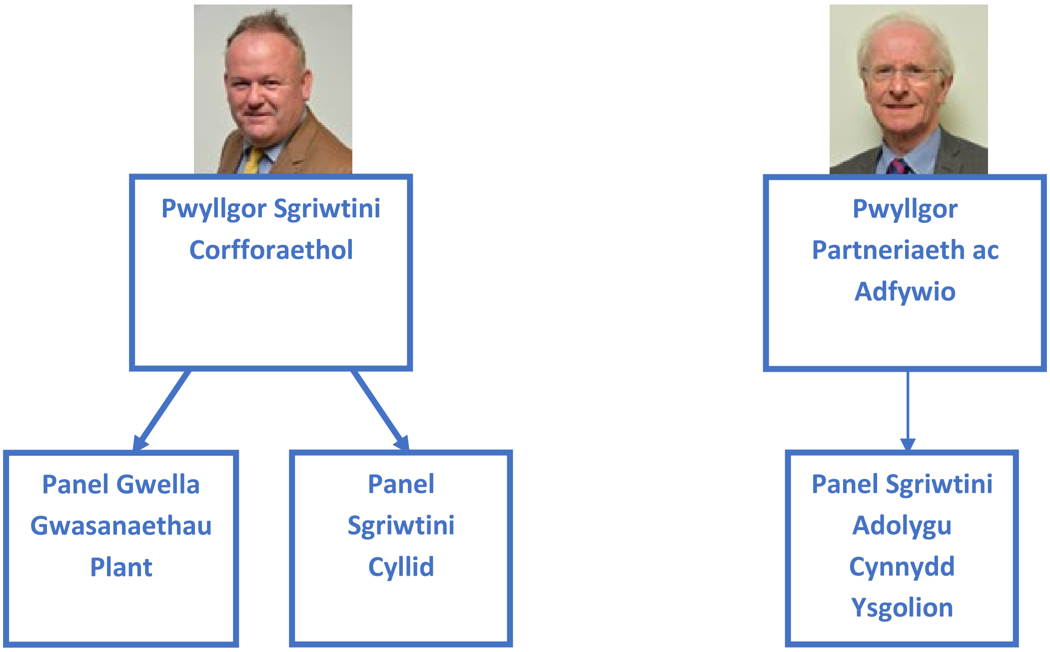

Canolbwynt gwaith y **Pwyllgor Sgriwtini Corfforaethol** yw darparu sicrwydd ynghylch:

- perfformiad a chyflawniad yr holl wasanaethau
- sicrhau bod y Cyngor yn llwyddo i gyflawni ei amcanion corfforaethol ac amcanion y gwasanaethau
- cefnogi a gwneud argymhellion ar gyfer gwelliant parhaus

Prif ffocws y **Pwyllgor Sgriwtini Partneriaeth ac Adfywio** yw sicrhau bod buddiannau dinasyddion yr Ynys yn cael eu hyrwyddo ac y gwneir y defnydd gorau o adnoddau'r Cyngor yn unol â blaenoriaethau'r Cyngor ac y ceir gwerth ychwanegol o weithio gyda phartneriaid. Mae cylch gorchwyl y pwyllgor yn cynnwys trefniadau rhanbarthol a chenedlaethol ynghyd â threfniadau lleol. Y pwyllgor hwn hefyd yw'r Pwyllgor Trosedd ac Anhrefn dynodedig fel sy'n ofynnol dan Ddeddf yr Heddlu a Chyfiawnder 2006 a'r pwyllgor dynodedig hefyd ar gyfer craffu gwaith Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus Ynys Môn a Gwynedd.

Yn dilyn adolygiad a gomisiynwyd yn lleol o'n trefniadau sgriwtini yn ystod 2018, rhoddwyd rhaglen wella yn ei lle er mwyn adeiladu ar, a chryfhau ymellach y swyddogaeth trosolwg a sgriwtini yn y Cyngor. Mae'r rhaglen hon wedi bod yn rhedeg ers 18 mis ac wedi darparu sylfaen gadarn ar gyfer symud ymlaen gan sicrhau fod y rhan y mae sgriwtini Aelodau yn ei chwarae yn nhrefniadau llywodraethu'r Awdurdod:

- yn cefnogi dull cadarn ac effeithiol o wneud penderfyniadau
- yn gwneud cyfraniad go iawn i flaenoriaethau gwelliant y Cyngor
- yn parhau i esblygu.

Cwblhaodd **Swyddfa Archwilio Cymru** (SAC) adolygiad o'r trefniadau sgriwtini yn ystod 2018 ac roedd yr adroddiad yn bositif ac yn dwyn sylw at rai agweddau o arfer dda:

I. mae'r Cyngor wedi cryfhau ei swyddogaeth sgriwtini ac mae'n gwneud trefniadau i gwrdd â heriau yn y dyfodol
II. mae'r Cyngor yn cefnogi sgriwtini a bod y trefniadau angenrheidiol i helpu aelodau sgriwtini i gwrdd â heriau'n y dyfodol yn cael eu rhoi yn eu lle
III. mae arferion yn y pwyllgorau sgriwtini'n gwella, maent yn rhoi sylw i fwy o dystiolaeth ac mae blaen raglenni gwaith y pwyllgorau sgriwtini yn alinio â gwaith y Pwyllgor Gwaith
IV. mae'r swyddogaeth sgriwtini'n cyfrannu tuag at welliannau mewn perfformiad a'r broses gwneud penderfyniadau ac mae'r Cyngor yn gwerthuso ei effeithiolrwydd yn rheolaidd.

Fe wnaeth SAC hefyd gyflwyno cynigion ar gyfer gwelliant:

1. dylai swyddogaeth sgriwtini'r Cyngor wella ymhellach y trefniadau ar gyfer hyrwyddo ymgysylltiad y cyhoedd a chydranddeiliaid eraill â gweithgareddau sgriwtini
2. dylai'r Cyngor adeiladu ar ei brofiad drwy hunan-asesu er mwyn ystyried dulliau mwy arloesol o ymgymryd â gweithgareddau Sgriwtini.

I weld yr adolygiad cyfan, dilynwch y linc isod:

http://democracy.anglesey.gov.uk/documents/s13512/793A2018-19_IoA_Scrutiny_Final.pdf?LLL=0

Yn ddiweddar, rydym wedi mabwysiadu rhaglen ddatblygu sy'n darparu fframwaith lleol ar gyfer parhau â'n siwrnai sgriwtini. Mae'r cynigion a wnaed gan Swyddfa Datblygu Cymru ar gyfer gwella wedi'u cynnwys yn y rhaglen hon.
Mae ein rhaglen wella yn darparu'r fframwaith ar gyfer blaenoriaethu nifer o themâu allweddol dros y ddwy flynedd nesaf

Atgyfnerthu ymagwedd "Cyngor gyfan" tuag at Sgriwtini	Gwella'r effaith a gaiff Sgriwtini	Adeiladu capasiti a gallu ar gyfer Sgriwtini effeithiol	Gwella ymgysylltiad cyhoeddus yn ein gwaith Sgriwtini	Llesiant Cenedlaethau'r Cyfodol a Sgriwtini

Mae Aelodau'n cynrychioli Sgriwtini ar wahanol Fyrddau Mewnol a grwpiau adolygu a phwrpas hyn yw hyrwyddo cynhwysiant, ychwanegu gwerth at y drafodaeth ac adrodd yn ôl i'w Pwyllgorau Sgriwtini ar gynnydd a chodi meysydd sydd angen eu craffu'n ffurfiol efallai. Mae'r ddau Bwyllgor Sgriwtini'n cyflwyno adroddiadau ar eu gweithgareddau i'r Cyngor yn ei gyfarfod blynyddol.

Er mwyn gyrru'r rhaglen newid a chyflawni Cynllun y Cyngor, mae Fframwaith Rheoli Rhaglenni ar waith.

Mae dau **Fwrdd Rhaglen Trawsnewid Corfforaethol** wedi'u ail-sefydlu yn dilyn yr etholiad Mai 2017 - Prosesau Busnes a Llywodraethu, a

1. Bwrdd Rhaglen Llywodraethu Corfforaethol
2. Bwrdd Rhaglen Trawsnewid Gwasanaethau.

Mae'r rhain â throsolwg o nifer o brosiectau blaenoriaeth uchel y mae'r Cyngor wedi ymrwymo i'w cyflawni ac y mae'n gyfrifol am osod cyfeiriad ar eu cyfer.

Mae'r naill Fwrdd Trawsnewid Corfforaethol a'r llall yn cynnwys cynrychiolwyr o'r ddau Bwyllgor Sgriwtini a'r Pwyllgor Gwaith, gan roi cyfle i nodi meysydd lle gall rôl yr Aelodau ychwanegu gwerth un ai at y Byrddau eu hunain neu drwy'r broses Sgriwtini.

Mae'r dull corfforaethol o reoli prosiectau a rhaglenni'n aeddfedu flwyddyn ar ôl blwyddyn yn sgil cryfhau ein trefniadau Llywodraethu. Mae Llywodraeth Cymru wedi nodi arfer da mewn rhai o'n rhaglenni ac mae prosiectau a rhaglenni eraill wedi cael llwyddiant cenedlaethol yn ogystal â chydnabyddiaeth Brydeinig dros y 12 mis diwethaf.

Egwyddor E	
Datblygu capasiti'r endid, ynghyd â gallu ei arweinyddion a'r unigolion ynddo	
Themâu Allweddol Cysylltiedig:	Gwerthfawrogi a Datblygu ein Pobl
Casgliad yr Hunan-asesiad:	**Sicr** – Mae'r Cyngor Sir â'r strwythurau a'r arweinyddiaeth briodol yn ei lle a phobl a chanddynt y sgiliau a'r cymwysterau cywir i sicrhau ei fod yn gweithredu'n effeithlon ac yn effeithlon er mwyn cyflawni'r canlyniadau a ddeisyfir. Bod polisïau a strategaethau clir yn eu lle i brofi bod ganddo'r capasiti i gyflawni'r hyn sy'n ofynnol ohono ynghyd â'r capasiti gweithredol.

Y modd yr ydym yn gwneud hyn:

Mae'r Cyngor wedi llwyddo i fodloni gofynion **Siarter Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru ar gyfer Cefnogi Aelodau** i gydnabod y gwaith yr ydym wedi'i wneud i roi cefnogaeth o safon uchel i Aelodau i'w galluogi i ymgymryd â'u gwahanol rolau, sy'n amrywio o arweinydd cymunedol i'w cyfrifoldebau arbennig yn y Cyngor. Bydd cais yn cael ei gyflwyno i CLILC am ail-asesiad yn erbyn y Siarter yn ystod 2019/20.

At hyn, mae'r rhan fwyaf o Aelodau wedi cael adolygiadau datblygiad proffesiynol ac mae anghenion hyfforddi wedi'u nodi o'r rhain. Yn ei ddyddiau cynnar ym Môn, gwelir bod datblygiad o'r fath yn allweddol i alluogi aelodau i fod yn fwy effeithiol yn eu rôl. Mae hyn wedi'i ymestyn ymhellach i gynnwys Aelodau Annibynnol o'r Pwyllgor Safonau y mae eu perfformiad a'u hamcanion yn cael eu hadolygu gan Gadeirydd y Pwyllgor Safonau. Yn ystod 2017/18, parhaodd yr arfer hwn i gael ei sefydlu. Caiff hyfforddiant aelodau ei fonitro gan Bwyllgor Gwasanaethau Democrataidd y Cyngor.

Dros y 12 mis diwethaf mae'r Cyngor wedi parhau i ddefnyddio'r sesiynau briffio i aelodau sydd bellach wedi ennill eu plwyf, sef sesiynau briffio ar ddatblygiadau mawr / strategaethau allweddol a chynigion y gyllideb. Mae hyn wedi bod yn ddefnyddiol i gynyddu gwerthfawrogiad a dealltwriaeth ehangach o wahanol gynlluniau cyn cynnal trafnodaethau a chyn craffu ymhellach mewn fforymau cyhoeddus.

Cynhaliwyd adolygiad annibynnol o **Strategaeth Pobl** y Cyngor yn 2016. Cadarnhaodd yr adolygiad annibynnol hwnnw fod y strategaeth yn parhau i fod yn "addas i'r pwrpas" i fynd â'r Cyngor ymlaen i 2020 oherwydd mae'n parhau i gefnogi gweledigaeth y Cyngor a fframwaith i ni ddatblygu ymhellach y modd yr ydym yn rheoli pobl.

Mae gan y Strategaeth Pobl bum blaenoriaeth allweddol:

- Recriwtio a chadw'r bobl orau (arloesol, uchelgeisiol ac eangfrydig)
- Ysbrydoli rhagoriaeth gwasanaeth (canolbwyntio ar y cwsmer, y dinesydd a'r gymuned)
- Creu effeithlonrwydd sefydliadol (proffesiynol a threfnus)
- Ymgysylltu, datblygu a rheoli ein Talent (gwerthfawrogi ein pobl a'u datblygu)
- Datblygu sgiliau a chapasiti ein gweithlu (gwerthfawrogi ein pobl a'u datblygu).

Adolygwyd y **Fforwm Rheolwyr** yn ystod y flwyddyn gan aelodau o'r grŵp Arweinyddion y Dyfodol. Gofynnwyd iddynt adolygu aelodaeth, rhaglenni ac amlder y fforwm ac fe wnaethant hynny drwy anfon holiadur at yr aelodau cyfredol a'r timau arweinyddiaeth. Derbyniwyd yr argymhellion ac maent bellach wedi eu gweithredu. Yn ogystal, fel adolygwyd y **Clwb Sbardun** yn ystod y flwyddyn oherwydd bod y niferoedd a oedd yn mynychu wedi gostwng. Gwnaed penderfyniad ar ddiwedd yr adolygiad i roi'r gorau i'r clwb a chynnal sesiynau Llesiant Staff yn ei le. Fel rhan o'r gweithgarwch ar y Cynllun Corfforaethol a gweithgarwch ymgysylltu â staff, rhoddwyd i unigolion ar draws yr awdurdod gyfle i weithio ar brosiectau a strategaethau corfforaethol.

Mae'r **seremoni gwobrwyo staff** yn parhau i fynd o nerth i nerth ac mae'n cydnabod, yn dathlu, ac yn hyrwyddo llwyddiannau staff y Cyngor. Bob dydd mae'n staff yn gweithio'n galed i gyflawni gwasanaethau cyhoeddus i bobl Môn, ac mae gwobrwyo staff yn gyfle i arddangos gwaith da a dangos faint yr ydym yn gwerthfawrogi ein pobl. Mae chwe chategori o wobrau sy'n efelychu'r '*Chwe Thema Allweddol'.* Yn ystod 2018 cafodd y seremoni ei hymestyn ymhellach i gynnwys gwobrau cydnabod staff gan gynnwys Dysgwr Cymraeg y Flwyddyn, Gwobr yr Arweinydd, Gwobr y Pwyllgor Gwaith a Gowbr y Cadeirydd.
Dangosodd canlyniadau ein harolwg staff yn 2017 fod -

- 90% o staff yn mwynhau eu gwaith gyda
- 95% yn gwybod yr hyn a ddisgwylir ohonynt ac o'r rhai a ymatebodd
- Bod 53% yn teimlo eu bod yn cael eu gwerthfawrogi gan y Cyngor (mae hyn yn cyd-fynd â chanlyniadau 2013).

Fodd bynnag, ymddengys fod llai o ddealltwriaeth ymhlith ein staff o'r hyn sy'n digwydd yn gorfforaethol gyda 34% yn unig yn teimlo eu bod yn gwybod yn iawn am yr hyn sy'n mynd ymlaen yn y Cyngor yn gyffredinol.

Casglwyd sylwadau ychwanegol yn yr arolwg hefyd gan 193 o ymatebwyr yn hysbysu'r sefydliad o ble mae angen gwneud mwy o waith. Bwriedir cynnal arolwg arall yn 2019/20.

Mae gan y Cyngor ***Gynllun Cydraddoldeb* 2016-2020** strategol a fabwysiadwyd gan y Pwyllgor Gwaith sy'n amlygu'n hymrwymiad i gydraddoldeb, wrth ddarparu gwasanaethau ac fel cyflogwr mawr, ac i gael gwared â gwahaniaethu'n annheg ac anghyfreithlon yn ein holl bolisïau, gweithdrefnau ac arferion. Yn ei adroddiad monitro blynyddol i'r Comisiwn Cydraddoldeb cynhwysir cynnydd ar ei flaenoriaethau allweddol ac mae'r Cyngor yn aelod allweddol o rwydwaith Cydraddoldeb Gogledd Cymru.

Mae ymgysylltiad mewnol yn hanfodol i ddatblygu diwylliant 'Tîm Môn' ac mae angen mireinio ymhellach **Fframwaith Cyfathrebu Mewnol** er mwyn galluogi a sicrhau fod Swyddogion ar bob lefel yn y Cyngor yn cymryd mwy o ran. Mae sylwadau a barn staff ac Aelodau o ran cyfrannu tuag at yr agenda gorfforaethol yn cael eu croesawu a'u gwerthfawrogi. Mae'r cyfleoedd sydd ar gael ar hyn o bryd yn cynnwys:

- Cyfarfodydd Penaethiaid misol
- Cynhadledd Rheolwyr Chwarterol
- Sesiynau Briffio Aelodau
- Gweithdai Thematig (h.y. y gyllideb)
- Cyfarfodydd Rheoli Gwasanaeth
- Adolygiadau Gwasanaeth Blynyddol
- Cyfarfodydd Tîm
- Goruchwyliaeth Un i Un
- Gwerthuso gweithwyr
- Cynlluniau awgrymiadau staff
- Defnyddio Y Ddolen i gael gwybodaeth gyson am gynlluniau corfforaethol
- Defnyddio Medra Môn fel newyddlen

Er bod cyfathrebu mewnol, corfforaethol wedi gwella'n sylweddol dan arweinyddiaeth yr Uwch Dîm Arweinyddiaeth - y teimlad o hyd yw bod angen i'r Uwch Dîm Arweinyddiaeth fod yn fwy gweladwy a gwella'i ddulliau cyfathrebu gyda staff sy'n is na Rheolwyr a chyda'r staff hynny a leolir y tu allan i bencadlys y Cyngor, a hynny trwy dechnolegau newydd o ran y cyfryngau cymdeithasol ac wyneb yn wyneb.

Mae'r sesiynau briffio, anffurfiol, rheolaidd i Aelodau (a nodwyd yn gynharach) yn ei gwneud yn bosib cael gwell dealltwriaeth o feysydd gwaith penodol ac yn caniatáu iddynt baratoi ar gyfer sgriwtini a gwneud penderfyniadau gwybodus.

Rydym yn Gyngor cwbl ddwyieithog ac mae cyfran uchel o'n staff a'r rhan fwyaf o'n haelodau yn Gymry Cymraeg iaith gyntaf. O'r herwydd, cynhyrchir yr holl ohebiaeth gorfforaethol yn ddwyieithog, gan roi i staff ac aelodau'r gallu i gyfathrebu yn eu dewis iaith. Cefnogir siaradwyr nad ydynt yn rhugl eu Cymraeg i wella eu sgiliau iaith mewn amgylchedd cynhwysol.

Egwyddor F	
Rheoli risgiau a perfformiad drwy reolaeth fewnol gadarn a rheolaeth ariannol gyhoeddus gref	
Themâu Allweddol Cysylltiedig:	Yn broffesiynol ac yn cael ei redeg yn dda
Casgliad yr Hunan-asesiad:	**Sicr** – Mae gan y Cyngor system rheoli perfformiad effeithiol sy'n hwyluso cyflawniad effeithiol ac effeithlon ei wasanaethu. Mae rheoli risg a rheolaethau mewnol yn rhannau hanfodol a phwysig o'r system rheoli perfformiad ac maent yn angenrheidiol ar gyfer cyflawni'r canlyniadau sydd yng Nghynllun y Cyngor.

Y modd yr ydym yn gwneud hyn:

Mabwysiadwyd y **Polisi Rheoli Risg** gan y Pwyllgor Gwaith ar y 26ain o Fai 2015 ac mae'r Polisi a'r Cyfarwyddyd cysylltiedig wedi'u huwchlwytho i Monitor (rhyngrwyd y Cyngor). Amcanion allweddol polisi rheoli risg y Cyngor yw:

1. Datblygu ymagwedd gyson tuag at reoli risg ar draws y Cyngor.

2. Sefydlu rheoli risg yn gadarn fel rhan hanfodol o'r prosesau rheoli yn y Cyngor a sicrhau cysylltiadau clir gyda Chynlluniau Gwasanaeth.

3. Sicrhau diwylliant ragweithiol o ymwybyddiaeth o risg ar draws y Cyngor lle caiff risgiau eu cymryd (neu beidio) gyda'r holl wybodaeth i law wrth wneud unrhyw benderfyniadau pwysig ac wrth weithredu arnynt.

4. Cynnal a gwella hyder y cwsmer yn ein gallu i gyflawni ein hymrwymiadau.

5. Lleihau'r posibilrwydd o weithgaredd neu gost ariannol nad ydyw wedi ei gynllunio ac effaith diswyddiadau annisgwyl ar enw da'r Cyngor a'n gallu i gyflawni ein hamcanion.

6. Rheoli risg yn unol ag arfer orau, ymrwymiadau statudol a Rhaglen Cymru ar gyfer Gwelliant.

7. Gweithio gyda'n partneriaid a'n darparwyr i ddatblygu ymagwedd gyson tuag at gyflawni'r amcanion hyn o safbwynt rheoli risg.

Cafodd y Polisi a'r Fframwaith Rheoli Risg eu hadolygu ar 5 Rhagfyr 2017 gan y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu a'r Uwch Dîm Arweinyddiaeth (UDA). Daeth yr adolygiad i'r casgliad bod angen gwneud mwy o waith i sefydlu'n llawn y broses rheoli risg drwy'r Cyngor ond bod cynnydd wedi ei wneud a'i fod yn parhau. Mae'r dogfennau hyn yn alinio'r fframweithiau Rheoli Risg a Rheoli Perfformiad. Yn ystod 2018/19, comisiynodd y Cyngor ei yswirwyr, Zurich Municipal, i gynnal gwiriad iechyd rheoli risg annibynnol a daethpwyd i'r casgliad fod rheoli risg ar lefel 'sy'n cael ei rheoli' yn y Cyngor ac ar lefel tri o bump. Mae'r Pennaeth Archwilio a Risg wedi llunio Cynllun Gweithredu er mwyn ymateb i'r argymhellion ar gyfer gwelliant.

Gweithredwyd meddalwedd rheoli risg yn ystod y flwyddyn a fydd o gymorth i wella effeithiolrwydd y modd y caiff risgiau'r Cyngor ei rheoli drwy wella'r dulliau o gofnodi, asesu, monitro ac adrodd ar risgiau a sefydlu rheoli risg ymhellach ym mhrosesau'r Cyngor. Yn ychwanegol at hyn, mae'r feddalwedd yn darparu cyfleuster i gofnodi'r 'tair llinell sicrwydd' a fydd yn rhoi gwell sicrwydd i'r sawl sy'n gyfrifol am sicrhau bod unrhyw risgiau i'r Cyngor yn cael eu rheoli'n effeithiol.

Mae'r Uwch Dîm Arweinyddiaeth yn adolygu y **Gofrestr Risg Gorfforaethol** ar sail chwarterol. Mae disgwyl i wasanaethau ddiweddaru eu cofrestri risg yn chwarterol gyda risgiau "coch" neu "ambr" yn cael eu huwch-gyfeirio i'r Uwch Dîm Arweinyddiaeth iddyn nhw ystyried eu cynnwys ar y Gofrestr Risg Gorfforaethol.

Yn ystod 2018/2019 cyflwynwyd i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu ddau ddiweddariad ar y Gofrestr Risg Gorfforaethol (19 Medi 2018 a 12 Chwefror 2019). Yn y ddau gyfarfod, penderfynwyd bod y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu "yn cymryd sicrwydd bod y risgiau i nodau ac amcanion y Cyngor yn cael eu cydnabod a'u rheoli gan yr Uwch Dîm Arweinyddiaeth".

Mae Fframwaith Rheoli Perfformiad yn ei le sy'n cychwyn gyda Chynllun y Cyngor ar gyfer y tymor canol (mae'r cynllun cyfredol, fel y dywedwyd uchod, ar gyfer 2017/2022) a Chynllun Cyflawni Blynyddol bob blwyddyn wedyn. Yn y rhain, nodir blaenoriaethau allweddol y Cyngor a'r hyn y mae'n gobeithio ei gyflawni. Mae'r fframwaith hefyd yn cynnwys adroddiadau ar reoli perfformiad er mwyn nodi a yw'r Cyngor yn cyflawni'r amcanion a gynlluniwyd. Mae'r adroddiadau hyn yn cynnwys cardiau sgorio chwarterol, heriau hanner blwyddyn i Wasanaethau ac adroddiadau rheolaidd i'r Pwyllgor Gwaith ac i Sgriwtini.

Mae'r Fframwaith Perfformiad yn parhau i esblygu a chanolbwyntio ar waith hunanasesu Penaethiaid Gwasanaethau, ac ar feysydd allweddol risg a thrawsnewid. Mae hefyd yn canolbwyntio ar wella y modd y rhennir gwybodaeth am y gweithlu a gwybodaeth ariannol. Yn ystod 2018/19, cynhaliwyd cyfres o Adolygiadau Gwasanaeth oedd yn ymwneud ag -

(i) Arbedion a Chyllidebau Gwasanaeth (Mehefin-Gorffennaf 2018)

(ii) Perfformiad (Tachwedd 2018 - Rhagfyr 2019)

Daeth yr Adolygiad Perfformiad i'r casgliad fod tystiolaeth gyffredinol fod y Gwasanaethau'n dangos gwelliant parhaus. Mae gwelliant parhaus a ddangoswyd ar adeg o galedi ariannol i'r Cyngor yn bositif oherwydd mae nifer o'r gwasanaethau y mae'r Cyngor yn eu darparu yn well neu'n fwy effeithlon nag o'r blaen serch yr anawsterau ariannol. Llwyddwyd i gyflawni hyn o ganlyniad i ymrwymiad ac awydd ar ran y Pwyllgor Gwaith ac Aelodau Etholedig, yr Uwch Dîm Arweinyddiaeth a'r Penaethiaid Gwasanaeth i yrru gwelliannau ac amcanion. Mae Datganiad Sefyllfa'r Cyngor i'w weld yn Atodiad 1.

Er ein bod wedi sefydlu ymagweddau cryf i sicrhau llywodraethiant cadarn mewn perthynas â phartneriaethau newydd, mae angen cryfhau trefniadau llywodraethu ar gyfer rhai o'r trefniadau partneriaeth mwy hanesyddol.

Cyhoeddir Adroddiad Perfformiad Blynyddol, sy'n adroddiad ar berfformiad a meincnodi gydag Awdurdodau eraill**,** erbyn 31 Hydref bob blwyddyn. Mae'r Adroddiad Perfformiad Blynyddol diweddaraf yn ymwneud â 2017/18 ac fe'i cwblhawyd yn 2018/19 a gellir ei weld wrth ddilyn y ddolen isod:

https://www.anglesey.gov.uk/documents/Dogfennau-Cy/Cyngor/Democratiaeth/Cynllun-y-Cyngor/APR-Cymraeg-standard-quality.pdf

Rhoes y Pwyllgor Gwaith ei gymeradwyaeth i'r **Cynllun Ariannol Tymor Canol (CATC)** am y cyfnod 2018/19 i 2020/21 ym Medi 2017. Adnabu'r CATC yr arbedion posib yr oedd eu hangen dros y cyfnod tair blynedd gan osod y strategaeth ar gyfer cyllideb 2018/19. Rhoes y Cyngor llawn ei gymeradwyaeth i'r gyllideb ariannol yn ei gyfarfod ar yr 28ain o Chwefror 2018. Roedd y gofyn i wneud toriadau ac arbedion i'r gyllideb yn rhan ganolog o waith gosod y gyllideb gyda tharged arbedion o £4.18m yn angenrheidiol ar gyfer y flwyddyn er mwyn cydbwyso'r gyllideb. Diweddarwyd y CATC bryd hynny, unwaith y cwblhawyd cyllideb 2018/19, ac fe adnabu y byddai gostyngiadau i'r gyllideb yn y dyfodol yn amrywio o £2.84m (y sefyllfa orau) i £5.86m (y sefyllfa waethaf). Noda'r cynllun a ddiweddarwyd bod angen parhau i ganolbwyntio ar ostwng y gyllideb a nodi rhagor o arbedion dros y tair blynedd nesaf er mwyn sicrhau sefydlogrwydd ariannol y Cyngor yn y dyfodol.

Cynhaliwyd Proses Cynllunio'r Gyllideb o Fai 2018 hyd Chwefror 2019. Roedd hyn yn cynnwys ymgynghori gyda grwpiau statudol, yn cynnwys y Fforwm Ysgolion, Cynghorau Tref a Chymuned, a busnesau, yn ogystal ag â rhanddeiliaid eraill megis Llais Ni, yr Urdd, Clybiau Ffermwyr Ifanc a'r Fforwm Bobl Hŷn. Roedd hyn hefyd yn cynnwys ymgynghori'n helaeth â'r Cyhoedd a chafwyd dros 5000 o ymatebion i'r ymgynghoriad hwnnw. Rhoddwyd ystyriaeth gan y Pwyllgor Gwaith i'r sylwadau a wnaed yn ystod yr ymgynghoriad wrth iddynt lunio eu cynigion ar gyfer y gyllideb derfynol ac arweiniodd at dynnu'n ôl rai cynigion a diwygio rhai eraill.

Mae'r Cyngor wedi parhau i ddatblygu a sefydlu'n gadarn strwythurau, systemau, prosesau a threfniadau cefnogol i sicrhau eu bod yn cefnogi'r pwysau sydd ar Awdurdod Lleol yn yr 21ain ganrif. Mae trefniadau ffurfiol yn eu lle i reoli perfformiad, cyllid, rhaglenni a chontractau sy'n cyfrannu at gynnal elfennau allweddol llywodraethu.

Cyflwynwyd **adroddiadau ariannol chwarterol** (Refeniw a Chyfalaf) i'r Pwyllgor Gwaith yn ystod 2018/19 oedd yn cynnwys cyllideb yn erbyn mesuriadau gwirioneddol yn ogystal â rhagamcan o'r sefyllfa ar ddiwedd y flwyddyn, sydd hefyd yn cynnwys amrediad o wybodaeth a chynllun ariannol gyda mesuriadau cywirol i ddod â'r cyllidebau'n ôl dan reolaeth pe bai angen. Roedd y perfformiad ariannol terfynol ar gyfer 2018/19 yn cydymffurfio yn fras â'r perfformiad a ragamcanwyd yn yr adroddiadau chwarterol. Roedd y rhagolygon a'r sefyllfa ariannol wirioneddol ar ddiwedd y flwyddyn yn tanlinellu'r pwysau ariannol sylweddol sy'n codi oherwydd y galw yn y cynnydd am y Gwasanaethau Plant a Dysgu statudol. Mae'r wybodaeth hon wedi cael ei defnyddio ar gyfer cynllunio a chyllidebu yn y dyfodol gan gynnwys ystyried ffyrdd gwahanol o ddarparu gwasanaethau megis mwy o gymorth ataliol a chynyddu'r ddarpariaeth ar draws yr Ynys.

Mae trefniadau Rheoli Trysorlys y Cyngor yn dilyn ymarfer proffesiynol a chânt eu hadolygu'n rheolaidd gan y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu, y Pwyllgor Gwaith a'r Cyngor llawn.

Dengys Hunanasesiad Archwilio Mewnol yn erbyn Safonau Archwilio Mewnol y Sector Cyhoeddus (PSIAS) fod y gwasanaeth yn cael ei gyflawni i'r safonau gofynnol. Mae'r cynllun gweithredu gan Aseswyr Ansawdd Allanol PSIAS wedi cael ei weithredu'n llwyr.

Cyflwynwyd i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu ar 19 Medi 2018 ac i'r Cyngor Llawn ar 25 Medi 2018, adroddiad Canfyddiadau Archwilio Allanol ar gyfer 2017/18 a oedd yn adlewyrchu fod y cyfrifon a baratowyd yn farn gywir a theg. Dygodd yr adroddiad sylw at dri o gywiriadau cyfrifo yn yr adroddiad archwilio. Nid oedd unrhyw gam-ddatganiadau heb eu haddasu yr oedd angen eu hail-ddatgan er ystyriaeth yr Aelodau. Rhoddwyd barn ddi-amod o ran y datganiad cyfrifon a'r gwerth am arian. Mae hyn yn golygu nad oedd unrhyw bryderon mawr ynglŷn â'r cyfrifon. Nodwyd 7 o argymhellion yn y cynllun gweithredu o ran cyfrifo a rheoli cyflogres; 2 mewn perthynas â TG a 4 mewn perthynas â Phrisio Asedau. Mae'r argymhellion i wella prosesau ariannol a rheolaethau mewnol, wedi'u derbyn gan y Rheolwyr ac maent yn y broses o gael eu gweithredu.

Mae'r **strategaeth gaffael** bellach wedi cael ei hymestyn ar draws y Cyngor sy'n allweddol i lwyddiant parhaus yr Awdurdod wrth gaffael cynhyrchion a gwasanaethau. Mae'r tîm Caffael wedi datblygu a sefydlu polisïau newydd, strategaeth rheoli contractau, yn ogystal ag adolygu'r weithdrefn gontractau. Mae hyfforddiant ar y strategaeth a'r rheolau gweithdrefn contractau wedi cael ei gynnal yn ystod y flwyddyn gyda hynny'n arwain at well cydymffurfiaeth.

Cadarnhaodd y **Dystysgrif Cydymffurfio Flynyddol** bod y Cyngor wedi cydymffurfio â'i gyfrifoldebau yng nghyswllt adrodd ariannol, defnyddio adnoddau, cynllunio gwelliant a rheoli perfformiad.

Yn wyneb y Rheoliadau Diogelu Data Cyffredinol (GDPR) newydd a'r Ddeddf Diogelu Data 2018 wedi'i diweddaru a ddaeth i rym o 25 Mai 2018, parhaodd y Cyngor i wneud cynnydd sylweddol mewn perthynas â l**lywodraethiant gwybodaeth** yn ystod y flwyddyn. Dan arweinyddiaeth yr Uwch-berchennog Risg Gwybodaeth (SIRO), mae Bwrdd Llywodraethu Gwybodaeth Corfforaethol (CIGB) yn parhau i fod mewn

bodolaeth. Mae'r Grŵp hwn yn fforwm priodol ar gyfer rhoi sylw i faterion llywodraethiant corfforaethol. Mae'n derbyn adroddiadau ynghylch y modd y mae pob Gwasanaeth yn perfformio o ran meysydd rheoli gwybodaeth allweddol. Mae'n asesu risg ac yn argymell ac yn monitro camau unioni er mwyn lliniaru'r risg i'r asedau gwybodaeth y mae'r Penaethiaid Gwasanaeth perthnasol yn berchen arnynt. Gall y CIGB adrodd yn uniongyrchol ar faterion i Uwch Dîm Arweinyddiaeth y Cyngor.

Ym marn y SIRO, mae cryn dystiolaeth ddogfennol sy'n dangos:

- Bod trefniadau'r Cyngor ar gyfer sicrhau cydymffurfiaeth gyda Llywodraethu Gwybodaeth a diogelu data yn rhesymol effeithiol;
- Mae'r Cyngor wedi llwyddo i gwrdd â'r heriau sy'n gysylltiedig â gweithredu'r ddeddfwriaeth diogelu data newydd ac mae'n gweithredu mewn modd sy'n cydymffurfio;
- Mae'r Cyngor â phrosesau yn eu lle i brofi i'r ICO ei fod yn cydymffurfio ac mae'n cydymffurfio gydag egwyddor atebolrwydd GDPR;
- Mae rheoli data yn parhau i fod yn risg ganolig i'r Cyngor ac mae'n debygol o aros felly oherwydd sensitifrwydd y data personol y mae'n ei brosesu, sy'n amrywio o wasanaeth i wasanaeth

I weld adroddiad blynyddol y SIRO, dilynwch y linc isod:

http://democratiaeth.ynysmon.gov.uk/documents/s13154/ADRODDIAD%20SIRO%20C.pdf?LLL=1

<table>
<tr><th colspan="2">Egwyddor G</th></tr>
<tr><td colspan="2">Gweithredu arferion da o ran tryloywder, adrodd ac archwilio</td></tr>
<tr><td>Themâu Allweddol Cysylltiedig:</td><td>Yn broffesiynol ac yn cael ei redeg yn dda</td></tr>
<tr><td>Casgliad yr Hunan-asesiad:</td><td>Sicr – Mae Aelodau Etholedig y Cyngor a’r Uwch Reolwyr yn atebol am wneud penderfyniadau a darparu gwasanaethau sy’n cael eu cefnogi gan archwiliadau mewnol ac allanol. Mae gweithgareddau’n cael eu hymgymryd â nhw mewn dulliau tryloyw a chlir y gall cydranddeiliaid eu deall ac ymateb iddynt</td></tr>
</table>

Y modd yr ydym yn gwneud hyn:

Mae’r holl **raglenni a’r adroddiadau ar gael ar Wefan y Cyngor** oni bai eu bod yn cynnwys gwybodaeth eithriedig. Mae hyn yn cynnwys gwybodaeth am ‘ddatganiadau o ddiddordeb’ a wneir mewn cyfarfodydd. Cyhoeddir Cofrestr Diddordebau’r Aelodau ar Wefan y Cyngor hefyd.

Fel y nodwyd yn flaenorol yn Adran D, mae dau **Bwyllgor Sgriwtini**; y naill yn ymwneud â gwaith mewnol y Cyngor - *Sgriwtini Corfforaethol*, a’r llall yn ymwneud â phartneriaethau allanol ac effaith y Cyngor ar ei gymunedau - *Sgriwtini Partneriaeth ac Adfywio*. Mae’r ddau bwyllgor hyn wedi galluogi i Aelodau edrych ar y Cyngor, ei rôl a’i effaith mewn modd cyfannol a chorfforaethol.

Mae’r **Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd** yn gyfrifol am adolygu’r gefnogaeth a roddir i Aelodau sy’n cynnwys; Datblygu aelodau, adnoddau staffio, cyfleusterau, a sicrhau ei bod yn ddigonol. Rhoddwyd i Gadeirydd y Pwyllgor ddisgrifiad swydd penodol, ac mae gan aelodau’r pwyllgor ddisgrifiad swydd ar wahân, sy’n gosod allan rolau a chyfrifoldebau. Y Cadeirydd, hefyd, yw’r Pencampwr Datblygu Aelodau ac mae’n cymryd rhan yng nghyfarfodydd rhwydwaith Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru lle rhennir arfer gorau.

Mae’r **Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu** yn cyfarfod yn rheolaidd i ystyried effeithlonrwydd rheolaeth fewnol, gwaith rheoli risg a threfniadau llywodraethu’r Cyngor. Mae’n monitro gwaith archwilwyr ac arolygwyr allanol a mewnol, yn monitro perthynas rhwng archwilwyr a staff ac yn monitro’r ymatebion i argymhellion archwilio ac arolygu.

Mae nifer o Aelodau wedi cael adolygiadau datblygiad proffesiynol ac fe nodwyd anghenion hyfforddi o’r rhain. Bellach, mae hyn wedi’i ymestyn i gynnwys Aelodau annibynnol o’r Pwyllgor Safonau y caiff eu perfformiad a’u hamcanion eu hadolygu gan Gadeirydd y Pwyllgor Safonau.

Datblygodd y Pwyllgor raglen waith ar gyfer 2018/19 ac mae'r Cadeirydd yn adrodd yn flynyddol i Gyfarfod Cyffredinol Blynyddol y Cyngor, gyda hynny'n cynnwys adroddiad ar y Cynllun Datblygu Aelodau. Mae themâu sy'n gysylltiedig â Siarter Datblygu Aelodau Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru a ddyfarnwyd i'r Cyngor yn rhan annatod o'i raglen waith.

Mae'r Cyngor wedi parhau gyda'r arfer o gynnal sesiynau briffio i aelodau'n unig yn fisol ar ddatblygiadau mawr / strategaethau allweddol a chynigion y gyllideb. Mae hyn wedi bod yn ddefnyddiol i gynyddu'r gwerthfawrogiad a'r ddealltwriaeth ehangach o wahanol gynlluniau cyn eu trafod a'u craffu ymhellach mewn fforymau cyhoeddus.

Mae gan y Cyngor berthynas wrthrychol a phroffesiynol gyda'i archwilwyr allanol a'i arolygwyr statudol, fel y tystir gan yr Adroddiad Gwelliant Blynyddol. Mae modd gweld hwn yma:
http://www.audit.wales/cy/system/files/publications/anglesey_council_annual_improvement_report_2018_welsh.pdf

Yn ystod 2018/19, parhaodd y gwasanaeth Archwilio Mewnol i weithredu'r safonau a nodwyd yn Safonau Archwilio Mewnol y Sector Cyhoeddus (PSIAS) (Mawrth 2017) a'r Nodyn Cymhwysiad Llywodraeth Leol. Mae'r Siarter Archwilio Mewnol yn diffinio pwrpas, awdurdod a chyfrifoldeb y swyddogaeth archwilio mewnol a arweinir gan y Pennaeth Archwilio a Risg.

Yn ei gyfarfod ym mis Chwefror 2018, fe wnaeth y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu gymeradwyo'r Strategaeth Archwilio Mewnol Blynyddol ar gyfer 2018/19. Mae Safonau Archwilio Mewnol y Sector Cyhoeddus (PSIAS) yn datgan bod rhaid i'r prif swyddog archwilio sefydlu cynllun sy'n seiliedig ar risg i bennu blaenoriaethau'r gweithgarwch archwilio mewnol, sy'n gyson â nodau'r sefydliad. Dros y blynyddoedd diwethaf, mae'r angen i reoli risgiau wedi'i gydnabod fel rhan hanfodol o arfer dda mewn llywodraethiant gorfforaethol. Mae hyn wedi rhoi pwysau cynyddol ar sefydliadau i adnabod yr holl risgiau busnes maent yn eu wynebu ac i egluro sut maent yn rheoli'r risgiau hynny.

Yn ogystal, cydnabuwyd fod gweithgareddau sy'n gysylltiedig â rheoli risgiau yn chwarae rôl greiddiol a hanfodol wrth gynnal system gadarn o reolaeth fewnol.

Er mai'r rheolwyr sy'n dal y cyfrifoldeb am adnabod a rheoli risgiau, un o rolau allweddol archwilio mewnol yw darparu sicrwydd fod y broses o reoli'r risgiau hynny wedi cael ei rheoli'n briodol.

Y ffordd orau i weithgarwch archwilio mewnol proffesiynol gyflawni ei ddiben fel congl-faen llywodraethiant yw gosod ei waith yng nghyd-destun fframwaith rheoli risg y sefydliad ei hun.

Mae archwilio mewnol ar-sail-risg yn caniatáu i archwilio mewnol roi sicrwydd i'r 'rheini sy'n gyfrifol am lywodraethiant' fod prosesau rheoli risg yn rheoli risgiau'n effeithiol, mewn perthynas â'r archwaeth risg. Mae hefyd yn anelu ym mhob cam i atgyfnerthu cyfrifoldebau'r rheolwyr a'r aelodau etholedig dros reoli risg.

Yn hanesyddol, roedd y broses cynllunio archwiliadau yng Nghyngor Ynys Môn yn defnyddio cynllun treigl tair blynedd. Golygai hyn orfod ceisio darogan yr adolygiadau archwilio oedd angen eu cynnal dair blynedd ymlaen llaw, ac maen amgylchedd sy'n newid byth a hefyd, nid yw hynny'n briodol mwyach. Cwestiynwyd pa mor effeithiol oedd yr arddull hwn yn ystod yr asesiad ansawdd allanol, sy'n cael ei drafod isod.

O ganlyniad, er mwyn i Archwilio Mewnol fod yn fwy hyblyg yn ei ymagwedd i archwilio mewnol mewn ymateb i newidiadau yn y sefydliad a'r amgylchedd risg, mae'r Pennaeth Archwilio a Risg yn cyfarfod yn rheolaidd gyda'r Penaethiaid Gwasanaeth i drafod eu risgiau, pryderon a gofynion diweddaraf. Y ffordd yma, mae Archwilio Mewnol yn cael y wybodaeth ddiweddaraf ac yn gwbl ymwybodol o faterion sy'n dod i'r amlwg, a gall ganolbwyntio ei adnoddau yn y meysydd sydd â'r flaenoriaeth / risgiau uchaf ar y pryd.

Felly, yn hytrach na chael cynllun archwilio blynyddol 'sefydledig' traddodiadol, mae'r cynllun yn newid yn rheolaidd trwy'r flwyddyn ar ôl i'r Pennaeth Archwilio a Risg ymweld â gwasanaethau ac yn dilyn newidiadau i'r gofrestr risg gorfforaethol.

Yn dilyn asesiad allanol o Wasanaeth Archwilio Mewnol y Cyngor a gynhaliwyd ym mis Mawrth 2017, cafwyd sicrwydd bod y gwasanaeth 'yn Cydymffurfio'n Gyffredinol' gyda'r safonau hyn. Dyma'r asesiad gorau y gall yr aseswr ei ddyfarnu. Cododd yr aseswr allanol saith o feysydd yr oedd angen eu gwella ac mae'r cyfan ohonynt wedi cael sylw erbyn hyn.

Bydd yr Uwch Dîm Rheoli, Aelodau a swyddogion o Archwilio Mewnol a Thrawsnewid Corfforaethol yn cyfarfod yn rheolaidd â rheoleiddwyr allanol i drafod y Gofrestr Risg Gorfforaethol, datblygiadau allweddol, canfyddiadau'r holl adroddiadau allanol ac i roi diweddariad ar gynnydd a wneir i weithredu argymhellion.

Dros y blynyddoedd diwethaf, mae'r Cyngor wedi llwyddo i reoli a gwerthuso'i hun yn rheolaidd ac, yn sgil hynny, mae barn rheoleiddwyr wedi bod yn gadarnhaol o ran parodrwydd i gyflawni.

Yn eu tystysgrif cydymffurfio flynyddol (Chwefror 2019), dywedodd Swyddfa Archwilio Cymru:

"Rydym o'r farn bod y Cyngor wedi cydymffurfio â'i ddyletswyddau mewn perthynas ag adrodd ar adnoddau a'r defnydd ohonynt....Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn fodlon fod gan y Cyngor drefniadau priodol yn eu lle i sicrhau bod ei adnoddau'n cael eu defnyddio'n ddarbodus, yn effeithlon ac yn effeithiol..Hyd yma, nid yw fy ngwaith ar ran yr Archwilydd Cyffredinol ar ardystio hawliadau grant a dychweliadau wedi nodi unrhyw faterion o bwys a fyddai'n cael effaith ar gyfrifon 2018/19 neu systemau ariannol allweddol."

Cafodd y Gwasanaethau Plant a Theuluoedd eu harchwilio'n wreiddiol gan Arolygiaeth Gofal Cymru ym mis Tachwedd 2016 a nodwyd bod angen gwneud gwelliannau. Yn eu hadroddiad dilyn i fyny yn ddiweddar (Adroddiad Arolwg Gwasanaethau Plant– Hydref 2018) nodwyd:

- “Llwyddodd y gwasanaethau plant i ddangos eu bod wedi gwneud gwelliannau sylweddol mewn nifer o feysydd allweddol a bod angen gwneud gwaith pellach mewn rhai meysydd eraill.
- Mae morâl y staff yn uchel ac mae awydd ac ymrwymiad ar bob lefel i barhau i weithio’n galed ar y siwrnai i welliant er mwyn darparu gwasanaethau ardderchog ar gyfer plant.
- Mae arweinyddiaeth a llywodraethiant cryf yn y gwasanaethau plant. Roedd modd i aelodau’r cyngor ddangos sut yr oeddynt wedi cyfrannu tuag at y siwrnai i wella’r gwasanaethau plant. Mae uwch swyddogion yn weladwy, ar gael ac yn gyrru’r gwelliannau”

Bydd y Gwasanaethau Plant a Theuluoedd yn parhau â’r gwaith da sydd eisoes wedi’i wneud gan y gwasanaeth ac yn datblygu Cynllun Datblygu newydd ar gyfer y Gwasanaeth a fydd yn cynnwys y meysydd a nodwyd gan AGC, yn dilyn eu hail archwiliaid, fel rhai yr oedd angen eu datblygu.

Yn gyffredinol, mae perfformiad ysgolion, ar lefel Awdurdod, wedi gwella yn 2017/18 mewn cymhariaeth ag ysgolion Cynghorau eraill ac o gymharu â 2016/17. Gwelwyd gwelliant yng Nghyfnod Allweddol 4 gyda Mathemateg a rhifedd yn benodol. Fodd bynnag, gwelwyd dirywiad mewn perfformiad mewn Saesneg yng Nghyfnod Allweddol 4 a hynny oherwydd y newid a wnaed i’r modd yr oedd y canlyniadau’n cael eu gweithio allan. Gwelwyd dirywiad sylweddol yn y dangosyddion ar gyfer y Cyfnod Sylfaen o gymharu â chanlyniadau 2016/17 oherwydd bod dros 100 o ddisgyblion ychwanegol wedi cael eu hasesu yn y Gymraeg fel iaith gyntaf. Bydd y gwasanaeth yn parhau i weithio i sicrhau gwell canlyniadau yn 2018/19.

Mae Llywodraeth Cymru, wedi barnu bod mwyafrif llethol ysgolion Môn (89%) bellach yn perfformio’n effeithiol (ysgolion sydd â graddfa melyn neu wyrdd) gydag 11 o’r ysgolion hyn yn y categori uchaf (gwyrdd) yn 2018 (o gymharu â chwech yn 2017). Mae modd gweld bod nifer yr ysgolion sydd wedi’u rhoi yn y categori coch (h.y. ysgolion y mae arnynt angen cefnogaeth sylweddol) wedi gostwng yn 2018 (o ddau i ddim un) ac mae nifer yr ysgolion yn y categori ambr hefyd wedi gostwng o wyth ysgol yn 2017 i bum ysgol yn Ionawr 2018. Gwelir y canlyniadau hyn yn y siart isod.

Cymorth ar gyfer gwella

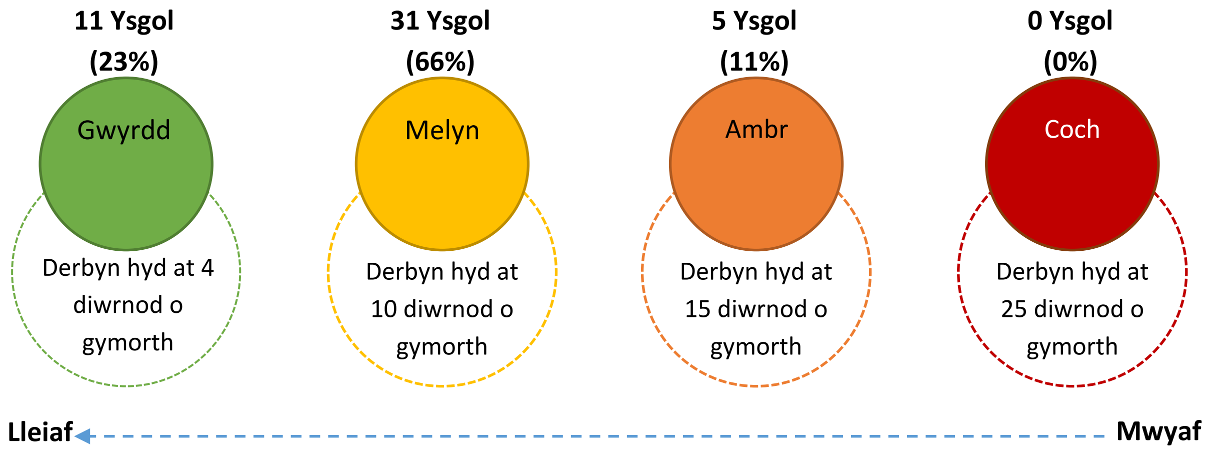

Mae Fframwaith Estyn ar gyfer arolygu ysgolion yr awdurdod yn asesu safonau addysgu, dysgu a llesiant disgyblion mewn ysgolion unigol. Arolygodd Estyn 8 o ysgolion yn 2017/18 a dangosodd y canlyniadau nad oedd angen camau dilyn i fyny mewn 6 o'r ysgolion tra bod angen i Estyn adolygu 2 ysgol. Ar hyn o bryd, mae 3 ysgol yn parhau i fod yng nghategorïau dilyn i fyny Estyn o gymharu â 4 ysgol yn 2017, a chaiff yr ysgolion hyn eu monitro gan y Panel Sgriwtini Safonau Addysg.

Adolygu Effeithiolrwydd

Mae gan Gyngor Sir Ynys Môn gyfrifoldeb am gynnal, o leiaf yn flynyddol, adolygiad o effeithlonrwydd ei fframwaith llywodraethu gan gynnwys y drefn rheolaeth fewnol. Mae'r adolygiad o effeithlonrwydd wedi ei siapio gan waith rheolwyr o fewn yr awdurdod sydd â chyfrifoldeb am ddatblygu a chynnal yr amgylchedd llywodraethu, gan adroddiad blynyddol y Pennaeth Archwilio Mewnol, a hefyd gan sylwadau a wnaed gan archwilwyr allanol ac asiantaethau arolygu ac archwilio eraill.

Mae effeithlonrwydd y fframwaith llywodraethu wedi ei werthuso trwy gyfuniad o:-

- canlyniadau adolygiadau a monitro cyson yn ystod y flwyddyn gan swyddogion a phwyllgorau;
- adolygiad o ddogfennau perthnasol a baratowyd o fewn y flwyddyn neu yn ymwneud â'r flwyddyn;
- adolygiad o gynnydd yn erbyn y Cynllun Corfforaethol;
- adolygiad o'r chwe thema sy'n tanategu gwerthoedd yr awdurdod;
- adolygu adborth gan Estyn ac AGC a'r panelau sgriwtini cysylltiedig ar y gwaith gwella sy'n gysylltiedig ag Addysg a'r Gwasanaethau Plant;
- cyfres o gyfweliadau gyda swyddogion allweddol;
- trafodaeth gyda, a chael sylwadau gan, grwpiau o swyddogion ac aelodau gan gynnwys yr Uwch Dîm Arweinyddiaeth a'r Pwyllgor Gwaith.

Yn ogystal, mae adolygiadau a monitro rheolaidd yn cynnwys:-

- gweithgarwch rheoli risg ffurfiol, gan gynnwys ystyriaeth benodol i'r risgiau hynny sy'n gysylltiedig â phrosesau llywodraethu;
- Archwilio Mewnol, y mae eu gwaith yn cymryd ystyriaeth o risgiau sydd wedi eu hadnabod, trwy archwiliadau cyson o'n prif systemau, sefydliadau, prosiectau mawr a phrif brosesau llywodraethu gan gynnwys rheoli risg, a hynny'n unol â'r strategaeth archwilio mewnol flynyddol ac yn cynnwys gwaith 'dilyn-i-fyny' i sicrhau fod uwch swyddogion yn gweithredu'r argymhellion sydd wedi eu cytuno;
- yr asesiad blynyddol o'r swyddogaeth Archwilio Mewnol gan archwilwyr allanol y Cyngor;
- gwaith Pwyllgorau Sgriwtini a phwyllgorau eraill y Cyngor gan gynnwys ei bwyllgorau Archwilio a Llywodraethu a Safonau,
- barn ac argymhellion archwilwyr allanol y Cyngor ynghyd ag asiantaethau adolygu ac arolygwyr eraill,
- monitro cyson gan aelodau ac uwch-reolwyr o welliant a pherfformiad yn erbyn y Cynllun Corfforaethol a'r cynlluniau a'r strategaethau cefnogol.

Cymeradwyir y polisïau allweddol, ac unrhyw ddiwygiadau iddynt gan y Pwyllgor Gwaith, ac fe'u mabwysiadir yn ffurfiol gan y Cyngor Sir fel bo'r angen.

Ym Mai 2017 cynhaliodd Swyddfa Archwilio Cymru asesiad o Lywodraethiant yn y Cyngor wrth Benderfynu ar Newidiadau Sylweddol i Wasanaethau a daeth yr adroddiad i'r casgliad ….

"Bod trefniadau'r Cyngor ar gyfer gwneud penderfyniadau ar newidiadau sylweddol i wasanaethau yn effeithiol yn gyffredinol ond yn cydnabod y gellir eu cryfhau ymhellach".

Roedd yr adroddiad yn cydnabod bod gan y Cyngor weledigaeth a strategaeth ar gyfer penderfynu ar gynigion i newid gwasanaethau. Roedd yr adroddiad yn cynnwys sylwadau cadarnhaol ar weithdrefnau'r Cyngor i annog cydranddeiliaid i ymgysylltu yn y broses gwneud penderfyniadau a bod y Cyngor yn parhau i gryfhau ei drefniadau ymgysylltu. Mae'r adroddiad yn cydnabod fod y Cyngor yn adolygu effeithiolrwydd ei drefniadau gwneud penderfyniadau bob blwyddyn a'i fod yn ymwybodol o'r meysydd hynny y gall eu gwella. Rhoddwyd gwybod am feysydd yr oedd angen eu gwella megis y ffaith y gall y Cyngor wneud mwy i adolygu ac adlewyrchu ar fuddion i'r gwasanaeth yn dilyn gweithredu newidiadau. Amlygwyd hefyd y risg y gallai byrddau trawsnewid a phwyllgorau sgriwtini fod yn dyblygu gwaith.

Materion Llywodraethu Sylweddol

Mae Swyddfa Archwilio Cymru yn cwblhau Adroddiad Gwella Blynyddol. Cyhoeddwyd yr Adroddiad Gwella Blynyddol diweddaraf ar gyfer 2017/18 ym mis Awst 2018. Ni wnaed unrhyw argymhellion ffurfiol yn yr adroddiad hwnnw ond fe wnaed rhai awgrymiadau ynghylch gwelliannau. Yn yr adroddiad, dywedwyd bod trefniadau llywodraethiant y Cyngor yn dda yn gyffredinol. Roedd yr adroddiad hwn hefyd yn crynhoi canlyniadau penodol ar gyfer Cyngor Sir Ynys Môn mewn adroddiad a gyhoeddwyd gan Swyddfa Archwilio Cymru ar lefel Cymru gyfan yn ystod 2017/18.

http://www.audit.wales/cy/system/files/publications/anglesey_council_annual_improvement_report_2018_welsh.pdf

Mae Adroddiad Blynyddol 2018-19 y Pennaeth Archwilio Mewnol yn rhoi sicrwydd ar y fframwaith ar gyfer rheolaeth fewnol. Barn y Pennaeth Archwilio a Risg ar gyfer y flwyddyn a ddaeth i ben ar 31 Mawrth 2019 yw “bod gan y sefydliad fframwaith digonol ac effeithiol ar gyfer rheoli risg, llywodraethiant a rheolaeth fewnol. Mae angen cyflwyno neu wella rheolaeth fewnol mewn rhai meysydd... mae’r rhain yn cael eu monitro...Nid oes unrhyw bryderon mawr o ran y farn hon.”

Mae’r Adroddiad Archwilio Mewnol yn nodi y cwblhaodd y Swyddogaeth 21 o archwiliadau yn ystod y flwyddyn. Caiff lefelau’r sicrwydd a nodwyd ar gyfer pob archwiliad eu crynhoi yn y siart isod. Mae’n dangos bod 3 archwiliad wedi derbyn sicrwydd sylweddol, 14 archwiliad wedi derbyn sicrwydd rhesymol a bod angen gwneud gwelliannau mwy sylweddol mewn meysydd a oedd yn gysylltiedig â 4 archwiliad gyda’r rheiny’n cynnig sicrwydd cyfyngedig.

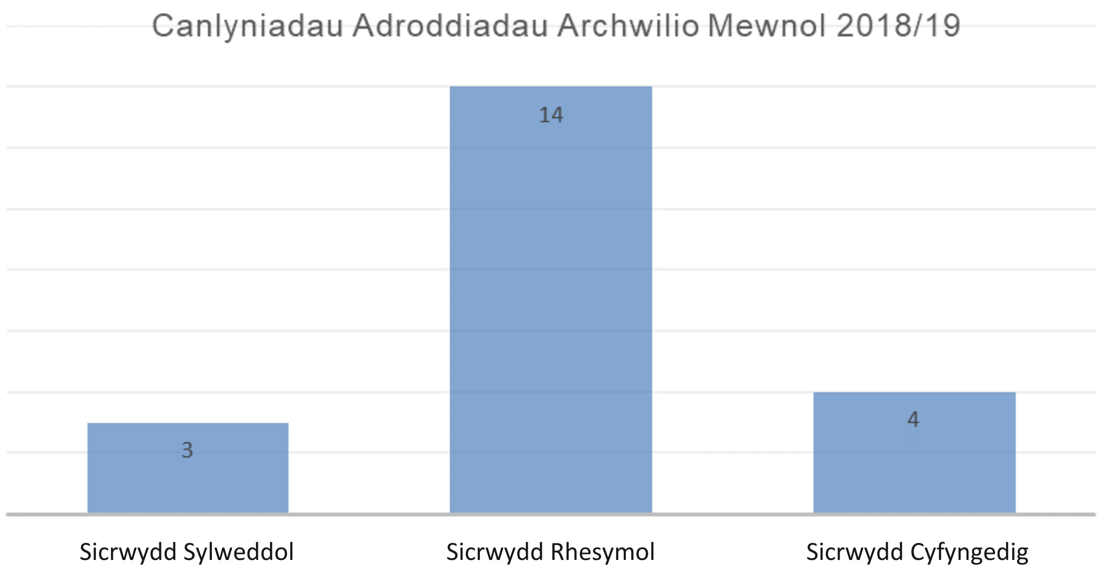

Bu i bob un o’r archwiliadau a gynhaliwyd yn ystod y flwyddyn arwain at lefelau cadarnhaol o sicrwydd ac eithrio’r archwiliadau a ganlyn a gafodd eu hasesu fel rhai Sicrwydd Cyfyngedig:

- Taliadau Uniongyrchol;
- Trefniadau Casglu Incwm mewn Ysgolion
- Dilyn i fyny Dyledwyr Amrywiol
- Rheoli Systemau – Mynediad Rhesymegol ac Arwahanu Dyletswyddau – dilyn i fyny

Bydd yr archwiliadau uchod yn cael eu dilyn i fyny yn ystod 2019/20.

Yn ogystal, cwblhaodd yr adain archwilio mewnol a risg archwiliadau'n codi o 3 cyfeiriad; gwaith archwilio dilyn-i-fyny a gwaith atal twyll ac ymholiadau cyffredinol dan y Fenter Dwyll Genedlaethol. Cyflwynodd y swyddogaeth adroddiad i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu a oedd yn cynnwys hyfforddiant i Aelodau. Yn ogystal, darparodd y swyddogaeth ymgynghoriaeth gorfforaethol yn ystod y flwyddyn.

Parhaodd Archwilio Mewnol i ddyrannu adnoddau ar feysydd a oedd yn ymwneud â grant yn ystod 2018/19 er mwyn sicrhau bod y risgiau a gyflwynwyd gan ddulliau ariannu o'r fath yn cael eu rheoli'n briodol. Ni nodwyd risgiau sylweddol yng nghyswllt grantiau a adolygwyd gyda thri o'r grantiau a archwiliwyd yn derbyn sicrwydd sylweddol ac un yn derbyn sicrwydd cyfyngedig.

Er mwyn cydymffurfio â Safonau Archwilio Sector Cyhoeddus CIPFA 2017 mae proses dilyn i fyny ffurfiol ar waith o fewn y Gwasanaeth i fonitro a chadarnhau fod y 'Materion/Risgiau' a godwyd mewn adroddiadau Archwilio Mewnol wedi'u gweithredu gan reolwyr o fewn amser y cytunwyd arno. Bydd yr holl adroddiadau lle cafwyd sicrwydd 'Cyfyngedig' neu 'Ddim Sicrwydd' yn cael eu hailystyried yn ffurfiol er mwyn sicrhau bod yr holl 'Faterion/Risgiau' wedi cael sylw. Bydd hyn yn parhau hyd oni fedr Archwilio Mewnol roddi 'Sicrwydd Rhesymol' mewn perthynas â rheoli risg, llywodraethu a rheolaeth fewnol yn y meysydd hynny. Bydd yr holl 'Faterion/Risgiau' eraill a godwyd gan Archwilio Mewnol yn cael eu monitro drwy'r system tracio camau gweithredu 4action, system y bydd swyddogion enwebedig yn bwydo i mewn iddi fanylion am y cynnydd a wneir o ran rhoi sylw i'r 'Materion/Risgiau' a godwyd.

Mae'r diffiniadau o'r graddfeydd sicrwydd wedi cael eu hadolygu ar gyfer 2019/20.

Ble mae Archwilio Mewnol wedi nodi 'Materion/Risgiau', mae'r rheolwyr wedi derbyn y cyfan ohonynt. Roedd rheolwyr wedi cymryd camau gweithredu ynghylch yr holl Faterion/Risgiau 'Coch' a oedd yn weddill sy'n profi bod rheolwyr yn ymateb i waith y Swyddogaeth Archwilio a Risg.

Nodwyd yn yr Adroddiad Archwilio Mewnol nad oedd unrhyw faterion a oedd yn arbennig o berthnasol i'r Datganiad Llywodraethu Blynyddol. Yn ogystal, dygir sylw yn yr adroddiad at y ffaith na chodwyd unrhyw Faterion/Risgiau 'Coch' yn ystod y flwyddyn.

Materion Llywodraethiant a nodwyd

Cynnydd mewn perthynas â'r Materion Llywodraethiant a Nodwyd 2017/18

Mae'r tabl isod yn amlinellu'r Materion Llywodraethiant a nodwyd yn ystod 2017/18 ac yn cynnwys diweddariad ar gynnydd a wnaed yn ystod 2018/19:

Materion llywodraethiant sylweddol	Camau a nodwyd i fynd i'r afael â'r gwendidau 2017/18	Cynnydd
Fframwaith Caffael Corfforaethol Er bod fframwaith caffael wedi cael ei ddatblygu yn yr Awdurdod, mae lefel y gydymffurfiaeth gyda Rheolau Gweithdrefn Contract a chyda Rheoliadau'r UE yn parhau i fod yn wan. Mae angen gwella prosesau caffael yn y Gwasanaeth Tai, Gwasanaethau Oedolion a'r Gwasanaethau Plant a Theuluoedd.	Mae Gwasanaethau Cymdeithasol ar hyn o bryd wrthi'n datblygu cynllun gwaith i roi sylw i'r materion gyda chynllun gwaith contract ehangach ar gyfer y Gwasanaethau Plant ac Oedolion. Mae'r Gwasanaethau'n gweithio gydag awdurdodau lleol eraill yng Ngogledd Cymru mewn tendrau a fframweithiau ar y cyd. Mae'r gwasanaethau'n adolygu cymalau diogelu, yn arbennig o ran y gofynion am wiriadau DBS.	Mae gwasanaethau wedi gwneud gwaith sylweddol i sicrhau cydymffurfiaeth gyda Rheolau Gweithdrefn Contract. Mewn adolygiad dilyn i fyny a gynhaliwyd gan y gwasanaeth Archwilio Mewnol ym mis Tachwedd 2018, daethpwyd i'r casgliad fod 6 o'r 20 o 'Faterion/Risgiau' a godwyd yn ystod yr adolygiad gwreiddiol ym mis Medi 2017, yn parhau i fod angen sylw. Mae'r Rheolwr Caffael Corfforaethol wedi ymestyn y dyddiad cau ar gyfer rhoi sylw i'r risgiau gweddilliol hyn a'r dyddiad ar gyfer yr un diwethaf yw Awst 2019. Mewn ymarfer a gynhaliwyd fel rhan o'r adolygiad Archwilio Mewnol, cadarnhawyd bod yr holl wariant dros £150k gyda chyflenwyr unigol yn ystod 2017/18 â chontract yn ei le ar gyfer y nwyddau neu'r gwasanaethau a gafwyd. Ar gyfer gwariant ar y lefel hon, mae'r Cyngor yn gyson â chontractau yn eu lle ac mewn gwasanaethau'n defnyddio fframweithiau caffael cenedlaethol a rhanbarthol er mwyn sicrhau arbedion. Oherwydd y gwaith a wnaed gan y gwasanaethau a chanlyniadau'r profion, daeth y gwasanaeth Archwilio Mewnol i'r casgliad fod y Cyngor wedi gwneud 'cynnydd da' o ran rhoi sylw i'r Materion/Risgiau a godwyd a bod modd iddo o'r herwydd ddarparu 'Sicrwydd Rhesymol' fod y Cyngor yn rheoli ei weithgareddau caffael yn effeithiol.

Gwasanaethau Plant – Gorchmynion Llys ar gyfer Gofal Plant dan yr Amlinelliad o Gyfraitn Gyhoeddus – Protocol yw'r Amlineddliad o Gyfraith Cyhoeddus sy'n ceisio lleihau oedi heb gyfiawnhad digonol mewn achosion yn y llys teuluol. Gwelwyd tystiolaeth o wendidau o ran cadw cofnodiadau, casglu tystiolaeth a sgiliau llys sydd, fe dybir, yn hanfodol er mwyn sicrhau datrysiadau cyflym. Nid oedd ymweliadau gan weithwyr achos yn cael eu cynnal bob tro yn unol â chynlluniau i sicrhau diogelwch a llesiant plentyn.	Arweiniodd yr archwiliad at raddfa sicrwydd gyfyngedig a bydd yn cael ei ddilyn i fyny yn 2018. Rhaid i'r holl Weithwyr Cymorth gydymffurifo gyda'r cynllun gofal perthnasol a chyda'r ddeddfwriaeth. Gellir cymryd camau disgyblu yn achos methiant i gydymffurfio gyda chynlluniau gofal.	Cynhaliwyd ymweliad dilyn i fyny gan y gwasanaeth Archwilio Mewnol a ddaeth i'r casgliad yn Chwefror 2019 fod y Gwasanaethau Plant wedi gwneud 'cynnydd da' i roi sylw i'r Materion/Risgiau a godwyd yn Ionawr 2017 a'u bod yn gallu darparu Sicrwydd Rhesymol bod y Cyngor yn rheoli'r maes hwn yn effeithiol.
Safonau Diogelwch Data Diwydiant y Cardiau Talu (PCI DSS) – Nid yw'r Awdurdod wedi nodi lefel y gydymffurfiaeth sydd ei hangen nac ychwaith wedi cynhyrchu rhaglen gydymffurfiaeth i gwrdd â gofynion PCI DSS.	Mae gweithgor traws-adrannol yn cynnwys y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) a'r Swyddog Adran 151 fel pencampwr, wedi cael ei sefydlu i sicrhau cydymffurfiaeth o ran PCI DSS.	Mae gwaith yn parhau i fod rhagddo ac mae ar hyn o bryd yn destun adolygiad dilyn i fyny gan Archwilio Mewnol.

Materion Llywodraethiant a nodwyd 2018/19

Yn y tabl isod, amlinellir y Materion Llywodraethiant a nodwyd fel rhai a fydd angen sylw yn ystod 2019/20

Materion Llywodraethiant a nodwyd	Camau gweithedu a nodwyd i fynd i'r afael â'r gwendidau	Swyddog Arweiniol / Gwasanaeth / Bwrdd
Diogelu Corfforaethol	• Cynyddu'r ddealltwriaeth o Ddiogelu Corfforaethol yn y Gwasanaethau. Dylid gwneud hyn trwy hyfforddiant cyffredinol a lefel uwch fel sy'n briodol.	Bwrdd Diogelu Corfforaethol
Llywodraethiant Ariannol	• Cychwyn ail-lenwi'r balansau cyffredinol drwy weithredu'r gyllideb newydd y cytunwyd arni yn dilyn y broses o osod y gyllideb • Parhau i adolygu'r trefniadau ar gyfer diweddaru, cytuno ar a monitro'r Strategaeth Ariannol ar gyfer y Tymor Canol	Swyddog A151
Arolygiad AGC o'r Gwasanaethau Plant a Theuluoedd	• Parhau â'r gwaith da sydd eisoes wedi cael ei wneud gan y gwasanaeth a datblygu Cynllun Datblygu Gwasanaeth newydd yn dilyn yr ail archwiliad	Pennaeth Gwasanaeth – Gwasanaethau Plant a Theuluoedd
Fframwaith Caffael Corfforaethol	• Dylai'r holl Wasanaethau adolygu eu gwariant er mwyn sicrhau fod contractau addas i'r pwrpas yn eu lle	Pob Pennaeth Gwasanaeth
Dal cymhorthdal yn ôl	• Lleihau i'r eithaf yn y dyfodol ar achosion o ddal cymorthdaliadau'n ôl drwy gytuno ar amserlen gydag archwilwyr allanol ac uwchgyfeirio materion fel y cytunwyd gan archwilwyr allanol os nad yw'r amserlen yn cael ei pharchu.	Swyddog A151
Strategaeth Gwasanaeth Cwsmer	• Cytuno ar strategaeth gorfforaethol newydd ar gyfer Gwasanaeth Cwsmer	Bwrdd Trawsnewid Prosesau Busnes
Credyd Cynhwysol	Monitro effeithiau Credyd Cynhwysol ac effeitholrwydd unrhyw gamau lliniaru	Pennaeth Gwasanaeth – Tai
Safonau Diogelwch Data y Diwydiant Cardiau Talu (PCI	• Mae gweithgor traws-adrannol yn cynnwys y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) a'r Swyddog Adran 151 fel	Swyddog A151

Materion Llywodraethiant a nodwyd	Camau gweithedu a nodwyd i fynd i'r afael â'r gwendidau	Swyddog Arweiniol / Gwasanaeth / Bwrdd
DSS)	pencampwr, wedi cael ei sefydlu i sicrhau cydymffurfiaeth o ran PCI DSS.	

Ardystio'r Datganiad Llywodraethu Blynyddol

Rydym wedi ein cynghori ar oblygiadau canlyniad yr adolygiad o effeithlonrwydd y fframwaith llywodraethu gan y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu a bod y trefniadau yn parhau i gael eu hystyried fel rhai sy'n addas i bwrpas yn gyson â'r fframwaith llywodraethu. Mae'r meysydd sydd wedi cael sylw a'r rhai sydd i'w trafod yn benodol trwy weithredu o'r newydd wedi eu hamlinellu yn y ddogfen.

Rydym yn bwriadu cymryd camau priodol i ymdrin â'r gwendidau hyn a'r rhai eraill a nodwyd yn y Datganiad Llywodraethu Blynyddol ac i wella ymhellach ein trefniadau llywodraethu a sicrwydd yn y flwyddyn sydd i ddod. Fe fyddwn yn monitro gweithrediad y gwelliannau trwy'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu ac fel rhan o'n hadolygiad blynyddol nesaf.

______________________________ ______________________________

Arweinydd y Cyngor	**Prif Weithredwr:**
Dyddiad:	**Dyddiad:**

Ar ran Cyngor Sir Ynys Môn

WALES AUDIT OFFICE
SWYDDFA ARCHWILIO CYMRU

Archwilydd Cyffredinol Cymru
Auditor General for Wales

Adroddiad ar yr Archwiliad o Ddatganiadau Ariannol – **Cyngor Sir Ynys Môn**

Blwyddyn archwilio: 2018-19

Dyddiad cyhoeddi: Medi 2019

Paratowyd y ddogfen hon fel rhan o waith a gyflawnir yn unol â swyddogaethau statudol.

Os gwneir cais am wybodaeth y gallai'r ddogfen hon fod yn berthnasol iddi, tynnir sylw at y Cod Ymarfer a gyhoeddwyd o dan adran 45 o Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth 2000. Mae Cod adran 45 yn nodi'r arfer a ddisgwylir gan awdurdodau cyhoeddus wrth ymdrin â cheisiadau, yn cynnwys ymgynghori â thrydydd partïon perthnasol. Mewn perthynas â'r ddogfen hon, mae Archwilydd Cyffredinol Cymru a Swyddfa Archwilio Cymru yn drydydd partïon perthnasol. Dylid anfon unrhyw ymholiadau ynglŷn â datgelu neu ailddefnyddio'r ddogfen hon i Swyddfa Archwilio Cymru yn swyddog.gwybodaeth@archwilio.cymru.

Rydym yn croesawu gohebiaeth a galwadau ffôn yn Gymraeg a Saesneg. Ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi. We welcome correspondence and telephone calls in Welsh and English. Corresponding in Welsh will not lead to delay.

This document is also available in English.

Roedd y tîm a gyflwynodd y gwaith yn cynnwys Ian Howse (Partner Ymgysylltu), Wil Bevan (Rheolwr Ymgysylltu) a Scott Chester (Arweinydd Tîm)

Cynnwys

Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn bwriadu cyhoeddi **adroddiad archwilio diamod** ar eich datganiadau ariannol, yn amodol ar gwblhau'r profion archwilio terfynol, a bod yr holl eitemau ar y rhestr sy'n weddill wedi'u datrys (Gweler tudalen 4).

Adroddiad cryno

Cyflwyniad	4
Statws yr archwiliad	4
Adroddiad archwilio arfaethedig	4
Canlyniadau archwilio	5
Argymhellion sy ' n deillio o ' n gwaith archwilio ariannol 2018-19	7
Annibyniaeth a gwrthrychedd	7

Atodiadau

Atodiad 1 – llythyr drafft o gynrychiolaeth	8
Atodiad 2 – adroddiad archwilio arfaethedig yr Archwilydd Cyffredinol i ' r Pwyllgor Archwilio	11
Atodiad 3 – argymhellion sy ' n codi o ' n gwaith archwilio ariannol 2018-19	14
Atodiad 4 – argymhellion sy ' n codi o ' n gwaith archwilio ariannol 2017-18	15

Adroddiad cryno

Cyflwyniad

1 Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn gyfrifol am roi barn ynghylch pa un a yw'r datganiadau ariannol yn rhoi darlun gwir a theg o sefyllfa ariannol Cygnor Sir Ynys Môn ar 31 Mawrth 2019 a'i incwm a'i wariant ar gyfer y flwyddyn a ddaeth i ben bryd hynny.

2 Nid ydym yn ceisio cael sicrwydd llwyr bod y datganiadau ariannol wedi'u datgan yn gywir, ond rydym yn mabwysiadu'r cysyniad o berthnasedd. Wrth gynllunio a chynnal yr archwiliad, rydym yn ceisio nodi camddatganiadau perthnasol yn eich datganiadau ariannol, hynny yw, y rhai hynny a allai gamarwain rhywun sy'n darllen y cyfrifon.

3 Y lefelau meintiol a ddefnyddiwn i farnu bod camddatganiadau o'r fath yn berthnasol i Gyngor Sir Ynys Môn yw £4.91m. Gall materion ansoddol penodol megis gofynion cyfreithiol a gofynion rheoleiddio a sensitifrwydd gwleidyddol hefyd effeithio ar b'un a fernir bod eitem yn berthnasol.

4 Mae Safon Archwilio Ryngwladol (ISA) 260 yn ei gwneud yn ofynnol i ni gofnodi rhai materion sy'n deillio o'r archwiliad o'r datganiadau ariannol i'r sawl sy'n gyfrifol am lywodraethu corff mewn da bryd i gymryd camau priodol.

5 Mae'r adroddiad hwn yn nodi, i'w hystyried, y materion sy'n deillio o'r archwiliad o ddatganiadau ariannol Cyngor Sir Ynys Môn ar gyfer 2018-19, y mae angen cyflwyno adroddiad arnynt o dan ISA 260.

Statws yr archwiliad

6 Derbyniom y datganiadau ariannol drafft ar gyfer y flwyddyn a ddaeth i ben ar 31 Mawrth 2019 ar 30 Mai 2019, ac erbyn hyn rydym wedi cwblhau ' r gwaith archwilio yn sylweddol, ond roedd y canlynol yn weddill ar ddyddiad dosbarthu ' r adroddiad hwn:

- Cwblhau gwaith archwilio ar gyfrifon;
- Datrys y cyfrifiad o ' r ddarpariaeth dyledion drwg;
- Adolygiad gan y rheolwr a ' r partner;
- Clirio nodiadau adolygu;
- Cwblhau rhestr wirio CIPFA;
- Adolygu ' r ail fersiwn o ' r cyfrifon;
- Cliriad gan adolygydd ansawdd annibynnol;
- Derbyn llythyr cynrychiolaeth; a
- Adolygiad o ddigwyddiadau ôl-fantolen.

7 Rydym yn rhoi gwybod i chi am y materion mwyaf arwyddocaol sy ' n codi o ' r archwiliad, y credwn y mae ' n rhaid i chi eu hystyried cyn cymeradwy o ' r datganiadau ariannol. Mae ' r tîm Archwilio eisoes wedi trafod y materion hyn gyda'r rheolwyr.

Adroddiad archwilio arfaethedig

8 Bwriad yr Archwilydd Cyffredinol yw cyhoeddi adroddiad archwilio diamod ar y datganiadau ariannol unwaith y byddwch wedi rhoi llythyr cynrychiolaeth i ni yn seiliedig ar yr hyn a nodir yn Atodiad 1.

9 Mae'r adroddiad archwilio arfaethedig wedi'i nodi yn Atodiad 2.

Materion arwyddocaol sy'n codi o'r archwiliad

Camddatganiadau heb eu cywiro

- Yn 2017/18 gwnaed taliad o £ 3.66 m gan y Cyngor i gronfa bensiwn Gwynedd i dalu am elfen sefydlog cyfraniadau'r cyflogwr ar gyfer y cyfnod 2017/18 i 2019/20. I ddechrau, roedd y Cyngor yn rhoi cyfrif am hyn drwy godi 1/3 (£1.22m) i ' r gronfa gyffredinol a 2/3 (£ 2.44m) i ' r gronfa wrth gefn wedi ' i chlustnodi yn 2017/18. Ystyriodd Swyddfa Archwilio Cymru drin taliadau diffyg cronfa bensiwn a daeth i'r casgliad y dylid cydnabod y taliad ar gyfer elfennau sefydlog o gyfraniadau'r gronfa bensiwn yn llawn ym mlwyddyn y taliad yn unol â Rheoliad 24 o Reoliadau Cynllun Pensiwn Llywodraeth Leol 2013. Codwyd hyn fel camddatganiad heb ei gywiro yn ISA 260 2017/18. Yn 2018/19 mae'r Cyngor wedi parhau â'r driniaeth gyfrifyddu uchod, ac ar ôl rhyddhau £1.22 m i ' r gronfa gyffredinol, , arweinwyd at gronfa wrth gefn a glustnodwyd o minws £1.22m. Fel y nodir blwyddyn diwethaf, mae Swyddfa Archwilio Cymru wedi ystyried y modd y caiff taliadau diffyg cronfa bensiwn eu trin a daeth i'r casgliad y dylid cydnabod talu elfennau sefydlog o gyfraniadau'r gronfa bensiwn yn llawn yn y flwyddyn dalu yn unol â rheoliad 24 o ' r Rheoliadau Cynllun Pensiwn Llywodraeth Leol 2013. Y canlyniad yw y dylai'r £ 1.22m a godir ar y gronfa wrth gefn a glustnodwyd gael ei godi ar y gronfa cyffredinol. Gan mai gwall dosbarthu yw hwn o fewn manylion y cronfeydd wrth gefn y gellir eu defnyddio, mae'r rheolwyr wedi dewis peidio ag addasu'r cyfrifon ar gyfer y gwall hwn.

Camddatganiadau cywiriedig

10 Fel rhan o'r gwaith o baratoi cyfrifon 2018/19, nododd tîm cyllid y Cyngor ar gyfer 2017/18 Nodyn 1b – nid oedd tua £16m o incwm rhent wedi ei ddatgelu yn yr Incwm Segmentol. Mae'r hepgoriad cyfnod blaenorol hwn wedi'i gywiro yng nghyfrifon 2018/19 gyda'r nodyn wedi'i ailddatgan i gynnwys yr incwm.

11 Yn ein Cynllun Archwilio Ariannol, gwnaethom nodi gwybodaeth am y risgiau archwilio sylweddol a nodwyd yn ystod ein proses gynllunio. Mae'r tabl isod yn nodi

canlyniad ein gweithdrefnau archwilio mewn perthynas â'r risgiau hynny. Cynhaliwyd ein harchwiliad yn unol â'r Cynllun Archwilio Ariannol.

Risg archwilio ariannol	Ymateb archwilio arfaethedig
Cyflawnder gwariant a'r dyddiad cau ar gyfer gwariant Rydym wedi nodi bod risg sylweddol yn gysylltiedig â chyflawnder a chau gwariant am y gall fod cymhelliant i beidio â chofnodi'r holl wariant er mwyn i'r Cyngor gofnodi sefyllfa fwy ffafriol ar ddiwedd y flwyddyn.	Cyflawnodd y tîm archwilio y gweithdrefnau canlynol: • cynnal profion o'r gwaith cynllunio a gweithredu rheolaethau er mwyn sicrhau cyflawnder gwariant; • cynnal profion archwilio penodol i lefel risg sylweddol mewn perthynas â chyflawnder gwariant gan gynnwys profi'r darpariaethau a chroniadau fel ar ddiwedd y flwyddyn; a • chynnal profion manwl mewn perthynas ag amcangyfrifon a dyfarniadau rheolwyr fel y nodir yn y risg y bydd rheolwyr yn diystyru rheolaethau a nodir uchod. Ni nodwyd unrhyw faterion o ganlyniad i'n profion.
Rheolwyr yn diystyru rheolaethau Mae risg y bydd rheolwyr yn diystyru rheolaethau yn bresennol ym mhob endid. Am nad oes modd rhagweld sut y gallai rheolaethau gael eu diystyru yn y fath fodd, ystyrir ei bod yn risg sylweddol [ISA 240.31-33].	Cyflawnodd y tîm archwilio y gweithdrefnau canlynol: • profi priodoldeb cofnodion mewn dyddlyfrau ac addasiadau eraill a wnaed wrth baratoi'r datganiadau ariannol gan ddefnyddio dull gwell o ddadansoddi data i ddadansoddi holl gynnwys y dyddlyfrau ar gyfer nodweddion o ddiddordeb archwilio; • cynnal profion ar ddyluniad a gweithrediad rheolaethau dros gofnodion cyfnodolion i ' r cyfriflyfr ariannol; ac amcangyfrifon rheoli • adolygu priodoldeb amcangyfrifon cyfrifyddu i ganfod unrhyw duedd; a • gwerthuso'r rhesymeg dros unrhyw drafodion sylweddol nad oes a wnelont â busnes arferol gan gynnwys rhai â phartïon cysylltiedig. Ni nodwyd unrhyw faterion o ganlyniad i'n profion.

Materion pwysig eraill sy'n deillio o'r archwiliad

12 Fel rhan o'r archwiliad, rydym yn ystyried nifer o faterion ansoddol a meintiol sy'n berthnasol i'r cyfrifon ac yn cyflwyno adroddiad i chi ar unrhyw faterion o bwys sy'n codi. Nid oedd unrhyw faterion yn codi yn y meysydd hyn eleni:

- **Nid oes gennym unrhyw bryderon ynglŷn â'r agweddau ansoddol ar eich arferion cyfrifyddu ac adrodd ariannol.** Gwelsom fod y wybodaeth a ddarparwyd yn berthnasol, yn ddibynadwy, yn gymeradwy, o bwys ac yn hawdd i'w ddeall. Daethom i'r casgliad fod y polisïau a'r amcangyfrifon cyfrifyddu yn briodol a bod datgeliadau'r datganiadau ariannol yn ddiduedd, yn deg ac yn glir.

- **Ni ddaethom ar draws unrhyw anawsterau sylweddol yn ystod yr archwiliad.**
- **Ni wnaethom drafod na gohebu â rheolwyr am unrhyw faterion sylweddol y mae angen i ni eich hysbysu amdanynt.**
- **Nid oes unrhyw faterion eraill sy'n arwyddocaol i'r gwaith o oruchwylio'r broses o gyflwyno adroddiadau ariannol y mae angen i ni eich hysbysu amdanynt.**
- **Ni wnaethom nodi unrhyw wendidau perthnasol yn eich rheolaethau mewnol.**
- **Nid oes unrhyw faterion eraill y mae'n ofynnol iddynt, yn ôl safonau archwilio, gael eu cyfleu i'r sawl sy'n gyfrifol am lywodraethu.**

Argymhellion yn deillio o'n gwaith archwilio ariannol ar gyfer 2018-19

13 Amlinellir yr argymhellion sy'n deillio o'n gwaith archwilio ariannol yn Atodiad 3. Mae'r rheolwyr wedi ymateb iddynt a byddwn yn gwneud gwaith dilynol arnynt yn ystod archwiliad y flwyddyn nesaf. Os bydd unrhyw gamau gweithredu yn weddill, byddwn yn parhau i fonitro cynnydd ac yn adrodd arno yn ein hadroddiad y flwyddyn nesaf.

Annibyniaeth a gwrthrychedd

14 Fel rhan o'r broses derfynol, mae'n ofynnol i ni roi sylwadau i chi ynghylch ein hannibyniaeth.

15 Rydym wedi cydymffurfio â safonau moesegol ac, yn ein barn broffesiynol, rydym yn annibynnol ac ni chaiff ein gwrthrychedd ei beryglu. Nid oes unrhyw gydberthnasau rhwng Swyddfa Archwilio Cymru / Deloitte LLP a Chyngor Sir Ynys Môn sy'n effeithio ar ein gwrthrychedd na'n hannibyniaeth yn ein barn ni.

Atodiad 1

Llythyr Drafft o GynrychiolaethSylwadau Terfynol

Archwilydd Cyffredinol Cymru
Swyddfa Archwilio Cymru
24 Heol y Gadeirlan
Caerdydd
CF11 9LJ

10 Medi 2019

Sylwadau ar ddatganiadau ariannol 2018-19

Darperir y llythyr hwn mewn perthynas â'ch archwiliad o ddatganiadau ariannol Cyngor Sir Ynys Môn ar gyfer y flwyddyn a ddaeth i ben 31 Mawrth 2019 er mwyn mynegi barn ar ba mor wir a theg ydynt ac i ba raddau y maent wedi'u paratoi'n briodol.

Rydym yn cadarnhau hyd eithaf ein gwybodaeth a'n cred, ar ôl cynnal ymchwiliadau a oedd yn ddigonol yn ein barn ni, y gallwn wneud y sylwadau canlynol i chi.

Sylwadau rheolwyr

Cyfrifoldebau

Rydym wedi cyflawni ein cyfrifoldebau o ran y canlynol:

- Paratoi'r datganiadau ariannol yn unol â gofynion deddfwriaethol a Chod Ymarfer CIPFA ar Gyfrifyddu Awdurdodau Lleol; yn arbennig, mae'r datganiadau ariannol yn rhoi darlun gwir a theg yn unol â hynny.
- Cynllunio, gweithredu, cynnal ac adolygu trefniadau rheolaeth fewnol er mwyn atal a chanfod twyll a gwallau.

Gwybodaeth a roddwyd

Rydym wedi rhoi'r canlynol i chi:

- Mynediad llawn i'r canlynol:
  - yr holl wybodaeth rydym yn ymwybodol ohoni sy'n berthnasol i'r broses o baratoi'r datganiadau ariannol megis llyfrau cyfrifon a dogfennaeth ategol, cofnodion cyfarfodydd a materion eraill;
  - gwybodaeth ychwanegol y gwnaethoch ofyn amdano gennym at ddiben yr archwiliad; a
  - mynediad anghyfyngedig i staff yr oedd angen cael tystiolaeth archwilio ganddynt, yn eich barn chi.
- Canlyniadau ein hasesiad o'r risg y gall y datganiadau ariannol fod wedi eu cam-ddatgan mewn modd perthnasol o ganlyniad i dwyll.
- Ein gwybodaeth am dwyll neu dwyll a amheuir yr ydym yn ymwybodol ohono ac sy'n effeithio ar Gyngor Sir Ynys Môn ac yn ymwneud â:

– rheolwyr;

– cyflogeion sydd â rolau pwysig yng nghyd-destun rheolaeth fewnol; neu

eraill lle gallai'r twyll gael effaith berthnasol ar y datganiadau ariannol.

– ein gwybodaeth am unrhyw honiadau o dwyll, neu dwyll a amheuir, sy'n effeithio ar y datganiadau ariannol a roddwyd i ni gan gyflogeion, cyn-gyflogeion, rheoleiddwyr neu eraill.

- Ein gwybodaeth am bob achos hysbys neu achos a amheuir o ddiffyg cydymffurfio â deddfau a rheoliadau y dylid ystyried eu heffeithiau wrth baratoi'r datganiadau ariannol.
- Manylion yr holl bartïon cysylltiedig a'r holl gydberthnasau a thrafodion partïon cysylltiedig rydym yn ymwybodol ohonynt.

Sylwadau ar y datganiadau ariannol

Cofnodwyd pob trafodyn, ased a rhwymedigaeth yn y cofnodion cyfrifyddu ac fe'u hadlewyrchir yn y datganiadau ariannol.

Mae'r rhagdybiaethau arwyddocaol a ddefnyddiwyd i wneud amcangyfrifon cyfrifyddu, gan gynnwys y rheini a fesurwyd ar werth teg, yn rhesymol.

Cyfrifwyd yn briodol am gydberthnasau a thrafodion partïon cysylltiedig ac fe'u datgelwyd yn briodol.

Addaswyd ar gyfer pob digwyddiad neu datgelwyd pob digwyddiad a ddigwyddodd ar ôl y dyddiad adrodd y mae angen ei addasu neu ei ddatgelu.

Datgelwyd pob achos gwirioneddol neu bosibl hysbys o ymgyfreitha a hawliadau y dylid ystyried eu heffeithiau wrth baratoi'r datganiadau ariannol i'r archwilydd, a chyfrifwyd amdanynt a'u datgelu yn unol â'r fframwaith cyflwyno adroddiadau ariannol perthnasol.

Mae ' r holl gyngor cyfreithiol a ddarperir gan Burges Salmon LLP yn ymwneud â Phrosiect Wylfa Newydd, ac nid oes unrhyw hawliadau y dylid ystyried eu heffeithiau wrth baratoi ' r datganiadau ariannol.

Mae ' r holl gyngor cyfreithiol a ddarperir gan Geldards LLP yn ymwneud â hawliadau cyflog cyfartal yn erbyn y Cyngor, sydd wedi ' u cydnabod a ' u cyfrifo ' n briodol yn unol â ' r fframwaith adrodd ariannol perthnasol.

Mae ' r datganiadau ariannol yn rhydd o gamddatganiadau perthnasol, gan gynnwys hepgoriadau. Mae effeithiau camddatganiadau nas cywirwyd a nodwyd yn ystod yr archwiliad yn amherthnasol, yn unigol ac yn gyfanredol, i ' r datganiadau ariannol a gymerir yn eu cyfanrwydd.

Cadarnhawn y canlynol: nodwyd pob cynllun a buddiant ymddeol, gan gynnwys y DU, wedi'i ariannu neu heb ei ariannu, wedi'i gymeradwyo neu heb ei gymeradwyo, cytundebol neu ymhlyg a rhoddwyd cyfrif priodol amdanynt; nodwyd pob setliad a chwtogiad a rhoddwyd cyfrif priodol amdanynt; dygwyd pob digwyddiad sy'n ymwneud â phennu rhwymedigaethau pensiwn at sylw'r actiwari; mae'r tybiaethau actiwaraidd sy'n sail i brisiad rhwymedigaethau'r cynllun (gan gynnwys y gyfradd ddisgownt a ddefnyddiwyd) yn unol ag amcangyfrifon gorau'r rheolwyr o'r digwyddiadau yn y dyfodol a wnaiff effeithio ar fuddiannau ymddeol ac maent yn gyson â'r hyn a wyddwn am y Cyngor; mae cyfrifiadau'r

actiwari yn seiliedig ar ddata aelodau cyflawn a chyfredol i'r graddau y bo'n briodol o ran y fethodoleg a fabwysiadwyd; ac mae'r symiau sydd wedi'u cynnwys yn y datganiadau ariannol sy'n deillio o waith yr actiwari yn briodol.

Sylwadau gan y rhai sy'n gyfrifol am lywodraethu

Cydnabyddwn fod y sylwadau a wnaed gan y rheolwyr, uchod, wedi eu trafod â ni.

Cydnabyddwn ein cyfrifoldeb am baratoi datganiadau ariannol gwir a theg yn unol â'r fframwaith cyflwyno adroddiadau ariannol perthnasol. Cymeradwywyd y datganiadau ariannol gan Gyngor Sir Ynys Môn ar XX Medi 2019.

Rydym yn cadarnhau ein bod wedi cymryd yr holl gamau y dylem fod wedi'u cymryd i sicrhau ein bod yn ymwybodol o unrhyw wybodaeth archwilio berthnasol ac i sicrhau bod y wybodaeth honno wedi'i throsglwyddo i chi. Rydym yn cadarnhau, hyd y gwyddom, nad oes unrhyw wybodaeth archwilio berthnasol nad ydych yn ymwybodol ohoni.

Llofnodwyd gan: ……………………………………	Llofnodwyd gan: …………………………………
Pennaeth Cyllid	Cynghorydd
Cyngor Sir Ynys Môn	Cadeirydd
	Cyngor Sir Ynys Môn
Dyddiad: ………………………………….……	Dyddiad: ……………….……………………………

Atodiad 2

Adroddiad archwilio arfaethedig yr Archwilydd Cyffredinol i Gyngor Sir Ynys Môn

Adroddiad archwilydd annibynnol Archwilydd Cyffredinol Cymru i aelodau Cyngor Sir Ynys Môn

Adroddiad ar yr archwiliad o'r datganiadau ariannol

Barn

Rwyf wedi archwilio datganiadau ariannol Cyngor Sir Ynys Môn ar gyfer y flwyddyn a ddaeth i ben ar 31/3/2019 dan Ddeddf Archwilio Cyhoeddus (Cymru) 2004.

Mae datganiadau ariannol aelodau Cyngor Sir Ynys Môn yn cynnwys y Datganiad Symudiadau mewn Cronfeydd, y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr, y Fantolen, y Datganiad Llif Arian Parod, y Datganiad Symud ar y Cyfrif Refeniw Tai a Datganiad Incwm a Gwariant y Cyfrif Refeniw Tai a'r nodiadau cysylltiedig, gan gynnwys crynodeb o bolisïau cyfrifyddu arwyddocaol.

Y fframwaith adrodd ariannol a gymhwyswyd wrth eu paratoi yw'r gyfraith berthnasol a'r Cod Ymarfer ar Gyfrifyddu Awdurdodau Lleol yn y Deyrnas Unedig 2018/19 sy'n seiliedig ar y Safonau Adrodd Ariannol Rhyngwladol (IFRS).

Yn fy marn i mae'r datganiadau ariannol:

- yn rhoi darlun gwir a theg o sefyllfa ariannol **Cyngor Sir Ynys Môn** at 31/3/2019 ac o'i incwm a'i wariant ar gyfer y flwyddyn a ddaeth i ben ar y dyddiad hwnnw; ac
- wedi'u paratoi'n briodol yn unol â gofynion deddfwriaethol a'r Cod Ymarfer ar Gyfrifyddu Awdurdodau Lleol yn y Deyrnas Unedig 2018/19

Sail y farn

Cynhaliais fy archwiliad yn unol â'r gyfraith berthnasol a'r Safonau Rhyngwladol ar Archwilio yn y DU (ISAs (UK)). Caiff fy nghyfrifoldebau dan y safonau hynny eu disgrifio ymhellach yn yr adran o'm hadroddiad sy'n nodi cyfrifoldebau'r archwilydd am archwilio'r datganiadau ariannol. Rwy'n annibynnol o'r cyngor yn unol â'r gofynion moesegol sy'n berthnasol i'm harchwiliad o'r datganiadau ariannol yn y DU, gan gynnwys Safon Foesegol y Cyngor Adrodd Ariannol, ac rwyf wedi cyflawni fy nghyfrifoldebau moesegol eraill yn unol â'r gofynion hyn. Credaf fod y dystiolaeth archwilio yr wyf wedi'i chael yn ddigonol ac yn briodol i ddarparu sail i'm barn.

Casgliadau sy'n ymwneud â busnes gweithredol

Nid oes gennyf unrhyw beth i'w nodi o ran y materion canlynol y mae'r Safonau Archwilio Rhyngwladol y DU yn ei gwneud yn ofynnol i mi gyflwyno adroddiad i chi arnynt ble:

- nid yw'r defnydd o sail gyfrifyddu busnes gweithredol wrth baratoi'r datganiadau ariannol yn briodol; neu
- nid yw'r swyddog ariannol cyfrifol wedi datgelu yn y datganiadau ariannol unrhyw ansicrwydd perthnasol a nodwyd a all fwrw amheuaeth sylweddol ar allu'r cyngor i barhau i fabwysiadu sail gyfrifyddu busnes gweithredol am gyfnod o ddeuddeg mis o leiaf o'r dyddiad pan awdurdodir cyhoeddi'r datganiadau ariannol.

Gwybodaeth arall

Y swyddog ariannol cyfrifol sy’n gyfrifol am yr wybodaeth arall yn yr adroddiad blynyddol a chyfrifon. Mae'r wybodaeth arall yn cynnwys yr wybodaeth yn yr adroddiad blynyddol, heblaw am y datganiadau ariannol a'm hadroddiad i fel archwilydd ar y rhain. Nid yw fy marn am y datganiadau ariannol yn cwmpasu'r wybodaeth arall a, heblaw i'r graddau a nodir yn benodol fel arall yn ddiweddarach yn fy adroddiad, nid wyf yn mynegi unrhyw fath o gasgliad sicrwydd ar yr wybodaeth arall honno.

Mewn cysylltiad â'm harchwiliad o'r datganiadau ariannol, fy nghyfrifoldeb i yw darllen yr wybodaeth arall er mwyn nodi anghysonderau perthnasol â'r datganiadau ariannol archwiliedig a nodi unrhyw wybodaeth sy'n ymddangos fel petai'n berthnasol anghywir ar sail yr wybodaeth a gefais wrth i mi gyflawni'r archwiliad neu sy'n berthnasol anghyson â'r wybodaeth honno. Os dof yn ymwybodol o unrhyw gamddatganiadau neu anghysonderau perthnasol ymddangosiadol, ystyriaf y goblygiadau ar gyfer fy adroddiad.

Adroddiad ar ofynion eraill

Barn am faterion eraill

Yn fy marn i, yn seiliedig ar y gwaith a wnaed yn ystod fy archwiliad:

- mae'r wybodaeth a geir yn yr Adroddiad Naratif ar gyfer y flwyddyn ariannol y paratowyd y datganiadau ariannol ar ei chyfer yn gyson â'r datganiadau ariannol ac mae'r Adroddiad Naratif wedi ei baratoi yn unol â'r Cod Ymarfer ar Gyfrifyddu Awdurdodau Lleol yn y Deyrnas Unedig 2018/19;
- mae'r wybodaeth a roddwyd yn y Datganiad Llywodraethu ar gyfer y flwyddyn ariannol y paratowyd y datganiadau ariannol ar ei chyfer yn gyson â'r datganiadau ariannol ac mae'r Datganiad Llywodraethu wedi'i baratoi yn unol â chanllawiau.

Materion y cyflwynaf adroddiad arnynt drwy eithriad

Yng ngoleuni’r wybodaeth a’r ddealltwriaeth am y cyngor a'i amgylchedd a gafwyd yn ystod yr archwiliad, nid wyf wedi nodi unrhyw gamddatganiadau perthnasol yn yr Adroddiad Naratif na’r Datganiad Llywodraethu Blynyddol.

Nid oes gennyf unrhyw beth i'w nodi o ran y materion canlynol, y cyflwynaf adroddiad i chi arnynt os bydd yr amgylchiadau canlynol yn berthnasol, yn fy marn i:

- ni chadwyd cofnodion cyfrifyddu digonol;
- nid yw'r datganiadau ariannol yn gyson â'r cofnodion a'r ffurflenni cyfrifyddu; neu
- nid wyf wedi derbyn yr holl wybodaeth ac esboniadau y mae eu hangen arnaf ar gyfer fy archwiliad.

Tystysgrif cwblhau archwiliad

Ardystiaf fy mod wedi cwblhau’r archwiliad o gyfrifon Cyngor Sir Ynys Môn yn unol â gofynion Deddf Archwilio Cyhoeddus (Cymru) 2004 a Chod Ymarfer Archwilio Archwilydd Cyffredinol Cymru.

Cyfrifoldebau

Cyfrifoldebau'r swyddog ariannol cyfrifol am y datganiadau ariannol

Fel yr esbonnir yn fanylach yn y Datganiad o Gyfrifoldebau ar gyfer y Datganiad Cyfrifon [a nodir ar dudalennau ... i ...], y swyddog ariannol cyfrifol sy'n gyfrifol am baratoi'r datganiad cyfrifon, sy'n rhoi darlun gwir a theg, ac am ba bynnag reolaeth fewnol sy'n angenrheidiol ym marn y swyddog ariannol cyfrifol i allu paratoi datganiadau cyfrifon heb unrhyw gamddatganiadau perthnasol, boed hynny trwy dwyll neu wall.

Wrth baratoi'r datganiad cyfrifon, mae'r swyddog ariannol cyfrifol yn gyfrifol am asesu gallu'r cyngor i barhau fel busnes gweithredol, gan ddatgelu fel y bo'n gymwys, faterion sy'n ymwneud â'r busnes gweithredol a defnyddio sail gyfrifyddu busnes gweithredol oni thybir nad yw'n briodol.

Cyfrifoldebau'r archwilydd am archwilio'r datganiadau ariannol

Fy amcanion yw cael sicrwydd rhesymol ynghylch p'un a yw'r datganiadau ariannol yn eu cyfanrwydd yn rhydd o gamddatganiad perthnasol, boed hynny trwy dwyll neu wall, a chyhoeddi adroddiad archwilydd sy'n cynnwys fy marn. Mae sicrwydd rhesymol yn lefel uchel o sicrwydd, ond nid yw'n gwarantu y bydd archwiliad a gynhelir yn unol â'r Safonau Rhyngwladol ar Archwilio yn y DU wastad yn canfod camddatganiad perthnasol pan fo'n bodoli. Gall camddatganiadau ddeillio o dwyll neu wall ac fe'u hystyrir yn berthnasol os, yn unigol neu gyda'i gilydd, gellid yn rhesymol ddisgwyl iddynt ddylanwadu ar benderfyniadau economaidd defnyddwyr a wneir ar sail y datganiadau ariannol hyn.

Ceir disgrifiad pellach o gyfrifoldebau'r archwilydd am archwilio'r datganiadau ariannol ar wefan y Cyngor Adrodd Ariannol yn www.frc.org.uk/auditorsresponsibilities. Mae'r disgrifiad hwn yn rhan o'm hadroddiad archwilio.

Anthony J Barrett	24 Heol y Gadeirlan
Tros ac ar ran Archwilydd Cyffredinol Cymru	Caerdydd
Dyddiad:	CF11 9LJ

Atodiad 3

Argymhellion yn deillio o'n gwaith archwilio ariannol ar gyfer 2018-19

Gwnaethom amlinellu'r holl argymhellion yn deillio o'n harchwiliad ynghyd ag ymateb y rheolwyr iddynt. Byddwn yn gwneud gwaith dilynol ar y rhain y flwyddyn nesaf, gan gynnwys unrhyw faterion sy'n weddill yn adroddiad archwilio'r flwyddyn nesaf

Mater yn codi 1 – ResourceLink – Paramedrau cyfrinair	
Canfyddiadau	Nodwyd y gwendidau canlynol gyda pharamedrau ' r cyfrinair ar y rhaglen ResourceLink: -Hyd y cyfrinair lleiaf = 4 nod (arfer dda = 8) -Hanes cyfrinair = heb ei osod (arfer dda = lleiafswm 5 wedi ' i gofio) -Terfyn cyfrinair = heb ei osod (arfer da = uchafswm 90 diwrnod) -Trothwy cloi = 4 (arfer dda = uchafswm 5 ymgais) -Hyd cloi = heb ei osod (arfer dda = 24 awr/ailosod gweinyddwr). Yn gyfanredol mae hyn yn golygu y gall defnyddwyr ddewis cyfrineiriau syml, hawdd eu dyfalu, a fyddai ' n gwrthddweud polisi diogelwch y Cyngor ac yn cynyddu'r risg y gellid cael mynediad i'w cyfrifon yn amhriodol. Nodwyd y gwendidau canlynol gyda pharamedrau ' r cyfrinair ar barth Windows: -Terfyn cyfrinair = 12 mis (arfer dda = uchafswm 90 diwrnod) -Hyd cloi = 30 munud (arfer da = 24 awr/ailosod gweinyddwr) Nodwyd nad yw ' r gosodiadau canlynol yn cael eu newid o ddiofyn ffatri ac nad ydynt yn cael eu gorfodi ar gronfa ddata Oracle sy ' n cefnogi ResourceLink: -Hyd lleiaf -Hanes cyfrinair -Cyfrinair yn dod i ben -Cymhlethdod Hefyd, mae ' r cyfnod cloi allan wedi ' i osod i 1 munud, nad yw ' n unol ag arferion da ' r diwydiant. Mae diffyg rheolaethau cyfrinair cryf yn cynyddu bregusrwydd y system tuag at ymosodiadau grym a phartïon diawdurdod yn cael mynediad i ' r systemau. Dylid diogelu cronfeydd data yn arbennig o ystyried eu natur a gallu defnyddwyr i drin y data yn uniongyrchol. Yn ogystal, gyda ' r ddeddfwriaeth GDPR, dylai pob cais sy ' n dal data personol fod â pharamedrau cyfrinair caeth i sicrhau na chollir unrhyw ddata a allai arwain at gosbau ariannol i ' r Cyngor.
Argymhelliad	Argymhellir bod y paramedrau cyfrinair yn cael eu diwygio i adlewyrchu arfer da.
Blaenoriaeth	Uchel

Buddiannau gweithredu'r argymhelliad	Mae gosodiadau paramedrau cyfrinair gwan yn cynyddu ' r risg o ymosodiadau ' r grym yn sylweddol a gallai arwain at unigolion anawdurdodedig yn cael mynediad amhriodol at ddata cyfrinachol.
Derbyniwyd yn llawn gan y rheolwyr	
Ymateb rheolwyr	
Dyddiad gweithredu	

Mater yn codi 2 – mynediad amserol sy ' n pydru.	
Canfyddiadau	Nodwyd mai dim ond ar ôl i un o berchnogion y ceisiadau dderbyn e-bost ' allan o ' r Swyddfa ' o gyfrif e-bost yr ymadawr y dirymwyd mynediad SX3. Ni chyflwynwyd unrhyw gais am docyn nac e-bost i hysbysu gweinyddwyr SX3 o ' r ymadawyr yn ymadael.
Argymhelliad	Argymhellir bod mynediad y rhai sy ' n gadael yn cael ei ddiddymu mewn modd amserol
Blaenoriaeth	Canolig
Buddiannau gweithredu'r argymhelliad	Mae gosodiadau paramedrau cyfrinair gwan yn cynyddu ' r risg o ymosodiadau ' r grym yn sylweddol a gallai arwain at unigolion anawdurdodedig yn cael mynediad amhriodol at ddata cyfrinachol.
Derbyniwyd yn llawn gan y rheolwyr	
Ymateb rheolwyr	
Dyddiad gweithredu	

Mater yn codi 3 - Trafodion partïon cysylltiedig	
Canfyddiadau	Mae trafodion partïon cysylltiedig hefo’r un gofynion awdurdodi â thrafodion safonol
Argymhelliad	Dylai trafodion partïon cysylltiedig fod â gofynion awdurdodi penodol i ymateb i’r risg gynhenid sy'n bresennol ym mhartïon cysylltiedig.
Blaenoriaeth	Canolig
Buddiannau gweithredu'r argymhelliad	Argymhellir y dylai ' r Cyngor adolygu ' r broses awdurdodi ar gyfer trafodion partïon cysylltiedig o ystyried y risg gynhenid sy ' n deillio o natur y math o drafodiad.

Derbyniwyd yn llawn gan y rheolwyr	
Ymateb rheolwyr	
Dyddiad gweithredu	

Mater yn codi 4 – rheolaethau cyflogres – prosesu taflenni amser	
Canfyddiadau	Nodwyd gennym ar hyn o bryd mai swyddogion y gyflogres sy ' n gyfrifol am wirio a mewnbynnu taflenni amser ar y system gyflogres. Ar ddiwedd pob mis bydd un swyddog cyflogres yn gyfrifol am wirio ' r mewnbwn data i ' r system gyflogres (mae'r tri swyddog yn gwneud hyn yn eu tro). Mae hyn yn golygu y bydd yr aelod o staff sy ' n cwblhau ' r gwirio yn gwirio ' r data a fewnbynnwyd ganddo ef ei hun, ac felly nid oes unrhyw ddyletswyddau wedi ' u gwahanu ' n llwyr.
Blaenoriaeth	Canolig
Argymhelliad	Argymhellir y dylai ' r Cyngor gyflwyno dyletswyddau wedi ' u gwahanu ' n llwyr mewn perthynas â phrosesu taflenni amser.
Buddiannau gweithredu'r argymhelliad	
Derbyniwyd yn llawn gan y rheolwyr	
Ymateb rheolwyr	
Dyddiad gweithredu	

Mater yn codi 5 - rheolaethau ' r gyflogres	
Canfyddiadau	Nodwyd y gall aelod o staff y gyflogres greu dechreuwr newydd a diweddaru manylion banc yr unigolyn yn ogystal ag aelodau o ' r adran adnoddau dynol fel rhan o'r broses dechreuwyr newydd.
Blaenoriaeth	Canolig
Argymhelliad	Argymhellir nad oes gan aelodau staff y gyflogres y gallu i sefydlu dechreuwyr newydd a diweddaru manylion banc yr unigolyn ac mae'r swyddogaethau hyn wedi'u neilltuo i staff adnoddau dynol.
Buddiannau gweithredu'r argymhelliad	Mae hyn yn lliniaru ' r risg y gellir talu arian parod i weithwyr ffug.
Derbyniwyd yn llawn gan y rheolwyr	
Ymateb rheolwyr	
Dyddiad gweithredu	

Atodiad 4

Argymhellion yn codi o'n gwaith archwilio ariannol 2017-18

Rydym yn nodi'r holl argymhellion sy'n codi o'n harchwiliad yn 2017-18, gydag ymateb y rheolwyr iddynt. Rydym wedi dilyn rhain i fyny yn archwiliad 2018-19 ac wedi cofnodi'r canlyniadau isod.

Systemau lluosog – Cyfrineiriau	
Canfyddiadau	Nodwyd nifer o wendidau gyda pharamedrau'r cyfrinair ar raglen a basdata ResourceLink: **<u>Rhaglen ResourceLink</u>** Nodwyd y gwendidau canlynol gyda pharamedrau'r cyfrinair ar raglen ResourceLink: -Hyd y cyfrinair lleiaf = 7 nod; -Hanes cyfrinair = heb ei osod; -Terfyn cyfrinair = heb ei osod; -Trothwy cloi = heb ei osod; a -Hyd cloi = heb ei osod. Yn gyfanredol mae hyn yn golygu y gall defnyddwyr ddewis cyfrineiriau syml, hawdd eu dyfalu, a fyddai ' n gwrthddweud polisi diogelwch y Cyngor ac yn cynyddu'r risg y gellid cael mynediad i'w cyfrifon yn amhriodol. **<u>Basdata ResourceLink Oracle</u>** Nodwyd y gwendidau canlynol gyda pharamedrau'r cyfrinair ar fasdata ResourceLink Oracle: -Hyd y cyfrinair lleiaf = heb ei orfodi; -Hanes cyfrinair = diderfyn; -Terfyn cyfrinair = diderfyn; -Cymhlethdod cyfrinair – heb ei orfodi; -Trothwy cloi = 10 ymgais; a -Hyd cloi = 1 munud. Mae diffyg rheolaethau cyfrinair cryf yn cynyddu bregusrwydd y system tuag at ymosodiadau grym ac, o ganlyniad, yn cynyddu'r risg gallai partïon diawdurdod cael mynediad i'r systemau neu'r data. Dylid diogelu basdata yn arbennig o ystyried eu natur a gallu defnyddwyr i drin y data yn uniongyrchol.

	Yn ogystal, gyda ' r ddeddfwriaeth GDPR, dylai pob cais sy ' n dal data personol fod â pharamedrau cyfrinair caeth i sicrhau na chollir unrhyw ddata a allai arwain at gosbau ariannol i ' r Cyngor.
Blaenoriaeth	Uchel
Argymhelliad	Fe gydnabyddir fod rheolwyr eisoes wedi cymryd camau i alinio'r holl systemau hefo gosodiadau cyfrineiriau Windows AD ac adolygu'r polisi cyfrinair yn unol â chanllawiau NSCS. Bydd hyn yn arwain at gynyddu'r terfyn cyfrinair o 1 mis i 12 mis a hyd y cyfrinair o 7 nod i 9 nod. Fodd bynnag, rydym yn argymell gweithredu hyd y cyfrinair lleiaf o 12 nod a gweithredu rheolaethau monitro er mwyn sicrhau fod cyfrifon defnyddwyr yn cael eu cadw'n ddiogel rhan mynediad anawdurdodedig. Mae'r rheolaethau monitor yn cynnwys: i) Monitro logio i mewn er mwyn darganfod defnydd anghyffredin; ii) Hysbysu defnyddwyr hefo manylion ceisiadau logio mewn, llwyddiannus ac aflwyddiannus; dylent adrodd ar y rhai nad ydynt yn gyfrifol amdanynt.
Buddiannau gweithredu'r argymhelliad	Bydd gwneud y mwyaf o'r rheolaethau sy'n bodoli dros dilysrwydd i systemau yn lleihau'r risg o fynediad diawdurdodedig i ddata.
Derbyniwyd yn llawn gan y rheolwyr	Gwrthodwyd
Ymateb rheolwyr	Noder canllawiau NCSC petai gyfrineiriau'n rhy hir bydd defnyddwyr yn fwy tebygol o'u sgwennu i lawr. Mae 9 nod yn cynnig gwell diogelwch dros y 7 blaenorol ond mae hefyd yn lleihau'r tebygrwydd o ddefnyddwyr yn sgwennu'r cyfrineiriau i lawr, sydd yn erbyn ein Polisi Diogelwch TG. Mae ein system Atal a Chanfod Ymyrraeth yn monitro'r rhwydwaith yn erbyn traffig a allai fod yn faleisus a/neu gweithrediadau, mae sawl ymgais logio mewn aflwyddiannus i Gyfarwyddiadur Gweithredol yn un o'r paramedrau yma. Mae ein polisi logio mewn parth yn gorfodi cloir cyfrif ar ôl 3 ymgais aflwyddiannus, pryd hynny byddai rhaid i'r defnyddiwr gysylltu â Desg Gymorth TG i wneud cais i agor eu cyfrif. Nid ydym yn ystyried byddai'n briodol i e-bostio defnyddwyr bob tro byddai eu cyfrif wedi logio mewn iddo'n llwyddiannus, er byddwn yn ymchwilio'r posibilrwydd o'u hysbysu o ymgais logio mewn aflwyddiannus. Dim ond yn ddiweddar gweithredwyd y newidiadau a nodwyd gan yr archwiliwr; cynhelir adolygiad ymhen 6 mis.
Dyddiad gweithredu	D/B
Dilynol	Rydym wedi codi argymhelliad diwygiedig mewn perthynas a'n canfyddiadau yn 2018/19.

Mater yn codi 1 - Rheoli'r Gyflogres	
Canfyddiadau	Fel rhan o'r ymarfer idechreuwyr newydd gwnaethom nodi y gall aelod o staff y gyflogres greu ddechreuwyr newydd a diweddaru manylion banc yr unigolyn yn ogystal ag aelodau o'r adran adnoddau dynol.
Blaenoriaeth	Canolig
Argymhelliad	Argymhellir na ddylai aelodau o staff y Gyflogres allu sefydlu ddechreuwyr newydd na diweddaru manylion banc yr unigolyn gan mai swyddogaethau staff adnoddau dynol yw'r rhain.
Buddiannau gweithredu'r argymhelliad	Mae hyn yn lleihau'r risg o dalu arian parod i gyflogeion ffug.
Derbyniwyd yn llawn gan y rheolwyr	Derbyniwyd
Ymateb rheolwyr	Bydd y broses sy'n ymwneud â ddechreuwyr newydd a thaflenni amser yn newid yn sylweddol wrth i ni barhau i gyflwyno'r gwelliannau i System Adnoddau Dynol/Cyflogres Northgate. Bydd pob ddechreuwr newydd yn cael ei brosesu gan Adnoddau Dynol (drwy'r swyddogaeth recriwtio ar y we). Caiff lefelau mynediad aelodau o staff eu hadolygu a'u diwygio fel sy'n berthnasol unwaith y bydd y broses wedi'i chwblhau.
Dyddiad gweithredu	Rhagfyr 2018
Dilynol	Argymhelliad i ' w ail-godi – mater yn dal i ddigwydd.

Mater yn codi 2 - Cysoniadau Banc	
Canfyddiadau	Wrth i ni fynd drwy broses busnes y trysorlys gwnaethom nodi na chafodd cysoniadau banc misol eu cynnal yn y Cyngor ers mis Awst 2017.
Blaenoriaeth	Canolig
Argymhelliad	Argymhellir y dylai cysoniadau banc gael eu cynnal bob mis.
Buddiannau gweithredu'r argymhelliad	Bydd hyn yn lliniaru'r risg o gamddyrannu arian parod ac yn gwella amseroldeb nodi materion gyda balansau arian parod.
Derbyniwyd yn llawn gan y rheolwyr	Derbyniwyd
Ymateb rheolwyr	Bydd newidiadau i'r system o reoli arian parod yn arwain at fwy o awtomeiddio a symleiddio prosesau a fydd yn helpu i sicrhau bod cysoniadau banc yn cael eu cwblhau'n fwy amserol.
Dyddiad gweithredu	Medi 2018

Dilynol	Wrth inni gerdded drwy ' r hyn a nodwyd, gwelsom fod y cysoniad banc ar gyfer Rhagfyr 2018 wedi ei cwplhau. Argymhelliad wedi cau.

Mater yn codi 3 – Cysoniad Budd-dal Tai	
Canfyddiadau	Nodwyd na chydnabuwyd 900k refeniw o'r system SX3 budd-dal tai dros dair blynedd oherwydd nad oedd unrhyw gysoni'n digwydd rhwng y system SX3 a chod cyfriflyfr cyffredinol y system gyllid.
Blaenoriaeth	Canolig
Argymhelliad	Argymhellir bod cysoniad rhwng SX3 a'r system gyllid yn cael eu paratoi a'u hadolygu yn fisol.
Buddiannau gweithredu'r argymhelliad	Mae'r Cyngor yn cydnabod yr holl refeniw sy'n ddyledus.
Derbyniwyd yn llawn gan y rheolwyr	Derbyniwyd gan y Tim Rheoli
Ymateb rheolwyr	Bydd cysoni yn dechrau nawr yn rheolaidd
Dyddiad gweithredu	Medi 2018
Dilynol	Cau’r argymhelliad. Mae cysoniadau ' n digwydd yn rheolaidd.

Mater yn codi 4 - Rheoli'r Gyflogres – Prosesu Taflenni Amser	
Canfyddiadau	Gwnaethom nodi bod holl swyddogion y Gyflogres yn gyfrifol am wirio a mewnbynnu taflenni amser i system y gyflogres ar hyn o bryd. Ddiwedd pob mis, bydd un o swyddogion y Gyflogres yn gyfrifol am wirio'r data a fewnbynnwyd i system y gyflogres (mae'r tri swyddog yn cyflawni'r rôl hon yn eu tro). Mae hyn yn golygu y bydd yr aelod o staff sy'n gwneud y gwaith gwirio yn gwirio'r data a fewnbynnwyd ganddo ef ei hun, ac felly ni wahenir dyletswyddau'n llawn
Blaenoriaeth	Canolig
Argymhelliad	Argymhellir y dylai'r cyngor wahanu dyletswyddau'n llawn mewn perthynas â phrosesu taflenni amser.
Buddiannau gweithredu'r argymhelliad	Bydd y Cyngor yn lliniaru’r risg y caiff oriau amser twyllodrus eu talu.
Derbyniwyd yn llawn gan y rheolwyr	Derbyniwyd yn rhannol
Ymateb rheolwyr	Gwahenir dyletswyddau gyda Chynorthwywyr y Gyflogres yn mewnbynnu'r taflenni amser. Yna mae Swyddog y Gyflogres sy'n berthnasol i'r gyflogres honno

	yn eu gwirio a'u prosesu. Hefyd, pan fydd prosiect gwella Adnoddau Dynol/Cyflogres Northgate wedi'i weithredu, caiff y gweithdrefnau a'r broses wahanu eu gwella ymhellach. Er enghraifft, bydd y rhan fwyaf o gyflogeion yn mewnbynnu eu taflenni amser eu hunain, a awdurdodir gan eu rheolwr. Bydd hyn yn rhyddhau amser swyddogion y gyflogres i wirio ac archwilio adroddiad eithrio.
Dyddiad gweithredu	Rhagfyr 2018
Dilynol	Argymhelliad i ' w ail-godi – mater yn dal i ddigwydd.

Mater yn codi 5 – Rheolaethau Ailbrisio – Adolygu Postiadau Ailbrisiadau	
Canfyddiadau	Nodwyd bod postio’r newid yng ngwerth teg yr asedau i'r gronfa ailbrisio wrth gefn a'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr wedi'i wneud yn anghywir.
Blaenoriaeth	Canolig
Argymhelliad	Argymhellir y dylai adolygiad ar wahân gael ei gynnal o bostiadau symudiadau ailbrisio i'r cronfeydd wrth gefn.
Buddiannau gweithredu'r argymhelliad	Bydd y Cyngor yn lliniaru'r risg o bostiadau anghywir i'r gronfa ailbrisio wrth gefn.
Derbyniwyd yn llawn gan y rheolwyr	Derbyniwyd
Ymateb rheolwyr	Cafodd y daflen waith ailbrisio ei hadolygu ond fe'i hadolygir yn agosach gan gynnwys archwilio pob fformiwla.
Dyddiad gweithredu	Ar gyfer cyfrifon 2018/19
Dilynol	Ni nodwyd unrhyw faterion fel rhan o ' n profion. Cau’r argymhelliad.

Mater yn codi 6 – Trafodion Partïon Cysylltiedig	
Canfyddiadau	Nodwyd gennym na ddatgelwyd nifer o drafodion partïon cysylltiedig yn y fersiwn cychwynnol a gyflwynwyd i'r archwiliad. At hynny, adroddwyd yn anghywir am rai ffigurau cysylltiedig.
Blaenoriaeth	Canolig
Argymhelliad	Argymhellir bod y rheolwyr yn adolygu'r datgeliad, a'r cyfriflyfr partïon cysylltiedig.
Buddiannau gweithredu'r argymhelliad	Bydd y Cyngor yn datgelu ei drafodion partïon cysylltiedig yn briodol.

Derbyniwyd yn llawn gan y rheolwyr	Derbyniwyd
Ymateb rheolwyr	Bydd arolwg o’r partïon cysylltiedig yn mynd ymlaen yn ystod 2018/19 a bydd yn cael ei gysoni i’r lejer er mwyn cael adrodd yn gywir.
Dyddiad gweithredu	Mawrth 2019
Dilynol	Nodwyd gennym fel rhan o ' n profion archwilio na ddatgelwyd nifer o drafodion partïon cysylltiedig yn y datganiadau ariannol. Argymhelliad wedi ' i ail-godi.

Mater yn codi 7 – Casglu rhent	
Canfyddiadau	Nodwyd gennym nad oedd y cynnydd mewn rhent yn cael ei weithredu'n llawn o fewn y system dai. Nodom y dylai un eiddo fod wedi cael codiad rhent i £99.13. Fodd bynnag, cawsom dystiolaeth fod y rhent wedi'i gofnodi fel £92.34.
Blaenoriaeth	Canolig
Argymhelliad	Argymhellir bod y Cyngor yn trosglwyddo'r cynnydd llawn yn y rhent, gan weithredu system adolygu sy'n cadarnhau bod yr holl godiadau rhent wedi'u rhoi ar waith.
Buddiannau gweithredu'r argymhelliad	Bydd y Cyngor yn cynyddu lefel yr incwm o'i stoc tai.
Derbyniwyd yn llawn gan y rheolwyr	
Ymateb rheolwyr	
Dyddiad gweithredu	

Wales Audit Office
24 Cathedral Road
Cardiff CF11 9LJ

Tel: 029 2032 0500
Fax: 029 2032 0600
Textphone.: 029 2032 0660

E-mail: info@audit.wales
Website: www.audit.wales

Swyddfa Archwilio Cymru
24 Heol y Gadeirlan
Caerdydd CF11 9LJ

Ffôn: 029 2032 0500
Ffacs: 029 2032 0600
Ffôn testun: 029 2032 0660

E-bost: post@archwilio.cymru
Gwefan: www.archwilio.cymru

CYNGOR SIR YNYS MÔN	
CYFARFOD:	**PWYLLGOR ARCHWILIO A LLYWODRAETHU**
DYDDIAD:	**3 Medi 2019**
TEITL YR ADRODDIAD:	**GWYBODAETH LLYWODRAETHU - ADRODDIAD BLYNYDDOL YR UWCH BERCHENNOG RISG GWYBODAETH (SIRO) AR GYFER 1 EBRILL 2018- 31 MAWRTH 2019**
PWRPAS YR ADRODDIAD:	**Hysbysu Aelodau ynghylch Lefel Cydymffurfiaeth a Risg**
ADRODDIAD GAN:	**SIRO / Swyddog Monitro** **Est. 2586 lbxcs@ynysmon.gov.uk**
SWYDDOG CYSWLLT:	**SIRO / Swyddog Monitro** **Est. 2586 lbxcs@ynysmon.gov.uk**

Pwrpas yr adroddiad hwn

Darparu ar gyfer y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu, ddadansoddiad yr Uwch Berchennog Risg Gwybodaeth o'r prif faterion Llywodraethu Gwybodaeth (LlG) ar gyfer y cyfnod 1 Ebrill 2018 – 31 Mawrth 2019 ac i grynhoi'r blaenoriaethau cyfredol.

Rhagarweiniad

Mae'r adroddiad hwn yn rhoi trosolwg o gydymffurfiaeth y Cyngor â gofynion cyfreithiol wrth ymdrin â gwybodaeth gorfforaethol, gan gynnwys cydymffurfio â'r Rheoliad Diogelu Data Cyffredinol; Deddf Diogelu Data 2018; Deddf Rheoleiddio Pwerau Ymchwilio 2000 (Gwyliadwriaeth) a chodau ymarfer perthnasol.

Mae'r adroddiad hefyd yn cynnwys sicrwydd o welliant parhaus wrth reoli risgiau i wybodaeth yn ystod y cyfnod 1 Ebrill 2018 – 31 Mawrth 2019. Mae'n adrodd ar gyswllt y Cyngor â rheoleiddwyr allanol ac yn darparu gwybodaeth am ddigwyddiadau diogelwch, torri cyfrinachedd, neu "ddigwyddiadau trwch blewyn" yn ystod y cyfnod perthnasol.

Cefndir

At ddibenion yr adroddiad hwn, diffinnir Llywodraethu Gwybodaeth (LlG) fel sut mae'r Cyngor yn rheoli ac yn defnyddio gwybodaeth bersonol; hynny yw

gwybodaeth am bobl, p’un a ydynt yn ddefnyddwyr gwasanaeth neu’n weithwyr.

Mae’r cyngor yn casglu, cadw, prosesu, rhannu a chael gwared ar lawer iawn o wybodaeth. Yn benodol, fodd bynnag, mae cadw a defnyddio gwybodaeth am bobl yn golygu bod risg gynhenid o golli neu ddifrodi’r wybodaeth honno, neu o’i datgelu’n anfwriadol. Mae gwybodaeth bersonol hefyd yn ddrud i’w chasglu, ei defnyddio a’i chadw, a phan fydd pethau’n mynd o chwith, mae’n ddrud i’w hadfer. Mae’n naturiol felly y dylid rheoli gwybodaeth mewn ffordd sydd yr un mor effeithlon â’r gweithdrefnau ar gyfer pob ased gwerthfawr arall sydd gan y Cyngor, megis pobl, prosesau busnes ac isadeiledd.

Rhaid i’r Cyngor gyflawni ei gyfrifoldebau statudol yn effeithiol a diogelu’r wybodaeth bersonol y mae’n ei chadw trwy gydol oes y wybodaeth honno; o’r adeg pan gaiff ei chreu a phan fydd yn cael ei chadw, ei defnyddio, ei harchifo a’i dileu.

Gallai torri deddfau diogelu data mewn modd sylweddol arwain at gosbau ariannol. Yn ogystal, os yw data am unigolion wedi’i rhannu neu ei ddatgelu’n anghywir, gan achosi niwed iddynt (gofid a/neu ddifrod gwirioneddol) mae ganddynt hawl i gael iawndal.

Llywodraethu Gwybodaeth yn y Cyngor

Ystyrir ei bod yn arfer dda i gael SIRO i roi cyfeiriad ac arweinyddiaeth ar lefel uwch. Y Pennaeth Swyddogaeth (Busnes y Cyngor) a’r Swyddog Monitro sy’n ymgymryd â’r rôl honno.

Mae’r SIRO yn derbyn adroddiadau diweddaru rheolaidd ar ba mor dda y mae pob Gwasanaeth yn ei wneud mewn meysydd rheoli gwybodaeth allweddol. Mae’r SIRO yn uwchgyfeirio risgiau llywodraethu gwybodaeth at aelodau eraill Uwch Dîm Arweinyddiaeth y Cyngor ac yn argymell camau lliniaru i Benaethiaid Gwasanaeth perthnasol.

Mae rolau LlG eraill yn y Cyngor yn cynnwys:

- **Swyddog Diogelu Data** – crëir y rôl hon gan y GDPR a Deddf Diogelu Data 2018
- **Swyddog Gwybodaeth a Chwynion Corfforaethol**
- **Perchnogion Asedau Gwybodaeth** – Penaethiaid Gwasanaeth sy’n *‘berchen’* yr asedau ac sy’n gyfrifol am sicrhau bod eu hasedau gwybodaeth yn cefnogi’r busnes yn briodol a bod y risgiau a’r cyfleoedd

cysylltiedig yn cael eu monitro ac y gweithredir arnynt (mae hyn yn rhan o’r disgrifiadau swydd presennol)**;**

- **Gweinyddwyr Asedau Gwybodaeth** – swyddogion enwebedig sy’n sicrhau y dilynir polisïau a gweithdrefnau ac sy’n cydnabod digwyddiadau diogelwch gwirioneddol neu rai posib ac yn cynnal y cofrestrau asedau gwybodaeth (mae hyn yn rhan o’r disgrifiadau swydd cyfredol);
- **Archwilio Mewnol**

Nifer y digwyddiadau diogelwch data a gofnodwyd gan y Cyngor yn ystod y cyfnod 1 Ebrill 2018 – 31 Mawrth 2019

Digwyddiadau diogelwch data (18/19): 29 digwyddiad
Lefel 0 – Lefel 1 (digwyddiad trwch blewyn neu ddigwyddiad diogelwch data a gadarnhawyd ond **dim** angen adrodd arno i SCG a rheoleiddwyr eraill) 26 **Digwyddiadau Lefel 2** (digwyddiad diogelwch data y **mae'n rhaid** adrodd arno i SCG a rheoleiddwyr eraill (fel y bo'n briodol). 3

Categori Lefel 0 – 1	**Nifer**
Datgelwyd mewn camgymeriad	19
Data/caledwedd wedi mynd ar goll	5
Methiant o ran diogelwch technegol	1
Arall – caledwedd wedi ei gamleoli	1
Categori 2	**Nifer**
Data wedi mynd ar goll Datgelwyd mewn camgymeriad	1 2

Er mwyn cymharu, nifer y **Digwyddiadau diogelwch data (17/18): 20 digwyddiad**

Ceisiadau a chwynion dan Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth 2000

Ceisiadau dan y Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth
Rhwng 1 Ebrill 2018 a 31 Mawrth 2019, derbyniodd y cyngor **1052** o geisiadau o dan Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth 2000 a oedd yn cynnwys cyfanswm o **7532** o gwestiynau.

Adolygiadau Mewnol dan y Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth
Yn ystod cyfnod yr adroddiad, derbyniwyd 20 o geisiadau am Adolygiad Mewnol i ymateb i gais Deddf Rhyddid Gwybodaeth. Mewn 9 achos, cadarnhaodd yr adolygiad yr ymatebion gwreiddiol. Ni chadarnhawyd un achos ac anfonwyd ymateb Adran 1 newydd. Gwrthodwyd 1 cais gan fod ymateb wedi ei anfon cyn derbyn y cais am adolygiad mewnol.

Apeliadau dan Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth i Swyddfa'r Comisiynydd Gwybodaeth (SCG)
Cyflwynwyd 6 o apeliadau i SCG yn ystod y cyfnod hwn. 4 achos – gofynnwyd i'r Cyngor anfon ymateb Tynnwyd 1 achos yn ôl 1 achos – cadarnhawyd ymateb y Cyngor

Gwybodaeth am nifer y cwynion diogelu data a gyflwynwyd i'r Cyngor yn ystod y cyfnod 1 Ebrill 2018 – 31 Mawrth 2019 gan unigolion ynghylch prosesu eu gwybodaeth bersonol.

Cwynion i'r Cyngor dan y Ddeddf Diogelu Data
Cyflwynwyd 8 cwyn dan y Ddeddf Diogelu Data ac ymchwiliwyd iddynt Cyflwynwyd 6 ar ôl gweithredu GDPR

Gwybodaeth am nifer y cwynion diogelu data a gyflwynwyd i'r Cyngor gan unigolion ynghylch prosesu eu gwybodaeth bersonol ac yr ymchwiliwyd iddynt gan Swyddfa'r Comisiynydd Gwybodaeth (SCG) yn ystod y cyfnod 1 Ebrill 2018 – 31 Mawrth 2019.

Cwynion dan y Ddeddf Diogelu Data yr ymchwiliodd SCG iddynt
Ni chafodd unrhyw gwynion DDD eu hymchwilio gan SCG

Gwybodaeth am nifer y Ceisiadau Mynediad Gwrthrych dan y rheolau diogelu data a chydymffurfiaeth y Cyngor yn ystod y cyfnod 1 Ebrill 2018 – 31 Mawrth 2019.

Ceisiadau Mynediad Gwrthrych a Chydymffurfiaeth
Derbyniwyd 46 o'r ceisiadau hyn
Anfonwyd 81% o ymatebion o fewn yr amserlen ofynnol ar gyfer Ceisiadau Mynediad Gwrthrych a Cheisiadau Mynediad Gwrthrych cymhleth.

Goruchwyliaeth Reoleiddiol

Mae nifer o reoleiddwyr â throsolwg o agweddau sy'n ymwneud â LIG sy'n adlewyrchiad o'r ddeddfwriaeth a'r codau ymarfer sy'n ymwneud â hi. Mae'n ofynnol i'r Cyngor adrodd yn rheolaidd i'r rheoleiddwyr ar nifer o faterion ac ar nifer o faterion penodol ar sail ad hoc lle mae angen gwneud hynny. Rhestrir y rheoleiddwyr isod.

Comisiynydd Gwybodaeth

Y Comisiynydd Gwybodaeth sy'n gyfrifol am orfodi a hyrwyddo cydymffurfiaeth â Deddf Diogelu Data 2018 a'r GDPR; Deddf Rhyddid Gwybodaeth 2000; y Rheoliadau Preifatrwydd a Chyfathrebu Electronig; y Rheoliadau Gwybodaeth Amgylcheddol; Rheoliadau Ailddefnyddio Gwybodaeth y Sector Cyhoeddus; Rheoliadau INSPIRE. Mae'r deddfau a'r rheoliadau hyn yn effeithio ar y ffordd y mae'r Cyngor yn defnyddio gwybodaeth a, phan fydd y ddeddfwriaeth yn creu cyfundrefn mynediad i wybodaeth, yn effeithio ar y ffordd y dylai'r Cyngor ymateb i geisiadau.

Mae gan y Comisiynydd Gwybodaeth bŵer i asesu a phrosesu data personol unrhyw sefydliad yn erbyn y safonau 'arfer dda' cyfredol. Gall hyn arwain at gamau gorfodi, yn achos ceisiadau dan y Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth, neu gamau gorfodi a dirwyon, yn achos diogelu data.

Swyddfa'r Comisiynydd Pwerau Ymchwilio

Mae Swyddfa'r Comisiynydd Pwerau Ymchwilio (IPCO) yn goruchwylio gwyliadwriaeth gudd a ffynonellau cudd-wybodaeth ddynol gan awdurdodau cyhoeddus, yn unol â Deddf yr Heddlu 1997 a Deddf Rheoleiddio Pwerau Ymchwilio 2000 (RIPA). Nod y drefn RIPA yw sicrhau bod gwyliadwriaeth gyfeiriedig yn digwydd mewn ffordd sy'n cydymffurfio â hawliau dynol. Cyflawnir hyn trwy system o hunanawdurdodi gan uwch swyddogion a rhaid iddynt fod yn fodlon bod y wyliadwriaeth yn angenrheidiol ac yn gymesur; rhaid i'r farnwriaeth gymeradwyo'r hunanawdurdodi wedyn.

Ychydig iawn o ddefnydd y mae'r Cyngor yn ei wneud o wyliadwriaeth gudd a ffynonellau cudd-wybodaeth ddynol; gweler Atodiad 1.

Arolygwyd prosesau ac arferion y Cyngor gan yr IPCO yn ystod mis Medi 2018.

Yn ei adroddiad, dywedodd y Comisiynydd Pwerau Ymchwilio fod y Cyngor yn

> "*arddangos lefel o gydymffurfiaeth sy'n golygu, ar hyn o bryd, nad oes angen cynnal archwiliad ffisegol...*
>
> *Gwelwyd bod gan eich Cyngor ddogfen bolisi a chanllawiau da a'i fod wedi darparu hyfforddiant i swyddogion awdurdodi ac ymgeiswyr* [ers yr arolygiad diwethaf]".

Nododd y Comisiynydd fod rhaid i'r Cyngor:

- **Gynnal adolygiad o'i awdurdodiad CHIS (Ffynonellau Cudd-wybodaeth Ddynol) presennol**
  Gwnaed hyn ar 3 Hydref 2018

- **Wneud mân newidiadau i ddogfennau Polisi'r Cyngor**
  Gwnaed hynny ym mis Hydref 2018

- **Darparu hyfforddiant diweddaru i swyddogion awdurdodi ac ymgeiswyr**
  Cafodd yr hyfforddiant ei gynnwys yn y Cynllun Gweithredu Diogelu Data (y 'Cynllun', gweler Atodiad 2) a bydd yn cael ei ddarparu tu allan i gyfnod yr adroddiad hwn, gan y barnwyd bod angen rhoi blaenoriaeth i feysydd eraill

Swyddfa'r Comisiynydd Camerâu Gwyliadwriaeth

Mae Swyddfa'r Comisiynydd Camerâu Gwyliadwriaeth yn goruchwylio cydymffurfiaeth â'r Côd Ymarfer ar gyfer Camerâu Gwyliadwriaeth (y Côd). Crëwyd swyddfa'r Comisiynydd dan Ddeddf Gwarchod Rhyddid 2012 er mwyn rheoleiddio Teledu Cylch Cyfyng a Chamerâu Gwyliadwriaeth ymhellach.

Ym mis Chwefror 2019, ysgrifennodd y Comisiynydd Camerâu Gwyliadwriaeth at y Cyngor a phob awdurdod lleol i argymell fod Swyddogion Diogelu Data pob awdurdod yn cael eu dynodi yn Brif Berchnogion Cyfrifol ar gyfer Teledu Cylch Cyfyng a Chamerâu Gwyliadwriaeth. Bwriad y cam hwn oedd cryfhau'r cysylltiad rhwng y Côd a llywodraethu diogelu data yn yr awdurdodau lleol. Mae'n debygol y bydd y cam hwn yn arwain at waith datblygu pellach.

Fodd bynnag, mae'r cynllun gwaith corfforaethol ar gyfer diogelu data yn cynnwys elfennau y'u bwriedir i wella llywodraethiant y Cyngor o'i systemau Teledu Cylch Cyfyng a Chamerâu Gwyliadwriaeth er mwyn dangos ei fod yn cydymffurfio â'r ddeddfwriaeth a'r Côd. Mae'r gwaith hwn yn cael ei wneud tu allan i gyfnod yr adroddiad.

Cynllun Gweithredu Diogelu Data

Yn dilyn y cyfnod cychwynnol o weithredu'r GDPR, roedd dadansoddiad o ddogfennau sicrwydd diogelu data yn awgrymu prif feysydd i'w datblygu ymhellach ac i ymchwilio iddynt. Ymgorfforwyd yr elfennau hyn yn y cynllun ar gyfer y flwyddyn. Bwriad y Cynllun (gweler Atodiad 2), a gymeradwywyd gan Uwch Dîm Arweinyddiaeth y Cyngor ym mis Tachwedd 2019, yw darparu tystiolaeth o gydymffurfiaeth ar lefel weithredol fanwl ac i gyflwyno gwelliannau angenrheidiol mewn meysydd o risg uchel. Nid digwyddiad oedd gweithredu'r GDRP/DDD 2018, ond proses o welliant parhaus.

Mae'r Cynllun yn ceisio rhoi sylw i faterion sy'n creu'r risgiau mwyaf i'r Cyngor yn y Gwasanaethau y bernir eu bod eu hunain yn risg uchel oherwydd natur y data personol a brosesir yn y Gwasanaethau hynny. Dyma pam y rhoddwyd sylw arbennig i *Wasanaethau Plant a Theuluoedd*, *Gwasanaethau Oedolion*, *Dysgu* (sydd yn cynnwys yr Awdurdod Addysg Lleol) a *Thai*.

Cynnydd yn erbyn y Cynllun Gweithredu yn ystod cyfnod yr adroddiad

<u>Hyfforddiant</u>

1. Hyfforddiant Diogelu Data

Mae pwysigrwydd hyfforddiant fel mesur diogelwch i sicrhau cydymffurfiaeth â diogelwch data yn glir. Er bod y Cyngor wedi darparu hyfforddiant ar faterion diogelu data ers 2013, roedd cyflwyno'r ddeddfwriaeth diogelu data newydd yn 2018 yn golygu bod angen darparu hyfforddiant newydd yn gyffredinol.

1.1 E-Ddysgu

Ym mis Mai 2019, cyflwynwyd modiwl e-ddysgu gorfodol i bob aelod o staff er mwyn darparu lefel sylfaenol o wybodaeth am ofynion y GDPR.

Dangosir isod ganran y staff a gwblhaodd yr hyfforddiant e-ddysgu yn ystod cyfnod yr adroddiad hwn:

Oedolion	59%
Plant a Theuluoedd	98%
Trawsnewid	88%
Busnes y Cyngor	100%
Priffyrdd, Gwastraff ac Eiddo	32%
Tai	82%
Dysgu	40%
Rheoleiddio a Datblygu Economaidd	54%
Adnoddau	89%

Roedd y modiwl e-ddysgu ar gael i Gynghorwyr Sir ac Aelodau Cyfetholedig y Cyngor hefyd. Roedd cwblhau'r modiwl e-ddysgu (neu fynychu sesiwn dan arweiniad hyfforddwr) yn orfodol.

Dangosir uchod gyfranogiad Aelodau yn yr hyfforddiant diogelu data, yn ystod cyfnod yr adroddiad hwn:

Cyfranogiad Aelodau yn yr hyfforddiant diogelu data
Cyfranogiad Aelodau Etholedig: 65%
Cyfranogiad Aelodau Cyfetholedig: 19%

Fodd bynnag, roedd y modiwl e-ddysgu yn amlygu'r angen am hyfforddiant pellach i annog Swyddogion y cyngor i gymryd cyfrifoldeb a pherchnogaeth am ddata personol yn y gwasanaethau

O ganlyniad, darparwyd dulliau hyfforddi eraill yn ystod cyfnod yr adroddiad, fel y trafodir isod.

1.2 Dysgu dan arweiniad hyfforddwr

Er mwyn bod yn effeithiol, rhaid i hyfforddiant fod yn berthnasol i sefyllfaoedd gwaith ymarferol; gwyddys fod hyn yn ffordd effeithiol o ddatblygu diwylliant o ymwybyddiaeth a chyfrifoldeb personol.

Datblygwyd modiwl hyfforddi a fwriadwyd ar gyfer y swyddi hynny y mae cofnod y Cyngor o ddigwyddiadau diogelwch data yn dangos fod ganddynt rôl hanfodol o ran sicrhau diogelwch data a chydymffurfio â deddfwriaeth.

Cyflwynwyd yr hyfforddiant i staff rheng flaen a rheolwyr canol, rolau sy'n bwysig o ran sicrhau diogelwch data a sicrhau fod y Cyngor yn caffael gwasanaethau ac yn datblygu ei weithgareddau busnes mewn modd sy'n cydymffurfio ac sy'n ymgorffori'r egwyddor *Preifatrwydd drwy Ddyluniad ac yn Ddiofyn*. (h.y. systemau a phrosesau).

Cynhaliwyd cyfres o sesiynau dan arweiniad hyfforddwr ar gyfer staff yn y prif rolau a nodwyd gan eu Pennaeth Gwasanaeth. Mynychodd 61% o'r rhai oedd i fod i fynychu'r hyfforddiant. Cafodd yr hyfforddiant dderbyniad da a threfnwyd sesiynau pellach ar gyfer y rhai nad oedd yn bresennol yn y sesiwn gyntaf.

Isod, dangosir presenoldeb fesul Gwasanaeth ac mae'n cynnwys y staff a enwebwyd i fynychu gan eu Penaethiaid Gwasanaeth yn unig

Oedolion	59%
Plant a Theuluoedd	57%
Trawsnewid	100%
Busnes y Cyngor	100%
Dysgu	62%
Rheoleiddio a Datblygu Economaidd	53%
Adnoddau	66%

Cynhaliwyd sesiwn dan arweiniad hyfforddwr ar gyfer Aelodau hefyd. Nid oedd yn orfodol i Aelodau Cyfetholedig fod yn bresennol.

Datblygwyd fersiwn drafft o llyfr hyfforddi, Hanfodion Diogelu Data, yn ystod cyfnod yr adroddiad hwn, er mwyn galluogi rheolwyr i ddarparu hyfforddiant effeithiol i staff sydd heb fynediad i rwydwaith y Cyngor neu gyfrifon e-bost. Hyfforddiant ar bapur yw hwn ac mae'n cynnwys prawf. Yn ystod y cyfnod profi, ystyriwyd bod y drafft cychwynnol yn rhy dechnegol, a pharatowyd drafft newydd. Mae'r Cyngor wedi gofyn am farn y Comisiynydd Gwybodaeth ar y cynnwys.

Cynhaliwyd dwy sesiwn hyfforddi ar Geisiadau Mynediad Gwrthrych Data ar gyfer staff allweddol sydd â rolau a chyfrifoldebau arbenigol mewn perthynas â cheisiadau mynediad gwrthrych ac sy'n gwneud y rôl honno o fewn eu Gwasanaethau. Roedd 100% o'r staff perthnasol yn bresennol.

2. Hyfforddiant Deddf Rhyddid Gwybodaeth 2000

Mae cyfraith mynediad i wybodaeth yn gymhleth ac mae'n bwysig fod y Cyngor yn trefnu hyfforddiant rheolaidd ar gyfer staff sydd yn gyfrifol am ymateb i geisiadau mynediad i wybodaeth. Mae nifer y ceisiadau a dderbynnir yn cynyddu o flwyddyn i flwyddyn; fel y trafodwyd uchod, derbyniodd y Cyngor 7532 o gwestiynau yn ystod y flwyddyn. Mae hyn yn gryn faich ar adnodd cyfyngedig ac mae gan y swyddogion cydymffurfio sydd yn gyfrifol am ymateb i geisiadau ddyletswyddau eraill o fewn eu gwasanaethau perthnasol. Wrth i'r risgiau o beidio â chydymffurfio â fframwaith gyfreithiol sydd yn newid yn gyflym gynyddu, mae pwysigrwydd hyfforddiant yn cynyddu hefyd.

Yn ystod cyfnod yr adroddiad, cynhaliwyd adolygiad o'r swyddogion cyswllt allweddol ar gyfer ceisiadau dan Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth 2000 (a chyfundrefnau mynediad i wybodaeth eraill). Cynyddwyd nifer y swyddogion cyswllt i gynnwys dirprwyon, fydd yn gwella lefelau cydymffurfio yn ystod cyfnodau o salwch neu wyliau blynyddol.

Ni chyflwynwyd yr hyfforddiant yn ystod cyfnod yr adroddiad, ond trefnwyd yn awr iddo cael ei gyflwyno yn ystod yr Hydref 2019.

3. Hyfforddiant RIPA (Deddf Rheoleiddio Pwerau Ymchwilio)

O ganlyniad i argymhellion y Comisiynydd Pwerau Ymchwilio, trefnwyd adolygiad o anghenion hyfforddiant Swyddogion Awdurdodi'r Cyngor. Ysgogwyd hyn gan sylw a wnaed gan yr arolygydd yn nodi y byddai llai o Swyddogion Awdurdodi yn well i Gyngor sydd ond yn gwneud ychydig o ddefnydd o RIPA, yn hytrach na hyfforddi mwy o Swyddogion Awdurdodi.

Penderfynodd y SIRO ohirio'r adolygiad er mwyn canolbwyntio ar elfennau eraill o'r Cynllun Gweithredu Diogelu Data, oherwydd na wneir llawer o ddefnydd ohono a bod goruchwyliaeth farnwrol yn golygu ei fod yn risg isel i'r Cyngor. Bydd yr adolygiad a'r hyfforddiant yn cael ei gynnal yn ystod 2019-20.

<u>Archwiliad o Ganiatâd</u>

Heblaw am hyfforddiant, elfen allweddol bwysicaf y Cynllun Gwaith oedd archwilio dibyniaeth Gwasanaethau'r Cyngor ar dderbyn caniatâd fel sail ar gyfer prosesu data personol. Mae'r risgiau ynghlwm â gwneud defnydd amhriodol o ganiatâd fel sail i brosesu gwybodaeth bersonol yn uchel. Yn yr

un modd, gall defnyddio caniatâd priodol yn anghywir arwain at gamau gan reoleiddwyr.

Mae caniatâd wedi cael ei ddefnyddio’n amhriodol ym mhob rhan o’r sector cyhoeddus dros nifer o flynyddoedd. Edrychwyd arno fel rhywbeth oedd yn fwy cyfleus ac yn fwy cynhwysol, o safbwynt diddordebau pobl, na dibynnu ar y pwerau statudol sy’n gyrru swyddogaethau’r Cyngor.

Mae’r ddeddfwriaeth newydd yn gosod dyletswydd ar y Cyngor i adolygu ei ddefnydd o ganiatâd ac i gymryd camau unioni os nad yw caniatâd yn sail cyfreithiol priodol ar gyfer prosesu data personol.

Yn ystod cyfnod yr adroddiad, datblygwyd a chynhaliwyd arolwg er mwyn darparu ffordd wrthrychol o ddadansoddi pob rhyngwyneb gyda’r cyhoedd a ddefnyddir gan y Gwasanaethau dan sylw, boed hynny’n ffurflenni papur neu ffurflenni ar y we. Mae cynnal yr arolwg wedi cymryd llawer o amser am nad oedd yn amlwg i’r Gwasanaethau eu hunain bob amser eu bod yn dibynnu ar ganiatâd, a bod hynny yn aml yn amhriodol. Nodwedd gyffredin oedd bod ffurflenni ychwanegol wedi dod i’r amlwg wrth chwilio am bwyntiau cyswllt gyda’r cyhoedd. Mae’r archwiliad wedi darparu mwy o wybodaeth am brosesau’r Gwasanaethau.

Gwnaeth **Gwasanaethau Cymdeithasol** y Cyngor (Plant a Phobl Ifanc, ac Oedolion) gynnydd ardderchog yn ystod cyfnod yr adroddiad. Mae’r Swyddog Diogelu Data wedi dechrau sicrhau ansawdd canlyniadau’r arolwg. Bydd y gwaith sicrhau ansawdd wedi’i gwblhau erbyn diwedd Awst 2019.

Gwnaeth **Gwasanaeth Tai** y Cyngor gynnydd ardderchog gyda’r archwiliad hefyd ac, erbyn diwedd cyfnod yr adroddiad hwn, roedd y gwaith bron â chael ei gwblhau. Rhagwelir y bydd yr elfen sicrhau ansawdd wedi’i gwblhau erbyn mis Rhagfyr 2019.

Fodd bynnag, ychydig o gynnydd wnaeth **Gwasanaeth Dysgu** y Cyngor gyda'r archwiliad. Mae rheolwyr wedi gwneud rhywfaint o’r gwaith ond ni lynwyd at yr amserlen. Mae’n bosib bod ffactorau eraill wedi bod yn dreth ar gapasiti’r Gwasanaeth yn ystod y cyfnod, yn cynnwys ceisiadau mynediad gwrthrych cymhleth.

Mae gwaith i sicrhau ansawdd yr archwiliad yn parhau ar ôl diwedd cyfnod yr adroddiad hwn.

Sicrwydd Teledu Cylch Cyfyng

Datblygwyd elfennau camerâu Gwyliadwriaeth o'r Cynllun Gwaith oherwydd y disgwyliad y byddai'r Comisiynydd Camerâu Gwyliadwriaeth yn edrych ar awdurdodau lleol. Mae'r fframwaith cyfreithiol ar gyfer systemau camerâu gwyliadwriaeth yn gymhleth ac mae hynny'n rhoi mwy o gyfrifoldeb ar y Cyngor i archwilio ei ddefnydd o Deledu Cylch Cyfyng.

Yn ystod cyfnod yr adroddiad, datblygwyd polisi drafft y Cyngor, yn unol â'r Cynllun Gweithredu Diogelu Data ac archwiliad, sydd yn rhoi sylw i holl elfennau perthnasol Côd y Comisiynydd Camerâu Gwyliadwriaeth. Mae'r archwiliad yn gosod y sylfaen i greu cofrestr asedau corfforaethol newydd.

Mabwysiadwyd y defnydd o Asesiad Effaith Diogelu Data y Comisiynydd Camerâu Gwyliadwriaeth gan y Swyddog Diogelu Data ar gyfer Systemau Camerâu Gwyliadwriaeth.

Bydd adroddiad y flwyddyn nesaf yn adrodd ar sicrwydd.

Nid yw'r Cyngor yn gyfrifol am gydymffurfiaeth ysgolion gyda'r ddeddfwriaeth na'r Côd.

<u>Argymhellion</u>

Mae'r SIRO yn argymell i'r Pwyllgor bod:

i. yr holl Aelodau nad yw eto wedi cwblhau'r modiwl e-ddysgu diogelu data i wneud hynn o fewn tri mis o'r cyfarfod hwn;

ii. y Gwasanaeth Dysgu yn sicrhau bod adnoddau digonol yn cael eu dyrannu i sicrhau bod yr archwiliad o ganiatâd yn cael ei gwblhau erbyn diwedd mis Mawrth 2020;

iii. y Gwasanaethau yn cefnogi archwiliad y Cyngor o'i systemau Teledu Cylch Cyfyng;

iv. y Swyddog Diogelu Data ar gyfer Ysgolion yn ystyried y risgiau ynghlwm â Theledu Cylch Cyfyng ac yn darparu cefnogaeth a chanllawiau i ysgolion ynghylch arfer dda;

v. y Pwyllgor yn cymeradwyo'r camau yn y Cynllun Gweithredu Diogelu Data sydd heb gael eu cwblhau fel adlewyrchiad o'r risgiau llywodraethu gwybodaeth sy'n wynebu'r Cyngor ar hyn o bryd.

Atodiad 1

Crynodeb o'r datganiad blynyddol i Swyddfa'r Comisiynydd Pwerau Ymchwilio mewn perthynas â'r Ddeddf Rheoleiddio Pwerau Ymchwilio.

Deddf Rheoleiddio Pwerau Ymchwilio		
i.	Nifer y ceisiadau a wnaed ar gyfer awdurdodiad CHIS (Ffynonellau Cudd-wybodaeth Ddynol)	**1**
ii.	O'r rhain, nifer y ceisiadau a wnaed ar gyfer awdurdodiad CHIS Pobl Ifanc?	**Dim**
iii.	Nifer yr awdurdodiadau CHIS a roddwyd yn llwyddiannus?	**1**
iv.	O'r rhain, nifer yr awdurdodiadau CHIS Pobl Ifanc a roddwyd yn llwyddiannus?	**Dim**
v.	Nifer y ceisiadau brys a wnaed am warant CHIS?	**Dim**
vi.	O'r rhain, nifer y ceisiadau brys a wnaed am awdurdodiadau CHIS pobl ifanc?	**Dim**
vii.	Nifer yr awdurdodiadau CHIS a roddwyd mewn achos brys?	**Dim**
viii.	O'r rhain, nifer yr awdurdodiadau CHIS Pobl Ifanc a roddwyd mewn achos brys?	**Dim**
ix.	Nifer yr awdurdodiadau CHIS a adnewyddwyd?	**Dim**
x.	Nifer yr awdurdodiadau CHIS a gafodd eu canslo?	**Dim**
xi.	Nifer yr awdurdodiadau CHIS a oedd mewn bodolaeth ar ddiwedd y flwyddyn?	**1**
xii.	Nifer y ceisiadau a wnaed am awdurdodiad Gwyliadwriaeth Gyfeiriedig?	**Dim**

Atodiad 2

Cynllun Gweithredu Diogelu Data

Gweithredu	Disgrifiad		Dyddiad cychwyn	Dyddiad gorffen	Statws CAG
1. Hyfforddiant	Rhoi sylw i anghenion hyfforddiant diogelu data a nodwyd a hyfforddiant llywodraethu gwybodaeth arall	1.1 Nodi hyfforddiant diogelu data (1) Sicrhau fod staff yn cael eu hadnabod gan Benaethiaid Gwasanaeth i dderbyn hyfforddiant ymwybyddiaeth diogelu data ychwanegol;	1/11/18 1/12/18	30/3/19 O fewn 2 fis i'r hyfforddiant	
		2) Datblygu llawlyfr hyfforddi diogelu data	15/11/18	1/4/19	
		(3) Sicrhau fod aelodau'n cael mynediad at fodiwl e-ddysgu.	15/11/18	30/5/19	
		1.2 Nodi hyfforddiant RIPA	15/11/18	1/04/19	
		1.3 Hyfforddiant Deddf Rhyddid Gwybodaeth cyffredinol i sicrhau fod Swyddogion Cyswllt yn derbyn hyfforddiant ac yn ymateb yn effeithiol.	30/11/18	1/4/19	
2. Adolygu'r defnydd o ganiatâd fel sail gyfreithiol ar gyfer prosesu ac adolygu'r prosesau	Archwilio'r defnydd o ganiatâd mewn ffurflenni yn y Gwasanaethau Oedolion; Plant; Tai, Addysg. Hefyd herio'r ddibyniaeth ar ganiatâd	Gan ddefnyddio Erthygl 30 ROPA fel dogfen gyfeirio, ei gwneud yn ofynnol i Benaethiaid Gwasanaeth perthnasol gychwyn adolygiad i nodi ymhle mae ffurflenni Gwasanaeth ar gyfer cwsmeriaid yn cyfeirio at ganiatâd, neu lle dangosir y	30/11/18	31/5/19	

cofnodi caniatâd	fel sail gyfreithlon gan bartneriaid.	defnydd o ganiatâd gan bartneriaid. I gychwyn yn (a) Gwasanaethau Plant; (b) Tai; (c) Oedolion; (d) Dysgu, yn fisol.			
3. Adolygu ac archwilio systemau Teledu Cylch Cyfyng y Cyngor	Darparu Polisi Teledu Cylch Cyfyng addas i'r Cyngor a nodi swyddogion cyswllt allweddol o fewn gwasanaethau, sicrhau cydymffurfiaeth â Chodau a deddfwriaeth bresennol.	Yn ogystal â pharatoi datganiad polisi a threfniadau llywodraethu, rhaid cynnal archwiliad bwrdd gwaith o systemau ac arwyddion presennol, yn cynnwys archwilio cydymffurfiaeth â hawliau gwrthrychau data.	1/1/19	30-6-19	
4. Adolygu Staff Allweddol RIPA (Deddf Rheoleiddio Pwerau Ymchwilio)	Sicrhau fod gan y Cyngor drefniadau digonol ar gyfer awdurdodiadau RIPA	Sicrhau fod gan Wasanaethau perthnasol Swyddogion Awdurdodi RIPA	15/11/18	30/12/18	
5. Datblygu a monitro Erthygl 30 ROPA y Cyngor	Yn dilyn o eitem 2, datblygu y ROPA drwy gynnwys cysylltiadau i Hysbysebion Preifatrwydd, Protocolau Rhannu , Cytundebau mawr neu Gytundebau Prosesu Data	Gweithio gyda (a) Gwasanaethau Plant a (b) Tai i ailgyflwyno'r holl Brotocolau Rhannu, Contractau mawr neu Gytundebau Prosesu Data ar y ROPA.	1/7/19	1/12/19	
Datblygu adnoddau ar fewnrwyd y	Mae'r wybodaeth ar y Fewnrwyd (Monitor) wedi dyddio. Mae	Adolygu a diweddaru cynnwys diogelu data ar Monitor;	1/1/20	1/6/20	

Cyngor a'r Porth Polisi.	angen adolygu'r tudalennau er mwyn darparu gwybodaeth briodol.	Adolygu a diweddaru cynnwys Deddf Rhyddid Gwybodaeth ar Monitor			

CYNGOR SIR YNYS MÔN	
CYFARFOD:	**PWYLLGOR ARCHWILIO A LLYWODRAETHU**
DYDDIAD:	**3 Medi 2018**
TEITL YR ADRODDIAD:	**PRYDERON, CWYNION A CHWYTHU'R CHWIBAN 2018-19**
PWRPAS YR ADRODDIAD:	**Sicrwydd ar Gydymffurfiaeth â Pholisi**
ADRODDIAD GAN:	**Pennaeth Swyddogaeth (Busnes y Cyngor) / Swyddog Monitro**
SWYDDOG CYSWLLT:	**Swyddog Gwybodaeth a Chwynion Corfforaethol Est. 2588 bjxcs@ynysmon.gov.uk**

PRYDERON A CHWYNION

Rhagarweiniad a Chrynodeb

1. Mae'r adroddiad hwn yn rhoi gwybodaeth am faterion sy'n codi o dan Bolisi Pryderon a Chwynion y Cyngor am y cyfnod 1 Ebrill 2018 - 31 Mawrth 2019. Bwriedir i'r adroddiad hefyd gynnwys unrhyw ddatgeliadau a wnaed dan y drefn chwythu'r chwiban yn ystod yr un cyfnod.

2. Mae'r adroddiad hwn yn cynnwys cwynion y Gwasanaethau Cymdeithasol ond dim ond y rhai hynny lle nad yw'r achwynydd yn ddefnyddiwr gwasanaeth. Ymdrinnir â chwynion defnyddwyr gwasanaeth o dan y Polisi Gwasanaethau Cymdeithasol - Y Weithdrefn Sylwadau a Chwynion ar gyfer Plant ac Oedolion. Adroddir ar y rhain yn flynyddol i'r Pwyllgor Sgriwtini Corfforaethol.

3. Gall cwynion ddarparu gwybodaeth werthfawr am y modd yr ydym yn perfformio, yr hyn y mae defnyddwyr yn ei feddwl am ein gwasanaethau, a sut a ble y dylem ganolbwyntio gwelliannau.

4. Yn ystod y cyfnod 1 Ebrill 2018 – 31 Mawrth 2019, derbyniwyd 62 o bryderon a 76 o gwynion. O'r 76 o gwynion, mae 1 gŵyn (Tai) yn parhau i fod ar agor oherwydd nad yw'r gwaith angenrheidiol wedi'i gwblhau ac mae un arall (Cynllunio) yn parhau i fod angen sylw oherwydd bod y Cyngor yn disgwyl i glywed gan Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus (OGC). O'r herwydd, yn ystod y cyfnod hwn, ymchwiliwyd i 74 o gwynion ac ymatebwyd iddynt.

   Mae Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru (OGCC) yn diffinio "pryder" fel mynegiant o anfodlonrwydd y gellir ei ddatrys 'yn y fan a'r lle', yn y man cyswllt cyntaf, neu yn fuan wedyn. Fel arfer, mae cwyn yn fwy difrifol o ran natur, yn aml nid yw'n bosib ei hunioni, ac yn gyffredinol mae angen ymchwiliad i'r amgylchiadau cyn y gellir darparu ymateb neu ddatrysiad.

5. O'r 74 o gwynion y deliwyd â hwy yn ystod y cyfnod, cadarnhawyd 16 yn llawn, cafodd 7 eu cadarnhau'n rhannol ac ni chadarnhawyd 51 ohonynt. Cafodd 9 o gwynion eu huwch-

gyfeirio i OGCC, gwrthodwyd 5 gan OGCC ac fe ddatryswyd 4 cwyn (materion Adnoddau) trwy ddatrysiad cynnar). Roedd pob un o'r 9 cwyn a uwch-gyfeiriwyd i OGCC wedi bod trwy'r broses fewnol.

6. Mae'r nifer o gwynion yr ymchwiliwyd iddynt ar oddeutu'r un lefel â 2017/2018 a dangosir y rhain yn y tabl isod.

7. Mae'r Cyngor hefyd yn cyhoeddi [data cwynion](https://www.anglesey.gov.uk/en/Council/Council-complaints-statistics.aspx) bob mis. https://www.anglesey.gov.uk/en/Council/Council-complaints-statistics.aspx

8. Y gyfradd gyffredinol o ran ymateb i gwynion o fewn y terfyn amser penodedig (20 diwrnod gwaith) oedd 92.6%. Pan fydd ymatebion yn hwyr, disgwylir i wasanaethau anfon 'ymateb dal' i'r achwynydd i roi gwybod iddynt am y cynnydd ac i egluro'r rhesymau dros yr oedi a rhoi rhyw syniad ynghylch yr amserlen ymateb.

Crynodeb o Bryderon a Chwynion fesul Gwasanaeth ar gyfer 2018 – 2019

Gwasanaeth	Nifer y pryderon	Nifer y cwynion	Nifer a gadarnhawyd	Nifer a gadarnhawyd yn rhannol	Nifer a wrthodwyd	Nifer yr ymatebion hwyr
Trawsnewid Corfforaethol	-	1	-	-	1	-
Cyswllt Môn	-	1	-	-	1	-
*Cyswllt Môn / Adnoddau	-	1	-	1	-	-
Gwarchod y Cyhoedd	2	-	-	-	-	-
Gwasanaethau Democrataidd	-	1	-	-	1	-
Datblygu Economaidd	3	1	1	-	-	-
Adnoddau	16	18	4	2	12	5
Priffyrdd	6	9	4	-	5	-
Tai	6	12	4	-	8	2
Tai / Cynllunio	-	1	-	-	1	-
Adnoddau Dynol	-	2	1	-	1	-
Cyfreithiol	-	2	-	-	2	-
*Cyfreithiol / Cynllunio	-	1	-	-	1	-
Hamdden	8	1	-	-	1	-
Dysgu (ac eithrio ysgolion)	8	5	2	1	2	-
*Dysgu / Priffyrdd	-	1	-	-	1	-
Cynllunio	4	14	-	1	13	-
*Cynllunio / Priffyrdd / Datblygu Economaidd	-	1	-	1	-	-
Eiddo	-	1	-	-	1	-
Rheoli Gwastraff	9	3	-	1	2	-

Cyfansymiau	**62**	**76** (2 heb dderbyn ymateb)	**16**	**7**	**51**	**07**

* Yn ymwneud â mwy nag un gwasanaeth

O ddadansoddiad o'r tabl uchod, roedd 9% o'r cwynion a dderbyniwyd (i fyny o 5% yn 2017/18) yn deillio o bryderon a uwch-gyfeiriwyd sy'n dangos bod y Gwasanaethau yn delio'n effeithiol â phryderon ac felly'n cyfyngu cwynion ffurfiol. Gall achwynwyr fynd â'u cwynion yn uniongyrchol i'r broses gwyno fewnol ffurfiol ac o'r cwynion ffurfiol a dderbyniwyd, dilynodd 79% ohonynt y llwybr hwn, ac fe anfonwyd y 12% (9 o'r 74) a oedd yn weddill at y Cyngor gan OGCC a wrthododd ddelio â hwy nes fod popeth posib wedi cael ei wneud i ddatrys y materion drwy broses fewnol y Cyngor yn y lle cyntaf.

9. **Gwersi a Ddysgwyd**

Mae'r Polisi Pryderon a Chwynion yn rhoi pwyslais ar ddysgu gwersi o gwynion a thrwy hynny wella gwasanaethau. Mae'r argymhellion blaenorol sydd wedi eu cadarnhau gan y Pwyllgor yma bellach wedi dod yn rhan o fusnes fel arfer wrth ddelio efo cwynion.

Fel y crybwyllwyd uchod, cadarnhawyd 16 o gwynion a chadarnhawyd 7 cwyn yn rhannol yn ystod 2018/19. **Mae Papur 1** yn esbonio pa wersi a ddysgwyd ac unrhyw ymarfer sydd wedi esblygu o ganlyniad o'r canfyddiadau hyn.

10. **Cwynion i OGC**

Cwynion am Wasanaethau

Nid oes hawl fewnol i apelio yn erbyn penderfyniad a wnaed mewn ymateb i gŵyn, ond mae'r Polisi Pryderon a Chwynion yn cynnwys yr opsiwn o uwch-gyfeirio cwyn i'r OGCC pan fo'r achwynydd yn parhau i fod yn anfodlon ag ymateb y Cyngor.

Cafodd 18 o gwynion y mae'r broses hon yn berthnasol iddynt eu cyflwyno i OGCC o fewn amserlen yr adroddiad. Uwch-gyfeiriwyd 9 ohonynt yn dilyn ymatebion ffurfiol o dan Weithdrefn Gwyno'r Cyngor a gwnaethpwyd 9 o gwynion yn uniongyrchol i OGCC.

Ar ôl derbyn y rhain, ystyriwyd mai dim ond 1 oedd yn ddigon difrifol i gyfiawnhau ymchwiliad, ond ymdriniwyd â hyn wrth i'r Cyngor gytuno i ddatrysiad gwirfoddol cynnar. Roedd y mater hwn yn ymwneud â Phriffyrdd.

Cwynion am Aelodau

Rhaid i unrhyw gŵyn yn erbyn aelod etholedig fod wedi'i seilio ar achos honedig o dorri Côd Ymddygiad yr Aelodau, gyda'r Ombwdsmon yn gweithredu ei awdurdod i gynnal yr 'hidlad cyntaf' (h.y. asesu teilyngdod) cyn penderfynu a ddylid bwrw ymlaen ac ym mha fodd.

Yn ystod 2018/19, derbyniwyd un gŵyn dan y côd ymddygiad gan OGCC yn erbyn Cynghorydd Sir ond cafodd ei chau ar ôl yr asesiad cychwynnol. Nid oedd unrhyw ymchwiliadau yn erbyn Cynghorwyr Sir.

Caiff gwybodaeth gyfyngedig am gwynion o'r fath ei hadrodd yn ffurfiol i Bwyllgor Safonau'r Cyngor Sir ddwywaith y flwyddyn.
http://democracy.ynysmon.gov.uk/ieListMeetings.aspx?CId=148&Year=0&LLL=0

Er mwyn cael darlun cyflawn, caiff cwynion am aelodau etholedig y Cynghorau Tref a Chymuned, mewn perthynas â'r un Cod Ymddygiad, eu hadrodd hefyd ddwywaith y flwyddyn i Bwyllgor Safonau'r Cyngor Sir.

Mae crynodebau hefyd ar gael yn Nghrynodeb Llyfr Achosion chwarterol OGCC a welir yn http://www.ombudsman-wales/code-of-conducts/

11. **Cwynion sy'n gysylltiedig ag Iaith**

Ni dderbyniwyd unrhyw gŵyn ffurfiol yn ystod y flwyddyn.

Fodd bynnag, derbyniwyd a chofnodwyd pedwar mynegiant o bryder. Roedd y rhain yn ymwneud â'r materion isod:-

- Roedd y cyntaf yn ymwneud ag analluu i roi gwybod am dwll yn y lôn drwy gyfrwng y Gymraeg.
- Roedd yr ail yn ymwneud â nodyn cydnabod awtomatig a dderbyniwyd yn Saesneg yn unig gan y Gwasanaeth Etholiadau.
- Roedd y trydydd yn ymwneud ag asesiad Gwasanaethau Cymdeithasol a gynhaliwyd gan ddysgwr.
- Roedd y pryder olaf yn ymwneud â'r ffaith fod gwefan Gymraeg Croesomon yn trin yr enwau Cymraeg ar draethau'n llai ffafriol na'r rhai Saesneg.

Cafodd y pedwar mater eu trin heb orfod eu huwchgyfeirio'n gwynion ffurfiol.

Adroddir ar unrhyw gwynion eraill sy'n ymwneud â'r iaith Gymraeg yn flynyddol yn yr Adroddiad Blynyddol ar y Safonau Iaith Gymraeg.

Yn ogystal, mae gan y cyhoedd yr hawl i gwyno'n uniongyrchol i Gomisiynydd yr Iaith Gymraeg ond ni chaiff y cwynion hyn eu hanfon yn ôl i'r Cyngor i'w hymchwilio ac felly nid ydynt wedi'u cynnwys yn yr adroddiad hwn. Nodir cwynion o'r fath yn yr Adroddiad Blynyddol ar y Safonau Iaith Gymraeg a gyhoeddir ar Wefan y Cyngor erbyn 30 Mehefin bob blwyddyn:- https://www.anglesey.gov.uk/en/Council/Welsh-language-standards/Language.aspx

CHWYTHU'R CHWIBAN

12. Mae Polisi Chwythu'r Chwiban y Cyngor wedi'i ddyfeisio i annog a galluogi gweithwyr godi pryderon, sy'n rhan o sgôp y Polisi, heb ofni erledigaeth neu wahaniaethu. Chwythu'r

chwiban yw'r term poblogaidd a ddefnyddir pan fo aelod o staff (mae'n cynnwys contractwyr ond nid yw'n berthnasol i'r cyhoedd neu aelodau etholedig) yn codi pryderon ynghylch twyll, trosedd, perygl neu risg ddifrifol a allai fygwth y cyhoedd, eu cydweithwyr neu enw da'r Cyngor. Er bod hynny wedi digwydd y tu allan i'r amserlen ar gyfer yr adroddiad hwn, cafodd y Polisi a'r Canllawiau eu hadolygu yn ystod Mai 2019. Cyhoeddwyd y Polisi diwygiedig ym mis Mehefin a hwn oedd polisi 'Clicio i Dderbyn' ar y Porth Polisi i staff y Cyngor yn ystod y mis hwnnw. Ceir manylion pellach yn Adroddiad Blynyddol 2019/2020.

13. Mae'r Uwch Dîm Arweinyddiaeth wedi cytuno ar lefel yr wybodaeth a ddarperir fel arfer yn yr adroddiad hwn oherwydd, yn wyneb natur anorfod sensitif materion o'r fath, a rhwymedigaeth gyfreithiol y Cyngor i ddiogelu Chwythwyr Chwiban rhag niwed yn y gweithle, dim ond gwybodaeth gyfyngedig fydd yn cael ei datgelu bob amser.

14. Yn ystod 2018/19, derbyniwyd un pryder dan y polisi chwythu'r chwiban ac fe'i nodir isod.

Y dyddiad y codwyd y pryder	Math o ddatgeliad / Adroddwyd i	Natur y Pryder	A gynhaliwyd ymchwiliad?	Canlyniad	Gwersi a Ddysgwyd	Canlyniadau wedi eu bwydo'n ôl i'r sawl chwythodd y chwiban
27.04.18	Lefel Gyntaf / Prif Weithredwr	Gwrthdrawiad diddordeb honedig	Do	Ni chafodd ei gadarnhau ond canfuwyd pethau eraill	Fe wnaed argymhellion a byddir yn monitro'r sefyllfa	Do

* Mae datgeliad lefel gyntaf yn golygu y rhoddwyd gwybod am y mater yn fewnol yn y Cyngor o gymharu â datgeliad ail lefel (i Reoleiddwyr) neu ddatgeliad trydydd lefel (i'r cyfryngau).

15. **Penderfyniad/Argymhellion y Pwyllgor hwn**

1. Mae'r Pwyllgor yn derbyn bod yr adroddiad hwn yn darparu sicrwydd rhesymol bod y Cyngor yn cydymffurfio â'r prosesau sy'n ofynnol dan ei **Bolisi Pryderon a Chwynion** a'i **Bolisi / Canllawiau Chwythu'r Chwiban**.

2. Bod y Pwyllgor yn adolygu'r tabl Gwersi a Ddysgwyd yn **Atodiad 1**, sy'n cynnwys gwybodaeth a ddarperir gan y gwasanaethau i'r Swyddog Gwybodaeth a Chwynion Corfforaethol, a bod y Pwyllgor yn rhoi adborth i'r gwasanaethau ar lefel y manylion a gasglwyd ac yn gwneud argymhellion ar gyfer unrhyw gamau unioni angenrheidiol, e.e. hyfforddiant penodol ac ati.

Ffurflen Hysbysu am Gwynion a Gadarnhawyd neu a Gadarnhawyd yn rhannol   Atodiad 1

Mae'r Polisi Pryderon a Chwynion yn rhoi pwyslais ar ddysgu o gamgymeriadau a rhoi mesurau yn eu lle rhag i'r un camgymeriadau gael eu hailadrodd. Darperir Adroddiad Cwynion Blynyddol i Bwyllgor Archwilio a Llywodraethu'r Cyngor ym mis Medi bob blwyddyn. Adroddir ar y gwersi a ddysgwyd yn sgil unrhyw gwynion a gadarnhawyd neu a gadarnhawyd yn rhannol mewn tabl fel atodiad i'r adroddiad hwnnw. Mae'r tabl yn nodi enw'r gwasanaeth, y camgymeriad a nodwyd a'r camau a gymerwyd i gywiro hynny.

Mae felly'n hanfodol bod y wybodaeth y byddwch yn ei darparu ar ddiwedd pob proses ymchwilio i gŵyn yn nodi'n glir eich canfyddiadau a pha weithredoedd yr ydych wedi eu cymryd / yr ydych yn bwriadu eu cymryd, er mwyn sicrhau nad yw'r camgymeriad a nodwyd yn cael ei ailadrodd. Mae'r Pwyllgor wedi mynegi y gall alw ar Benaethiaid Gwasanaeth i gadarnhau bod camau cywiro wedi eu cymryd o fewn yr amserlenni a nodwyd. Er mwyn hwyluso'r gwaith o ysgrifennu adroddiadau yn y dyfodol fe anfonir y ffurflen hon atoch i'w llenwi bob tro y byddwch yn cadarnhau cwyn yn llawn neu'n rhannol. Bydd y wybodaeth y byddwch yn ei darparu yn cael ei rhannu â'r Pwyllgor mewn cyfarfod cyhoeddus.

Disgrifiad o'r Categori	**Manylion / Enghreifftiau**	**Enghreifftiau o'r camau a gymerwyd**
Camgymeriad syml / dim angen am gamau pellach	Camgymeriad dilys / untro sydd wedi'i gywiro / materion a brofwyd wrth i system newydd gael ei chyflwyno / cyfnod o bwysau uchel	Wedi siarad â'r aelod perthnasol o staff ac wedi eu hatgoffa o'r angen i fod yn ofalus / i gadw data pan fydd y galw yn uchel.
Mater Gofal Cwsmer	Diffyg ymateb i ohebiaeth / heb ffonio rhywun yn ôl yr addewid.	Cyfarwyddiadau clir wedi eu darparu / materion gofal cwsmer wedi eu trafod ym mhob cyfarfod tîm (cofnodion wedi eu cymryd / Gwasanaethau yn cyflwyno ac yn monitro rhai dangosyddion perfformiad allweddol.
Angen Hyfforddiant neu Oruchwyliaeth	Materion ymddygiad neu gamgymeriadau wrth ddehongli cyfarwyddiadau	Aelod o staff wedi'i anfon ar gwrs hyfforddiant / goruchwyliaeth gan aelod mwy profiadol o staff.
Newid mewn polisi neu broses	Camgymeriadau mewn proses / polisi wedi eu darganfod o ganlyniad i ymchwiliad i gŵyn sydd wedi arwain at gyflwyno newidiadau.	Ffurflenni newydd wedi eu cyflwyno / angen gwahanol dystiolaeth / newidiadau i lwybrau (e.e. casgliadau bin)

Cyf	**Gwasanaeth**	**Camgymeriad(au) a nodwyd**	**Camau Adferol – nodwch gategori'r camgymeriad(gweler uchod) a nodwch pa gamau sydd wedi eu cymryd neu y bwriedir eu cymryd ac erbyn pryd**

347	Adnoddau – hawliad am fudd-dal heb ei asesu mewn modd amserol	Cadarnhawyd – oedi wrth asesu'r hawliad cyn cymryd camau adferol	**Newid mewn polisi neu broses.** Diwygio cyfarwyddiadau i staff ar pryd y gellir diwygio neu atal hawliad.
353	Adnoddau – camgymeriad wedi'i adnabod, dal heb ei ddileu	Cadarnhawyd –cyd-berchennog ar y cyd wedi cael ei drin mewn modd anghywir mewn perthynas â hawliad am fudd-daliadau ac oedi o ran cywiro'r camgymeriad a arweiniodd at gamau adfer a chostau i'r hawliwr.	**Newid mewn polisi neu broses.** Staff budd-daliadau i wirio statws adfer dyled Treth Gyngor wrth ddileu cofnodion budd-daliadau a or-dalwyd. Cyflwyno dyledion a ddilëwyd yn unol â'r amserlen chwarterol. Neilltuo marcwyr "adferiad wedi'i ohirio" i'r flwyddyn dreth berthnasol. Atgoffa'r holl staff am bwysigrwydd nodiadau system priodol a gwirio statws "gohebiaeth wedi'i olrhain" yn y system reoli dogfennau. Hefyd, staff i wirio cofnodion Treth Gyngor a budd-daliadau o ran yr ymdriniaeth o atebolrwydd.
354	Adnoddau – methu â diweddaru manylion ar y system	Cadarnhawyd – methu â hysbysu asiantaethau gorfodi i ymweld ag eiddo gan nad y dyledwr oedd deilydd yr eiddo.	**Camgymeriad syml.** Asiant gorfodi wedi'i gynghori nad oedd y dyledwr bellach yn yr eiddo ac i geisio olrhain y dyledwr.
407	Adnoddau – anfonebau heb eu derbyn a chais am daliad wedi ei anfon	Cadarnhawyd – methiant i godi anfoneb yn brydlon	**Mater gofal cwsmer -** Methu â chyflwyno biliau ar amser wedi arwain at ddyledion o ran arian a oedd angen ei dalu a phryder i rywun a allai fod yn fregus. Adolygiad o'r biliau yr oedd angen eu cyhoeddi wedi'i gynnal a tharged bellach wedi'i bennu i awdurdodi dyledwyr newydd ac i anfon biliau o fewn 3 diwrnod gwaith. Hyn i'w fonitro.
372	Adnoddau – camgymeriadau gweinyddol	Cadarnhawyd yn rhannol – gellid bod wedi osgoi cyflwyno gwŷs os ni wnaed unrhyw gamgymeriadau.	**Mater gofal cwsmer** - Taliadau yn cael eu derbyn am fwy nag un flwyddyn a hyn wedi achosi camgymeriadau wrth ddyrannu'r taliadau. Er hynny, roedd y taliadau yn cael eu dyrannu yn unol â chyfraith achosion a pan aeth y mater at yr Ombwdsmon, nid oedd angen i'r Cyngor gymryd unrhyw gamau pellach. Er hynny, cafodd y cyfrif ei ddyrannu i un Aelod o staff ar gyfer adolygiad misol o 6.11.18 ac ers hynny mae'r broblem wedi ei ddatrys.

390	Adnoddau – Materion gyda gostyngiad treth gyngor a ddim yn cael y cyngor cywir.	Cadarnhawyd yn rhannol – methu ag anfon llythyrau hysbysiad o fudd-dâl.	**Camgymeriad syml** – adroddiadau i gael eu rhedeg er mwyn adnabod hysbysiadau a ataliwyd.
387	Adnoddau / Cyswllt Môn – effaith newid enw wrth gyflwyno hawliad	Cadarnhawyd yn rhannol – oedi wrth weithredu newid mewn amgylchiadau a chyflwyno ffurflen gais ar-lein.	**Camgymeriad syml** – parhau i fonitro perfformiad ar weithredu newidiadau i amgylchiadau.
F374	Trawsnewid / Adnoddau Dynol – methu ag anfon taflen amser i'r adran gyflogres mewn modd amserol.	Cadarnhawyd yn rhannol. Yn hanesyddol, roedd taflenni amser ar gyfer staff cymorth ysgol yn cael eu prosesu gan yr Adran Bersonél Addysg. Pan gafodd staff AD Addysg eu cyfuno ag AD corfforaethol cafodd dyletswyddau eu hadolygu ac o ganlyniad cafodd y cyfrifoldeb am brosesu taflenni amser ei drosglwyddo i'r Adran Gyflogres (dechrau 2017). Yn dilyn trosglwyddo'r gwaith i'r Adran Gyflogres roedd taflenni amser ar adegau yn dal i gael eu hanfon i'r gwasanaeth Trawsnewid (AD). Wrth eu derbyn byddai'r rhain yn cael eu stampio â dyddiad ac yn cael eu danfon â llaw i'r Adran Gyflogres. Yn dilyn derbyn y gŵyn hon, cafodd yr angen i ail gadarnhau gydag ysgolion y dylai'r holl daflenni amser gael eu hanfon at yr adran Gyflogres ei adnabod. Yn ychwanegol at hynny, gan fod rhai ysgolion yn parhau i ddefnyddio hen gopïau o'r daflen amser, cafodd copi pellach o'r templed diwygiedig (yn nodi'r angen i'w cyflwyno i'r Adran Gyflogres) ei hail anfon i'r holl ysgolion (16/11/18).	**Camgymeriad syml –** Anfonwyd nodyn atgoffa at yr holl ysgolion drwy e-bost ar 16/11/18 ynghyd â chopi pellach o dempled y daflen amser gywir sy'n nodi y dylid anfon y ddogfen at yr Adran Gyflogres erbyn y 10fed o bob mis (yn hytrach nag at y Gwasanaeth AD).

405	Rheoleiddio a Datblygiad Economaidd- methu â thalu am waith a gyflawnwyd	Cadarnhawyd – oedi yn y taliad o ganlyniad i dasg yn cael ei rhannu rhwng dau ymgynghorydd.	**Dim angen camau pellach** – Ymddiheuriad wedi'i roi a taliad wedi'i wneud. Siaradwyd â'r aelod o staff ac ymatebodd yr Achwynydd i ddiolch i'r Gwasanaeth am ddatrys y mater.
341	Priffyrdd – oedi wrth osod llinellau melyn	Cadarnhawyd – mater wedi'i ddelio ag ef a dyddiad wedi'i roi i'r gwaith gael ei gwblhau.	**Camgymeriad syml** – Ymddiheuriad wedi'i roi. Siaradwyd â'r aelod o staff a rhoddwyd cyngor mewn perthynas â pherfformiad yn y dyfodol.
358	Priffyrdd – oedi wrth osod stribedi gwarchod mynediad gwyn ar y gyffordd ym Miwmares	Cadarnhawyd – Rhoddwyd cyfarwyddiadau i gontractwyr gwasanaeth tymhorol yr Awdurdod gyflawni'r gwaith cyn gynted â phosibl.	**Hyfforddiant / Mater goruchwylio** – Ymddiheuro am yr oedi a chadarnhau y byddai adolygiad o'r perfformiad a'r prosesau yn cael ei wneud er mwyn sicrhau na fyddai sefyllfa o'r fath yn codi eto.
383	Priffyrdd – pant dwfn yn y pafin yn dilyn ail wynebu yn Llangefni	Cadarnhawyd – materion a godwyd i weld yn rhai dilys.	**Camgymeriad syml** – camgymeriad syml. Cyfarwyddiadau i gontractwyr tymor gwasanaeth yr Awdurdod gyflawni'r gwaith cyn gynted â phosib.
388	Trafnidiaeth – bws ysgol wedi methu â mynd a phlentyn i'r ysgol	Cadarnhawyd – mater o gam-gyfathrebu	**Camgymeriad syml** – Swyddog wedi ymddiheuro ac egluro'r sefyllfa dros y ffôn ac fe dderbyniwyd hyn gan yr achwynydd.
382	Cynllunio – Camddehongli e-bost a dderbyniwyd gan yr Adran Briffyrdd a Thwristiaeth ac a anfonwyd ymlaen wedyn at yr adran gynllunio.	Cadarnhawyd – Dehonglwyd yr e-bost fel gwrthwynebiad i gais cynllunio. O ganlyniad, cafodd yr e-bost ei gynnwys ar ffeil gynllunio gyhoeddus. Ni chafwyd ymateb gan yr Adran Briffyrdd a dim ond cydnabyddiaeth o dderbyn y neges a gafwyd gan yr adran Dwristiaeth ond dim ymateb dilynol i'r e-bost.	**Mater Gofal Cwsmer** – ymddiheuriad wedi'i anfon gan yr adran Briffyrdd a Thwristiaeth mewn perthynas â'r diffyg ymatebion. Cafodd hyn ei gynnwys o fewn yr ymateb i'r gŵyn swyddogol a roddwyd at ei gilydd gan y Swyddogaeth Gynllunio. Cafodd yr ohebiaeth e-bost a gamddehonglwyd ei thynnu o'r ffeil gynllunio gyhoeddus unwaith y derbyniwyd yr hysbysiad am y camgymeriad. Staff i gael eu hatgoffa y dylent fod yn ystyriol o ofynion y Siartr Gofal Cwsmer Corfforaethol i ymateb i ohebiaeth.
385b	Cynllunio	Cadarnhawyd yn rhannol. Mater Gofal Cwsmer – Gwasanaeth Cynllunio yn gadael i 'ddatblygiadau anawdurdodedig' barhau heb ymchwiliadau cywir a thrylwyr.	**Camgymeriad syml** – O ganlyniad i ymateb i'r achwynydd fe anfonwyd ymddiheuriad o ran yr amser a gymerwyd gan y Tîm Gorfodi i ymchwilio i'r 'datblygiadau anawdurdodedig' a ganfuwyd a brofodd i fod yn hir o ganlyniad i gymhlethdodau hanes Cynllunio y safle. Cadarnhawyd fod prosesau yn eu lle

			a chadarnhawyd nad yw'r Awdurdod Cynllunio yn cymeradwyo diystyru'n fwriadol yr angen am ganiatâd cynllunio ond eu bod yn agored i ystyried ceisiadau ôl-weithredol ac ni ddylid cymryd yn ganiataol y bydd y caniatâd yn cael ei roi. Mae camau wedi eu rhoi yn eu lle i gryfhau gwytnwch a chapasiti'r Tîm Gorfodi.
376	Dysgu – difrod i'r maes chwaraeon	Cadarnhawyd – Contractwyr wedi torri'r cae pan oedd y gwair yn wlyb gan adael rhychau fel nad oedd modd defnyddio'r cae.	**Camgymeriad syml / dim angen camau pellach.** Contractwyr wedi cywiro'r sefyllfa ac ni fydd unrhyw waith torri pellach yn digwydd tan i'r goruchwyliwr asesu'r sefyllfa. Rhoddwyd ymddiheuriad.
392	Dysgu – ymdrin â newidiadau i'r darparwr cludiant ysgol	Cadarnhawyd – camgymeriadau gweinyddol a cham-gyfathrebu wedi ei adnabod gan arwain yr achwynydd i gredu bod anghenion y plentyn yn cael eu hanwybyddu.	**Newid mewn polisi / proses** – contract newydd a phroblemau cychwynnol dilynol. Gweithdrefnau cywir wedi eu rhoi yn eu lle.
394	Dysgu – methu â chydnabod anghenion y mab mewn perthynas ag angen am dacsi i'r ysgol	Cadarnhawyd yn rhannol – camgymeriadau gweinyddol / arwain yr achwynydd i gredu bod arian yn bwysicach na'r ddarpariaeth gwasanaeth	**Newid mewn polisi / proses** – contract newydd a'r problemau cychwynnol a ddilynodd. Gweithdrefnau cywir wedi eu rhoi yn eu lle.
343	Tai – Cyfarfod digartrefedd	Cadarnhawyd – materion wedi eu codi yn ystod y cyfarfod	**Camgymeriad syml** – ymddiheuriad wedi'i roi a'r mater wedi'i drafod gyda'r swyddog perthnasol.
366	Tai – materion yn ymwneud â'r system wresogi	Cadarnhawyd – cynhaliwyd trafodaethau gyda'r tenant ond yn dilyn y trafodaethau hyn ni chafodd cyfathrebiadau eu cwblhau ac ni wnaethpwyd yn glir i'r tenant bod oedi wedi bod wrth gael y gwresogyddion newydd drwy ein cyflenwyr. Yn ystod y cyfnod, gadawodd yr aelod o staff a oedd wedi bod yn trafod y mater â'r tenant ei rôl ac ni ddiweddarwyd swyddog perthnasol am y datblygiadau.	**Mater Gofal Cwsmer** ynghyd â phroblemau gyda chyflenwyr – Ymddiheuriad wedi'i roi i'r tenant a gosodwyd dyddiad newydd ar gyfer gosod y system wresogi newydd – gosodwyd ar 13 Mai 2019.

Ffurflen Hysbysu am Gwynion a Gadarnhawyd neu a Gadarnhawyd yn rhannol   Atodiad 1

370	Tai – Ffurflen LPE1 a diffyg ymateb	Cadarnhawyd – Diffyg ymateb i ohebiaeth / peidio â ffonio pobl yn ôl fel yr addawyd. Pan anfonwyd y ffurflen LPE1 at gynrychiolwyr yr unigolyn roedd yna elfennau a oedd yn anghyflawn neu gamgymeriadau yn y ffurflen. Yna, ar ôl derbyn y ffurflen yn ôl yn y Cyngor, roedd diffyg cydlyniant o ran pwy oedd yn mynd i lenwi'r rhannau perthnasol ac yn mynd i ail anfon y ffurflen yn ôl at y cynrychiolwyr.	**Newid mewn polisi / proses** – Bydd CSYM yn gwella ein gweithdrefnau mewnol wrth ddelio â ffurflenni LPE1 drwy sicrhau y bydd gan swyddog unigol o fewn Gwasanaeth y cyfrifoldeb i gydlynu'r ymateb i'r ffurflenni LPE1 a gyflwynir yn y dyfodol. Bydd cael rhywun i gydlynu cwblhau'r ffurflenni yn gwneud i ffwrdd â'r posibilrwydd y bydd ffurflenni anghyflawn yn cael eu hanfon yn ôl at unigolion a'u cynrychiolwyr a bydd yn sicrhau na fydd oedi, tebyg i'r un y bu'n rhaid i'r unigolyn hwn ddelio ag ef, yn digwydd eto yn y dyfodol. Yn ogystal, cynhelir adolygiad o'r broses bresennol o godi anfonebau am Gostau Gwasanaeth er mwyn gweld pa welliannau y gellid eu gwneud i'r weithdrefn yn dilyn y profiad a nodwyd yn y gŵyn hon.
414	Tai – gadael rhywun heb gegin nac ystafell molchi am 2 wythnos.	Cadarnhawyd – Cwmni a gontractiwyd wedi mynd i ddwylo'r gweinyddwyr ac yna cafwyd oedi o ran gweithwyr mewnol yn cwblhau'r gwaith.	Ymddiheuriadau dwys i'r tenant ac fel y trafodwyd yn ystod y sgwrs ffôn, gwnaed trefniadau am gyfnod o 1 wythnos di-rent fel arwydd o ewyllys da.
344	Gwastraff – materion yn ymwneud â gwagio'r biniau ailgylchu	Cadarnhawyd yn rhannol – problem o ganlyniad i newid mewn personél o bosib.	**Camgymeriad syml** – criw wedi cael cyfarwyddiadau clir ac ni nodwyd unrhyw broblemau pellach.

This page is intentionally left blank

Cyngor Sir Ynys Môn	
Adroddiad i:	**Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu**
Dyddiad:	**3 Medi 2019**
Teitl:	**Derbyn Polisïau - Data ar Gydymffurfiaeth Blwyddyn 2**
Adroddiad gan:	**Lynn Ball, Pennaeth Swyddogaeth (Busnes y Cyngor / Swyddog Monitro)**
Pwrpas yr Adroddiad:	**Rhoi gwybod i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu am y lefelau cydymffurfiaeth ar draws y Cyngor.**

1.0 Cefndir

Mae system rheoli polisïau'r Cyngor - y Porth Polisi - wedi bod ar gael i staff fel llyfrgell electronig ers mis Tachwedd 2016. Fe gychwynnodd y gofynion o ran derbyn polisïau ar 24 Ebrill 2017.

Fe gyflwynwyd adroddiad i'r Pwyllgor hwn yn ei gyfarfod ar 19 Medi 2018 ar lefelau cydymffurfiaeth ar draws y Cyngor o ran y saith polisi canlynol. Daeth y polisïau yma ar gael i'w derbyn rhwng 24 Ebrill 2017 a 30 Ebrill 2018, fel y'u pennwyd gan Uwch Dîm Arweinyddiaeth y Cyngor (UDA):

1. Polisi Desg Glir
2. Polisi Rheoli Cofnodion
3. Polisi Dosbarthiadau Data
4. Polisi Rheoli Absenoldeb
5. Polisi Offer Sgrin Arddangos
6. Polisi Iechyd a Diogelwch Corfforaethol
7. Safonau Iaith Gymraeg

Nid oedd y data a gyflwynwyd yn cynnwys y gwasanaeth Dysgu. Fe wnaed penderfyniad ym mis Ebrill 2017 i beidio cynnwys y gwasanaeth gan, ar y pryd, roedd ei grŵp TG yn cynnwys staff ysgolion nad oedd y broses yn berthnasol iddynt. Rhoddwyd gwybod i'r Pwyllgor bod y mater wedi'i ddatrys yn ddiweddarach ac y cafodd y gwasanaeth Dysgu ei gynnwys yn y broses o fis Gorffennaf 2018. Fe ddynodwyd y polisïau a oedd yn weddill iddynt yn raddol, gyda phob un o'r polisïau uchod wedi'u dynodi i'r gwasanaeth erbyn Tachwedd 2018.

Mae'r adroddiad hwn yn rhoi manylion am yr ail gyfres o bolisïau a gyflwynwyd i'w derbyn, yn ogystal â lefelau cydymffurfiaeth y gwasanaeth Dysgu ar gyfer y gyfres gyntaf o bolisïau. Mae'r data a gyflwynir yn seiliedig ar y wybodaeth ar gael ar 16/17 ac 19 Gorffennaf 2019.

2.0 Monitro cydymffurfiaeth

Cyflwynir adroddiadau cydymffurfiaeth fesul gwasanaeth i'r UDA ar ddiwedd y cyfnodau o 6 wythnos a roddir i dderbyn pob polisi. Mae'r holl bolisïau'n parhau i fod ar gael i'w derbyn ar ôl y dyddiadau cau, fel bod defnyddwyr sydd heb gwblhau polisi ar amser, beth bynnag fo'r rheswm, yn gallu dal i fyny. Mae'r e-byst atgoffa wythnosol a gynhyrchir gan y Porth Polisi'n rhestru'n awtomatig pob polisi sy'n weddill i bob defnyddiwr. Yn ychwanegol, gan fod y Porth yn diweddaru dros nos i gydweddu â Chyfeirlyfr Gweithredol y Cyngor, mae unrhyw ddefnyddwyr newydd yr ychwanegir at y grwpiau gwasanaeth TG yn cael eu cynnwys yn awtomatig o fewn 24 awr.

Mae gan bob Pennaeth Gwasanaeth fynediad uniongyrchol at y Porth er mwyn monitro cydymffurfiaeth o fewn eu gwasanaethau eu hunain.

3.0 Lefelau cydymffurfiaeth

Daeth yr wyth polisi canlynol ar gael i'w derbyn rhwng 2 Gorffennaf 2018 a 3 Mehefin 2019, fel y'u pennwyd gan yr UDA:

1. Polisi Diogelu Data
2. Polisi Diogelwch TG
3. Rheolau Gweithdrefn Ariannol
4. Polisi Defnydd Derbyniol o TG
5. Polisi Diogelu
6. Cod Ymddygiad i Swyddogion
7. Polisi Defnyddio E-byst a Negeseuon Gwib
8. Polisi Chwythu'r Chwiban

Fe gyflwynwyd y polisi olaf yn y gyfres bresennol - Polisi Cydraddoldeb ac Amrywiaeth - i'w dderbyn ar 29 Gorffennaf ac fe ddaw'r cyfnod derbyn o chwe wythnos i ben ar 9 Medi.

Mae **Atodiad 1** yn gosod allan y lefelau cydymffurfiaeth ar gyfer y polisïau uchod, a hynny ar draws y Cyngor yn ogystal â fesul gwasanaeth, ar 16/17 Gorffennaf 2019. 95% yw'r gydymffurfiaeth ar gyfartaledd ar draws y Cyngor ar gyfer pob polisi, sydd yr un fath â'r llynedd. Mae hyn mewn cymhariaeth â chyfartaledd o 87% ar ddiwedd y cyfnod derbyn chwe wythnos a roddwyd ar gyfer pob polisi, sy'n welliant ar y llynedd (79%).

Fe adroddwyd y llynedd bod cydymffurfiaeth yn y Gwasanaethau Plant wedi gwella'n sylweddol, gyda graddfa cydymffurfiaeth o 99% ar 24 Gorffennaf 2018, o'i gymharu â chyfartaledd o 57% ar ddiwedd y cyfnodau derbyn o chwe wythnos. Mae'r gwasanaeth wedi parhau i wella ac wedi cyflawni cyfradd cydymffurfiaeth o 100% ar gyfer pob un o'r wyth polisi, gan gyflawni 100% ar ddiwedd y cyfnod derbyn chwe wythnos ar gyfer y pedwar polisi olaf.

Fe adroddwyd hefyd y llynedd bod cydymffurfiaeth yn y Gwasanaethau Oedolion wedi gwella ond yn dal i fod ar ei hôl hi. Gellir gweld gwelliant sylweddol erbyn Gorffennaf eleni, gyda'r gwasanaeth yn cyflawni cydymffurfiaeth o 92% ar gyfartaledd, o'i gymharu â 78% ym mis Gorffennaf 2018.

Gellir gweld dirywiad yn y Gwasanaethau Tai, yn amrywio o 96% o ran y polisi cyntaf i 69% o ran y polisi diweddaraf (Polisi Chwythu'r Chwiban). 86% yw lefel cydymffurfiaeth y gwasanaeth ar gyfartaledd hyd at Orffennaf 2019, o'i gymharu gyda chyfartaledd o 76% ar gyfer y cyfnodau derbyn o chwe wythnos. Dylid nodi mai data ar gyfer y cyfnod derbyn o chwe wythnos yw'r data a gyflwynir ar gyfer y Polisi Chwythu'r Chwiban ac felly disgwylir gwelliant yma maes o law.

Fel y nodir yn 1.0, mae staff y gwasanaeth Dysgu wedi bod yn rhan o'r broses gorfforaethol ers Gorffennaf 2018 ac roedd yn ofynnol iddynt ddal i fyny trwy dderbyn y saith polisi cyntaf yn ogystal â derbyn yr ail gyfres o bolisïau fel y cawsant eu cyflwyno i'w derbyn. Mae **Atodiad 2** yn gosod allan lefelau cydymffurfiaeth y gwasanaeth ar gyfer y saith polisi hynny, ac yn dangos cyfradd cydymffurfiaeth o 99% ar gyfartaledd.

4.0 Y Camau nesaf

Gan fod dros ddwy flynedd wedi mynd heibio ers iddi fod yn ofynnol i ddefnyddwyr dderbyn polisiau am y tro cyntaf, fe gyflwynwyd adroddiad i'r UDA ar 10 Mehefin er mwyn cytuno'r camau nesaf. Amlinellir isod y penderfyniadau a wnaed gan yr UDA o ran beth sy'n digwydd nesaf:

4.1 Set graidd o bolisïau corfforaethol

Bydd y nifer o bolisiau yn y set graidd yn gostwng o un ar bymtheg i'r naw polisi canlynol, gyda'r polisi cyntaf yn cael ei gyflwyno i'w ail-dderbyn o 1 Hydref 2019:

1. Polisi Offer Sgrin Arddangos
2. Polisi Iechyd a Diogelwch Corfforaethol
3. Safonau Iaith Gymraeg
4. Polisi Diogelu Data
5. Polisi Diogelwch TG
6. Polisi Diogelu Corfforaethol
7. Cod Ymddygiad i Swyddogion
8. Polisi Chwythu'r Chwiban
9. Polisi Cydraddoldeb ac Amrywiaeth

Bydd angen derbyn y naw polisi yma dim ond un waith pob dwy flynedd, ond byddant ar gael i'w dderbyn trwy gydol yr amser ar gyfer staff newydd.

Bydd y trefniadau presennol ar gyfer pob polisi clicio-i-dderbyn yn parhau, hy:

- Un polisi ar y tro i'w gyflwyno i'w dderbyn, gan ofyn i staff gwblhau o fewn chwe wythnos, ond y polisiau i barhau i fod ar gael i'w derbyn

- Adroddiadau Cydymffurfiaeth i'w cyflwyno i'r UDA ar ôl diwedd y cyfnod derbyn o chwe wythnos a roddir i bob polisi ac adroddiadau cydymffurfiaeth blynyddol i'w cyflwyno i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu.

Bydd y saith polisi canlynol yn cael eu tynnu oddi ar y set graidd ac yn mynd yn ôl i fod yn bolisiau 'gwybodaeth yn unig' yn y Porth:

1. Polisi Desg Glir
2. Polisi Rheoli Cofnodion
3. Polisi Dosbarthiadau Data
4. Polisi Rheoli Absenoldeb
5. Rheolau Gweithdrefn Ariannol
6. Polisi Defnydd Derbyniol o TG
7. Polisi Defnyddio Ebyst a Negeseuon Gwib

4.2 Gofynion derbyn polisïau ar gyfer staff a dargedir

Bwriedir cyflwyno peilot, yn gofyn i reolwyr canol dderbyn rhai polisïau sydd ddim yn berthnasol i staff eraill o dan y drefn 'clicio i dderbyn'. Gofynnwyd am farn y Penaethiaid Gwasanaeth ac awgrymir defnyddio'r tri pholisi canlynol ar gyfer y peilot:

- Arweiniad ar ddynodi lefelau sgiliau iaith swyddi mewnol ac allanol
- Polisi Rheoli Absenoldeb
- Polisi Recriwtio a Dethol

Bwriedir cychwyn y peilot ym mis **Ionawr 2020.**

4.3 Staff sydd heb fynediad i'r Porth Polisi

Mae'r Porth Polisi'n dibynnu ar Gyfeirlyfr Gweithredol y Cyngor, ac yn cynnwys o gwmpas 1000 o ddefnyddwyr gweithredol. Fe adnabuwyd dibyniaeth y Porth ar y Cyfeirlyfr Gweithredol fel gwendid o'r cychwyn ac mae'r Pwyllgor hwn wedi mynegi pryder nad yw staff sydd ddim yn defnyddio'r Cyfeirlyfr – yr amcangyfrifir i fod o gwmpas 700 o weithwyr - yn rhan o'r broses hon, gan gynnwys:

Gwasanaethau Oedolion	Gofalwyr Cartref; Ail-alluogi; Cartrefi Gofal; Gwasanaethau Dydd; Canolfan Byron, Byw â Chefnogaeth	350
Gwasanaethau Plant	Gweithwyr Cefnogol Arbenigol	21
Dysgu	Llyfrgelloedd, Gweithwyr Ieuenctid, Staff wrth gefn, Cymorthyddion Tymhorol, Glanhawr	94

Priffyrdd, Gwastraff ac Eiddo	Glanhawyr (yn cynnwys ysgolion), Cludiant Cymunedol Môn, Canolfannau Ailgylchu, Hyfforddwyr Beicio, Cylchwyliwyr Croesi'r Ffordd (ysgolion)	204
Rheoleiddio a Datblygu Economaidd	Glanhawyr, staff caffi, staff hyfforddi	40

Fe amlinellwyd rhai opsiynau yn adroddiad y llynedd ond daethpwyd i'r casgliad, er bod modd ehangu sgôp y Porth i gynnwys staff sydd ddim yn y Cyfeirlyfr Gweithredol, byddai angen adnoddau a chynllunio sylweddol sydd yn mynd tu draw i gylch gorchwyl gwreiddiol y system er mwyn gweithredu hyn.

Mae cydnabyddiaeth y gallai fod angen gwahanol ddulliau i gyrraedd y gwahanol gategorïau o staff sydd ddim yn y Cyfeirlyfr Gweithredol. Mae rhai syniadau eraill heblaw'r Porth Polisi wedi'u hawgrymu, gan gynnwys edrych ar y posibilrwydd o ddefnyddio Amdanaf Fi - system electronig AD a chyflogau'r Cyngor. Er mwyn symud hyn ymlaen, bydd trafodaethau'n cymryd lle gyda phob Pennaeth Gwasanaeth perthnasol, a hynny er mwyn adnabod y categorïau risg uchaf ynghyd â datrysiadau posibl sy'n weithredol a chymesur i roi sylw i'r risg yma.

4.4 Staff sydd ddim yn cael eu cyflogi gan y Cyngor yn dechnegol

Mae gennym nifer o staff sy'n gweithio i asiantaethau, partneriaethau ayyb sydd wedi'u cynnwys yn y grwpiau gwasanaeth awtomatig a ddefnyddir ar gyfer y Porth. Mae'r cwestiwn a ddylai'r unigolion yma fod yn rhan o'r broses clicio i dderbyn ai peidio wedi'i drafod gan yr UDA ond nid yw'r gwasanaethau wedi derbyn cyfarwyddyd hyd yn hyn. Ar hyn o bryd, nid yw'r mwyafrif o wasanaethau'n gofyn i staff sy'n gweithio i awdurdodau eraill, ymgynghoriaethau, partneriaethau na staff a gyflogir gan awdurdodau eraill gwblhau polisiau sydd angen eu derbyn. Fodd bynnag, er nad yw'r categoriau yma o staff yn 'weithwyr' yn dechnegol, mae yna ddisgwyliad o hyd iddynt weithio'n unol â'n polisiau a'n gweithdrefnau, yn arbennig o ran diogelu data, diogelwch, cyfrinachedd ac ymddygiad. Felly, mae'r Awdurdod angen sicrwydd bod yr unigolion hyn yn ymwybodol ac yn cydymffurfio gyda pholisiau allweddol y Cyngor.

I'r perwyl hyn, bwriedir cyflwyno datganiad yn gofyn i staff sydd ddim yn dechnegol yn gweithio i'r Cyngor sicrhau eu bod yn ymwybodol ac yn cydymffurfio gyda rhai polisïau corfforaethol.

5.0 Argymhelliad

Gofynnir i'r Pwyllgor nodi:

5.1 y sefyllfa gyfredol o ran derbyn polisiau corfforaethol ar draws y Cyngor.

5.2 y bydd trafodaethau'n cymryd lle gyda phob Pennaeth Gwasanaeth sydd â staff sydd ddim yn y Cyfreirlyfr Gweithredol, a hynny er mwyn adnabod y categorïau risg uchaf ynghyd â datrysiadau posibl sy'n weithredol a chymesur i roi sylw i'r risg yma.

5.3 y bwriedir cyflwyno datganiad yn gofyn i staff sydd ddim yn dechnegol yn gweithio i'r Cyngor sicrhau eu bod yn ymwybodol ac yn cydymffurfio gyda rhai polisïau corfforaethol.

27 Awst 2019

1 – Polisi Diogelu Data		
Dyddiad Cychwyn:	**2 Gorffennaf 2018**	
Cyfanswm ar 17 Gorffennaf 2019:	**977**	
Wedi cwblhau:	**944**	**97%**
Heb gwblhau:	**33**	**3%**

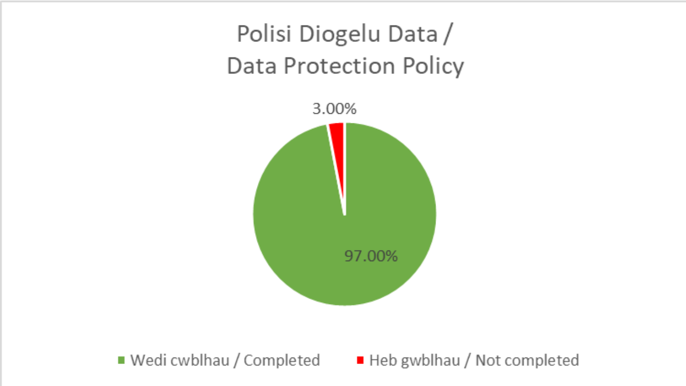

Adnoddau (102)		
Wedi cwblhau:	102	100%
Heb gwblhau:	-	-
Busnes y Cyngor (34)		
Wedi cwblhau:	33	97%
Heb gwblhau:	1	3%
Dysgu (99)		
Wedi cwblhau:	97	98%
Heb gwblhau:	2	2%
Gwasanaethau Oedolion (159)		
Wedi cwblhau:	147	92%
Heb gwblhau:	12	8%
Gwasanaethau Plant (113)		
Wedi cwblhau:	113	100%
Heb gwblhau:	-	-
Prif Weithredwr (4)		
Wedi cwblhau:	4	100%
Heb gwblhau:	-	-
Priffyrdd, Gwastraff ac Eiddo (103)		
Wedi cwblhau:	99	96%
Heb gwblhau:	4	4%
Rheoleiddio a Datblygu Economaidd (149)		
Wedi cwblhau:	141	95%
Heb gwblhau:	8	5%
Tai (140)		
Wedi cwblhau:	135	96%
Heb gwblhau:	5	4%
Trawsnewid Corfforaethol (74)		
Wedi cwblhau:	73	99%
Heb gwblhau:	1	1%

2 – Polisi Diogelwch TG		
Dyddiad Cychwyn:	**16 Gorffennaf 2018**	
Cyfanswm ar 17 Gorffennaf 2019:	**979**	
Wedi cwblhau:	**950**	**97%**
Heb gwblhau:	**29**	**3%**

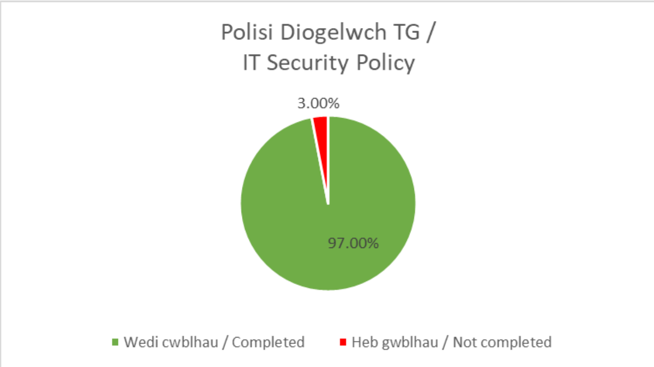

Adnoddau (102)		
Wedi cwblhau:	102	100%
Heb gwblhau:		
Busnes y Cyngor (34)		
Wedi cwblhau:	34	100%
Heb gwblhau:	-	-
Dysgu (99)		
Wedi cwblhau:	97	98%
Heb gwblhau:	2	2%
Gwasanaethau Oedolion (161)		
Wedi cwblhau:	151	94%
Heb gwblhau:	10	6%
Gwasanaethau Plant (113)		
Wedi cwblhau:	113	100%
Heb gwblhau:	-	-
Prif Weithredwr (4)		
Wedi cwblhau:	4	100%
Heb gwblhau:	-	-
Priffyrdd, Gwastraff ac Eiddo (103)		
Wedi cwblhau:	102	99%
Heb gwblhau:	1	1%
Rheoleiddio a Datblygu Economaidd (149)		
Wedi cwblhau:	142	95%
Heb gwblhau:	7	5%
Tai (140)		
Wedi cwblhau:	131	94%
Heb gwblhau:	9	6%
Trawsnewid Corfforaethol (74)		
Wedi cwblhau:	74	100%
Heb gwblhau:	-	-

3 – Rheolau Gweithdrefn Ariannol		
Dyddiad Cychwyn:	**31 Awst 2018**	
Cyfanswm ar 17 Gorffennaf 2019:	**977**	
Wedi cwblhau:	**937**	**96%**
Heb gwblhau:	**40**	**4%**

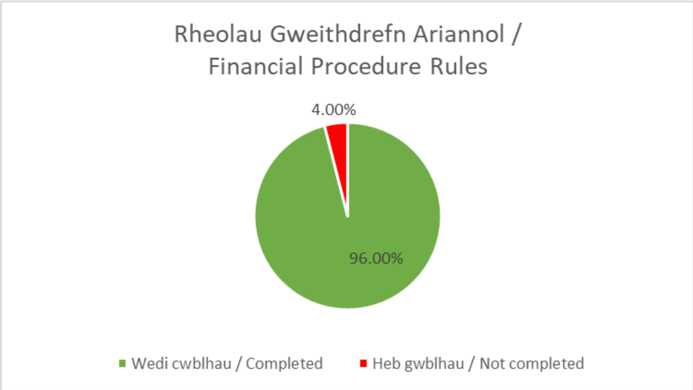

Adnoddau (101)		
Wedi cwblhau:	101	100%
Heb gwblhau:	-	-
Busnes y Cyngor (34)		
Wedi cwblhau:	33	97%
Heb gwblhau:	1	3%
Dysgu (99)		
Wedi cwblhau:	96	97%
Heb gwblhau:	3	3%
Gwasanaethau Oedolion (160)		
Wedi cwblhau:	148	92%
Heb gwblhau:	12	8%
Gwasanaethau Plant (113)		
Wedi cwblhau:	113	100%
Heb gwblhau:	-	-
Prif Weithredwr (4)		
Wedi cwblhau:	4	100%
Heb gwblhau:	-	-
Priffyrdd, Gwastraff ac Eiddo (103)		
Wedi cwblhau:	100	97%
Heb gwblhau:	3	3%
Rheoleiddio a Datblygu Economaidd (149)		
Wedi cwblhau:	141	95%
Heb gwblhau:	8	5%
Tai (140)		
Wedi cwblhau:	127	91%
Heb gwblhau:	13	9%
Trawsnewid Corfforaethol (74)		
Wedi cwblhau:	74	100%
Heb gwblhau:	-	-

4 – Polisi Defnydd Derbyniol o TG		
Dyddiad Cychwyn:	**22 Hydref 2018**	
Cyfanswm ar 17 Gorffennaf 2019:	**976**	
Wedi cwblhau:	**942**	**97%**
Heb gwblhau:	**34**	**3%**

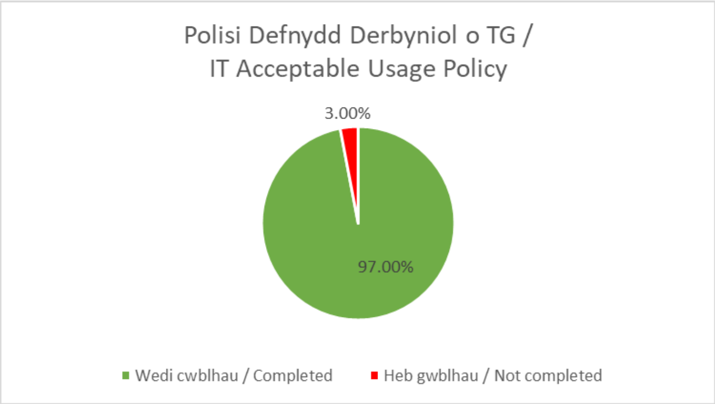

Adnoddau (100)		
Wedi cwblhau:	100	100%
Heb gwblhau:	-	-
Busnes y Cyngor (34)		
Wedi cwblhau:	34	100%
Heb gwblhau:	-	-
Dysgu (99)		
Wedi cwblhau:	97	98%
Heb gwblhau:	2	2%
Gwasanaethau Oedolion (161)		
Wedi cwblhau:	152	94%
Heb gwblhau:	9	6%
Gwasanaethau Plant (113)		
Wedi cwblhau:	113	100%
Heb gwblhau:	-	-
Prif Weithredwr (4)		
Wedi cwblhau:	4	100%
Heb gwblhau:	-	-
Priffyrdd, Gwastraff ac Eiddo (103)		
Wedi cwblhau:	102	99%
Heb gwblhau:	1	1%
Rheoleiddio a Datblygu Economaidd (149)		
Wedi cwblhau:	142	95%
Heb gwblhau:	7	5%
Tai (140)		
Wedi cwblhau:	125	89%
Heb gwblhau:	15	11%
Trawsnewid Corfforaethol (73)		
Wedi cwblhau:	73	100%
Heb gwblhau:	-	-

5 – Polisi Diogelu Corfforaethol		
Dyddiad Cychwyn:	**18 Rhagfyr 2018**	
Cyfanswm ar 17 Gorffennaf 2019:	**973**	
Wedi cwblhau:	**927**	**95%**
Heb gwblhau:	**46**	**5%**

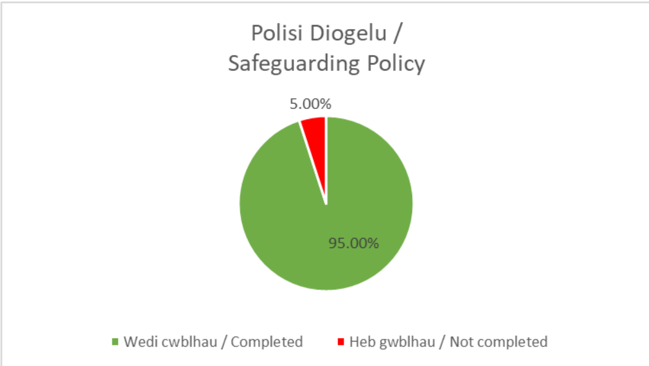

Adnoddau (99)		
Wedi cwblhau:	99	100%
Heb gwblhau:	-	-
Busnes y Cyngor (34)		
Wedi cwblhau:	33	97%
Heb gwblhau:	1	3%
Dysgu (99)		
Wedi cwblhau:	97	98%
Heb gwblhau:	2	2%
Gwasanaethau Oedolion (160)		
Wedi cwblhau:	149	93%
Heb gwblhau:	11	7%
Gwasanaethau Plant (113)		
Wedi cwblhau:	113	100%
Heb gwblhau:	-	-
Prif Weithredwr (4)		
Wedi cwblhau:	4	100%
Heb gwblhau:	-	-
Priffyrdd, Gwastraff ac Eiddo (103)		
Wedi cwblhau:	100	97%
Heb gwblhau:	3	3%
Rheoleiddio a Datblygu Economaidd (149)		
Wedi cwblhau:	142	95%
Heb gwblhau:	7	5%
Tai (140)		
Wedi cwblhau:	118	84%
Heb gwblhau:	22	16%
Trawsnewid Corfforaethol (72)		
Wedi cwblhau:	72	100%
Heb gwblhau:	-	-

6 – Côd Ymddygiad i Swyddogion		
Dyddiad Cychwyn:	**11 Chwefror 2019**	
Cyfanswm ar 17 Gorffennaf 2019:	**971**	
Wedi cwblhau:	**917**	**94%**
Heb gwblhau:	**54**	**6%**

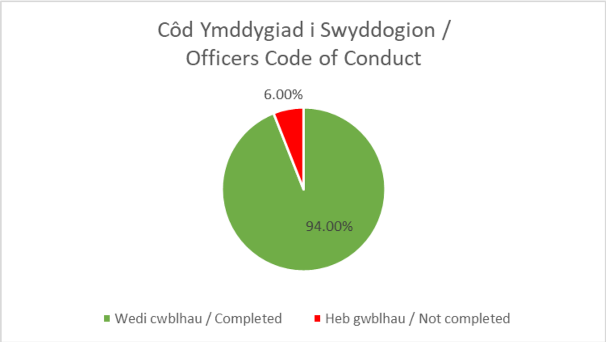

Adnoddau (98)		
Wedi cwblhau:	97	99%
Heb gwblhau:	1	1%
Busnes y Cyngor (34)		
Wedi cwblhau:	33	97%
Heb gwblhau:	1	3%
Dysgu (99)		
Wedi cwblhau:	97	98%
Heb gwblhau:	2	2%
Gwasanaethau Oedolion (160)		
Wedi cwblhau:	148	92%
Heb gwblhau:	12	8%
Gwasanaethau Plant (113)		
Wedi cwblhau:	113	100%
Heb gwblhau:	-	-
Prif Weithredwr (4)		
Wedi cwblhau:	4	100%
Heb gwblhau:	-	-
Priffyrdd, Gwastraff ac Eiddo (102)		
Wedi cwblhau:	98	96%
Heb gwblhau:	4	4%
Rheoleiddio a Datblygu Economaidd (149)		
Wedi cwblhau:	138	93%
Heb gwblhau:	11	7%
Tai (140)		
Wedi cwblhau:	118	84%
Heb gwblhau:	22	16%
Trawsnewid Corfforaethol (72)		
Wedi cwblhau:	71	99%
Heb gwblhau:	1	1%

7 – Polisi Defnyddio ebyst a negeseuon gwib		
Dyddiad Cychwyn:	**8 Ebrill 2019**	
Cyfanswm ar 17 Gorffennaf 2019:	**970**	
Wedi cwblhau:	**914**	**94%**
Heb gwblhau:	**56**	**6%**

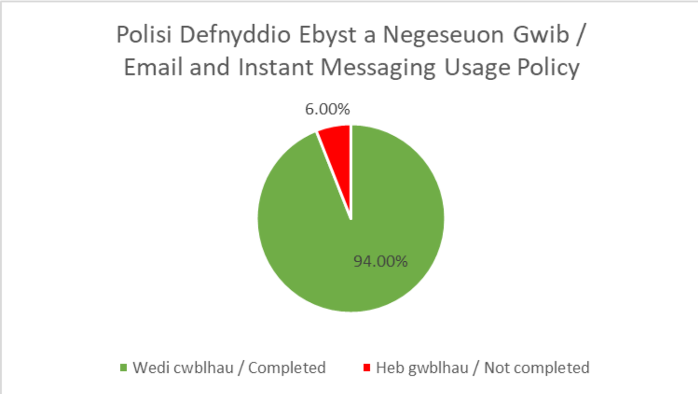

Adnoddau (97)		
Wedi cwblhau:	96	99%
Heb gwblhau:	1	1%
Busnes y Cyngor (34)		
Wedi cwblhau:	34	100%
Heb gwblhau:	-	-
Dysgu (99)		
Wedi cwblhau:	95	96%
Heb gwblhau:	4	4%
Gwasanaethau Oedolion (160)		
Wedi cwblhau:	150	94%
Heb gwblhau:	10	6%
Gwasanaethau Plant (113)		
Wedi cwblhau:	113	100%
Heb gwblhau:	-	-
Prif Weithredwr (4)		
Wedi cwblhau:	4	100%
Heb gwblhau:	-	-
Priffyrdd, Gwastraff ac Eiddo (102)		
Wedi cwblhau:	101	99%
Heb gwblhau:	1	1%
Rheoleiddio a Datblygu Economaidd (149)		
Wedi cwblhau:	137	92%
Heb gwblhau:	12	8%
Tai (140)		
Wedi cwblhau:	112	80%
Heb gwblhau:	28	20%
Trawsnewid Corfforaethol (72)		
Wedi cwblhau:	72	100%
Heb gwblhau:	-	-

8 – Polisi Chwythu'r Chwiban		
Dyddiad Cychwyn:	**3 Mehefin 2019**	
Cyfanswm ar 16 Gorffennaf 2019:	**960**	
Wedi cwblhau:	**855**	**89%**
Heb gwblhau:	**105**	**11%**

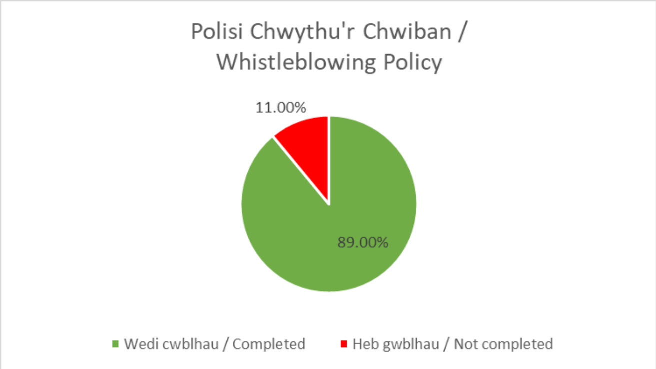

Adnoddau (96)		
Wedi cwblhau:	95	99%
Heb gwblhau:	1	1%
Busnes y Cyngor (33)		
Wedi cwblhau:	33	100%
Heb gwblhau:	-	-
Dysgu (99)		
Wedi cwblhau:	86	87%
Heb gwblhau:	14	13%
Gwasanaethau Oedolion (158)		
Wedi cwblhau:	135	85%
Heb gwblhau:	23	15%
Gwasanaethau Plant (109)		
Wedi cwblhau:	109	100%
Heb gwblhau:	-	-
Prif Weithredwr (4)		
Wedi cwblhau:	4	100%
Heb gwblhau:	-	-
Priffyrdd, Gwastraff ac Eiddo (101)		
Wedi cwblhau:	97	96%
Heb gwblhau:	4	4%
Rheoleiddio a Datblygu Economaidd (149)		
Wedi cwblhau:	129	87%
Heb gwblhau:	20	13%
Tai (140)		
Wedi cwblhau:	97	69%
Heb gwblhau:	43	31%
Trawsnewid Corfforaethol (71)		
Wedi cwblhau:	70	99%
Heb gwblhau:	1	1%

Y Gwasanaeth Dysgu		
Dyddiad Cychwyn:	Yr Hydref 2018	
Cyfanswm ar 19 Gorffennaf 2019:	97	

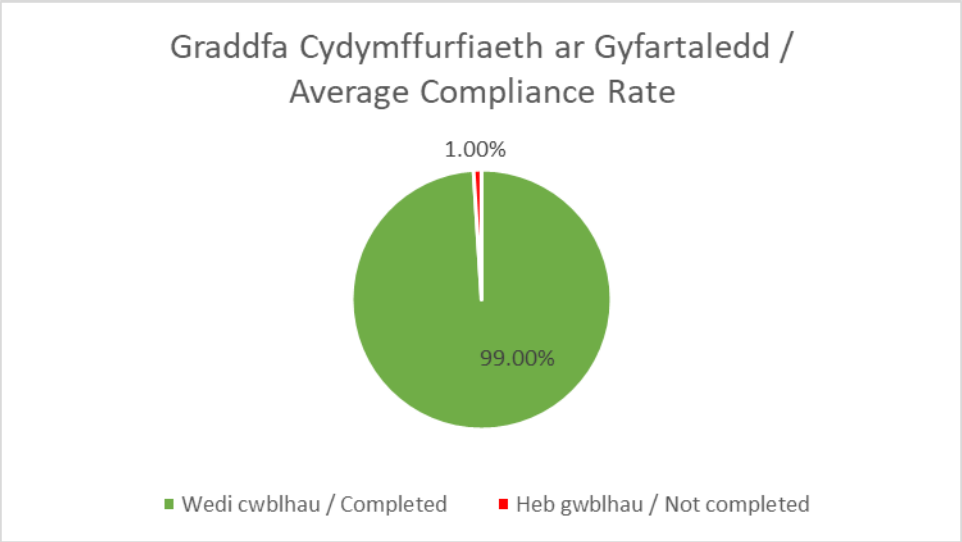

1 – Polisi Desg Glir		
Wedi cwblhau:	97	100%
Heb gwblhau:	-	-
2 – Polisi Rheoli Cofnodion		
Wedi cwblhau:	96	99%
Heb gwblhau:	1	1%
3 – Polisi Dosbarthiadau Data		
Wedi cwblhau:	93	96%
Heb gwblhau:	4	4%
4 – Polisi Rheoli Absenoldeb		
Wedi cwblhau:	97	100%
Heb gwblhau:	-	-
5 – Polisi Offer Sgrîn Arddangos		
Wedi cwblhau:	97	100%
Heb gwblhau:	-	-
6 – Polisi Iechyd a Diogelwch Corfforaethol		
Wedi cwblhau:	97	100%
Heb gwblhau:	-	
7 – Safonau Iaith Gymraeg		
Wedi cwblhau:	96	99%
Heb gwblhau:	1	1%

This page is intentionally left blank

CYNGOR SIR YNYS MÔN	
Adroddiad i:	Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu
Dyddiad:	Medi 2019
Pwnc:	Adroddiad Blynyddol Iechyd a Diogelwch Corfforaethol
Pennaeth Gwasanaeth:	Dylan J Williams Pennaeth Gwasanaeth Rheoleiddio a Datblygu Economaidd
Awdur yr Adroddiad:	Stephen Nicol Ymgynghorydd Iechyd a Diogelwch Corfforaethol
Natur a Rheswm dro Adrodd: Fod yr Awdurdod yn ystyried yr Adroddiad Blynyddol Iechyd a Diogelwch Corfforaethol ac yn gweithredu'r cynllun datblygu.	

1. Cyflwyniad

Mae Polisi Iechyd a Diogelwch Corfforaethol Cyngor Sir Ynys Môn yn cynnwys ymrwymiad i baratoi a chyhoeddi Adroddiad Blynyddol Iechyd a Diogelwch.

2. Cefndir

Roedd Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru (CLlLC) wedi datblygu fframwaith a chanllawiau ar gyfer cynhyrchu Adroddiad Blynyddol Perfformiad Iechyd a Diogelwch. Mae'r fframwaith a'r canllawiau'n cynnwys cyfres o benawdau fel cyfrwng i adrodd ar berfformiad iechyd a diogelwch. Nid bwriad y fframwaith hwn oedd darparu dadansoddiad cynhwysfawr o iechyd a diogelwch ond yn hytrach dylai gynorthwyo i nodi ymrwymiad, gallu a chyfeiriad mewn perthynas â rheoli iechyd a diogelwch galwedigaethol.

3. Argymhelliad

Fod yr Awdurdod yn ystyried yr Adroddiad Blynyddol Iechyd a Diogelwch Corfforaethol ac yn gweithredu'r cynllun datblygu.

CYNGOR SIR
YNYS MÔN
ISLE OF ANGLESEY
COUNTY COUNCIL

Adroddiad Iechyd a Diogelwch 2018/19

Adroddiad Blynyddol Iechyd a Diogelwch Corfforaethol

CYNNWYS

		Tudalen
1	Cyflwyniad	2
2	Rheolaeth Gorfforaethol	2
3	Gwybodaeth Ystadegol	3
4	Partneriaethau	8
5	Ymgynghoriad ar y Cyd	8
6	Darpariaeth Iechyd Galwedigaethol	9
7	Prif Gyflawniadau	9
8	Perfformiad Diogelwch	10
9	Cynllun Gweithredu Strategol	10
10	Casgliad	11
11	Cynllun Datblygu	12

1 Introduction

Mae Polisi Iechyd a Diogelwch Corfforaethol Cyngor Sir Ynys Môn yn cynnwys ymrwymiad i baratoi a chyhoeddi Adroddiad Blynyddol Iechyd a Diogelwch.

Roedd Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru (CLlLC) wedi datblygu fframwaith a chanllawiau ar gyfer cynhyrchu Adroddiad Blynyddol Perfformiad Iechyd a Diogelwch. Mae'r fframwaith a'r canllawiau'n cynnwys cyfres o benawdau fel cyfrwng i adrodd ar berfformiad iechyd a diogelwch. Nid bwriad y fframwaith hwn oedd darparu dadansoddiad cynhwysfawr o iechyd a diogelwch ond yn hytrach dylai gynorthwyo i nodi ymrwymiad, gallu a chyfeiriad mewn perthynas â rheoli iechyd a diogelwch galwedigaethol. Mae'r adroddiad hwn yn dilyn y fformat a ddarparwyd gan CLlLC.

Dros nifer o flynyddoedd gwelwyd newid sylweddol yn strwythur rheoli'r awdurdod a gostyngiad sylweddol yn y gyllideb sydd ar gael i'r cyngor. Bu'n rhaid wrth gryn ymdrech i gynnal perfformiad cyson a cheisio gwella perfformiad o dan yr amgylchiadau hynny.

2 Rheolaeth Gorfforaethol

Mae aelodau'r Uwch Dîm Arweinyddiaeth (UDA) wedi bod yn allweddol o ran sefydlu dulliau llywodraethu newydd. Yng nghyfarfodydd rheolaidd yr UDA ystyriwyd adroddiadau ar faterion cyfredol a'r posibilrwydd o gyflwyno dulliau gweithio newydd. Mae hynny'n sicrhau fod gan yr UDA drosolwg o reolaeth y cyngor.

Mae cyfarfodydd rheolaidd o'r Grŵp Penaethiaid yn sicrhau bod unrhyw faterion yn cael eu huwchgyfeirio i'r UDA er mwyn sicrhau fod camau priodol yn cael eu cymryd i ddatrys problemau, boed y materion hynny'n gysylltiedig ag iechyd a diogelwch ai peidio. Caiff hyn ei ehangu ymhellach gan adroddiadau i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu.

Mae cyfansoddiad y cyngor yn nodi cyfrifoldebau o fewn y strwythur rheoli. Mae'r polisi Iechyd a Diogelwch Corfforaethol yn nodi bwriad y Cyngor i ddarparu amgylchedd gwaith diogel a'r dulliau a ddefnyddiwyd er mwyn cyflawni hyn.

Mae'r Polisi Iechyd a Diogelwch Corfforaethol ar y Porth Polisi Corfforaethol ac mae'n orfodol i bob aelod o staff ddarllen a derbyn y cynnwys. Dylai hynny sicrhau ymwybyddiaeth lwyr o'r cynnwys ac atgyfnerthu ymhellach rolau a chyfrifoldebau'r holl staff.

Mae'r gwaith Adolygu Perfformiad yn cynnwys cynhyrchu cynlluniau busnes blynyddol sy'n cael eu hasesu a'u cymeradwyo gan yr UDA. Mae hynny'n fodd o sicrhau atebolrwydd ar draws y cyngor gyda thargedau ac amcanion yn cael eu nodi yn y cynlluniau busnes.

Yn ystod 2018/19 fe barhaodd y gwaith ar Gynllun Iechyd a Diogelwch Corfforaethol. Roedd y cynllun wedi'i ddatblygu yn y gorffennol fel ymdrech ar y cyd rhwng y Prif Weithredwr, aelodau o'r Tîm AD a'r Tîm Iechyd a Diogelwch Corfforaethol.

Mae disgwyliad wedi bod ar wasanaethau unigol i ddatblygu Cynlluniau Gwasanaeth Iechyd a Diogelwch a ddylai fynd i'r afael â risgiau penodol i'r gwasanaeth. Gwnaed llawer iawn o waith gan y gwasanaethau er mwyn datblygu Proffil Iechyd a Diogelwch ar gyfer pob un. Fe ddylai hyn gynorthwyo gwasanaethau i dargedu Cynlluniau Iechyd a Diogelwch er mwyn mynd i'r afael â blaenoriaethau.

3 Gwybodaeth Ystadegol

Mae'r data a gyflwynir isod yn ymwneud â'r holl ddamweiniau a digwyddiadau gafodd eu hadrodd yn ystod 2018/19. Dosberthir damweiniau a digwyddiadau yn fewnol i dri chategori, sef Mân, Difrifol a RIDDOR.

Mân ddamweiniau a digwyddiadau yw damweiniau / digwyddiadau lle nad oedd yr anaf neu'r golled yn arwyddocaol. Mae hyn yn cynnwys damweiniau a digwyddiadau lle na chafwyd unrhyw niwed neu golled a lle na fyddai'r canlyniad posib yn sylweddol petai niwed neu golled wedi digwydd.

Damweiniau / digwyddiadau difrifol lle'r oedd y canlyniad wedi arwain at niwed neu golled sylweddol neu lle'r oedd posibilrwydd o niwed neu golled sylweddol. Mae hyn yn cynnwys damweiniau neu ddigwyddiadau lle na chafwyd niwed neu golled ond lle byddai'r canlyniad posib yn sylweddol petai niwed neu golled wedi digwydd.

Damweiniau a digwyddiadau RIDDOR yw damweiniau neu ddigwyddiadau oedd yn cwrdd â meini prawf penodol ac yr oedd rhaid hysbysu'r Awdurdod Gweithredol Iechyd a Diogelwch (HSE) yn eu cylch. Cynhwysir y meini prawf ar gyfer adrodd ar fathau o ddamweiniau a digwyddiadau yn y Rheoliadau Adrodd ar Anafiadau, Clefydau neu Ddigwyddiadau Peryglus.

Mae'r tabl isod yn cyflwyno nifer y damweiniau a digwyddiadau ar gyfer yr awdurdod yn ei gyfanrwydd. Mae'n cynnwys digwyddiadau oedd yn ymwneud ag aelodau'r cyhoedd, defnyddwyr gwasanaeth, disgyblion ysgol, contractwyr a chyfleusterau yn ogystal â gweithwyr.

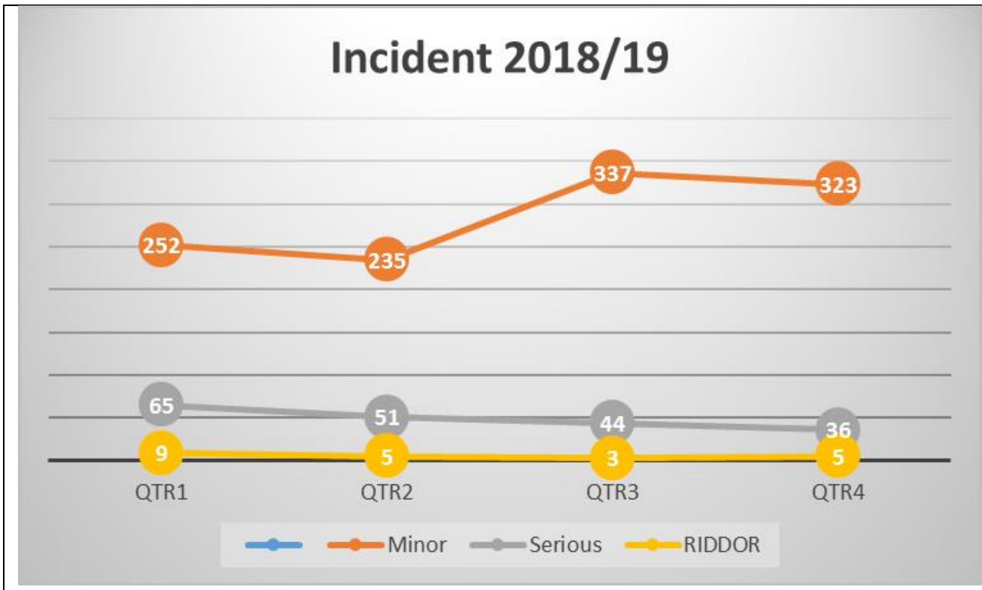

Digwyddiadau a gofnodwyd yn 2018/19 Digwyddiadau a gofnodwyd yn 2018/19
Cyfanswm 1365
Mân 1147
Difrifol 196
RIDDOR 22

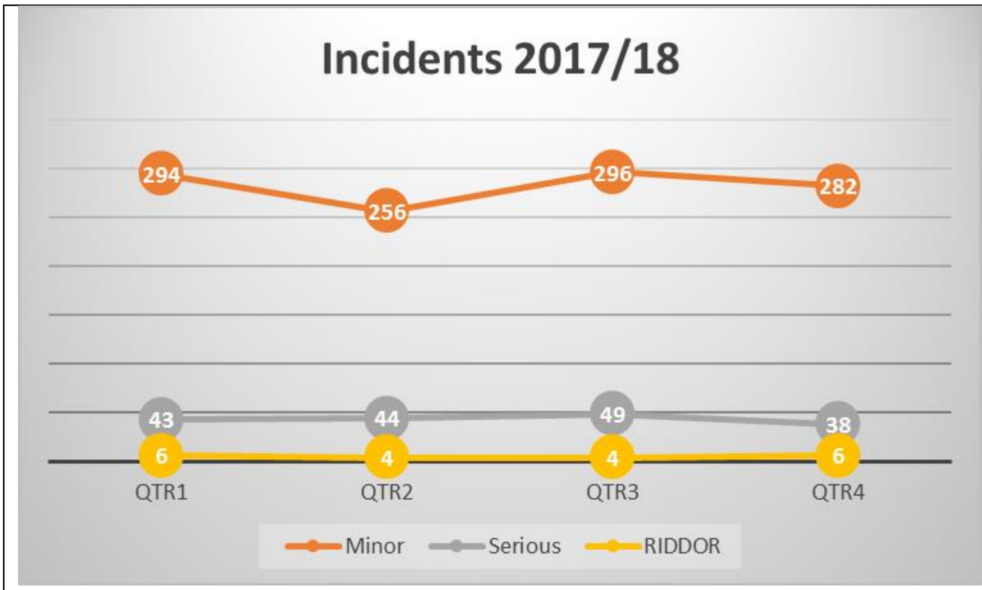

Digwyddiadau a gofnodwyd yn 2017/18
Cyfanswm 1322
Mân 1128
Difrifol 174
RIDDOR 20

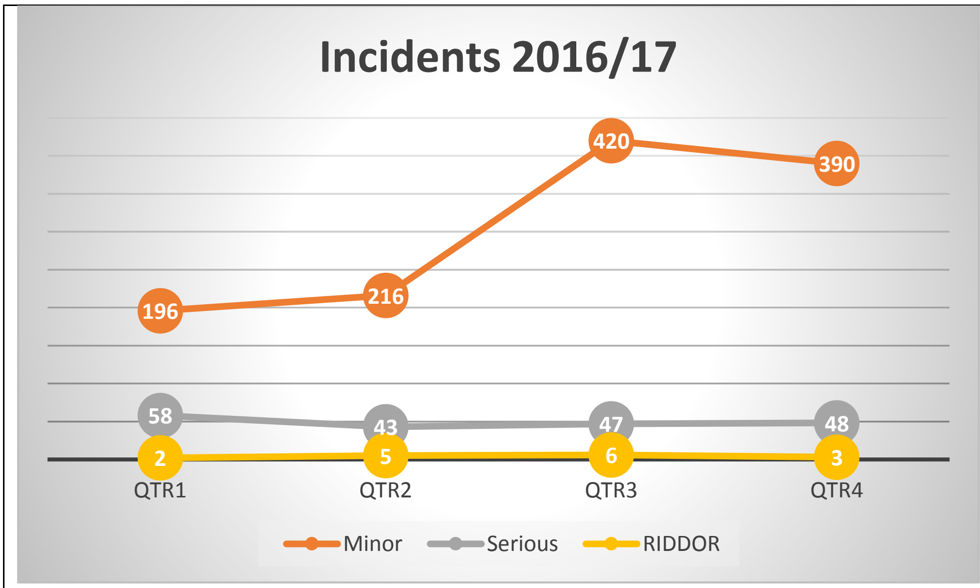

Digwyddiadau a gofnodwyd yn 2016/17
Total 1433
Mân 1221
Difrifol 196
RIDDOR 16

Mae’r tablau isod yn cyflwyno nifer y damweiniau a digwyddiadau oedd yn ymwneud â gweithwyr yn unig.

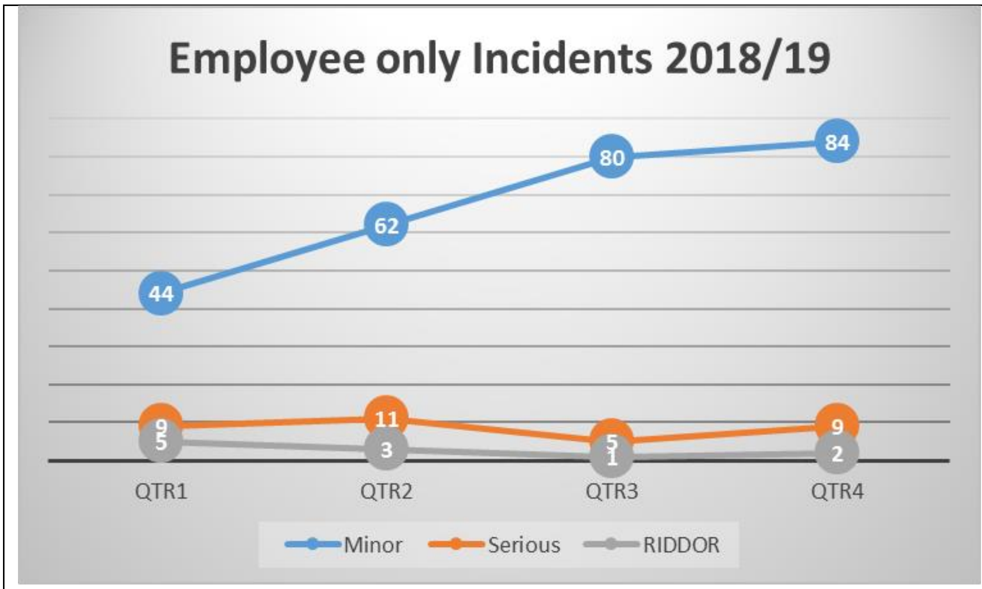

Cyfanswm nifer y digwyddiadau (Gweithwyr yn unig)
Cyfanswm 315
Mân 270
Difrifol 34
RIDDOR 11

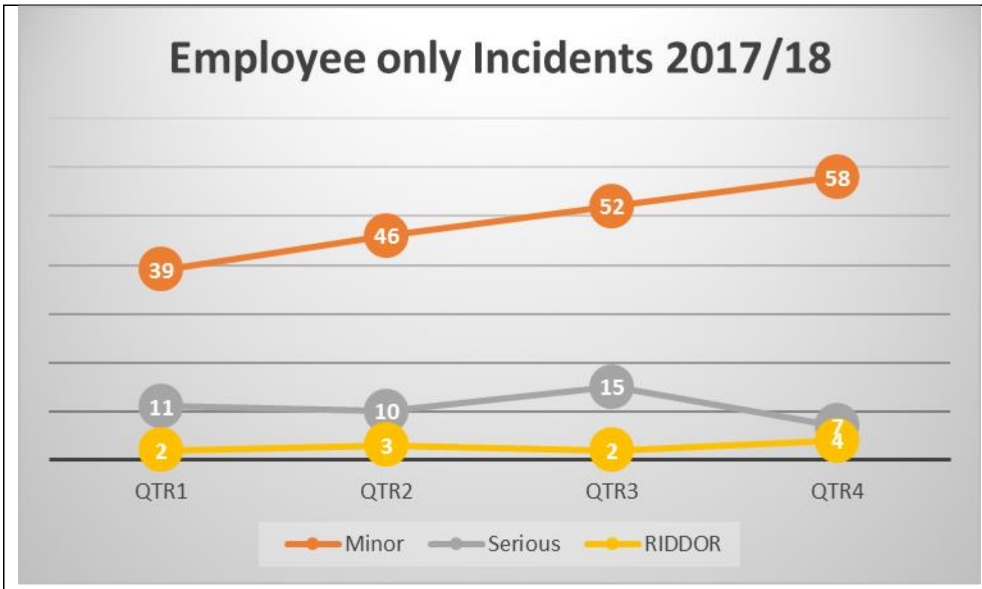

Cyfanswm nifer y digwyddiadau (Gweithwyr yn unig)
Cyfanswm 249
Mân 195
Difrifol 43
RIDDOR 11

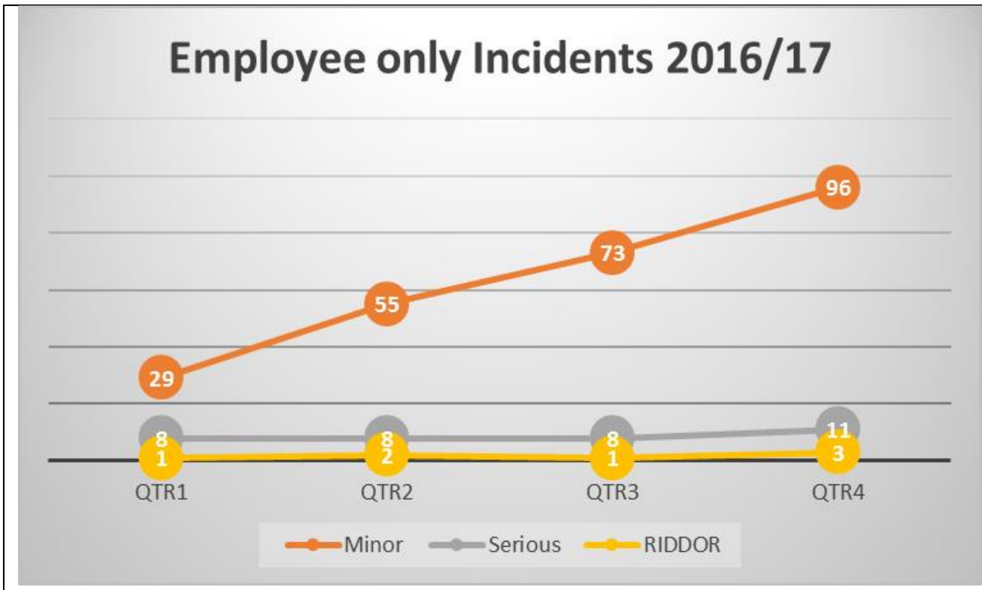

Cyfanswm nifer y digwyddiadau (Gweithwyr yn unig)
Cyfanswm 295
Mân 253
Difrifol 35
RIDDOR 7

Mae'r tabl isod yn rhestru'r mathau o ddigwyddiadau a gafwyd. Mae cyfanswm y ffigyrau mewn print bras gyda thrawstoriad o gategorïau penodol isod. Mae'r tabl yn galluogi cymhariaeth â blynyddoedd blaenorol.

Mathau o Ddigwyddiadau	2018/19	2017/18	2016/17
Digwyddiadau treisgar Mae'r categori wedi ei rannu i'r mathau ac is-fathau canlynol:	**287**	**237**	**189**
Ymosodiad Corfforol gan berson (ymddygiad heriol) Digwyddiadau yw'r rhain lle mae person wedi anelu ergyd at rhywun ac wedi taro rhywun arall ond o ganlyniad i gapasiti meddyliol ni ellid sefydlu a oedd yna unrhyw fwriad i achosi niwed.	106	103	56
Ymosodiad Corfforol gan berson Mae'r achosion hyn yn rhai lle mae person wedi taro rhywun arall ac nad oed unrhyw faterion capasiti meddyliol wedi eu hadnabod. Mae'r mwyafrif wedi bod mewn ysgolion ac maent yn ymwneud â digwyddiadau rhwng disgyblion. Roedd 8 o achosion yn ymwneud â gweithiwr yn cael eu taro.	61	45	38
Digwyddiad Treisgar (cam-drin, aflonyddu) Mae'r achosion hyn yn rhai lle mae aelod o'r cyhoedd wedi cam-drin staff ar lafar. Mae'r rhain wedi digwydd ar draws nifer o wasanaethau ac yn bennaf yn ystod sgyrsiau dros y ffôn.	103	53	73
Ymddygiad Heriol Dyma'r digwyddiadau lle mae ymddygiad heriol o ganlyniad i gapasiti meddyliol wedi digwydd. Roedd y rhain i gyd yn y gwasanaethau gofal neu addysg.	12	21	17
Digwyddiad Treisgar (cam-drin, aflonyddu, anhawster dysgu) Roedd yr achosion hyn yn ymwneud â lle mae person wedi cam-drin rhywun ar lafar ond lle mae materion capasiti meddyliol. Roedd y rhain i gyd yn y gwasanaethau gofal neu addysg.	5	15	5

Disgyn ar yr un lefel Mae'r categori hwn wedi'i rannu i'r mathau ac is-gyfansymiau canlynol:	**378**	**320**	**396**
Baglu neu Ddisgyn ar yr un lefel Mae hyn yn cynnwys disgyblion yn disgyn ar y maes chwarae a chleientiaid yn disgyn mewn cartrefi. Mae nifer y gweithwyr sy'n baglu neu ddisgyn wedi'i gyfyngu i 21 o achosion.	235	136	248
Colli balans Mae hyn yn cyfeirio at gleientiaid yn disgyn mewn cartrefi o ganlyniad i golli balans am resymau meddygol.	143	184	148
Disgyn o uchder llai na 2m Mae'r categori hwn wedi'i rannu i'r mathau ac is-gyfansymiau canlynol:	**85**	**94**	**92**
Disgyn o uchder sy'n llai na 2m Mae'r achosion hyn yn cynnwys disgyn i lawr grisiau neu uchder cyffredinol uwchben lefel y tir	22	16	31
Disgyn allan o'r gwely Mae'r digwyddiadau hyn yn cyfeirio at gleientiaid yn disgyn allan o'r gwely mewn cartrefi	26	50	22
Disgyn o'r Gadair/Ddesg Mae'r digwyddiadau hyn yn cyfeirio at gleientiaid yn disgyn o gadeiriau mewn cartrefi neu ddisgyblion mewn ysgolion.	28	21	33
Disgyn o offer chwarae Mae'r achosion hyn yn cyfeirio at ddisgyblion yn disgyn oddi ar offer chwarae	9	7	6
Disgyn o uchder dros 2m	**1**	**2**	**1**
Math arall o ddamwain Mae'r rhain yn cynnwys gwahanol fathau o adroddiadau a allai effeithio ar iechyd a diogelwch. Mae'r rhain yn cynnwys adroddiadau o gelcio, materion stoc tai, rhai materion diogelu, adroddiadau cudd-wybodaeth gan asiantaethau eraill a phryderon eraill a adroddir gan staff.	**135**	**127**	**92**
Damwain/digwyddiad yn y maes chwarae Mae hyn yn cyfeirio at ddigwyddiad ar y maes chwarae lle mae disgyblion wedi anafu eu hunain. Does dim materion goruchwylio nac amgylcheddol wedi bod yn ffactorau yn y digwyddiadau hyn.	**84**	**155**	**193**
Colli Eiddo/Eiddo wedi'i Ddifrodi Mae hyn yn cynnwys difrod i gerbydau tra'n gyrru	**78**	**72**	**57**
Anaf Chwaraeon Mae'r categori hwn wedi'i rannu i'r mathau ac is-gyfansymiau canlynol:	**69**	**53**	**80**
Anaf Chwaraeon Hamdden Achosion yw'r rhain mewn Canolfannau Hamdden neu ar gaeau chwarae sydd wedi achosi anafiadau o ganlyniad i'r gweithgaredd nid materion goruchwylio nac amgylcheddol.	25	22	47
Anafiadau Ochr Pwll Achosion yw'r rhain mewn pyllau nofio nad ydynt yn ganlyniad i faterion goruchwylio neu amgylcheddol.	22	16	18
Anaf Addysg Gorfforol Achosion yw'r rhain a gododd yn ystod gweithgareddau addysg gorfforol.	22	15	15
Taro rhywbeth sefydlog neu statig	**65**	**88**	**113**

Taro gan wrthrych sy'n symud/hedfan	**52**	**50**	**65**
Cyflwr Meddygol Roedd y digwyddiadau hyn yn adroddiadau o gyflyrau meddygol lle roedd angen cymorth.	**26**	**42**	**34**
Wedi anafu wrth Godi a Chario ac ati.	**19**	**20**	**26**
Methiant Rheoli Mae'r rhain yn ymwneud ag achosion lle mae disgyblion wedi rhedeg i ffwrdd o'r ysgol neu faterion meddyginiaeth mewn cartrefi	**17**	**13**	**27**
Llosgi	**11**	**7**	**9**
Gwydr/Pethau Miniog	**11**	**6**	**14**
Hunan Niweidio Adroddiadau o gleientiaid neu ddisgyblion wedi hunan-niweidio oedd y rhain	**8**	**4**	**6**
Cyswllt â thrydan	**2**	**1**	**2**
Amlygiad i sylweddau niweidiol	**2**	**10**	**8**
Cyswllt â pheiriannau sy'n symud	**1**	**6**	**7**
Wedi anafu gan anifail	**1**	**1**	**7**
Amlygiad i dân	**0**	**1**	**1**
Damweiniau a fu bron â digwydd	**13**	**13**	**13**

Mae'n ymddangos mai trais ac ymddygiad heriol a disgyn yw'r mathau mwyaf sylweddol o ddigwyddiadau. O ran trais ac ymddygiad heriol mae'r achosion sydd â'r nifer uchaf o achosion yn rhai sydd yn ymwneud ag ymddygiad heriol lle nad oedd bwriad efallai i achosi niwed.

Mae cam-drin gan aelodau o'r cyhoedd yn ffigwr sylweddol. Mae hyn yn ymwneud yn bennaf â galwadau ffôn ond mae hefyd yn cynnwys rhai achosion wyneb yn wyneb. Gellid rhoi hyn i lawr i'r hinsawdd economaidd presennol, pwysau posibl ar gymdeithas a chynnydd mewn galw ar y gwasanaeth gan y Cyngor.

Mae achosion o ddisgyn yn ymwneud yn bennaf â disgyblion a chleientiaid mewn cartrefi. Nid yw'r mwyafrif o'r rhain yn ganlyniad i faterion goruchwylio neu'n faterion amgylchedd, achosion o faglu. Roedd 21 o achosion yn ymwneud â staff a oedd wedi disgyn.

Mae mathau eraill o achosion â nifer uchel. Mae'r rhain yn cynnwys adroddiadau ymwybyddiaeth o sefyllfaoedd megis "celcio" mewn stoc tai, materion diogelu posibl a gwybodaeth gan asiantaethau allanol a allai effeithio ar ddyletswydd gofal y Cyngor. Caiff hyn ei adolygu er mwyn sefydlu a fydd y rhain yn cael eu cofnodi fel achosion a fu bron â digwydd neu efallai y bydd angen dull ychwanegol o gofnodi. Lle darperir gwybodaeth gan asiantaethau allanol, gwneir asesiadau gan yr Adran Iechyd a Diogelwch Corfforaethol o ran gyda phwy y rhennir y wybodaeth yn fewnol.

Efallai na fydd digwyddiadau megis Digwyddiadau ar Feysydd Chwaraeon a Digwyddiadau Chwaraeon angen ymyrraeth er mwyn lleihau'r ffigyrau ond byddai angen eu cofnodi am resymau cyfreithiol posibl.

Gallai nifer y "Mathau o Achosion" gael ei adolygu gan fod gwaith yn parhau gyda system adrodd electronig. Gwneir hyn er mwyn ei gwneud hi'n hawdd i staff adrodd.

Hyfforddiant

Mae'r tabl isod yn rhoi crynodeb o'r sesiynau hyfforddi mewnol a drefnwyd ar gyfer staff yn ystod cyfnod yr adroddiad.

Trefnir yr hyfforddiant hwn gyda mewnbwn gan y rheolwyr ac o'r anghenion a nodwyd gan y Gwasanaethau. Mae darparwyr hyfforddiant wedi'u hachredu a'u cymhwyso i gyflwyno eu cyrsiau arbenigol a lle bo angen, mae cyrsiau'n cael eu teilwra i ddiwallu anghenion sefydliadol / gwasanaeth.

Adolygir adborth gan staff yn rheolaidd er mwyn sicrhau bod ansawdd a chynnwys yr hyfforddiant yn briodol ac yn ddigonol i ddiwallu eu hanghenion.

Course Title	Number of Attendees
ASBESTOS A&B	11
CATEGORI ASBESTOS B	15
CYMORTH CYNTAF SYLFAENOL	16
HYLENDID BWYD SYLFAENOL	31
YMWYBYDDIAETH COSHH	45
CYMORTH CYNTAF MEWN ARGYFWNG	50
MARCHNAD TAN	60
DIOGELWCH TAN	100
GWRTHWYNEBWR CYMORTH CYNTAF	23
YMWYBYDDIAETH HYLENDID BWYD	11
SUT I WNEUD ASESIAD RISG	11
YMWYBYDDIAETH RHEOLI HEINTIAU	45
IOSH 4 DIWRNOD	13
IOSH YN ARWAIN DIOGEL	30
SYMUD A YMDRIN – BWS MINI - PASBORT	12
MEDDYGIAD UN DIWRNOD	62
PASBORT A-B	73
PASBORT A-F	57
AILGYLCHWR PASBORT	31
TRAIS LEFEL 1 a 2	138
TRAIS LEFEL 3	97
GWEITHIO AR UCHDER	18
SEFYDLIADAU CORFFORAETHOL	75
CYFLWYNIAD I MINDFULNESS	28
RHEOLI RHEOLWYR	20
YMWYBYDDIAETH DSE DYSGU E-DDYSGU	220
HYLENDID BWYD HYLENDID	3
IOSHH YN ARWAIN DIOGEL I AELODAU ETHOLEDIG	23

Mae hyfforddiant Iechyd a Diogelwch ychwanegol a gefnogir gan gyllid grant gan Gofal Cymdeithasol Cymru hefyd ar gael ac yn cael ei gynnig i ddiwallu anghenion y Sector Gofal (Awdurdod Lleol / Preifat a Gwirfoddol). Gweler isod am fanylion.

Course Title	Number of Attendees
YMWYBYDDIAETH RHEOLI HEINTIAU	33
ATEBOLRWYDD Y GWISGO	58
YMDDYGIAD DIOGEL A POSITIF	31
CYMORTH CYNTAF IECHYD MEDDWL	28
IECHYD MEDDWL IEUENCTID	14
CYMORTH CYNTAF PEDIATRIG	4
GWEITHDY DIOGELWCH AR-LEIN	16
CAM MASNACH THERAPEUTIG	18
YMWYBYDDIAETH DIABETES	46
DIOGELWCH SAT CAR	15
IECHYD A DIOGELWCH YN Y GWAITH LEFEL 2	6
IECHYD A DIOGELWCH YN Y GWEITHLE	25
ASESIADAU RISG	17
PASBORT A-F	10
CYMHWYSEDD	20
DIOGELWCH BWYDD	13

Gweithgareddau Lles

Yn ystod 2018/19, trefnwyd sesiynau ad hoc gan y Tîm Adnoddau Dynol er mwyn hyrwyddo a chefnogi lles staff e.e. cefnogodd darparwr Iechyd Galwedigaethol yr Awdurdod nifer o sesiynau Archwiliad Iechyd gyda 78 o staff yn mynychu;

Trefnwyd digwyddiadau Foodwise mewn perthynas â bwyta'n iach gyda 31 o staff yn mynychu. Mae cynlluniau i drefnu digwyddiadau o'r fath a hyrwyddo Diwrnodau Ymwybyddiaeth Iechyd Cenedlaethol ar yr agenda ar gyfer 2019 ymlaen.

4 Partneriaethau

Timau Iechyd a Diogelwch Gogledd Cymru

Er na chynhelir cyfarfodydd rheolaidd rhwng timau o siroedd eraill, mae cyfathrebu rhwng y timau ar amrywiaeth o faterion. Mae’r cyfathrebu fel arfer yn cynnwys codi ymwybyddiaeth am faterion posibl a cheisiadau am gyngor ar arferion gorau.

Cynhaliwyd gwaith ar y cyd â Thimau Iechyd a Diogelwch Cyngor Conwy a Gwynedd ynghyd â’r gwasanaethau addysg a hamdden mewn perthynas â datblygu Arferion Diogel gyda Gweithdrefnau, Arweiniad a Pholisïau Nofio Ysgolion.

CLlLC

Darparodd CLlLC wybodaeth i holl Awdurdodau Cymru ynglŷn ag Iechyd a Diogelwch.

Contractwyr

Mae nifer o gontractau tymor hir ar gyfer darparu gwasanaethau i’r Cyngor. Cynhelir cyfarfodydd rheoli rheolaidd gyda’r contractwyr er mwyn adolygu perfformiad y contract, yn cynnwys Iechyd a Diogelwch.

Yr Awdurdod Gweithredol Iechyd a Diogelwch (HSE)

Roedd materion iechyd yn flaenoriaeth yng ngwaith yr HSE. Yn sgil hynny dull gweithredu'r HSE oedd gofyn i'r holl Awdurdodau Lleol ddarparu gwybodaeth am ddulliau rheoli Dirgryniad Llaw a Braich (HAVS). Darparwyd gwybodaeth i'r HSE am ddulliau rheoli ar gyfer gweithwyr uniongyrchol a chontractwyr pan ofynnwyd am yr wybodaeth honno.

5 Ymgynghoriad ar y Cyd

Grŵp Iechyd a Diogelwch

Cynhaliwyd dau gyfarfod o'r Grŵp Iechyd a Diogelwch Corfforaethol a gadeiriwyd ar y cyd gan y Prif Weithredwr a'r Tîm Iechyd a Diogelwch Corfforaethol. Mae'r grŵp yn cynnwys Cydlynwyr Iechyd a Diogelwch o wasanaethau ar hyd a lled y Cyngor.

Mae'r Polisi'n disgwyl i gynrychiolwyr Undeb fod yn bresennol yn y cyfarfod a dylai hynny ganiatáu i'r cyngor ymgynghori â'r Undebau ar faterion Iechyd a Diogelwch.

Mae Adnoddau Dynol yn cynnal cyfarfodydd ymgynghori rheolaidd gyda'r Undebau er mwyn trafod Polisïau a Gweithdrefnau.

6 Darpariaeth Iechyd Galwedigaethol

Ar hyn o bryd mae gwasanaeth Iechyd Galwedigaethol yn cael ei ddarparu o dan gytundeb gyda Chyngor Gwynedd ac mae gweithwyr Iechyd Galwedigaethol cymwys yn ymweld â swyddfeydd y Cyngor yn Llangefni i gynnal cymorthfeydd, profion iechyd, ac ati. Yr adain AD sy'n rheoli'r contract ac mae'n cydymffurfio ag arferion caffael safonol. O dan amodau'r ddarpariaeth, disgwylir fod achosion sy'n ymwneud â materion Cyhyrysgerbydol neu absenoldeb salwch oherwydd Straen yn cael eu cyfeirio ar unwaith.

Mae materion perfformiad a phroblemau mewn perthynas â'r contract yn cael eu trafod yn rheolaidd mewn cyfarfodydd rhwng y Darparwr ac AD. Mae disgwyliad bod yr Adran Iechyd a Diogelwch Corfforaethol yn cael eu cynnwys yn y cyfarfodydd hyn.

7 Cyflawniadau Allweddol

Roedd gan y Cynllun Gweithredu Iechyd a Diogelwch Corfforaethol a nodwyd yn adroddiad y llynedd chwech o benawdau pwnc. Mae'r pynciau hyn wedi eu cyflwyno isod ynghyd ag amlinelliad byr o gynnydd.

Polisïau, Trefniadaeth a Threfniadau Iechyd a Diogelwch

Y Canlyniadau a Ddymunir: egluro Cyfrifoldebau Iechyd a Diogelwch ar bob lefel yn y sefydliad. Diben hyn yw sicrhau fod gweithgareddau pawb sydd ynghlwm â rheoli iechyd a diogelwch yn eglur ac yn cael eu cydlynu'n effeithiol. Datblygu gwybodaeth ac ymrwymiad staff er mwyn pwysleisio pwysigrwydd Iechyd a Diogelwch gan wella arferion. Cafodd y polisi ei weithredu a'i gadw ato yn ystod y flwyddyn.

Cymhwysedd Iechyd a Diogelwch

Y Canlyniadau a Ddymunir: sicrhau fod gan y Cyngor staff cymwys i nodi a rheoli risgiau a bod tystiolaeth o'r cymhwysedd hwnnw'n bodoli ar bob lefel drwy'r Cyngor o'r UDA i lawr, drwy ddarparu hyfforddiant â chymorth a chyfleoedd datblygu.

Adolygwyd, diwygiwyd a diweddarwyd y Matrics Hyfforddiant Corfforaethol er mwyn darparu canllawiau clir ar y safonau cymhwysedd disgwyliedig mewn perthynas â hyfforddiant iechyd a diogelwch ar draws y cyngor. Cafodd yr hyfforddiant a gafodd ei adnabod ei weithredu yn ystod y flwyddyn a'i dracio ar y system 4Action.

Proffilio Risg

Y Canlyniadau a Ddymunir: sicrhau fod y risgiau cywir yn cael eu nodi a'u blaenoriaethu er mwyn gweithredu arnynt ac na roddir gormod o flaenoriaeth i fân risgiau a sicrhau fod mesurau rheoli risg yn seiliedig ar wybodaeth.

Cafwyd datblygiad sylweddol o ran datblygu proffiliau risg penodol ar gyfer y gwasanaeth. Fe ddylai'r ddogfen proffil risg fod yn ddogfen fyw er mwyn cynorthwyo pob gwasanaeth i reoli eu risgiau eu hunain.

Adrodd ar Ddamweiniau, Digwyddiadau a Damweiniau fu bron â digwydd

Y Canlyniadau a Ddymunir: gwella adrodd ar ddamweiniau, digwyddiadau neu ddamweiniau fu bron â digwydd a chlefydau galwedigaethol a'r broses ymchwilio a monitro. Dylai hynny arwain at ganolbwyntio'n well ar iechyd a lles y gweithiwr.

Mae gwaith yn parhau o ran datblygu system adrodd ar ddamweiniau electronig y gellid ei chysylltu â'r system CRM. Bydd dogfennau a Pholisïau cefnogi yn cael eu datblygu er mwyn darparu arweiniad ar y defnydd o'r system wrth iddi ddatblygu.

Trais ac Ymddygiad Ymosodol yn gysylltiedig â Gwaith a Gweithwyr ar eu Pen eu Hunain

Y Canlyniadau a Ddymunir: rhoi trefniadau effeithiol ar waith i reoli risgiau sy'n gysylltiedig â thrais ac ymddygiad ymosodol a gweithwyr ar eu pen eu hunain er mwyn darparu amgylchedd gwaith diogel. Sicrhau nad yw gweithwyr yn derbyn digwyddiadau treisgar neu ymddygiad ymosodol fel agwedd arferol o'r swydd.

Mae adolygiad o'r trefniadau presennol wedi'i ymgymryd ag ef. Mae gwaith o brofi Systemau Gweithio Unigol gan ddarparwyr allanol yn parhau. Mae dull o gofnodi risgiau posibl gan y cyhoedd neu leoliadau cyhoeddus wedi eu weithredu ond mae angen gwaith pellach er mwyn gwella'r dull. Darperir hyfforddiant penodol mewn perthynas â thrais ac ymosodiadau.

Straen sy'n Gysylltiedig â Gwaith

Y Canlyniadau a Ddymunir: rheoli risgiau yn gysylltiedig â straen sy'n gysylltiedig â gwaith yn effeithiol. Byddai hynny'n golygu mesur ac adolygu'r trefniadau ar gyfer rheoli straen yn y Cyngor. Mae'r Tîm Adnoddau Dynol a'r Gwasanaeth Iechyd Galwedigaethol wedi bod yn gweithio ar y maes hwn. Mae'r gwaith hwnnw'n cynnwys cyfeirio unrhyw absenoldeb salwch sy'n gysylltiedig â straen ar unwaith, gwasanaeth cwnsela a fformat asesiad risg penodol ar

gyfer straen. Mae'r Awdurdod wedi ymrwymo i gyllido gwasanaeth cwnsela rhad ac am ddim a ddarperir gan ddarparwr arbenigol dwyieithog.

Darpariaeth Gofal Llygaid

Mae profion golwg a'r ddarpariaeth o gymorthyddion golwg yn ofyniad o Reoliadau Systemau Offer Arddangos. Mae darparwr allanol wedi'i gomisiynu i ddarparu gwasanaeth gofal llygaid. Mae'n darparu gweithwyr perthnasol â phrawf llygaid a sbectol (o ddewis penodol) am ddim i'r gweithiwr. Mae'r gwasanaeth newydd yn darparu hyn ar gost o £17 y gweithiwr. Cafodd y gwasanaeth ei ddarparu yn flaenorol ar gost o £50 y gweithiwr ar gyfer y prawf a chymorth cywirol. Cafodd y ddarpariaeth newydd ei hadnabod fel arbediad cost gan Caffael tra'n bodloni'r gofyniad cyfreithiol yn unol â deddfwriaeth.

8 Perfformiad Diogelwch

Cyflawnodd y Tîm Iechyd a Diogelwch Corfforaethol archwiliadau ac ymyraethau er mwyn cynorthwyo â monitro a gwella safonau Iechyd a Diogelwch yn y Cyngor. Mae disgwyl i sefydliadau hysbysu'r Awdurdod Gweithredol Iechyd a Diogelwch (HSE) am achosion penodol. Mae amserlenni ar gyfer adrodd ac ymateb i'r mathau hyn o ddigwyddiadau. Dangosydd perfformiad ar gyfer y Tîm Iechyd a Diogelwch Corfforaethol yw i ymateb i achosion RIDDOR o fewn pump diwrnod.

Mae archwiliadau ac ymyriadau gan y Tîm Iechyd a Diogelwch Corfforaethol a pherfformiad mewn perthynas ag ymateb i RIDDORau wedi'i nodi isod.

	Chw 1	**Chw 2**	**Chw 3**	**Chw 4**	**Cyf**
Nifer yr ymyriadau iechyd a diogelwch a gynlluniwyd ar eiddo'r Cyngor (18/19)	42	36	23	18	119
Canran yr ymateb i ddamweiniau RIDDOR (Rheoliadau Adrodd ar Anafiadau, Clefydau neu Ddigwyddiadau Peryglus) o fewn Eiddo Awdurdod Lleol o fewn 5 diwrnod.	9/9	5/5	2/2	4/4	100%

9 Cynllun Gweithredu Strategol

Mae'r cynllun gweithredu strategol wedi bod canolbwyntio ar ddatblygu Proffil Risg ar gyfer pob gwasanaeth er mwyn adnabod y risgiau mwyaf sylweddol ar gyfer pob un. Mae hyn yn caniatáu'r gwasanaeth i allu datblygu cynllun gweithredu er mwyn gallu mynd i'r afael â'r risgiau hynny.

Dylid parhau hyn drwy'r Grŵp Iechyd a Diogelwch er mwyn rhannu gwybodaeth i sicrhau bod safonau iechyd a diogelwch yn cael eu bodloni. Fe ddylai'r grŵp fod yn hunan-gynhyrchiol mewn perthynas â'r pynciau ar yr agenda ar gyfer gwelliant.

Fe ddylai'r Grŵp Iechyd a Diogelwch sicrhau bod y Cynllun Gweithredu Iechyd a Diogelwch yn parhau i fod yn berthnasol i'r arferion a'r angen presennol. Mae disgwyliad bod Cynllun Iechyd a Diogelwch newydd yn cael ei ddatblygu ar gyfer 2020. Mae'r weithred hon wedi'i chofnodi ar y system 4Action.

Mae angen gwelliannau pellach i'r Gweithio Unigol a Thrais ac Ymosod.

Mae angen monitro presenoldeb ar gyrsiau er mwyn mynd i'r afael ag anghenion sydd wedi eu hadnabod gan y fframwaith Hyfforddiant Iechyd a Diogelwch Corfforaethol.

10 Casgliad

Mae Uwch Swyddogion, Adnoddau Dynol ac Iechyd a Diogelwch Corfforaethol wedi gwneud gwaith sylweddol er mwyn sefydlu dull o adfywio Iechyd a Diogelwch o fewn y cyngor.

Mae'r rhan y mae Uwch Swyddogion wedi'i chwarae wedi codi proffil Iechyd a Diogelwch ac wedi sicrhau ei fod yn cael sylw penodol ar lefel gwasanaeth.

Mae'r Polisi Iechyd a Diogelwch yn nodi'n glir bod iechyd a diogelwch yn gyfrifoldeb ar holl Aelodau'r Cyngor a Staff y Cyngor ac y bydd adnabod hyn yn arwain at welliant yn niwylliant y Cyngor.

11 Cynllun Datblygu

	Gweithredu
1.	**Parhau â'r Grŵp Iechyd a Diogelwch diwygiedig gyda'r nod o arwain gwelliannau mewn safonau iechyd a diogelwch** **Caniatáu i'r Grŵp lunio ei raglen ei hun o ran meysydd i'w gwella**
2.	**Parhau i weithio i ddatblygu Systemau Gweithwyr ar eu pen eu Hunain a Systemau Trais ac Ymddygiad Ymosodol**
3.	**Monitro presenoldeb mewn cyrsiau hyfforddi a drefnwyd o dan y fframwaith Hyfforddiant Iechyd a Diogelwch Corfforaethol.**

CYNGOR SIR YNYS MÔN	
Adroddiad i:	Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu
Dyddiad:	3 Medi 2019
Pwnc:	Diweddariad Archwilio Mewnol
Pennaeth Gwasanaeth	Marc Jones Cyfarwyddwr Adnoddau a Swyddog Adran 151 01248 752601 MarcJones@ynysmon.gov.uk
Awduron yr Adroddiad:	Marion Pryor Pennaeth Archwilio a Risg 01248 752611 MarionPryor@ynysmon.gov.uk
Natur a Rheswm dros Adrodd: Mae'r adroddiad hwn yn darparu gwybodaeth am waith a wnaed gan y Gwasanaeth Archwilio Mewnol ers cyfarfod diwethaf y Pwyllgor. Mae'n caniatáu i'r Pwyllgor fonitro cynnydd a pherfformiad y Gwasanaeth Archwilio Mewnol ac mae'n rhoi crynodebau o adroddiadau Archwilio Mewnol fel y gall y Pwyllgor gael sicrwydd ynghylch gwasanaethau a meysydd corfforaethol eraill y Cyngor.	

1. RHAGARWEINIAD

1.1. Mae'r adroddiad yn rhoi diweddariad ar y sefyllfa fel yr oedd ar 11 Awst 2019 ynghylch:

- Adroddiadau Archwilio mewnol a gyhoeddwyd ers 1 Gorffennaf 2019
- Gwaith dilyn i fyny a wnaed ar adroddiadau archwilio mewnol
- Mynd i'r Afael â 'Materion/Risgiau'
- Cynnydd o ran Darparu'r Cynllun Gweithredu Archwilio Mewnol 2019/20

2. ARGYMHELLIAD

2.1. Bod y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu yn nodi'r cynnydd diweddaraf a wnaed gan y Gwasanaeth Archwilio Mewnol o ran ei ddarpariaeth gwasanaeth, darparu sicrwydd, yr adolygiadau a gwblhawyd a pherfformiad ac effeithiolrwydd y gwasanaeth o ran gyrru gwelliant. Hefyd gofynnir i'r Pwyllgor benderfynu a oes angen sicrwydd pellach arno ynghylch adroddiadau archwilio.

DIWEDDARIAD ARCHWILIO MEWNOL

MEDI 2019

Marion Pryor BA MA CMIIA CPFA, Pennaeth Archwilio a Risg

MarionPryor@YnysMon.gov.uk

01248 752611

TABL CYNNWYS

ADRODDIADAU ARCHWILIO MEWNOL A GYFLWYNWYD ____________________ 3

Rhentu Doeth Cymru - Ardystio Grantiau ____________________ 3

Grant Datblygu Disgyblion - Ardystio Grant ____________________ 4

Diogelu Corfforaethol ____________________ 5

ADRODDIADAU DILYN I FYNY ARCHIWLIO MEWNOL ____________________ 6

Gwaith Dilyn i Fyny sy'n mynd rhagddo ____________________ 6

Gwaith Dilyn i Fyny sydd ar y gweill ____________________ 6

MYND I'R AFAEL Â 'MATERION /RISGIAU' ____________________ 7

CYNNYDD O RAN DARPARU'R CYNLLUN GTWEITHREDU ARCHWILIO MEWNOL 2019/20 ____________________ 8

ATODIAD A - CYNLLUN GWEITHREDU ARCHWILIO MEWNOL 2019/2020 ______ 9

ADRODDIADAU ARCHWILIO MEWNOL A GYFLWYNWYD

1. Mae'r adran hon yn darparu trosolwg o adroddiadau archwilio mewnol a gwblhawyd ers y cyfarfod diwethaf, yn cynnwys y raddfa sicrwydd gyffredinol a nifer y materion / risgiau a godwyd. Yn unol â'r dull newydd o archwilio, mae aelodau'r pwyllgor a'r deilydd portffolio perthnasol wedi derbyn copïau llawn o'r adroddiad ar wahân.

2. Rydym wedi cwblhau **tri** adroddiad yn y cyfnod dan sylw a gwelir crynodeb ohonynt isod:

Teitl	Lefel Sicrwydd	Critigol	Sylweddol	Rhesymol	Cyfanswm
Rhentu Doeth Cymru - Ardystio Grantiau	Sylweddol	0	0	0	0
Grant Datblygu Disgyblion - Ardystio Grantiau	Sylweddol	0	0	0	0
Diogelu Corfforaethol	Rhesymol	0	3	0	3

Rhentu Doeth Cymru – Ardystio Grantiau

Sicrwydd Sylweddol	Materion/risgiau	
	0	Critigol
	0	Sylweddol
	0	Rhesymol

3. Roedd ein hadolygiad yn mynd ati i geisio ateb y cwestiwn allweddol canlynol:

   A yw'r Cyngor yn cydymffurfio â thelerau ac amodau perthnasol y grant ac a fedrwn roddi sicrwydd, o ran yr hawliad grant:

   - Bod y manylion wedi eu datgan yn deg
   - Bod gwariant wedi digwydd yn briodol ac yn unol â'r cynnig grant

   Nod ein hadolygiad hefyd oedd darparu sicrwydd fod y cyngor yn cadw cofnodiadau cyfrifo clir ac yn nodi'r holl incwm a gwariant mewn perthynas â'r grant.

4. Yn gyffredinol, o'n hadolygiad ni o'r dulliau ar gyfer rheoli a chofnodi'r grant, gallwn ddarparu sicrwydd bod dulliau rheoli a chofnodiadau digonol a phriodol wedi cael eu cynnal mewn perthynas â'r grant am y cyfnod 1 Ebrill 2018 - 31 Mawrth 2019.

5. Gallwn gadarnhau hefyd bod ein profion wedi darparu sicrwydd bod y gwariant a gafodd ei hawlio yn wariant cymwys yn unol â thelerau ac amodau'r grant ac wedi cael ei ddatgan yn deg yng nghyfrifon y Cyngor a'r hawliad a gyflwynwyd i Lywodraeth Cymru.

6. Er na ddaethpwyd o hyd i unrhyw Faterion/Risgiau sylweddol neu berthnasol, nodwyd gennym nad yw'r hawliad ond yn cyfateb i 11% o'r cyllid grant sydd ar gael. Eglurodd y swyddog y defnyddiwyd cyn lleied o'r grant sydd ar gael oherwydd diffyg adnoddau i flaenoriaethu gwaith gorfodaeth Rhentu Doeth Cymru ynghyd â chyfyngiadau gan Rhentu Doeth Cymru ar rai gweithgareddau. Mae'r Prif Swyddog Diogelu'r Cyhoedd yn bwriadu asesu llwyth gwaith y tîm wrth symud ymlaen, gyda'r nod o hawlio llawer mwy o'r grant sydd ar gael ar gyfer 2019/20.

Grant Datblygu Disgyblion – Ardystio Grant

Sicrwydd Sylweddol	Materion/Risgiau	
	0	Critigol
	0	Sylweddol
	0	Rhesymol

7. Roedd ein hadolygiad yn mynd ati i geisio ateb y cwestiwn allweddol canlynol:

   A yw'r Cyngor yn cydymffurfio â thelerau ac amodau perthnasol y grant ac a fedrwn roddi sicrwydd, o ran yr hawliad grant:

   - **Bod y manylion wedi eu datgan yn deg**
   - **Bod gwariant wedi digwydd yn briodol ac yn unol â'r cynnig grant**

   Nod ein hadolygiad hefyd oedd darparu sicrwydd fod y cyngor yn cadw cofnodiadau cyfrifo clir ac yn nodi'r holl incwm a gwariant mewn perthynas â'r grant.

8. Yn gyffredinol, o'n hadolygiad ni o'r dulliau ar gyfer rheoli a chofnodi'r grant, gallwn ddarparu sicrwydd bod dulliau rheoli a chofnodiadau digonol a phriodol wedi cael eu cynnal mewn perthynas â'r grant am y cyfnod 1 Ebrill 2018 - 31 Mawrth 2019.

9. Gallwn gadarnhau hefyd bod ein profion wedi darparu sicrwydd bod y gwariant a gafodd ei hawlio yn wariant cymwys yn unol â thelerau ac amodau'r grant ac wedi cael ei ddatgan yn deg yng nghyfrifon yr Awdurdod a'r hawliadau a gyflwynwyd i Lywodraeth Cymru.

10. Nid ydym wedi nodi unrhyw risgiau y mae angen i reolwyr roi sylw iddynt.

Diogelu Corfforaethol

Sicrwydd Rhesymol	Materion/Risgiau	
	0	Critigol
	4	Sylweddol
	0	Rhesymol

11. O Roedd ein hadolygiad yn mynd ati i geisio ateb y cwestiwn allweddol canlynol:

    A oes gan y Cyngor fframwaith cadarn o reolaethau yn eu lle er mwyn lliniaru'n ddigonol yn erbyn y risg o gamgymeriad diogelu difrifol a fyddai'n achosi niwed neu'n cyfrannu at achosi niwed i blant, pobl ifanc ac oedolion sydd mewn perygl?

12. Yn gyffredinol, daeth ein adolygiad i'r casgliad bod y Cyngor wedi gweithredu nifer o reolaethau effeithiol i reoli'r risg o gamgymeriad diogelu difrifol a fyddai'n achosi niwed neu'n cyfrannu at achosi niwed i'r sawl y mae'n gyfrifoldeb arno i'w diogelu.

13. Rydym wedi codi pedwar o Faterion/Risgiau y mae angen i reolwr roi sylw iddynt, sydd, oherwydd yr effaith bosibl y gall unrhyw risg yn y maes hwn ei chael, wedi ei categoreiddio fel rhai 'Sylweddol'. Fodd bynnag, mae canlyniad ein hadolygiad yn bositif ar y cyfan ac o'r herwydd gallwn ddarparu sicrwydd **Rhesymol** ynghylch llywodraethiant, rheoli risg a rheolaethau yn y maes hwn. Rydym wedi cytuno ar gynllun rheoli gyda'r rheolwyr a cheir manylion am hwnnw mewn dogfen ar wahân.

ADRODDIADAU DILYN I FYNY ARCHIWLIO MEWNOL

Gwaith Dilyn i Fyny sy'n mynd rhagddo

14. Rydym wrthi'n gweithio ar hyn o bryd ar ddau o adroddiadau dilyn i fyny gyda graddfa **'Sicrwydd Cyfyngedig'**:

Teitl yr Archiwliad	Adolygiad	Dyddiad Dilyn i Fyny	Lefel Sicrwydd	Critigol	Sylwedдol	Rhesymol	Cyfanswm
Ysgolion Cynradd – Casglu Incwm	Adroddiad Dilyn i Fyny Cyntaf	Mehefin 2019	**Cyfyngedig**	0	2	1	3
Dyledwyr Amrywiol	Ail Adroddiad Dilyn i Fyny	Gorff 2019	**Cyfyngedig**	0	4	7	11

Gwaith Dilyn i Fyny sydd ar y gweill

15. Ar hyn o bryd, mae gennym **dri** o adroddiadau dilyn i fyny wedi eu rhaglennu ar gyfer gweddill y flwyddyn. Efallai yr ychwanegir at y rhain gan ddibynnu ar yr adolygiadau y byddwn yn eu cynnal drwy gydol y flwyddyn:

Teitl yr Archiwliad	Adolygiad	Dyddiad Dilyn i Fyny	Lefel Sicrwydd	Critigol	Sylweddol	Rhesymol	Cyfanswm
Taliadau Uniongyrchol	Adroddiad Dilyn i Fyny Cyntaf	Medi	**Cyfyngedig**	0	0	5	5
Rheoliadau Systemau – Mynediad Rhesymegol a Gwahaniad Dyletswyddau	Pedwerydd Adroddiad Dilyn i Fyny	~~Gorff 19~~ Hydref 2019[1]	**Cyfyngedig**	0	3	2	5
Llywodraethiant Gwybodaeth Ysgolion	Adolygiad Cyntaf	Tachwedd 2019	**Ddim yn berthnasol**	d/b	d/b	d/b	d/b

[1] Mae'r camau gan reolwyr i roi sylw i'r 'Materion/Risgiau' a godwyd yn yr adolygiad o Reoliadau Systemau - Mynediad Rhesymegol a Gwahaniad Dyletswyddau yn dibynnu ar yr ailstrwythuriad o'r swyddogaeth Cyflogres/Taliadau sy'n mynd rhagddo ar hyn o bryd a disgwylir y bydd wedi ei gwblhau erbyn mis Medi 2019. O'r herwydd, rydym wedi gohirio'r adolygiad dilyn i fyny hyd oni fydd hyn wedi ei gwblhau.

MYND I'R AFAEL Â 'MATERION /RISGIAU'

16. Mae adroddiad ar wahân yn darparu manylion am yr holl 'Faterion/Risgiau' coch ac oren gweddilliol yr ydym wedi eu codi ac yn dwyn sylw at berfformiad rheolwyr o ran rhoi sylw i, a gweithredu camau y maent eisoes wedi cytuno iddynt.

CYNNYDD O RAN DARPARU'R CYNLLUN GTWEITHREDU ARCHWILIO MEWNOL 2019/20

17. Mae'r Cynllun Gweithredu ar gyfer 2019/20 wedi'i gynnwys yn Atodiad A.

18. Oherwydd mai dim ond 6 wythnos sydd wedi mynd heibio ers y diweddariad diwethaf i'r Pwyllgor, ychydig sydd wedi newid ers yr adroddiad diwethaf. Mae'r cyfnod gwyliau wedi cael effaith ar gynnydd, serch hynny, mae nifer o adroddiadau drafft wedi cael eu cyhoeddi ac rydym yn disgwyl am ymateb rheolwyr iddynt:

    - Adroddiad Dilyn i Fyny Dyledwyr Amrywiol
    - Adroddiad Dilyn i Fyny Casglu Incwm Ysgolion

19. Mae gwaith hefyd yn mynd rhagddo ar yr archwiliadau canlynol ynghyd â darn ymgynghorol o waith mewn perthynas â benthyciadau i staff brynu ceir:

    - Parhad Busnes
    - Diwygio Lles – Digartrefedd
    - Grant Addysg yr Awdurdod Lleol (sy'n cynnwys grant Gwisg Ysgol; Cymorth i Ddysgwyr o Leiafrifoedd Ethnig a Sipsiwn Roma a Theithwyr; Dyfarniad Cyflog a Phwysau Athrawon; a chostau ychwanegol Prydau Ysgol Am Ddim yn sgil cyflwyno'r Credyd Cynhwysol)
    - Chweched Dosbarth a Dysgu Parhaus i Oedolion
    - Gwydnwch TG

ATODIAD A – CYNLLUN GWEITHREDU ARCHWILIO MEWNOL 2019/2020

Gwasanaeth / Adain	Teitl	Rheswm dros gynnwys	Graddfa Risg Gorfforaethol (Cynhenid)	Graddfa Risg Gorfforaethol (Gweddilliol)	Dyddiau Dangosol Diwygiedig 2019-20	Dyddiau Gwirioneddol fel ar 11/08/19	Nodiadau / Graddfa Sicrwydd	Dyddiad adrodd i bwyllgor
CORFFORAETHOL								
Corfforaethol	Parhad Busnes (YM9)	Cofrestr Risg Gorfforaethol	C2	C2	10	2.5	Gwaith yn mynd rhagddo	Rhagfyr 2019 (Targed)
Corfforaethol	Diogelu Corfforaethol (YM11)	Cofrestr Risg Gorfforaethol	C2	D2	18	17.25	**Sicrwydd Rhesymol**	**Rhagfyr 2018 (2018/19)**
							Sicrwydd Rhesymol	**Medi 2019 (2019/20)**
	CONTEST (Gwrthderfysgaeth ac Atal Radicaleiddio)[2] (YM11)	Cofrestr Risg Gorfforaethol			0	0	**Sicrwydd Rhesymol**	**Ebrill 2019 (2018/19)**
Corfforaethol	Cynllunio Corfforaethol (YM13)	Cofrestr Risg Gorfforaethol	D2	D3	10	0		
Corfforaethol	Gwydnwch Ariannol (YM41)	Cofrestr Risg Gorfforaethol	A1	B2	12	0	Gwaith Sgopio'n mynd rhagddo	Rhagfyr 2019 (Targed)

[2] Risg 'arunig' yn y gorffennol - YM27

Gwasanaeth / Adain	Teitl	Rheswm dros gynnwys	Graddfa Risg Gorfforaethol (Cynhenid)	Graddfa Risg Gorfforaethol (Gweddilliol)	Dyddiau Dangosol Diwygiedig 2019-20	Dyddiau Gwirioneddol fel ar 11/08/19	Nodiadau / Graddfa Sicrwydd	Dyddiad adrodd i bwyllgor
Corfforaethol	Llywodraethu Gwybodaeth (YM3)	Cofrestr Risg Gorfforaethol	B3	C3	0	0	**Sicrwydd Rhesymol**	**Rhagfyr 2018[3] (2018/19)**
Corfforaethol	Safonau Diogelwch Diwydiant y Cardiau Talu (PCIDSS) (YM34)	Cofrestr Risg Gorfforaethol	D1	D1	7	7	**Sicrwydd Rhesymol**	**Mehefin 2019 (2019/20)**
Corfforaethol	Brexit	Cofrestr Risg Gorfforaethol	A2		5	0		
Corfforaethol	Proses Gadawyr	Codwyd Pryderon			10	0		
Corfforaethol	Rheoli Risg	Gofyniad PSIAS			5	0	**Wedi ei reoli**	**Chwefror 2019 (ZRE) (2018/19)**
Corfforaethol	Rheoli'r Risg o Dwyll	Gofyniad PSIAS			20	0		
Corfforaethol	Diwylliant – Gwarchod Enw Da a'r Defnydd o Gyfryngau Cymdeithasol	Sganio'r Gorwel			10	0		
ADNODDAU								
Adnoddau	Adfer a Dileu Dyledion	System Ariannol Allweddol – Swyddog 151 wedi codi pryderon			10	0		

[3] Darparwyd sicrwydd ar gyfer y Rheoliadau Diogelu Data Cyffredinol a oedd yn flaenol yn Risg Ambr 'arunig' (YM31)

Gwasanaeth / Adain	Teitl	Rheswm dros gynnwys	Graddfa Risg Gorfforaethol (Cynhenid)	Graddfa Risg Gorfforaethol (Gweddilliol)	Dyddiau Dangosol Diwygiedig 2019-20	Dyddiau Gwirioneddol fel ar 11/08/19	Nodiadau / Graddfa Sicrwydd	Dyddiad adrodd i bwyllgor
Adnoddau	Caffael Corfforaethol (YM22)	Cofrestr Risg Gorfforaethol	B2	D2	10	0	**Sicrwydd Rhesymol**	**Rhagfyr 2018 (2018/19)**
Adnoddau	Cardiau Caffael Corfforaethol	Codwyd pryderon			20	0		
Adnoddau	Cyflogres	System ariannol allweddol – ailstrwythuro a system newydd; sicrwydd archwilio allanol			20	0		
TRAWSNEWID								
ICT	Archwilio TG – Diogelwch Seibr (YM28)	Cofrestr Risg Gorfforaethol	B1	C1	15	0	**Sicrwydd Rhesymol**	**Chwefror 2019 (2018/19)**
TGCh	TG Archwilio – Gwydnwch TG (YM38)	Cofrestr Risg Gorfforaethol	C1	D2	15	2	Gwaith yn mynd rhagddo	Rhagfyr 2019 (Targed)
Adnoddau Dynol	Absenoldeb Salwch (YM23)	Cofrestr Risg Gorfforaethol	A2	D3	10	0		
Adnoddau Dynol	Recriwtio a Chadw Staff (YM5)	Cofrestr Risg Gorfforaethol	B2	C2	10	0	**Sicrwydd Rhesymol**	**Ebrill 2019 (2018/19)**
Adnoddau Dynol	Diwylliant y Gweithle – Gwahaniaethu ac Anghydraddoldeb Staff	Sganio'r Gorwel			10	0		

Gwasanaeth / Adain	Teitl	Rheswm dros gynnwys	Graddfa Risg Gorfforaethol (Cynhenid)	Graddfa Risg Gorfforaethol (Gweddilliol)	Dyddiau Dangosol Diwygiedig 2019-20	Dyddiau Gwirioneddol fel ar 11/08/19	Nodiadau / Graddfa Sicrwydd	Dyddiad adrodd i bwyllgor
RHEOLEIDDIO A DATBLYGU ECONOMAIDD								
Rheoleiddio a Datblygu Economaidd	Prosiectau Seilwaith (YM17)	Cofrestr Risg Gorfforaethol	B2	D2	20	0.25		
Rheoleiddio a Datblygu Economaidd	Gwasanaethau Hamdden – Buddsoddi mewn Cyfleusterau (YM32)	Cofrestr Risg Gorfforaethol	B2	B3	10	0		
Rheoleiddio a Datblygu Economaidd	Gwasanaethau Hamdden – Llywodraethiant a Rheoli	Ar gais y Pennaeth Gwasanaeth - newidiadau strwythurol sylweddol (cariwyd drosodd o 2018/19)			2	2	**Sicrwydd Rhesymol**	**Ebrill 2019 (2018/19)**
PRIFFYRDD, GWASTRAFF AC EIDDO								
Eiddo	Rheoli Asedau	Sganio'r Gorwel			10	0		
TAI								
Tai	Sipsiwn a Theithwyr (Gofynion Deddf Tai 2014) (YM29)	Cofrestr Risg Gorfforaethol	B2	C2	0	0	**Sicrwydd Rhesymol**	**Ebrill 2019 (2018/19)**
Tai	Diwygio Lles – Credyd Cynhwysol ac Incwm Rhenti Tai (YM 10)	Cofrestr Risg Gorfforaethol	B2	C2	0	7.75	**Sicrwydd Rhesymol**	**Ebrill 2019 (2018/19)**

Gwasanaeth / Adain	Teitl	Rheswm dros gynnwys	Graddfa Risg Gorfforaethol (Cynhenid)	Graddfa Risg Gorfforaethol (Gweddilliol)	Dyddiau Dangosol Diwygiedig 2019-20	Dyddiau Gwirioneddol fel ar 11/08/19	Nodiadau / Graddfa Sicrwydd	Dyddiad adrodd i bwyllgor
	Diwygio Lles - Digartrefedd (YM10)				10	1.25	Gwaith yn mynd rhagddo	Rhagfyr 2019 (Targed)
GWASANAETHAU OEDOLION								
Oedolion	Gofal Iechyd Parhaus	Sganio'r Gorwel	d/b	d/b	10	0		
DYSGU								
Dysgu	Moderneiddio Ysgolion (YM15)	Cofrestr Risg Gorfforaethol	C2	C2	20	0		
	CYFANSWM DYDDIAU ARCHWILIO				**314**[4]	**40**		
DYDDIAU HEB EU RHAGLENNU Y GELLIR CODI AMDANYNT (CYNHYRCHIOL)								
	Gwaith Dilyn i Fyny	Nifer o adroddiadau sicrwydd cyfyngedig sydd angen eu dilyn i fyny, yn cynnwys adrodd ar a gweinyddu 4Action			60	27.75		
	Gwaith Gwrth Dwyll Cyffredinol, Menter Dwyll Genedlaethol (NFI)				30	2		

[4] 420 o ddyddiau yn flaenorol

Gwasanaeth / Adain	Teitl	Rheswm dros gynnwys	Graddfa Risg Gorfforaethol (Cynhenid)	Graddfa Risg Gorfforaethol (Gweddilliol)	Dyddiau Dangosol Diwygiedig 2019-20	Dyddiau Gwirioneddol fel ar 11/08/19	Nodiadau / Graddfa Sicrwydd	Dyddiad adrodd i bwyllgor
	Atgyfeiriadau				40	0.5		
	Cau gwaith y flwyddyn flaenorol				13	13		
	Ardystio Grantiau:	Gofynion Grant			20			
	Grant Addysg yr Awdurdod Lleol (sy'n cynnwys grant Gwisg Ysgol; Cymorth i Ddysgwyr o Leiafrifoedd Ethnig a Sipsiwn Roma a Theithwyr; Dyfarniad Cyflog a Phwysau Athrawon; a chostau ychwanegol Prydau Ysgol Am Ddim yn sgil cyflwyno'r Credyd Cynhwysol)					0		Rhagfyr 2019 (Targed)
	Grant Rhentu Doeth Cymru					1.75	**Sicrwydd Sylweddol**	**Medi 2019 (2019/20)**
	Grant Gwella Addysg					0	Dim angen	d/b
	Grant Datblygu Disgyblion					3.25	**Sicrwydd Sylweddol**	**Medi 2019 (2019/20)**
	Chweched Dosbarth a Dysgu Parhaus i Oedolion					0		Rhagfyr 2019 (Targed)

Gwasanaeth / Adain	Teitl	Rheswm dros gynnwys	Graddfa Risg Gorfforaethol (Cynhenid)	Graddfa Risg Gorfforaethol (Gweddilliol)	Dyddiau Dangosol Diwygiedig 2019-20	Dyddiau Gwirioneddol fel ar 11/08/19	Nodiadau / Graddfa Sicrwydd	Dyddiad adrodd i bwyllgor
	Ymgynghoriaeth Gorfforaethol				50	28.5		
	Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu, yn cynnwys hyfforddiant i aelodau a hunan-asesu				60	19.25		
	Adolygiad Rheoli				50	9		
	Wrth gefn				0	0		
	CYFANSWM				**323**[5]	**105**		
DYDDIAD LLE NA ELLIR CODI AMDANYNT (ANGHYNHYRCHIOL)								
	Risg ac Yswiriant				24	10		
	Gweinyddiaeth Gyffredinol				40	16		
	Datblygiad Personol ac Adolygiadau, un i un a Chyfarfodydd Tîm				25	3		
	Rheoli, yn cynnwys ymgysylltu ag Archwilio Allanol a pharatoi cynllun archwilio				48	15.5		

[5] 440 diwrnod yn flaenorol

Gwasanaeth / Adain	Teitl	Rheswm dros gynnwys	Graddfa Risg Gorfforaethol (Cynhenid)	Graddfa Risg Gorfforaethol (Gweddilliol)	Dyddiau Dangosol Diwygiedig 2019-20	Dyddiau Gwirioneddol fel ar 11/08/19	Nodiadau / Graddfa Sicrwydd	Dyddiad adrodd i bwyllgor
	Gwyliau, yn cynnwys gwyliau blynyddol, statudol, arbennig a salwch				426[6]	246.75		
	Hyfforddiant a Datblygiad Staff				100	38.5		
	CYFANSWM				**663[7]**	**330**		
	CYFANSWM ADNODDAU ANGENRHEIDIOL				**1300**	**475**		
	ADNODDAU AR GAEL				**1300**	**475**		
	DIFFYG ADNODDAU				**0**	**0**		
	CYNHYRCHIANT				**50%[8]**	**31%**		

[6] 182 diwrnod yn flaenorol
[7] 440 diwrnod yn flaenorol
[8] 67% yn flaenorol

This page is intentionally left blank

CYNGOR SIR YNYS MÔN		
Adroddiad i:	Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu	
Dyddiad:	3 Medi 2019	
Pwnc:	Risgiau / Materion Sy'n Parhau i Fod Angen Sylw	
Pennaeth Gwasanaeth:	Marc Jones Cyfarwyddwr Adnoddau / Swyddog Adran 151 01248 752601 MarcJones@ynysmon.gov.uk	
Awduron yr Adroddiad:	Marion Pryor Pennaeth Archwilio a Risg 01248 752611 MarionPryor@ynysmon.gov.uk	Nanette Williams Prif Archwiliwr 01248 751809 NanetteWilliams@ynysmon.gov.uk
Natur a Rheswm dros Adrodd: Mae cylch gorchwyl y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu'n gosod cyfrifoldeb arno i fonitro gweithrediad y camau y cytunwyd arnynt. Mae'r adroddiad hwn yn darparu diweddariad ar statws a manylion y risgiau sy'n parhau i fod angen sylw a godwyd gan Archwilio Mewnol.		

1. CYFLWYNIAD

1.1. Mae'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu wedi gofyn am fanylion yr holl argymhellion Uchel/Coch/Ambr sy'n weddill a'r 'Materion/Risgiau' ddwywaith y flwyddyn. Cyflwynwyd yr adroddiad diwethaf i'r Pwyllgor yn ei gyfarfod ar 12 Chwefror 2019.

2. ARGYMHELLIAD

2.1. Bod y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu yn:

- nodi cynnydd a wnaed gan y Cyngor wrth fynd i'r afael â'r argymhellion Archwilio Mewnol sy'n parhau i fod angen sylw a'r Materion/Risgiau, ac
- ystyried y manylion a lefel y wybodaeth fydd ei angen arno yn y dyfodol wedi i ni weithredu uwchraddiad y system 4action.

RISGIAU / MATERION SY'N PARHAU I FOD ANGEN SYLW

MEDI 2019

Marion Pryor BA MA CMIIA CPFA, Pennaeth Archwilio a Risg

Nanette Williams BA (Hons) CMIIA, Prif Archwilydd

CYNGOR SIR YNYS MÔN ISLE OF ANGLESEY COUNTY COUNCIL

CYNNWYS

CYFLWYNIAD 1
PERFFORMIAD PRESENNOL 2
ADRODD YN Y DYFODOL 4
ATODIAD A - MATERION / RISGIAU SYDD DAL ANGEN SYLW 5

CYFLWYNIAD

1. Er mwyn monitro gweithrediad y gweithredoedd y cytunwyd arnynt yn dilyn adolygiad archwilio, bydd y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu yn derbyn manylion am yr holl argymhellion a'r 'Materion/Risgiau' sy'n parhau i fod angen sylw ddwywaith y flwyddyn. Fe wnaethom gyflwyno'r adroddiad diwethaf i'r Pwyllgor yn eu cyfarfod ar 12 Chwefror 2019.

2. Ynghyd â darparu diweddariad ar berfformiad presennol y Cyngor o ran gweithredu'r gweithredoedd y cytunwyd arnynt yn dilyn archwiliad, byddwn hefyd yn darparu'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu â'r cyfle i ystyried y fframwaith adrodd ar gyfer materion / risgiau sy'n parhau i fod angen sylw ac ystyried beth sydd ei angen ar Aelodau yn y dyfodol unwaith y bydd yr uwchraddiad newydd i'r system tracio gweithredoedd yn weithredol.

PERFFORMIAD PRESENNOL

3. Fel yr adroddwyd eisoes, mae Archwilio Mewnol wedi symud i ffwrdd o wneud argymhellion i godi ‘Materion’ a ‘Risgiau’. Er mwyn annog rheolwyr i gymryd perchnogaeth o’r risgiau, eu cyfrifoldeb nhw yw datblygu cynllun gweithredu er mwyn rhoi sylw i’r materion / risgiau a godwyd.

4. Rydym yn monitro sut mae rheolwyr wedi mynd i’r afael â risgiau mewn dwy ffordd, Bydd adroddiadau sydd wedi derbyn lefel sicrwydd ‘Cyfyngedig’ neu ‘Dim’ Sicrwydd yn rhan o broses ddilyn i fyny ffurfiol gan Archwilio Mewnol lle na chaiff risgiau eu cau heb dderbyn tystiolaeth sy’n dangos bod camau digonol wedi’u cymryd i liniaru’r risgiau. Caiff yr holl faterion / risgiau eraill eu monitro drwy system tracio gweithredu corfforaethol y Cyngor (4action), sy’n cael ei gweinyddu’n fewnol.

5. O ganlyniad i ddiffygion mewn perthynas â rhywfaint o’r data hanesyddol yn y system ac wrth baratoi ar gyfer diweddaru’r system, rydym wedi troi’r cyfleuster anfon negeseuon atgoffa yn awtomatig i ffwrdd. Fodd bynnag, rydym yn parhau i dargedu rheolwyr sydd â chyfrifoldeb am fynd i’r afael â’r materion / risgiau sydd â’r flaenoriaeth uchaf.

6. Mae’r graff a’r tabl isod yn amlygu’r duedd o ran perfformiad wrth fynd i’r afael â’r argymhellion a’r Materion/Risgiau a godwyd ers 1 Ebrill 2014:

Materion/Risgiau a dderbyniwyd sylw gan Reolwyr

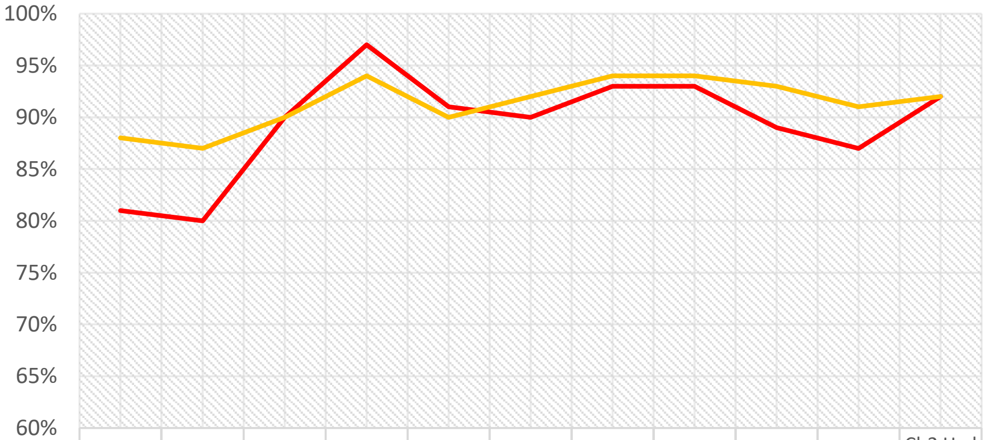

	Ch4 2016/17	Ch1 2017/18	Ch2 2017/18	Ch3 2017/18	Ch4 2017/18	Ch1 2018/19	Ch2 2018/19	Ch3 2018/19	Ch4 2018/19	Ch1 2019/20	Ch2 Hyd at 11/8/19 2019/20
Uchel Coch Ambr	81%	80%	90%	97%	91%	90%	93%	93%	89%	87%	92%
Canolig Melyn	88%	87%	90%	94%	90%	92%	94%	94%	93%	91%	92%

Tuedd Perfformiad	Uchel	Coch	Ambr	Canolig	Melyn
Cyfanswm angen sylw ar 30/06/2019	0	0	22	9	35
Cyfanswm angen sylw ar 11/08/2019	0	0	13	9	30
Gwahaniaeth	0	0	-9	0	-5
Tuedd	↔	↔	↑	↔	↑
Gwahaniaeth Uchel Coch Ambr angen sylw	**-9**				
Gwahaniaeth Canolig Melyn angen sylw				**-5**	

7. Does dim materion/risgiau Uchel neu Goch angen sylw ar hyn o bryd ac mae perfformiad o ran mynd i'r afael â materion/risgiau sydd wedi'u graddio'n Ambr wedi gwella ers ein diweddariad diwethaf i'r Pwyllgor ar 23 Gorffennaf, gyda chanran gweithrediad cyffredinol ar gyfer materion/risgiau Uchel/Coch/Ambr yn 92%.

8. Gwelwyd hefyd welliant bach mewn perfformiad ar gyfer y risgiau Canolig/melyn gyda gostyngiad cyffredinol o bump yn nifer y gweithredoedd sy'n weddill, wedi eu taenu ar draws y gwasanaethau.

9. Ar 11 Awst 2019, mae gan y Cyngor yr argymhellion canlynol sy'n parhau i fod angen sylw a'r Materion/Risgiau (materion/risgiau Uchel/Coch/Ambr sydd wedi'u nodi yn Atodiad A, ynghyd â diweddariadau cynnydd gan reolwyr sydd â chyfrifoldeb am fynd i'r afael â'r Materion/Risgiau):

Hyd at 11/08/2019	Uchel	Coch	Ambr	Canolig	Melyn	Cyfanswm
Cyfanswm a weithredwyd	76	10	64	322	118	**590**
Cyfanswm na weithredwyd	0	0	13	9	30	**52**
Cyfanswm	76	10	77	331	148	**642**
% a weithredwyd	**100%**	**100%**	**83%**	**97%**	**80%**	**92%**
% Uchel Coch Ambr a Weithredwyd	**92%**					
% Canolig Melyn a Weithredwyd				**92%**		

ADRODD YN Y DYFODOL

10. Fel yr adroddwyd yn ein diweddariad archwilio mewnol diwethaf, rydym wedi cael ein hysbysu gan ein darparwyr meddalwedd bod y fersiwn newydd a mwyaf diweddar o'r system tracio gweithredoedd bellach ar gael, sy'n cynnig swyddogaethau ychwanegol ac yn lleihau'r baich o weinyddu'r system.

11. Mae'r adran TG ar hyn o bryd wrthi'n ymgynghori â cyflenwyr y feddalwedd er mwyn cytuno ar ddyddiad gweithredu. Yn dilyn hyn, byddwn yn ymgymryd ag ymarfer i lanhau data hanesyddol ac adolygu ffurfwedd y system.

12. Roeddem felly eisiau cymryd y cyfle i adolygu ein fframwaith adrodd er mwyn sicrhau bod y wybodaeth a ddarperir i'r uwch reolwyr a'r Pwyllgor Archwilio Llywodraethu yn cyd-fynd â'r agwedd newydd tuag at archwilio a'i bod yn ddefnyddiol, yn gryno, yn berthnasol ac yn amserol.

13. Gan y bydd hi'n haws ffurfweddu paramedrau adrodd y system newydd o'r cychwyn cyntaf, yn hytrach na gwneud newidiadau unwaith y bydd yn weithredol, byddai'n ddoeth ymgynghori â'r Pwyllgor cyn yr uwchraddio fel ein bod yn gallu cynnwys eu gofynion adrodd.

14. Rhagwelwn y byddwn yn gallu cyflunio'r system newydd fel y gellir adrodd yn haws ar feysydd perfformiad sydd ar hyn o bryd angen ymyrraeth â llaw, er enghraifft:

- Tueddiadau perfformiad materion / risgiau coch ac ambr
- Dadansoddiad oedran materion/risgiau sy'n cael eu categoreiddio yn ôl Adran a / neu faes Gwasanaeth
- Dadansoddiad manwl o weithredoedd unigol a chanrannau cwblhau
- Cyfanswm nifer y gweithredoedd sy'n weddill beth bynnag eu dyddiad cwblhau

ATODIAD A – MATERION / RISGIAU SYDD DAL ANGEN SYLW

Cyf	Adroddiad	Mater / Risg	Dyddiad codi'r mater	Dyddiad targed y cytunwyd	Swyddog â Chyfrifoldeb	Diweddariad gan Reolwyr
ADNODDAU						
1	Mân Ddyledwyr 2017/18	Cadarnhaodd profion nad yw gwasanaethau yn ymgymryd â gwiriadau credyd yn unol â'r polisi Adfer Mân Ddyledion. Mae hyn yn cynyddu'r risg nad yw'r Cyngor yn adfer ei holl ddyledion.	Tachwedd 2017	30 Mehefin 2019	Rheolwr Refeniw a Budd-daliadau	**Adolygiad Dilynol Cyntaf** - Nid yw'r polisi Mân Ddyledwyr drafft newydd bellach yn cynnwys canllawiau penodol i ymgymryd â gwiriadau credyd. Trafodwyd y pwnc o wiriadau credyd yn y gorffennol ynghyd â'r anawsterau o gael taliadau cyn darparu gwasanaeth ac hefyd na allai'r Cyngor wrthod gwasanaeth yn seiliedig ar raddfa credyd gwael yn ogystal â diffyg adnoddau er mwyn cynnal gwiriadau credyd rheolaidd. Cytunodd y Rheolwr Gwasanaeth Refeniw a Budd-daliadau yn y gorffennol efallai y byddai'n rhaid newid y polisi i adlewyrchu hyn. Mae'r Rheolwr Gwasanaeth Refeniw a Budd-daliadau felly wedi adolygu'r polisi ac wedi'i ddiwygio yn ôl yr angen fel nad oes gofyniad i gynnal gwiriadau credyd, ond y dylai Gwasanaethau ystyried gwirio cofnodion talu'r dyledwr cyn cytuno ar delerau credyd. Nid yw'r Rheolwr Gwasanaeth Refeniw a Budd-daliadau wedi cyhoeddi'r polisi drafft ar gyfer ymgynghoriad a tan y caiff polisi o'r fath ei gymeradwyo, ni allwn gadarnhau a yw'r mater/risg wedi'i ddatrys. **Ail Adolygiad Dilynol** yn cael ei gynnal gan Archwilio Mewnol ar hyn o bryd - diweddariad i'w ddarparu i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu yn y cyfarfod nesaf.

Cyf	Adroddiad	Mater / Risg	Dyddiad codi'r mater	Dyddiad targed y cytunwyd	Swyddog â Chyfrifoldeb	Diweddariad gan Reolwyr
2	Mân Ddyledwyr 2017/18	Nid yw'r Cyngor yn adfer ei ddyledion yn brydlon yn unol â'r Bolisi Bilio, Casglu ac Adfer Mân Ddyledion (Mehefin 2014). Yn ogystal, nid yw'r prosesau adfer presennol a osodir o fewn y system yn cydymffurfio â'r polisi; mae camau adfer yn digwydd 21 diwrnod yn dilyn y dydd Sul ar ôl dyddiad awdurdodi'r anfoneb lle mae'r polisi yn nodi y bydd camau adfer yn digwydd 21 diwrnod ar ôl dyddiad codi'r anfoneb. Mae hyn yn cynyddu'r risg nad yw'r Cyngor yn adfer yr holl arian sy'n ddyledus iddo.	Tachwedd 2017	31 Mawrth 2019	Rheolwr Refeniw a Budd-daliadau	**Adolygiad Dilynol Cyntaf** - Camau adfer yn dal i ddigwydd 21 diwrnod o'r dydd Sul cyntaf yn dilyn awdurdodi'r anfoneb, nid 21 diwrnod yn dilyn dyddiad yr anfoneb yn unol â'r polisi. Nid yw'r prosesau adfer sydd wedi'u gosod o fewn y system yn cydymffurfio â'r polisi. Bydd y Rheolwr Refeniw a Budd-daliadau yn diwygio Adran 12.8 o'r Polisi Mân Ddyledwr (fformat drafft) er mwyn adlewyrchu'r ffaith bod adferiad yn digwydd 21 diwrnod ynghyd â'r dyddiau rhwng hynny gan fod y broses adfer yn dechrau ar ddydd Sul yn unig. Bydd amserlenni adfer wedyn yn cydymffurfio â'r polisi. Er nad yw hyn yn cydymffurfio â'r polisi yn gyfan gwbl, mae amseroedd adfer wedi gostwng yn sylweddol ers y gwaith profi gwreiddiol. Gellir hefyd rhoi hyn i lawr i'r ffaith bod llythyrau cyn-gyfreithiol wedi cael eu hanfon ymlaen i'r Adran Incwm. **Ail Adolygiad Dilynol** yn cael ei gynnal gan Archwilio Aewnol ar hyn o bryd - diweddariad i'w ddarparu i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu yn ei gyfarfod nesaf.
3	Mân ddyledwyr 2017/18	Nid yw'r Adran Ddyledwyr yn cysoni incwm yng nghyfrif dros dro y system yn ddyddiol er mwyn sicrhau bod yr holl daliadau wedi eu hanfonebu yn brydlon i'r cyfrifon a/neu'r systemau cywir. Mae risg y gallai'r Cyngor wastraffu adnoddau o ganlyniad i waith adfer di-angen; yn ogystal, gallai adfer mewn camgymeriad achosi niwed i enw da y Cyngor.	Tachwedd 2017	31 Mawrth 2019	Rheolwr Refeniw a Budd-daliadau	**Adolygiad Dilynol Cyntaf** - Ar adeg ein gwaith dilynol, roedd 616 o anfonebau yr oedd angen eu paru ar y system a £20k o incwm/taliadau yn disgwyl cael eu hadnabod a'u dyrannu i'r system a/neu cyfrif cywir. Mae'r Swyddog Incwm yn gweithio'n galed ar y rhain ac mae hyn i'w weld gyda'r gostyngiad yn yr anfonebau blaenorol (gwelodd profion blaenorol 456 o anfonebau yn perthyn i 2016 a chynharach lle gwelodd ein profion diweddar bod 349 o anfonebau yn ymwneud â 2016 a chynharach). Mae cynnydd o ran y mater hwn yn ddibynnol ar amser ac adnoddau o fewn yr Adran Incwm. **Ail Adolygiad Dilynol** yn cael ei gynnal gan Archwilio mewnol - diweddariad i'w ddarparu i'r cyfarfod nesaf o'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu.

Cyf	Adroddiad	Mater / Risg	Dyddiad codi'r mater	Dyddiad targed y cytunwyd	Swyddog â Chyfrifoldeb	Diweddariad gan Reolwyr
4	Mân-ddyledwyr 2017/18	Nid yw uwch reolwyr o fewn yr Adran Ddyledwyr yn adolygu cyfrifon dros dro yn rheolaidd, gan gynnwys am ba hyd maent yn gyfrifon dros dro. Yn ogystal, nid oes polisi wedi'i ysgrifennu ar gyfer cyfrifon dros dro. O ganlyniad, gallai ataliad ar anfonebau dyledwyr fod yn anghywir neu'n cael eu gweithredu yn anghyson. Mae risg nad yw cyfrifon dros dro yn ddilys, nad ydynt yn cael eu hadfer ac nad oes unrhyw gamau'n cael eu cymryd i dynnu'r ddyled oddi ar y system, gan sy'n golygu bod y ddarpariaeth o ran dyledion drwg yn ymddangos yn waeth.	Tachwedd 2017	31 Mawrth 2019	Rheolwr Refeniw a Budd-daliadau	**Adolygiad Dilynol Cyntaf** - Mae Adran 13 o'r Polisi Mân Ddyledwyr drafft yn sôn am atal dyledwyr. Drwy ein hadolygiad dilynol, cytunodd y Rheolwr Gwasanaeth Refeniw a Budd-daliadau y byddai'r geiriad yn cael ei gryfhau er mwyn adlewyrchu'n glir y gweithdrefnau presennol. Wrth symud ymlaen, bydd y Tîm Incwm ond yn atal dyledwyr am 30 diwrnod (yn dilyn ymholiad neu anghydfod) a rhaid datrys yr ymholiad / anghydfod o fewn yr amserlen. Os na chaiff ei datrys, bydd yr Adran Incwm yn hysbysu'r Pennaeth Gwasanaeth a bydd yr anfoneb yn cael ei chanslo wedi hynny. Rhaid i'r Rheolwr Refeniw adolygu a chymeradwyo unrhyw ataliad hirach na 30 diwrnod. Mae cyfanswm nifer yr anfonebau a ataliwyd wedi lleihau ers yr archwiliad gwreiddiol. Mae'r Swyddog Incwm yn adolygu'r cofnodion presennol a waharddwyd er mwyn penderfynu a oes modd adfer y dyledion, eu dad-wahardd neu eu diddymu ac mae hyn yn cael ei dystiolaethu gan y gostyngiad yn nifer yr anfonebau, fodd bynnag, mae hyn hefyd yn ddibynnol ar amser ac adnoddau o fewn yr Adran Incwm. **Ail Adolygiad Dilyn i Fyny** yn cael ei gynnal gan Archwilio mewnol ar hyn o bryd - diweddariad i'w ddarparu i'r cyfarfod nesaf o'r Pwyllgor Archwilio a Gorchmynion

Cyf	Adroddiad	Mater / Risg	Dyddiad codi'r mater	Dyddiad targed y cytunwyd	Swyddog â Chyfrifoldeb	Diweddariad gan Reolwyr
DYSGU						
5	Archwiliad Thematig mewn Ysgolion Cynradd - Casglu Incwm 2018/19	Nid yw'r Gwasanaeth Dysgu wedi darparu canllawiau diweddaredig i'r ysgolion mewn perthynas â chasglu a chofnodi incwm, casglu dyledion a diogelwch arian parod ar y safle nac wedi gwneud yr ysgolion yn gwbl ymwybodol o'r cyfrifoldebau. Mae risg bod ysgolion yn gweinyddu incwm yn aneffeithlon a'u bod yn agored i ymddygiad twyllodrus a dwyn, gan arwain at golli incwm a sylw negyddol yn y wasg o bosib. ***Nodyn*: roedd yr ymateb rheolwyr ar gyfer y mater / risg hwn yn cynnwys nifer o weithredoedd rheoli sy'n cael eu cofnodi ar wahân ar 4action.**	Tachwedd 2018	28 Chwefror 2019	Uwch Reolwr Safonau a Chynhwysiant	**Adolygiad Dilynol Cyntaf** yn cael ei gynnal ar hyn o bryd gan Archwilio Mewnol - diweddariad i'w ddarparu i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu.
6	Archwiliad Thematig mewn Ysgolion Cynradd - Casglu Incwm 2018/19	Nid oes system ganolog ar gyfer monitro cydymffurfiaeth i sicrhau bod polisïau a chanllawiau yn cael eu dilyn. Mae risg na fydd cronfeydd ysgolion yn cael eu gweinyddu'n briodol a'u harchwilio'n annibynnol bob blwyddyn, na fydd ffurflenni incwm prydau ysgol yn cael eu dychwelyd gan yr holl ysgolion bob mis, na fydd ffurflenni'n cael eu llenwi'n gywir ac na fydd yr holl incwm wedi'i gynnwys, sydd hefyd yn cynyddu'r risg o weithredu amhriodol a niwed i enw da'r ysgol a'r Cyngor.	Tachwedd 2018	30 Tachwedd 2018	Uwch Reolwr Safonau a Chynhwysiant	**Adolygiad Dilynol Cyntaf** yn cael ei gynnal ar hyn o bryd gan Archwilio Mewnol - diweddariad i'r ddarparu i'r cyfarfod nesaf o'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu.

Cyf	Adroddiad	Mater / Risg	Dyddiad codi'r mater	Dyddiad targed y cytunwyd	Swyddog â Chyfrifoldeb	Diweddariad gan Reolwyr
GWASANAETHAU PLANT						
7	Gorchmynion Llys Gofal plant o dan Yr Amlinelliad o Gyfraith Gyhoeddus 2016/17	Nododd profion nad oedd y Llythyrau Cyn Gweithdrefnau a'r Llythyrau o Fwriad / Rhybuddion o Fwriad i Roi a chyfarfodydd cyn gweithdrefnau bob amser yn cydymffurfio â'r Protocol Gweithdrefnau Gofal, Amlinelliad Cyfraith Gyhoeddus a Materion Cyfreithiol 2016. Hefyd, nid oedd y llythyrau bob amser yn cael eu hanfon at y bobl â chyfrifoldeb rhiant. Nid yw rhieni felly'n cael eu hysbysu yn y modd cywir am y prosesau sy'n cael eu dilyn neu'r penderfyniad a wnaed a beth a ddisgwylir ohonynt er mwyn gwella materion ac fe allai hynny olygu bod niwed emosiynol a / neu gorfforol yn parhau i'r plentyn ac yn achosi poen meddwl i'r rhai perthnasol.	Ionawr 2017	31 Ionawr 2018	Rheolwr Gwasanaeth Corfforaethol a Phartneriaeth	**Adolygiad Dilynol Cyntaf -** Mae'r holl ymweliadau Gweithwyr Cymorth yn cydymffurfio â'r holl gynlluniau gofal. Gallai methu â chydymffurfio arwain at weithdrefnau disgyblu'n cael eu dilyn yn erbyn yr aelod o staff. **Ail Adolygiad Dilynol** - Graddfa risg wedi'i ostwng i D2 er mwyn adlewyrchu'r cynnydd pellach a wnaed wrth fynd i'r afael â'r mater. Fodd bynnag, cadarnhaodd profion bod angen gwneud gwaith pellach er mwyn datrys y risg yn gyfan gwbl.

Cyf	Adroddiad	Mater / Risg	Dyddiad codi'r mater	Dyddiad targed y cytunwyd	Swyddog â Chyfrifoldeb	Diweddariad gan Reolwyr
8	Gwasanaeth Maethu - Recriwtio a Chadw 2018 /19	Mae'r Tîm Lleoli Plant yn ei chael hi'n anodd cyrraedd y targedau 'Buddsoddi i Arbed' a sefydlwyd yn 2013/14 ac mae ffigyrau recriwtio gofalwyr maeth yn dirywio yn gyffredinol. O ganlyniad, mae opsiynau lleoli yn gostwng. Yn ogystal, mae ffigyrau maethu a recriwtio a adroddwyd arnynt gan yr NFF ar berfformiad awdurdodau gogledd Cymru hefyd yn awgrymu mai Cyngor Sir Ynys Môn oedd â'r raddfa drosi isaf o'r ymholiad cyntaf i gael cymeradwyaeth o gymharu ag awdurdodau eraill yn 2016/17. Mae'r Gwasanaeth wedi adnabod rhai rhesymau a allai fod wedi cyfrannu at y gwasanaeth yn methu â recriwtio'r nifer targed o ofalwyr maeth o fewn yr amserlen ddisgwyliedig. Mae'r ffactorau sydd wedi cyfrannu wedi eu hamlygu gan y Panel Rhiant Corfforaethol. Yn gyffredinol, mae risg y bydd y galw am leoliadau allanol yn cynyddu gan gynyddu'r costau i'r Cyngor.	Mai 2018	30 Medi 2018	Rheolwr Gwasanaeth Ymyrraeth Ddwys Gwasanaethau Plant	
TRAWSNEWID						
9	Cydymffurfiaeth â PCI DSS 2016/17	Nid oes proses i asesu a chofnodi effaith newidiadau i'r Isadeiledd TGCh ar gydrannau PCI DSS. Mae risg y gallai unrhyw newidiadau beryglu diogelwch data deiliaid y cardiau.	Medi 2016	31 Mehefin 2019	Rheolwr Gwasanaeth TG a Rheoli Perfformiad	Mae'r Tîm Prosiect yn asesu sefyllfa bresennol y cydrannau PCO DSS a byddant yn cefnogi asesiad unrhyw effeithiau y gallai newidiadau i'r isadeiledd TG eu cael.

This page is intentionally left blank

CYNGOR SIR YNYS MÔN	
Adroddiad i'r:	Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu
Dyddiad:	3 Medi 2019
Pwnc:	Siartr Archwilio Mewnol
Pennaeth Gwasanaeth:	Marc Jones Cyfarwyddwr Adnoddau a Swyddog Adran 151 01248 752601 MarcJones@ynysmon.gov.uk
Awdur yr Adroddiad:	Marion Pryor Pennaeth Archwilio a Risg 01248 752611 MarionPryor@ynysmon.gov.uk
Natur a Rheswm dros Adrodd: Mae Safonau Archwilio Mewnol y Sector Cyhoeddus angen i'r prif swyddog gweithredol archwilio gynhyrchu Siartr Archwilio Mewnol, y mae'n rhaid i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu ei gymeradwyo. Er nad oes angen ei adolygu'n llawn ac yn ffurfiol tan Ebrill 2020, mae adolygiad wedi cael ei gynnal er mwyn sicrhau ei bod yn parhau i fod yn briodol ac yn sgil hynny, nodwyd rhai mân-newidiadau.	

1. Cyflwyniad

1.1. Mae Safonau Archwilio Mewnol y Sector Cyhoeddus yn darparu ar gyfer adolygiad o'r Siartr Archwilio Mewnol a'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu sy'n gyfrifol am gymeradwyo'r siartr yn derfynol.

1.2. Cafodd y siartr ei hadolygu ddiwethaf, a'i chymeradwyo gan y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu ym mis Medi 2018. Ni fydd yn cael ei adolygu'n llawn ac yn ffurfiol tan Ebrill 2020; fodd bynnag, cynhaliwyd adolygiad er mwyn sicrhau ei bod yn parhau i fod yn briodol ac fe nodwyd rhai mân-newidiadau.

2. Argymhelliad

2.1. Bod y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu yn cymeradwyo'r newidiadau i'r Siartr Archwilio Mewnol.

SIARTR ARCHWILIO MEWNOL

MEDI 2019

Marion Pryor BA MA CMIIA CPFA, Pennaeth Archwilio a Risg

MarionPryor@YnysMon.gov.uk

01248 752611

CYNGOR SIR YNYS MÔN
ISLE OF ANGLESEY COUNTY COUNCIL

TABL CYNNWYS

RHAGARWEINIAD ____ 3
PWRPAS ARCHWILIO MEWNOL ____ 4
AWDURDOD ARCHWILIO MEWNOL ____ 5
Hawliau Mynediad y swyddogaeth archwilio mewnol ____ 5
Sgôp Gwaith Archwilio Mewnol ____ 6
Annibyniaeth ____ 6
CYFRIFOLDEBAU ARCHWILIO MEWNOL ____ 7
ADRODD ____ 8
Strategaeth Archwilio Mewnol ____ 8
Adrodd ar Aseiniadau ____ 8
Graddfa Sicrwydd ____ 9
BETH YW RÔL ARCHWILIO MEWNOL MEWN GWAITH SY'N YMWNEUD Â THWYLL ____ 10
ADNODDAU ARCHWILIO MEWNOL ____ 11
Archwilio Mewnol (Medi 2019) ____ 11
MESURAU DIOGELU I GYFYNGU AR UNRHYW AMHARIAD AR ANNIGYNIAETH NEU WRTHRYCHEDD ____ 12

RHAGARWEINIAD

1. Mae Safonau Archwilio Mewnol y Sector Cyhoeddus[1] (PSIAS) yn diffinio natur ac yn gosod yr egwyddorion sylfaenol ar gyfer archwilio mewnol yn sector cyhoeddus y DU.

2. Mae'r Safonau yn nodi'r angen i'r prif swyddog archwilio ddiffinio pwrpas, awdurdod a chyfrifoldeb y gweithgaredd archwilio mewnol mewn siartr archwilio mewnol. Mae hefyd angen i brif swyddogion Archwilio adrodd ar gydymffurfiaeth â'r PSIAS yn eu hadroddiad blynyddol. Y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu sy'n gyfrifol am gymeradwyo'r Siartr Archwilio Mewnol yn derfynol.

3. Mae'r siartr archwilio mewnol yn sefydlu:

- pwrpas archwilio mewnol a'i statws o fewn y Cyngor
- awdurdod archwilio mewnol i gael mynediad i gofnodion, personél a phriodweddau ffisegol sy'n berthnasol i berfformiad ei waith
- cyfrifoldebau archwilio mewnol
- llinellau adrodd a natur perthynas y prif swyddog archwilio â'r uwch reolwyr a'r bwrdd
- cwmpas y gwaith archwilio mewnol, yn cynnwys natur ei rôl sicrwydd a gwasanaethau ymgynghori
- rôl archwilio mewnol mewn gwaith yn ymwneud â thwyll
- trefniadau ar gyfer sicrhau adnoddau ar gyfer y gwasanaeth archwilio mewnol
- y mesurau diogelwch ar gyfer cyfyngu ar amhariadau ar annibyniaeth neu wrthrychedd

4. Mae'r PSIAS yn defnyddio termau generig, sydd yn achos Cyngor Sir Ynys Môn, fel a ganlyn:

Safonau Archwilio Mewnol y Sector Cyhoeddus	Cyngor Sir Ynys Môn
Prif Swyddog Archwilio	Pennaeth Archwilio a Risg
Uwch Reolwyr	Uwch Dîm Arweinyddiaeth
Y Bwrdd	Pwyllgor Gwaith

[1] Safonau Archwilio Mewnol Sector Cyhoeddus, Cyhoeddwyd gan y sawl sy'n gosod y Safonau Archwilio Mewnol Perthnasol, Mawrth 2017

PWRPAS ARCHWILIO MEWNOL

5. Gwasanaeth archwilio mewn proffesiynol, annibynnol a gwrthrychol yw un o elfennau allweddol llywodraethiant da, fel y cydnabyddir ar hyd a lled y sector cyhoeddus yn y DU.

6. Y ddarpariaeth o wasanaethau sicrwydd yw prif rôl archwilio mewnol. Drwy ein barn archwilio mewnol flynyddol ac adroddiadau eraill, rydym yn rhoi sicrwydd i aelodau etholedig a rheolwyr ac yn tynnu sylw at feysydd y mae angen eu gwella.

7. Mae'r PSIAS yn diffinio archwilio mewnol fel:

> *Mae archwilio mewnol yn weithgaredd annibynnol, sicrwydd gwrthrychol ac ymgynghorol sydd wedi ei gynllunio er mwyn ychwanegu gwerth a gwella gweithrediadau sefydliad. Mae'n helpu sefydliad i gyflawni eu hamcanion drwy sefydlu agwedd systematig a disgybledig er mwyn gwerthuso a gwella effeithlonrwydd rheolaeth risg, rheolaeth a phrosesau llywodraethu*

8. Mae ein rôl yn unigryw; mae'n darparu her effeithiol ac yn gweithio fel catalydd ar gyfer newidiadau cadarnhaol a gwelliant parhaus o ran llywodraethiant yn ei holl agweddau. Mae ein rôl yn hynod o bwysig wrth i'r Cyngor wynebu cyfnodau ansicr a heriol.

9. Er mwyn sicrhau'r budd gorau posibl i'r sefydliad, rydym yn gweithio mewn partneriaeth â'r tîm rheoli i gynorthwyo'r sefydliad i gyflawni ei amcanion.

10. Ein prif amcanion yw:

    - Darparu sicrwydd a chyngor annibynnol i reolwyr ac aelodau lleyg ac etholedig ar reolaeth risg, llywodraethu a rheolaeth fewnol

    - Datblygu a hyrwyddo ein rôl er mwyn gwneud cyfraniad sylweddol i flaenoriaeth y Cyngor i foderneiddio a darparu effeithlonrwydd a gwella gwasanaethau ar gyfer ein cwsmeriaid.

    - Ychwanegu gwerth ym mhob maes o'n gwaith, rhoi gwasanaeth rhagorol i'n cwsmeriaid.

AWDURDOD ARCHWILIO MEWNOL

11. Mae archwilio mewnol yn ofyniad statudol ar gyfer awdurdodau lleol ac mae'n cael ei awdurdod a'i rwymedigaethau o ddau ddarn o ddeddfwriaeth:

12. Mae Rhan 3, Rheoliad 7 o'r Rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio (Cymru) 2014[2] yn dweud bod "rhaid i awdurdod perthnasol ymgymryd ag archwiliad mewnol effeithiol er mwyn gwerthuso effeithlonrwydd ei brosesau rheoli risg, rheoli a llywodraethiant, gan ystyried safonau neu arweiniad archwilio'r sector cyhoeddus".

13. Mae Adran 151 Deddf Llywodraeth Leol 1972 yn nodi bod angen i bob awdurdod wneud trefniadau ar gyfer gweinyddu ei faterion ariannol a sicrhau bod gan un o'r swyddogion gyfrifoldeb am weinyddu'r materion hynny. Mae CIPFA wedi diffinio 'gweinyddiaeth briodol' fel rhywbeth ddylai gynnwys 'cydymffurfiaeth â'r gofynion statudol ar gyfer cyfrifo ac archwilio mewnol'.

14. Mae datganiad CIPFA ar Rôl y Prif Swyddog Ariannol mewn Llywodraeth Leol yn dweud bod rhaid i'r Prif Swyddog Ariannol (PSA):

    - sicrhau bod adnoddau ar gael ar gyfer swyddogaeth archwilio mewnol effeithiol a bod y swyddogaeth yn cael ei chynnal
    - sicrhau bod yr awdurdod wedi sefydlu trefniadau effeithiol ar gyfer rheolaeth fewnol yr amgylchedd rheoli
    - gefnogi trefniadau archwilio mewnol yr awdurdod
    - sicrhau bod y Pwyllgor Archwilio yn derbyn y cyngor a'r wybodaeth angenrheidiol fel y gall y ddwy swyddogaeth weithredu'n effeithiol.

15. Mae Rheolau Gweithdrefn Ariannol y Cyngor yn darparu ar gyfer cynnal swyddogaeth archwilio fewnol barhaus dan oruchwyliaeth annibynnol, wedi'i goruchwylio gan Bwyllgor Archwilio a Llywodraethu'r Cyngor ac yn amodol ar safonau archwilio proffesiynol (4.8.5.3.1).

Hawliau Mynediad y swyddogaeth archwilio mewnol

16. Mae Rheolau Gweithdrefn Ariannol y Cyngor (4.8.5.3.2) yn cynnwys darpariaethau ar gyfer hawliau mynediad i'r swyddogaeth archwilio mewnol ac yn rhoi i'r gwasanaeth yr awdurdod i:

    - gael mynediad ar unrhyw amser rhesymol i eiddo, tir neu safleoedd contract y Cyngor;
    - cael mynediad i'r holl gofnodion, dogfennau neu ohebiaeth yn ymwneud ag unrhyw drafodion ariannol neu drafodion eraill y Cyngor;
    - gofyn am, a derbyn, unrhyw esboniadau sy'n angenrheidiol gan weithwyr y Cyngor yn ôl yr angen;
    - gofyn i weithwyr y Cyngor ddangos arian parod, eitemau mewn storfeydd neu unrhyw eiddo arall sydd o dan reolaeth y Cyngor er mwyn iddynt ei archwilio.

[2] Mae Rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio (Cymru) (Diwygiad) 2018 yn diwygio Rheoliadau 2014 ond nid yw'n cael effaith ar y gofyniad hwn.

Sgôp Gwaith Archwilio Mewnol

17. Mae'r gwasanaeth archwilio mewnol yn rhagweithiol ac yn arloesol sydd bob amser yn anelu at wneud yn well. Mae gennym agwedd sy'n canolbwyntio ar y cwsmer wrth gynllunio archwiliadau, sgopio prosiectau a darparu gwasanaethau ac sy'n cynnwys aelodau etholedig, uwch reolwyr a staff gweithredol.

18. Mae ein strategaeth yn cymryd i ystyriaeth y gofrestr risg gorfforaethol ac unrhyw sicrwydd arall y gall y Cyngor ei dderbyn yn fewnol neu'n allanol, i atal dyblygu gwaith a chydlynu gwaith rheoleiddio. Mae hefyd yn ystyried trafodaethau ag uwch reolwyr.

19. Mae ein gwaith yn darparu agwedd sy'n seiliedig ar risg sy'n caniatáu i'r Pennaeth Archwilio a Risg ffurfio a rhoi tystiolaeth o'i barn ar yr amgylchedd rheoli er mwyn cefnogi Datganiad Llywodraethu Blynyddol y Cyngor.

20. Efallai y bydd Archwilio Mewnol yn darparu arweiniad a chyngor ar adegau e.e. ar systemau newydd neu efallai y rhoddir cymorth i ddatblygu prosesau newydd gan ddefnyddio ein sgiliau arbenigol. Efallai y bydd gwasanaethau yn gofyn i ni ar adegau gyflawni prosiectau penodol ar sail ymgynghori. Ar yr adegau hyn, byddwn yn ei gwneud hi'n glir o'r dechrau ein bod yn gweithio ar sail ymgynghorol yn hytrach nag archwilio mewnol ac nad ydym yn rhoi sicrwydd archwilio ar yr achlysuron hyn.

Annibyniaeth

21. Mae'r PSIAS yn nodi bod yn rhaid i'r prif swyddog archwilio, adrodd i lefel o fewn y sefydliad sy'n galluogi'r gweithgaredd archwilio mewnol i gyflawni ei gyfrifoldebau; adrodd i'r bwrdd neu'r corff cyfatebol yw'r dull o helpu a dderbynnir fel arfer er mwyn sicrhau bod annibyniaeth sefydliadol yn cael ei gyflawni.

22. Mae gan y Pennaeth Archwilio a Risg fynediad uniongyrchol i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu ac mae'n rhydd i adrodd yn uniongyrchol i unrhyw aelod o'r uwch dîm arweinyddiaeth neu'r pennaeth gwasanaeth.

23. Er yn ymarferol yn adrodd i'r Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog Adran 151, mae gan y Pennaeth Archwilio a Risg fynediad uniongyrchol i'r Prif Weithredwr a'r Swyddog Monitro, ac mae darpariaeth ar gyfer hynny yn Rheolau Gweithdrefnau Ariannol y Cyngor (4.8.5.3.5).

24. Mae'r llinellau adrodd estynedig hyn yn rhoi i'r swyddogaeth archwilio mewnol annibyniaeth ddigonol o ran y gweithgareddau y bydd yn eu hadolygu er mwyn galluogi ei archwilwyr i gyflawni eu dyletswyddau yn wrthrychol ac i ddod i farn ddiduedd ac effeithiol ac i godi materion ar gyfer gwella.

25. Bydd y Cyfarwyddwr Adnoddau a'r Swyddog Adran 151 yn gwerthuso perfformiad y Pennaeth Archwilio a Risg yn flynyddol a cheir adborth gan y Prif Weithredwr a Chadeirydd y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu. Mae hyn yn sicrhau nad yw sefyllfa'r Pennaeth Archwilio a Risg o ran rheolaeth llinell yn y Cyngor yn cael ei chyfyngu na'i heffeithio.

CYFRIFOLDEBAU ARCHWILIO MEWNOL

26. Wrth gynnal gweithgaredd archwilio mewnol parhaus, mae'r prif swyddog archwilio yn ystyried elfennau gorfodol y PSIAS:

- Egwyddorion Craidd yr Ymarfer Proffesiynol o Archwilio Mewnol
- Cod Moeseg
- Safonau
- Diffiniad o Archwilio Mewnol

27. Mae angen i holl aelodau'r gwasanaeth archwilio mewnol gydymffurfio â'r PSIAS, yn cynnwys ei God Moeseg. Yn ychwanegol at hynny, bydd yr holl archwilwyr yn arwyddo datganiad bob blwyddyn yn nodi y byddant yn parchu cyfrinachedd y wybodaeth y ceir mynediad iddi wrth wneud y gwaith, yn datgan unrhyw ddiddordeb sydd ganddynt mewn unrhyw wasanaethau y maent yn eu hadolygu a'u bod wedi darllen y PSIAS, y Cod Moeseg a Chod Ymddygiad y Cyngor ar gyfer Swyddogion.

28. Rhaid i'r holl archwilwyr mewnol:

- weithio gydag eraill er mwyn hyrwyddo a dangos budd llywodraethiant da drwy gydol y Cyngor
- hyrwyddo'r lefel uchaf bosibl o safonau a moeseg ar draws y Cyngor yn seiliedig ar unplygrwydd, gwrthrychedd, cymhwysedd a chyfrinachedd
- mynegi barn gadarn wrth adnabod gwendidau yn amgylchedd rheoli'r Cyngor a darparu barn gytbwys o ran ba mor sylweddol yw'r rhain
- ymrwymo i welliant parhaus
- arddangos unplygrwydd
- adrodd ar yr hyn sy'n cael ei ddarganfod yn ddiduedd a heb unrhyw ofn
- rhoi cyngor clir, proffesiynol a gwrthrychol
- dod â chymhwyster priodol a rhaglen weithredol ar gyfer datblygiad proffesiynol personol

29. Yn ychwanegol ar hyn, rhaid i'r Pennaeth Archwilio a Risg:

- fod yn uwch reolwr sy'n ymgysylltu'n rheolaidd ac agored ar draws y Cyngor, yn enwedig gyda'r uwch reolwyr a'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu.
- fod â chymwysterau addas ac yn brofiadol
- rhoi sicrwydd ar yr amgylchedd rheoli, yn cynnwys rheoli risg a gwybodaeth a rheoliadau mewnol ar draws y Cyngor
- cynhyrchu barn archwilio mewnol flynyddol yn seiliedig ar dystiolaeth ar amgylchedd rheoli'r Cyngor sy'n adlewyrchu'r gwaith a wnaed yn ystod y flwyddyn ac yn crynhoi'r prif ganlyniadau a chasgliadau gan dynnu sylw at unrhyw bryderon penodol
- ymgysylltu'n agos â rheoleiddwyr allanol y Cyngor er mwyn rhannu gwybodaeth a defnyddio adnoddau archwilio yn y ffordd fwyaf effeithiol
- penderfynu ar yr adnoddau, arbenigeddau, cymwysterau a systemau sydd eu hangen ar y gwasanaeth archwilio mewnol er mwyn gallu bodloni ei amcanion a darparu barn archwilio mewnol

30. Mae'r prif swyddog archwilio hefyd yn cymryd i ystyriaeth Ddatganiad CIPFA ar Bennaeth Archwilio Mewnol (2019), sy'n nodi cyfrifoldebau'r unigolyn a'r sefydliad ac sy'n darparu canllawiau ynghylch arfer orau er mwyn cefnogi effeithiolrwydd archwilio mewnol.

ADRODD

Strategaeth Archwilio Mewnol

31. Bydd y Pennaeth Archwilio a Risg yn paratoi'r strategaeth archwilio mewnol a'r cynllun blynyddol mewn ymgynghoriad â'r Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog Adran 15 a'r uwch reolwyr.

32. Mae'r Pennaeth Archwilio a Risg yn cyflwyno'r rhain yn flynyddol i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethau ar gyfer eu cymeradwyo. Darperir adolygiadau yn ystod y flwyddyn i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu fel rhan o'r adroddiad diweddaru a gyflwynir i bob cyfarfod.

Adrodd ar Aseiniadau

33. Mae'r Gwasanaeth Archwilio Mewnol wedi ymrwymo'n llawn i bolisi Iaith Gymraeg y Cyngor. Adroddir yn ddwyieithog ble bynnag y mae hynny'n bosibl ac mae'r Gwasanaeth Archwilio Mewnol yn cynnwys nifer o staff dwyieithog sy'n gallu ymgymryd ag adolygiadau yn newis iaith y rhai hynny sy'n cynorthwyo â'r adolygiadau.

34. Cyflwynir adroddiadau ffurfiol ar yr holl adolygiadau archwilio. Cynhelir cyfarfodydd adrodd yn ôl gyda'r rheolwyr sy'n gyfrifol am y maes sy'n destun adolygiad er mwyn cytuno ar gywirdeb ffeithiol y materion a'r risgiau a godwyd.

35. Yn dilyn cytundeb, cyflwynir adroddiadau drafft i'r rheolwr perthnasol sy'n cofnodi'r camau a fydd yn cael eu cymryd er mwyn delio â'r materion / risgiau a godwyd ynghyd â'r swyddogion sydd wedi cael y cyfrifoldeb o weithredu'r rhain, ynghyd â'r amserlen ar gyfer eu gweithredu. Unwaith y bydd y cynllun gweithredu wedi ei gwblhau yn llawn a'i gytuno arno gyda'r archwilydd, cyhoeddir adroddiad terfynol.

36. Bydd y Pennaeth Archwilio a Risg yn rhoi copi o bob adroddiad i'r Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog Adran 151 ac yn cyflwyno crynodeb o bob adroddiad i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu ym mhob cyfarfod.

37. Bydd Aelodau o'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu hefyd yn cael copïau o unrhyw adroddiadau sy'n cael graddfa sicrwydd 'Cyfyngedig' neu 'Leiaf'.

Graddfa Sicrwydd

38. Rydym yn rhoi barn ar y lefel gyffredinol o sicrwydd ar gyfer pob aseiniad archwilio mewnol unigol. Wrth ddod i gasgliad, byddwn yn defnyddio'r diffiniadau canlynol a gymeradwywyd gan y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu yn ei gyfarfod ym mis Ebrill 2019:

Lefel Sicrwydd	Diffiniad
Sicrwydd sylweddol	Mae'r trefniadau ar gyfer llywodraethu, rheoli risg a rheolaeth fewnol yn **dda**. **Ni ddaethpwyd o hyd i unrhyw Risgiau/Materion sylweddol neu berthnasol.**
Sicrwydd rhesymol	Mae'r trefniadau ar gyfer llywodraethu, rheoli risg a / neu reolaeth fewnol yn **rhesymol**. **Mae mân wendidau o ran y modd y rheolir risg ac/neu ddulliau rheoli ond nid oes unrhyw risg i gyflawniad yr amcanion. Gall Rheolwr a Phenaethiaid Gwasanaeth roi sylw i'r rhain.**
Sicrwydd cyfyngedig	Mae'r trefniadau ar gyfer llywodraethu, rheoli risg a rheolaeth fewnol yn **gyfyngedig**. **Mae gwendidau sylweddol o ran rheoli risgiau ac/neu'r dulliau rheoli sy'n golygu bod risg i gyflawniad yr amcanion. Mae angen i Benaethiaid Gwasanaeth ddatrys y rhain ac mae'n bosib y bydd raid hysbysu'r Uwch Dîm Arweinyddiaeth.**
Dim Sicrwydd	Mae'r trefniadau ar gyfer llywodraethu, rheoli risg a rheolaeth fewnol yn **sylweddol ddiffygiol**. **Mae gwendidau sylfaenol o ran rheoli risgiau ac/neu'r dulliau rheoli a fydd yn arwain at fethiant i gyflawni amcanion. Mae angen i'r UDA roi sylw brys i'r rhain ac mae'n bosibl y bydd angen i'r Pwyllgor Gwaith ymyrryd.**

BETH YW RÔL ARCHWILIO MEWNOL MEWN GWAITH SY'N YMWNEUD Â THWYLL

39. Nid yw archwilio mewnol yn gyfrifol am reoli'r risg o dwyll – mae hyn yn gyfrifoldeb i uwch reolwyr y Cyngor.

40. Mae polisi'r Cyngor ar gyfer Atal Twyll a Llwgrwobrwyo yn gofyn i reolwyr hysbysu'r Pennaeth Archwilio a Risg am unrhyw dwyll, llwgrwobrwyo, amhriodoldeb sy'n cael ei amau neu ei ddarganfod, er mwyn siapio ei barn ar yr amgylchedd rheoli mewnol a'r rhaglen waith archwilio mewnol yn ogystal â chaniatáu iddi sicrhau bod y Cyngor yn cymryd camau priodol.

41. Er bod archwilio mewnol yn cyflawni prosiectau rhagweithiol er mwyn dod o hyd i dwyll a/neu lwgrwobrwyo posibl ac yn gallu cynnal ymchwiliadau arbennig i anghysondebau honedig, mae'r Pennaeth Archwilio a Risg yn cadw'r hawl i benderfynu ar y camau priodol i'w cymryd, a gall hyn olygu ymchwiliad ar y cyd neu ymchwiliad gan y gwasanaeth. Fodd bynnag, dylai rheolwyr anfon canlyniad yr holl weithgareddau ymchwilio i'r Pennaeth Archwilio a Risg ar gyfer eu cynnwys mewn adroddiad ar ymchwiliadau i dwyll sy'n rhan o'r Adroddiad Blynyddol Archwilio Mewnol.

42. Lle ystyrir bod hynny'n angenrheidiol, gall yr archwiliwr allanol gynnal ymchwiliadau, un ai mewn cydweithrediad ag archwilio mewnol neu'n annibynnol.

ADNODDAU ARCHWILIO MEWNOL

43. Ar hyn o bryd, mae'r holl swyddi sydd yn y strwythur gwasanaeth wedi eu llenwi, sy'n cyfateb i 1,250 o ddiwrnodau, ar ôl caniatáu am ddyletswyddau'r Pennaeth Archwilio a Risg sydd ddim yn ymwneud ag archwilio (rheoli risg ac yswiriant).

44. Mae gennym dîm cymwys a phrofiadol gyda chymysgedd o gymwysterau perthnasol er mwyn adlewyrchu swyddogaethau amrywiol y gwasanaeth archwilio mewnol.

Archwilio Mewnol (Medi 2019)

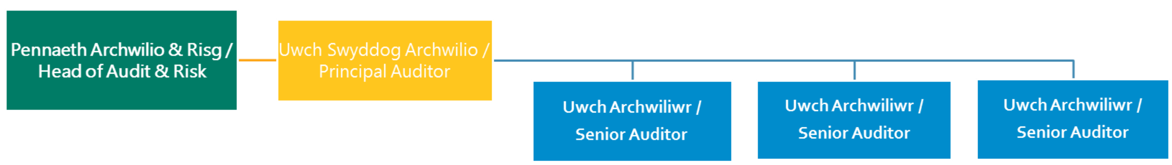

45. Bob blwyddyn, bydd y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu yn adolygu adnoddau'r gwasanaeth archwilio mewnol drwy dderbyn y cynlluniau gweithredol a strategol ar gyfer archwilio mewnol.

46. Lle nad yw arbenigeddau penodol ar gael, bydd y Pennaeth Archwilio a Risg yn cael y rhain o'r tu allan i'r Cyngor lle mae'r adnoddau hynny ar gael.

47. Mae'r Safonau yn nodi bod yn rhaid i archwilwyr mewnol ehangu eu gwybodaeth, sgiliau a galluoedd eraill drwy ddatblygiad proffesiynol parhaus. Bydd y Pennaeth Archwilio a Risg yn cynnal adolygiadau rheolaidd o anghenion datblygu a hyfforddiant yr holl archwilwyr drwy oruchwyliaeth un i un a thrwy werthusiadau blynyddol.

MESURAU DIOGELU I GYFYNGU AR UNRHYW AMHARIAD AR ANNIGYNIAETH NEU WRTHRYCHEDD

48. Er mwyn bod yn effeithiol, rhaid i archwilio mewnol fod yn annibynnol a rhaid iddo gael ei weld fel gwasanaeth annibynnol. Er mwyn sicrhau hyn bydd archwilio mewnol yn gweithredu o fewn fframwaith sy'n galluogi:

    - mynediad anghyfyngedig at uwch reolwyr a chadeirydd y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu
    - adrodd yn ei enw ei hun
    - gwahaniad oddi wrth weithrediadau llinell

49. Gwneir pob ymdrech i sicrhau gwrthrychedd drwy reoli cyswllt staff archwilio gyda dyletswyddau nad ydynt yn ymwneud ag archwilio er mwyn osgoi gwrthdaro buddiannau posibl. Fodd bynnag, mae eithriadau penodol yn dderbyniol wrth gymryd rhan mewn prosiectau gwella gwasanaeth lle bydd yn cyflawni rôl 'ffrind beirniadol'.

50. Yn ychwanegol at hynny, mae trefniadau priodol wedi eu sefydlu er mwyn cyfyngu ar unrhyw amhariad ar annibyniaeth a gwrthrychedd o ganlyniad i'r ffaith bod y Pennaeth Archwilio a Risg yn rheolwr llinell i'r gwasanaeth Rheoli Risg ac Yswiriant. Ni fydd y Pennaeth Archwilio a Risg yn sgopio nac yn adolygu gweithgareddau archwilio mewnol sy'n ymwneud â'r maes gwasanaeth hwn. Bydd y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog Adran 151 yn arwyddo adroddiadau.

This page is intentionally left blank

Tudalen 325

BLAENRAGLEN WAITH

Y PWYLLGOR ARCHWILIO A LLYWODRAETHU

3 Medi 2019

Swyddog Cyswllt:	Marion Pryor, Pennaeth Archwilio Mewnol a Risg
E-bost:	MarionPryor@ynysmon.gov.uk
Ffôn:	01248 756211

Eitem 12 ar y Rhaglen

Dyddiad	Pwnc	Rheswm am adrodd	Swyddog Cyfrifol (gan gynnwys cyfeiriad e-bost)
Rhagfyr 2019 Chwefror 2020	**Diweddariad Archwilio Mewnol**	Diweddariad ar y cynnydd diweddaraf gan Archwilio Mewnol o ran sut mae'n cyflwyno'r gwasanaeth, darparu sicrwydd, adolygiadau a gwblhawyd, perfformiad ac effeithiolrwydd wrth yrru gwelliant.	Pennaeth Archwilio Mewnol a Risg MarionPryor@ynysmon.gov.uk
Rhagfyr 2019 Chwefror 2020	**Adroddiad Cynnydd Archwilio Allanol**	Diweddariad ar waith Archwilio Allanol: • Archwiliad ar Berfformiad • Archwiliad Ariannol	Swyddog Arweiniol Archwilio Perfformiad – Swyddfa Archwilio Cymru Alan.Hughes@audit.wales Rheolwr Archwilio Ariannol – Deloittes cedge@deloitte.co.uk
Rhagfyr 2019	**Cyflwyno dilysu ar sail risg (RBV) -budd-daliadau tai / gostyngiad treth cyngor**	Mae'r adran Gwaith a Phensiynau yn ei gwneud yn ofynnol i awdurdodau lleol gael polisi sy'n nodi'r proffiliau risg, y safonau dilysu a fydd yn gymwys, a'r nifer lleiaf o hawliadau i'w gwirio. Mae'n ystyried, fel arfer da, i Bwyllgor Archwilio'r awdurdod neu gorff priodol tebyg archwilio'r polisi, y mae'n rhaid ei gyflwyno wedyn er mwyn i'r Aelodau ei gymeradwyo a'i gymeradwyo ynghyd ag adroddiad eglurhaol yn cadarnhau cytundeb ac argymhelliad y Swyddog Adran 151.	Cyfarwyddwr Adnoddau a Swyddog Adran 151 MarcJones@ynysmon.gov.uk Rheolwr Gwasanaeth Refeniw a Budd-daliadau GeraintJones3@ynysmon.gov.uk

Dyddiad	Pwnc	Rheswm am adrodd	Swyddog Cyfrifol (gan gynnwys cyfeiriad e-bost)
Rhagfyr 2019	**Adroddiad Blynyddol Diogelwch TGCh**	Adroddiad blynyddol y Rheolwr Trawsnewid Busnes TGCh ynghylch diogelwch data digidol/bygythiadau i'r Cyngor o ran seiber-ddiogelwch a'r trefniadau sydd ar waith i reoli'r risgiau hynny.	Rheolwr Trawsnewid Busnes TGCh
Rhagfyr 2019	**Adolygu Cylch Gorchwyl y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu**	Dylai'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu adolygu ei gylch gorchwyl o bryd i'w gilydd i weld a yw'n briodol, gan roi ystyriaeth i ganllawiau'r sector ac anghenion y Cyngor.	Cyfarwyddwr Adnoddau a Swyddog Adran 151 MarcJones@ynysmon.gov.uk
Rhagfyr 2019	**Adolygiad o'r Strategaeth a'r Fframwaith Rheoli Risg**	Yn unol â'i gylch gorchwyl, mae angen i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu adolygu'r Strategaeth Rheoli Risg ar gyfer y Cyngor.	Pennaeth Archwilio Mewnol a Risg MarionPryor@ynysmon.gov.uk
Rhagfyr 2019	**Adroddiad Canol Blwyddyn ar Reolaeth Trysorlys ar gyfer 2019/20**	Mae gofynion Adrodd am Arferion Rheoli Trysorlys CIPFA a threfniadau gwybodaeth gan reolwyr yn argymell y dylai awdurdodau lleol, fel gofyniad sylfaenol, adrodd ar y sefyllfa canol blwyddyn o ran rheoli'r trysorlys. Gofynnir i'r Pwyllgor nodi'r sefyllfa bresennol ar fuddsoddiadau a benthyca.	Cyfarwyddwr Adnoddau a Swyddog Adran 151 MarcJones@ynysmon.gov.uk
Chwefror 2020	**Materion/Risgiau Archwilio Mewnol sy'n Weddill**	Adroddiad manwl o'r holl faterion/risgiau archwilio mewnol sy'n weddill	Pennaeth Archwilio Mewnol a Risg MarionPryor@ynysmon.gov.uk Prif Archwilydd NanetteWilliams@ynysmon.gov.uk

Dyddiad	Pwnc	Rheswm am adrodd	Swyddog Cyfrifol (gan gynnwys cyfeiriad e-bost)
Chwefror 2020	**Cofrestr Risg Gorfforaethol**	Yn unol â'r cylch gorchwyl, mae gofyn i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu adolygu'r Gofrestr Risg Gorfforaethol a, lle bo'n briodol, ofyn am ymateb gan y rheolwyr ar gamau gweithredu i reoli risgiau.	Pennaeth Archwilio Mewnol a Risg MarionPryor@ynysmon.gov.uk Rheolwr Yswiriant a Risg JulieJones@ynysmon.gov.uk
Chwefror 2020	**Cynnydd a wnaed ar Adroddiadau Rheoleiddio Allanol**	Gofynnir i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu ystyried y cynnydd a wnaed ar Adroddiadau Rheoleiddio Allanol, sy'n uniongyrchol gysylltiedig â'r materion o lywodraethu neu reoli risg yn y Cyngor.	Rheolwr Rhaglen, Cynllunio Busnes a Pherfformiad GethinMorgan@ynysmon.gov.uk
Chwefror 2020	**Strategaeth Archwilio Mewnol 2020/21**	Yn unol â'r safonau Archwilio Mewnol ar gyfer y Sector Cyhoeddus (2017), rhaid i'r prif swyddog archwilio gyflwyno'r Strategaeth Archwilio Mewnol i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethiant ar gyfer eu cymeradwyo	Pennaeth Archwilio Mewnol a Risg MarionPryor@ynysmon.gov.uk
Chwefror 2020	**Strategaeth Rheoli Trysorlys 2020/21 a'r Dangosyddion Darbodus Gwirioneddol ar gyfer 2020/21**	Mae gofynion adrodd a threfniadau gwybodaeth reoli CIPFA mewn perthynas ag Arferion Rheoli Trysorlys yn argymell y dylai awdurdodau lleol adrodd o leiaf unwaith y flwyddyn ar eu strategaeth a chynllun rheoli, cyn cychwyn y flwyddyn. Bydd yr adroddiad yn sôn am y Dangosyddion Darbodus gwirioneddol ar gyfer 2020/21 yn unol â gofynion y Côd Darbodus.	Cyfarwyddwr Adnoddau a Swyddog Adran 151 MarcJones@ynysmon.gov.uk

DDIM I'W GYHOEDDI
NOT FOR PUBLICATION

(Teitl yr Adroddiad : Diweddariad ar y Gofrestr Risg Corfforaethol: /Title of Report: Corporate Risk Register Update

PRAWF BUDD Y CYHOEDD
PUBLIC INTEREST TEST

Paragraff(au) Paragraph(s)	Atodlen 12A Deddf Llywodraeth Leol 1972 Schedule 12A Local Government Act 1972 14 & 16
Y PRAWF – THE TEST	
Mae yna fudd y cyhoedd wrth ddatgan oherwydd / There is a public interest in disclosure as:- Mae'r mater yn ymwneud â materion busnes y Cyngor. The matter concerns the business affairs of the Council.	Y budd y cyhoedd with beidio datgelu yw / The public interest in not disclosing is:- Mae'r mater yn cyfeirio at materion busnes y Cyngor a all niweidio buddiannau'r Cyngor yn fasnachol, ariannol ac yn gyfreithlon. The matter refers to the business affairs of the Council which could prejudice the interests of the Council commercially, financially and legally.
Argymhelliad: *Mae budd y cyhoedd wrth gadw'r eithriad yn fwy o bwys/~~llai o bwys~~ na budd y cyhoedd wrth ddatgelu'r wybodaeth [* dilewch y geiriau nad ydynt yn berthnasol] Recommendation: *The public interest in maintaining the exemption outweighs/~~does not outweigh~~ the public interest in disclosing the information. [*delete as appropriate]	

Document is Restricted

This page is intentionally left blank